THEOLOGIA
MORALIS UNIVERSA
R. P. GABRIELIS ANTOINE
A REV. P. DE CARBONEANO

Pridem Notis, & Appendicibus ad usum Missionariorum, potissime ad Sacros Christianorum Ritus, & Ecclesiæ Orientalis disciplinam spectantibus amplificata,
Dein novis accessionibus ex geminis scholarum & Ecclesiæ Doctoribus S. THOMA AQUINATE *&* S. BONAVENTURA CARD. *depromptis ad* PAROCHOS, CONFESSARIOS, *præsertim vero ad* STUDIOSAM JUVENTUTEM *informandam aucta, & illustrata*

A R. P. BONAVENTURA STAIDEL M. C.

ACCEDUNT

TRIA OPUSCULA EX AUREO MELCHIORIS CANI DE LOCIS THEOLOGICIS LIBRO DESUMPTA, ET DISCEPTATIO PROOEMIALIS DE LEGE DIVINA.

EDITIO POSTREMA

IN SEX TOMOS DISTRIBUTA.

A JO: DOMINICO MANSI

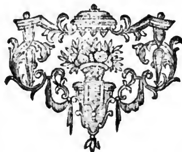
ARCHIEPISCOPO LUCENSI

MEDULLITUS INSPECTA, PERMULTIS ALIIS ADDITIONIBUS EX OPERIBUS

BENEDICTI XIV. & CLEMENTIS XIII. & XIV.

Literis Apostolicis excerptis locupletata, & correcta.

TOMI SECUNDI PARS SECUNDA:

VENETIIS, MDCCLXXVIII.
APUD ANTONIUM GRAZIOSI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

INDEX

TOMI SECUNDI PARS II.

TRACTATUS

De Contractibus.

TRACTATUS

De Beneficiis Ecclesiasticis.

TRACTATUS.

De Obligationibus specialibus certorum Statuum & Officiorum.

TRACTATUS

De Sacris Christianorum Ritibus:

TRA-

TRACTATUS
DE CONTRACTIBUS.

PARS PRIMA.

De Contractibus in genere.

CAPUT PRIMUM.

De natura, divisione, & effectu Contractus.

Quæst. I. *Uid est Contractus?*

Resp. Contractus late sumptus idem est ac Pactum quod l. 1. §. *de pact.* definitur: *Duorum, plurimmve in idem placitum consensus*, obligationem scilicet pariens, vel in utraque parte, ut venditio; vel saltem in una, ut promissio gratuita acceptata. Contractus stricte sumptus est pactum obligationem mutuam inducens: sive est duorum, vel plurium in idem consensus ac conventio, obligationem mutuam pariens, ex l. 19. §. *de verb. signif.* ubi dicitur esse *ultro citroque obligatio*. Hinc contractus stricte sumptus differt a pacto, quod hoc præscindat a mutua obligatione, ille vero semper mutuam inducat.

Quæst. II. *Quænam requiruntur ad valorem contractus?*

Resp. Quatuor 1. Habilitas personarum ad contrahendum. 2. Capacitas rei ut contractui subjiciatur. 3. Consensus mutuus, & quidem signo externo expressus: nam per contractum homo homini obligatur more humano, qui est ut signo sensibili explicet alteri consensum internum, qui ab eo acceptetur. *Porro in conventionibus, contrahentium voluntatem potius, quam verba spectari placuit*, L. 219. § de verb. signif. 4. Forma substantialis a jure præscripta, si aliqua sit constituta. Nam nulla res potest subsistere sine sua forma substantiali: alioqui illa forma simul esset substantialis, & non esset.

Quæst. III. *Quomodo dividuntur contractus?*

Resp. Dividuntur, 1. In formalem seu expressum, & virtualem seu implicitum. Contractus formalis seu explicitus est ille, quo duo vel plures expresse conveniunt de eadem re cum obligatione mutua, vel saltem unius erga alterum. Contractus virtualis, seu quasi contractus est, cum tacite suscipitur obligatio justitiæ ex facto aliquo licito, v. gr. absentis negotiorum gestione, hæreditatis aditione, vel acceptione officii aut muneris absque ulla expressa pactione, qualem obligationem in se recipiunt princeps, magistratus, prælatus, tutor, negotiorum gestor, medicus, advocatus, administrator, artifex &c. Qui enim officium ad aliorum commodum spectans suscipit, eo ipso se obligat ad procurandum bonum alterius, in cujus gratiam exercetur, & sæpe alter obligatur vicissim erga illum vi legis, aut consuetudinis, aut pacti saltem implicitæ. Istæ conventiones tacite vocantur quasi contractus, eorumque vim habent in ordine ad obligandum ex justitia.

2. In nominatum, & innominatum. Contractus nominatus est, qui nomen proprium habet, ut emptio, locatio &c. Innominatus est, qui tantum habet genericum nomen, ut pacti, nempe, contractus. Hujus sunt quatuor species, scilicet; *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*. L. 5. §. de præscript. verb. Hi contractus Innominati id proprium habere dicuntur, quod ab eis pars contrahens resilire possit quamdiu altera eos non implevit. Sic v. g. si tibi dedi pecuniam ut ires Lugdunum; jure civili possum pecuniam tibi datam repetere, si nondum jeris, nec ullos sumptus ad hoc feceris.

3. In gratuitum, & onerosum. Gratuitus est ille,

in

in quo nihil rependitur, seu in quo nullum intercedit Pretium aut merces, ut commodatum, mutuum &c. Onerosus est, in quo aliquid rependitur, seu in quo dans accipit pretium aut mercedem, ut emptio, locatio &c.

4. In contractum bonæ fidei, & stricti juris. Contractus bonæ fidei dicuntur ii, in quibus servari debet non solum id de quo conventum est, sed etiam id quod æquum bonumque judici videtur, quamvis non sit expressum in contractu: quia in iis bona fides spectatur in ordine ad aliquid vel restituendum, vel reficiendum, vel compensandum, vel præstandum: tales sunt emptio, venditio, locatio, conductio, depositum, commodatum, mandatum, societas, pignus, permutatio. Contractus stricti juri sunt ii, in quibus agitur in rigore verborum, seu juris scripti, prout scilicet in contractu, vel dispositione fuit expressum, & de quo conventum est: tale sunt mutuum, stipulatio, donatio, promissio liberalis, legatum; testamentum, emphytensis &c.

5. In nudum, & vestitum. Nudus est mera conventio carens firmamento, quod pariat actionem in foro externo: talis est contractus omnis innominatus antequam sit ex altera parte impletus, nisi accedat formula stipulationis, vel juramentum. Vestitus est conventio innixa aliquo firmamento, vi cujus pariat actionem civilem, qualia sunt scriptura, testes, juramentum.

6. In eos qui re, seu traditione rei perficiuntur, ut mutuum, commodatum, precarium, depositum, pignus. Et in eos, qui solo consensu perficiuntur, cujusmodi sunt emptio, venditio, locatio, conductio, societas, mandatum, emphyteusi &c.

7. Denique in purum, cui nullum additur accidens, hoc est, qui fit sine conditione, modo, sive solutione ad diem &c. & non purum, cui additur accidens: & hic quintuplex est. 1. Dicitur ad diem, cum præfigitur dies, ante quem non oritur obligatio solvendi vel tradendi, aut actio. 2. Sub modo, cum additur modus sub quo contractus obliget, v.g. Dono tibi hunc equum cum hac obligatione, ut loces domum tuam Titio. 3. Ad caussam, cum fit ob aliquam caussam. 4. Ad demonstrationem, cum apponitur aliquod signum ad rem, vel personam ostendendam. 5. Sub conditione, cum apponitur aliqua conditio.

Quæst. IV. *Quænam est materia contractuum?*

Resp. Omnia bona, quorum quis & dominium & administrationem habet: nam bona illa possunt transferri in dominium, & administrationem, vel usum alterius.

Quæst. V. *An omnis contractus obligat in conscientia?*

Nota 1. Effectus contractus est obligatio, quæ definitur, Juris vinculum, quo adstringimur ad aliquid dandum, aut faciendum, aut patiendum, vel non dandum, aut non faciendum. Triplex est obligatio. 1. Mere naturalis, quæ nascitur ex solo jure naturali, & semper obligat in conscientia, sed non parit actionem in foro externo. 2. Mere civilis, quæ parit actionem in foro externo, ob aliquam præsumptionem falsam, sed non obligat in conscientia. 3. Mixta, quæ & obligat in conscientia, & parit actionem in foro externo.

Nota 2. Contractus solubilis potest ex mutuo contrahentium consensu dissolvi, l. 35. §. *de reg. jur.* Quia uterque contrahens potest cedere juri suo. Unus tamen obligatus non potest seorsim ab alio resilire. l. 5. *Cod. de obl.* Nam alter habet jus in illum vi contractus.

Resp. Omne pactum validum, etiam nudum, parit obligationem in conscientia; licet in foro externo non tribuat actionem, nisi juramento confirmetur. *Est communis sententia.* Quia 1. Ad talem obligationem, supposita materiæ capacitate & personarum habilitate, ex natura rei sufficit consensus mutuus signo externo declaratus; nam per illum datur alterutri vel utrique jus aliquod, quod violare non licet. Nec plus jure gentium requiritur. *Quid enim tam congruum fidei humanæ, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare?* l. 1. §. 1. *de pact.* Nec obstat l. *Juris gentium*, ubi dicitur: *Nuda pactio obligationem non parit.* Nam hic agitur de obligatione civili. 2. Cap. 1. *de pactis* generaliter dicitur pacta esse custodienda, & ad id paciscentes censura compellendos. Et c. 3. dicitur: *Studiose agendum est, ut ea quæ promittuntur, opere compleantur.* 3. Lex divina etiam naturalis obligat ad servandam fidem datam, eamque fallere intrinsece malum est. 4. Alioqui periret bona fides, sine qua stare nequit societas humana.

Dixi, *validum*. Nam omnis contractus jure positivo absolute irritus nullam parit obligationem in conscientia; quia revera nullus est, & perinde se habet ac si factus non esset; cum annullatus sit per legitimam potestatem, cui voluntates & bona subditorum subjiciuntur. Quod si contractus non sit ipso facto irritus, sed tantum irritandus, obligat in conscientia, donec a judice irritetur.

Quæst. VI. *An qui habuit animum contrahendi, sed cum voluntate expressa non se obligandi, manet obligatus?*

Resp. Si voluntas contrahendi prævaleat voluntati non se obligandi, sitque magis efficax & absoluta, tunc vero obligatur. Nam tunc fit verus contractus, qui necessario parit obligationem: si vero posterior voluntas prævaleat priori, vel utraque sit æqualis, tunc nullus est contractus, quia deest voluntas efficax vere contrahendi, cum essentiale sit contractui inducere obligationem. Sed tunc ratione injuriæ, qua injuste proximum tecum bona fide contrahentem decepisti, teneris præstare id quod ei exterius promisisti: nam teneris tollere injustam deceptionem, habendo voluntatem veram se obligandi, & eam implere si aliter velit.

Quæst. VII. *An contractus sine sollemnitatibus a jure requisitis factus ligat conscientiam?*

Nota. Sollemnitates sunt quidem ritus, seu conditiones, quæ secundum leges in contractibus adhiberi debent, v. g. certus numerus testium.

Resp. Contractus defectu sollemnitatis jure positivo invalidus non obligat in conscientia, & nullus est in utroque foro. Quia est sufficiens potestas in Ecclesia & in rep. ad invalidandos actus subditorum, & ad præscribendam formam in contractibus, qua sublata non obligent; nam hæc potestas valde expedit, immo necessaria est ad bonum commune, & ad rectam administrationem, & voluntas ac bona subditorum subjiciuntur potestati legislativæ in ordine ad bonum commune, & rectam illorum gubernationem, patetque ex praxi, v. g. in matrimonio clandestino, in contractu pupilli sine tutoris auctoritate &c. Enimvero si homines privatis suis conven-

ventionibus quasdam conditiones apponere possunt, quibus deficientibus, conventiones illæ jam non obligant, & in irritum abeunt; a fortiori id possunt supremi Principes erga subditorum contractus propter bonum commune.

Hinc nullum jus possessoribus competit ex hujusmodi contractibus. Nam prior dominus non potuit in illos transferre dominium rei, de qua disposuit contra legem irritantem, cum ejus potestas fuerit impedita ab auctoritate legitima & superiore. Et sic nullum jus retinendi habet, qui illam accipit ex pacto irrito per legem. Cognoscitur autem contractum esse invalidum, vel ex verbis legis, aut consuetudine, vel si judici constaret nullam fuisse fraudem, & tamen censeretur nullus.

Obj. Lex irritans fundatur in præsumptione fraudis. Ergo si constat nullam fuisse fraudem, valet contractus saltem in foro conscientiæ.

Resp. Lex irritans non fundatur in præsumptione particulari fraudis in hoc vel illo contractu, sed fundatur in periculo fraudis, ut sæpe contingentis, aut cui datur occasio per ejusmodi contractus sollemnitatibus destitutos.

Observa 1. In omni contractu reservari debent leges ac consuetudines loci in quo fit, ex cap. ult. *de foro compet.* Et l. 6. §. *de evict.* 2. In contractu apponi possunt onera & obligationes ei ex natura rei non annexa, modo non repugnent naturæ talis contractus, nec de lege prohibeantur; quia quisque potest juri suo cedere, & se obligare ad id, ad quod alias non teneretur. Sed debent onera illa compensari, cum sint pretio æstimabilia: alias non servaretur æqualitas. Apposita autem impleri debent ex justitia, juxta reg. 85. jur. in 6. *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, & l. 1. §. *de depos.* 3. Non omnis contractus factus contra legem est invalidus: *nam multa fieri prohibentur, quæ facta tenent*, ut constat ex jure: sic valet venditio rei jam alteri venditæ, sed nondum traditæ, quamvis sit illicita.

Quæst. VIII. *An contractus invalidus firmatur juramento, & obligat ex justitia?*

Nota 1. Aliud est, juramentum esse validum, & aliud contractum juramento firmari. Juramentum est præcise validum, quando servari debet ob honorem Dei adducti in testem, quamvis per illud nullum jus acquirit is, in cujus favorem factum est: unde inducit solam obligationem religionis, quæ tota respicit Deum, nec transit ad hæredes, utpote personalis, tolliturque juramenti relaxatione. Juramentum vero firmat contractum, quando validum contractum efficit, ideoque non solum inducit obligationem religionis: sed etiam justitiæ, & jus tribuit alteri. Unde obtenta juramenti relaxatione, remanet obligatio justitiæ orta ex contractu valido, quæ transit ad hæredes, utpote realis, ex l. 8. §. *de peric. & commodo rei vendita*.

Nota 2. Juramentum sive firmet contractum, sive non, est validum & obligat, quando potest servari sine peccato & damno alterius, ex c. 7. & 28. *de jurejurando*, Quia reverentia Deo debita id exigit, propter ejus auctoritatem interpositam.

Resp. 1. Ex communi sententia, contractus vi, (Vid. N. 180. & duos seq.) metu injusto vel dolo extortus, vel injuriam continens ex parte illius cui juratur, non firmatur, ita ut rescindi non possit; ex c. 28. *de jurejur.* Quia qui injuriam intulit, tenetur jure naturæ eam resarcire, & restituere alium in priorem statum ac libertatem; ideoque remittere jus ex promissione acquisitum, si quod sit. Unde talis non habet jus firmum & irrevocabile; juramentum enim non tollit injuriam acceptam, sed jurans potest ob injuriam acceptam petere & obtinere relaxationem juramenti; qua obtenta cessat omnis obligatio. Hinc quamvis usuræ juratæ solvi debeant ex obligatione religionis c. 6. *de jurejur.* cum licite solvi possunt; tamen promissio illas solvendi non firmatur juramento, nec usurarius jus ullum ad illam acquirit, sed tenetur solutas restituere, ex cap. cit. Idem dic de promissione facta furi ex metu ab eo injuste incusso.

Resp. 2. Contractus jure naturali invalidi non firmantur juramento. Patet; nam juramentum non mutat naturam illorum, nec potest supplere defectum substantialem, propter quem sunt irriti.

Resp. 3. Contractus solo jure positivo irritus non firmatur juramento, si irritatio facta sit immediate & principaliter propter bonum commune. *Est communis sententia.* Prob. tum ex c. 12. *de foro compet.* ubi dicitur clericus non posse etiam cum juramento renuntiare privilegio fori, cum hoc principaliter concessum sit ordini & statui clericorum, & juri seu beneficio publico privatorum pactio derogare non possit. Tum quia tunc eo ipso contractus est in detrimentum communitatis, ac proinde res promissa non potest licite præstari, & sic juramentum nullius roboris est ex c. 28. *de jurejur.*

Si vero irritatio facta sit immediate ac principaliter propter utilitatem privatam contrahentium, tunc juxta multos contractus juramento firmatur, modo absit injustitia ex parte illius, cui juratur. Quia 1. tales contractus accedente juramento transferunt dominium, & dant actionem, tum ex jure civili, *l. Sacramenta*, cod. *Si adversus vendit.* ibi, *Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiuntur.* Tum ex jure canonico c. 2. *de pact.* in 6. & ex c. 28. *de jurejur.* ubi Pontifex declarat contractum, quo uxor consentit in alienationem fundi dotalis, qui jure positivo irritus est, servari debere, si accesserit juramentum sine vi & dolo præstitum. Igitur cum jura tunc negent jus repetendi & reclamandi, quod concedunt quando juramentum dolo vel metu extortum est, agnoscunt jus justitiæ tunc oriri, & volunt valere contractum ob reverentiam juramenti. 2. Quisque potest renuntiare favori pro se directe introducto per legem, nisi ob aliquam caussam id prohibeatur, ex l. 23. *Cod. de Episc. & Cleric.* Licet enim cedere juri & bono privato, cujus domini sumus. Ergo posita renuntiatione, perinde est ac si non esset jus positivum; at jure positivo secluso contractus illi sunt ex natura sua firmi & validi, ideoque perinde obligant ex justitia, ac si per leges non fuissent irritati.

Si tamen legislator ita irritaret contractum, ut nullam vim habere vellet in conscientia, quantumvis contrahentes velint, tunc non firmabitur juramento. Quia subditus non potest derogare potestati ac voluntati legislatoris, & juramentum, cum sit accessorium contractui, non potest facere ut id, quod nun est, valeat.

Quæst. IX. *An & quomodo obligant contractus, ad*

ad diem; sub modo; ad caussam, & ad demonstrationem?

Resp. 1. Contractus *ad diem*, inducit statim obligationem, quam tamen debitor non tenetur complere ante diem præfinitum. Contractus vero ad diem incertum, v. g. *Cum nupserit, cum navis de Indiis venerit*, suspendit consensum & obligationem, nam resolvitur in conditionalem, v. gr. *Si nupseris &c.* l. 1. §. *de condit. & demonstr.*

Resp. 2. Contractus *sub modo*, obligat statim nec est irritus, etiamsi modus non impleatur, nisi appositus sit sub annullatione donationis vel legati: Nam modus dispositionem perfectam supponit & consequitur, non autem illam suspendit, in quo differt a conditione: modus enim est quoddam onus adjectum dispositioni, quo alter gravatur ad aliquid præstandum. Est tamen gravis obligatio ex justitia talem modum præstandi.

Resp. 3. Contractus seu dispositio facta *ad caussam*, nulla est, si causa finalis non subsistat. Quia non est voluntas dandi seu alienandi, nisi sub conditione, si causa finalis subsistat, & sublata caussa volendi, non est volitio. Hinc res data ob caussam retineri non potest, caussa non subsecuta. At valet dispositio si sola caussa impulsiva deficiat: quia dispositio non fit sub conditione illius, & subsistente motivo principali ac finali volendi subsistit dispositio. Porro in dubio præsumitur caussam fuisse tantum impulsivam, quando disponens intendebat favere, & commodum præstare ei pro quo disponit.

Resp. 4. Error, seu falsitas in demonstratione non vitiat contractum seu dispositionem, modo demonstratio non apponatur per modum conditionis, nec error sit circa substantiam rei, contractus, seu personæ: nam talis error non tollit consensum circa substantialia. Idem dic, quando constat de re & persona, cui dispositio fit; l. 17. & 33. §. *de condit. & demonstr.* Quia demonstratio fit ad peculiariter indicandam rem, de qua fit dispositio, & personam cui fit: quare si aliunde de utraque constet, non oberit falsitas. Hinc valet hæc dispositio: Dono vel lego Titio equum meum, quem emi Parisiis, licet alibi emerim, vel prædium prope urbem situm, constans quinquaginta jugeribus, licet non tot constet. At dum res, quæ demonstratur, non existit, nulla est dispositio defectu materiæ, ut si dicas: Dono vel lego Titio pecuniam, quam in tali loco habeo, cum ibi nullam habeas.

Quæst. X. *Ad quod obligat contractus alternativus, seu sub disjunctione?*

Resp. Si disjunctio cadat in res diversæ speciei, v. gr. Promitto tibi bovem vel equum; ambæ manent sub obligatione, sed disjunctive pro arbitrio promissoris, ex l. 10. §. *de jure dotium*. Et reg. 79. jur. in 6. ibi: *In alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.* Una autem pereunte tenetur promissor dare quæ superest, nec sufficit dare pretium rei destructæ, modo creditoris culpa non perierit. Si autem alternativa detur in res ejusdem speciei, seu quæ differunt solum secundum plus & minus, v. g. centum, vel quinquaginta aureos, aut in tempus, v. g. post annum vel biennium, debetur solum id quod minus est l. 129. *de verbor. obligat.* ibi: *Si ita stipulatus fuero: Decem aut quindecim dabis, decem debentur. Item si ita: Post annum aut biennium dabis, post biennium dabis. Quia in stipulationibus id servatur, ut quod minus esset, quodque longius esset, videretur in obligationem deductum.*

Hinc si per errorem majus datum fuit, restitui debet. Si vero disjunctio cadat in personas, v. gr. Si dones centum Petro vel Paulo, debentur quinquaginta utrique ex jure novo, l. 4. Cod. *de verb. & rer. signific.*

Quæst. XI. *An & quando contractus sub conditione valet, & obligat?*

Resp. 1. Contractus seu dispositio sub conditione de præsenti vel præterito valet, & obligat statim, si conditio extat, vel extitit. *Ita omnes*, ex l. 37. §. *de reb. credit.* Quia posita conditione dispositio transit in absolutam, & ei æquivalet: nam ponitur consensus, qui minime suspensus est. Idem docet communis sententia, si conditio sit de eo, quod necessario futurum est, l. 9. §. *de denat.* Quia (ut ait S. Th. in 4. dist. 29. art. 3.) *talia futura jam sunt præsentia in suis caussis* & jam in præsenti verum est, quod hoc futurum sit, ac proinde conditio censetur præsens: ut do, vendo tibi, si es moriturus, si sol cras orietur. Si autem conditio de præsenti vel præterito non est nec fuit posita, juxta omnes non valet contractus, *instit. de verb. obligat.* Quia non datur consensus, nisi dependenter ab illa conditione posita, qua proinde deficiente, non est consensus. Hinc non posita conditione, nulla est hæc donatio: Dono tibi hunc equum, si negotium meum fideliter gessisti, dum hoc falsum est.

Resp. 2. Si conditio honesta & possibilis sit de futuro contingenti libero, contractus non obligat ad præstandam rem promissam ante impletam conditionem: *Ita omnes.* Quia disponens sub conditione, non intendit se obligare, nec disponere nisi illa posita. Non potest tamen resilire ante tempus præfinitum, sed tenetur conditionis eventum expectare: nam conventio ad hoc statim obligat absolute, & in hoc videntur omnes convenire, inquit Delugo. Quod si impediat conditionem, nihilominus alteri obligatur, ex l. 82. §. *de verb. oblig.* Et ex reg. jur. 66. in 6. ibi: *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.* Si vero conditio suo tempore impleatur, contractus juxta multos obligat jam absolute sine novo consensu, ex l. 12. §. *Qui petitorem in ping.* Et ex l. 7. *de contract. empt.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio:* Nam tunc ponitur id, quo posito quis prius voluit obligari ac disponere. Si tamen in contractu matrimonii & in aliis, qui non solo consensu, sed traditione perficiuntur, consensus ante conditionem impletam revocatus fit, non valebunt sine novo consensu: quia traditio fieri nequit sine consensu ejus, qui rem traditurus est, & consensus ante conditionis eventum revocatus est, ideoque jam non permanet moraliter. *Delugo.* Si autem conditio non fuerit posita tempore præfinito, contractus jam non obligat, & in irritum recidit: quia contrahens sub conditione, non intendit se obligare & disponere, illa non posita. Dispositio autem pendens ex hominis libera voluntate, non aliter obligat quam disponens intendit.

Porro sola conditio expressa reddit contractum ac dispositionem conditionalem, non autem tacita, & quæ est intrinseca contractui, ex l. 99. §. *ed*

condit. & demonstr. Unde tacita non suspendit obligationem.

Resp. 3. Conditio impossibilis invalidat contractum & dispositionem, exceptis matrimonio, & dispositionibus ultimæ voluntatis, ex l. 31. §. *de oblig. & act.* Et *ex instit.* Quia contrahens sub conditione non vult obligari ac disponere, nisi ex conditione posita: Cum autem conditio impossibilis nequeat poni, nunquam ipse poterit obligari; & sic voluntas non potest efficaciter tendere in obligationem sub conditione, quæ apprehenditur ut impossibilis. Idem dic, si conditio sit de re illicita facienda: tum quia in jure conditio turpis habetur impossibilis, cum illud solum legitime possimus, quod licite possumus: tum quia nemo potest obligari ad peccandum, & ad id præstandum, quod per se inducit & allicit alium ad peccandum. Idem est, si conditio sit contra substantiam contractus: nam impedit consensum substantialem in ipsum contractum.

Excepi 1. Matrimonium: quia cap. ult. *de condit.* Gregor. IX. statuit, *ut conditiones apposita in matrimonio, si turpes, nec impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Ergo illis non obstantibus valet matrimonium secundum præsumptionem fori externi supponentis tales conditiones non serio adjici. Valet etiam in foro interno, si contrahentes habent intentionem generalem contrahendi secundum legem Ecclesiæ, prævalentem alteri intentioni particulari. Si tamen conditio turpis, vel impossibilis esset contra substantiam matrimonii, non valeret matrimonium. Nam tunc deest voluntas etiam implicita illud vere contrahendi; non enim potest quis simul velle efficaciter verum matrimonium, & simul aliquid velle quod ipsum destruit; cujusmodi est conditio impossibilis circa substantiam ejus, v. g. modo possim pro arbitrio illud matrimonium dissolvere.

Excepi 2. Ultimas voluntates, ut sunt testamentum, legatum, & donatio mortis causa. Nam in illis conditiones impossibiles, vel turpes ex juris dispositione habentur pro non adjectis, & dispositio testatoris manet absoluta & valida, & ex l. 1. 6. & 14. §. *de condit. instit.* Et ex instit. *de hæred. instit* Eo quod intentio disponentis non censeatur his conditionibus alligata, Quod etiam valet in foro interno; saltem nisi constet de contraria voluntate disponendi: nam homo recte præsumitur, voluisse valide & secundum leges disponere de rebus suis, nec voluisse mori intestatus, nec in re tanti momenti ludere & jocari, faciendo actum irritum, & ideo merito censetur ex errore potius, quam joco talem conditionem adjecisse, putando esse possibilem & honestam eoque fuisse animo, ut si impossibilem, vel turpem esse sciret, eam non apponeret, aut saltem eam non exigeret, si alias unius dispositio esset nulla.

Aliud autem leges statuerunt de contractibus & dispositionibus inter vivos; quia illis per se loquendo nil nocet, contractum esse nullum, cum possint de novo contrahere, rejecta illa conditione impossibili.

Nota. In ultimis voluntatibus pro non adjecta etiam habetur hæc conditio: *Si non nupserit*, l. 110. *de condit. & demonstr.* Idque in favorem matrimonii, ut respub. augeatur. Sed postea jure codicis, hoc restrictum est ad primas nuptias, ita ut in secundis hæc conditio vim habeat, & si contra faciat, legatum amittat, Authent. *Cui relictum*, Cod. *de indicta viduit.* Item hæc conditio; *Si religionem non ingrediaris* etiam pro non adjecta habetur, ex Authent. *de funct. Episc. c.* 37. in favorem religionis, qui est status majoris perfectionis. Hinc si mulieri relicti sint mille aurei, *si nupserit*, ei tradi debent, licet religionem ingrediatur.

CAPUT II.

De consensu ad valorem contractus requisito.

Quæst. I. **Q***uisnam & qualis consensus requiritur ad valorem contractus?*

Resp. Ex communi sententia consensus debet esse, 1. Verus seu internus; & mutuus, ut patet ex definitione. Hinc non sufficit fictus & mere externus; nam consensus fictus non est verus consensus, sicut homo pictus non est verus homo. 2. Debet aliquo signo externo exprimi, alioqui consensus unius non potest conosci ab alio, nec proinde acceptari, & vicissim, sicque non possent convenire in idem. 3. Debet esse liber, & plene deliberatus; nam sine plena deliberatione seu advertentia nemo censetur velle suscipere in se obligationem ex genere suo gravem, & quilibet contractus etiam late sumptus debet esse actus simpliciter humanus.

Dices. Ergo ad nihil tenetur, qui contrahi ficte; hoc est, sine animo vere contrahendi, vel se obligandi.

Resp. Is 1. peccat contra justitiam, & quidem mortaliter in re gravi, & reus est mendacii perniciosi. Nam in quolibet contractu, utrinque obligatorio, lex justitiæ præscribit, ut uterque vere contrahat, & ne alter alterum decipiat. 2. Quamvis non obligetur directe & immediate vi contractus ficti, qui nullus est; tamen tenetur in conscientia ratione injuriæ alteri factæ, impedire damnum, quod inde alteri oriri posset, & illatum resarcire, quia posuit ejus causam per injustam deceptionem. Immo tenetur tollere deceptionem ipsam, & vere contrahere, contractumque ut verum implere: nam ex justitia tenebatur vere contrahere, & sic injuriam fecit ficte contrahendo. Ergo tenetur injuriam illam tollere, vere postea contrahendo: nisi tamen excusaret aliqua alia justa causa; quo casu semper damnum ex deceptione ortum resarcire debet.

Quæst. II. *An consensus ex errore, vel dolo datus contractum invalidat?*

Nota 1. Error est judicium falsum. *Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita*, l. 1. §. *de dolo malo.*

Nota 2. Error vel dolus potest esse, 1. Circa substantiam rei, de qua contrahitur, ut si emas vitrum pro gemma, l. 14. §. *de cont. empt.* vel circa naturam contractus, ut si consentias in contractum, quem putas esse commodationem, cum sit locatio, vel circa motivum substantiale seu principale contractus, ut si Titio promittas mille aureos, quia putas esse consanguineum tuum, cum non sit. 2. Circa accidens, seu qualitatem accidentalem rei, contractus, vel motivi principalis. Porro in multis contractibus ratio personæ se habet tantum accidentaliter, ut in venditione &c. In quibusdam vero habet ratio-

rationem vel motivi substantialis, ut in donatione, & promissione liberali; vel substantiæ objecti, ut in matrimonio.

Nota 3. Illud censetur pertinere ad substantiam rei in contractibus, id quod ex communi hominum usu, vel dispositione legis præsumitur saltem implicite & virtualiter restricta contrahentium intentio, ita ut illo sublato tollatur intentio contrahendi.

Nota 4. Duplex est motivum contractus, unum intrinsecum ac substantiale, quod est id in quod voluntas primario fertur, dum contrahit, ut in matrimonio acquisitio dominii in corpus conjugis, in emptione acquisitio rei venditæ &c. Et aliud extrinsecum contractui, estque caussa tantum impulsiva ad contrahendum, ut nobilitas, divitiæ in matrimonio &c.

Nota 5. Error vel dolus potest esse antecedens, vel concomitans. Antecedens est, qui dat caussam contractui ita ut sine illo non fuisset initus. Concomitans seu incidens est ille, qui non dat caussam contractui, sed solum alicui conditioni ejus, aut circumstantiæ, in quantum scilicet sine illo contractus quidem fuisset, sed alia conditione, v. g. viliori pretio res fuisset empta, si aliquis defectus innotuisset.

Resp. 1. Quilibet error vel dolus circa substantiam rei, vel naturam contractus, vel motivum intrinsecum ac substantiale invalidat contractum jure naturæ. *Est communis sententia*. Quia deest consensus in aliquid substantiale, quod ignoratur: voluntas enim non fertur in incognitum, ex l. 12. & 41. §. *de contrahen. empt.* Et ex l. 9. Cod. *de jur. & facti ignor.* ibi: *Cum nullus sit errantis consensus.* At sine consensu circa omnia substantialia contractui, nullus est contractus, utpote a libera voluntate dependens, ut constat ex ejus definitione. Hoc procedit, etiamsi error sit concomitans, quia illo posito, non adest consensus substantialis, ob defectum cognitionis: *Cum non consentiant qui errant, quid enim tam contrarium consensui quam error?* l. 15. § *de jurisdict.* At nihil subsistit sine eo, quod est de illius substantia.

Hinc 2. Si putarem tibi vendere agrum, & tu putares tibi donari, nulla est venditio, nam erratur in specie contractus. 2. Venditio vasis ærei pro aureo nulla est. 3. Nullum est matrimonium cum Bertha, quæ putatur Titia. Item si quis falso putans matrimonium esse solubile, velit tantum facere contractum solubilem, & potius non contrahere: nullum est matrimonium. Si tamen intendens facere contractum solubilem, habet simul voluntatem generalem faciendi contractum, quem alii faciunt, valet matrimonium vi illius consensus generalis, qui debet censeri absolutus & efficax.

Resp. 2. Si error vel dolus sit circa qualitatem, & non det caussam contractui, ex communi sententia non irritat contractum: quia non tollit consensum circa substantialia. Unde si rem pluris emeris quam valeat, tenet contractus; sed venditor tibi restituere tenetur excessum pretii non solum supra summum, sed etiam supra illud justum, quo, sublato dolo, res vendita fuisset; quia excessus fuit dolo extortus, ideoque quoad illum facta est injuria. Nec contractus poterit irritari a decepto; quia dolus seu injuria non fuit caussa contractus, & per restitutionem excessus pretii tollitur injuria, & deceptus constituitur in eo statu in quo fuisset, sublato dolo. Immo etiamsi error, vel dolus circa accidentalia, vel caussas, quæ alliciunt aut avocant a contractu, det caussam contractui, non invalidat contractum, ex l. 5. Cod. *de inutil. stipul.* Et l. 5. Cod. *de rescind.* Quia cum error vel deceptio non sit circa substantialia, non impedit consensum substantialem, & sic perficitur essentialiter contractus: accidentia enim & extrinseca non tollunt substantiam rei. Idque patet in contractu matrimonii, quod juxta omnes valet, etiamsi contrahatur cum paupere, eo quod putetur dives. Nec refert, quod si scivisses illam qualitatem, vel conditionem rei, non contraxisses: nam actus iste voluntatis, qui sub conditione talis cognitionis futurus fuisset, non est actu, nec virtualiter, & sic nihil efficit, nec impedit consensum actualem absolutum ac sufficientem: alioqui omnes fere contractus nulli essent.

Error tamen circa qualitatem invalidat contractum, quando contrahens expresse, vel implicite non vult contrahere, nisi objectum sit tali qualitate affectum. Nam tunc qualitas illa simul cum substantia rei ingreditur objectum substantiale contractus, & non est voluntas contrahendi, nisi posita illa qualitate tamquam conditione.

Resp. 3. Quoties error vel dolus circa qualitatem, dans caussam contractui, provenit a parte contrahente, contractus, etsi validus, potest rescindi pro voluntate decepti, si solubilis sit; unde non est omnino firmus. *Est communis sententia*. Quia decipiens injuriam facit, quam tenetur tollere, auferendo dolum, & restituendo deceptum in eum statum, in quo erat ante contractum, & sic reddendo omnia infecta, si deceptus velit. Præterea *fraus & dolus cuiquam patrocinari non debent*, cap. 5. *de empt.* ac proinde deceptus habet jus dissolvendi contractum, & tollendi obligationem illam, si voluerit consensum revocare. Quare talis contractus obligat decipientem absolute & irrevocabiliter, cum sit validus, nec habet jus eum rescindendi: deceptum vero revocabiliter & conditionate tantum, si nolit contractum rescindere, qui si velit stare contractui, tenetur deceptor excessum pretii pro merce vitiosa accepti reddere. Immo juxta Delugo, quando contrahens inculpabiliter decipit per deceptionem, quæ dat caussam contractui, potest deceptus dissolvere contractum, quia sensus taliter contrahentium hic est, ut nolint irrevocabiliter se obligare, nisi stante veritate eorum, quibus alter contrahens inducitur ad contrahendum.

Dixi. *Si solubilis sit*. Nam in iis quæ constituunt statum ex natura sua firmum & irrevocabilem, qualia sunt matrimonium, & professio religiosa, voluntas naturæ rei, de qua agitur, accommodat se, & consentit absolute, irrevocabiliter & independenter ab aliis conditionibus, quæ non sunt de substantia talis contractus.

Si vero talis error vel dolus dans caussam contractui provenit non a parte contrahente, sed aliunde, ipsa inscia, tunc non solum valet contractus ob consensum circa substantialia, sed etiam rescindi nequit a decepto. *Ita multi*. Quia pars contrahens non fecit ei injuriam; unde nec tenetur restituere alium in priorem statum ac libertatem, sed solum rem adducere ad æqualitatem. Deceptor vero tenetur resarcire damnum illatum, cum sit caussa illius injusta.

Exci-

Excipe promissionem gratuitam, & donationem liberalem; nam possunt revocari pro arbitrio decepti, si error vel dolus circa notabilem quantitatem caussam dederit, quamvis non proveniat a promissario vel donatario, quia in illis pactis unus solum se sponte & ex liberalitate obligat, ideoque pendet ab illius solius voluntate, ut pacto apponat conditionem vel limitationem, quam voluerit, qualis est hæc, ut nolit obligari, saltem irrevocabiliter, si notabilis sit error vel mutatio. Aliud est de contractibus onerosis seu reciprocis, qui pendent a voluntate duorum sese mutuo obligantium, qui sic invicem obligari volunt, ut secluso errore circa substantiam rei vel contractus, & dolo quolibet dante caussam contractui, & ab altero contrahentium proveniente, rescindi non possint ab alterutro: alioqui sæpe nulla foret contractuum securitas, & pateret via innumeris litibus, nam facile alteruter sibi persuaderet se fuisse deceptum. Excipiuntur sponsalia, in quibus major libertas desideratur, eo quod ordinentur ad mutuum amorem, & ad contrahendum indissolubile matrimonii vinculum.

Quæst. III. *An validus ac firmus est contractus ex metu celebratus?*

Nota. Duplex est metus, levis, & gravis. Metus gravis, alius est absolute gravis, alius respective. Metus gravis absolute, & qui dicitur cadens in constantem virum, est metus alicujus mali in se gravis, quo vir fortis commoveri solet, ut metus mortis, mutilationis, diuturni carceris, exilii, jacturæ omnium bonorum, amissionis status &c. sive hæc mala immineant timenti, sive ejus liberis, parentibus, conjugi, vel consanguineis. Ad metum gravem revocatur metus reverentialis, seu timor habendi parentem vel superiorem infensum, si hæc offensio putetur magna, diuturna, ac molesta, vel cum gravibus minis, aut verberibus conjuncta sit. Metus gravis respective dicitur, qui est alicujus mali, quod etsi non commoveat virum constantem, tamen feminæ, vel seni, vel puero, vel homini meticuloso formidandum merito videtur, nam hi omnes non minus concutiuntur levioribus malis, quam viri fortes gravioribus. Porro ut metus censeatur gravis, necesse est ut malum, quod timetur, verisimiliter immineat, alioqui vanus esset timor. Igitur metus gravis est, quo timetur malum verisimiliter impendens, & grave vel absolute seu secundum se, vel respective ad timentem. Metus vero levis est, quo timetur malum leve, vel grave, sed non verisimiliter impendens.

Resp. 1. Contractus stricte sumptus, ex metu gravi injuste ad extorquendum consensum incusso factus, ex communi sententia validus est, 1. Jure naturæ, quia metus gravis non impedit voluntarium ac liberum sufficiens ad peccatum mortale, quando non tollit usum rationis, nec sufficientem deliberationem: voluntas enim non potest cogi quoad actus elicitos. Sic mercator cum plena advertentia rationis, & deliberatione voluntatis eligit ejectionem mercium potius quam naufragium.

Nec obstat quod contrahens nollet contrahere, si metus abesset: nam ut supponitur, vere consentit, & conditio nihil ponit in re, sed relinquit absolutam electionem ad vitandum majus malum. Et vero hæc duo diversa sunt: *Vele contrahere, & nollem contrahere, si metus abesset* 2. Jure positivo, exceptis quibusdam. *Prob.* tum jure canonico, cap. 2. *de iis quæ vi &c.* ibi: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari*. Ergo sunt solum irritanda: tum civili, l. 21. § *de eo quod metus caussa*; & l. ult. Cod. *de iis quæ vi &c. Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extorta sunt, præcipimus infirmari*.

Obj. Aliquas leges. *Resp.* Sensus illarum legum est, quod contractus ex metu injusto facti, sint irritandi, non sint firmi, nullius sint momenti, nullas vires habeant pro voluntate metum passi, quatenus ad ejus arbitrium rescindi debent, immo ab ipso rescindi possunt.

Excipiuntur quidam contractus ex metu injusto facti, qui jure positivo sunt irriti, scilicet, 1. Matrimonium, cap. 15. *de sponsalibus*. Ratio est, quia si esset validum, cum natura sua sit indissolubile, injuria non posset tolli, & inde gravissima incommoda sequerentur. 2. Professio religiosa, cap. 1. *de iis quæ vi &c.* Ratio est; quia professio religiosa est matrimonium spirituale, & vinculum indissolubile ex parte professi, quod proinde tam perfecte voluntarium ac liberum esse convenit, quam carnale. 3. Promissio dotis, vel ejus solutio, l. 21. §. *de eo quod metus caussa &c.* Ratio est, quia dos est necessaria ad matrimonium, unde ejus naturam sequi debet, sicque maximam etiam libertatem requirit. 4. Promissio vel traditio rerum Ecclesiæ, cap. *de jurejur.* Ratio est, conservatio rerum Ecclesiæ. Et vero si alienatio rerum Ecclesiæ sponte facta sine sollemnitatibus non valet, multo magis non valet, si sit metu extorta. 5. Jurisdictio metu gravi extorta, ex l. 2. §. *de judic.* 6. Secundum multos, sponsalia metu extorta, quia sunt via ad matrimonium contrahendum: unde perfectam etiam libertatem sicut ipsum requirunt. Fieri enim non potest, ut quis promissione sua obligetur ad actum invalidum, nempe ad matrimonium, quod invalide contrahitur a persona, gravi metu injusto compulsa.

Dubitatur de contractu facto cum pupillo per auctoritatem tutoris metu extortam.

Resp. 2. Contractus factus ex metu etiam respective gravi injuste incusso ad extorquendum consensum, juxta communem sententiam, potest rescindi arbitrio metum passi, sicut dictum est de dolo, unde non est omnino firmus. Quia qui metum injuste intulit, fecit alteri injuriam, quæ fuit caussa contractus alioqui non futuri, Ergo tenetur tollere ac resarcire injuriam, & omnia incommoda inde manantia, & læsum in priorem statum libertatis restituere, omnia compensare etiam ante omnem sententiam; ac proinde metum passus habet jus recuperandi suam priorem libertatem independenter a sententia judicis. Potest tamen, si velit, stare contractui invito injuriante, cum non sit per se irritus, & injurians non habet jus eum rescindendi. Hinc qui metu coactus emit aliquid ab altero, potest contractum dissolvere, vel cogere venditorem ad standum contractui.

Immo tertius possessor tenetur reddere metum passo rem metu injusto extortam, si hic eam repetat, ex l. 14. §. *de eo quod metus caussa &c.* Quia revocato consensu res illa pertinet ad priorem possessorem, & non potuit ad alium transire, nisi vitio metus affecta, & cum obligatione revertendi ad suum priorem dominum pro ejus arbitrio.

Id totum locum habere docent multi, etiamsi metus non a contrahente, sed a tertio incuteretur, idque jure naturæ. Quia consensus per injuriam extortus non transfert rem solide & irrevocabiliter, sed eo modo ut maneat jus in rem, & non solum in personam quæ injuriam intulit: par enim non est, ut quis per injuriam alterius jus omne in rem suam amittat. Præterea ratione injustitiæ res est in priorem statum restituenda: ergo obnoxia est restitutioni ubicumque fuerit. Aliud est de errore vel dolo circa qualitatem accidentalem proveniente a tertio, quia non impedit voluntarium perfectum circa substantiam. At metus a quovis incussus ad extorquendum consensum, reddit illum minus voluntarium quoad substantiam. Cæterum constat, contractum in tali casu posse rescindi auctoritate judicis, & dari actionem non solum in personam, quæ metum intulit, sed etiam in rem, ad quemcunque pervenit, l. 9. §. *de eo quod metus causa*:

Dixi 1. *Metu gravi*. Nam metus levis, etiam respective, qui in jure dicitur vanus, non præsumitur dedisse caussam contractui, & ob hanc præsumptionem, & ne multiplicentur lites, in foro externo non admittitur exceptio, nec datur actio ad rescindendum contractum. Tamen si metus levis injustus vere dederit caussam contractui, ita ut eo sublato non fuisset datus consensus, juxta multos potest in foro conscientiæ rescindi contractus pro voluntatem metum passi. Quia qui metu injusto, licet levi, extorquet consensum, facit alteri injuriam, quam proinde tenetur tollere & resarcire restituendo coactum in priorem statum: unde hic habet jus ad hanc restitutionem & redditionem rei suæ, si velit rescindere contractum.

Hinc qui metu injusto sive gravi, sive levi consensum extorsit, tenetur in conscientia restituere id quod ex tali contractu accepit, si coactus velit, & insuper totum lucrum cessans & damnum emergens compensare cum per injustam coactionem suam fuerit illorum caussa. Coactus autem tenetur vicissim accepta restituere, si contractus stare nolit; nam non habet justum titulum ea retinendi.

Dixi 2. *Metu gravi etiam respective*, scilicet ad fragilitatem talis personæ, ut docet communis aut saltem longe communior sententia. Nam metus respective gravis idem præstat, quod metus absolute gravis; homines enim meticulosæ indolis non minus commoventur levibus malis, quam viri fortes gravioribus: ideoque metus respective gravis involuntarium, seu repugnantiam æque creat.

Dixi 3. *injuste incusso*. Nam si metus fuerit justus, id est de malo debito, quod alter jure inferre potest, contractus non potest rescindi a coacto: quia in illo nulla injuria intervenit, quæ sola rescindendi caussa est.

Dixi 4. *Metu incusso ad extorquendum consensum*. Nam si metus fuerit alia de caussa incussus ab alio tertio etiam injuste, contractus non potest rescindi: ut si quis in latrones incidens, metu ne ab illis occidatur vel spolietur, alteri qui injuriæ non est particeps, promittit pecuniæ summam, ut eum liberet, tenetur promissa complere. Quia tunc metus non est proprie caussa contractus, sed solum occasio; nec contractus est metu extortus, sed cum metus sit ob aliam caussam injectus, adhibetur sponte contractus tamquam medium ad illum pellendum. Qui tamen metum illum injuste incussit, tenetur ad restitutionem damnorum; nam est illorum prima caussa, vel saltem occasio injusta, ex cap. ult. *de injur.* Idem dic de metu a caussa naturali vel interna orto: nam talis metus citra omnem injuriam provenit, & a nullo alio quis ad contrahendum compellitur, nisi a se ipso.

Porro si contractus licitus juramento firmatus sit, non potest rescindi nisi a superiore.

CAPUT III.

De iis qui contrahere possunt.

Quæst. I. *Quinam generatim valide possunt contrahere.*

Resp. Ii omnes & soli usu rationis præditi, qui liberam habent bonorum administrationem, seu legitimam facultatem disponendi de illis. Quia cum contractus sit actus humanus: qui solum humano modo; id est, cum advertentia & libertate fieri debet, requirit rationis usum, & cum sit actus, quo de re aliqua disponitur, requirit in contrahente liberam facultatem disponendi. Posito autem libero rationis usu, & jure disponendi non ligato, nihil ultra potest requiri ad facultatem contrahendi.

Hinc non possunt valide contrahere infantes, amentes, ebrii, furiosi, prodigi, curatorem habentes &c.

Quæst. II. *An uxor potest contrahere?*

Resp. Uxor non potest contrahere, nec disponere de bonis familiæ, & de dote ejusque fructibus, marito præsente, & valente bona illa administrare, rationabiliter invito. Quia quamvis totius dotis & dimidiæ partis bonorum communium proprietas pertineat ad uxorem, tota tamen administratio bonorum familiæ & dotis pertinet ad virum, utpote caput familiæ. Potest autem ipsa disponere de aliis bonis, quæ præter dotem attulit, & sibi reservavit, cum horum habeat & proprietatem & administrationem.

Dixi, *Marito præsente &c.* Nam si sit absens, si amens, vel fatuus, tunc uxor bona familiæ dispensare potest. Si item maritus expresse vel tacite consentiat in impensas & contractus uxoris; vel sit irrationabiliter invitus, ut si recusaret ea, quæ sunt necessaria ad suam & familiæ sustentationem congruentem, potest uxor in his casibus uti bonis familiæ, sed prudenter & moderate.

Quæst. III. *An filius-familias, pupillus, & minor possunt contrahere?*

Nota. 1. Infans est, qui nondum septennium complevit. A septennio usque ad decimum cum dimidio dicitur infantiæ proximus, si sit mas; vel usque ad nonum cum dimidio, si sit femina. Pubes est qui habet annum 14. completum, si sit mas; vel duodecimum, si sit femina. Ante hanc ætatem dicuntur impuberes. Pubertati proximus censetur masculus a decimo anno cum dimidio usque ad annum 14. completum; & femina a nono cum dimidio usque ad 12. completum.

Nota 2. Pupillus est impubes; qui desiit esse sub potestate patria, propter ejus mortem, vel emancipationem. Minor est pubes, qui annum 25. nondum complevit, quo completo dicitur major.

Nota 3. Constat inter omnes, 1. Pupillum in fan-

stantiæ proximum, ne naturaliter quidem obligari ob defectum sufficientis judicii; vel saltem ob periculum talis defectus jura illius contractibus resistunt, omnemque obligationem tollunt, *instit. de inutil. stipul.* 2. Minorem qui curatore caret, obligari tum naturaliter, tum civiliter, ex contractu alienationis bonorum mobilium, quæ servando servari non possunt: quia minor curatore carens potest per se solum, quod posset cum consensu curatoris. Sed poterit petere restitutionem in integrum, si ex contractu fuerit læsus, l. 3. Cod. *de integr. restit.*

Resp. 1. Filiusfamilias impubes non obligatur civiliter ex contractu etiam de bonis castrensibus, & cum consensu patris facto, *instit. de inutil. stipul.* Si pubes sit, potest de bonis castrensibus & quasi castrensibus, etiam sine consensu patris contrahere, & obligari etiam civiliter: nam horum liberam administrationem habet. At non potest de adventitiis, nec de profectitiis disponere sine consensu patris, quia non habet illorum liberam administrationem.

Resp. 2. Pupillus pubertati proximus, & minor obligantur tum civiliter, tum naturaliter, si cum consensu tutoris & curatoris contrahant de bonis mobilibus non pretiosis, ex l. 13. §. *de auctor. & consensu tutor.* Secus de immobilibus & mobilibus pretiosis, quæ servando servari possunt; nam hæc valide alienari nequeunt sine decreto judicis, l. 4. Cod. *de prædiis minor.* & l. 22. Cod. *de administr. tutor.* Quod si sine consensu tutoris vel curatoris contrahant de bonis mobilibus non pretiosis, juxta multos obligantur naturaliter, sed non firmiter, quatenus hæc obligatio tolli potest beneficio restitutionis in integrum: Ita ut qui aliquid ab illis acceperit, non teneatur restituere ante sententiam. Sed alii probabilius negant, eos obligari naturaliter, nisi quatenus facti sunt ditiores. Quod probant, 1. ex instit. *Quibus alienare licet*, ubi dicitur. *Neque pupillum, neque pupillam ullam rem sine tutoris auctoritate alienare posse ... nec debitum solvere sine auctoritate tutoris posse: quia id quod solvunt, non fit accipientis: cum scilicet nullius rei alienatio eis sine tutoris auctoritate concessa sit.* Et ex L. 11. §. *de acquir. rer. dom.* ibi: *Pupillus quantum ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate: alienare vero nullam rem potest nisi præsente tutore auctore.* Quoties autem contractus legibus simpliciter irritantur sine expressa limitatione ad forum externum, intelligi debent irritari etiam in foro conscientiæ, ideoque nullam parere obligationem. 2. Quia ad valide contrahendum etiam in foro conscientiæ requiritur libera bonorum administratio, qua carent pupilli & minores. Jam vero leges illæ, quæ dicunt pupillum sine auctoritate tutoris obligari, intelligi debent de pupillo, qui factus est ditior ex contractu, & in quantum factus est ditior.

Resp. 3. Ex communi sententia, pupillus pubertati proximus sine auctoritate tutoris valide contrahit cum majore in suum commodum, non autem in suum incommodum, ex instit. *de auctor. tutor.* Quod jura statuerunt in favorem ætatis illius; ut scilicet minoribus ætas in damnis subveniret, & in prospere gestis non obesset. Hinc si pupillus sine auctoritate tutoris aliquid emerit, non potest venditor pupillum compellere ad dandum pretium: si tamen velit pupillus stare contractui, cogere potest venditorem actione civili ad tradendam mercem pro pretio constituto. Sed si venditor pupilli mercem tradidit non recepto pretio, potest repetere mercem suam, & pupillus tenetur in conscientia eam restituere, nam nemo licete locupletari potest cum alterius injuria vel jactura, ex reg. jur. 48. in 6. Quod si dolo, vel culpa pupilli res tradita perierit, eam solvere cogitur, l. 1. §. *depos.*

Quæ autem dicta sunt de pupillo, eadem dicta intelligantur de minore contrahente sine consensu curatoris sui. Nam curator non minus datur rebus minorum administrandis, quam tutor rebus pupillorum, unde minor habens curatorem, pupillo quoad bona & contractus æquiparatur.

Quæst. IV. *An pupillus vel minor tenetur solvere pecuniam, quam sine consensu tutoris vel curatoris mutuam accepit?*

Resp. Tenetur, si eam in usus necessarios, vel utiles impenderit, ex l. 5. §. *de auct. & consensu tut.* ibi: *Naturaliter obligabitur, in quantum locupletior factus est.* Ex pecunia autem in tales usus consumpta factus est ditior; nam tantumdem suis rebus pepercit. Et vero iniquum est, quemquam locupletari cum damno alterius maxime bona fide mutuantis. At non tenetur, si eam in usus inutiles consumpserit: quia leges volunt, eum nullo modo obligari, ne ejus bona inutiliter consumantur: ex loc. cit. & l. 59. §. *de oblig. & act.* ibi; *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, nequidem jure naturali obligatur.* Leges autem, quæ videntur significare obligationem pupilli, intelligendæ sunt secundum l. 5. §. *de auctor. & consensu tut.* citatam; nempe supponunt, pupillum ex accepto mutuo locupletiorem factum esse. Excipe, nisi mutuans bona fide putaverit, pupillum eam pecuniam impendere velle in suam utilitatem; nam tunc naturalis æquitas solutionem exigit, nec lex intendit privare debito alterum bona fide procedentem, & gratificeare volentem.

PARS II.

De Contractibus in specie.

CAPUT PRIMUM.

De Promissione.

Quæst. I. QUid est promissio.

Resp. Est actus voluntatis exterius expressus (nam de promissione facta homini hic agitur) quo quis se obligat alteri ad aliquid: sive est deliberata fidei obligatio, facta alteri de re aliqua licita & possibili. Duplex est, nempe onerosa qua onus alteri vicissim imponitur, unde pertinet ad alios contractus; & gratuita, qua nullum onus alteri imponitur. Si promissio fiat certa verborum formula, qua unus rogat, & alter promittit, dicitur stipulatio: v. g. *Spondes te mihi daturum viginti aureos? Spondeo.*

Quæst. II. *Quænam requiruntur ut promissio valeat & obliget?*

Resp. Ex communi sententia, ista; 1. Voluntas se obligandi, ex l. 3. §. *de oblig. & act.* Nam omnis obligatio, quæ non est ex lege, vel præcepto, ori-

oritur ex privata hominis voluntate. Unde non est satis dicere, *Promitto me hoc facturum*, si solum intendas significare animi propositum, non autem te obligare: nam simplex propositum est mera voluntas faciendi aliquid, sed absque animo se obligandi. Sufficit tamen voluntas se obligandi virtualis & implicita, quam habet, qui sciens promissionem obligare, vult promittere, nec habet voluntatem contrariam: nam hoc ipso vult se obligare; qui enim vult caussam, vult implicite effectum, qui ex illa necessario oritur, sicut qui vult antecedens, vult necessario consequens. Omnis autem promissio necessario parit obligationem, si accepteur. Idem dic etiam si quis ignoret obligationem ex promissione oriri, modo velit facere promissionem veram, qualis ab aliis fieri solet: nam tunc habet voluntatem implicitam se obligandi, sicut baptizans, cum sola intentione faciendi, quod Christiani faciunt cum baptizant, habet voluntatem implicitam faciendi Sacramentum, licet ignoret quid illud sit.

2. Requiritur perfecta deliberatio, & advertentia plena ad id quod agitur; quia cum hæc obligatio sit onus quoddam, quod voluntarie suscipitur, non debet censeri impositum, nisi adsit plenus consensus, qui nequit esse sine plena advertentia, sufficiente ad peccatum mortale: & ideo promissio debet etiam esse libera: cum sit actus humanus, quo homo voluntarie ac libere se obligat.

3. Ut absit error & dolus circa substantiam rei, vel caussam finalem, alioqui deesset consensus substantialis.

4. Ut sit spontanea: nam si per vim vel metum sit extorta, non obligat saltem irrevocabiliter & firmiter, nisi sit jurata, ex cap. 6. *de jurejur.* ibi: *Debitores ad solvendas usuras in quibus se obligaverant, cogi non debent. Si vero de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt domino reddere juramentum*. Quia saltem promissio sic facta potest irritari a promittente, qui ob injuriam acceptam habet jus, ut in priorem statum ac libertatem restituatur: & ut sic accepta ei restituantur. *Talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur*, ait S. Th. 2. 2. qu. 89. art. 7. ad 3. quod præsertim procedit de promissione gratuita: nam æquitas non patitur, ut quæ ex liberalitate fiunt, fiant coacte.

Ad vim saltem in promissione gratuita, quæ debet esse omnino spontanea, reducitur metus reverentialis, quo quis repugnante voluntate consentit, eo quod non audeat contradicere: item preces valde importunæ, quibus res promittitur, vel obtinetur repugnante voluntate, & solum ad molestiam precum repellendam, quæ aliter sine majore incommodo repelli nequeat.

5. Ut sit de re licita & possibili. Nam nemo potest obligari ad rem illicitam, vel impossibilem. Hinc nulla est promissio rei jam promissæ alteri. Valet tamen promissio facta homini de bono minore, licet impeditivo majoris boni: nam minus bonum potest ei magis placere quam majus: secus de Deo.

6. Ut ab homine, cui fit, accepteur. Quia sine utriusque partis consensu nullum est pactum, quod l. 3. §. *de pollicit.* definitur. *Duorum consensus atque conventio*; & sic nulla obligatio ex eo oritur, l. 1. §. *de pact.* Præterea sicut promissio, vel obligatio onerosa tacitam hanc habet conditionem: *Si aliter vicissim se velit obligare*, qua sublata non obligat; sic etiam gratuita promissio & donatio hanc tacitam habet conditionem *Si acceptetur*; qui enim promittit vel donat, non censetur animum se obligandi habere, donec alter acceptet, & rem sibi gratam fore declaret, cum velit ei gratificari.

Hinc promissio & donatio non obligant, & semper revocari possunt ante acceptationem. Promissio tamen moraliter durat ut oblata, quamdiu non revocatur, vel ab alio non censetur recusari: unde si illa nondum revocata accepteur post intervallum temporis, perinde obligabit ac si statim acceptata fuisset. Idque locum habet in aliis contractibus. Porro juxta multos, ut promissio gratuita, non onerosa, censeatur acceptata, regulariter sufficit taciturnitas ejus, cui fit, ex reg. jur. 42. in 6. *Qui tacet, consentire videtur*, quæ præcipue valet in eis, quæ solum tacentis commodum continent. Regula vero sequens, *Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur*, procedit in promissionibus onerosis acceptandis.

Excipiuntur pollicitationes, quæ fiunt civitati, vel Ecclesiæ, vel ad pias caussas: quamvis enim jura non loquantur expresse nisi de pollicitationibus factis civitati ad restaurandas ruinas &c. l. 3. & 4. §. *de pollicit.* tamen id extendunt Doctores ad pollicitationes & donationes ad pias caussas; quia hæ æquiparantur iis quæ fiunt civitati, si privilegia spectentur, ex l. 18. & 23. Cod. *de sacrosanct. Ecclesiis*. Sed tunc intervenit acceptatio reip. aut Ecclesiæ: vel leges solum volunt, ut tales promissionis non possint pro arbitrio revocari, sed semper possit acceptari, & promissum peti.

7. Ut promissio exterius significetur: nam alioqui non posset acceptari. Hinc si sit mere interna, non obligat, nisi facta sit Deo; a quo utpote cordium inspectore statim acceptatur. Unde si promissio fiat alicui solum ob Dei honorem, ver. gr. Promitto me Dei amore tali pauperi daturum centum, statim obligat ante quam accepteur a paupere, quia talis promissio censetur esse votum, quod statim obligat, utpote statim acceptatum a Deo.

Quæst. III. *An quævis promissio etiam gratuita obligat sub mortali in re gravi?*

Resp. Affirm. Ita S. Antoninus, Azor, Les. Vasq. Sanch. Reginal. & alii communius.

Prob. Quia 1. Pacta omnia obligant: ergo obligant graviter, si materia sit gravis. 2. Promissio acceptata inducit obligationem justitiæ, quæ gravis est in re gravi: nam obligatio justitiæ est ea, quæ parit in altero jus exigendi aliquid: sed promissio etiam gratuita hoc jus parit; promittere enim non est solum affirmare se daturum vel facturum aliquid, sed est insuper se obligare alteri, ideoque jus ei dare ad exigendum, ut patet ex communi sensu. Unde homines queri solent, factam sibi esse injuriam, dum violatur promissio acceptata, per quam acquiritur jus ad rem, quod transit ad hæredes; ac proinde gravis est inju-

juria, ideoque mortalis, si violetur jus ad rem gravem promissam. 3. Promissio, quæ fit per formam stipulationis, vel coram notario & testibus, obligat ex justitia, cum det actionem in foro externo, cujus sententia spectat hoc, ut suum cuique jus reddatur. Horum autem assistentia non addit novam obligationem, sed supponit, & facit solum ad majorem securitatem. 4. S. Aug l. 1. *de Doctr. Christ.* c. 36. generaliter ait: *Omnis fidei violator iniquus est*. 5. Et ex Tullio, l. 1. offic. *Fides est justitiæ fundamentum, dictorum, conventorumque constantia*: Ergo qui in promissis fidem non servat, justitiæ fundamentum, quo pacta nituntur, evertit. At hoc est ex suo genere graviter inordinatum. 6. Donatio gratuita accedente traditione dat jus in re, ergo promissio gratuita acceptata dat jus ad rem.

Itaque fidelitas, qua fides data servatur, est species justitiæ, quatenus reddit unicuique jus suum ex promissione debitum, quamvis sit justitia minus stricta, dum promissio est gratuita. Quare fidei etiam gratis datæ & acceptatæ violatio est quædam injustitia, & quidem ex genere suo turpis, hominemque reddens contemptibilem, & dicitur infidelitas.

Porro consentiunt omnes, eum, qui non implet promissionem gratuitam, teneri resarcire damna inde secuta, cum dederit illis caussam, non servando fidem datam, & sic decipiendo. Idem dic, etiamsi ficte promiserit; quia fuit caussa damni per deceptionem, ideoque per injuriam. Non est tamen obligatio compensandi lucrum cessans ex re liberaliter promissa, eo quod suo tempore non fuerit data, quia promissio gratuita non obligat ex justitia tam stricta, quam promissio onerosa: nam illa dat solum jus rem promissam petendi, & conquerendi de violata fide data, & obligatio ab illa orta pendet a sola promittentis voluntate, qui non intendit se obligare nisi ad dandam rem promissam.

Nota. Juxta multos major quantitas ad mortale requiritur in violatione promissionis gratuitæ, quam onerosæ, vel in furtis: quia minus invitus censetur promissarius, quod res gratis promissa recusetur, quam si res propria æqualis valoris auferatur.

Quæst. IV. *Ad quid obligat promissio facti alieni?*

Resp. Obligat ad procurandum sincere & bona fide factum alterius. Nam promittens factum alienum, eo ipso censetur velle se obligare ad illud procurandum: alioquin ad nihil obligaret promissio illa, & nulla esset, nam non potest obligare ad ipsum factum alienum; quia ut alienam non est in promittentis potestate, & ad impossibile obligari non potest. *Ita Molina, Sanchez, Delugo, & alii multi*.

Quæst. V. *An promissio facta ob caussam turpem, seu opus illicitum obligat?*

Resp. 1. Omnis promissio & pactio de re illicita facienda, non obligat, & nulla est jure naturali ante executionem. *Ita omnes*. Quia nemo potest obligari ad peccandum. Quod si jurata sit, juramentum est invalidum; cum non sit vinculum iniquitatis. Immo promissor tenetur retractare statim promissionem, utpote iniquam, & ad peccandum allicientem.

Resp. 2. Multi docent, immo Delugo asserit esse communem sententiam Theologorum, post opus malum patratum obligari promissorem ad solutionem pretii promissi, si datio & acceptatio nulla lege sit prohibita, nec irritata. Quia 1. Promissio matrimonii facta puellæ sub conditione quod faceret sui copiam, quamvis ante copulam non obliget, post eam tamen ex justitia obligat promittentem ad servanda promissa. Quæ si non perficeret, postquam puella ex parte sua implevit conditionem, injuriam ei faceret, & inæqualitatem inter se & illam poneret. In illis pactis intervenit duplex promissio, una absoluta faciendi rem illicitam, & hæc nunquam valet, nec obligat; altera est conditionalis, & ex suppositione conditionis positæ: sicut possum pauperi promittere; *Si peccavero, dabo tibi eleemosynam*. Quæ pactio perficitur posita conditione turpi, oriturque obligatio ex vi consensus ut sequentis, non ut antecedentis opus malunt. 3. Posita conditione impletio rei promissæ non est turpis, nec enim promissum impletur ob caussam turpem, sed ut fides data servetur. Quod si quis pretium promissum solvat eo quod crimen patratum sit, tunc peccat, quia tunc approbat peccatum præteritum, sed hoc est per accidens, & ex ejus malitia: nam potest & debet solvere præcise, ut fides data servetur.

Alii vero negant tunc obligare; quia pactiones ob caussam turpem in utroque jure absolute & indistincte decernuntur *nullius esse momenti, nullam obligationem inducere, nullam vim habere*, cap. ult. *de pactis* ubi Greg. IX. ait: *Etiam juxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de jure vel facto, nullam obligationem inducit*. Et l. 26. de verb oblig. *Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti*. Et l. 6. Cod. de pact. *Pacta quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati juris est*. Item l. 5. Cod. *de legib*. Sed priores respondent, his legibus significari tales pactiones non valere ante opus patratum; neque post patratum dare actionem in foro externo: per illas autem non tolli obligationem naturalem, quæ ex promissionibus onerosis oritur.

Quæst. VI. *Quænam promissiones secundum omnes sunt jure positivo irrita.*

Resp. Sequentes. 1. Promissiones quæ dant occasionem peccandi, ut si alteri promittas te remissurum ei obligationem de dolo, vi, furto, injuria &c. l. 27. §. *de pact.* quia hoc cederet in detrimentum boni communis. 2. Promissiones, quibus adimitur potestas disponendi de rebus suis, ver. gr. promissio non condendi aut non revocandi testamentum, non instituendi alium hæredem nisi talem, quia hæc omnia sunt contra bonos mores civiles, hoc est, quos expedit esse in rep. bene instituta. 3. Beneficii ecclesiastici nondum vacantis promissio quovis modo facta, est illicita & nulla, ex Conc. gener. Later. III. cap. 8. etiamsi nullum in particulari promittatur, cap. 2. *de concess. prabend.* in 6. ne detur occasio optandi mortem possessoris. Unde nec licet illud petere, cum ejus promissio sit vetita.

Quæst. VII. *Quandonam promissio acceptata & valida desinit obligare?*

Resp.

Resp. Ex communi sententia, in his casibus, 1. Si res promissa fiat inutilis vel noxia promissario; nam tunc cessat esse materia promissionis, estque contra finem illius, vel si ejus impleto fiat illicita, aut impossibilis, quia nemo tenetur ad aliquid illicitum vel impossibile. 2. Si is in cujus commodum facta est, remittat: nam tunc cedit juri suo, & sic tollit obligationem promittentis. 3. Quando causa finalis, ob quam promissio facta est, non exstat, ut si promiseris alteri propter beneficium, quod putas te ab illo accepisse, cum non acceperis: quia non promisisti nisi ex hac suppositione falsa; & est error in causa finali seu motivo substantiali. Item si talis causa cessat, ut si promiseris aliquid ob paupertatem, & hæc sublata jam sit; nam non intendisti te obligare ad dandum, nisi subsistente causa finali tempore executionis. 4. Quando duo sibi vicissimo aliquid promiserunt, & alter non vult promissa præstare ex cap. 3. *de jurejur.* & ex reg. jur. 76. in 6. ibi: *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.* Nam tunc fit mutua compensatio, & promittens non censetur promisisse nisi sub tacita conditione, quod alter promissum ex sua parte servaret. 5. Si status rerum & personarum ita mutetur, ut promissor juxta prudentum judicium non censeatur voluisse obligare se in tali eventu: tum quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis, nec habet vim nisi ex intentione, quam expresse vel implicite habet, dum promittit: tum quia sicut ex reg. jur. 81. in 6. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*, si in speciali peterentur; ita neque in promissione comprehenduntur illi eventus, qui in judicio prudentum fuissent excepti, si menti occurrissent. Sic qui promisit se tibi mutuaturum pecuniam, non tenetur stare promisso, si postea hac indigeat ob gravem & improvisam necessitatem. Ita S. Thom. 2. 2. q. 110. art. 3. ad 5. ibi: *Ad hoc quod tenetur facere quod promisit requiritur quod omnia immutata permaneant: alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promisit quod habebat in mente subintellectis debitis conditionibus. Nec etiam est infidelis non implendo quod promisit, quia eadem conditiones non extarent.* Non obstat quod promissio sit jurata, quia juramentum firmat promissionem tantum secundum intentionem, qua censetur facta & in eo sensu, quo facta est, non in alio. Quare si promissio habet tacitam conditionem, sive ex mente promittentis, sive ex natura rei, sive ex juris dispositione aut interpretatione, Juramentum non tollit eam conditionem, sed solum secundum eam firmat promissionem.

Porro cum arctior sit obligatio, & interpretatio promissionis onerosæ, quam gratuitæ, facilius in gratuita subintelliguntur aliquæ conditiones, quæ ex communi prudentum sensu inesse censentur, nec hæc obligat, cum impleri nequit sine gravi damno non prævisō, nec ut ait S. Antoninus, *si supervenientem causa rationabilis non implendi*. Quia, ut supra dixi, in promissione gratuita promittens se solum ex liberalitate obligat, ideoque pendet ab illius voluntate, ut apponat conditionem vel limitationem quam voluerit, qualis est hæc, ut nolit obligari, si superveniat causa rationabilis non implendi.

CAPUT II.

De Donatione.

Quæst. I. *Quid, & quotuplex est Donatio?*

Resp. 1. Donatio est datio liberalis, sive doni datio. Donum est datum gratuitum, id est, quod neque ex justitia debitum est, neque alteri obligationem justitiæ & fidelitatis imponit, quamvis ex eo oriatur obligatio gratitudinis. Unde donatio est rei aut juris alicujus gratuita concessio.

Ut donatio valeat, ex communi sententia, debet esse deliberata & spontanea; ut dixi de promissione ob easdem rationes, *nam nec ignorans, nec invitus quisquam donat.* l. 10. Cod. *de donat.* Hinc qui aliquid per vim vel dolum accepit, tenetur illud restituere, & tollere ac resarcire injuriam, restituendo alium in priorem statum ac libertatem. Immo juxta multos donatio ex metu levi injusto, tamquam causa finali facta, est in foro conscientiæ nulla: quia donatio ex natura sua exigit, ut fiat sponte ac liberaliter: saltem est revocabilis ad nutum donantis. Non valet etiam, nisi sit acceptata ab eo cui fit, ut dixi de promissione, & patet etiam tum ex l. 10. §. de donat. ibi: *Si nesciens rem, quæ apud se est, sibi esse donatam, vel missam sibi non acceperit, donata rei dominus non fit.* Tum ex cap. *de prabendis in* 6. Ratio est, quia donatio est pactio, quæ est essentialiter consensus plurium.

Resp. 2. Donatio dividitur 1. in realem, quæ fit cum traditione doni, unde transfert dominium in donatarium, & in verbalem, quæ fit solis verbis absque traditione doni, & hæc solum parit jus ad rem. 2. In pure liberalem seu perfectam, quæ in donante nullam ne gratitudinis quidem supponit obligationem; & in remuneratoriam seu antidotalem, quæ supponit obligationem gratitudinis, & qua proinde compensantur beneficia & obsequia gratis collata. Multi autem, quos refert & sequitur Sanchez docent, quando alicui prohibentur donationes erga aliquos, non prohiberi donationem remuneratoriam, proportionatam beneficiis & obsequiis alias non debitis, ex l. 1. *de donat.* ubi dicitur: *Si dat aliquis ea mente, ut statim velit accipientis fieri, nec ullo casu ad se reverti: propter nullam aliam caussam facit, quam ut liberalitatem & munificentiam exerceat. Hæc proprie donatio appellatur.* Ergo, inquiunt, si quis dat, ut debita naturalia gratitudinis solvat, non est proprie ac stricte donatio, sed remuneratio. 3. Alia est inter vivos, quia quis donat cum intentione, ut res se vivo sit donatarii & alia mortis causa, qua quis sic donat, ut nolit rem nisi post mortem suam esse donatarii, ut si dicam, *Dono tibi hanc rem post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo ne moriar.*

Quæst. II. *Quinam possunt valide donare?*

Resp. Illi soli qui habent dominium & liberam administrationem bonorum; nam qui solum habent administrationem, possunt tantum secundum mentem domini & in ejus commodum alienare; qui autem solum dominium habent sine administratione, non possunt propria auctoritate pro arbitrio disponere de suis bonis: *Pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de jure donare*, c. 5. de jure patron.

Hinc

Hinc 1. non possunt valide donare ii omnes qui non possunt contrahere, de quibus supra. Qui præsunt communitatibus, puta civitati, monasterio: item tutores & curatores ex bonis pupillorum & minorum possunt solum facere eleemosynas, & donationes remuneratorias moderatas, in quibus censeantur rependere utiliter, non liberaliter proprie donare. 3. Maritus ex bonis communibus nil potest invita uxore donare saltem sine legitima caussa, ob quam uxor non sit rationabiliter invita: quia marito sola potestas ea administrandi competit quoad partem ad uxorem pertinentem; at sub facultate administrandi non continetur facultas donandi: nam donatio non est res administratio, sed amissio, ex l. 7. §. *de donat.*

Quæst. III. *Quænam donationes sunt jure civili invalidæ?*

Resp. Sequentes 1. Donatio excedens quingentos solidos invalida est quoad excessum, nisi insinuetur, l. 36. Cod. *de donat.* Verum circa summam & modum insinuationis consulendæ sunt leges ac consuetudines locorum. In Gallia ex edicto Henrici II. non valet donatio excedens quinquaginta libras, nisi auctoritate publica insinuata sit. Excipiunt multi quamlibet donationem ad caussam piam; quia donatio ad redemptionem captivorum non eget insinuatione, *loc. cit.* & legata ad caussas pias non indigent solemnitate per leges ad legata prophana requisita. Hancque esse communem sententiam testatur Julius Clarus apud Lessium. Pro nomine donationis venit remissio debiti liquidi.

2. Donatio omnium bonorum tam futurorum, quam præsentium inter vivos invalida est: quia per talem donationem homo privat se testandi potestate, quod leges reprobant tamquam contra bonum ordinem, quem dec t esse in tep. l. 61. §. *de verb. oblig.* Valet tamen si fiat mortis caussa, quia cum possit revocari arbitrio donantis, non aufert testandi facultatem.

3. Donationes conjugum inter se jure communi non sunt validæ saltem irrevocabiliter, adeoque ad arbitrium donantis revocari possunt, exceptis quibusdam casibus, l. 1. & 3. §. *de donat. inter vir. & uxor.* & cap. ult. *de donat. inter vir. & uxor.* Ubi Greg. IX. ait: *Donatio, quæ constante matrimonio inter conjuges dicitur esse facta . . . firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur &c.* Ratio est, ne conjuges mutuo amore sese bonis spolient cum damno liberorum & parentum; & ne concordia videatur pretio conciliari. Donationes tamen inter conjuges non revocatæ confirmantur alterius obitu, ex l. 31. §. & l. 3. Cod. hoc tit. & cap. cit. modo eæ non impediant, ne liberi suas legitimas partes accipiant, ex l. 1. Cod. *de inoffi. donat.*

4. Donatio patris facta filio nondum emancipato, quæ jure digest. erat nulla, jure codicis est tantum revocabilis, exceptis paucis casibus: unde non revocata confirmatur morte patris, vel etiam emancipatione filii, si res est tradita. Quia quamdiu filius est sub patria potestate censetur veluti una persona cum patre quoad effectus civiles. Valet autem donatio matris in filium, quia filius non est in potestate matris scilicet civili, & in ordine ad effectus civiles.

Nota. In his & similibus, ubi agitur de dispositione bonorum, spectandæ & servandæ sunt leges ac consuetudines speciales locorum rationi consentaneæ, quæ sæpe a jure communi Cæsareo discrepant. Nam cum voluntates subditorum eorumque bona subjiciantur potestati legislativæ in ordine ad bonum commune, nemo potest de suis disponere licite contra leges justas, quæ semper obligant in conscientia. Immo nec valide, si sint irritantes. *Leges justa habent vim obligandi in foro conscientiæ a lege æterna,* ait S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4.

Quæst. IV. *An donatio acceptata potest revocari?*

Resp. Donatio facta mortis caussa, in tribus casibus revocatur. 1. Si donatorem illius pœniteat, sive expresse, sive etiam implicite, ut si rem alteri donet: quia talis donatio ex dispositione juris habet hanc tacitam conditionem, *Nisi revocetur.* 2. Si ante donatorem moriatur donatarius, donatio est ipso jure revocata, nisi donator promisisset, se eam non revocaturum: nam tunc juxta varios transiret ad hæredes donatarii. 3. Si donator dederit intuitu instantis periculi mortis, censetur tacite revocata donatio sublato periculo: quia censetur facta sub hac conditione, *Si non evasero*, ex titulo *de mortis causs. donat.*

Resp. 2. Donatio inter vivos revocatur ob quatuor caussas. 1. Ob ingratitudinem donatarii, l. ult. Cod. *de revocat. donat.* & cap. ult. *de donat.* ut si donatori injurias atroces, vel grave rerum ejus damnum, vel vitæ periculum intulerit. Item juxta doctores, si inopi pretium non aluerit. Sed ante sententiam judicis hæc pœna non debetur. 2. Ob prolem postea susceptam, ut si quis prole carens magnam suorum bonorum partem donarit, & postea ei nascatur proles, l. 8. Cod. *de revocat. donat.* quia tunc donatio habet saltem ex dispositione juris hanc conditionem, *Si proles non nascatur.* 3. Si sit inofficiosa, hoc est, facta contra officium pietatis debitæ liberis, vel parentibus, ut quando per eam filii privantur sua legitima, id est, parte hæreditatis sibi debita secundum leges, l. 1. Cod. *de inoffic. donat.* 4. Si quid donatum sit ob caussam, non secuta caussa.

Resp. 3. Donatio inter vivos acceptata nequit revocari nisi ob caussas prædictas, l. 5. & ult. Cod. *de revocat. donat.* Quia jure naturæ donatarius acquisivit dominium rei donatæ & traditæ, jus vero ad rem, si nondum sit tradita: nec leges dant jus revocandi nisi ob caussas supradictas.

Quæst. V. *An donatio facta ad certum finem valeat, si finis ille non præstetur?*

Resp. 1. Quando aliquis donat ob certum finem, si non intendat ad illum obligare, sed solum allicere animum, vel præbere media ad illum assequendum, si placuerit, valida est donatio, etiamsi finis non sequatur. *Est communis sententia*, ex l. 7. Cod. *de condict. ob caussas.* Quia donatio non est conditionata, sed absoluta, & facta solum ex animo alliciendi ad aliquid. Unde res donata potest acceptari & retineri a donatario, etiamsi non habeat animum præstandi quod cupit donator. Sic puella potest acceptare legatum sibi factum ut nubat, etsi nolit nubere. Item valet donatio, qua quis donat alteri, ut sibi faveat in aliqua re, quamvis hic non faverit; quia principaliter facta est ad alliciendum, non ad obligandum. Quod verum est, etiamsi donator non donasset, si putasset alium non esse alliciendum, nam adhuc subsistit caussa finalis, cum donet ut possit allicere, non autem sub conditione

si actu alliciat. Peccat tamen graviter femina, quæ munera acceptat ab amasio largiente ad alliciendum ejus consensum ad libidinem, quamvis ipsa nolit consentire ejus pravæ voluntati: nam fovet impurum ejus amorem ac desiderium, & censetur illum approbare.

Resp. 2. Si donator intendat donatarium ad certum finem obligare, donatio corruit, & res donata restitui debet, fine non impleto, si ille sit principalis finis donationis. *Est communis sententia*, ex l. 8. Cod. *de condit. ob caussas*. Nam donator non vult rem esse alterius, nisi posita tali, caussa finali tamquam conditione.

Quæst. VI. *An dolus vel error circa caussam finalem irritat donationem, & promissionem gratuitam?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia*. Quia donatio & promissio gratuita fit sub conditione; Si causa finalis subsistat; & quia caussa finalis est motivum substantiale donationis & promissionis gratuitæ, quo proinde non subsistente, non subsistit actus: nam actus voluntatis non est, sublato motivo volendi. Ergo si fit error circa caussam finalem, deest tunc volitio donandi vel præmittendi. Sic si quis falso putans Titiam esse consanguineam, dotem ei promittat, vel donet, quia est consanguinea, hæc promissio, vel donatio nulla est.

Hinc tenentur ad restitutionem. 1. Qui fingit se habere aliquam conditionem seu qualitatem, quæ requiritur, ut quia admittatur gratis in aliquod collegium vel hospitale, vel ut accipiat aliquod pium legatum. Item qui fingit se pauperem, ut recipiatur gratis in seminarium fundatum pro pauperibus alendis: nam adest dolus & error circa caussam finalem & conditionem, qua non posita, nulla est intentio donandi, nec ullum jus nascitur. 2. Qui accipit aliquid ob caussam fictam. 3. Qui se fingit pauperem, tenetur recepta titulo eleemosynæ restituere vel donatori, quia adhuc illius sunt, nam non fuit voluntas dandi nisi vero pauperi; vel pauperibus, quia dum non constat donatorem revocasse voluntatem, censetur perseverare in priori voluntate dandi pauperi; unde tunc ejus voluntatem exequitur.

Secus, si error sit solum circa caussam impulsivam, quæ nempe tantum movet ad faciendum, vel dandum promptius & facilius, non autem movet ad dandum simpliciter; quia ea sublata adhuc est voluntas dandi; ut si Petro vere pauperi sed simulanti pietatem, det eleemosynam principaliter ob paupertatem.

CAPUT III.

De Mutuo, & Usura.

Quæst. I. *Quid est Mutuum, vel Mutuatio?*

Resp. Est contractus, quo res numero, pondere vel mensura constans traditur eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione reddendi similem in specie & bonitate, post lapsum temporis, ex l. 2. § *de reb. credit. & instit.* l. 3. tit. 15.

Dicitur 1. *Res numero &c.* ut sunt pecunia, frumentum, vinum, oleum; nam materia mutui sunt res, quæ in jure dicuntur functionem recipere, hoc est, quarum una potest fungi vice alterius; ut vinum vini, pecunia pecuniæ, & sic substitui pro alia, ex loc. cit. 2. *Traditur*, quia mutuum traditione perficitur. 3. *Ut statim fiat &c.* nam per mutuum, dominium rei transfertur: unde ex institut. citat. *Mutuum appellatum est, quia ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat*. Quare mutuatarius sub suo periculo tenet rem mutuatam; sed omnes fructus ex ea percepti ad eum pertinent, nam res perit & fructificat domino. Hinc mutuum differt a commodato, locato &c. 4. *Cum obligatione &c.* Per hoc differt a donatione. 5. *Reddendi similem &c.* Per hoc differt a permutatione, in qua res unius speciei datur pro re alterius speciei; v. g. frumentum pro vino. 6. *Post lapsum temporis*: nam est intrinsecum mutuo, ut non statim reddi debeat, alioqui esset inutile mutuatario; & per hoc differt a cambio, ubi pro moneta aurea statim redditur argentea ejusdem valoris.

Quæst. II. *Quænam sunt obligationes mutuatoris, & mutuatarii?*

Resp. 1. Mutuator tenetur, 1. Monere mutuatarium de vitio rei, si quid sit, alioqui tenebitur de damno, cum ei caussam dederit. Non repetere mutuum ante tempus præfinitum. Quod si non sit constitutum, non potest repetere nisi post aliquod tempus judicio prudentis assignabile, spectatis circumstantiis & fine ob quem datur, quamvis teneatur ante recipere. 3. Non plus exigere quam valeat res mutuata: nam mutuum est contractus essentialiter gratuitus, & alioqui esset injustitia, & usura.

Resp. 2. Mutuatarius, ut patet ex natura mutui, tenetur 1. Reddere mutuum tempore statuto; quod si non sit constitutus terminus, quando mutuans rationabiliter repetet. 2. Si ex culpa sua non reddat tempore debito, tenetur compensare mutuanti damnum inde secutum & lucrum cessans, cum sit illius caussa injusta, nisi ex eo quod mutuans tunc non repererit mutuum, prudenter judicet terminum prorogasse. 3. Tenetur de omni casu fortuito, ita ut non liberetur, nisi cum mutuator mutuum reipsa acceperit vel per se ipsum, vel per alium a se designatum: quia tunc res semper manet mutuatarii, & sic ei perit. 4. Tenetur reddere rem ejusdem speciei & bonitatis, nec sufficit si solvat ejus pretium, nisi alter sponte consentiat; mutuum enim eadem bonitate qua datum est, eodemque genere reddi debet, l. 3. §. *de rebus credit*, neque enim mutuum est venditio aut permutatio.

Quæst. III. *In qua specie & bonitate res mutuata reddi debet?*

Resp. Seclusa speciali conventione justa non potest exigi pecunia eadem in specie physica, sed solum eadem in valore, quem habuit tempore mutui, sive interim valor monetæ auctius fuerit, sive imminutus, saltem si tempore mutui hæc mutatio non fuit prævisa nec spectata. Ita communiter Theologi teste Delugo. Nam cum in pecunia per se spectetur solum valor extrinsecus, non entitas physica; & ex usu constet speciem monetæ potissimum desumi ex valore, non ex materia, reddendo valorem, quem habuit tempore mutui, tantum reddis quantum accepisti. In aliis vero rebus, in quibus per se spectatur & intenditur rei entitas, restitui debet in eadem specie physica, v. g. triticum pro tritico, & quidem in eadem mensura, sive pretium ejus crescat, sive decrescat, quando tempore mutui hæc mutatio non prævidetur, nec ad eam attenditur. Quia cum

cum in iis rebus entitas & bonitas intrinseca spectetur, reddendo eandem mensuram ejusdem speciei physicæ, & bonitatis intrinsecæ, tantum redditur, quantum acceptum est, & sic servatur æqualitas. Aliud est de moneta dum ejus valor accrevit; quia in ea æqualitas valoris, non substantiæ spectatur.

Quæst. IV. *An licet paecisci de reddenda re mutuata in eadem mensura & quantitate, vel pecunia in eadem specie physica?*

Resp. 1. Si sit dubium, utrum rea tempore restitutionis valitura sit pluris aut minoris, licet paecisci, ut reddatur par mensura rei æque in se bonæ, & eam suo tempore accipere, quamvis interim pretium ejus valde creverit, ex cap. ult. *de usur.* Quia tunc par est contrahentium conditio, & servatur æqualitas; nam erga utrumque est æqualis spes lucri, & æquale periculum damni. Idcirco licet etiam exigere tot in specie physica nummos, quot dati sunt, sive valor mutetur, sive non, quando utrumque est æque probabile.

Resp. 2. Si certum vel probabilius sit, rem tempore solutionis plus valituram quam modo, vel valorem monetæ augendum, non licet exigere parem mensuram, vel parem numerum nummorum, sed solum eam mensuram, quæ tunc æquabit valorem præsentem rei mutuatæ, vel pretium æquale monetæ. *Ita Lessius, Delugo, Salas, & alii multi.* Quia alioqui exigeretur ultra id quod æquivalet rei mutuatæ, quod est usura: rea enim tempore solutionis pluris valebit, quam eo quo traditur. Hinc si sex modii tritici tunc valeant duodecim aureis, non licet totidem exigere, si tempore solutionis valituri sint quindecim.

Excipe, nisi statuisses rem vel monetam tuam usque ad illud tempus servare: nam tunc licet paecisci, ut moneta in eadem specie physica vel mutuata cum eo incremento reddatur, deducta æstimatione laboris, periculi & sumptus in ea re usque ad illud tempus servanda, nam tunc id exigitur ratione lucri cessantis.

Quæst. V. *An filius-familias etiam major, qui sub patria potestate constitutus mutuam accepit ab alio pecuniam sine consensu patris, teneatur eam restituere post mortem patris?*

Resp. Juxta multos, immo communem sententiam, teste Lessio, non tenetur, etiam in conscientia, nequidem post mortem patris, si eam in ludis, compotationibus aut aliis rebus inutilibus consumpsit, & non putabatur esse sui juris. Quia jure civili nempe Senatusconsulto Macedoniano in Gallia & in Lotharingia vigente, tollitur omnis obligatio etiam naturalis ex tali mutuo: nam hoc in odium ac pœnam sic mutuantium, & ob bonum commune, nempe ad tollendam occasionem multorum malorum ac scelerum, fuit statutum a rep. seu principe habente dominium altum in bona subditorum relate ad bonum commune; & alioqui lex non assequeretur finem suum, nec satis provisum esset securitati parentum, & aliis incommodis ac criminibus ex illis mutuis sequi natis. Unde huic privilegio filius familias renuntiare non potest, quia non in ejus favorem præcise, sed præcipue parentum, & ad advertenda gravia mala concessum est. *Et quia jus publicum privatorum pactis mutari non potest*, l. 38. *de pact.* Nec hoc mutuum confirmari potest juramento, cum sit in detrimentum tertii, & boni publici. Et jurans potest saltem petere relaxationem juramenti, qua obtenta, ad nihil tenebitur. Idem dic, si filiofamilias merces fuerint venditæ credito, vel aliæ res mutuo datæ in fraudem legis, ut scilicet ex illis venditis pecuniam compararet, l. 5. §. *ad Senatusconf. Maced.*

Quæst. VI. *Quid est usura, & quotuplex?*

Resp. 1. Usura late sumpta est quodlibet lucrum sive licitum, sive illicitum, vel fructus ex aliqua re perceptus. Stricte sumpta, ut hic sumitur, est lucrum temporale præcise ratione mutui perceptum, vel quæsitum, sive lucrum immediate ex mutuo proveniens aut intentum. *Usura est, si plus acceperit, quam dederit*, ait S. Hieron. in c. 18. Ezech. *Usura est, si plus quam dedisti, expectes accipere*, ait S. August. in Psal. 36. Lucrum autem est id quod quis acquirit, cum antea non esset suum, nec ei ex justitia deberetur.

Dicitur, 1. *Lucrum temporale*, id est, pecunia vel quidlibet pretio æstimabile: nam ut ait S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. *Secundum Philosophum, omne illud pro pecunia habetur, cujus pretium potest pecunia mensurari*. Hinc non est usura mutuare ad acquirendam amicitiam alterius; quia hæc non est pretio æstimabilis.

2. *Ratione mutui*, sive expressi ac formalis, sive virtualis ac impliciti. Unde lucrum aliunde proveniens potest esse injustum, nec tamen usurarium, ut excessus justi pretii ex re vendita. E contra quidquid pretio æstimabile ultra sortem reddendum, sive ante, sive post mutuum datum, exigitur vel accipitur tanquam ex mutuo debitum, usura est. Mutuo tamen gratis dato, si quid sponte ac liberaliter offeratur, id mutuans licite accipit, *non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicut gratuitum donum. quia etiam antequam pecuniam mutuasset, licite poterat aliquod donum gratis accipere, nec pejoris conditionis efficitur per hoc quod mutuavit*, ait S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. sed in praxi non licet aliquid accipere a pauperibus, & raro ab aliis licet: quia raro donant sponte ac liberaliter; sed plerumque dant solum vel ad ulteriorem dilationem solutionis obtinendam vel ex metu ne alias mutuum deinceps recusetur.

Resp. 2. Usura multiplex est, scilicet realis, mentalis, aperta, & palliata. Realis est ea, quæ in mutuo deducitur in pactum sive expressum, sive implicitum: cum mutuans expresse vel implicite declarat se velle, aut expectare aliquid supra sortem. Mentalis est, cum quis mutuat ex intentione aliquod lucrum ex mutuo percipiendi, talem intentionem non significans ei cui mutuat, licet eam exterius exequatur, sed occulte & præcise mutuando. Unde usura alio sensu dicitur mentalis, quam alia peccata dicuntur mentalia; hæc enim sic vocantur, quamdiu actu externo non consummantur: at usura dicitur mentalis, in quantum nullum pactum supponit, quamvis datione mutui, & receptione lucri exterius impleatur; sola enim voluntas percipiendi lucrum ex mutuo, si mutuum non detur, est usura pure mentalis.

Usura aperta est ea, quæ percipitur ex mutuo explicito cum pacto expresso lucri. Palliata seu implicita est ea, quæ provenit ex mutuo implicito ac virtuali, latente sub alio contractu, v. g. venditionis, depositi &c. qui tamen sit vel includat virtua-

 liter

liter mutuum. Unde est vera usura, sed velata aliquo prætextu, ut si deponas apud Titium aliquid in pondere, numero, vel mensura consistens, data ei facultate utendi, & ad libitum disponendi, cum pacto ut pro usu aliquid ultra capitale solvat: nam tunc est reipsa mutuum, l. 9. §. *de reb. credit.* & sic lucrum inde proveniens est usura.

Quæst. VII. *An & quo jure usura est prohibita?*

Resp. Quælibet (vid. N. 23.) usura omni jure prohibita est. Et 1. quidem jure divino positivo, Ezech. 18. Ubi usura gravissimis criminibus annumeratur. *Uxorem proximi suspolluentem, egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos, ad usuram dantem, & amplius accipientem, numquid vivet? Non vivet, cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur.* Et Psal. 14. *Quis habitabit in tabernaculo tuo ... qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Quem locum de præcepto explicat Conc. Nicæn. I. c. 27. & Luc. 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Equidem (ut notat S. Th.) mutuum dare, potest esse interdum consilium, sed lucrum ex mutuo non quærere semper est præceptum: sicut in illo, Ps. 75. *Vovete, & reddite vota Domino Deo vestro*, prius verbum continet consilium, posterius vero præceptum. Quare Conc. Gen. Later. II. can. 13. ait, usuram divinis legibus in veteri & novo Testamento prohibitam esse: idem docet Concil. Gen. Later. III. c. 25. Et Concil. Gen. Vienn. c. *Ex gravi*, sic definit: *Si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum.* His adde Patrum consensum. Pro omnibus sint S. Basil. in Ps. 14. S. Gregor. Nyssen. hom. 4. in Ecclesiasten, S. Ambrof. lib. de Tobia c. 14. S. Chrysostom. hom. 5. in Matth. S. Hieron. in cap. 18. Ezech. S. August. in Psal. 34. serm. 3. Sanctus Leo serm. 6. de jejunio decimi mensis.

2. Jure divino naturali, ut docet communis sententia Doctorum. Nam recta ratio dictat esse illicitum, & contra justitiam commutativam, in contractu, ubi servanda est æqualitas, plus exigere, vel accipere vi illius, quam valeat res quæ datur: nam in hoc est inæqualitas, ideoque injustitia. Sed aliquid supra sortem, seu rem mutuo datam accipere ratione mutui, est plus accipere, quam valeat res data, ut patet: nam sors reddenda jam est æqual s valoris cum re mutuata. Unde ipsi ethnici solo lumine naturali norunt usuræ malitiam, ut Plato l. 1. *de leg.* Aristoteles l. 1. *Polstic.* c. 7. Cato, Cicero, Seneca, Plutarchus &c. Adde quod ex S. Th. 1. 2. q. 108. art. 1. & 2. ex consensu Theologorum omnia præcepta divinæ legis evangelicæ sunt juris naturalis, præter præcepta de sacramentis & de fide.

3. Jure canonico, ut patet ex toto titulo de usuris, & ex pœnis contra usurarios statutis. Hinc usurarii compellendi sunt tum ad omnes contractus usurarios utpote injustos rescindendos antequam absolvantur, tum ad restituendum usuras & compensandum omne lucrum cessans & damnum emergens ex usuris solutis.

Obj. 1. Deus permisit Judæis, ut usuras acciperent ab extraneis, Deut. 23. *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram, sed alieno.*

Resp. Deus non permisit usuram proprie dictam, nempe lucrum ratione mutui proveniens; sed ad summum, ut supremus bonorum omnium dominus occasione mutui Judæis concessit dominium rei additæ sorti, sicut tradidit illis vasa Ægyptiorum. Unde Judæi auctarium non vi mutui, seu vi donationis divinæ accipiebant. Porro hanc concessione multi restringunt ad illos alienigenas, quibuscum Judæi justum bellum gerebant. Ita S. Ambrof. lib. de Tobia cap. 15. ubi ait: *Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostis? ibi, inquit, usuram exige. Cui jure inferuntur arma, huic legitime indicuntur usuræ ... ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere.* Ibidem dicit: *Sine dubio maledictus, qui ad usuram dedit.*

Dixi, *Ad summum.* Quia Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 78. art. 1. ad 2. docet, id non fuisse eis concessum ut licitum, sed dumtaxat toleratum ad majus malum vitandum, ne scilicet a Judæis Deum colentibus usuras acciperent propter avaritiam, cui dediti erant.

Nec obstat illud Deuter. *Fœnerabis gentibus multis; ipse a nullo fœnus accipies.* Nam fœnerare ibi significat mutuum dare, & fœnus accipitur pro mutuo: ibi quippe promittitur divitiarum abundantia.

Obj. 2. Montes pietatis, qui sunt cumulus pecuniarum publica auctoritate institutus ad mutuandum pauperibus, approbati sunt a Concil. Later. V. tamen in illis aliquid exigitur supra sortem.

Resp. Illud auctarium non exigitur ratione mutui, sed damni emergentis, seu pro eorum impensis & indemnitate dumtaxat, ut expresse declarat Conc. Later. V. Nam ad conservationem & administrationem horum montium conducuntur ministri, quibus debetur aliqua merces, quæ si sumeretur ex ipsa forte reddenda, brevi montes illi exhaurirentur, & sic damnum emergeret ex mutuo. Cum autem montium conservatio, indemnitas & administratio ordinetur ad utilitatem accipientium mutuum, ut semper paratam pecuniam invenire possint absque necessitate adeundi usurarios cum majori suo damno, æquum est ut pro ea aliquid conferant; nam qui commodum sentit, onus quoque sentire debet, ex reg. jur. 55. in 6. (1).

Obj. 3. Mutuans privat se potestate utendi & fruendi re mutuata, quam alias haberet.

Resp. Non ideo licet aliquid supra sortem exigere pro privatione ista. Quia sicut potestas illa non habet æstimabilitatem distinctam ab æstimabilitate illius rei;

(1) *In montibus Pietatis de novo erigendis nihil ultra sortem exigi potest ab iis, qui mutuum ab eo accipiunt, etiam titulo expensarum*, nisi Apostol. ex Sedis dispensatione, *ut ex Decreto S. Congregationis Concilii in Causa Neapolitana die 7. Februarii 1737.* Ita Benedictus XIV. de Synod. Diœcef. Lib. 7. cap. 48. §. 42. *sicut neque aliquo beneplacito ejusdem Sedis plus exigi potest, quam antea fuerit consuetum, etiamsi hoc augmentum necessarium censeatur pro sustentatione ministrorum, ut ex alio Decreto S. Congregationis*, ibid. *Si vero plus exigatur, quam opus sit ad expensas necessarias, tenetur Episcopus moderari istas usuras; tutius est autem quod consulat de hac re Sac. Congregationem.* Ibid. §. 3.

rei; ita privatio illius potestatis non habet æstimabilitatem distinctam ab æstimabilitate privationis ipsius rei. Privatio autem rei sufficienter compensatur redditione ejusdem, & carentia periculi illius, quamdiu non redditur, cum mutuanti; ut supponitur, ex privatione rei nullum lucrum cesset, nec damnum sequatur.

Nec dicas posse aliquid exigi propter usum rei mutuatæ: nam per se injustum est vendere alteri usum rei non suæ, sed usum alterius; per mutuum enim transfertur in mutuatarium rei mutuatæ dominium: ac proinde usus rei pertinet ad illum, præsertim cum usus rerum, quæ mutuantur, non sit æstimandus seorsim ab illis, sitque illarum consumptio vel alienatio. Igitur nihil est pro quo lucrum ex mutuo accipi jure possit, ac proinde lucrum ex mutuo est omnino injustum, cum justo titulo careat.

Obj. 4. Jus civile probat usuras, digestis & codice de usuris.

Resp. Cum S. Thom. usuræ non probantur, sed tolerantur, seu non puniuntur ad impedienda majora mala, sicut tolerantur meretrices. 2. Jus civile potest intelligi de usuris late sumptis, nempe de pecunia; quæ ultra sortem accipitur ob aliquod interesse, scilicet vel ob lucrum cessans, vel damnum emergens. 3. Si quædam leges sic explicari non possent, nec supponerent titulum justum, correctæ sunt per jus canonicum; & sunt per se injustæ, ideoque nullæ.

Obj. 5. Ex S. Thom. potest aliquid accipi pro usu pecuniæ.

Resp. Loquitur de usu pecuniæ locatæ; non autem mutuatæ; sic enim 2. 2. quæst. 78. art. 1. ad 6. ait: *Usus principalis pecuniæ argenteæ est distractio pecuniæ in commutationes: unde non licet ejus usum vendere: Tamen potest esse aliquis secundarius usus pecuniæ argenteæ: puta si quis concederet pecuniam signatam ad ostentationem, vel ad ponendum loco pigneris: & talem usum pecuniæ licite homo vendere potest.* Quia scilicet vendens non mutuat, sed locat: unde pecuniæ dominium & periculum retinet.

Obj. 6. Mutuum dare est beneficium præstare.

Resp. Non idcirco propter hoc beneficium licet aliquid exigere: immo vero quia mutuum est beneficium, ideo est essentialiter gratuitum, nam beneficium est bonum gratis datum. Ideoque essentialiter gratuitum. *Benefici liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam, neque enim beneficium fæneramur*, ait Cicero lib. de amicitia. Igitur mutuum est contractus essentialiter gratuitus, & institutus in solius mutuatarii commodum.

✠ *Nota:* Quæ ab Auctore in hac septima quæstione & seqq. exposita sunt, & propugnata, confirmat, ac probat S. M. Benedictus XIV. in Epistola Encyclica, quam prima Novembris 1745. dedit ad omnes Italiæ Episcopos, quæque incipit: *Vix pervenit*. Sed quæ huc spectant, clarius & luculenter exponit in insigni, ac universæ Ecclesiæ perutili opere de Synodo Diœcesana, in quo, ea innuens, *quæ de usuris, & contractibus ab Episcopis in Synodis decerni possint*, plura de usuris, & mutuo explicat atque declarat, quæ cum scitu necessaria videantur, omnia transcripsimus.

2. Omne lucrum ex mutuo, præcise *ratione mutui*, uti loquuntur Theologi, hoc est lucri cessantis, damni emergentis, aliove extrinseco titulo remoto, usurarium, atque omni jure, naturali, scilicet, Divino, & Ecclesiastico illicitum esse, perpetua fuit, & est Catholicæ Ecclesiæ doctrina, omnium Conciliorum, Patrum, & Theologorum unanimi consensione firmata. Huic contradixere Græci schismatici, qui, teste Guidone Carmelita *in Catalogo Hæreticorum*, quodcumque lucrum ex mutuo permittunt: Græcis ex parte consensit Calvinus, qui ad *cap.* 18. *Ezechielis*, licere docuit, aliquod moderatum lucrum, non quidem a paupere, sed a divite, præcise ratione mutui, exigere. Errorem a Calvino obiter insinuatum, ex professo propugnavit Carolus Molinæus *in suo tractatu de usuris*, ubi *n.* 10. audacter affirmat, usuram non esse prohibitam, *nisi in quantum est contra caritatem;* distinguit deinde *n.* 85. tres hominum gradus. Primus complectitur pauperes, emendicata stipe viventes, quibus non mutuo, sed eleemosyna succurrendum sit: Alter indigentes qui pro tempore indigent, quamvis pares sint mutuo postea restituendo; atque his quoque mutuum gratuito dandum asserit: Tertius gradus complectitur divites, & Mercatores, qui nihil indigent, sed rem suam negotiatione amplificare student, & ab his usuram moderatam, ratione mutui, juste, ac sancte exigi posse, tradit Molinæus. Eumdem pravam opinionem amplexatus, alia ratione defendit Claudius Salmasius, in duplici tractatu, altero inscripto *de usuris*, altero *de trapezitico fœnere*, quibus in locis usuram, nisi caritatem lædit, ab omni culpa absolvit, eo quod sit *merces locatæ pecuniæ*. Verum quamquam plurimi Heterodoxi, Calvini, Molinæi, & Salmasii systemati stabiliendo allaboraverint, inter quos Petrus Heinigius *lib.* 2. *qu.* 1. Gerardus Noodt *de fenore, & usuris lib.* 1. Gronovius & Barbeyrac *in Notis ad Hugonem Grotium, lib.* 1. *c.* 12. Bohemerus *Jur. Eccles. Protest. tom.* 1. *lib.* 5. *tit.* 19. rationem tamen, qua eam Salmasius tutatus est, fere omnes refellerunt, recte arbitrantes, mutuatæ pecuniæ dominium transferri in mutuatarium, ac propterea non posse mutuum locationi ullo pacto computari, sicuti testatur Gotfridus Mascovius *in notis ad Pufenderf. lib.* 5. *cap.* 7. §. 5.

3. Impiæ Calvini, & Molinæi opinioni non veriti sunt subscribere pauci quidam doctores Catholici: distinguunt & isti duplex genus mutui. Unum quo pecunia, aliave res datur ad consumptionem, quod plerumque fit cum indigentibus, pecuniam mutuam accipientibus, ut se, suamque familiam sustentent, debita solvant, filiam nuptui tradant &c. Alterum, quo datur ad negotiationem, ut cum Mercatoribus fieri solet, qui acceptam mutuo pecuniam negotiatione augent, ingensque ex ea lucrum reportant: in primo casu usuram esse fatentur, quidquid exigitur ultra sortem; at a fœnoris labe excusant lucrum: quod in secundo casu ex mutuo percipitur, dummodo sit moderatum, modumque servet, a patriæ legibus definitum.

4. Novam hanc distinctionem, ab Hæreticis primum excogitatam, prævertierant Ecclesiæ Patres, qui uno ore, absolute, atque indefinite fœneratitium pronuntiaverant, quidquid ex mutuo ultra sortem exigitur. Tertullianus *libro* 4. contra Marcionem *cap.* 17. ita explicat Ezechielis locum. *Pecuniam*, inquit, *suam fœnori non dederit, & quod abunda-*

daverit, non sumet; fœneris scilicet redundantiam, quod est usura. Basilius *in Psal.* 14. (*tom.* 5. *oper. p.* 107.) allegato pariter Ezechielis loco, ait: *Ezechiel id in maximis malis recenset, si fœnus, & quidpiam ultra sortem accipiatur*. S. Ambrosius *lib. unic. de Tobia cap.* 14. *num.* 19. (*tom.* 1. *oper. col.* 107.) *Et esca usura est, & vestis usura est, & quodcumque sorte accidit, usura est*. Sanctus Hieronymus *in cap.* 18. Ezechielis (*tom.* 5. *oper. col.* 210.) *Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diversi generis, & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo quod dederit, plus acceperint*. S. Augustinus *in Psalm.* 36. *serm.* 3. *num.* 6. (*tom.* 4. *oper. col.* 285.) *Si fœneraveris homini, idest mutuam pecuniam dederis, a quo aliquid plusquam dedisti, expectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plusquam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud: si plusquam dedisti, expectas accipere, fœnerator es*. Concilium Agatense relatum a Burchardo *lib.* 2, *cap.* 126. Ivone *par.* 6. *cap.* 100. & a Gratiano *caus.* 14. *qu.* 7. *can.* 4. *Usura est, ubi amplius requiritur, quam datur, v. g. si dederis solidos decem, & amplius quæsieris*. Ex quibus Gratianus ibidem concludit: *Ecce evidenter ostenditur, quod quidquid ultra sortem exigitur, usura est*. Patribus adhæsere veteres Theologi, qui duce D. Thoma 2. 2. *qu.* 78. *artic.* 2. adeo districte omne lucrum ex mutuo jure naturali, & Divino vetitum asseruere, ut ne munus quidem *ab obsequio, aut a lingua*, (*) quod certe quid minimum est, nullisque onerosum, a mutatario, solius mutui caussa, exigi posse docuerint.

5. Neque vero Calvini, & Molinæi Asseclis suffragantur, aut loca Sacræ Scripturæ speciatim prohibentia, ne pauperes usuris opprimantur, uti Exodi *vers.* 25. Levitici 26. *vers.* 35. aut sententiæ Patrum, usuras dumtaxat redarguentium immoderatas; aut Canones Conciliorum, puta 36. ex Apostolicis 17. Nicæni & 12. Concilii Arelatensis primi, solos Clericos fœneratores severis pœnis subjicientes: Etenim antiqui Testamenti pagina, in ipsismet in contrarium adductis locis, & adhuc clarius Deuteronomii 23. *vers.* 19. Ezechielis 18. & *Psal.* 14. omnem omnino usuram, absque ullo personarum, a quibus exigatur, discrimine prohibet, & detestatur. Pauperes autem alicubi expresse nominat, vel tantum exempli caussa, quia plerumque contingit, ut illi magis egeant opis alienæ, & necessitate adacti mutuum accipiant, etiam sub obligatione immoderatum fœnus solvendi, quemadmodum ad prædictum Exodi caput adnotavit etiam Hugo Grotius; vel quia usuræ, quæ a pauperibus extorquentur, præter propriam pravitatem, quamdam redolent sævitiam, & immanitatem, speciali nota, & reprehensione dignam, sicuti ratiocinatur Gibalinus *de usuris*, *lib.* 1. *cap.* 7. *art.* 2.

6. In novo autem Testamento *Luca* 6. illis Christi Domini verbis, *Mutuum date, nihil inde sperantes*, præceptum tradi, seu verius naturalem legem iterum inculcari, nihil prorsus lucri ex mutuo ab ullo, sive paupere, sive divite, exigendi, non solum docet D. Thomas 2. 2. *qu*, 78. *art.* 1. *ad* 4. sed concors fuit Conciliorum, Patrum, summorumque Pontificum sententia, præcipue Urbani III. *in cap. Consuluit, de usuris*, qui prælati Textus auctoritate, omnem quantumvis minimam usuram, universim vetitam pronuntiavit; explicans enim præfata Christi Domini verba, iis prohiberi ait, *omnem usuram, & superabundantiam*. Dicere autem summos Pontifices, & Concilia prædicti Textus verum, & genuinum sensum non esse assequuta, quod aliquos mussitare non puduit, & temerarium, & fere hæreticum est: quidquid enim sit, an Ecclesia non solum infallibili polleat auctoritate, in definiendis quæstionibus, Fidem aut mores respicientibus, quod nullus Catholicorum negat, sed etiam in delectu rationum, quas ad suas definitiones stabiliendas interdum adducit, de quo nonnulli Catholici dubitarunt, certum, & indubitatum est, eam errare non posse, in interpretanda Divina Scriptura, ejusque genuino sensu Fidelibus aperiendo.

7. Haud absimilia reponimus ad testimonia Patrum: hi siquidem, licet vehementius invehantur in usuras immoderatas, atque a pauperibus extortas, veluti culmen sceleris, ad quod homines pertrahit sordida, atque insatiabilis avaritia, non idcirco tamen approbant moderatas, a divitibus exigendas; quinimmo etiam illas aliis in locis expresse condemnant. Enimvero Ambrosius *cit. lib. de Tobia cap.* 6. (*tom.* 1. *oper. col.* 597.) de his agens, qui pecuniam suam fœnerantur non indigenti, seu diviti, sed negotiatori, cui uberes proventus pariat, eos in hunc modum increpat: *Nihil nequius fœneratoribus, qui aliena damna sua lucra arbitrantur, & dispendio suo deputant, quidquid ab aliis possidetur. Aucupantur hæredes novos, adolescentulos divites explorant, per suos adjungunt se, simulantes paternam, & avitam amicitiam, volunt domesticas eorum cognoscere necessitates . . . . . Sin vero nullos laqueos alicujus necessitatis offenderint, intexunt tabulas; ajunt, nobile prædium esse venale, amplam domum, accumulans proventus fructuum, annuos redditus exaggerans; hortantur, ut coemant, similiter faciunt pretiosas vestes & monilia nobilia prædicantes. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: Utere, ut tua: de fructibus empta possessionis pretium multiplicabis, debitum reddes*; & cap. 14. (*col.* 607.) *En putas te pie facere, quia a Negotiatore velut munus suscipis? Inde ille fraudem facit in mercium pretium, unde tibi solvit usuram. Fraudis illius tu auctor, tu particeps, tibi proficit quidquid ille fraudaverit. Et esca usura est, & quodcumque sorti accedit usura est. Quod velis ei nomen imponas, usura est*. Similiter Hieronymus *in cit. cap.* Ezechielis (*col.* 108, *num.* 5. *oper.*) perinde ac si cum illis ipsis congrederetur, contra quos pugnamus, fœnus reprobat, etiam ex re percipiendum, quæ ingentem fructum mutuatario attulit, inquiens: *Soles argumentari, ac dicere: Dedi unum modium, qui satus fecit decem modios, nonne justum est, ut medium modium de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate novem & semis de meo habeat?* Nolite errare, *inquit Apostolus*, Deus non irridetur.

(*) *Munus ab obsequio perinde esse potest ac munus a manu, quum utrumque æstimari pecunia posset.*

tur. *Respondeat enim nobis breviter fœnerator misericors: utrum habenti dederit, aut non habenti. Si habenti, utique dare non debuerat: Sed dedit quasi non habenti: ergo quare plus exigit quasi ab habente &c.*

8. Ad Canones quod attinet, si argumentum, quod ex illis instaurant, quidquam habet roboris, & efficacitatis, probaret etiam fornicationes, & adulteria esse Laicis permissa, quia plerique Canones in solos Clericos fornicarios, & adulteros, nulla facta Laicorum mentione, animadvertunt, quæ sane argumentatio inepta, & ridicula foret; novum quippe non est Ecclesiam severius in Clericis punire delicta, quæ etiam in Laicis execratur; sicuti opportune, & ad rem apposite monuit Concilium Carthaginense I. *can.* 13. *Quod in Laicis reprehenditur, id multo magis in Clericis oportet prædamnari.* Cæterum non desunt alii innumeri Canones Clericos æque ac Laicos usurarios redarguentes, atque ut alios prætereamus, antiquissima Synodus Eliberitana (*can.* 20. *tom.* 1. *collect. Harduin. col.* 251. hæc habet, *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari, & abstineri. Si quis etiam Laicus accepisse probatur usuras, & promiserit correctus jam se cessaturum, nec ulterius exacturum, placuit ei veniam tribui. Si vero in ea iniquitate duraverit, ab Ecclesia esse projiciendum*: ac Leo Magnus *epist. ad Episcopos per universam Italiam, relata can.* 7. §. XIV. *qu.* 4. exagitans usuræ peccatum, ait: *Quod nos, non dicam in eos, qui sunt in Clericali officio constituti, sed in Laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus.*

9. Jure itaque ac merito Auctores permittentes moderatum lucrum ex mutuo, a divite, & negotiatore exigere, veluti adversantes communi, & perpetuæ Catholicæ Ecclesiæ doctrinæ, & inclamarunt, & validissimis argumentis confutarunt Navarrus *comment. de usuris num.* 8. *& seq.* Gibalinus, & Leonardus, in suo Quilibet. *de usuris* tractatu, Cardinalis Delugo *de just. & jur. tom.* 2. *disp.* 25. Jacobus Gayate, in egregio opere, quod concinnavit adversus Molinæum, Salmasium, Auctoremque libelli Gallici *du traité la pratique des Billets*, Sainbeuve *in resolut. casuum conscientiæ, tom.* 2. *ult. edit. Paris. anni* 1700. *cas.* 210. *pag.* 422. *& seq.* Aloysius Bulteau, seu Baltellus *in apologia pro Lactantio in materia usurarum, edita Parisiis anno* 1577. Pouget *in suis Canonic. Institut. tom.* 1. *pag.* 760. Natalis Alexander *Theolog. dogmat. & moral. tom.* 8. *par.* 2. *cap.* 7. Gennet. *Theol. moral. tom.* 1. *tract.* 4. *de mutuo, & usura, quæst.* 6. *& seq.* Pontas *in dictionar. cas. conscientiæ tom.* 3. *verb. Usura*, Continuator *prælect. Theologic.* Honorati Tournely, *tract. de contract. part.* 2. *cap.* 3. aliique plurimi.

10. Verum, quoniam tot Doctorum auctoritate, & argumentis minime perterriti, prædictam exoticam opinionem nonnulli iterum refricare non dubitarunt, propterea Nos ad Petri Cathedram evecti, ne Catholicæ doctrinæ puritas, cujus depositum Nobis est a Christo concreditum, hac erroris labe fœdaretur, datis ad Italiæ Episcopos encyclicis litteris sub die prima Novembris 1745. hæc inter cætera declaravimus. Primo, omne lucrum ex mutuo ratione mutui, usurarium, & illicitum esse: Secundo, ad usuræ labem purgandam, nullum accersiri posse subsidium, vel ex eo quod id lucrum non excessivum, & nimium, sed moderatum, non magnum, sed exiguum sit: vel ex eo quod is, a quo id lucrum, solius caussa mutui, deposcitur, non pauper, sed dives existat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel quæstuosis agitandis negotiis, utilissime sit impensurus: tertio, quamquam una cum mutui contractu possint quandoque alii tituli, ut ajunt, forte concurrere, ipsi mutuo extrinseci, e quibus justa oriatur caussa aliquid, ultra sortem ex mutuo debitam, exigendi, atque falso, & temere affirmari diximus, ejusmodi titulos semper reperiri, ac ubique præsto esse, itaut illorum ratione, quotiescumque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum, ultra sortem integram salvamque recipere. Alia præterea ediximus, atque in contractibus servanda commendavimus (quæ in Episcopales Synodos utiliter inseri poterunt) ne usuræ macula inficiantur, sicuti videre est *in præfatis nostris litteris impressis tom.* 1. *nostrar. Constit. Constit.* 143. quas nuperrime Theologico commentario illustravit Daniel Concina Ordin. Prædic. Theologus.

11. Quamobrem si jampridem aliquot Episcopi, inter quos Cardinalis de Camus Episcopus Gratianopolitanus, Cardinalis de Bisly tunc Episcopus Tullensis, Jacobus Benignus Bossuet Episcopus Meldensis, & Bragadinus Episcopus Veronensis in suis edictis, & Pastoralibus instructionibus, præfatam proscripserant erroneam opinionem, utpote quam noverant jam a Conciliis, summorumque Pontificum Constitutionibus prædamnatam, multo magis integrum nunc erit Episcopis illam, postquam iterum nominatim, & expresse est ab Apostolica Sede reprobata, novis, si opus fuerit, Constitutionibus e sua Diœcesi exturbare, eamque temere disseminantes, aut usu ipso approbantes severis pœnis coercere.

12. Post eliminatum Hæreticorum errorem, qui paucorum fraudulentia, etiam in Catholicam rempublicam irrepere cœperat, abs re non erit obiter detegere falsam doctrinam, qua sunt imbuti Judæi, inter Christianos degentes. Ex illis Deuter. verbis *cap.* 23. *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec frugem, nec quamcumque aliam rem, sed alieno*, inferunt Hebræi sibi licere fœnerari Christianis, quos, licet inter eos versentur, pro alienis habent, & extraneis. Facile quidem esset hanc Judæorum fallaciam retundere, aut dicendo cum Ambrosio *cit. lib. de Tobia cap.* 17. in allegato textu, permissum dumtaxat fuisse Judæis usuras exigere ab Amorrhæis, Amalecitis, aliisque viciniorubus populis, a quibus Deus dominium abstulerat rerum omnium, quas possidebant, & Judæis contulerat; aut dicendo cum D. Thom. 2. 2. *cit. q.* 76. *ar.* 1. *ad* 2. non fuisse permissum Hebræis usuras exigere ab extraneis, sed toleratum, tamquam minus malum, eo pacto, quo, propter duritiam cordis eorum, fuit in illis toleratum uxorum repudium; quod etiam ante Divum Thomam senserat Alexander de Hales *par.* 3. *qu.* 86. *art.* 2. ubi ait:

Num-

Numquam fuit Judæis licitum fænerari alieno, sed permissum fuit illis, sicut dato libellum repudii, propter duritiam cordis sui. Peccabant tamen mortaliter fænerando alieno, sed permittebatur eis duplici de causa, scilicet ne facerent pejus, idest ne fænerarentur fratribus suis; & quia duri erant, & paullatim trahendi ad perfectionem. At quoniam res est cum Hebræis, qui Theologorum, & SS. Patrum auctoritatem irrident, nec ullus nobis suppetit modus evellendi pravam illam opinionem, quæ in eorumdem mentibus altas egit radices; unum sciendum superest, nimirum, ut falsæ illius opinionis usum, qui in detrimentum cedit, & oppressionem pauperum Christianorum, pro viribus impediamus: neque aliter id præstari potest, quam opportunis Constitutionibus Episcoporum, & Christianorum Principum edictis, quibus severe prohibeantur Judæi Christianorum loca incolentes, ne ratione mutui quidquam a Christianis extorqueant, & certa simul præscribatur quantitas lucri, ultra quam nihil impune exigere possint ex aliis contractibus cum Christianis initis.

13. Primum statutum fuit in Concilio Albiensi anni 1254. edito a Luca Dacherio *tom. 2. spicilegii*, in cujus *cap. 19.* (*cap. 643.*) habetur: *Statuimus, & mandamus, ut hii, qui deinceps mutuaverint Judæis Christianis, Christianorum ipsorum stetur simplici juramento, an quidquam usurarium sit in eis, & in eo quod usurarium esse dixerint, sic jurati absolvantur*, quod decretum renovatum legimus in Concilio Montis Pessulani, anni 1258. *cap. 5. eodem tom. 2. spicilegii*. Alterum edixit Innocentius III. *in Concilio Generali Lateranensi cap. 67. relat. in cap. Quanto magis, de usuris*, ubi distincte vetuit, ne Judæi obtentu cujuslibet contractus, quem ceteroquin licite cum Christianis inire queunt, graves & immoderatas usuras exigant: *Synodali decreto statuimus, ut si de cætero, quocumque prætextu Judæi a Christianis graves, & immoderatas usuras extorquerint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gravamine satisfecerint competenter*. Utrumque vero ad compescendo fœneratores Judæos in temporali ditione Ecclesiæ commorantes; iterum decernendum consuluit Marcellus Severolus, sacri Consistorii Advocatus. Nobis, dum viveret, singularis amicitiæ nexu conjunctus, in suo elaboratus suffragio, edito apud Palleinum *in cap. Quamquam 2. post. nu. 84. de usuris in 6.* & ne a Synodo recedamus, ita nuperrime statuit Episcopus Pisaurensis *in sua Diœcesana Synodo habita anno 1724. tit. 4. n. 17.* cujus exemplum poterunt cæteri Episcopi imitari.

Quæst. VIII. *Quænam propositiones usura palliata damnata fuere?*

Resp. 1. Alexander VII. hanc damnavit, *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Est falsa: nam obligatio non repetendi sortem ante certum tempus esse longum, est intrinseca mutuo postulato: est enim de ratione mutui in communi, ut res mutuata repeti nequeat, nisi post certum tempus, variumi pro varietate & exigentia causæ petendi mutui, cum hoc sit necessarium ad finem mutui, qui est gratis impendere subsidium utilem proximo aliqui thane elici mutuum, nec beneficium. Igitur obligatio non repetendi sortem ante hoc tempus præfinitum est intrinseca huic mutuo in individuo, & si terminus sit ad longum tempus, tunc trahitur ad longum tempus obligatio intrinseca mutuo, & tunc est mutuum longum, seu in longum tempus, sicut mutuatio summæ magnæ est mutuum magnum. Præterea talis obligatio, secluso alio extrinseco, sufficienter compensatur obligatione mutuatarii ad reddendam rem mutuatam post tale tempus, & subeundum toto illo tempore illius periculum. Hinc nec licet aliquid exigere, eo quod mutuans terminum constitutum proroget: quia est prorogatio mutui, quod ex natura sua est gratuitum: & quia nihil potest exigi ratione dilationis solutionis.

Resp. 2. Innocent. XI. damnavit has duas propositiones 41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quam futuram; potest creditor aliquid supra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Est falsa: nam centum libræ per se, & secluso omni extrinseco, nec plura, nec minoris valent hodie, quam intra annum, cum semper maneant eædem, & earum valor præcise per tempus non crescat. Nec pecunia præsens est utilior possidenti, si mensura fuisset otiosa in arca. Et aliquoi usura non esset illicita, & cuilibet liceret exigere auctarium vi mutui, quod fidei repugnat: nam in omni mutuo essentialiter datur pecunia præsens non nisi in futurum reddenda.

42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum; sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum.* Est falsa. Quidquid enim rependi debet ex benevolentia & gratitudine, omnino spontenee & liberaliter rependendum est, nec exigi potest. Et gratitudo non obligat ad aliquid certum ac definitum, sed potest impleri variis modis. Præterea imponitur nova obligatio ex pacto pretio æstimabilis, quæ est contra naturam remunerationis gratuitæ ac liberalis, eum imponat necessitatem pacti: *Nemo enim in necessitatibus liberalis existit.* l. 18. §. *de adim. legat.*

Quæst. IX. *Num saltem licet exigere aliquid ultra sortem a divitibus, & iis qui ex pecuniis mutuatis magnum lucrum faciunt, ut sunt Judæi, mercatores &c.*

Resp. Neg. Ita expresse Conc. Mediol. I. sub S. Carolo, & Clerus Gallicanus Meloduni congregatus, an. 1579 Quia usura in Scriptura generaliter ac sine distinctione pauperis & divitis prohibetur; & quia est per se mala ac injusta. Quamvis enim non tenearis divitibus mutuare, tamen posito quod mutues, non plus potes exigere quam dedisti; & pecunia mutuata jam non est tua, sed ejus cui data est, ad quem proinde pertinet totum lucrum ex ea perceptum. Quod autem tua pecunia fit ipsis tam utilis futura, hoc provenit ex eorum conditione, cura & industria, non a te, nec ab ipsa præcise pecunia, quæ de se sterilis est. Sic non licet carius merces vendere emptori, qui ex iis magnum sua industriis lucrum facturus est.

Objicit Carolus Molinæus: *Creditor mutuando dat causam propinquam, & efficacem, hoc est, ut vulgo dicunt, sine qua non, hujus lucri. Ergo lucrum dare videtur. Igitur partem lucri saltem in eventum lucri stipulari potest, ex divinis & naturalibus regulis.*

Resp.

Resp. Creditor dat id quod non est caussa instrumentalis lucri, nisi mediante industria mutuatarii, & cum jam ejus dominium e creditore in ipsum translatum est: ac proinde tota caussa lucri, nempe pecunia & industria est mutuatarii, non mutuantis, & consequenter totum lucrum est mutuatarii; utpote totum ortum ex re & industria ipsius. Quod autem creditor dominium pecuniæ suæ in mutuatarium transtulerit, hoc ad æqualitatem compensatur per obligationem reddendi mutuanti eamdem valore pecuniam quæ ipsi otiosa erat, cujus periculum interea subit mutuatarius. Nam mille nummi per se & secluso omni extrinseco, non pluris valent hodie quam intra duos vel plures annos, cum eorum valor per tempus non crescat; nec pecunia præsens est utilior possidenti, si mansura sit otiosa in arca.

Quæst. X. *An liceat tutoribus auctarium exigere, pro pecuniis pupillorum mutuatis, eo quod per leges cogantur eorum bona integra reddere, simul ex eis lucrum facere in commodum eorumdem sub pœna compensationis?*

Resp. Neg. Quia cum usura sit intrinsece mala, & a Deo absolute hac indistincte prohibita, nullam ob caussam potest esse licita. Ita Concil. Mediol. I. Et Clerus Gallican. Mediolani congregatus, ann. 1579. tit. 34. ibi: *Curandum ne quid ex mutuo, vel depositis apud Judæum factis, aliquid præter sortem a quovis homine percipi ex conventu, vel principaliter separari possit, tametsi pecunia fiat pupillorum aut viduarum. Omnes enim tenentur audire illud Christi: Mutuum date, nihil inde sperantes.* Constat etiam ex c. 4. *de usur.* ubi Alexander III. ait: *Cum usurarum crimen utriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus, quia cum Scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibendus est quis, ut etiam pro redimenda vita captivi, usurarum crimine involvatur.*

Porro tutores nihil periclitantur, si ex consilio consanguineorum pupilli, & judicis auctoritate has pecunias impendant, aut in fundi frugiferi emptione, aut in contractu census, vel societatis.

Quæst. XI. *An est usurarium, imponere ratione mutui aliquod onus, seu obligationem novam ultra sortis solutionem?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia.* Quia quælibet obligatio ultra sortem reddendam imposita ex pacto, est onus pretio æstimabile; cum priver libertatem quam alter alias haberet, & aliquod incommodum per se pariat, ideoque est injustum, nam per sortem reddendam compensatur ad æqualitatem id totum, quod mutuans dedit. Ergo id quod amplius exigitur seu imponitur, injuste exigitur & imponitur ratione mutui, quod est essentialiter gratuitum. Enimvero ut ait Lessius, ex vi mutui præcise non licet obligare nisi æquale: sed redditio sortis est æqualis actui mutuationis & rei mutuatæ. Ergo ex vi hujus contractus non licet obligare ad aliud, quam ad redditionem sortis.

Quare usura est, si ea lege mutuum des, ut alter etiam aliquid justo pretio tibi vendat, vel a te emat: ut tibi impostterum remutuet, in tuo molendino molat, domum tuam conducat, vel suam locet; ut partem mutui in mercibus, quibus non indiget, recipiat; ut reddat aliam rem diversæ speciei, v. gr. frumentum pro pecunia, ut agrum tuum etiam justo pretio colat, ut tibi vel aliis beneficium ecclesiasticum, vel officium conferri curet; ut commendet se alteri; ut præstet aliquod munus vel a lingua, vel a manu, vel ab obsequio, ut non solvat ante certum tempus, nisi alias damnum timeretur ex mutuo: nam onerosum est, non posse debito liberare pro libito: immo ut præstet id ad quod tenetur ex caritate, quia tunc ei imponitur nova obligatio, nempe justitiæ, ratione cujus tenetur de damno secuto. Item ut plus recipias ex benevolentia vel gratitudine: nam obligatio ex pacto repugnat gratuitæ remunerationi, cum ratione pacti quis compelli possit, & hæc obligatio est quid pretio estimabile.

Licet tamen mutuum dare ea lege, ut alter tibi solvat summam aliunde tibi ex justitia certo debitam, vel ut desistat a vexatione injusta, quia hoc non est lucrum, sed debitum jam ex justitia, nec imponitur ei obligatio nova, ad quam antea non teneretur: lucrum enim dicitur, cum quis acquirit id quod alias ad se ex justitia non pertinebat. Item licet exigere pignus, vel hypothecam pro securitate mutui; nam hæc assecuratio debita est.

Quæst. XII. *Nunquam ne licet in mutuo auctarium exigere?*

Resp. 1. Duo sunt tituli extrinseci mutuo, ob quos licet aliquid ultra sortem exigere, qui comprehenduntur nomine interesse, l. 1. cod. *de sent.*

Primus est damnum emergens, cum quis in bonis jam acquisitis jacturam patitur, quia mutuat; ut si pecuniam refectioni ædium, vel solutioni debitorum destinatam mutues alteri hanc petenti: unde fit ut ædes tuæ deteriores fiant, aut corruant, vel si ipse sub usura cogaris pecuniam accipere ad debita solvenda. *Ita omnes.* Quia quilibet habet jus vitandi damnum; & nemo tenetur cum damno proprio beneficium alteri præstare, nisi is sit in necessitate, cui teneamur cum tali damno subvenire.

Secundus est lucrum cessans, cum nempe mutuans ob mutuum privatur lucro justo, quod certo vel saltem probabiliter facturus fuisset ex pecunia mutuo data, v. gr. mercem, fundum, censum, aut quid simile emendo, vel aliter negotiando. *Est communis sententia.* Prob. Quia 1. tunc nihil exigitur supra sortem ratione mutui, sed ratione justi tituli mutuo extrinseci, nempe ob compensationem jacturæ lucri probabiliter sperati, quæ juste exigi potest, ne mutuans ex beneficio a se in alium collato damnum percipiat; nec enim æquum est, *ut quis dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse*, c. 2. de fidejuss. 2. Spes lucri probabiliter futuri est pretio æstimabilis, nam spes probabilis capturæ piscium ex jactu retis juste vendi potest, l. 11. §. *de act. empt.* Et l. 8. *de contrah. empt.* dicitur, quod *spes emptio sit.* Ergo mutuans juste aliquid exigit pro illa spe probabili & pretio æstimabili, qua se privat in gratiam alterius: immo amissio rei probabiliter speratæ est damnum non solum probabiliter futurum, sed etiam actuale: nam cum spes lucri probabilis habeatur actu, & sic pretio æstimabilis, illius jactura est quoddam damnum actuale emergens, utpote jactura boni actu habiti. Brevius cessatio lucri est in estimatione prudenti damnum quoddam prætio compensabile:

nam per illam fit, ut quis minus habeat, quam habiturus esset. Et ideo juxta omnes, qui furatur, tenetur restituere lucrum cessans. 3. pecunia ut subest industriæ, & tali destinationi quæstuosæ, plus valet possidenti, quam in se considerata. 4. Ex c. 6. *de usur.* ubi dicitur, posse ratione lucri cessantis vendere merces ultra currens pretium, si Venditor voluisset illas reservare in aliud tempus, quo plus esse valituras verisimile esset.

Porro S. Thom. 2. 2. qu. 78. ar. 2. ad 1. vult solum nihil posse exigi in compensationem lucri mere possibilis & remoti; vel non posse tantum exigi in compensationem lucri probabiliter sperati, quantum est ipsum lucrum, quod speratur. Neque enim negat jacturam lucri probabiliter sperati esse caussam justam exigendi compensationem: nam qu. 62. ar. 4. ait: *Si quis damnificat aliquem, impediendo, ne adipiscatur quod erat in via habendi, tale damnum non oportet recompensare ex æquo: quia minus est habere aliquid virtute quam habere actu ... Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum & negotiorum.* Idem docet in 4. dist. 15. q. 1. ar. 5.

Resp. 2. Ex communi sententia, ut possit juste aliquid ultra sortem exigi ob damnum emergens, quinque requiruntur. 1. Ut mutuum sit vera caussa damni, alioqui fictus esset titulus; & vera usura. 2. Ut damnum proponatur mutuatario, nam libere consentire debet in illam compensationem mutuo extrinsecam; & alioqui admonitus posset forte alibi sibi providere sine hoc onere. Quare si admonitus non fuit, non tenetur damnum compensare, etiamsi postea eveniat, modo non fuerit per moram culpabilem caussa illius: nam tunc non tenetur ratione culpæ, neque rei acceptæ, neque pacti additi mutuo, neque etiam contractus mutui: mutuum enim est contractus stricti juris, ex natura sua obligans solum ad reddendam sortem. 3. Ut auctarium non sit majus damno orto ex mutuo: alioqui excessus esset usurarius, nam exigeretur ratione mutui, & sine just. titulo. 4. Ut compensatio non exigatur ante tempus, quo damnum eventurum prævidetur; quia tunc solum urget titulus 5. Ut alter non cogatur ad aliquid solvendum, quidquid evenerit, si velit se obligare ad absolvendum totum damnum emergens, quod reipsa contingat: alioqui ei imponeretur onus, ad quod ex mutuo non tenetur, cum solum possit obligari ad reddendum mutuantem indemnem.

Resp. 3. Ut auctarium juste exigi possit ob lucrum cessans, ex communi sententia requiruntur hæ conditiones. 1. Ut mutuum sit vera caussa cur lucrum cesset: ac proinde ut mutuans ante petitum mutuum habeat facultatem proximam lucrum ex pecunia faciendi alia via justa: & pecuniam quam mutuat, jam destinarit negotiationi vel contractui justo quæstuoso, nullasque alias habeat pecunias otiosas, id est, non destinatas lucro justo faciendo, nec familiæ sustentationi, nec filiarum doti: nec provisioni casuum fortuitorum, quos prudens paterfamilias cavere debet. Nam revera lucrum ei non cessat ob mutuum, qui antequam peteretur, non destinaverat pecuniam suam negotiationi, vel emptioni rei frugiferæ: vel censui, vel societati, aut non habebat facultatem proximam justum lucrum ex pecunia faciendi, aut habebat alias pecunias otiosas. Nam tunc ex pecunia quam mutuat nullum lucrum fecisset: ideoque talis nihil potest exigere ratione hujus tituli, utpote non extantis. Idem dic de eo, qui abstinens a negotiatione, interim se applicat alteri rei nec molestiori, nec minus quæstuosæ, cui vacare non potuisset negotiando: nam lucrum cessans per omissionem negotiationis compensatur per aliud lucrum, quod negotiando consequi non potuisset; & sic ei lucrum non cessat ex mutuatione, quæ revera ab æquali lucro eum non impedivit. 2. Ut lucrum sit certum, aut probabile: nam si sit solum possibile non est pretio æstimabile, cum mere possibilium ratio non habeatur, & in æstimatione morali potentia remota lucrandi ex pecunia nihil addit pecuniæ spectatæ secundum se. 3. Ut moneatur mutuatarius de lucro cessante, & in illius compensatione consentiat: alioqui ad illam non tenebitur, nisi per moram culpabilem solvendi fuerit illius caussa, ob rationem supradictam; quia onus extrinsecum contractui imponi non potest contrahenti sine illius consensu. 4. ut non exigatur totum lucrum quod speratur, sed solum quantum spes illius judicio prudentum valet, deductis sumptibus & æstimatione periculi ac laboris. Nam res solum sperata non est tanti valoris, quanti habita in seipsa, seu jam existens propter pericula & impedimenta, quæ evenire possunt: sic semen sparsum in agro minus valet, quam messis ipsa, quæ speratur. 5. Ut lucri cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, seu solum pro tempore quo lucrum fuisset: nam qui v. gr. mutuat centum, & statim accipit decem pro lucro cessante, jam non mutuat alteri centum, sed solum nonaginta: solum enim nonaginta retinet mutuatarius, & tamen mutuans tantumdem exigit pro lucro cessante ex nonaginta, quantum ex centum, quod est injustum & usurarium, cum tunc lucrum ei solum ex nonaginta cesset. Præterea quod pro interesse solvitur, eidem subrogatur, & ejus quod nondum extat, subrogatio exigi non potest.

His adde, ut quis excusetur ab usura coram Deo ratione hujus tituli, requiritur ut mutuet animo gratificandi proximo, non autem spe commodioris lucri. Nam si mallet mutuare quam negotiari, intenderet principaliter lucrum ex mutuo, & sic peccaret. Quare, ut ait Sylvius, requiritur, ut is qui mutuat, non sponte subtraxerit suam pecuniam a negotiatione priusquam mutuet, intendens proprium commodum, & malens mutuare cum certo lucro, quam negotiari cum incerta spe lucri: sic enim ficte pacisceretur de lucro cessante, cum pecunia jam subtractu sit potentia lucrandi, utpote nec secundum rem, & voluntatem ejus exposita negotiationi, aut destinata contractui justo quæstuoso: atque adeo lucrum, si quod cessat, non cessat ex mutuo, sed ex eo quod negotiari noluerit, aut aliter contrahere. Idem docet Toletus, asserens doctores convenire; quod cum quis sponte alteri offert suas pecunias mutuo, nec coactus, nec rogatus, non potest licite lucrum ab alio exigere, cum ipse sponte suas pecunias a negotiatione auferat.

Nota: Non licet id quod in contractu mutui ob interesse exigitur, convertere in sortem, & ex eo aliquid ultra summam ex quovis titulo exigere: nam hoc prohibetur in jure, l. 28. Cod. de *usur.*

Quæst. XIII. *An hæc in mutuo licita est pactio,*

nit mutuarint, si ad terminum praestitutum non restituerit, aliquid solvat in poenam suae morae?

Resp. Ex communi sententia per se licita est, positis certis conditionibus. Quia debitor, qui est in mora culpabili, dignus est poena, cum peccet contra justitiam, non solvendo debitum tempore praefinito. Ergo potest cum ejus consensu ei imponi poena, sicut solet imponi ei, qui a contractu resilierit: contrahentes enim, cum sint suarum rerum domini, possunt ad majorem contractuum firmitatem, & eorum implendorum certitudinem, sibi poenam conventionalem imponere & promittere, ex cap. 4. *de arbitr.* & l. 14. Cod. *de pact.* Omne autem promissum acceptatum servari debet.

Sed ut hoc sit licitum, ex communi sententia ista requiruntur. 1. Ut id non fiat in fraudem usurariam, sed ex sola voluntate sortem suam tempore statuto recuperandi. Unde si non cures, utrum solvatur tali tempore, an non; vel si optes non solvi, vel si eum terminum, intra quem scis mutuum reddi non posse, constituas, tunc poena opposita est velamen usurae, & revera lucrum ex mutuo principaliter intendis. 2. Ut debitor vere sit in culpa, non solvendo notabili tempore post transactum terminum: nam sine culpa nulla potest juste imponi nec exigi poena, ex l. 22. Cod. *de poen.* & c. 2. *de constit.* ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit.* Hinc poena non debetur, si debitor sine culpa tempore praefinito non solverit propter moralem impotentiam, hoc est, difficultatem tantam, ut creditor censeatur rationabiliter invitus circa solutionis dilationem. 3. Ut poena sit moderata secundum mensuram culpae, & rei mutuatae: alioqui esset injusta, & inique cogeretur alter in eam consentire, ideoque non potest peti quoad excessum. Hinc pactum, ut pignus sit creditoris, si certo tempore debitor non solverit est prohibitum l. 1. & 3. Cod. *de pact. pignor.* & cap. 7. *de pignor.* Quod si pars debiti solvatur, non potest tota poena exigi, sed tantum pro ratione partis non solutae, c. 9. *de poenis*. Idem dic, si mora non sit notabilis: nam si per biduum vel hebdomadam ultra terminum praefinitum solutio differatur, ordinarie non debet aestimari culpa digna poena constituta saltem tota. *Lessius*, *Dilugo &c.*

Poena autem conventionalis, positis his conditionibus, debetur ante omnem sententiam. Quia debetur ex vi pacti justi, & haec est intentio contrahentium, ut ipso jure transgressor poenam solvere teneatur sine necessitate judicem adeundi cum sumptibus & molestiis, & saltem si petatur: sicque communis hominum sensus intelligit. Sed justa pactio jure naturali obligat in conscientia ante omnem sententiam. Multi tamen putant, talem poenam solvi non debere antequam petatur expresse, vel tacite. Quia mutuans, si non petat solutionem poenae cum facile possit, censetur eam condonare: & poena videtur imponi sub hac tacita conditione *si petatur*.

Quaest. XIV. *An licet aliquid ultra sortem exigere ratione periculi ejusmodi sortis?*

Resp. 1. Nihil licet exigere a pauperibus ratione periculi sortis, orti ex eorum inopia. Quia 1. Tale periculum est intrinsecum huic mutuo in individuo, sive tali mutuo ex natura sua accessorium est; accessorium autem sequitur naturam principalis, ex reg. 42. jur. in 6. Ergo cum nihil possit exigi pro ipso mutuo, ita nec pro tali periculo. 2. Cum caritas obliget ad illis mutuandum, ut eorum necessitati subveniatur, obligat quoque, ut id fiat sine ullo eorum gravamine, ideoque ut subeatur gratis hoc periculum, alioqui non sufficienter levaretur eorum egestas. 3. Alioqui possent maxime opprimi pauperes; & eo plus ab iis exigi posset, quo egentiores sunt, ideoque digniores majore subsidio, non gravamine. 4. Sac. Cong. Card. infra laudanda permittit aliquid accipi solum ratione periculi, prout in casu a Missionariis proposito erat, scilicet quod oriebatur ex culpa, infidelitate & injustitia mutuatarii, non autem ex ejus inopia.

Porro fidejussor non accipit juste pretium pro periculo, sed pro obligatione illud in se suscipiendi.

Resp. 2. Multi docent, licere aliquid ultra sortem, pacisci & exigere ratione periculi mutuo extrinseci. Probant 1. Ex decreto Sac. Congregat. de Propaganda fide sub Innocentio X. approbato, & Romae typis edito anno 1645. & a Cabassutio relato: *In Synarum regno lege stabilitum est, ut in mutuo triginta pro centum accipiantur absque respectu lucri cessantis, aut damni emergentis. Quaeritur utrum Sinensibus sit licitum pro pecuniarum suarum mutuo, licet non interveniat lucrum cessans aut damnum emergens, praedictam pro centum triginta regali legem taxatam quantitatem accipere, & caussa dubitandi est, quia in recuperanda pecunia est aliquod periculum, scilicet quod qui accipit mutuatum, fugiat, vel quod tardet in solvendo, vel quod necessarium sit coram judice repetere, vel propter alia hujusmodi.* Sic respondit Sac. Congreg. *Censuit Sacr. Congreg. Cardinalium S. R. E. ratione mutui immediate & praecise nihil esse accipiendum ultra sortem principalem; si vero aliquid recipiant ratione periculi probabiliter imminentis, prout in casu, non esse inquietandos, dummodo habeatur ratio probabilitatis periculi, & qualitatis ejusdem, ac servata proportione inter periculum & id quod accipitur.* Et Innocentius X. praecepit omnibus Missionariis sub excommunicatione latae sententiae, ut omnia responsa hujus decreti observarent, & illis uterentur: donec sua Sanctitas, vel Sedes Apostolica aliud statuerit. 2. Quia probabile periculum sortis mutuo extrinsecum, quod scilicet nascitur ex eo quod detur homini deceptori vel injusto, qui aliunde habet bona saltem in spe certa, est a tali mutuo separabile, nempe per pignus, aut hypothecam, quam potest dare, & simul est pretio aestimabile: nam ex S. Th. quaest. 77. art. 4. ad 2. licitum est carius vendere propter periculum, cui venditor se exponit transferendo rem de loco in locum.

Idem dicunt de extraordinariis facultatibus, laboribus, impensis, molestiis probabiliter in recuperanda sorte subeundis ex culpa mutuatarii, eo quod haec sint mutuo extrinseca, & pretio aestimabilia.

Sed ut hoc titulo aliquid possit juste exigi, has requirunt conditiones. 1. Ut periculum sit vere probabile & extrinsecum mutuo, neo hoc praetextu pallientur usurae: quale non est quoties mutuatarius est industrius, verax, justus, & de quo non detur prudens praesumptio, quod non sit soluturus. 2. Ut ille hoc auctarium consentiat mutuatarius 3. Ut mutuans

D 2 tutus

tans non compellat illum ad secum paciscendum de periculo, sed ei relinquat libertatem assecurandi sortem per pignus, hypothecam, vel alium fidejussorem: alioqui sine caussa imponeretur illi onus pretio æstimabile, ad quod non obligatur, quod est usurarium. 4. Ut non plus exigatur, quam judicio communi prudentum valeat tale periculum subeundum, habita ratione quantitatis summæ mutuatæ & magnitudinis periculi, servataque proportione inter periculum & auctarium.

Nec obstat, inquiunt, cap. *Naviganti de usur.* ubi Gregor. IX. ait: *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod suscepit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus*. Nam censetur usurarius, quia supponitur noluisse mutuare nisi ea conditione, ut ipse periculum sortis certo pretio in se susciperet, & sine justa caussa imposuisset mutuatario onus pretio æstimabile, privando eum libertate assecurandi sortem alia via commodiore, nempe per pignus aut fidejussorem. Alii putant mendum in textum irrepsisse, & legendum esse, *usurarius non est censendus*, ob verba immediate sequentia: *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, quæ licet plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valitura, verisimiliter dubitatur; non debet ex hoc usurarius reputari*. Particula, *quoque*, inquiunt, paritatem & conformitatem sonat; adeoque indicat, Pontificem velle neutrum censendum esse usurarium; si enim de uno vellet & non de altero, dixisset: *Ille contra, ille tamen*. Ita *Barbosa, Layman, &c.*

Si objicias. 1. Auctarium non esse medium aptum ad tollendum sortis periculum, immo illud augere. 2. Inde sequi, posse aliquid exigi pro periculo auctarii ipsius, & sic in infinitum cum illud etiam periclitetur. 3. Mutuatarium teneri, periculum illud tollere redditione sortis. 4. Sac. Congr. & Innoc. XI. illud solum tolerare, cum dicat non esse inquietandos,

Respondent ad 1. Auctarium illud non exigi ad tollendum periculum futurum, sed pro periculo præsenti, & damno quodam actu existente, quod acta subit mutuans, dum pecuniam in manu sua certam exponit manui periculosæ, in qua est minoris valoris quam in sua. Nec auctarium augere periculum sortis; nam mutuans quotannis recipiens parum ob periculum, quamvis postea sortem amittat, minus damnum patietur; & interea mutuatarius poterit lucrari ex mutuo ad sortem solvendam. Ad 2. Illud auctarium speratum licet periclitans: esse sufficientem compensationem, ideoque nihil posse exigi pro illius periculo. Ad 3. Restitutione sortis non tolli periculum, quod ante illam subivit mutuans, quod erat pretio æstimabile, sed jam non continuari. Ad 4. Negant id tolerari tantum: nam quærebatur, an id esset licitum, & respondet Sac. Congreg. non esse licitum ratione mutui, sed ratione periculi propositi non debere inquietari. Sane si id jure naturali esset illicitum, deberent Missionarii monere, & impedire ne quid tale exigatur.

Quæst. XV. *An lex vel consuetudo provinciæ sit titulus legitimus aliquid ultra sortem exigendi?*

Resp. Neg. si nullus alius adsit titulus justus. Quia cum perceptio lucri ex mutuo sit jure divino vetita, nullo alio jure potest esse licita. Igitur lex, quæ permittit ex quovis mutuo aliquid ultra sortem v. gr. quinque pro centum exigere, & de eo pacisci, immo præcipit, judici ut mutuatarium compellat ad hoc auctarium persolvendum mutuanti, semper præsumit & supponit titulum interesse, nempe lucrum cessans, vel damnum emergens. Quare si nullum reipsa ex mutuo lucrum cesset, vel damnum sequatur, tunc nihil potest in conscientia ultra sortem exigi, & accepta restitui debent. Item non licet plus accipere, quam sit lucrum cessans, vel damnum ortum ex mutuo, etiamsi plus lege constitutum sit; nam tunc lex, vel sententia judicis nititur falsa præsumptione. Neque enim est intentio legis, nec potest esse, ut aliquid accipiatur ratione mutui.

Idem dic de lege, & de sententia Judicis, qua mutuatori adjudicatur aliquid ultra sortem a tempore interpellationis suæ, in compensationem interesse. Nam si nullum lucrum cessans, nec damnum emergens, vel non tantum patiatur mutuans, nihil aut non tantum potest accipere: quia tunc sententia judicis nititur falsa præsumptione, unde non dat verum jus. Quod si adjudicaretur aliquid in pœnam dilatæ solutionis, nihil etiam posset accipi, si revera debitor non fuit in culpa: quia omnis pœna justa supponit culpam. Immo sunt, qui præter moram culpabilem debitoris requirunt adhuc, ut mutuator damnum vel lucrum cessans sustinuerit, quia putant legem ad pœnam damnantem supponere etiam interesse.

Obj. 1. Quælibet lex est essentialiter justa, alioqui non esset lex. Ergo lex est justus titulus accipiendi aliquid ultra sortem.

Resp. dist. conseq. Si illa lex non fundetur in aliqua suppositione C. conseq. Si fundetur in aliqua suppositione ejus, quod non existit, N. conseq. Lex vel consuetudo quæ permittit aliquid supra sortem accipere, supponit damnum emergens, vel lucrum cessans; quod si neutrum existit, non intendit, nec potest auctarium approbare aut præcipere.

Obj. 2. Per legem illam tenentur judices damnare debitores ad solvendum aliquod ultra sortem. Ergo mutuator illud juste retinere potest. R. Neg. consequ. Nam cum judices illud auctarium non adjudicent, nisi vi legis, & lex præsupponat justum titulum, nempe damni emergentis vel lucri cessantis, non potest mutuator auctarium sibi adjudicatum retinere, si non habet verum titulum, quod lex & sententia judicis præsupponunt.

Quæst XVI. *An qui pignus pro mutui assecuratione accipit, teneatur fructus ex illo perceptos computare in diminutione sortis, deductis expensis, laboribus ac operis?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia*. Et constat ex c. 1. & 2. *de usur.* l. 1. Cod. *de pignor. act.* Quia mutuator nullum habet jus ad illos ratione mutui, quod est ex natura sua gratuitum, sed illi pertinent ad dominum pignoris, res enim domino suo fructificat. Hinc, qui agrum sterilem, qui antea non colebatur, accepit in pignus, tenetur fructus, quos ex illo sua diligentia percepit, referre in sortem, deductis impensis & laboribus, alioqui lucrum perciperet ex mutuo.

Excipe, 1. Feudum in pignus debiti datum domino directo; nam hic non tenetur fructus ex illo deducere in sortem, ex c. 8. *de usur.* vel quia per tales fructus compensari debent servitia a feudatario debita, quibus interim liberatur; vel quia feudi con-

tractus habet hanc tacitam conditionem, ut si res feudo subjecta tradatur domino directo in pignus ejus fructus ad hunc pertineant, modo feudatarius eo tempore liber sit a servitio præstando, juxta c. 1. *de feudis*. Et non excedant multum fructus valorem servitii, alioqui esset contra mandatum Dei, *mutuum date, nihil inde sperantes*, ait Innoc. IV. in c. *insinuatione*, de feudis.

2. Feudum pro dote in pignus datum genero. Hic enim non tenetur ejus fructus computare in dotis diminutionem, ex c. 16. *de usur.* Quia hoc pignus datur etiam ad sustinenda matrimonii onera, donec solvatur dos, cujus usum fructum vir haberet, unde fructos illos accipit *pro interesse*, ait Innocentius IV. in cap. cit.

Quæst. XVII. *An est usurarium ac illicitum mutuare ob spem lucri tamquam finem, principaliter intentum, licet sine pacto?*

Resp. Affirm. Prob. 1. ex c. 6. *de usu.* ubi censetur usurarius, qui licet omni conventione cessante, eo animo mutuat, ut aliquid ultra sortem recipiat, alias non mutuaturus. Et S. August. serm. 5. in Ps. 36. ibi: *Si plus quam dedisti expectas accipere, fænerator es*. 2. Christus jubet, ut mutuum detur gratis, & sine spe lucri finaliter ex mutuo intenti. Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes*. 3. Tunc vere intenditur lucrum ex mutuo, quod est usurarium, licet intendatur mediante benevolentia & gratitudine mutuatarii, sed intenta propter lucrum: ita ut nisi lucrum speraretur, mutuum non daretur. Nam tunc intenditur benevolentia vel gratitudo propter lucrum, tamquam finem propter se ex mutuo intentum.

Non esse tamen usuram, aliquid secundario sperare ex mera liberalitate & gratitudine, non ut debitum, nec intentum ex mutuo, docet Glossa, ita c. *Consuluit*, quæ ait peccare *sperantes caussa mutui in spe lucri principaliter posita. Secundario tamen aliquid sperare non puto malum*. Ita etiam S. Antonin. 2. par. tit. 1. c. 5. § 1. addens: *Dicitur autem intentio principalis hac, cum scilicet magis movetur ad mutuandum propter lucrum, quod sperat, quam propter aliud: Sed intentio secundaria dicitur, cum etsi sperat aliquid sibi dari ab eo, cui mutuavit ex sua liberalitate; tamen non illud eum movet, sed magis benevolentia, ita ut etiamsi non crederet sibi aliquid dari ultra sortem, adhuc tamen mutuaret*. At usura est intendere, etsi secundario, lucrum ex mutuo, ut pretium, vel ut aliquod pro mutuo debitum: quia intentio, etsi secundaria, non tollit malitiam objecti, quo actus specificatur. Et illicitum est velle etiam minus principaliter ac secundario aliquid illicitum. Lucrum autem ut pretium mutui, vel uti aliquid ex mutuo debitum, est quid illicitum & usura: ergo illud quocumque modo intendere est illicitum. *Ita Less. Delugo & alii*.

Quæst. XVIII. *An licet mutuum petere, vel accipere sub usura?*

Resp. 1. Non licet mutuum petere sub usuris. Quia non licet petere ab alio, quod licite facere non potest; nam hoc esset eum inducere ad peccandum. Tamen ex communi sententia, licet (VII. N. 147.) ob gravem necessitatem propriam vel alienam petere mutuum ab eo, qui prævidetur non daturus, nisi sub usuris, si aliter haberi nequit, intendendo solum mutuum, & habendo se permissive ad usuram. Quia licet petere ab alio id quod licite præstare potest, quamvis ex malitia sua peccaturus sit, modo adsit justa caussa non impediendi ejus peccatum, qualis est hic: nam mutuatarius non tenetur cum suo gravi damno malitiam mutuantis impedire: Ita S. Thom. 2. 2. qu. 78. art. 4. ibi: *Nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris: licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio sua necessitatis, vel alterius*. Et ad 2. ait: *Accipiens non dat occasionem usurario usuras accipiendi, sed mutuandi. Ipse autem usurarius sumit occasionem peccandi ex malitia cordis sui: unde scandalum ex parte sua est, non autem ex parte petentis mutuum. Nec tamen propter hujusmodi scandalum passivum debet alius a mutuo petendo desistere, si indigeat: quia ejusmodi passivum scandalum non provenit ex infirmitate, vel ignorantia, sed ex malitia*.

Resp. 2. Seclusa necessitate saltem rationabili, non licet mutuum petere ab usurario, & accipere sub usuris. Quia lege caritatis quisque tenetur sub mortali impedire peccatum mortale proximi, ejusque executionem quando sine notabili suo incommodo seu damno id potest. *Mercatores dando usuras peccaverunt, tamquam occasionem peccandi usurariis præbentes, cum necessitas qua ponitur, ut scilicet honorabilius vivant & majores mercationes faciant, non sit talis necessitas, qua sufficiat ad excusandum peccatum prædictum*, ait S. Th. opusc. 67. de empt. & vendit.

Quæst. XIX. *Quid usurarius restituere tenetur?*

Resp. Tenetur restituere tum usuras acceptas, & fructus non mere industriales ex iis perceptos, tum etiam omne lucrum cessans, & damnum emergens ex usuris acceptis. Quia tenetur ratione injustæ, exigendo, accipiendo, & possidendo rem alienam sine justo titulo, cum mutuum non sit titulus justus, nec sponte ac liberaliter res donata sit: nam mutuatarius nollet ultra sortem dare, si posset aliter mutuum accipere, & sic involuntarie dat, non sponte, nec liberaliter.

Hinc si usurarius ante mortem non restituerit, tenentur hæredes bona per usuram accepta restituere, si quæ extent secundum se: sin minus, tenentur eorum valorem ex usurarii bonis restituere mutuatariis, vel eorum hæredibus, ex c. 9. *de usuris*. Nam onus restituendi est affixum bonis defuncti, ideoque transit ad eorum possessorem.

Quæst. XX. *An usura mentalis obligat ad restitutionem?*

Resp. 1. Qui mutavit principaliter ob spem lucri, alias non mutuaturus, tenetur restituere quæ postea ultra sortem accepit a mutuatario cognoscente ejus intentionem usurariam, etsi nullum pactum præcesserit. *Ita S. Antonin. & alii*. Quia mutuatarius non intendit dare gratis ac liberaliter, sed tamquam debitum ex mutuo, vel dat ex metu, ne alias mutuum sibi denegetur. Sed injustum est, accipere & retinere aliquid datum dumtaxat ut debitum, quod revera debitum non est, vel quod nec sponte, nec liberaliter datur. Et gravitas usuræ consistit in eo quod speretur, vel accipiatur aliquid non omnino gratuitum, & voluntarium. Confirmatur ex cap. 10. *de usur.* ubi Pontifex ait eum, qui ex proposito aliquid ultra sortem recipiendi mutat, alias non mutuaturus, efficaciter inducendum esse ad accepta re-

sti-

stituenda, quamvis nulla conventio præcesserit. Excipe, nisi mutuator habeat justum titulum retinendi, nempe lucrum cessans vel damnum emergens: tunc enim usura est pure affectiva, nec reponit inæqualitatem in rebus.

Resp. 2. Si mutuatarius sponte aliquid ultra sortem donet ex liberalitate, vel gratitudine, sed mutuans ejus mentem ignorans accipiat tamquam ex mutuo debitum, peccat & tenetur restituere ratione conscientiæ erroneæ, quamdiu illam non deponit prudenter. Tamen juxta communem sententiam, ex parte rei acceptæ ad id non tenetur, sed postquam scivit illud sibi gratis donatum fuisse, retinere potest, quia alter per illam donationem gratuitam transtulit dominium rei in mutuatorem, si accedat acceptio legitima: unde accedente hac notitia, potest rem acceptare & retinere ut liberaliter donatam. Quamvis enim habuerit intentionem injuriam faciendi, cum acceperit tamquam debitum ex mutuo, & ideo peccaverit, tamen reipsa nullum damnum inde alterius secutum est.

Resp. 3. Si mutuatarius dederit aliquid ultra sortem tamquam ex mutuo debitum, & mutuans illud acceptarit bona fide tamquam liberaliter donatum, hic tenetur, ubi rescierit, restituere acceptum, & fructus extantes. Quia deest titulus justus retinendi: nam datio rei ut debitæ ex mutuo nulla est, cum nihil sit debitum ex mutuo. Nec tunc fuit donatio liberalis, quia res data fuit ut debita. Si vero mutuator aliquid ultra sortem accipiat, dubitans qua mente illud detur, an gratis, an tamquam debitum, peccat, & tenetur accepta restituere; nam injustitiam committit, sicut is qui dubia fide cœpit aliena possidere; & se exponit periculo alienum retinendi.

Quæst. XXI. *An cooperatores usurarii tenentur ad restitutionem in ejus defectum?*

Resp. Tenentur omnes, qui agentes partes usurarii, sunt caussa efficax, cur usuræ petantur, solvantur, vel non repetantur. Quia sunt caussa efficax damni mutuatario injuste illati. Tales sunt, 1. Consulentes usuras. 2. Dantes pecunias eo animo, ut ex his exerceantur usuræ. 3. Judices, qui compellunt ad usuras solvendas, vel vetant ne solutæ repetantur, qui etiam ipso facto sunt excommunicati, *Clement. unic. de usur.* 4. Notarius conficiens instrumentum, fingens licitos contractus, vel falsos scribens, ut cum dantur centum, ipse scribit centum viginti &c. Nisi id faciat postulante mutuatario; tunc enim licet mortaliter peccet, & fit perjurius, tamen non tenetur ad restitutionem, quia sponte volenti & roganti non fit injuria. *Ita S. Antonin.* 5. Factores seu negotiorum gestores, & qui contractus usurarios faciunt, & famuli cogentes ad usuram solvendam. 6. Proxenetæ, hoc est, qui quærunt eos, qui pecunia indigent, adducuntque ad usurarios, dum isto modo partes agunt usurarii. At non tenentur, dum agunt partes mutuatarii, quia tunc beneficium ei præstant, & non est in eorum potestate, ut gratis mutuum detur.

Qui autem ita remote concurrunt, ut non censeatur caussa damni mutuatario illati, non tenentur restituere: quales sunt secundum multos famuli, qui recipiunt pignora, eaque custodiunt, qui numerant pecuniam, qui referunt omnia in librum rationum. Qui non censentur caussa damni, cum independenter ab illorum opera illatum sit; & quia circa illorum operam non est invitus mutuatarius, nec de illa rationabiliter conqueri potest.

Quæst. XXII. *Quænam sunt pœnæ usurariis constituta?*

Resp. Usurarii notorii seu manifesti sunt, 1. Infames in utroque jure, ideoque irregulares. 2. Privantur communione altaris, ac sepultura ecclesiastica, & eorum oblationes non possunt accipi, *cap. 3. de usur.* ex Conc. Gener. Later. III. 3. Non debent ad confessionem admitti, antequam satisfecerint, vel cautionem dederint, *cap. ult. de usur.* in 6. ex Conc. Gener. Lugdunen. 4. Irrita sunt eorum testamenta, nisi ante mortem restituerint, vel cautionem legitimam dederint, ex *cap. cit.* 5. Pro clericis, qui moniti non desistunt, suspensio ab officio & beneficio ferenda; pro laicis excommunicatio ferenda, usque ad debitam restitutionem, *cap. 7. de usur.*

Porro usurarius notorius est ille, qui facto vel jure manifeste usurarius est. Est notorius notorietate facti, dum mutat palam ad usuram, ita ut nulla tergiversatione celari possit. Est notorius notorietate juris, quando de hoc crimine in judicio convictus est & damnatur. In Gallia dicitur admitti sola notorietas, quæ habetur per sententiam judicis.

CAPUT IV.

De Deposito, Commodato, Precario, & Mandato.

NOta, Depositum, Commodatum &c. sumuntur hic pro contractu, licet sæpe sumantur pro ejus materia; scilicet re depositi, commodata &c.

Quæst. I. *Quid est depositum?*

Resp. Est contractus, quo aliquid alteri custodiendum traditur, & ad hoc suscipitur. Perficitur solum, dum res traditur a deponente, & suscipitur a depositario. Tradere enim vel deponere, non sufficit, sed requiritur etiam ut alter significet se ejus custodiam suscipere: nisi forte ex officio teneatur eam custodire, ut sunt caupones, stabularii, aurigæ, nautæ &c. nam sufficit illis videntibus rem in domo, vel curru, vel navi deponi, l. 1. §. *Nautæ &c.*

Sequestrum autem, quod est species depositi, est contractus, quo res, de qua est controversia, alteri tertio custodienda traditur, eo fine, ut postea reddatur ei cui adjudicabitur.

Quæst. II. *Quænam sunt obligationes depositarii?*

Resp. Ex communi sententia, tenetur 1. Rem depositam servare ac custodire ea cura ac diligentia, quam homines diligentes solent in simili re propria adhibere, l. 32. Cod. *depos.* Quod si res deposita pereat, vel deterior fiat, tenetur solum de dolo & lata culpa, l. 1. Cod. *depos. &c.* Si tamen depositum cedat in commodum utriusque, ut si depositarius mercedem pro custodia accipiat, tenetur etiam ea culpa levi.

Hinc sartores, molitores, aurigæ, caupones, & similes tenentur ex culpa levi; nam tenentur ex officio sibi & aliis utili, annexam habente custodiam eorum, quæ ipsis traduntur; & sic tenentur ea custodire ex contractu virtuali ac implicito in utriusque partis commodum cedente. Si vero depositio cedat in commodum solius depositarii, ut si apud ipsum deponatur pecunia ea solo fine, ut possit ea uti si egeat, hic tenetur de culpa levissima, juxta alibi dicta. Item si seipsum obtulit ad custodiendam rem

maxima diligentia, vel hanc expresse promiserit: nam tunc tenetur ex pacto contractui addito.

Tenetur non uti re deposita, sine consensu domini expresso, vel tacito, aut saltem prudenter præsumpto. Quia rei usus non est ipsi concessus, sed solum commissa custodia: & non licet usurpare usum rei alienæ invito domino, alioqui fit contra justitiam: nam quivis habet jus, ut nemo utatur re sua sine suo consensu. Quare l. 3. Cod. *depos.* utens re aliqua deposita sine consensu domini, dicitur reus furti. Hinc si usus ille sit pretio æstimabilis, ut usus equi, vestis &c. solvi debet illius pretium: nam usus & fructus rei ad dominum pertinet, & pretium usus est quidam fructus. Quod si dominus usum concedat, tunc depositum transit in mutuum, si res deposita sit usu consumptibilis, aut alienata; vel si talis non sit, in commodatum, si gratis ejus usus conceditur; aut in locationem, si pretium exigatur. Porro secundum multos domini consensus præsumitur circa usum pecuniæ depositæ, cum eam tradit nec sacculo clauso, nec obsignato, nec alio indicio ostendit se utendi facultatem denegare, modo recipiens sit moraliter certus, se eam soluturum, ut primum exigetur.

3. Tenetur depositum repetenti reddere statim, c. 2. *de depos.* & l. 1. §. *depos.* Nam alioqui retineret rem alienam invito domino. Excipe, nisi deponens in suum vel aliorum damnum reposcat, ut si furens ensem repetat, nam tunc deponens non est rationabiliter invitus, vel nisi res deposita sit furtiva, & dominus eam repetat; tunc enim restitui debet domino, l. 31. §. *depos.* Si vero dominus eam non repetat, juxta loc. cit. & l. 1. §. *depos.* restituere debet ipsi furi; sed tunc tenetur eum monere, ut eam restituat vero domino; & ni faciat, monere dominum. Imo videtur lex supponere, furem rem depositam repetere, ut eam restituat domino. Quare Lessius docet; eam semper debere restitui domino; nisi fur putetur eam repetere animo restituendi eam domino.

4. Nihil potest retinere, vel exigere pro rei custodia, nisi dominus ei mercedem expresse promiserit. Quia depositum purum est in gratiam solius deponentis: & idcirco depositarius vi illius tenetur tantum de culpa lata & dolo. Unde nihil ei debetur, nisi vi alterius contractus seu pacti; & tunc depositum transit in locationem operæ ad custodiendum rem depositam, & depositarius tenetur de culpa levi, cum jam contractus cedat etiam in ejus utilitatem.

Porro si depositarius alteri quam domino reddiderit depositum, & perierit, non tenetur ad restitutionem; modo bona fide & prudenter, licet falso putaverit esse dominum, vel aliquem ab eo missum ad illud repetendum: quia tunc abest fraus, dolus, & culpa lata, ex quibus solum tenetur de damno.

Quæst. III. ***Quid sunt Commodatum & Precarium?***

Resp. Commodatum est contractus, quo res ad solum usum gratuito conceditur usque ad designatum tempus, ante quod repeti non potest.

Precarium est gratuita solius usus rei concessio ad nutum revocabilis. Unde non differt a commodato, nisi quod possit quovis tempore repeti a concedente, non tamen incontinenter, alioqui esset inane ac illusorium, non beneficium. Solvitur ipsius rei alienatione, & morte accipientis, cap. ult. *de Precar.*

Quæst. IV. ***Quænam sunt obligationes commodantis & commodatarii?***

Resp. 1. Ex communi sententia, commodans tenetur, 1. Aperire vitium rei commodatæ, si sit periculosum, alioqui tenebitur de damno inde secuto, l. 18. & 22. §. *commod.* cum dederit illius occasionem. 2. Tenetur ad impensas extraordinarias, l. 18. §. *commod.* 3. Tenetur non repetere ante tempus, de quo expresse, vel implicite conventum est, l. 15. §. *commod.* & cap. unic. *de commod.* Quia, ut ibi dicitur, *non oportet nos beneficio decipi, sed juvari.* Et quia alter jus re utendi usque ad illud tempus vi pacti acquisivit. Quare si ante repetat, tenebitur de interesse, quod inde alteri sequetur: nam fecit injuriam violando jus alterius ex pacto acquisitum. Excipe, nisi commodanti damnum simile ex carentia rei suæ inopinato immineret; tunc enim juxta multos ei licet ante tempus finitum repetere, etiam cum alterius damno. Quia non censetur usum rei suæ gratis concessisse, nisi sub hac tacita conditione, ut in tali eventu posset repetere; neque enim in gratuita promissione, & concessione usus rei, quis censetur velle se ad tantum obligare, quantum in onerosa.

Resp. 2. Ex communi sententia, commodatarius tenetur ex justitia, 1. Non uti re commodata, nisi ad usum sibi concessum; aut saltem cui prudenter judices dominum consensurum, ex l. 5. §. *commod.* ubi alias dicitur furti reus, quia usu sparet aliquem usum rei alienæ invito domino; nec enim habet jus nisi ad usum concessum; ex instit. *de obligat. quæ ex delict. &c.* ibi: *Furtum fit, cum quis alienam rem invito domino contrectat. Itaque sive creditor pignore, sive is apud quem res deposita est, ea re utatur; Sive is, qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat, quam cujus gratia ei data est, furtum committit; veluti si quis equum gestandi caussa commodatum sibi longius aliquo duxerit. Placuit tamen eos, qui rebus commodatis aliter uterentur, quam utendas acceperint, ita furtum committere, si se intelligant id invito domino facere, eumque, si intellexissent, non permissurum, at si permissurum credant, extra crimen videri.*

2. Tenetur rem commodatam finito tempore restituere, etiamsi non repetatur, *cum dies statuta pro domino interpellet*, cap. ult. *de locato.* Alioqui tenebitur omne lucrum cessans & damnum inde proveniens compensare, cum sit illius caussa injusta: nam non habet jus utendi re aliena, eamque retinendi ultra tempus sibi concessum, sed dominus habet jus illam tunc possidendi, & ea utendi.

3. Tenetur ad impensas ordinarias & modicas, necessarias ad rei commodatæ conservationem, v. gr. ad pabulum equi, non tamen ad extraordinarias magnas, v. gr. ad curationem magni pretii, ad restaurationem domus, l. 18. §. *commod.*

4. Tenetur maximam diligentiam ac curam ad rem commodatam integre & in bono statu conservandam adhibere, ex instit. *Quibus modis &c.* & ex l. 18. §. *commod.* ibi: *In rebus commodatis talis diligentia præstanda est, qualem quisque diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibet.* Quare si res pereat vel deterior fiat ex culpa etiam levissima, tenetur ad restitutionem; nam contractus cedit in ejus solius utilitatem, ex cap. unic. *de commod.* ibi:

Cum

Cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur, licet casus fortuitus (nisi accideret culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari. Ergo tenetur ad restitutionem rei commodatæ, quæ perit vel amittitur, dum per tertium remittitur, si non adhibuit diligentiam & prudentiam maximam, ut fidelem ac idoneum inveniret: secus, si hanc adhibuit, l. 10. §. *commod.* vel si tertius ille a commodante fuit electus, tunc enim res domino suo perit. Quod si in utriusque commodum res fuisset commodata alteri, hic tenebitur solum de culpa levi si vero in solius commodantis, de culpa lata, juxta regulas alibi traditas.

Quæst. V. *An res aliena commodata, deposita, conducta &c. debet præferri propria, si utraque conservari nequeat, ut in periculo incendii, naufragii &c.*

Resp. 1. Si res tua propria sit pretiosior, potes eam conservare præ aliena commodata, deposita &c. Quia non exigit æquitas, ut quis majore suo damno impediat damnum minus alterius. Sed tunc si res erat commodata, juxta multos teneris ejus pretium restituere, ex l. 5. §. *commod.* ubi dicitur, commodatarius non teneri compensare damnum ex incendio vel ruina ortum, *nisi cum posset res commodatas salvas facere, suas prætulit.* Nam æquum non est, ut alter damnum sustineat, salvis ejus rebus cui gratificatus est, & ob cujus solius commodum res sua adducta est in periculum.

Resp. 2. Si res aliena sit pretiosior, teneris ex justitia eam præ tuis conservare. Quia rei alienæ ea debetur custodia quam quisque prudens in suis rebus adhiberet, quisque autem servaret suas pretiosiores, relictis vilioribus. Sed tunc si res aliena erat apud te in commodum solius domini, potes exigere compensationem totius damni, quod passus es eam servando: nam non teneris eam gratis servare tuo damno, cum in tuam utilitatem non detineas. Si autem erat in commodum tui & domini, potes repetere mediam partem damni, quia utriusque causa res periclitabitur; & par est, ut qui sentit commodum, sentiat & onus pro ratione commodi. Si vero res apud te erat in tui solius utilitatem, juxta Lessium & alios, non potes exigere compensationem pro tuis rebus, ex l. 5. §. *commod.* Quia cum jactura rerum tuarum minoris vel æqualis valoris teneris alterum præstare indemnem, cum tantum tui commodi occasione res ejus in periculum illud inciderit.

Resp. 3. Quando res tua est æque pretiosa, potes illam præferre alienæ, si res aliena sit apud te in commodum solius domini, vel in commodum commune. Si vero res aliena sit in commodum tui solius, juxta multos teneris eam tuæ præferre, ex l. 5. cit. Quia rem alienam in tui solius commodum acceptam teneris diligentissime conservare, nec tunc ille debet tibi compensare, cum res sua tui solius caussa periclitaretur; & cum solus ex contractu commodum sentias, par est ut solus damnum patiaris, præstando id ad quod tenebaris.

Porro qui rem suam præ aliena conservat, dum tenetur alienam suæ præferre; tenetur ad restitutionem, quia fecit injuriam damnosam.

Quæst. VI. *Quid est mandatum?*

Resp. Est officium gratis susceptum in gratiam alterius; sive est obligatio aliquid agendi in commodum alterius ingratis suscepta, v. gr. negotium aliquod gerendi, aliquid ipsi emendi &c. Nam si pretio suscipiatur, est potius locatio operæ. Mandatum autem non potest esse nisi de re licita, l. 6. §. *Mandat.* & re integra solvitur morte mandantis, l. 15. Cod. *Mandat.*

Quæst. VII. *Quænam sunt obligationes mandatarii, & mandantis?*

Resp. Ex communi sententia, mandatarius, & quisvis negotiorum gestor, vel procurator tenetur, 1. Alterius negotium diligenter & utiliter gerere tamquam proprium: nam ad hoc se obligavit acceptando mandatum, nec ei aliter negotium commissum fuisset, ex l. 21. Cod. *mandat.* ibi: *Aliena negotia exacto officio geruntur: nec quidquam in eorum administratione neglectum ac declinatum culpa vacuum est.* 2. Negotium susceptum conficere: *Voluntatis est enim suscipere mandatum, necessitatis consummare*, l. 17. §. *commod.* Nam ad id se obligavit, illud suscipiendo. 3. Tenetur saltem de dulo, & culpa lata, si mandatum in solius mandantis utilitatem gratis susceperit, l. 3. §. *de negot. gest.* De levi, si id etiam in suam utilitatem cedat, vel si se obtulerit, cum alius diligentior præsto esset: de levissima vero, si maximam diligentiam promiserit, vel hanc res exigit. 4. Non potest fines mandati sui transire. *Diligenter enim fines mandati sui custodiendi sunt*, l. 5. §. *mandat.* Unde non potest aliquid pluris emere, aut minoris vendere, quam ei præscriptum sit. 5. Non potest mercedem exigere, nisi promissa sit, vel eam prius petierit, nec ei licet operam occulte compensare, alioqui tenetur ad restitutionem. Nam hoc ipso quod mandatum suscipit nihil petendo, censetur velle alteri gratificari, & operam suam gratis ex amicitia præstare, ex l. 1. §. *mandat.* ibi: *Mandatum nisi gratuitum nullum est; nam originem ex officio atque amicitia trahit. Contrarium ergo est officio merces: interveniente enim pecunia, res ad locationem & conductionem potius respicit.*

Resp. 2. Mandans tenetur mandatario præbere necessaria ad mandati executionem, & solvere sumptus: ex c. 6. *de procurat.* nam id æquitas & justitia exigit.

Sed quid dicendum de eo, qui absentis & ignorantis negotium gessit sine mandato?

Resp. Is perinde ac mandatarius tenetur negotium alterius diligenter administrare tamquam suum, & resarcire damna absenti illata ex ejus culpa lata, imo levi, saltem si alius diligentior negotium illud suscepturus esset, *instit. de oblig.* & l. 20. Cod. *de negot. gest.* Quia is, qui alterius negotium suscipit, diligentiam suam ac industriam promittere censetur, quam proinde saltem ordinariam adhibere tenetur. Absens vero tenetur ei impensas & damna ex negotii administratione secuta compensare, & operæ mercedem congruentem solvere; & si recuset datur actio contra eum, l. 2. §. *de negot. gest.* idque etiamsi negotium male succedat, modo negotii gestor prudentiam & diligentiam debitam adhibuerit. Nam cum res ipsa, & bonum commune postulet, ut res & negotia absentium administrentur, æquum est impensas ea de caussa factas, operas, & damna secuta compensari ei, qui talia negotia gessit. Hic autem rationem expensi & recepti reddere debet, *institut. de oblig.*

CA-

CAPUT V.

De Emptione, & Venditione.

Quæst. I. QUid est emptio, & venditio?

Resp. 1. Emptio est pactio pretii determinari dandi pro merce. Venditio est pactio mercis dandæ pro pretio determinato. Unde realiter utraque non est nisi unus contractus mutuus, qui absque traditione rei aut pretii perficitur, solo consensu partium exterius significato, quo se mutuo obligant, venditor quidem ad mercedem tradendam, emptor vero ad pretium solvendum, L. 1. §. *de contrah. empt. & instit.* lib. 3. tit. 24. Ita ut simul ac de pretio convenerunt, neuter resilire possit. Tamen sine traditione non habet ultimum suum complementum, nec transfertur dominium. At non ideo licet uni contrahentium altero invito ante traditionem a conventione discedere, l. 3. Cod. *de rescind. vendit.* nam pacta obligant in conscientia.

An autem, cum arrha datur, licet resilire cum sola illius jactura?

Respondet Delugo, hoc pendere ex consuetudine, quæ intentionem contrahentium optime declarat. Quare si usus est, ut cum sola jactura arrhæ impune recedat, ea solum videtur intentio. Alioqui censebitur data arrha ad securitatem obligationis contractæ etiam ex parte dantis, qui eam implere debeat.

Utriusque contractus justitia in æquali valore mercis & pretii consistit. Merx est res quævis pretio temporali æstimabilis & parabilis; pretium vero est pecunia, quæ inventa est, ut sit mensura & pretium omnium, quæ in contractus humanos venire solent. Nam ante usum pecuniæ erat solum permutatio, quæ est pactio mercis pro merce, ut etiam nunc pecuniæ pro pecunia præsenti, Permutatio autem easdem leges habet, quas contractus emptionis & venditionis, exceptis iis, quæ ad pretium spectant, ex l. ult. *de rer. permut.* & lib. 2. eod. tit. Nam in permutatione non datur pretium, seu pecunia pro alia re. Justitia tamen exigit, ut sit æqualitas valoris unius rei cum alia.

Porro dixi *pretii determinati*; nam necesse est ut pretium sit definitum, L. 23. §. *de contrah. empt.*

Nota: Cum res venditur, censetur cum ea vendi id omne; quod est pars illius, vel cum ea connexum, & ejus accessorium, nisi expresse excipiatur. Sic fundo empto censentur arbores in eo consitæ, & fructus pendentes vendi; nam fructus rei cohærentes censentur pars illius, l. 44. §. *de rei vendit.* Secus de fructibus avulsis.

Quæst. II. *Quodnam est pretium justum rerum venalium?*

Resp. Justum pretium est illud, quod exæquat valorem rei venalis. Duplex est, scilicet legitimum & vulgare, quod etiam naturale dicitur, Pretium legitimum est illud, quod lege principis, vel magistratus decreto constitutum est. Vulgare est, quod communi hominum æstimatione constituitur, spectatis mercium copia, vel penuria venditorum, impensis, labore, periculis, modo vendendi, emptorum multitudine, vel paucitate &c. seclusis fraudibus ac monopoliis injustis, juxta l. *Pretia*, §. ad legem Falcid. *Pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur*, hoc est, definiuntur.

Hoc pretium justum & injustum potest esse diversum in universis locis & temporibus, pro variis in iis rerum æstimatione. Pretium legitimum consistit in indivisibili, ita ut non liceat venditori illud augere, nec emptori minuere, nisi venditor sponte velit minus exigere. Quia publica potestas, pro vi quam habet obligandi suos subditos in ordine ad bonum commune, restringit pretium ad aliquid determinatum, ideoque indivisibile. Vulgare vero habet quamdam latitudinem, intra quam licet pluris vel minoris vendere aut emere. Ratio est, quia legitimum constituitur ab uno, vel a pluribus in idem consentientibus: vulgare autem pendet a multis non idem omnino judicantibus. Quod enim quidam æstimant novem, hoc alii decem, alii vero undecim æstimant. Quare ex communi sententia, triplex est vulgare pretium, nempe infimum, medium seu mediocre, & summum seu rigorosum. Sic juxta communem sententiam, si pretium medium sit viginti, infimum erit novendecim circiter, summum viginti unum. Item si medium sit centum, infimum erit nonaginta quinque, summum vero centum quinque, aut circiter. Et ita cum proportione de aliis secundum æstimationem prudentum: sic tamen ut latitudo sit major, si res sit pretiosior; & minor, si res sit minus pretiosa, ut patet in exemplis allatis, in quorum primo latitudo est trium aureorum, in secundo decem. Immo ipsum medium suam habet latitudinem, similiter infimum & summum.

Sed quid, si res quædam neque lege, neque ex communi æstimatione hominum pretia habeant, cujusmodi sunt gemmæ exquisitæ, aves raræ, tabellæ, statuæ antiquæ, flores, artefacta quædam rara, & similia, quæ non sunt necessaria?

Resp. Res illæ non possunt vendi pro arbitrio vendentis, sed vendi debent secundum æstimationem peritorum. *Ita Cajet. Navar. Rebellus, Lessius, Sales, Delugo, & alii.* Quia justum earum pretium sumendum est, non ex beneplacito domini, sed ex judicio prudenti, spectatis novitate, antiquitate, raritate, utilitate, & aliis circumstantiis ad valorem rei facientibus. Nam non ideo res tanti vales, quia venditori placet tanti vendere, sed quia intelligentium judicio tanti æstimatur. Et nemo prudenter potest judicare rem tanti valere, quanti potest vendi: pretium autem justum debet esse prudenter æstimatum. Nec refert, quod nulla vis aut necessitas inferatur emptori; alioqui possent usuræ retineri, quando mutuum petitur ad usus non necessarios, ut ludum &c.

Quæst. III. *An licet vendere ultra justum pretium, saltem extraneo, vel emere infra?*

Resp. Neg. *Ita nunc omnes Theologi.* Constat, 1. ex cap. 1. *de empt.* ibi: *Presbyteri plebes suas admoneant, ut non carius vendant transeuntibus, quam in mercato vendere possint.* 2. Quia in omni contractu æqualitas justitiæ jure naturali servari debet erga omnes, sed non servatur justitiæ æqualitas inter rem & pretium, si res pluris vendatur, vel minoris ematur, quam valeat. *Emptio & venditio videtur esse introducta pro communi utilitate utriusque ... Quod autem pro communi utilitate inductum est, non debet esse magis in gravamen unius quam alterius: & ideo debet secundum æqualitatem*

tum rei inter eos contractus institui ... & ideo carius vendere, vel vilius emere rem, quam valeat, est secundum se injustum & illicitum. S. Th. 2. 2. q. 77. art. 1.

Quare venditor tenetur in conscientia excessum pretii restituere, & emptor supplere pretium justum. Nam illud quod excedit vel deficit, non censetur liberaliter ac gratis & absolute donatum, sed pretium datur solum tamquam debitum se justum pretium mercis; merx vero tamquam aliquid æquivalens ac debitum pretio oblato: quamvis in foro externo non detur actio, nisi cum est injustitia, seu læsio ultra medietatem justi pretii, ad vitandam multitudinem litium, quæ passim emergerent, si ex quavis inæqualitate daretur actio.

Cum autem in pretio vulgari detur aliqua amplitudo, licet vendere pretio summo, & emere infimo, nam utrumque justum est. Non licet tamen ei, qui aliquid pretio infimo vendidit, pretium occulta mercis imminutione reducere ad medium vel summum: nam ageret contra conventionem, & contra jus alterius ex ea acquisitum, sicque teneretur ad restitutionem. Venditio enim est perfecta consensio ementis & vendentis, etiam antequam tradatur merx.

Obj. L. 16. §. *de minor.* dicitur in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire.

Resp. Id intelligendum est intra latitudinem vulgaris ac justi pretii; vel solum significatur in foro externo non dari actionem, nec pœnam pro læsione infra dimidium. Alioqui lex ista injusta ac nulla esset, & repugnaret isti legi divinæ naturali 1. ad Thessal. 2. *Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.*

Nota. Est injustitia, quoties, dato justo pretio, additur emptori vel venditori onus aliquod pretio æstimabile, quod non compensatur. Nam tunc est inæqualitas: nam emptor ultra pretium justum, vel venditor ultra rem venditam compellitur ad aliquid pretio æstimabile, pro quo nihil rependitur. Delugo.

Quæst. IV. *An qui fraude vel mendacio induxit alium ad emendum majori pretio, quam alias emisset, quamvis non excedente summum, peccat, & teneatur ad restitutionem?*

Resp. Affirm. Quia emptori est illius damni vel lucri cessantis causa per injuriam: nam quisque habet jus, ut fraude, vel mendacio, aut vi non inducatur ad aliquod damnum patiendum, vel lucrum amittendum.

Quæst. V. *An sunt aliquæ causæ, ob quas liceat res pluris vendere, vel minoris emere, quam alioqui valeant?*

Resp. 1. Etsi nunquam liceat rem pluris vendere, vel minoris emere, quam hic & nunc valet, omnibus consideratis, cum alias non servaretur æqualitas justitiæ inter mercem & pretium; sunt autem variæ causæ pluris vendendi, vel minoris emendi rem, quam alioqui valeat pretio vulgari, eo quod ob illas pluris vel minoris æstimetur & valeat, quam si abessent.

Resp. 2. Ex communi sententia, causæ pluris vendendi hæ sunt. Prima, lucrum cessans, vel damnum emergens, deductis deducendis: ut si merces, quas in aliud tempus servare decreverat, quo plus probabiliter valituræ sunt, vendas in gratiam alterius, ex cap. ult. *de usur.* aut si vendas merces, quas cogeris postea carius emere. Nam præter pretium rei currens exigi potest compensatio jacturæ lucri sperati, & damni, quæ ex alienatione rei sequuntur, ut dixi de mutuo; venditor enim non tenetur ex justitia cum suo damno vendere. Sed tunc cum venduntur merces anticipata pretii majoris taxatione, deduci debent impensæ, quas venditor facturus erat ad servandas merces usque ad statutum tempus, & computari æstimatio diminutionis, deteriorationis, & periculi harum mercium in id tempus servandarum. Alioqui non servaretur æqualitas, & venditor exigeret ultra suam indemnitatem, ideoque plus quam sibi debeteatur. Exigeret enim totum lucrum cessans, non compensando damnum ac periculum, quod subiret, merces suas servando, & quo immunis est eas vendendo. Item vendenti ante tempus, quo statuerat vendere, licet convenire cum emptore, ut solvatur pretium sive majus, sive minus, quod res valebit eo tempore, quo venditor decreverat vendere, sed deductis mox dictis.

Secunda causa, est affectus rationabilis domini erga rem, quæ venditur in gratiam alterius, ut quia est antiqua, quia a principe vel a majoribus accepta &c. Atque etiam oblectatio; nam molestia subeunda ex carentia rei specialiter amatæ, & privatio oblectationis in gratiam alterius, sunt pretio æstimabiles, tamquam incommoditas quædam, perinde ac privatio utilitatis. Sed illud pretium debet esse moderatum judicio prudentum: affectus enim immoderatus intra terminos rationis & moderationis reduci debet, nec pretio enormi redimi.

Nota. Cum ob prædictas causas plus exigitur, emptor de hoc monendus est: alioquin ei fieret injuria. Nam ipso ignorante, ideoque non consentiente, acciperetur pretii excessus pro aliquo merito extrinseco, cum tamen ipse solum consentiret in pretium mercis secundum se spectatæ, & forte rem non emeret, sed aliunde sibi provideret, si sciret pretium propositum esse majus, quam res secundum se valeat. Præterea deciperetur circa valorem rei absolutum, & alios postea decipere posset.

Tertia, ex copia emptorum vel pecuniarum, & penuria mercium, ut fit, v. gr. in adventu subito principis, exercitus &c. Id enim pluris æstimatur, quod a pluribus quæritur, quodque difficilius vel minore copia invenitur.

Quarta, pericula, impensæ, labores in rebus illis conquirendis, conservandis &c. communiter occurrentia: nam hæc sunt pretio æstimabilia, nisi tamen merces illæ jam suum habeant pretium, quo passim vendantur: nam tunc in pretio æstimando jam habita est ratio laborum & impensarum, quæ communiter fieri solent. Dico, *communiter*, Nam si qui plures impensas fecerit, & plus laboris, vel periculi aut damni subierit, quam alii communiter, non potest ideo pretium augere, sicut non tenetur minuere, si ordinarias impensas non fecerit. Quia infortunium vel difficultas, sicut felicitas vel industria unius venditoris non mutat communem æstimationem quæ sumitur a communiter accidentibus; res quippe tanti valet, quanti æstimatur communiter; non quanti per infortunium, vel imprudentiam aliquibus constat.

Quin-

Quinto, modus vendendi, ut cum res venditur in parva quantitate & minutatim, tunc enim propter labores, impensas, operas & curas, quæ ad id exiguntur, potest pluris vendi, quam si venderetur simul in magna quantitate.

Resp. 3. Ex communi sententia, sunt quoque variæ causæ, ob quas licet minoris rem emere, quam alias valeret.

1. Si res emptori parum sit utilis, nec eam emat nisi in gratiam venditoris. Res enim vilescit tum ex eo, quod emptores non inveniantur, tum ex eo quod res ementi parum sit utilis. Item si res ultro offerantur, & emptores quærantur aut rogentur, juxta illud effatum, *Merces ultroneæ vilescunt:* quia hoc indicat paucitatem emptorum: nisi tamen aliud caritas exigat, neque enim licet vilius emere res pauperum, quas ipsi necessitate compulsi venales proponunt, eo solo prætextu quod offeruntur venales. Imo ob necessitatem præcise, qua proximus rem suam vendere cogitur, pretium imminuere injustum est, perinde ac illud augere ob necessitatem, vel utilitatem emptoris: quia sicut emptoris necessitas non auget valorem rei, sic venditoris necessitas eumdem absque alio titulo non minuit.

2. Ob emptorum paucitatem, Quia id minoris æstimatur, quod minus quæritur.

3. Ob mercium copiam supervenientem. Tunc enim vulgare pretium minuitur; quia minoris id æstimatur, quod minus quæritur.

4. Cum merces in magna quantitate simul emuntur, tunc minoris emi possunt, quam si minutatim & per partes emerentur. Quia hoc vendendi modo mercator liberatur multis curis ac impensis & operis, quas circa illas subiisset; & fit expeditior ad novas merces comparandas, quod magis ipsi quæstuosum est, quam si eas pretio ordinario sensim vendidisset.

5. Cum venduntur auctione publica, seu sub hasta, tunc possunt minoris emi, & interdum pluris vendi, quam ferat pretium mercatorum. Quia ibi res fortuito ac incerto pretio subjiciuntur, ita ut seclusa vi, fraude & subornatione, possint juste minoris emi ob licitantium paucitatem ac frigus, & pluris vendi ob offerentium multitudinem ac fervorem. Quare juxta multos justum illius fori pretium est illud, quod absque vi, fraude, & subornatione offertur & acceptatur ab intelligentibus ut passim fert eruditorum ac piorum sensus & usus, in quem publica potestas tacite consentire videtur.

Dixi, *absque fraude &c.* Nam si per fraudem, vel subornationem extrahitur res extra pretium mercatorum; tunc erit injustitia, & obligatio restituendi, ut si venditor induxit fictum licitatorem, ut augeat pretium; vel si emptor impediat alios, ne pretium libere augeant, vel per vim aut fraudem avertat alios ab emendo. Nam quisque ius habet, ne fraude aut vi impediatur ejus commodum.

Quæst. VI. *An liceat pluris vendere rem eo quod sit emptori valde grata, vel utilis: aut necessaria?*

Resp. Neg. *Est communis sententia.* Quia hæc utilitas, affectus, necessitas non est aliquid vendentis, sed est ex conditione ementis; at injustum est vendere rem carius propter aliquid, quod suum non est, S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. ubi ait: *Si aliquis multum juvetur ex re alterius, quam accepit, ille vero qui vendit, non damnificatur carendo re illa; non debet eam super vendere: quia utilitas quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed conditione ementis; Nullus autem debet vendere alteri quod non est suum, licet possit ei vendere damnum quod patitur.* Hinc injuste mihi carius vendis domum tuam meæ contiguam, quia mihi perutilis est.

Quæst. VII. *An privatim sciens pretium mercis brevi auctum vel imminutum iri, potest juste eam pretio currente vendere, vel emere, non monito altero contrahente.*

Resp Affirm. modo absit fraus omnis. Ita S. Th. 2. 2. q. 77. art. 3. ad 4. & alii communiter. Quia pretium currens, sive sit lege, sive communi æstimatione constitutum, est justum & nondum immutatum. Nam scientia privata vendentis vel ementis non mutat decretum magistratus, nec communem æstimationem, unde petitur justum rei cujusque pretium. Sic Joseph, *Gen.* 41. sciens privatim fore magnam frumenti caritatem, frumentum Ægypti pretio currente emit, quod postea carius vendidit: eadem autem est in eo casu, quantum ad justitiam, venditoris ac emptoris conditio. Idem dic de pecunia, cujus valor præsens justus est; donec per edictum principis mutetur.

Sed observa. 1. Potest interdum in hoc peccari contra caritatem, ut si pauperi magnam copiam rerum brevi minuendarum vendas. Ita *Rebellus, Reginaldus & alii*. Quia caritas vetat, ne proximum in gravem necessitatem conjicias, ut lucreris; sicut jubet ei subveniri etiam cum aliqua bonorum tuorum jactura. Quare si peccas contra caritatem non subveniendo proximo in gravi necessitate constituto, cum potes sine tuo gravi incommodo; a fortiori peccabis, si eum in talem necessitatem conjicias, ut lucreris.

2. Esset contra justitiam vendere pretio currente res, quarum pretium minuendum est ob ipsius rei vitium: nam eo ipso res illa jam censetur esse tunc vitiosa, ac proinde jam nunc minus valet. *Ita communiter.* Hinc qui occulte scit suum debitorem parem non esse solvendo, non potest hoc debitum pretio ordinario vendere; quia hoc debitum jam vitiosum est in se; cum debiti seu obligationis valor multum pendeat a solutionis certitudine. *Ita Lessius.*

3. Si interrogatus, an pretium minuendum sit, neges, & ideo alter inducatur ad emendum; ex communi sententia peccas contra justitiam, & teneris restituere, Quia mendacio, idoque via injusta inducis proximum ad contrahendum cum suo damno; & injustum est, proximi bonum fraude, mendacio, vel dolo impedire aut minuere.

4. Magistratus peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem, si pretium rerum mutent ob privatam suam utilitatem, vel si edicti justi promulgationem differant eo solum fine, ut prius merces vendant, aut emant, vel pecunias distrahant, aut si alicui legem brevi promulgandam significent, qua notitia ille utatur cum aliorum detrimento. *Ita Rebellus, Delugo, & alii multi.* Quia ex suo officio tenentur impedire damna aliorum, & curare, ne ex suis decretis damnum aliquibus præ aliis eveniat. Enimvero eorum officium in communem utilitatem institutum est; ergo non possunt eo uti in damnum aliorum, ob utilitatem propriam, vel privatam alterius.

Quæst. VIII. *An excusetur vendens ultra pretium justum, eo quod emptor tale pretium offerat.*

Resp. Neg. *Est communis sententia.* Quia emptor non vult liberaliter donare excessum pretii justi, sed emere & solvere dumtaxat justum pretium. Unde excessum non offert, nisi ex errore tollente voluntarium, vel ex necessitate aut affectu erga rem illam: quæ non augent pretium mercis respectu venditoris, cum sint ex conditione emptoris. Si tamen constaret excessum illum liberaliter donari, ut faciunt aliquando principes, posset retineri; donatio enim liberalis est justus titulus, ob quem etiam emptor possit minoris emere. Sed hoc nunquam præsumi debet, nisi absint ignorantia justi pretii, necessitas, fraus, ac coactio, & adsit aliqua caussa, ut consanguinitas, affinitas, amicitia, vel liberalitas.

Quæst. IX. *Si venditor ignoret valorem mercis suæ, ad quid tenetur emptor?*

Resp. Ex communi sententia, tenetur illum aperire, si rogetur, alioqui injuste deciperet. Si non rogetur, tenetur pretio justo saltem infimo emere. quamvis minus ex ignorantia petatur. Nam non servaretur æqualitas; & injustum est. rem emere vel vendere minori pretio, quam communi æstimatione valeat, cum hoc pretium sit injustum. Neque enim venditor intendit donare id quod deest justo pretio; sed rem uti est vendere justo pretio; & manente ignorantia, quando ejus condonatio non est voluntaria, nec proinde valida.

Quæst. X. *An qui scit in agro alieno latere thesaurum, licite emat agrum pretio communi, ut fiat dominus totius thesauri?*

Resp. Affirmant quidam Doctores. Quia 1. Christus Matt. 25. innuit nec licere. 2. Thesaurus non est pars fundi, nec ejus fructus, cum ibi non natus, sed positus fuerit, nec pertinet ad dominum agri, donec eum invenerit, cum thesaurus in nullius bonis sit, *instit. de rer. divis.* 3. Justum pretium rei petitur ex communi æstimatione, non ex utilitate soli emptori nota, quæ est per accidens & extrinseca rei. Nec emptor tenetur indicare, cum cuilibet liceat uti propria scientia ad acquirendam rem, quæ nullius est; verum alii negant.

Aliud est de venis metallicis, vel alio minerali, quæ latent in agro: nam sunt partes fundi, qui non consistit in sola superficie, sed in tota profunditate usque ad centrum terræ, aut saltem sunt fructus agri. Ergo sunt domini agri, & in emptione fundi debet haberi eorum ratio, cum vere simul emantur. Sunt tamen qui docent, si emens id nescierit, & bona fide emerit, non teneri hoc compensare: quia quæ a nemine cognoscuntur, non æstimantur pretio, sed se habent in æstimatione hominum tamquam si ibi non essent.

Quæst. XI. *An liceat justo pluris vendere ob dilatam solutionem pretii, vel minoris emere ob anticipatam?*

Resp. Neutrum licet, nisi adsit alius titulus justus, ut lucrum cessans, vel damnum emergens. *Est communis sententia*, & constat, 1. c. 6. & cap. 10. de *usur.* 2. Quia res non venderetur aut emeretur pretio justo; nam pretium justum est illud, quod aut lege, aut communi æstimatione constitutum currit. Neque pretium debet æstimari ex anticipatione, vel dilatione solutionis: nam perinde justum est, si illud nunc detur, vel solum post annum. Sola quippe ratio temporis per se nihil confert ad pretium, alioqui usura esset licita, & pecunia numerata esset pretiosior numeranda, quod damnavit Innocent. XI. Unde solutio futura per se æqualis est æstimationis cum præsenti. 3. In dilata vel anticipata solutione est mutuum implicitum & virtuale: nam cum creditor concedit dilationem solutionis, perinde facit, ac si acceptam a debitore pecuniam eidem usque ad tempus mutuaret. Similiter qui solutionem pretii anticipat, idem præstat, ac si nunc mutuam daret pecuniam usque ad tempus mercis accipiendæ. Ratione autem mutui aliquid ultra valorem rei exigere injustum ac usurarium est. Ita S. Th. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 7. ubi ait: *Si aliquis carius velit vendere res suas, quam sit justum pretium, ut de pecunia solvanda emptorem expectet, manifeste usura committitur; quia hujusmodi expectatio pretii solvendi habet rationem mutui. Unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usuræ. Similiter etiam si quis emptor velit rem emere vilius, quam sit justum pretium, eo quod pecuniam ante solvit, quam possit ei res tradi, est peccatum usuræ, quia etiam ista anticipatio solutionis pecuniæ habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est: quod diminuitur de justo pretio rei emptæ.*

Ex communi tamen sententia, licet numerata pecunia vendere pretio infimo, non numerata summo, quia utrumque justum est. Hinc injustum est nunc emere pretio currente triticum tradendum eo tempore, quo speratur plus valiturum. Licet tamen merces emere minore pretio, quam valeant cum emuntur, & datur pretium, si verisimiliter putentur minus valituræ tempore quo tradentur: nam alias emptor damnum pateretur.

Nota. Mercatoribus, qui credito vendunt merces, non licet plerumque aliquid supra justum pretium exigere ob lucrum cessans. Quia raro lucrum eis ideo cessat; immo ordinarie augetur: nam sic vendendo, plures emptores habent, & plures merces vendunt, quam si exigerent solutionem præsentem, & liberi sunt a periculo, & labore conservandi merces.

Quæst. XII. *An liceat credita, chirographa, & census minoris emere, quam contineant, v. gr. an jus ad centum nummos solvendos intra annum emi possit numeratis tantum nonaginta?*

Resp. 1. Si hæc sint litigiosa, vel si eorum solutio sit incerta, aut cum difficultate ac molestiis exigenda, licite emuntur minoris quam contineant: nam jure in æstimatione communi minus valent. Hinc ex l. *Minus* §. de reg. jur. *Minus est actionem habere quam rem*, quæ scilicet certo & sine molestia ac sumptibus haberi nequit. Idem dic si ex tali emptione lucrum cesset, vel damnum oriatur ementi. Non licet tamen ipsis debitoribus ea debita minoris emere, cum sint caussa eorum minoris æstimabilitatis, & teneantur ad integram solutionem. Quæstores vero publici, & ii quibus incumbit aliorum debita solvere, si cum creditoribus dure ac moleste agant, ut ad creditum ipsis vel eorum amicis vendendum adigant, tenentur ad restitutionem; cum sint caussa injusta difficultatis solutionis & damni.

Resp. 2. Secluso lucro cessante, vel damno emergente, non licet credita & chirographa liquida ac secura minoris emere quam contineant. *Est communis sententia, teste Delugo.* Prob. Quia non servaretur æqualitas pretii cum re empta, nam minoris emergente

nte

tur creditum quam valet. Jus enim ad debitum liquidum mille aureorum exigendum, & certo recipiendum sine difficultate ac molestia, valet mille aureos: nam si debitum illud quod emitur, non esset exigendum post annum, sed nunc, idque sine ulla difficultate, molestia ac damno, non potest dici non valere mille aureos; sed ob solam dilationem temporis non potest minui ejus valor, alioqui usura esset licita. Præterea mille aurei certo in futurum solvendi tanti valent, quanti mille præsentes, ut constat ex propos. 41. ab Innoc. XI. damnata.

Ob eamdem rationem non licet census jam constitutos, nulli periculo expositos, emere infra pretium lege vigente taxatum. Alioqui emerentur vilius justo, cum pretium legitimum sit indivisibile, & census jam constitutus nulli periculo ac difficultati expositus tanti valeat, quanti novus. Quod si lex sit abrogata per consuetudinem legitime præscriptam, vel revocata ex consensu saltem tacito principis, ita ut census constitutus habeat pretium vulgare, (ut varii dicunt ex consuetudine habere) potest emi infimo pretio census, qui summo venditus fuit, cum utrumque justum sit. Non tamen potest redimi a vendente, nisi eo quo emptus est pretio: quia ad justam venditionem cum pacto retrovendendi requiritur, ut venditor idem pretium ab emptore datum reddat, cum hoc pactum sit simile pacto rescindendi contractum.

Quæst. XIII. *Ad quid tenetur qui falsam monetam pro vera ignoranter tradidit?*

Resp. Tenetur ubi id novit, veram tradere; vel si non potest, rescindere contractum, quia rem dedit intrinsece ac substantialiter vitiosam, & se obligavit ad dandam veram monetam. Item quia fuit error circa substantiam monetæ, quæ est materia contractus, & alioqui esset inæqualitas, quæ ubi innotescit, reduci debet ad æqualitatem.

Quæst. XIV. *An liceat vendere res defectuosas, vel mixtas?*

Resp. Ex communi doctorum sententia, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, 1. Qui scienter vendit rem vitiosam, sive in substantia, tunc enim contractus est etiam nullus, ob defectum consensus substantialis, sive in quantitate seu pondere, numero vel mensura, ex Deut. 25. *Non habebis diversa pondera majus & minus, nec erit in domo tua modius major & minor. Pondus habebis justum & verum, & modius æqualis & verus tibi erit. Abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam;* sive in qualitate, non minuto pretio, etiamsi vitium non sit noxium. Nam in his casibus violatur æqualitas, quam justitia exigit. non enim servatur æqualitas inter rem & pretium: nam res defectuosa seu vitiosa in quantitate vel qualitate minus valet, quam integra & bona. Ergo non potest juste vendi, nisi pretio minore pro ratione defectus. Quod si qualitas rei sit noxia, venditor tenetur emptori de damno, cum fuerit ejus causa injusta.

2. Qui vendit rem mixtam alia viliori, v. gr. vinum aqua mixtum, vel farinam frumenti mixtam hordeacea, si mixtio noxia sit, vel reddat rem inutilem aut deteriorem. Quia injuste decipit emptorem, qui res puras non mixtas putat & vult emere; eique injuste infertur damnum contra bonam fidem contractus.

Immo etiamsi res mixta non fiat deterior nec inutilis, non licet eam vendere eodem pretio ac si esset pura. Quia minoris valet, estque injustum, eodem pretio rem vilem, quo pretiosiorem, v. gr. aquam pretio vini, panem hordeaceum pretio tritici vendere secundum aliquam quantitatem. In ejusmodi autem rebus mixtis est aliqua quantitas rei vilis. Ita S. *Antoninus* 2. par. tit. 1. cap. 17. *Rebellus, Tamburin. & alii multi.* Nec refert, quod vinum sic mixtum aquæ vel fortasse melius emptori sapiat, quam si esset purum: hoc enim per accidens est, & emptor admiscere aquam poterit. Vinum autem mixtum est minoris æstimabilitatis ac valoris secundum se, quam purum, estque in se deterius, & citius acescit, & ad plures effectus minus utile est. Igitur tunc minui debet pretium pro ratione mixtionis.

3. Qui utitur aliquo artificio, ut mercis bonitas magis appareat, & ideo vendit supra summum. Non enim ideo pluris valet, cum bonitas non inde augeatur. Item qui aliquo artificio auget pondus vel extensionem mercis, v. g. avenam aqua perfundit, lanam ponit in locis humidis, ut fiat ponderosior. Nam emptor decipitur in pondere & mensura; & res vere ac in se minorem habet quantitatem.

Quæst. XV. *An venditor teneatur aperire vitium ac defectum rei venalis.*

Resp. 1. Si emptor quærat, an res careat vitio, venditor tenetur ex justitia aperire rei vitia; præsertim occulta. *Est communis sententia Doctorum, inquit Lessius.* Quia alioqui emptorem injuste deciperet; nam emptor habet jus cognoscendi rem, quam vult emere, & ut ei secundum veritatem respondeatur, ita que bona fides contractus postulat. Quare si venditor asserat vitio carere rem, quæ occultum habet, & ideo illiciat emptorem ad eam emendam, alias non empturum, tenetur ad rescindendum contractum, si emptor velit: quia dolus illi causam dedit. Si vero eam emisset quidem, sed minoris, venditor tenetur ei restituere ex pretio quanti minoris juste emisset; nam eatenus eum decepit, eique fecit injuriam, l. 13. §. *de action. empt.* Quod si venditor putaret manifesta vitia non deprehendi ab emptore, teneretur etiam illa aperire, inquit Lessius, quia generatim rogatur de omnibus.

Resp. 2. Si res patiatur noxia, vel inutilis ad usum ad quem petitur, venditor etiam non rogatus tenetur ejus vitium aperire, alioqui tenebitur ad restitutionem pretii dati, & damnorum inde secutorum; ut si vendat, etsi pretio modico, corium fragile, vel pannum adustum pro durabili, equum segnem pro generoso, animal infirmum pro sano, domum ruinosam pro firma, semina corrupta pro recentibus, carnes infectas, ovem morbidam, ex qua grex morbum contrahit, tigna vitiosa, unde ædes corruant &c. Est communis sententia; & constat 1. Ex l. 13. § *de action. empt.* & aliis. 2. Quia eo casu censetur emptor involuntarius, & quasi dolo ad emendam inductus, cum putat mercem bonam & sibi utilem offerri, talemque solum emere velit, & tamen noxia aut inutilis offeratur. 3. *Venditor ex hoc ipse dat emptori damni vel periculi occasionem, quod rem vitiosam ei offert, si ex ejus vitio damnum vel periculum incurrere possit,* ait S. Th. 2. 2. qu. 77. art 3. *Sed qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur;* cap. ult. *de injur.* Idem dic, si rem vitiosam vendas emptori revendituro, quia eris causa periculi,

culi, vel damni aliis emptoribus obventuri ex ignorantia vitii:

Immo si res sit notabiliter minus utilis, quam rationabiliter exoptet emptor; tunc venditor tenetur ei defectum rei detegere. Quia tenetur cum emptore secundum voluntatem ejus rationabilem contrahere, id enim exigit bona fides in contractibus servanda. Sic merces, quæ diu servari nequeunt, non licet vendere quærenti res diu servandas.

Porro venditor ignarus vitii occulti suæ mercis, tenetur eo cognito vel rescindere contractum, vel resarcire inæqualitatem, restituendo excessum pretii. Nam injustum est retinere pretium majus; quam res valeat. Non tenetur tamen compensare alia damna inde secuta, modo absit culpa lata & levis. Quia non est caussa injusta illorum, cum ignorantia invincibilis eum excuset, sed se habet ut possessor bonæ fidei; & aliunde tenetur ex contractu de sola culpa lata & levi.

Nota. Quamvis dum vitium rei est manifestum, censeatur notum emptori; si tamen venditor sciat emptorem illud non advertere, & esse periculosum, tenetur ei declarare etsi non rogatus. *Ita communiter teste Rebellio*. Nam tunc respectu emptoris est occultum, & error dat caussam contractui. Præterea bona fides in contractibus debita id exigit. Idem docet Valentia cum aliis: si vitium adverse ut intentioni, quam actu habet emptor in emendo, quamvis ex incuria illud non advertat: quia emptoris incuria nullum dat jus venditori, & nihilominus verum est, quod emptor non vult nec intendit emere rem cum tali vitio.

Resp. 3. Si vitium non reddat rem noxiam nec periculosam, nec notabiliter minus utilem, quam emptor rationabiliter exoptet, nec venditor interrogetur de vitio, ex communi sententia, is non tenetur aperire vitium etiam occultum, modo minuat pretium pro ratione vitii. Quia tunc nulla fit emptori injuria, nec damnum; alias non possent conservari commercia in rep. Nam si defectus omnes non notabiles in se, nec relate ad usum emptoris detegerentur, multi ab emendo deterrerentur in magnum venditorum detrimentum, vel multum de pretio justo detraherent.

Si tamen venditor probabiliter judicet emptorem rem eam esse revenditurum tanto pretio, quanto si careret defectu seu vitio, tenetur ei aperire defectum saltem post contractum. Quia hoc ipso quod rem suam exponit venalem cum occulto vitio, tenetur ex officii sui lege cavere ex parte sua, nequis inde aliquod damnum patiatur; & alias daret occasionem damni aliis inferendi. Immo si emptor non aliter consentit in contractum, nisi posita conditione, quod res careat tali vitio licet non noxio, & venditor expresse id cognoscit aut ex verbis emptoris, aut verisimiliter ex aliis signis aut conjecturis, quocumque pretio res vendatur, fit injustitia emptori, accipiendo pretium non detecto vitio. Quia tunc contractus est nullus, cum consensus emptoris fuerit conditionalis, & desit conditio alligatus erat.

Quæst. XVI. *Cuinam res vendita perit, vel deterior fit?*

Resp. 1. Si res vendita pereat post traditionem, fide de pretio data, perit emptori, etiamsi pretium nondum solverit. Quia emptor est illius dominus; cum per traditionem supposito titulo dominium rei acquiratur; res autem perit domino suo.

Resp. 2. Si res pereat ante traditionem, sicque res certa ac determinata, ut hic equus, hic grex &c. perit emptori, ex variis legibus, & ex instit. *de empt. & vendit.* Ratio est legum dispositio, quæ etsi impediant dominium ante rei traditionem, tamen statuunt, ut effectus ex eo profluentes, & omnia rei commoda ac incommoda post perfectam venditionem pertineant ad emptorem. perinde ac si jam translatum esset dominium rei, ex l. 1. Cod. *de peric. comm. res vendit.* & l. 12. Cod. *de act. empt.* Emptio autem & venditio perficitur solo consensu mutuo contrahentium, seu simul atque de merce tradenda & solvendo pretio determinato convenerint, dum sine scriptura res agitur; *ex instit. sup.*

Si tamen mora vel culpa levi venditoris, qui tenetur rem custodire donec tradiderit, res fiat deterior, vel pereat; vel si ita conventum sit, ipse tenebitur de damno. Item si venditio fiat sub conditione, & res pereat ante conditionis eventum, perit venditori: quia venditio sub conditione non est perfecta ante conditionis eventum, l. 7. §. *de contrah. empt. &c.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio*. Ideoque ante illius eventum periculum & detrimentum rei pertinet ad venditorem, l. 50. *de jure dotium*.

Resp. 3. Si res sit indeterminata quoad individuum, ut si emantur sex modii tritici ex granario, sex oves ex grege; vel si res sit determinata quoad mensuram tantum aut numerum, ve. gr. totum acervum tritici uno aureo in singulas mensuras, vel hunc gregem taxato pretio in singula capita &c. tunc ante traditionem, aut mensurationem vel numerationem res perit venditori, qui proinde tenetur restituere pretium, si erit solutum. Quia ejusmodi venditio censetur fieri sub tacita conditione, si venditor tradiderit tot oves, mensus fuerit tot modios tritici &c. Ita l. 35. §. *de contrab. empt. &c.* Si tamen constitutus fuerit terminus, in quo res numeranda, vel mensuranda esset, & emptor monitus in mora sit; periculum rei deinceps emptoris erit: unde pereunte toto grege, vel acervo emptor pretium amittet. L. 5. §. *de peric. & commod. rei vendit.* & l. 2. *Cod. eod. tit.*

Resp. 4. Cum ex duabus rebus una disjunctive venditur, v. gr. ex duobus equis unus, non determinando utram, si ambæ pereant post venditionem absolute factam, emptor tenetur solvere pretium promissum, licet nihil receperit. Si vero alterutra dumtaxat pereat, perit venditori, qui tenetur alteram tradere. l. 34. *de contr. empt. & vend.*

Quæst. XVII. *An venditor possit fructus & utilitates rei venditæ percipere, donec solvatur pretium?*

Resp. Secluso titulo lucri cessantis vel damni emergentis non potest, si rem emptori tradiderit pretio promisso. *Est communis sententia*. Quia tunc rei dominium translatum est absolute in emptorem, ex l. 29. §. *de contrab. empt.* Res autem domino fructificat, nec licet quidquam exigere præcise ob dilationem solutionis. Quod verum est, etiamsi emptor sit in mora culpabili solvendi pretii; quia non desinit idcirco esse dominus rei, ac proinde etiam fructuum. Sed tunc tenetur compensare interesse, quod ex dilatione pretii venditor patitur. Hinc quando venditio absoluta dissolvitur ex mutuo consensu, fructus suae

sunt emptoris, nam tempore intermedio fuit dominus rei.

Immo non potest venditor, accepto solum de pretio fide, fructus rei venditæ percipere, etiamsi res emptori non fuerit tradita; nec persolutum pretium. Quia perfecta venditione, sicut rei emptæ periculum & incommodum spectant ad emptorem, ita & fructus & commoda ad eum pertinere debent: alioqui inæqualis esset contrahentium conditio, ideoque injustitia. Et ita statuitur *instit. de empt. & vend.* ubi hæc ratio additur: *Nam & commodum ejus esse debet, cujus periculum est.*

Sed num venditor potest singulis annis quinque pro centum exigere ab emptore, dum pretium rei emptæ solverit?

Resp. Licite potest; modo adsit titulus damni emergentis vel lucri cessantis, ut si ex hoc pretio, seu summa tantundem percepturus esset ex contractu census vel societatis, aut negotiatione &c. Quia ennuus ille pecuniæ reditus non exigitur ratione dilationis solutionis, quod esset usurarium, sed ob compensationem jacturæ lucri aliunde juste percipiendi; & interes emptor fruitur re empta & ejus pretium retinet.

Quæst. XVIII. *An liceat vendere cum pacto retrovenditionis, & emere cum pacto redemptionis?*

Resp. 1. Peccat contra justitiam, qui credito, seu non numerata pecunia vendit alicui merces summo vel medio pretio, ea lege, ut sibi retrovendantur pretio infimo numerata pecunia. Quia 1. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Contractus Mohatra licitus est, etiamsi respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.* 2. In pacto ut res retrovendatur venditori infimo pretio, est inæqualitas, ideoque injustitia, nam ultra pretium justum imponitur onus pretio æstimabile retrovendendi pretio infimo; & sic tollitur facultas retinendi, vel vendendi pretio summo aut medio. Immo hoc pactum reddit contractum usurarium, & facit ut sit jam mutuum virtuale, in quo aliquid ultra sortem exigitur; nam perinde se habet, ac si venditor minorem pecuniæ summam mutuaret: ut reciperet majorem.

An autem secluso tali pacto & onere, idem venditor licite emere possit ab emptore pretio infimo easdem merces? Negant S. Antoninus, Toletus, & alii. Affirmant plures, seclusa tamen lege positiva, quæ id in multis locis prohibitum est. Quia venditor easdem merces justo pretio vendidit, & postea emit: nam si quilibet alius juste potest merces alteri venditas emere infimo pretio; cur id non liceret etiam venditori qui relinquit emptori libertatem eas sibi retinendi, vel alteri vendendi? Neque eum gravat, sed potius liberat onere quærendi alios emptores.

Resp. 2. Venditio cum pacto retrovendendi, & emptio cum pacto redimendi, non est licita, nisi positis his conditionibus: 1. ut nihil fiat in fraudem usurariam, & adsit intentio vera emendi & vendendi. Alioqui jam esset implicitum, ideoque lucrum inde proveniens esset usura. 2. Ut onus impositum compensetur. Nam omne onus contractui extrinsecum, & pretio æstimabile compensari debet: alias non servaretur æqualitas, & justitia: ac proinde minui debet pretium, si emptor teneatur emptam rem revendere venditori: nam talis obligatio est onus pretio æstimabile, cum privet emptorem facultate eam retinendi aut aliter alienandi: augeri vero debet, si venditor teneatur rem venditam redimere, si emptor velit, cum hoc onus sit pretio æstimabile, & intrinsecum venditioni. 3. Ut res non redimatur majore pretio, quo prius vendita fuit, nisi melior industria vel opera emptoris effecta sit. Nam vis pacti retrovendendi in eo est, ut emptor restituat rem, restituto pretio pro ea dato, perinde est enim cum eo pacto contrahere, ac cum pacto, ut liceat post aliquod tempus contractum dissolvere. 4. Ut emptor fiat vere dominus rei emptæ, ejusque periculum subeat, & fructus & commoda percipiat; nam hoc exigit natura contractus.

Cum his conditionibus pactum illud ex communi sententia licitum est, cum non repugnet substantiæ contractus, & aliunde compensetur onus impositum. Emptio tamen rei frugiferæ facta ea lege, ut venditor teneatur postea rem suam recipere, & totum pretium pro ea acceptum reddere emptori retinenti sibi fructus, est saltem in praxi usuræ palliatæ obnoxia. Et reipsa est mutuum virtuale cum lucro respectu ejus, qui nolens mutuare alteri pecuniam quærenti, emit ab eo, v. g. vineam ea lege, ut post duos aut tres annos redimatur eodem pretio, quo empta fuit, retentis fructibus ex ea perceptis: nam talis non habet intentionem sinceram emendi, sed intendit solum dare pecuniam præsentem ea lege, ut totam postea recipiat cum lucro, quod est usurarium. (1)

Quæst. XIX. *An qui rem nomine alterius vendit ultra pretium sibi designatum, sed justum, potest excessum sibi retinere?*

Resp. Neg. Quia 1. dominus præscribens rei suæ pretium intendit solum, ut non minoris vendatur, non autem ne pluris, si juste possit. 2. Totum rei pretium justum, cum succedat loco ipsius rei, pertinet ad dominum rei venditæ. Nihil ergo ex eo retinere licet sine ejus consensu.

Nec dic, hunc excessum esse fructum industriæ vendentis. Nam ipsam industriam vel gratis præstitit, & tunc non potest eam sibi compensare cum eam donaverit; vel pretio locavit, & tunc nihil ei debetur ultra mercedem pactam: vel si est famulus, tunc ad eam tenetur ex suo officio absque nova mercede. Si tamen famulus vel alter rem illam pretio a domino designato sibi emat, & postea suo nomine divendat pretio justo paullo majore, potest sibi retinere hoc lucrum; quia rem illam justo pretio suo nomine vendidit: nisi dominus ei mandasset ut venderet, quanti intra latitudinem justi pretii vendi posset, quo casu tenetur illam diligentiam præstare. *Ita Lessius.*

Simi-

(1) *In hoc contractu venditionis cum pacto francandi, debet pœnitens emptor interrogari a Confessario, num reipsa animum habuerit sincerum emendi, similiter & venditor interrogandus est, num ab emente pecuniam mutuam petierit, eumque renuentem induxerit ad usuram obtegendam pallio pacti francandi. In utroque enim illo casu subintelligitur usura, adeoque illicitum judicandum est: secus vero non. Ita Lambertinus,* De Synod. Diœces. cap. 51. lib. 7. §. 7.

Similiter qui alterius nomine rem emit infra pretium sibi præfinitum; non potest residuum pretium sibi retinere. Quia præscribens pretium non intendit excessum donare, sed solum vult, ut res non pluris ematur. Hinc factores peccant retinendo excessum pretii dati ad emendum pannum, vel si faciliores sint in licitando, eo quod a mercatore aliquid obtineant: nam tenentur aliorum negotium a se susceptum utiliter gerere, perinde ac suum. Et hoc ipso quod quis mandatum alterius suscipit, se obligat ad ejus commoda procuranda; nec aliter res gerenda alteri committitur. Neque possunt operam impensam occulte compensare: nam sufficienter compensatur per hoc, quod iis præ aliis vestis facienda committatur, & communi pretio persolvatur. Præterea qui negotium alterius suscipit nihil petendo, censetur velle suam operam gratis præstare, ex l. 2. §. *Mandat. &c.*

Quæst. XX. *Cuinam res debetur, dum fuit duobus successive vendita?*

Resp. Ex communi sententia, si res neutri tradita sit, debetur priori emptori. Quia res illa non poterat vendi alteri sine injuria prioris emptoris, qui jus ad illam prius habet, l. 26. §. *locat.* Si vero res tradita sit secundo emptori hujus est, quia per traditionem acquisivit ejus dominium, l. 15. Cod. *de rei vendit* Priori autem competit solum actio in venditorem, ut vel rescisso secundo contractu rem sibi tradat, vel compenset interesse: nam secundum leges solo contractu sine traditione non acquiritur dominium.

Excipe, nisi res vendita, vel donata sit civitatibus aut Ecclesiis, vel piis caussis; nam per solam emptionem aut donationem, ante traditionem acquirunt dominium. Potest tamen prior emptor rem evincere a posteriore, si hic emit mala fide, hoc est, sciens rem jam esse alteri venditam. Immo hic posterior tenetur sponte rem priori tradere, recepto pretio, si impulerit venditorem ad sibi iterum vendendum, sciens rem jam esse alteri venditam. Quia violat jus prioris emptoris, & est caussa injustæ venditionis & damni inde secuti; unde tenetur injuriam a se illatam tollere & resarcire.

Nota. Hoc idem procedit in aliis contractibus, v. g. in locatione; nam si secundo conductori res locata tradita fuerit, is præfertur priori; quia habet tunc rei detentionem, a qua expelli non debet.

Quæst. XXI. *An Monopolia licita sint?*

Nota. Monopolium proprie est, cum unus vel pauci efficiunt, ut merces certas vendant emantve soli, vel etiam plures inter se conveniunt, ut merces aut operas non vendant, nisi certo pretio. Non agitur hic de monopolio late sumpto seu facto auctoritate publica, cum scilicet unus vel pauci facultatem a principe obtinent, ut ipsi soli certas merces vendant; nam patet hoc esse licitum, si fiat ob justam caussam, & justo pretio: quia hoc interdum postulat bonum commune; ne scilicet deseratur rerum aliquarum negotiatio, vel artificium: sunt enim aliquæ merces, quæ sine magnis sumptibus comparari nequeunt, quos sumptus ob damni periculum nemo vellet in se suscipere citra privilegium, ut solus venderet, ut liquet in librorum impressione. Præterea id potest princeps, cum ipsi necessaria est pecunia ob bonum commune; sed tunc moderate taxari debet pretium illarum mercium, præsertim si sint communiter necessariæ ad commode civiliterque vivendum; nam aliis daretur occasio privatis alios pro arbitrio gravandi, magnoque damno afficiendi.

Resp. Quælibet monopolia auctoritate privata facta, sunt prohibita non solum lege humana, Cod. *de monopol.* sed etiam divina naturali: nam sunt, 1. Contra caritatem, vetantem, ne quis impediat commodum aliorum, & efficiat, ut proximus rem carius emat, quam esset empturus, nemo enim vellet id sibi fieri. 2. Contra bonum commune, cum multis noceant. 3. Contra justitiam commutativam, ideoque obligant ad restitutionem: nam populus habet jus, ut non augeantur privata auctoritate, & ob bonum privatum pretia rerum, vel caritas variis machinationibus inducatur.

Quatuor modis, & quidem contra justitiam fiunt. 1. Dum pauci vel plures inter se conveniunt, ut merces aut operas non vendant nisi certo pretio, licet non excedente summum vigens ante conventionem, vel non emant nisi infimo. Nam hi violant jus, quod singuli habent emendi pretio medio vel infimo, & vendendi summo aut medio; impediendo privata auctoritate, ne sic jam emere, vel vendere possint, & restringendo pretium ad summum vel infimum. *Ita multi* contra alios, fatentes tamen esse contra caritatem, immo etiam contra justitiam, si summum pretium excedant. 2. Cum quis vi, metu, vel fraude impedit, ne merces aliunde advehantur: nam cives habent jus, ne impediatur eorum commodum, præsertim injusta via. *Ita communiter*. 3. Cum unus vel pauci emendo omnes fere merces certi generis, v. gr. frumentum inducunt caritatem. *Ita communiter*. Nam inducere caritatem, est contra jus populi, & dari illi caussam damni: unde hos in raptorum numero recenset Catechismus Romanus. Vel nolunt postea vendere, nisi summo pretio: nam impediunt privata auctoritate, ne jam alii possint emere medio aut infimo pretio, contra proprium jus. 4. Cum mercatores supprimunt merces suas, ut inde earum pretium crescat: quia efficiunt, ut augeatur earum pretium, perinde ac si raræ essent, cum tamen raræ non sint. Deinde resp. habet jus emendi res venales eo pretio, quod spectata earum copia justum censetur. Secus, si quis suas res nondum venditioni expositas servet usque ad tempus, quo carius venduntur; modo hac suppressione non inducatur caritas; tunc enim nemini fit injuria, nec occasio damni datur.

Porro ad hanc injustitiam pertinet, si apponatur fictus licitator, ut alter emptor augeat pretium. Item si artifices conspirent ad non docendam artem suam, nisi certo pretio injusto; vel ut opus ab uno inchoatum alter non perficiat; quod prohibetur l. 1. Cod. *de monopol.* nam hæc conventio cedit in damnum aliorum.

Quæst. XXII. *Quænam vendere non licet?*

Resp. Ex communi omnium sententia, non licet vendere, nec emere, 1. Res spirituales, vel spiritualibus annexas; quia simonia est. 2. Ea, quæ justa lege prohibentur: nam leges justæ obligant in conscientia. 3. Ea, quibus emptor non potest uti sine peccato, vel quæ moraliter nonnisi ad nocendum inserviunt, vel quibus prævidetur emptor usurus ad peccandum, vel ea, quibus homines communiter male utuntur, & quæ sunt occasio emptoribus peccandi; nisi constet hunc emptorem bene usurum. Quia esset cooperari peccato alterius, vel eum exponere periculo peccandi, immo et instrumentum & materiam peccandi præbere.

Hinc peccat moraliter, qui vendit obscænas imagines,

gines, vel librum contra religionem aut bonos mores, aut famam proximi; sed qui ejusmodi res habet, tenetur eas destruere. Quod si inde damnum patiatur, id sibi imputet, nam tales libros non debuit sibi comparare; nec id eo magis excusatur, quàm qui falsam monetam ignoranter ab alio accepit, quam tamen aliis tradere non potest.

Sed an peccat mortaliter, qui vendit sal, aut alias merces sub lege civili prohibitas; etiamsi lex illa supponatur mere pœnalis?

Resp. Affirm. Quia se exponit morali periculo vitam, aut libertatem, & bona omnia amittendi cum exitio familiæ. Est autem mortale saltem contra caritatem, tali periculo se exponere ob aliquod commodum temporale longe inferius damno, cui se exponit. Quare nec licet ab illis ista emere, quia dant occasionem peccato vendentium.

Quæst. XXIII. *Quænam sunt obligationes emptoris, & venditoris?*

Resp. Præter hactenus dictas tenetur ex justitia constituto tempore emptor solvere pretium promissum, & venditor tradere mercem: nam ex contractu oritur jus strictum & obligatio justitiæ.

Quæst. XXIV. *An peccat qui cogit vendere etiam justo pretio?*

Resp. Is mortalis violentiæ reus est. Constat, 1. ex historia regis Achab, qui Nabothem cogere voluit, ut vineam suam venderet etiam justo pretio, & a nolente ea[illegible] 3. Reg. c. 21. Quocirca S. Chrysost. ho[illegible] in Matth. sic ait: *Hæc Achab regem perdidit: [illegible] quamvis pretium dederit, veruntamen, quia nolente accepit, pœnas luit. Emptor enim non cogere, sed persuadere debet. Quod si vera æquum pretium persolvens tanto supplicio affectus est; qui nullo pretio aliena rapit, quam punitionem non meretur?* 2. Quia gravis fit injuria domino rei, qui jus habet eam sibi retinendi.

Quæst. XXV. *Quid dicendum de Retractu, gentilitio?*

Resp. 1. Est jus concessum proximo consanguineo venditoris ad resarciendam intra certum tempus, & ad se revocandam venditionem rei immobilis, eodem oblato pretio, quo res illa ab extraneo, vel a remotiore consanguineo empta fuit. Quod jus concessum est ad bona immobilia intra consanguineos conservanda; quare non potest extraneo vendi, nec dari.

Resp. 2. Peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, 1. Consanguineus, qui rem venditam retrahit animo eam alteri suo nomine comparandi, quia lex non dat jus retrahendi, nisi ut sibi retineat. Immo sæpe juramento affirmare cogitur, velle sibi retinere. 2. Extraneus qui nomine consanguinei ab emptore rem emptam vindicat: nam facit emptori injuriam; lex enim non dat jus retrahendi, nisi consanguineo proximo, ut rem venditam ab alio sibi retineat. 3. Qui fraudibus, vel minis impedit consanguineum, ne rem sibi retrahat, vel qui ab eo majus pretium exigit, quam dederit: nam illius jus violat.

CAPUT VI.

De Locatione, & Conductione.

Quæst. I. QUid sunt?

Resp. Locatio est contractus, quo rei usus vel fructus, vel personæ opera pro certo pretio conceditur ad tempus. Conductio est contractus, quo rei usus vel fructus aut personæ opera pretio accipitur. Unde sunt unus idemque realiter contractus mutuus, qui ex parte dantis est locatio, & ex parte accipientis est conductio. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & conductor liberatur.

Porro, *locatio, & conductio proxima est emptioni & venditioni, iisdemque regulis juris consistit*, instit. l. 3. tit. 25. Nam sunt emptio & venditio usus aut fructus rei, vel operæ personæ. Hinc nunquam licet locare pretio justo majore, nec conducere justo minore.

Quæst. II. *Quænam sunt obligationes locatoris & conductoris ad se invicem?*

Resp. Ex communi sententia locator tenetur, 1. Aperire conductori vitia rei locandæ, ut dixi de re vendenda, nam locatio, & conductio iisdem regulis consistunt. Alioqui tenebitur conductori de damno, etiamsi illud vitium locator ignoret; sed culpabiliter, ex l. 19. §. *locat.* ibi: *Si quis dolia vitiosa ignarus locaverit, deinde vinum effluxerit, tenebitur in id quod interest, nec ignorantia ejus erit excusata.* Quia locator tenetur expendere diligenter, num res, quam locat, sit apta usui ad quem datur, nec noxia; idque postulat æquitas & natura locationis, quæ instituta est in commodum utriusque contrahentis.

2. Tenetur ad impensas necessarias tum ad reparationem rei locatæ, tum ad convenientem usum ad quem locatur. Nam debet reddere rem aptam ad usum conductoris, & si hanc aptitudinem amiserit, eamdem reddere, cum pretium propter usum accipiat, l. 15. §. *loc.* Quod si a conductore aliquid in hunc finem fuerit necessario impensum, v. g. in curationem equi, restaurationem domus &c. tenetur locator id rependere ex *l.* 51. §. *locat.* Nam si talis obligatio oritur ex commodato, quod gratia fit; a fortiori exsurgit ex locatione, quo merces accipitur. Item tenetur ad onera publica ad eam pertinentia, nisi aliter conventum fit, servata æqualitate.

3. Tenetur remittere pretium locationis pro eo toto tempore, quo conductor non potuit uti re vel opera locata, si impedimentum proveniat ex parte locationis vel rei locatæ, ex l. 27. & 33. §. *loc.* Nam conductor non censetur promittere pretium, nisi quatenus re locata uti aut frui poterit, quantum est ex parte locatoris & rei locatæ, & tunc nihil esset, quod pretium mereretur. Agrorum autem locator tenetur pensionem totam remittere colono, si hic sine sua culpa, sed ob sterilitatem vel grandinem nihil receipiat, vel si vi tempestatis, hostium depopulatione, aut incendio absque coloni culpa segetes pereant, etiam collectæ in manipulos, l. 15. §. *loc.* Quod si colonus [illegible] receperit, sed sterilitas vel jactura fuerit magn[illegible] locator tenetur imminuere pensionem pro rata, [illegible]m *ubertate præcedentis vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari*, c. 3. *de loc.* Quæ intellige, nisi colonus convenerit ab initio, ut quovis eventu solvere teneatur integram pensionem, quæ ob hoc onus minor sit, ex l. 9. *loc.* nam tunc conductor cedit juri suo, quod compensatur.

4. Si rem locatam dominus vendat, debet ea lege divendere, ut conductor eadem conditione apud emptorem maneat, a quo si domo vel fundo pellatur,

tene-

tenetur venditor conductori de damno, l. 25, §. *locat.*

5. Tenetur ad non privandum conductorem re locata ante terminum constitutum, alioqui tenebitur ad interesse, quia conductor per contractum acquisivit jus utendi, vel fruendi re usque ad illud tempus. Excipiuntur cap. 3. *de locat.* & l. 3. Cod. *de loc.* quatuor casus, in quibus conductor ante terminum amoveri potest. 1. Si casus improvisus accidat, ob quem res locata sit necessaria domino, ut incendii, matrimonii &c. 2. Si res locata, v. g. domus egeat refectione, seu instauratione, sed remitti debet pensio pro residuo tempore. 3. Si conductor pensionem per biennium non solverit. 4. Si re locata ad malos usus, vel ad damnum inferendum utatur, aut rem destruat.

Denique locator tenetur rem non locare ei, qui ea male usurus est; quia hoc esset ei dare occasionem seu commoditatem peccandi, ejusque peccatis cooperari: perinde ac si daret ensem ei, quem sciret uti velle ad duellum.

Resp. Ex communi sent. conductor tenetur, 1. Uti re locata juxta boni viri arbitrium, & non ad alios usus praeter concessos. Nam qui usurpat usum aliquem rei alienae sine consensu domini; peccat contra justitiam.

2. Tenetur pro illius conservatione eam curam adhibere, quam diligentiores ac prudentiores in re sua simili impendere solent. Quare si ejus culpa lata vel levi, res pereat, aut deterior fiat, tenetur ad restitutionem, nam contractus cedit in utriusque utilitatem. Immo tenetur etiam de culpa famulorum, operariorum & eorum quos admittit; si ex negligentia non impedivit, vel si idoneos non conduxit, vel malos homines admisit, l. 11. & 23. §. *locat.* Item curare debet, ut nullum detrimentum dominus patiatur, sive quoad jus rei, sive quoad ejus substantiam, & tenetur de casu fortuito eveniente ex eo quod aliquid egerit contra pactum, l. 11. §. *loc.*

3. Tenetur ad impensas modicas & quotidianas; necessarias ad conservationem rei conductae, v. gr. ad equi alimenta.

4. Tenetur pensionem stato tempore solvere; nam haec tunc ex justitia debetur; unde si fit in mora culpabili, tenetur locatori de interesse, l. 17. Cod. *de locat.* Quod si re conducta uti vel frui non potuerit, ob caussam non provenientem ex parte sua, v. gr. ob bellum, vel si domus ex parte corruat, si equus morbo afficiatur, non tenetur solvere pensionem pro eo tempore, ex l. 27. & 33. §. *locat.* ob rationem supradictam. At si non possit ea re uti aut frui, ob caussam ex parte sua, licet sine culpa sua provenientem, tenetur totam pensionem solvere etiam pro toto tempore, quo non potest uti. Nam aequitas postulat, ut locator damnum non patiatur ob [illegible] supervenientem ex parte conductoris. [illegible] conductor non tenetur solvere pensionem, quando non potest uti re conducta, ob caussam provenientem ex parte locatoris aut rei locatae, ita par est, ut locator percipiat pensionem, quando conductor non potuit uti re conducta, ob caussam ex parte sua provenientem.

5. Tenetur rem conductam non dimittere ante terminum constitutum, alioquin tenetur solvere integram pensionem, perinde ac si ea re usus esset, nisi ejus usus impediatur ob caussam non provenientem ex parte sua, quia tenetur servare contractum, l. 55. §. *locat.* Porro nisi aliter conventum sit, conductori licet rem sibi locatam locare alteri aeque idoneo, qui primo conductori tenebitur pensionem solvere, & hic primo locatori, l. 6. Cod. *de locat.*

6. Rem locatam completo locationis tempore restituere locatori tenetur, nam non habet jus eam diutius detinendi, alias tenetur de damno.

Nota. Licet rei locatae periculum maneat penes dominum, tamen ex l. 23. §. *de reg. jur.* potest apponi pactum, ut conductor praestet casus fortuitos, & in se suscipiat periculum omne rei locatae. Sed hoc onus imminutione pretii compensari debet; alioqui esset inaequalitas ideoque injustitia.

Quaest. III. *Quae sunt observanda circa locationem operariorum & famulorum?*

Resp. Ex communi sententia Doctorum, ista, 1. Justum stipendium locationis operae famulorum, ancillarum, & operariorum censetur illud, quod illis communiter in illis locis dari solet. Nam petitur a communi aestimatione, pretium quippe operarum & obsequiorum, perinde ac rerum venalium potest habere latitudinem summi, medii, & infimi; quando non est lege taxatum. Quare si quis exigat stipendium majus summo, vel solvat minus infimo, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, perinde ac vendens supra summum, vel emens infra infimum: nam tunc tollitur justitia inter pretium & operam. Item stipendium censetur ju[illegible]ando multi alii reperiuntur, qui libenter tale[illegible]n, tale munus, tale obsequium pro tali stipendio [illegible]unt praestituri: nam illud pretium communi aestimatione justum censetur, quod non solet tamquam insufficiens recusari, aut quod, uno recusante, statim admittitur ab alio.

2. Si nulla facta sit pactio & pretium relictum sit arbitrio conductoris, hic tenetur dare infimum saltem mercedis justae pretium. Nam talis conductio est quaedam emptio obsequiorum, quae semper exigit pretium justum. Et quamvis alter nullum pretium determinavit, non intendit tamen, totum obsequium vel ejus partem gratis praestare; sed neque ejus est, ut solvat conductor, quod justum esse judicaverit secundum communem aestimationem.

3. Si famulus vel operarius se ultro obtulerit domino, & hic illius opera non egeat, sed solum ex caritate adprecet ejus eum conducat; tunc tenetur ei dare alimenta, & si ejus opera conductori afferat utilitatem, quae pluris ei valeat quam alimenta, tenetur praeter alimenta dare pretium aequale valori utilitatis inde perceptae. Nam alter non intendit operam suam donare, sed vendere justo pretio, non ex mera voluntate, sed ex aequitate constituendo; & jure naturali *dignus est operarius mercede sua.* Luc, 10. Quia cum opera pluris valeat conductori quam alimenta, compensari debet ex justitia juxta hunc valorem. In tali autem casu opera aestimari debet ex utilitate quam conductor ex ea percipit, nam in talibus circumstantiis secundum communem aestimationem non plus valet.

4. Si operarius vel artifex convenerit de pretio minore, quam valeat ejus opera vel opus, falso putans opus, v. g. aedificium minore tempore, & labore vel sumptu egere, tenetur conductor supplere defectum justi pretii, etiamsi laesio fuerit infra dimidium justi pretii. Quia alioqui esset inaequalitas

inter

inter pretium & operam vel opus, ideoque injustitia. Neque enim sponte ac scienter, sed ex ignorantia consentit in pretium justo minus. nec sponte donat id quod deest. Præterea qui emit aliquid pretio proposito, sed inæquali, tenetur complere pretium saltem infimum, ut tollatur inæqualitas.

5. Si conductor non possit opera alterius conducta uti ob impedimentum, quod non provenit ex parte operarii, tenetur totam mercedem pactam ei solvere, perinde ac si operas suas impendisset, l. 38. §. *locat.* ibi: *Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quominus operas præstaret.* Nam fidem contractus impleri æquum est: & locator habet jus, ut non patiatur damnum, ob caussam non provenientem ex parte sua. Sed si operarius ex opera sua alibi impensa aliquid lucratus fuerit, conductor potest tantundem detrahere de pretio conductionis, vel nihil dare, si tantundem lucratus fuerit, ex l. 19. §. *locat.* Quia locator nullum damnum sustinuit, & opera illa ratione conductionis erat conductori debita. Si vero locator operam conductam non præstet, ob impedimentum ex sua parte proveniens; licet sine sua culpa, non debetur illi merces, & accepta restitui debet, ex l. 38. cit. Nam conductor non se obligavit ad dandum pretium pro opera, quæ præstari nequeat ob caussam provenientem ex parte locatoris. Immo ipse tenebitur ad interesse conductoris, si operam toto tempore ex sua culpa non impenderit: quia est caussa injusta damni, cum hoc oriatur ex non servato culpabiliter contractu, qui ex justitia impleri debebat.

6. Bene laborantibus justum stipendium statim solvi debet: nam habent jus statim accipiendi post operam præstitam. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue*, Tob. 4. *Ecce merces operariorum, quæ fraudata est a vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit*, Jac. 5. Si vero non bene laboraverint, peccant contra justitiam, nec debetur illis stipendium, nisi pro æstimatione laboris. Quare si integrum receperint, teneantur vel supplere defectum laboris, vel restituere excessum stipendii, cum ad eum jus non habeant, immo & compensare conductori damnum, & lucrum cessans: nam fuerunt caussa illius injusta, cum tenerentur ex conventione diligenter laborare.

CAPUT VII.

De Censu, Emphyteusi, & Feudo.

Quæst. I. Quid & quotuplex est Census?

Resp. Census alius est reservativus, alius consignativus. Census reservativus sumptus pro contractu, est ille quo quis in alterum transfert rei suæ dominium directum & utile, reservato sibi jure pensionis annuæ super eadem re. Hinc licitum esse patet: nam sicut quis potest rem suam tradere, vel non tradere, ita & tradere, reservato sibi jure pensionis.

Census consignativus sumptus pro contractu, est contractus, quo emitur & venditur jus percipiendi pensionem annuam ex re, vel persona alterius, vel utraque. Sæpe sumitur pro tali jure. Hic census dividitur, 1. In realem, qui fundatur super re aliqua, ut prædio, domo &c. Ita ut ex ea pensio debeatur, ad quemcumque res illa transeat, donec census redimatur; in personalem, qui constituitur immediate super persona alterius eam obligando immediate, bona vero ejus mediate tantum; & in mixtum, qui fundatur super utrisque, ita ut pereunte adhuc persona maneat obligata. 2. In vitalitium, qui extenditur solum ad vitam unius vel plurium, estque virtualis sponsio nixa eventui fortuito; & in perpetuum, seu donec redimatur.

Censum realem esse licitum declararunt Martinus V. & Calixtus III. Sed re super qua fundatur, destructa, perit: nam corruente fundamento, perit res in eo fundata; ut si domus vel molendinum corruant, perit census super his fundatus, ita ut jam nihil liceat exigere a venditore. Hujus census liceitas patet; nam nihil est nisi emptio & venditio rei pretio æstimabilis.

Quæst. II. *An jure naturæ licitus est census consignativus personalis, vel mixtus?*

Resp. Communis sententia affirmat, modo ematur justo pretio, idest, lege vel consuetudine constituto, & venditor census possit sua opera vel industria lucrari, aut habeat bona in re vel in spe certa, ex quibus pensio duci possit, nec obligetur ad censum redimendum, licet semper pro libito eum redimere possit eodem, quo vendidit pretio.

Prob. 1. Ex communi praxi piorum & eruditorum in Gallia, Belgio &c. 2. Quia pretio æstimabile est, adeoque potest emi & vendi jus ad pensionem non solum ex re frugifera, sed etiam ex persona alterius, quæ potest lucrum facere ex labore, industria, vel ex bonis suis saltem per alios, & quæ proinde potest obligari immediate ad pensionem solvendam; cum quis possit in alterum transferre jus percipiendi aliquid a se acquisitum: ergo & vendere. Nec refert, quod decursu temporis pensiones recipiendæ summam pretio dato majorem efficiant, nam non emuntur illæ pensiones, sed jus ad illas percipiendas. At jus ad pensiones per partes & tot intervalla annorum recipiendas non pluris æstimatur, quam summa simul habita, licet minor illa pensionibus collective sumptis. Quia illa summa divisa per multas partes, multaque ad longa temporum intervalla, cum incertitudine recipienda, & variis incommodis exposita, minoris valet secundum prudentum æstimationem, quam istarum partium collectio simul habita, quæ opportunior ac utilior est ad quodlibet lucrum ac negotiationem, & nullis incommodis obnoxia. Et vero in emptionem agri pretium commune censetur justum; licet diuturnitate temporis fructus superent pretium agri. 3. Teste Toleto, Nicolaus Papa V. ann. 1450. approbavit hanc contractum ad petitionem Alphonsi regis Aragoniæ.

Obj. 1. Contractus censualis personalis videtur esse mutuum virtuale.

Resp. Neg. Nam ille census est emptio non pensionis, sed juris ad pensionem, pro pretio ab emptore irrevocabiliter dato: unde nec in eo emitur pecunia, sed jus ad pecuniam, nec pecunia data potest unquam repeti. At in mutuo datur pecunia præsens pro pecunia futura, æquali, tota simul solvenda, quæ potest a mutuante post certum tempus exigi.

Obj. 2. S. Pius V. in Bulla *Cum onus*, statuit *censum constitui nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, sed de sua natura frugifera.*

Resp. In hoc non explicat jus naturale nec divinum, sed solum sancit jus humanum, quod in Gallia & in multis aliis locis non viget.

Nota. Non licet pensiones debitas conjungere forti, & per illas eam augere, & postea exigere majorem pensionem. Nam ideo prohibetur jure Cæsareo, & Gallico, & a Pio V. Porro quando redimitur census, non potest cogi emptor ad recipiendum pretium per partes, sed totum simul reddi debet, nisi aliter juste conventum sit: nam in eo onus & damnum sentiret.

✠ Auct. opinio propugnatur a Soto, Covarruvia, Lessio, aliisque gravissimis auctoribus, qui recensentur in laudato Opere de Synodo Diœcesana l. 7. c. 48. ubi SS. N. D. indicatis nonnullis contrariæ opinionis momentis n. 4. ita n. 5. rem persequitur. *Sed superstitum est censum personalem novis argumentis insectari, quem jam proscripsit S. Pius V. in laudata Constit.* Cum onus, *ubi ad census honestatem, inter ceteras conditiones, hanc quoque requirit, ut census constituatur in re fructifera, non qualicumque, sed immobili, certa, ac nominatim designata. Quapropter etiam Auctores qui censum personalem, ejus natura inspecta, ab usuræ suspicione vindicant, ingenue tamen fatentur, eum licite fieri non posse, ubi præfata Pii V. Constitutio est recepta; quod tamen in Gallia, Belgio, & Germania non contigisse affirmant Lessius cit. cap. 12. n. 20. Hauneldus de just. tract.10.n.319. Pirrhing. ad tit. de usur. n. 85. Wiestner ib. n. 81. Verum, quamquam nos sciamus eumdem Summum Pontificem, supplicante Catholico Rege Philippo II. indulsisse Hispanis, ne ad sua Constitutionis, quoad eas conditiones, quæ juris naturalis, aut Divini non sunt, exactam observationem astringerentur, sicuti narrant Guttierez cit. q. 77. in fin. & Felicianus de Solis lib. 1. de censib. c. 6. n. 2. nec dubitemus, ab eadem obligatione potuisse contrario usu, seu legitime præscripta consuetudine, ceteras eximi nationes, vehementer tamen suspicamur, in censu mere personali, præsertim utrinque redimibili, eas desiderari conditiones, quas non solum Pontificia Constitutio, verum etiam ipsum jus naturale, & Divinum exposcunt; ne sit larvatus contractus mutui, & propterea coram Deo usurarius.*

Sed quoniam nulla hactenus hac de re ab Apostolica Sede prolata est sententia, non decet, ut Episcopus in sua Synodo censum personalem declaret ex natura sua usurarium: sed si præsit Diœcesi, ubi prædicta viget S. Pii V. Constitutio, urgebit ejusdem observationem, curabitque pro viribus, ne personales census in eam clanculum inducantur; si vero Diœcesim gubernet, in qua Piana Constitutio non est moribus recepta; serio Fideles monebit, atque hortabitur, ut a censibus personalibus abstineant, eo quod, etiam sola spectata eorumdem indole, usuræ periculo, & suspicione non vacent. ✠

Quæst. III. *An licitus est census utrinque redimibilis?*

Resp. Neg. Quia census præsertim personalis utrinque redimibilis, seu factus cum conditione, ut venditor teneatur illum redimere, sicut potest cogere emptorem ad illum redimendum, videtur mutuum implicitum ac virtuale, ex quo aliquid ultra sortem exigitur; in ea enim emptor dat pecuniam ea lege, ut totum ad certum tempus recipiat cum lucro, quod est mutuare ad usuram sub emptionis larva. Et vero si talis contractus liceret, usura saltem cum mercatoribus posset per illum excusari, modo minus lucrum exigatur, quam sit census annus census irredimibilis ad nutum emptoris. Quare Toletus l. 5. c. 47. docet, in censu personali non posse venditorem cogi ad redimendum censum, *quia tunc videtur mutuum virtuale*.

Quæst. IV. *Quid sunt Emphyteusis, & Feudum. & ad quid obligant?*

Resp. Emphyteusis est contractus, quo res immobilis conceditur quoad dominium utile, sub onere annuæ pensionis, solvendæ proprietario retinenti dominium directum: idque vel in perpetuum, vel ad unius aut plurium vitam, vel ad certum tempus, quod decennio non sit minus. Differt a locatione, quod emphyteusis constitui solum possit in re immobili, & ad tempus non minus decennio; & quod per eam transferatur dominium utile.

Emphyteuta tenetur, 1. Certam pensionem, vel in pecunia, vel in fructibus domino directo solvere statis temporibus; alioqui amittit rem emphyteuticam cum omnibus impensis in ejus meliorationem factis, si non solverit per biennium pro ecclesiastica, per triennium pro sæculari. 2. Rem concessam fructuosiorem facere, aut saltem non deteriorem; nam ad hunc finem præcipue conceditur.

Resp. 2. Feudum pro contractu est concessio rei immobilis, vel æquipollentis, quoad dominium utile, sub onere fidelitatis, & obsequii personalis domino directo præstandi. Differt ab emphyteusi præsertim quod in puro feudo non debeatur pensio, sed solum obsequium personale, ad quod datur.

Feudatarius tenetur, 1. Præstare juramentum fidelitatis. 2. Suo tempore requisitum obsequium debita præstare, 3. Non debet disponere de feudo sine consensu infeudatoris. Amittit autem feudum neglectu obsequiorum, & ob crimen feloniæ, id est, belli contra dominum directum gesti.

CAPUT VIII.

De Contractu societatis.

Quæst. I. *Quid est Contractus societatis?*

Resp. Est duorum vel plurium conventio contribuendi aliquid ad communem quæstum vel usum. Sunt qui addunt, & sustinendi commune damnum. Esse licitum constat, 1. Ex jure civili, §. & Cod. *Pro socio*, & jure canonico cap. 7. *de donat. inter viv. &c.* Ubi mandatur dotem uxoris ad lucrum dari mercatori, nimirum in societatem. 2. Quia licet convenire ad lucrum ex pecunia & industria captandum; servata æqualitate: quamvis enim pecunia de se sterilis sit, non est tamen sterilis, ut subest industriæ tamquam instrumentum negotiationis quæstuosæ. Et hæc societas valde differt a mutuo: nam in ea, qui confert pecuniam, retinet illius dominium, & subit ejus periculum ac damnum, quod non fit in mutuo. Unde ultra sortem potest accipere aliquid tamquam fructum suæ pecuniæ, negotiationi & periculo expositæ, vel animalium de se fructuosorum.

Quæst. II. *Quænam ad justitiam societatis requiruntur?*

Resp. Ex communi sententia, sequentia, 1. Ut negotiatio sit licita, alioqui societas esset mala, & nulla, l. 57. §. *Pro socio*. 2. Ut singuli socii aliquid aptum ad lucrum faciendum conferant in commune, sive pecuniam, sive operam ac industriam, sive animalia

vel instrumenta; ut navem, equos &c. Qui enim in ea nihil confert utile, non habet jus ex ea emolumentum percipiendi. 3. Ut lucrum dividatur inter socios, pro rata portione eorum, quæ quisque contulit, l. 26. §. *Pro socio*, alioqui non servaretur æqualitas. 4. Ut impensæ, damnum, ac periculum sint communia, l. 67. §. *Pro socio*, ibi: *Cum societas contrahitur, tam lucri, quam damni communio initur*. Et vero societas est quædam fraternitas, ex l. *Verum* §. *Pro socio*. Jus autem fraternitatis exigit, ut lucra & damna sint communia. Præterea æquitas postulat, ut qui sentit commodum, sentiat & onus, juxta reg. jur. 5. Ut si res vel pecunia collata pereat citra culpam latam & levem socii, pereat ei, qui contulit, quia hic retinet illius dominium: res autem domino suo perit. Quod si pereat ex culpa lata & levi socii, hic tenetur eam restituere domino, l. 72. §. *Pro socio*. Nam qui rem alterius accipit, tenetur ex culpa lata & levi, quando contractus cedit in utilitatem utriusque. Tamen juxta Doujat in Gallia socii non tenentur, nisi de culpa lata & dolo. 6. Ut ad certum tempus ineatur societas, ante quod repetere non liceat, quod in eam collatum est: nam hoc exigit finis societatis.

Ex his patet, finita societate sortem reddi debere domino, & lucrum quod ea dempta superest, dividi inter socios, pro rata contributionis ad societatem. Nam alter remanet dominus pecuniæ collatæ, nisi tamen pecunia communicata fuerit socio, aut aliter juste conventum sit. Ita declaravit Sixtus V. const. *Detestabilis*.

Quæst. III. *An licitus est contractus societatis triplex*.

Nota 1. Contractus triplex est ille, quo pecuniam in societatem conferens paciscitur cum altero socio, ut quidquid contigerit, sibi sua sors integra reddatur cum certo lucro, sed minore eo, quod probabiliter sperare potuisset. Dicitur triplex, quia in eo tres contractus sive formaliter, sive virtualiter contineri dicuntur. Primus & principalis est contractus societatis, quo confers pecuniam in societatem. Secundus est contractus assecurationis sortis, pro qua cedis socio magnam partem lucri sperati, v. gr. si sit spes ex centum aureis lucrandi triginta, quorum medis pars ad te pertineret, ex iis cedis quinque pro assecuratione sortis, retentis tibi decem. Tertius est venditio lucri majoris sperati incerti pro certo sed minoris v. gr. hanc spem decem aureorum vendis pro quinque certo solvendis. Unde conferens in societate centum aureos, per alios contractus hanc summam servas indemnem, & certum ex ea lucrum facis, scilicet quinque aureorum.

Nota 2. Consentiunt omnes, non licere hos contractus celebrare cum eo, qui non putatur ex ea negotiaturus, v. gr. cum paupere, qui indiget illa pecunia ad suam sustentationem, vel ad solvenda debita. Quia tunc non esset nisi ficta societas, quæ usuram velaret, nec verus esset titulus aliquid supra sortem exigendi.

Resp. Contractus triplex videtur jure naturali illicitus. Ita S. Antonin. S. Bernardin. Panormit. Azor. Rebelli &c.

Prob. Quia 1. in illis aliquid exigitur ultra sortem absque titulo, quod est injustum. Nam si quis est titulus, maxime societas; sed hæc destruitur per assecurationem sortis: societas enim essentialiter exigit, ut damnum ac periculum, sicut lucrum, sit inter socios commune: nam *cum societas contrahitur, tam lucri, quam damni communio initur*, l. 67. §. *Pro socio*. 2. Totum jus lucrandi in societate per solam pecuniam sine opera & labore fundatur in periculo, cui quis pecuniam suam committit in negotiatione. Nam pecunia otiosi domini non potest ei esse instrumentum quæstuosum, nisi quatenus ejus periculo negotiationi subjicitur, ex S. Th. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5. ibi; *Ille qui committit pecuniam suam, vel mercatori, vel artifici per modum societatis cujusdam, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum; sed remanet ejus; ita quod cum periculo ipsius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur. Et ideo sic licite potest partem lucri inde provenientis expetere tamquam de re sua*. Enimvero pecunia de se sterilis est, nec alia ratione fructuosa, nisi vel per industriam utentis, vel per hoc quod periculo exponitur in negotiatione. Sed posita assecuratione, solum conceditur usus pecuniæ ut pecuniæ nulli periculo expositæ, ideoque prorsus sterilis; & quæ nullum domino fructum parere potest. 3. Violatur æqualitas in societate servanda, si qui nihil confert nisi quod est de se sterile, participet de lucro, & nihil de damno nec periculo, sitque certus de sorte & lucro; alter vero non sit certus de ullo lucro, & subeat omne periculum operæ propriæ ac pecuniæ alienæ. Hinc l. 51. §. *Pro socio* dicitur: *Sicuti lucrum, ita damnum quoque commune esse oportet quod non culpa socii contingit*. 4. Sixtus V. tres contractus in Bulla *Detestabilis*, damnavit, ut per se illicitos his verbis: *Irrepsit enim versute & callide antiquus humani generis hostis per varios dolos & fallacias & incautos homines ... ut seipsos in usurarum voraginem ... Deo hominibusque odiosam, sacris canonibus damnatam, & Christianæ caritati contrariam, fœde immergant; & dum vanas & terrenas divitias quærunt, veras ac cælestes amittant, sicut nuper cum magno dolore audivimus, hoc malum quasdam provincias pervasisse ... Proinde nos ... ut gregem dominicum ... ab offensione, & vitæ æternæ discrimine tutum in viam salutis dirigere nitamur, hujusmodi morbi contagionem, antequam in communem fidelium perniciem latius serpat ... tollere cupientes ... Damnamus & reprobamus omnes, & quoscumque contractus, conventiones & pactiones posthac ineundos seu ineundas, per quos seu quas cavebitur personis pecunias, animalia, aut qualibet alias res societatis nomine tradentibus, ut, etiamsi fortuito casu quamlibet jacturam, damnum, aut amissionem sequi contingat, sors ipsa seu capitale semper salvum sit, & integrum a socio recipiente restituatur, sive ut de certa quantitate, vel summa in singulos annos aut menses, durante societate, respondeatur. Statuimusque ejusmodi contractus, conventiones, & pactiones usurarias ac illicitas posthac censeri debere ... ac ne de cætero societates ineantur sub hujusmodi pactis & conditionibus, quæ usurariam pravitatem sapiunt, districte interdicimus, & prohibemus*. Porro ideo dicit hos contractus usurarios, illicitos *posthac* censeri debere, non quod antea tales non fuerint in se, sed quia ante ejus constitutionem ignorantia invincibilis, quæ poterat esse in multis, illos excusabat ab usura formali, seu imputabili.

Nec

Nec obstat, cap. 7. de donat. Quia Innocent. III. ibi solum permittit uxoris dotem dari mercatori, ut de parte honesti lucri vir onera matrimonii possit sustinere, nulla facta mentione assecurationis. Nec refert, quod alias exponeretur dos periculo; quia dos erat securior apud mercatorem, quam apud ejus maritum dilapidatorem, nec cautionem dare valentem.

✠ *Nota*. Vid. S. M. Benedict. XIV. Tractatum de Synodo Diœcesana, ubi, expendens lib. 10. c. 7. hanc de contractu trino quæstionem, recensitis præcipuis rationum momentis, quæ in utramque partem adducuntur, ita concludit: *Apostolica Sedes contraria opinioni*, (ei scilicet, quam Auct. refellit) *etsi minus congruere videatur Sixtinæ Constitutioni, nullam tamen censuram inussit; a qua proinde eidem infligenda debet Episcopus abstinere: ad usum vero quod attinet, tuto posse contractum trinum, quem etiam ejusdem Patroni periculosum fatentur, pro viribus impedire, atque adeo intendo suos subditos adhortari, quod a plerisque Episcopis in suis Diœcesanis Synodis sapientissime factum, referunt Gervet Tom. 1. tract. 4. c. 14. & Natal. Alex. epist. 94. in Append. ad Tom. 2. sua Theolog. Moralis*. ✠

Obj. 1. Licet sit de natura societatis puræ, ut commune sit periculum ac damnum inter socios, perinde ac lucrum; potest tamen vi alterius pacti redimi hoc periculum per compensationem. Nec magis per assecurationem destruitur societas quam contractus depositi, & commodati, vel locati; nam eiss periculum rei depositæ, commodatæ, locatæ suapte natura pertineat ad rei dominum, pacisci tamen sub justa mercede licet, ut alter totum periculum subeat. 2. l. 29. §. *Pro socio* dicitur: *Ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit, Cassius putat &c.* 3. Securitas & lucrum certum non præstantur ex vi contractus societatis, sed ob remissionem majoris lucri sperati, & vi alterius contractus. 4. Ad æqualitatem contractus satis est, quod commoda æquivaleant incommodis: periculum autem sortis, quod subit socius, satis compensatur per majus lucrum speratum, & sic non est societas leonina, qua totum periculum rejicitur in socium, nec id onus aliunde compensatur. 5. Tres contractus seorsim, & cum diversis personis liciti sunt, ergo & simul cum socio: nam quæ facta eum diversis & seorsim justa sunt, etiam simul cum eodem facta justa sunt; justitia enim consistit in æqualitate rei ad rem, non vero in habitudine ad diversas personas & tempora. 6. In triplici contractu non intervenit mutuum, quia non transfertur dominium pecuniæ in socium. Nam hic non potest de pecunia sibi in societatem data disponere pro libito, etiamsi eam assecuraverit; sed hanc tenetur vi contractus societatis in negotiationem ad lucrum impendere; alias faceret injuriam conferenti, qui ideo posset contractum rescindere, cum pecunia solum data sit ad negotiationem. Quare si pecunia illa surrepta fuisset, hanc posset collator vindicare actione in rem.

Resp. ad 1. Periculi & damni ac lucri communicationem esse essentialem societati, ideoque ab ea inseparabilem per aliud pactum, sicut obligatio servandi rem depositam est essentialis deposito. Unde l. *verum*, §. *pro socio*, societas dicitur *jus quodam modo fraternitatis in se habere*; quod jus exigit lucri & damni communionem. Aliud est de deposito & aliis, in quibus assecuratio est præter, sed non contra naturam illorum: nam natura depositi est, ut res deposita servetur; natura commodati, ut usus rei gratis concedatur &c. At natura societatis est, ut sit communio contributionis, & lucri, ac damni, ex l. 52. & l. 67. cit. *Ad* 2. Legem intelligendam esse ratione socii dumtaxat, qui operam ponit, ita ut si ejus opera ac industria tanti valeat, quanti pecunia ab alio socio collata, non debeat ille pecuniæ alterius sibi communicatæ periculum ac damnum subire: nam aliss plus de damno quam de lucro participaret, & sic inter illos non esset æqualitas; subiret enim damnum propriæ industriæ, & partis pecuniæ communicatæ. *Ad* 3. & 4. Lucrum majus speratum fundari in societate, quæ destruitur per assecurationem sortis, ideoque tunc nihil posse ob remissionem lucri majoris sperati exigi. *Ad* 5. Disparitas est, quia alia pacta cum alio facta non impediunt, quominus stet vera societas cum mercatore, qui in eo statu constituitur, quem postulat societas; per accidens enim respectu illius est, quod alii pecuniam collatam assecurent. At pacta illa cum socio inita evertunt societatem & æqualitatem; cum hic totum periculum ac damnum subire debeat, ille vero solum lucrum certum ultra sortem recipiat. *Ad* 6. pactum illud est injustum, nam eo ipso quod mercator tenetur sortem in omni eventu restituere, ea potest uti sive in negotiatione, sive extra pro libito. Quid enim ad dantem attinet, quoa in usus alius impendat, modo sors ipsi cum lucro certo restituatur? Unde obligatio imposita socio pecuniam datam non impendendi nisi in negotiationem, est majus onus additum, quod ad nihil aliud sibi, quam pro pallio usurario prodest.

CAPUT IX.

De Cambio?

Quæst. I. QUid & quotuplex est?

Resp. Cambium est permutatio pecuniæ pro pecunia cum lucro. Hinc differt, 1. A quavis alia permutatione, qua non pecunia, sed aliæ res permutantur. 2. A mutuo, quod non est permutatio, quodque perficitur sola rei mutuatæ traditione, & essentialiter exigit, ut res alia similis non reddatur, nisi post lapsum temporis. At cambium non perficitur, nisi pecunia sit ex utraque parte data & accepta, saltem æquivalenter, permutatio enim omnis utrinque donationem requirit.

Cambium duplex distinguitur, scilicet reale, & siccum. Reale seu verum est vera pecuniarum permutatio, æqualitate inter datum & acceptum servata. Siccum est cambium fictum, & verum mutuum specioso nomine cambii velatum, ut eum habetur sola ratio temporis ad lucrum exigendum, aut quando fingitur solutio alios facienda, & fit in eodem loco cum lucro. Dicitur siccum, quia caret humore, seu justo titulo ad lucrum pariendum. Unde a Pio V. Bulla, *In eam*, nonne cambium siccum declaratur usurarium. Hinc patet, lucrum ex eo perceptum esse injustum, & restituendum.

Cambium reale dividitur in manuale, & locale. Manuale seu minutum, est permutatio monetæ diver-

verfæ fpeciei & rationis, ut aureæ cum argentea, minoris cum majore, patriæ cum externa &c. & viciffim. Locale feu per litteras, eft permutatio pecuniæ præfentis cum abfente, ut fi des hic Titio pecuniam, & Titius tradat tibi litteras cambii, quarum ope eamdem fummam recipias Romæ.

Quæft. II. *An in cambio reali licitum eft lucrum?*

Refp. Affirm. Modo fit moderatum, & fecundum leges aut confuetudinem locorum, vel communem peritorum æftimationem. Nam tale lucrum in cambio manuali percipitur non folum ratione lucri ceffantis, aut damni emergentis ex cambio, fed etiam ratione laboris & operæ in conquirendis, coacervandis, cuftodiendis variis fpeciebus monetarum, & in numeranda pecunia &c. In cambio vero locali ratione trajectionis realis vel virtualis pecuniæ de loco in locum, cui trajectioni faciendæ campfor operam fuam locat, fufcepto in fe omni labore & periculo: quæ quidem opera, labor & periculum in gratiam alterius fufcepta, funt pretio æftimabilia.

Nec obftat, quod interdum campfor id faciat fine labore & incommodo, immo cum fuo commodo. Nam hoc eft per accidens, & provenit ex ejus cura, induftria, & officio, pro quo fuftinendo multæ aliunde impenfæ, & operæ præftandæ funt; cum reipfa fufcipiat obligationem ex fe laboriofam, & periculofam.

Quæft. III. *An licitum eft cambium ad terminum folutionis, feu, ut ajunt, ad nundinas? Sic fit: campfor vel mercator dat hic pecuniam ea lege, ut illam cum lucro recipiat Francofurti, vel alibi ad proximas nundinas: ita ut plus vel minus exigatur pro cambio, quo magis vel minus remota funt nundinæ?*

Refp. Seclufo alio titulo jufto excufante ab ufura, cambium hoc eft ufurarium. Nam eft verum mutuum, ratione cujus lucrum exigitur: nihil enim aliud eft, quam contractus, quo traditur pecunia, ut reddatur cum lucro infra terminum, feu in quo exigitur aliquid ob dilatam folutionem.

✠ *Nota*. Tutam folidamque Auctoris de Cambio doctrinam perfpicue confirmat & explicat SS. D. N. in prælaudato opere de Synodo lib. 10. cap. 5. a §. 7. ad finem ufque. Ut autem omnibus nota fit Romani Pontificis hac de re fententia, & quæ circa hujufmodi contractus effe debeat cura Epifcoporum, omnia ferme huic capiti adjecimus: *Neceffe eft*, inquit: *ut in cambio locali vera fiat pecuniæ tranflatio, aut faltem, ut qui pecuniam accipit ferium habeat animum, illam alibi reftituendi: fi enim fciret, eo ipfo in loco, ubi accepta eft, fore reftituendam, quamvis cambii litteræ alio directæ fingerentur, fub cambii fpecie vera lateret ufura, quæ hominum quidem judicium effugere, Deum autem eludere non poffet. Et de hoc cambio, quod* fictum *&* ficcum *appellant, ea funt intelligenda, quæ adverfus cambia ftatuit clar. mem. Cardinalis Lanfredinus* in fua Diœcefana Synodo Cingulana, habita die 6. Augufti 1636. cap. 14.

Hæc manifefta funt, & vix ulli obnoxia difficultati. Alia captiofa adinventa eft fpecies cambii, quod vocant obliquum: *Titius indigens mille aureis, mutuos eos petit a Cajo, qui cum confueverit negotiari, & negotiatione pecuniam fuam augere, renuit indulgere petitioni Titii, a quo ratione mutui nihil poteft exigere: quia vero Titius Cajum urgere non ceffat, res inter eos in hunc modum componitur: Titius mutuos accipit a Cajo prædictos mille aureos, neque mutui cauffa, quidquam fe Cajo, ultra fortem, foluturum promittit; ut tamen Cajo damnum rependat, quod ex dato mutuo fubit, dat ei facultatem, æquivalentem pecuniæ fummam, five a femetipfo, five ab alio per cambii contractum, accipiendi; eamque ad negotiationem deftinandi, fimulque Titius fe obligat ad folvendum Cajo, donec ei mutuum reftituat, quidquid ratione cambii impendit, aut impendere deberet, fi prædictos mille aureos a Campfore accepiffet. Quandoque etiam ipfemet Titius mutuatarius affumit fibi onus, cambiis negotiandi tantam pecuniæ fummam, quantam mutuam accepit a Cajo: in commodum tamen, & utilitatem ejufdem Caji, cui quotannis folvit quantum ex cambiis lucratur, aut lucrari poffet, donec ei mutuum reftituat. Si primo modo res peragatur, pertinet ad Cajum mutuantem probare, cambii litteras revera a fe tranfmiffas, feu mille aureos fe fuiffe per cambium ab alio confecutum. Sed fi Titius mutuatarius onus in fe fufcepit, fummam ei æquivalentem, quam a Cajo mutuam accepit, cambiis activis negotiandi, tunc aut ftetit promiffo, aut non: Si primum, Cajus creditor jufte percipit fructus, feu pecuniæ acceffiones a tam (?) productas: Si fecundum, quamvis tunc nihil ex cambiis confequatur, eofdem tamen fructus a Titio requirit, titulo* ejus quod intereft, *feu damni quod fubit, ex eo, quod Titius fufcepta obligationi non fatisfecerit, juxta dec. 829.* Romanæ Rotæ coram Dunozetto jun. *Et quia hic pofterior modus fecuriorem reddit mutuantem, cui duplicem aperit viam ad confequendum auctarium mutuata pecunia, hac de cauffa frequentius adhibetur.*

Præmiffa hac cambii obliqui ratione, quam præbet Cardinalis de Luca lib. 5. tit. de cambiis in Summ. par. 2. n. 16. *facile eft fufpicari prædictas involutas ambages, effe unice excogitatas ad palliandam ufuram, quæ nihilominus non fatis occultatur: quid enim abfurdius, quid incredibilius fingi poteft, quam quod Titius indigens mille aureis, quos mutuo accipit a Cajo, totidem ftatim habeat paratos ad nundinas tranfmittendos, atque in activa cambia erogandos, in mutuantis Caji utilitatem? Et nihilominus non defunt Auctores, qui pro ejufmodi cambiorum tuenda juftitia decertant, inter quos Cardinalis de Luca* de cambiis difc. 3. n. 5? difc. 5. num. 8. difc. 13. n. 9. *Anfald.* de commerc. & mercat. difc. 65. n. 49. & feq. *Rota Bononien. apud Urceol.* de tranfact. q. 40. a n. 23. ufq. ad fin. & *Rota Romana*, dec. 1. lib. 8. ad Ornat. Cardinal. de Luca, & decif. 323. & 695. coram Molinea.

Verum quidquid fit de foro externo, in quo forfaffe ita res gefta præfumitur, ficuti in contractus ftipulatione defcribitur, in foro tamen interno, ubi fola fpectatur veritas, fi pecunia accepta mutuo refpondens, neque a mutuatario juxta prædictas diverfas pactiones fuerit ad nundinas tranfmiffa, feu in cambia activa erogata, nec unquam in alterutrius animo fuit, eam ad nundinas tranfmittere, feu in cambia erogare, minime dubitandum eft, cambium effe illicitum, turpe, & ufurarium,

ac

ac propterea e Christiana republica prorsus eliminandum. Non enim vero negamus, posse mutuantem, qui sibi pecuniam suam negotiatione augere, aliquid percipere a mutuatario, titulo ejus quod interest, *hoc est lucri cessantis, aut damni emergentis: sed cum hic legitimus adest titulus aliquid ultra mutuatam sortem exigendi; is erit ingenue adducendus, neque recurrendum ad praedictos cambii obliqui anfractus, qui vehementem ingerunt suspicionem fraudis, & doli; quamobrem clar. memor. Cardinalis Marcellus de Asto Episcopus Anconitanus, in suo Pastorali monito, edito post Constitutiones Synodales Cardinalis Bartholomaei Massei, ejusdem urbis Episcopi, evulgatas anno* 1738. pag. 165. & seq. *suas oves serio est dehortatus a cambiis obliquis, qua mera esse deprehendit tegumenta usura. Nec inopportunum existimamus, ut quilibet Episcopus, ad eradicandum e sua dioecesi eorumdem cambiorum abusum, simile monitum formet, suisque inserat Synodalibus Constitutionibus.* ✠

CAPUT X.

De Transactione, Assecuratione, Fidejussione, Pignore, & Hypotheca.

Quaest. I. *Quid est transactio.*

Resp. Est pactio utrinque onerosa de re dubia, & lite incerta, sive mota, sive movenda. Hinc ad ejus justitiam tria requiruntur, 1. Ut res super qua transigitur, sit dubia saltem probabili existimatione utriusque partis: alioqui fieret injuria parti clare habenti jus, quae non componere transigendo, sed vexationem injustam redimere censeretur. 2. Ut conventio fit cum aliquo onere utriusque partis: alioqui donatio esset, non transactio. 3. Ut per eam lis componatur vel dirimatur: nam ad hoc instituta est.

Quaest. II. *Quid est assecuratio?*

Resp. Est contractus, quo quis rei alienae periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel certo pretio ad solvendum ejus pretium, si perierit. Quando haec obligatio pretio suscipitur, est contractus similis venditioni: nam venditur obligatio praestandi dominο rem indemnem; quae est pretio aestimabilis.

Ex communi sententia, ad ejus justitiam requiritur. 1. Ut Periculum subsit saltem probabiliter, vel ab utroque judicetur subesse, ita ut rei eventus sit utrique incertus. Si enim ante contractum constaret assecuranti, res vel merces alterius esse extra omnem aleam positas; v. gr. jam pervenisse ad portum, peccaret, & teneretur restituere pretium acceptum. Nam nullus est titulus accipiendi pretii, cum assecuratio non sit in hoc casu digna pretio. Praeterea assecurans sua deceptione dedisset caussam contractui. Idem dic de eo, qui sciens rem suam periisse, pacisceretur cum altero de illius assecuratione: quia impossibilis est rei, quae periit, assecuratio; haec enim potest esse dumtaxat de re, cujus periculum caveri potest: ergo tunc nullus est contractus, cum deficiat ejus materia. Deinde tunc dolus daret caussam contractui. 2. Requiritur, ut pretium sit proportionatum periculo, spectata aestimabilitate rei, quae assecuratur, alioqui non servaretur aequalitas.

Quaest. III. *Quid est Fidejussio?*

Resp. Est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis eam non impleverit. Circa quod observa.

1. Si obligatio debitoris principalis sit invalida, aut extinguatur, cessat etiam obligatio fidejussoris defectu materiae: quia haec semper supponit obligationem principalem, estque illius accessoria.

2. *Fidejussores ita obligari non possunt, ut plus debeant, quam debet is, pro quo obligantur; nam eorum obligatio accessio est principalis obligationis; nec plus in accessione debet esse, quam in principali re,* instit. de fidejussor.

3. Fidejussor non potest conveniri ad solvendum, nisi prius a principali debitore repetitum fuerit debitum, & constiterit, cum non esse parem solvendo. Haec enim est veluti conditio hujus contractus, nisi aliter conventum sit.

4. Fidejussoria obligatio transit ad haeredes.

5. Peccat graviter qui certus de sua impotentia ad solvendum pro alio, ejus se fidejussorem constituit, putans fieri posse, ut debitor non sit solvendo par. Nam creditorem injuste decipit, falsam rei securitatem offerendo, & dat ei occasionem periculi ac damni.

6. Principalis debitor tenetur non solum rependere, quae fidejussor pro eo solvit, sed etiam resarcire omnia damna, orta ex eo quod ipse tempore debito non solverit; nam vi contractus tenetur fidejussorem indemnem servare, ea quippe lege fidejubet.

Sed an licet pro fidejussione exigere pretium a debitore?

Resp. Multi affirmant licere de eo pacisci pro ratione quantitatis debiti & periculi. Quia obligatio civilis solvendi debitum alterius est onus justitiae pretio aestimabile, nec fidejussor tenetur eam gratis suscipere. Neque id exigitur pro solutione pecuniae alterius loco datae vel dandae; nam hoc esset usurarium, sed pro subeunda obligatione solvendi debitum alterius. Neque est mutuum virtuale, nam fidejussio non consistit in traditione rei, sicut mutuum; sed praecise in susceptione obligationis alienae. Si tamen fidejussor sciat, nullum subesse periculum nec molestiam, alii, quibus assentior, docent, eum nihil posse exigere: quia tunc obligatio quam suscipit, nullum affert onus pretio compensabile.

Quaest. IV. *Quid est pignus, & Hypotheca?*

Resp. Pignus est contractus, quo debitor rem aliquam mobilem tradit creditori ad securitatem debiti, pro quo sic obligata est, ut possit ex ea solutio peti, si debitor non solverit.

Hypotheca vero est contractus, quo res immobilis obligatur creditori ad securitatem debiti, ita ut jus habeat ex ea solutionem petendi. Differunt inter se. 1. Quod in pignore res tradatur creditori; in hypotheca vero res sola conventione obligetur sine traditione. Interdum tamen mobilia bona sine traditione hypothecantur. 2. Quod pignus sit rei mobilis, hypotheca vero rei immobilis. Haec tamen nomina passim in jure idem sonant; & sumuntur etiam pro ipsa re alteri obligata ad securitatem debiti, & pro jure petendi solutionem ex re sic obligata.

Hypotheca alia est conditionalis seu expressa, quae mutuo consensu expresso constituitur. Alia tacita seu legalis, quam lex vel consuetudo attribuit, etiamsi

tiamsi de hac nulla facta sit in contractu mentio. Sic bona tutoris & curatoris sunt hypothecata pupillo & minori pro administratione bonorum, bona mariti pro dote uxoris &c. Item alia est universalis, per quam omnia bona tum præsentia, tum futura obligantur: alia particularis, id est, unius vel plurium rerum in specie, & hæc semper afficit rem ad quemcumque pervenit, donec debitum solvatur.

Quæst. V, *Quaenam sunt obligationes dantis, & accipientis pignus & hypothecam?*

Resp. 1. Ex parte dantis seu debitoris hæ sunt, 1. Non licet eamdem rem dare pluribus in pignus seu hypothecam, nisi sit sufficiens pro omnibus debitis. Nam ideo res subjicitur hypothecæ, ut creditor ex ea solutionem capiat, si debitor non solvat. Sed plures creditores non possunt solutionem accipere ex re insufficiente pro pluribus debitis. Excipe nisi posteriores creditores moneantur de priori hypotheca; nam tunc his non fiet injuria, cum scienti & volenti non fiat. 2. Debitor tenetur creditori impensas factas in pignoris conservationem, & ne deterius fiat, restituere, l. 25. §. *de pignor. act.* nec potest pignus repetere, donec debitum integre solverit, l. 6. Cod. *de distract. pignor.* 3. Ei non licet vendere rem hypothecatam, nisi emptore monito de hypotheca, quia illum deciperet. Nam emptor putaret emere rem ab omni onere liberam; cum tamen tenetur ex ea debita solvere, res enim transit ad emptorem cum suo onere reali, nec emptor plus juris acquirere potest, quam haberet venditor; hic autem non habebat ejus dominium liberum a debitis, cum res sit ad debita obligata.

Resp. 2. Ex communi sententia creditor tenetur, 1. Diligenter servare pignus, & curare, ne pereat, aut deterius fiat: alioqui tenebitur de damno secuto ex culpa lata & levi, l. 13. §. *de pignor. act.* non tamen levissima, quia contractus cedit in utriusque partis utilitatem. Potest autem pignus acceptum, vel hypothecam alteri obligare, sed non pro majore summa, l. 2. Cod. *si pignus &c.* 2. Non potest uti re oppignorata sine consensu debitoris; alioquin furti actione tenetur, l. 56. §. *de furtis*, nisi utatur in gratiam debitoris, ne scilicet alioqui deterior fieret. Quia est res aliena ad securitatem tantum, non ad usum concessa: sed injustum est uti re aliena sine consensu domini. Quod si debitor concedat illius usum, valor talis usus debet in sortem computari, alioqui committeretur usura; nam ob concessam dilationem solutionis acciperetur aliquid ultra sortem, cum usus pignoris sit quid pretio æstimabile, & veluti ejus fructus ad dominum pertinens. 3. Tenetur fructus ex pignore vel hypotheca perceptos & consumptos in sortem computare, deductis sumptibus suis ac laboribus, & extantes restituere vel deducere; quia res illa est debitoris, ad quem proinde pertinent fructus ex ea nati, res enim domino suo fructificat. 4. Non potest vendere pignus, nisi debitore tempore debito non solvente, & eo prius monito. Quod si pluris vendat, quam sit debitum, tenetur excessum restituere debitori, cum nullo justo titulo possit eum retinere. 5. Non potest pacisci cum debitore, ut si non solvat statuto tempore, pignus sit creditoris; sed hic semper tenetur pignus totum restituere, cum ei postea debitum solutum fuerit: nam talis conventio utroque jure prohibetur, leg. ult. Cod. *de pact. pignor.* & cap. 7. *de pignor.* 6. Tenetur soluto integre debito statim restituere pignus; nam tunc cessat titulus & jus illud retinendi, l. 6. §. *Quibus modis pignus &c.*

CAPUT XI.

De Ludo & Sponsionibus.

Quæst. I. *Quid est ludus, & quaenam requiruntur, ut sit licitus?*

Resp. 1. Ludus generatim est jucundum aliquod dictum vel factum ad animi relaxationem ordinatum. Ejus finis proximus est, ut animus oblectatione relaxetur, fiatque aptior ad applicationem ac attentionem necessariam, eo modo quo vires corporis per somnum reficiuntur: quies enim animæ est delectatio, inquit S. Th. 2. 2. q. 168. art. 2. Hinc ludus tam potest esse honestus quam dormitio, si cum debitis circumstantiis ob finem honestum exerceatur, pertinetque ad virtutem quam Aristoteles, & S. Th. Eutrapeliam vocant, quæ est species temperantiæ, per quam homo dirigitur ac inclinatur ad modum in ludo tenendum.

Ut autem ludus sit licitus, hæc ex communi sententia requiruntur. Ut ludi genus nullo jure sit prohibitum. 2. Ut non sit occasio peccandi, nec scandalum aut damnum ullum cuiquam pariat. 3. Ut modus debitus, & omnes circumstantiæ debitæ serventur, ita ut congruat personæ, tempori & loco &c. nam bonum ex integra caussa, malum ex quovis defectu. Hinc Conc. Senonense prohibet Clericis, ne in publico ludant pila, aut aliis ludis, maxime cum laicis, ob indecentiam. 4. Ut nec sæpius, nec diutius ludatur quam exigit necessitas reficiendi vires animi, & eum expeditiorem reddendi ad debita officia. Necessitas enim est mensura ludi, sicut cibi & potus. *Parum autem de delectatione sufficit ad vitam quasi pro condimento; sicut parum de sale sufficit in cibo*, ait Aristoteles a S. Thn. q. cit. art. 4. relatus. His adde, ut ludus necessario referatur ad finem honestum; nam homo semper propter finem honestum agere tenetur.

Resp. 2. Ludus pro contractu sumptus, est contractus, qui ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedant id quod exposuerunt. Jure naturæ licitus est, servatis debitis conditionibus, sicut enim licet rem suam alteri absolute donare, ita & dare sub conditione licita, si victor ludendo exstiterit.

Conditiones autem requisitæ in contractu ludi sunt, 1. Ut omnes conditiones ad ludum honestum necessariæ modo dictæ serventur: nam hic contractus continet ac supponit ludum, cui est accessorius. 2. Ut summa, quæ ludo exponitur, sit modica secundum cujusque facultatem ac conditionem, & non major quam opus sit ad excitandum cum oblectatione animum, & impediendum, ne ludus langueat. 3. Ut ludentes habeant dominium ac liberam dispositionem eorum quæ exponunt, & aliunde habeant unde familiam alant, debita solvant, eleemosynas erogent, & ceteris officiis plene satisfaciant. 4. Ut non ludatur principaliter ob lucrum; nam finis proximus ludi est animi levamen & oblectatio, ut animus fit regetior & aptior ad exercitia debita propter Deum recte obeunda. Deinde lucrum non potest esse finis honestus. 5. Ut absit omnis fraus & injuria. 6. Ut sit æqualitas moralis quoad omnes in spe lucrandi & pe-

& periculo perdendi. Nam hæc requiritur ad justitiam hujus contractus, qui est utrinque onerosus: in eo quippe emitur spes lucrandi periculo perdendi.

Quæst. II. *Quinam ludi sint prohibiti?*

Resp. Jure divino & naturali prohibiti sunt ludi ex se mali ac turpes, indecori, & ad luxuriam provocantes; vel qui sunt occasio proxima peccati, aut aliis scandalum. Jure autem humano tam civili, quam canonico prohibitus est omnibus etiam laicis ludus saltem frequens aleæ, l. 1. & 2. Cod. *de aleator.* & c. *Episcopus*, dist. 35. ex can. Apostolorum, ibi: *Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus alea atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur. Similiter etiam laicus.* Ratio prohibitionis est periculum & occasio multorum peccatorum & malorum, ut iræ, rixarum, litium, blasphemiæ, perjurii, jacturæ temporis, neglectus officiorum debitorum, eversionis fortunarum &c. Ludus autem aleæ est ille, cujus successus unice, vel magis ex fortuna seu casu, quam ex industria pendet, ut ludus taxillorum & chartarum. Nomine autem fortunæ ac casus intelligi debet dispositio providentiæ divinæ præter certam aliquam spem & opinionem humanam a sola Dei voluntate pendens.

Hinc ut patet ex pœna gravi appofita, peccat mortaliter qui aleæ deservit, hoc est, qui tali ludo crebro & per longum tempus lucri causa ludit. *Ludus aleæ est peccatum mortale secundum Raymundum, quod credo verum, quando ex cupiditate quis ludit, scilicet principaliter motus, non ob recreationem, sed ad acquirendum quid notabile per ludum; nam ludere quid modicum, ut pueri faciunt, vel ob recreationem & moderate, non videtur mortale*, ait S. Antonin. 2. part. tit. 1. c. 23. §. 8.

Imo seclufo jure positivo, sæpe est mortalis aleæ ludus ratione multarum circumstantiarum, ut docet Toletus, post S. Chysost. qui hom. 15. ad pop. ait: *Aleas tractare non videtur multis peccatum esse manifestum, sed infinita vita mala solet inferre ... Circa aleas fluunt, blasphemiæ, jacturæ, iræ, convicia, infinitaque alia his graviora sæpe producit.* Hinc etiam graviter peccant, qui aleatoribus domum suam ad ludendum commodant: quia occasionem & commoditatem graviter peccandi aliis præbent, idque jure Cæsareo & Francico prohibetur. His ergo deneganda est absolutio, nisi resipuerint, ut monet S. Carolus.

Quæst. III. *Quandonam committitur peccatum mortale in ludo.*

Resp. Ex communi sententia his casibus, 1. Si ludus sit per se graviter illicitus ac turpis, vel solo jure positivo graviter vetitus. 2. Si ludenti vel aliis sit occasio proxima peccati mortalis, ut blasphemiæ, perjurii, fraudum, rixæ, libidinis &c. 3. Si idcirco negligantur officia sui status, vel muneris, aut omittantur opera graviter præcepta. 4. Si immodica summa ludo exponatur, ita ut reliqua bona non sufficiant ad sustentandam familiam, alendos filios, ad locandas filias decenter secundum suum statum, ad solvenda debita, ad dandas eleemosynas &c. 5. Si injuriis vel damnum grave alteri infertur fraudibus, violentiis, attractionibus ad ludum &c. 6. Affectu ad ludum graviter immoderato. *Nam potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem praponit aliqui dilectioni Dei, ita quod contra praceptum Dei vel Ecclesiæ talibus ludis uti non refugiat*, ait S. Th. 2. 2. q. 186. art. 2. Denique si quis ludat cum eo qui non potest alienare: nam vult sine titulo justo alienum obtinere, quod est injustum, & cooperatur injustitiæ alterius.

Quæst. IV. *Quibus casibus lusor ante omnem sententiam tenetur ad restitutionem.*

Resp. Ex communi sententia, victor restituere tenetur, 1. Si victus non habeat rei dominium, & liberam dispositionem. 2. Si victor vi, minis, dolo, conviciis vel simulatione imperitiæ inducit alterum ad ludendum. Nam fecit ei injuriam, eique occasionem damni injuste dedit. Si tamen coactus lucretur, non tenetur restituere lucrum, quia ludus ex parte ipsius est justus, & omnem inæqualitatem circa spem lucri sustulit injuria coactionis, & victus sponte in hoc periculum se conjecit. 3. Si fraude aliqua contra ludi leges usus sit, v. gr. si chartas signo aliquo notaverit, aut per nutus circumstantium, vel ex industria agnoscat, vel artificiose ita componat, ut meliores sibi obveniant &c. Et tunc tenetur restituere, tum id quod lucratus est, cum illud acquisierit per injuriam; tum etiam id quod alter juste lucratus fuisset, nam hæc spes lucri erat pretio æstimabilis, & ei per injuriam sublata fuit. Ludi autem leges sunt, quæ vel communi ludentium consensu constitutæ sunt, vel loci consuetudine receptæ. Quædam tamen fraudes seu potius astutiæ, quæ ex communi consuetudine adhibentur, & noscuntur adhiberi, non censentur contra ludi leges, nec injustæ; ut si quis sciens se meliores chartas habere, timorem simulet; quo alter ad augendam sponsionem impellatur. 4. Si victor ante ludum habuerit animum non solvendi, vel si non possit alienare rem ludo expositam, aut quidquam amittere, vel si arte ludendi sit notabiliter alteri superior, ita ut moraliter certus sit de victoria. Quia tunc error dedit caussam contractui: alter enim non voluit ludere, nisi quia contrarium putavit. Præterea hæc sunt contra justitiam ludi, exigentem, ut inter ludentes sit æqualitas moralis in spe lucrandi, & in periculo perdendi: nam hic contractus est utrinque onerosus, non donatio; nec ad remunerandum digniorem & peritiorem institutus, sed in eo emitur spes lucrandi periculo perdendi: idcoque requirit æqualitatem inter spem & periculum. Idque verum est, etiamsi excessus peritiæ sit unius notus alteri, nisi prudenter ex circumstantiis censeatur donatio spontanea lucri ex parte minus periti. Nam sicut non sufficit ad justitiam venditionis, si emptor vitium rei norit, & rei cupiditate solvat pretium justo majus, quia aliter eam habere nequit, nec donare excessum censetur, ita in ludo &c. nisi inæqualitas peritiæ aliunde compensetur. Quamdiu tamen uterque ignorat excessum notabilem peritiæ alterius, lucrum est justum etiam in peritiore: quia uterque tunc se exponit periculo perdendi, & sicut lucranti occurrit imperitior, ita poterat occurrere peritior, & sic contractus sunt fortunæ, & ex utraque parte æqualis. Præterea ludentes hoc animo ludunt, ut lucrum retineri possit, dum neutri constat de notabili excessu. 5. Juxta varios, si victor luserit ex animo repetendi solutum: quia non habe-

bat jus lucrandi, & decepit alterum, qui non voluit ludere nisi supposita spe lucrandi. Qui tamen lusit animo solvendi, potest mutare animum peracto ludo, & solutum repetere in judicio.

Quæst. V. *An qui ludo vetito, seu alea aliquid lucratus est, teneatur lucrum restituere, vel qui perdidit, solvere?*

Nota. Agitur hîc de magna summa, nam qui modicam perdidit, tenetur solvere. Quia contractus ludi fuit justus, obligatque naturaliter, nec leges, quæ vigent, prohibent modicum quid ludo per se licito exponere, ac proinde lucrum modicum solutum retineri potest, nec conceditur jus illud repetendi.

Resp. 1. Juxta communem sententiam, seclusa lege speciali loci irritante contractum ludi, magna pecuniæ summa jam acquisita ludo vetito, seu alea, servata aliunde justitia, potest retineri in conscientia, donec per sententiam judicis exigatur restitutio. Quia contractus ludi jure naturæ habet vim transferendi dominium ex libero consensu ludentium, & jure positivo communi, vel saltem ex consuetudine non est ipso facto irritus: nec ludentes redduntur inhabiles ad transferendum dominium, neque obligantur ad restitutionem nisi post sententiam judicis. Ex eo autem quod contractus sit prohibitus, non ideo hoc ipso est irritus, *quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint obtinent roboris firmitatem*, c. 16. *de reg. jur.* ut patet in matrimonio post votum simplex castitatis contracto, in negotiatione Clericis interdicta &c.

Resp. 2. Qui alea ludit, & notabilem pecuniæ summam perdidit, sistendo in jure naturali, tenetur solvere. Quia contractus fuit validus, ac proinde ex illo victor comparavit jus ad id, quod lucratus est. Præterea qui perdidit, debuit ludendo consentire in solutionem, si perderet: alioqui mala fide lusisset, ideoque lucrari non potuisset.

Sed controvertitur, an jure civili communi seu Cæsareo, lusor teneatur in conscientia solvere debita ludo contracta? Alii negant, quia, l. 1. Cod. *de aleator*, conceditur victo & ejus hæredibus jus repetendi in judicio quod solvit. Ergo victor potest jure retinere id, quod solutum repetere statim posset: cui enim lex dat actionem repetendi, ei etiam dat exceptionem, ut non solvat; juxta reg. jur. 71. in 6. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.* Et l. 189. §1 *de reg. jur.* Præterea leges Cesareæ statuunt, ut victus non cogatur solvere. Unde cum retinere meam rem, & dictam recipere æquivaleant; injustum non est commodiorem modum absque inutili circulo eligere. Hinc l. 3. §. *de compensat.* dicitur: *Interest nostra potius non solvere, quam solutum repetere.*

Alii vero contendunt, debitorem teneri solvere, nisi judicem requirat pro debiti sui absolutione. Quia 1. Qui lusit, valide lusit; ergo contraxit obligationem standi contractui valido, donec irritetur; & sic victor habet jus ad solutionem, donec eo privetur per judicem. 2. Sicut quia valide lusit & perdidit, non potest ante sententiam judicis solutum repetere, aut occulte recipere; ita nec potest ante sententiam non solvere. 3. Leges non concedunt jus repetendi solutum nisi in judicio, ergo jus non solvendi acquisitum solum per sententiam judicis, & cum dicunt, victus non cogatur solvere, subintelligitur *a judice*, unde significant solum, actionem victori non dari ad repetendum. Porro certum est victum teneri solvere, si juravit se soluturum: quia juramentum de re licita præstanda servari debet ex religione & reverentia erga Deum.

Dixi *jure communi*. Nam potest esse alia consuetudo patriæ, vel lex specialis annullans obligationem naturalem solvendi debita ludo contracta, prout est in Gallia ex edicto Ludovici XIII. quoad hoc recepto. Sed videtur in his rebus standum esse consuetudini receptæ, nec lege abrogatæ.

Quæst. IV. *Quid est sponsio, & quid ad ejus justitiam requiritur.*

Resp. Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate aut eventu rei alicujus contendentes, sibi invicem aliquid spondent, ut id fit ejus, qui veritatem fuerit assecutus.

Ut hic contractus sit justus, necesse est: 1. Ut res de qua agitur, in eodem sensu ab utroque accipiatur: nam alioqui nullus esset contractus sponsionis, siquidem spondentes non consentirent in idem, si diversimode rem intelligerent. 2. Ut res de qua contenditur, sit incerta utrique contrahenti. Alioqui jam non esset æqualitas in spe & periculo, quæ ad justitiam sponsionis requiritur: nam sponsio est contractus onerosus, quo emitur spes lucrandi periculo perdendi.

Hinc si quis certus de rei veritate, vel eventu, aliquid sponsione lucratus est, tenetur id restituere, etiamsi de sua certitudine alterum monuisset, qui nihilominus vellet contendere. Quia hic non vult donare, aut se punire, sed spondere, eo quod putet rem esse semper incertam, & falli ab alio: & ideo diligenter postea veritatem inquirit. Cum autem in sponsione ematur, & vendatur spes lucri periculo amittendi, veluti merx pretio; si nullum sit periculum perdendi, nihil emitur, nec venditur; ac proinde invalidus est contractus, sicut invalida est emptio gemmæ falsæ pro vera, etiamsi emens monitus fuisset falsam esse, sed credere noluisset. *Deluge.*

CAPUT XII.

De ultimis voluntatibus.

Quæst. I. *Quid est testamentum?*

Resp. Est legitima dispositio de iis, quæ quis vult fieri post mortem cum institutione hæredis vel legatarii universalis. Quod addo; quia in Gallia ad testamentum non requiritur hæredis institutio: imo si fieret, diceretur testamentum a judicibus declarandum esse irritum: quia lex consuetudinaria permittit solum institutionem legatarii universalis, quando non instituitur hæres is, qui ab intestato foret.

Dividitur in sollemne, in quo servantur omnes solemnitates a jure præscriptæ; & in privilegiatum, quod valet, etiamsi non omnes illæ sollemnitates serventur: tale est testamentum militare. Sollemne subdividitur in scriptum, seu clausum, quod fit scripto coram testibus requisitis; & in nuncupativum, seu apertum, quod fit viva voce coram testibus requisitis, licet postea possit scripto emendari.

Circa sollemnitates a jure in testamentis requisitas consuli debent leges ac locorum consuetudines.

Jure autem Cæsareo ad testamentum scriptum hæc requiruntur, 1. Ut hæres claris & expressis verbis insti-

instituatur, illiusque nomen propria manu testatoris scribatur, vel si aliena, ipse testator scribat, & subscriptum ac involutum ostendat testibus; dicatque in eo suam ultimam voluntatem contineri. 2. Ut adhibeantur septem testes rogati, masculi, puberes, idonei, hoc est, qui non excludantur a jure, quales sunt hæres, filiusfamilias, furiosi, damnati ob crimen &c. 3. Ut omnes & singuli testes nomen suum subscribant propria manu, & annulo seu sigillo obsignent. 4. Demum ut id totum in uno eodemque loco & tempore, unoque contextu peragatur, l. 21. Cod. *de testam.*

Ad nuncupativum requiritur solum, ut testator suam ultimam voluntatem tam circa hæredis institutionem, quam circa legata coram septem testibus, masculis, liberis, puberibus, & ad id vocatis, declaret distincta voce, ut possit audiri.

Quæst. II. *An testamentum destitutum sollemnitate requisita a jure civili, validum sit in conscientia?*

Resp. Circa hoc multiplex est sententia. Prima docet, tale testamentum esse invalidum in utroque foro, ita ut hæres per illud institutus, & legatarius teneatur ante sententiam judicis restituere hæredibus ab intestato. Secunda asserit, valere in conscientia, ita ut hæredes ab intestato non possint licite repetere hæreditatem vel legatum; & si adjudicetur ipsis a judice, teneri ad restitutionem, si ipsis constet de voluntate testatoris. Tertia, inter has media, docet illud nullam parere obligationem civilem, sed solum naturalem, & quidem infimam, quæ per judicem tolli possit, atque ita non esse omnino invalidum in foro conscientiæ, sed valere ad hoc, ut hæreditas vel legatum possit retineri in conscientia, donec a judice adjudicetur hæredibus ab intestato: neque etiam omnino firmum, quia post sententiam judicis relicta per illud restitui debent hæredibus ab intestato: *Ita Sanchez, Layman, & alii*, qui sic putant conciliari posse leges in speciem contrarias. Unde leges, quæ dicunt testamentum destitutum solemnitate pro infecto habendum, nullum esse, scilicet, inquiunt, per sententiam judicis, qui ob defectum solemnitatis efficaciam ejus elidit.

Ego assentior iis, qui docent, hac in re consulendam esse locorum consuetudinem, & praxim judiciorum, atque servandum id quod æquus judex perspecta penitus veritate judicaret. Nam idem in utroque foro servandum est, ubi forum externum non nititur falsa præsumptione, nec damnat in pœnam quæ judicis sententiam requirit. Quare si judex quamvis certo norit voluntatem testatoris, rescindat testamentum ob defectum solemnitatis, & hæreditatem ac legata prophana adjudicet hæredi ab intestato, ea ipsi debentur in conscientia ante sententiam. Quia sicut privati possunt apponere contractibus suis certas conditiones, quibus cessantibus nolunt valere contractum, ita princeps, vel respubl. cui subditorum personæ ac bona subjiciuntur in ordine ad bonum commune, potuit propter fraudis periculum, & majorem dispositionis cautionem facere, ut consensus contrahentium ac disponentium sine certa solemnitate illet de facto irritus; fecisse autem constat ex verbis legis, vel consuetudine & praxi judiciorum, quæ est legum interpres.

Nota. Testator tenetur hæredes instituere in portione legitima descendentes, & his deficientibus ascendentes, nisi justam exhæredandi caussam habeat: unde hi dicuntur hæredes necessarii.

Quæst. III. *Quinam testari non possunt?*

Resp. 1. Qui carent usu rationis, ut infantes, & perpetuo amentes. 2. Filius familias. Si tamen pubes sit, potest testari de bonis castrensibus & quasi castrensibus ad quaslibet caussas, & de adventitiis ad pias caussas; sed cum patris consensu, ex cap. 4. *de sepult.* in 6. 3. Servus. 4. Religiosi solemniter professi. 5. Prodigi post interdictam administrationem. 6. Qui commiserunt aliquod crimen, cui jure annexa est talis pœna, & morte damnati. 7. Clerici de bonis ecclesiasticis, c. 9. *de testam.* in multis tamen locis consuetudo est contraria: sed semper tenentur de iis in pias caussas disponere. Nam juxta communem sententiam tenentur jure divino naturali ea bona toto vitæ tempore sic impendere. Quare nulla consuetudo, nec potestas humana potest eos excusare vel dispensare.

Quæst. IV. *Quid est Codicillus?*

Resp. Est scriptura continens ultimæ voluntatis dispositionem circa ea, quæ quis vult fieri post mortem citra hæredis, seu legatarii universalis institutionem. Adhibetur ad legata, ac fideicommissa relinquenda, vel ad aliquid explicandum, aut mutandum circa testamentum. Ad ejus valorem sufficiunt quinque testes licet non rogati, nec requiritur, ut testator manu propria subscribat.

Quæst. V. *Quænam notanda sunt circa legata?*

Resp. Sequentia. 1. Legatum est ultima voluntatis dispositio, qua testator particulare donum ab hæreditate selectum directis verbis alicui relinquit. Sumitur etiam pro ipso dono sic relicto.

2. Legata solvi debent ex justitia statim post aditam hæreditatem, & ex hoc legatarius acquirit eorum dominium. Quare si executor testamenti negligat ea solvere, tenetur de damno inde secuto, non peccat contra proprium officium in damnum alterius: executor enim constituitur ad præstandum id omne, quod testator fieri voluit: qui autem peccat contra proprium officium ad alterius commodum spectans, peccat contra justitiam. Si nullus sit constitutus executor, tenetur hæres: nam hæreditatem acceptando se obligavit implicite ad præstanda onera ei annexa.

3. Legatum transmittitur ad hæredes legatarii.

4. Legatum sub modo factum obligat ad modum illum observandum, si modus sit in utilitatem tertii, vel legantis. Quia tunc testator præsumitur voluisse ad eum obligare: secus dicunt, si modus sit in solam utilitatem legatarii, quia non præsumitur obligatio inducta, nisi aliunde colligatur, sed solum testator explicuisse motivum legandi. Quando autem testator obligat, ad modum implendum aliquando obligare vult, non ita tamen, ut si non impleatur, legatum revocetur, & restitui debeat, sed ut peccet legatarius contra justitiam, si non observet. Aliquando vult, ut modo non observato res legata restituatur, vel cum fructibus perceptis, vel sine illis. Quæ omnia pendent ex intentione testatoris, quæ arbitrio prudentis ex ejus verbis, & aliis conjecturis ac circumstantiis colligenda est. Quando legatum relictum est Ecclesiæ, vel piæ caussæ sub modo obligante; nisi aliud testator expresserit, non censetur voluisse, quod revocetur legatum, si modus non servetur, c. *Verum*; de condition. appos.

5. Si legatum ad certam piam caussam factum nequeat ei applicari, debet ab hærede dari in alteram piam caussam impendendum judicio Episcopi. Nam defunctus censetur in tali casu voluisse, ut alteri piæ caussæ applicaretur, eum id æque sit gratum Deo, & utile ejus animæ. Episcopus vero ut interpres voluntatis defuncti, tunc habet jus legata pia ad alium pium usum destinandi, ex c. 3. & 17. *de testam.* Legatum vero relictum ad caussam prophanam, si impleri nequit, redit ad hæredem.

6. Quamvis testamentum ad caussam non piam defectu solemnitatis esset invalidum in utroque foro; tamen legata pia in eo contenta valida sunt, & ea statim solvere tenetur hæres ab intestato, si constet quoad illa de voluntate defuncti, ex c. 11. *de testam.* Tum quia ipsa pia legata sunt remedia vulgo ad restitutoria salutem necessaria, & semper utilia, imo sæpe restitutiones ex justitia debitæ, & a confessario præscriptæ; Tum quia juxta leges Cæsareas legata etiam prophana relicta sine solemnitate requisita solvi debent, si constet de voluntate defuncti, ex instit. *De fideicom.* & ex c. 4. *de testam.* In Gallia vero jure consuetudinario secundum communem Doctorum Gallorum sententiam hæres tenetur in conscientia solvere legata ad pias caussas, quamvis in iis, vel in testamento præscriptæ solemnitates omissæ fuerint; secus si sint ad caussas prophanas: Hinc quando hæredi constat voluntatem testatoris esse, ut aliquid in caussam piam distribuatur, licet id in foro externo probari nequeat, tenetur in conscientia solvere. Tunc enim probatione opus non est; dum de veritate constat.

Quæst. VI. *Quid est fideicommissum?*

Resp. Est ultima voluntatis dispositio, qua testator fidei hæredis committit aliquid alteri tradendum. Duplex est, aliud universale, in quo tota hæreditas committitur danda alteri. Sed jus Cæsareum concedit fideicommissario quartam partem hæreditatis, quæ Trebellianica dicitur a jureconsulto Trebelliano, ne inutiliter hæreditatem adeat.

Aliud particulare, in quo tantum pars hæreditatis committitur danda alteri.

Quæst. VII. *An valeat in foro conscientiæ fideicommissum in favorem ejus, qui per leges non potest hæres vel legatarius institui?*

Resp. 1. Testator peccat mortaliter ita disponendo, & etiam is, qui talis dispositionis executionem permittit: quia violat legem justam, quæ id graviter prohibet. Hinc S. Hier. epist. ad Nepotian. ait: *Per fideicommissa legibus illudimus.*

Resp. 2. Is qui per fideicommissum etiam occultum, hæreditatem aut legatum accepit tradendum personæ, quæ per leges excluditur ab hæreditate, vel legato seu dono, puta filio spurio vel uxori defuncti, ita ut non acceperit, nisi sub hac conditione sibi significata: non potest licite tale fideicommissum exequi, sed tenetur accepta restituere legitimis hæredibus ab intestato. Quia 1. aliequi ageret contra intentionem & finem legis, & ipsam legem prohibentem, ne hæreditas vel legatum & donum talibus personis tradatur simpliciter, ideoque sive directe, sive indirecte. *Nam certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*, reg. 88. jur. in 6. *Et cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti*, reg. 84. jur. in 6. Jam vero *quæ contra jus fiunt, debent pro infectis haberi*, reg. 64. jur. in 6. & leges justæ obligant in conscientia. 2. Tale fideicommissum est in fraudem legis, ejusque efficaciam prorsus eluderet, si liceret aut valeret. *At fraus & dolus alicui patrocinari non debent*: ait Concil. gener. Lateran. IV. can. 46. Item personæ, quæ per legem excluduntur ab hæreditate vel legato, reipsa bona acciperet a principali testatore per alium tamquam instrumentum: at lex id vetat, hoc ipso quod illam excludit a bonis defuncti. *Ita Covar. Azor. asserens esse communem sententiam.*

Igitur tale fideicommissum debet censeri tamquam si factum non fuisset, ac proinde bona defuncti per illud accepta pertinent ad hæredes legitimos ab intestato. Nam qui accepit aliquid tradendum alteri, non potest illud sibi retinere, quia revera non ei donatum fuit, neque potest tradere illis, qui per leges sunt incapaces illud accipiendi. Hinc Covar. & Azor. ex communi (ut ipse ait) sententia, docent, filium spurium qui accepisset bona patris per fideicommissum, vel alio modo, teneri ante omnem sententiam ea restituere legitimis hæredibus ab intestato venientibus, vel testamento institutis, cum justa lege eorum bonorum capax non sit.

Porro in Gallia id omnino certum est: nam ibi, & forte etiam in multis aliis locis, quodvis fideicommissum jure saltem consuetudinario vim legis habente, & obligante in conscientia, reprobatum est, nullumque jus tribuit.

TRACTATUS

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

Quæst. I. Quid est beneficium Ecclesiasticum?

Resp. Est jus perpetuum auctoritate Ecclesiæ constitutum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter officium spirituale.

Dicitur 1. *Jus perpetuum*: quia beneficium institutum est, ut semper duret, adeo ut si uni auferatur, debeat tribui alteri. Hinc Vicaria amovibilis non est proprie Beneficium.

2. *Auctoritate Ecclesiæ*, hoc est, Papæ, vel Episcopi, nam ad eos solos pertinet officia spiritualia instituere, eisque proventus annectere. Hinc Capellaniæ non collativæ, sed a privatis licet in perpetuum dotatæ, pro Missarum celebratione, non sunt Beneficia.

3. *Ex bonis Ecclesiasticis*, id est Ecclesiæ ad Dei cultum donatis, ex quibus erecta sunt Beneficia, & ex quibus soli fructus cedunt beneficiariis; non autem fundus, qui semper remanet Ecclesiæ, cujus bona immobilia alienari non possunt sine justa caussa, & licentia Papæ, alioqui alienatio ipso jure irrita est.

4. *Propter officium spirituale*, hoc est, ad functiones seu actiones aliquas spirituales obeundas, quales sunt recitare Horas canonicas, facere sacrum, administrare Sacramenta, prædicare verbum Dei &c. Nam beneficium propter officium institutum est, & ad aliquam functionem spiritualem obligat, ex Concil-

cil. Trid. sess. 21. c. 3. & ult. de rescript. in 6. ibi: *Officium propter quod Beneficium Ecclesiasticum datur.*

Quæst. II. *Quotuplex est Beneficium?*

Resp. Dividitur 1. In Beneficium sæculare, quod Clericis sæcularibus; & in regulare, quod Regularibus additum est, & conferri debet.

2. In simplex, & duplex. Simplex est illud, quod nullam habet adnexam curam animarum, jurisdictionem, præeminentiam, dignitatem, administrationem, sed solum obligationem recitandi officium divinum, & Missas celebrandi; ut Cappellania, simplex Canonicatus, item Præstimonium, quod est portio ex ecclesiasticis proventibus detracta, quæ adolescentibus studiorum caussa confertur in titulum perpetuum, habetque annexum officium spirituale. Duplex est illud, quod annexam habet curam animarum, vel jurisdictionem in foro externo, vel præeminentiam, vel administrationem Ecclesiasticam, ut Episcopatus, Parochiale Beneficium, Abbatia, Præpositura, Cantoria &c.

3. In manuale, quod potest ad collatoris nutum auferri; ideoque deficit a proprietate Beneficii defectu perpetuitatis; & in non manuale, quod adimi nequit, nisi ob crimen, vel irregularitatem.

4. In collativum, quod confertur per voluntatem absolutam ac liberam Prælati; in patronatum, quod confertur a Prælato ad præsentationem vel nominationem factam per patronum; & electivum, quod per suffragia electorum, accedente postea confirmatione, confertur.

5. In titulare, quod scilicet ad vitam, & cum plenitudine Juris confertur; & in commendatum, quod solius administrationis, aut custodiæ caussa datur. Quod si detur in vitam commendatarii, tunc omnia fere jura eis competunt, quæ titularibus. Unde commenda perpetua æquivalet Beneficio in titulum dato.

6. In incompatibilia, & compatibilia. Incompatibilia sunt ea, quæ annexam habent curam animarum, vel quæ personalem residentiam postulant, ut sunt duo Episcopatus, duo curata Beneficia, quæ dignitates &c. vel quæ in eadem Ecclesia instituta sunt ad eumdem finem, habentque idem onus ac officium eodem tempore persolvendum; qualia sunt duo Beneficia uniformia sub eodem tecto, ut duo Canonicatus in eadem Ecclesia. Compatibilia vero sunt ea, quæ personalem residentiam non exigunt, nec idem onus ac officium eodem tempore persolvendum.

Quæst. III. *Quot modis acquiruntur Beneficia?*

Resp. Prima regula juris in 6. sic habet: *Beneficium Ecclesiasticum non potest licite* (subintelliget etiam, nec valide) *sine institutione canonica obtineri.* Institutionis autem canonicæ diversi sunt modi, nempe sex, quibus beneficia acquiruntur, nimirum, 1. Collatione libera. 2. Præsentatione, & subsequuta institutione. 3. Electione, & subsequuta confirmatione. 4. Postulatione, & subsequuta admissione. 5. Resignatione acceptata in favorem. 6. Permutatione approbata. Sex illis modis addi potest interdum, sola electione jus habentium absque alia confirmatione, & tunc dicuntur Beneficia electiva collativa, alia autem confirmativa.

Observanda est hic regula Cancellariæ de triennali possessore, quæ sic habet. *Voluit & ordinavit idem Dominus noster, ut si quis quacumque Beneficia Ecclesiastica, qualiacumque sint, absque simoniaco ingressu, ex Apostolica, aut ordinaria collatione, aut electione per triennium pacifice possederit, si se non intruserit, super hujusmodi beneficiis molestari nequeat; necnon impetrationes de Beneficiis sic possessis factas, irritas & inanes censeri decrevit.* Valet autem in utroque foro ex *Clement. de sequest.* quia Papa supplet id, quod deest ex justo titulo, censeturque, illud interea conferre. Sed ad hoc requiritur titulus saltem coloratus, & capacitas possessoris, alioqui haberetur pro intruso. Quod si provisus habuerit impedimentum sibi cognitum, cum ei collatum est Beneficium, v. gr. defectum ætatis, censuram &c. tum non ei prodest istius regulæ præsidium, etsi titulum coloratum habuerit, quia non possedit bona fide.

§. I. *De libera collatione.*

1. Collatio libera est concessio juris realis in Beneficio, procedens ex mero arbitrio conferentis. Dicitur libera, ut distinguatur ab institutione & confirmatione, quæ sunt quidem collationes, seu concessiones juris, sed non liberæ; nam tenetur Prælatus præsentatum a patrono, & electum suffragia electorum instituere, nisi obstet indignitas Præsentati, vel electi, quæ probetur juridice.

2. Jure communi Episcopus habet potestatem conferendi Beneficia in Diœcesi sua vacantia, cum in ea sit princeps & moderator sacrorum. Hanc habere possunt etiam alii inferiores, ut Capitulum, Abbates. Si Collator Beneficii illud conferre neglexerit intra sex menses a die, quo notitiam vacationis habuit, vel si intra illud tempus indigno contulerit, collatio jure devolutionis pertinet ad proximum superiorem, & sic gradatim ad Papam, a quo non regreditur ad Ordinarios.

3. Licet debeat conferri Beneficium sine pacto; vel conditione, Episcopus tamen potest exigere conditiones, quæ ex natura rei insunt; cum enim exigantur tacite, possunt quoque exigi expresse.

§. II. *De Præsentatione, & Jure Patronatus.*

Præsentatio est exhibitio personæ cujusdam ad Beneficium, legitime facta per patronum superiori, ad quem pertinet institutio, quæ est concessio juris realis in Beneficio facta ad præsentationem patroni. Præsentatio vero potest fieri etiam per laicos, si jus patronatus habeant: nam præsentatio non dat jus in re, sed solum ex dispositione canonum dat jus ad rem, ita ut præsentatus institui debeat a prælato, nisi probatur indignus.

Jus Patronatus est potestas præsentandi Clericum ad Beneficium vacans. Dico, *vacans*: nam si non vacet, irrita est præsentatio, eo quod sit contra bonos mores utpote præbena desiderandæ mortis occasionem. Et ob hanc caussam prohibita est promissio Beneficii antequam vacet, c. 2. *de concess. præbend.* ex Concil. gener. Later. III. Quod si fiat, nulla est promissio, sicut provisio inde obtenta, ex reg. 22. Cancell.

Pluribus modis hoc jus acquiritur. 1. Fundatione, hoc est donatione soli, seu areæ ad fundæ ædificandam Ecclesiam. 2. Ipsa Ecclesiæ ædificatione. 3. Dotatione Ecclesiæ, assignatis sufficientibus reditibus. Unde possunt esse plures ejusdem Ecclesiæ patroni.

4. Præ-

4. Præscriptione, scilicet multiplicatis præsentationibus per tempus immemoriallе, 5. Concessione Papæ.

Jus Patronatus dividitur, in Ecclesiasticum, quod alicui competit ratione beneficii a se possessi, aut ex eo quod ex bonis Ecclesiasticis Beneficium fundarit, vel dotarit: & in Laicum, quod alicui competit ex eo quod ipse vel aliquis e suis prædecessoribus Ecclesiam fundavit, vel extruxit, vel dotavit.

Patrono Laico conceduntur ad præsentationem quatuor menses a notitia vacationis Beneficii, sex vero Ecclesiastico. Si intra id tempus patronus non præsentaverit, tunc potest Episcopus Beneficium, cui voluerit, conferre, c. 3. *de Jure Patron.* Quod si duo pluresve patroni diversas personas nominent, & sint æqualia horum suffragia, potest superior quam illarum maluerit præferre, sed tenetur semper in conscientia digniorem præferre. Si vero plures patroni in unum consentiant, aliis dissentientibus, præfertur sententia majoris partis, c. 3. *de Jur. Patron.* Quod si absque scandalo fieri nequit, Episcopus pro suo arbitrio alium, etiam a nullo præsentatum, substituere potest. ibid. Item si patronus laicus duos successive præsentet ante institutionem, tunc potest Episcopus alterutrum pro arbitrio instituere, sed debet digniorem. Secus, de patrono ecclesiastico: nam prior ab ipso præsentatus debet institui. c. 24. *de Jure Patron.* si fuerit dignus; alias neuter, quis jure suo pro hac vice excidit. Ratio disparitatis est, quia patronus ecclesiasticus præsumitur nosse digniorem, quem Proinde statim nominare debet, ideoque variare non debet, quod permittitur laico, qui præsumitur non satis nosse digniorem, ideoque plures cumulative præsentare potest.

✠ Circa præsentationem a Patrono Ecclesiastico faciendam ad Parochiales Ecclesias, S. M. Benedictus XIV. Constitutione, quæ incipit *Reddita nobis*, qua tria ab Archiepiscopo Florentino proposita dubia resolvuntur, statuit, Primo, Patronum Ecclesiasticum ad Beneficium curatum præsentare debere eum, qui magis idoneus, magisque dignus est inter approbatos ab Examinatoribus. Secundo: Si inter examinatos nullus sit, qui de judicio queratur, debere Episcopum præsentato beneficium conferre, nec in Patroni judicium inquirere; si vero aliquis ex concurrentibus judicio illi minime acquiescat, posse Episcopum, antequam institutionem concedat, in Patroni judicium inquirere. Tertio: Si is, qui se digniorem existimat, & posthabitus est, appellationem interponat, admittendam esse tantum in devolutivo, at non retardare possessionem præsentati, si judicium Episcopi cum Patroni judicio conveniat; si vero in ferendo judicio de magis digno, sententia Episcopi, & Patroni Ecclesiastici minime concordant, tum si quis ex approbatis ab Examinatoribus, & tamquam magis dignus prælectus est a Patrono, pu et se gravatum esse ab Episcopo, neque ejus judicio acquiescere vult, & ideo provocat; eius appellationem ad suspensionis effectum operari debere, & Ecclesiam parochialem sub O Economo remanere, donec lis finiatur. ✠

Patronus non potest seipsum præsentare, c. 25. *de Jure Patron.* sed potest filium suum, si idoneus sit. Episcopus tamen potest patrono Beneficium motu proprio conferre. Si patronus laicus præsentet indignum, jubetur alium dignum præsentare: si Ecclesiasticus, privatur hac vice jure præsentandi.

§. III. *De Electione, Postulatione, & Confirmatione.*

Electio est designatio personæ capacis ad prælaturam vel Beneficium vacans, facta per suffragia. Per eam acquiritur jus ad Beneficium: nam jus in Beneficio, sola confirmatione obtinetur; quare si quis absque confirmatione immiscеat se administrationi Beneficii, censetur intrusus, & amittit jus: quod erat per electionem consecutus, c. 5. *de elect.* in 6.

Electio ex Concil. gener. Later. IV. c. 24. triplici modo fieri potest, vel per scrutinium, cum quilibet eligentium suffragium suum secreto tradit: vel per compromissum, cum eligendi potestas in unum, vel plures communi eligantium consensu transfertur: vel per inspirationem, cum eligentes subito quodam motu in unum communiter consentiunt.

Ut electio valeat, hæc requiruntur. 1. Ut omnes eligentes sint saltem Subdiaconi, si agatur de electione virorum: nam ex Clement. 2. *de ætat.* & Concil. Trid. sess. 24. c. 4. nemo ferendi suffragium jus habet, nisi sit saltem Subdiaconus. 2. Ut vocentur omnes, qui eligendi jus habent. Non obstat tamen, si aliquis de capitulo vocatus venire noluerit, vel nequiverit, c. 28. *de elect.* 3. Ut eligatur is, in quem omnes, vel major, vel sanior Capituli pars consensit. ex Conc. Later. IV. c. 24. Pars autem sanior hic intelligitur, quæ in electione omnes regulas canonum servat: minus sana, quæ non servat.

Postulatio est facta ab electoribus Superiori obsecratio, ut ad vacans Beneficium vel dignitatem admittere velit aliquem, qui eligi non poterat ob impedimentum canonicum, quod non est vitium corporis, aut animæ.

Confirmatio est concessio juris in Beneficio facta a Superiore ei, qui electus vel postulatus est. Unde non differt ab institutione, nisi quod hæc connotet præsentatum, illa vero electum, vel postulatum. Porro electus debet, secluso impedimento, intra tres menses a notitia electionis acceptatæ petere confirmationem, alioqui electio est irrita, c. 6. *de elect. in 6.*

§. IV. *De Resignatione.*

Resignatio est spontanea dimissio sui Beneficii facta coram legitimo Superiore eam acceptante, scilicet Papa vel Episcopo. Duplex est, altera simplex, seu sine ulla apposita conditione, & hæc fieri potest coram eo, cujus est conferre Beneficium, & instituere; altera conditionalis, quæ fit cum aliqua conditione, & hæc iterum duplex est: nam si fiat ex conditione, ut Beneficium alteri designato conferatur, dicitur resignatio in favorem: si fiat ea lege, ut resignans a resignatario aliud Beneficium accipiat, est permutatio. Sed operæ pretium est scire quæ requirantur, ut resignatio sit valida, & licita. Quare

Dico 1. Ut resignatio in favorem, vel sub onere pensionis sit valida, requiritur, 1. Ut Beneficium sit Resignantis; nam Resignatio est sui juris cessio. Quod si resignans commiserit delictum, ob quod certo privabitur beneficio, modo non teneatur illud dimittere ante sententiam judicis, Resignatio ante illam

illam facta valebit, sed potest irritari. 2. Ut sit spontanea, hoc est, nec metu injusto, nec vi, nec dolo extorta; alioqui est nulla, vel certe annullanda, c. 4. *de iis qua vi, metusve caussa fiunt*, &c. 5. *de renunt.* & *Clem.* 1. *de Pœnit.* 3. Ut in manu Papæ fiat, nam in jure prohibetur Resignatio in favorem, can. *Plerique*. 8. q. 1. & omnis pactio in Beneficiis jure communi prohibetur, ne scilicet jus hæreditariæ successionis in Ecclesiam introducatur, ne sit locus acceptioni personarum, & ne libertas conferendi collatoribus adimatur. 4. Requiritur consensus patroni laici, si Beneficium fuerit patronatum. 5. Debet acceptari a Papa, alioqui resignans non perdit jus suum, c. ult. *de renunt.* 6. Debet conferri Beneficium ei, in cujus favorem resignatum est, non alteri, nec aliter, alioqui provisio non valebit, quia fieret sine Beneficii vacatione; non enim tunc vacat per resignationem, cum hæc habeat hanc conditionem, sine qua possessor non intendit resignare. 7. Debet acceptari ab eo, in cujus favorem resignatur; alioqui resignans non amittit jus suum, cum non resignet nisi sub hac conditione. Porro resignans etiam post acceptationem Superioris manet sui Beneficii possessor, donec Resignatarius possessionem acceperit. 8. Si Resignans sit infirmus, debet supervivere viginti dies post Resignationem; alias censebitur Beneficium vacare per obitum, non per Resignationem, ac proinde omnis collatio vi illius facta irrita est. Ita Regula Cancellariæ de infirmis. 9. Resignatio facta in Curia Romana debet intra sex menses, a die supplicationis oblatæ computandos, publicari in loco Beneficii. Si autem fiat caussa permutationis extra Curiam, debet publicari intra mensem; alioqui si resignans moriatur antequam resignatarius ceperit possessionem, Beneficium censebitur vacare per obitum, & collatio facta resolvetur. Ita Regula Cancellariæ. In Gallia tempus sex mensium, aut unius mensis computatur a die admissæ Resignationis; & hoc tempus potest a Papa prorogari ad partis petitionem.

Dico 2. Ut Resignatio etiam simplex sit licita, debet fieri ex justa caussa bonum Ecclesiæ, vel spiritualem Resignantis utilitatem spectante. Nam Clerici præsertim beneficiarii ratione sui status debent gloriæ Dei, & utilitati Ecclesiæ inservire; & proinde non eis licet sine caussa justa deponere curas spectantes ad Beneficia, quæ susceperunt. Unde S. Pius V. Constit. 58. prohibet Episcopis & aliis, ne admittant Resignationes, nisi eorum, *qui aut senio confecti, aut valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati, aut criminis obnoxii, censuris ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt, aut non debent Ecclesiæ vel Beneficio inservire; seu qui unum aliud vel plura Beneficia obtinuerint, vel quos ad aliud contigerit promoveri*. Hic addere juvat vulgarem versum resignandi caussas complectentem.

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis.
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

Dico 3. Ut Resignatio in favorem sit licita, debet insuper fieri ob utilitatem Ecclesiæ, quia scilicet alter judicatur aptior. Nam si Resignatio vel permutatio fiat ob consanguinitatem, vel ex alio affectu carnali, est illicita; si vero fiat pro aliquo commodo temporali utriusque vel alterius, est simoniaca.

Porro jure communi non licet in periculo mortis resignare Beneficium sub conditione tacita regressus, si convalescat æger, ex Concil. Trid. sess. 25. c. 7. ibi: *Cum in Beneficiis ecclesiasticis ea, quæ hæreditariæ successionis imaginem referunt, sacris constitutionibus sint odiosa, & Patrum decretis contraria, nemini imposterum accessus, aut regressus, etiam de consensu, ad Beneficium ecclesiasticum cujuscumque qualitatis concedatur*. Et ex Bulla 134. Pii V. In Gallia tamen ei, qui in morbo gravi constitutus resignaverit coram Ordinario, permittitur regressus recuperata valetudine.

Dico 4. Ut Resignatio, vel permutatio cum reservatione pensionis sit licita, præter consensum Papæ & resignatarii requiritur caussa justa, quæ est indigentia resignantis. Nam non est alia justa caussa dispensandi a lege generali hanc reservationem vetante ob rationem allatam a Congregatione Cardinalium ad reformationem Ecclesiæ deputatorum a Paulo III. scilicet, quia *reditus sunt annexi Beneficio ut corpus animæ, ideoque natura sua pertinent ad eum, qui Beneficium habet, ut possit ex eis vivere honeste pro suo ordine: simulque queat sustinere impensas pro divino cultu, & templi sacrarumque ædium reparatione, ut quod reliquum est, impendat in pios usus. Hæc est enim natura horum redituum*. Et vero ipsa Resignatio Beneficii non est caussa justa pensionis exigendæ, cum jus percipiendi fructus fundetur in officio, quod resignans dimittit, & transfert in alium. Ratione autem officii præteriti nil potest exigere, cum propter illud jam reditus perceperit.

✠ *Nota*. Vid. Const. Benedicti XIV. incipien. *In sublimi beati Petri Cathedra &c.* editam 4. Kal. Septemb. 1741. tom. 1. p. 71. in qua Resignationes Beneficiorum, cum reservatione pensionis, & pacto eam cassandi per anticipatas, vel anticipandas solutiones, damnantur, & annullantur, adjecta pœna privationis beneficii, inhabilitationis ad alia assequenda, & restitutionis pecuniæ pro cassatione pensionis perceptæ, & irritantur cassationes, & extinctiones pensionum intra sex menses a capta possessione beneficii, ac etiam cessiones commodi exigendi pensiones intra sex menses a capta possessione. ✠

§. V. *De Permutatione*.

Permutatio hic est a beneficiatis facta beneficii sui in manibus ordinarii mutua resignatio ea lege, quod alterius Beneficium alteri conferatur, & vicissim. Si permutanda Beneficia in diversis Diœcesibus sita sint, requiritur auctoritas utriusque Episcopi. Si autem permutatio fiat cum adjectione oneris, vel pensionis, requiritur auctoritas Papæ; quia Beneficia conferri debent sine diminutione, & onere, quod in jure non inest. Quod si Beneficia sint inæqualia quoad dignitatem, vel jurisdictionem, est simonia juris divini hanc inæqualitatem compensare per aliquid temporale: quia hæc dignitas & jurisdictio est quid spirituale, & res spiritualis æstimaretur & compensaretur re temporali. Si vero sint inæqualia quoad fructus, Papa potest ad inæqualitatem compensandam imponere pensionem Beneficio pinguiori, tamquam conditionem, ut alter indemnis servetur.

Ad

Ad permutationem eadem requiruntur, quæ supra de resignatione dicta sunt. Quare Beneficia nequeunt aliis quam permutantibus conferri: alioqui invalida erit eorum collatio, quia permutantes non intendunt resignare mutuo Beneficia, nisi ut sibi conferantur. Quod si permutatione facta beneficium deprehendatur subjectum liti; qui illud resignavit, debet litem prosequi, si evictum fuerit, alter redibit ad suum sine nova provisione, & sine nova in possessionem immissione, ex cap. 20. *de prebend. in* 6.

Ut permutatio licite fiat, requiritur justa caussa, scilicet utilitas Ecclesiæ, seu major Dei cultus, & majus animarum bonum, vel utilitas spiritualis permutantium, quatenus hic in illo Beneficio, & alter in alio melius potest Deo servire. ex c. 3. *de rerum permut.* Ita S. Thom. in 6. dist. 25. q. 3. ar. 3. ad 8. ibi. *In permutatione est simonia, si pro aliquo terreno commodo utriusque, vel alterius, talis commutatio fiat. Si autem pro aliquo spirituali, utpote quia hic in illo loco melius possit Deo servire, non est simonia.*

Quæst. IV. *Quænam conditiones seu dotes requiruntur, ut quis sit capax Beneficii possidendi?*

Resp. Ex communi sententia, sunt sequentes, 1. Torus legitimus: nam illegitime nati, sive naturales, sive spurii; sunt incapaces Beneficii ob irregularitatem, a qua solus Papa dispensare potest ad omnes ordines & omnia Beneficia: Episcopus vero nonnisi ad tonsuram, minores ordines, & Beneficium simplex, c. 1. *de filiis presbyt.* in 6. c. 20. *de electione.*

2. Clericatus seu prima tonsura, sine qua irrita est cujusvis Beneficii collatio, ex c. 6. *de transact.* & c. 2. *de instit.* Ratio est, quia Beneficium fundatur in officio spirituali, & propter illud confertur: cujus quidem officii incapax est laicus. Si Beneficium ex sua institutione vel lege aut consuetudine requirat certum Ordinem sacrum, carens illo Ordine est ad istud inhabilis, c. 22. *de elect.* ex consuetudine tamen satis est, si intra annum suscipiatur isordo: sed non debet ultra differri; *ex Clement. de ætat. de elect.* & Conc. Trid. sess. 22. c. 4.

3. Ætas idonea, c. 6. *de elect.* alioqui collatio est nulla. Hæc autem varie requiritur pro varietate Beneficiorum. Ad Episcopatum requiruntur triginta anni completi, ex cap. citato. In Gallia sufficit inchoatus annus 27. ex Concordat. Ad Abbatias, dignitates; & parochialia Beneficia annus 25. inchoatus exigitur, ibid, & a Conc. Trid. sess. 24. cap. 13. Tamen ad dignitates non habentes annexam curam animarum sufficit annus 22. completus, ex Conc. Trid. ib. Ad Beneficia simplicia, ut sunt Cappellaniæ, annus 14. inchoatus requiritur a Conc. Trid. sess. 23. cap. 6. Ad Canonicatum Ecclesiæ Cathedralis jure novo requiritur annus 21. quia annexum habet subdiaconatum. Ex consuetudine tamen datur habenti tantum annos 24.

4. Cælibatus, ita ut si clericus minorum ordinum ineat matrimonium, ipso jure amittat Beneficium; si quod habet. Ita communiter ex c. 2. 3. 5. & 8. *de cleric. conjug.* Et conjugatus ad Beneficia admitti non debet, *nisi forte castitatem voveret perpetuam, & qui unicam & virginem habuisset uxorem*, ut dicitur c. 2. *de cleric. conjug.*

5. Immunitas a censura & irregularitate etiam occulta; ita ut nulla sit non solum collatio Beneficii facta excommunicato, suspenso, vel irregulari; sed etiam ejusdem electio, præsentatio, & resignatio in ejus favorem, ex c. 7. *de cler. excomm.* c. 8. *de ætat.* & c. ult. *de cler. pugnant.* & c. 18. *de sent. excomm. in* 6.

6. Morum probitas. c. 7. *de elect.* & Con. Trid. sess. 23. c. 1. Et ratio ipsa dictat Dei & Ecclesiæ ministros maxime debere esse virtutibus ornatos; cum alios exemplis, monitis & precibus debeant in pietate promovere. Improbo tamen facta collatio non est ipso iure irrita, sed irritanda, nisi crimen annexam habeat censuram, vel irregularitatem, c. 22. *de excess. prælat.*

7. Scientia, ea scilicet quæ ad omnia munia Beneficio annexa recte obeunda requiritur, cap. 8. *de elect.* ex Conc. Gener. Later. III. & ex Conc. Trid. Et per se patet, cum propter illa recte persolvenda institutum & datum sit Beneficium.

8. Corporis aptitudo, ea nempe quæ ad officium decenter præstandum necessaria est. Hinc cæcus, mutus, sunt incapaces Beneficii, cum horas recitare nequeant. Cæcitas tamen superveniens non privat Beneficio prius acquisito.

9. Vocatio divina, ex Hebr. 5. Nam ad Deum pertinet ministros suos eligere per vocationem; alioquin quis se exponit periculo damnationis æternæ: cum hic status gravissimis multisque obligationibus sit obnoxius.

10. Intentio perseverandi in statu ecclesiastico, & suscipiendi ordinem muneri suo necessarium, nisi occurrat postea justa caussa, quæ alium statum suadeat. Nam ecclesiastica Beneficia instituta sunt pro iis duntaxat, qui statuerint se ministerio Ecclesiæ mancipare: & Ecclesiam in re gravi decipiunt, qui sine prædicta intentione Beneficia suscipiunt. Quare qui Beneficium accipit animo ejus fructibus fruendi, donec uxorem convenientem invenerit, vel studia absolverit, vel aliis resignandi, secundum communem sententiam, teste Lessio, peccat mortaliter; quia Ecclesiam decipit in re gravi: Beneficia quippe instituta sunt pro iis solis, qui divino servitio se penitus dicarunt. *Nec est absolvendus, donec animum mutet, aut Beneficium dimittat*, ait Toletus. Multi tamen docent, hunc non teneri ad restituendos fructus perceptos, si muneri suo satisfecerit; quia jus id nusquam statuerit, nisi de Beneficio parochiali suscepto sine animo recipiendi sacerdotium intra annum; & aliunde eos percepit cum justo titulo, & persoluto officio, propter quod dantur.

Adeptus autem Beneficium curatum debet intra annum sacerdotium suscipere: alioquin nisi justa caussa impeditus fuerit, Beneficio illo privatur ipso facto, c. 35. *de elect. in* 6. Qui vero acceptat parochiam sine animo recipiendi sacerdotium intra annum, peccat mortaliter, & tenetur restituere fructus etiam ante omnem sententiam, nisi mutata voluntate illud recipiat, *ibid.* quia Ecclesia Beneficium curatum confert cum tali onere, & sub tali conditione. Item qui Beneficium simplex requirens ordinem sacrum admittit sine animo certo illum recipiendi, peccat mortaliter, quia quisque tenetur de jure naturali velle esse idoneus ad munus, quod suscipit, & reipsa se idoneum ad illud rite & cum onere annexo exercendum præbere.

Præterea Dei gloria, animarum salus, & propria perfe-

perfectio procuranda debet esse solum motivum suscipiendi Beneficii ob hunc finem instituti, semota omni cupiditate prava divitiarum, honorum, ac commodorum temporalium.

✠ *Nota*. Iis, quæ ab Auct. exposita sunt, duo accedunt, quæ sunt a SS. D. N. definita: scilicet.

Beneficia curata, aut residentialia conferri non posse Presbyteris, aut Clericis Congregationis Missionis, Constit. quæ incipit; *Quo magis uberes &c.* die 18. Decembr. 1742. Et Beneficia Ecclesiastica sæcularia conferri non posse Canonicis Regularibus Lateranensibus, aut Sanctissimi Salvatoris, absque indulto Apostolico, Constit. cujus initium est, *Quod inscrutabilem &c.* die 9. Julii 1743. ✠

Quæst. V. *An licet habere plura Beneficia?* (1)

Resp. Non licet sub mortali accipere ac retinere plura Beneficia etiam simplicia, & cum dispensatione Papæ, quando unum sufficit ad honestam sustentationem: nisi aliud postulet Ecclesiæ necessitas, vel utilitas, vel alia justa caussa in utilitatem Ecclesiæ redundans: *Ita S. Thomas, quodlib. 8. Toletus, Bellarminus, in admonitione ad suum Nepot. Azor, Reginaldus, Layman, Lessius, dicens esse fere communem Theologorum sententiam. Immo videtur nunc communis.*

Prob. Quia 1. Papa non est dominus Beneficiorum sed dispensator. Prætera prohibita est pluralitas beneficiorum a Conc. Gen. Lat. III. Lat. IV. Nic. II. & a Conc. Trid. sess. 24. c. 17. ubi statuitur, *ut unum tantum Beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam ejus cui confertur honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrimque personalem residentiam non requirat, etiam conferri;* At usus dispensationis sine justa caussa datæ est illicitus, ut dixi in tract. de Legibus. 2. Hæc pluralitas, nisi necessitas vel utilitas Ecclesiæ interveniat, est vetita jure divino naturali, ideoque prorsus indispensabilis. Nam seclusa tali caussa, pluralitas illa est intrinsece mala, cum contineat multas inordinationes, (ut docet S. Thom. sup.) Nimirum, 1. Minuitur cultus divinus; Deus enim magis per plures ministros, quam per unum colitur. 2. Ecclesia destituitur suis operariis; nam unus nequit in pluribus locis residere, nec plurium ministeriis obire. 3. Fundatores frustrantur sua pia intentione, nam Beneficiorum fundatio eo tendit, ut plures ministri Ecclesiæ constituantur. Nisi Ecclesiæ necessitas, vel utilitas aliud postulet, iniquum est, ut unus stipendia pluribus Ecclesiæ ministris destinata accipiat. 5. Subsidio privantur alii pauperes clerici, & forsan magis idonei & Ecclesiæ utiliores futuri. 6. Inde profluunt scandalorum occasiones; & suppeditatur avaritiæ, luxus & ambitionis materia. Quare Conc. Gener. Later. III. ait, c. 14. pluralitatem beneficiorum *certum continere periculum animarum*; & Conc. Trid. cap. cit. addit, hac pluralitate perverti ordinem Ecclesiasticum. Porro Beneficiorum pluralitas non est intrinsece mala, nisi in circumstantiis ubi non adest necessitas vel utilitas Ecclesiæ (2).

Dixi,

---

(1) *De pluralitate Beneficiorum, quam præstantes in Ecclesia Viri scopulum periculi plenum semper agnovere a tempore novata Disciplina circa distributionem Ecclesiasticorum redituum, fuse olim disputavit Turnacensis Archidiaconus, & Magister Henricus a Gandavo (Quodl. 2. q. 17. & 18.) ubi hæc expendit.* Utrum licitum sit tenere plura beneficia Ecclesiastica, & an hoc sit malum secundum se? Utrum licitum sit per se petere dispensationem ad tenendum plura beneficia? *Angelicus quoque Doctor binas huc pertinentes quæstiones discussit (Quodl. 8. ar. 13. & Quodl. 9. art. 15.)* Num scilicet ille, qui habet plures Præbendas, peccet ex hoc ipso, quod opiniones Magistrorum sunt in contrarium? Num habere plures Præbendas sine cura animarum, sine dispensatione, sit peccatum mortale? *Posteriori ætate eumdem lapidem certatim volverunt tum Canonistæ (in Com. ad tit. 5.* de Præbend. & dign. *lib. 3. Decret.) tum Theologi in præsenti Tractatu. Sint exempli loco ex istis Franciscus Sylvius (q. 3. ad 2. 2. qu. 63. art. 2.) & Natalis* Alexander *in Theol. Dogm. & Mor. (lib.* de Benef. *c. 5. reg. 24. usque ad 33.) ex illis vero Anacletus Reinffestuel in Jure Canonico (§. 8. & 9. ad Titul. cit.) & Franciscus Schmier in Jurisprud. Can. Civ. (Tract. 1. par. 2. c. 3. sect. 9. qu. 1. & seq.) Historiam accuratam Ecclesiasticæ Disciplinæ, ad pertractandam hanc controversiam fere necessariam, suppeditat Ludovicus Thomassinus in Opere* de Veteri, & nova Ecclesiæ disciplina circa Beneficia (*part. 2. lib. 3. c. 1. & seq. plurib.*) adversus pravam Beneficiorum Polygamiam, hoc est, plurium in unum idemque caput Sacrorum Ministeriorum coacervationem, *inter alios stylum exacuit Claudius de la Place Presbyter Parisiensis, Universitatis Rector, edito peculiari volumine*, de Clericorum Sanctimonia, *anno* 1670.

(2) *Cum Quodlibetales Quæstiones Angelici non omnibus præsto sint, abs re non erit hoc loco partem præcipuam transcribere supracitati art. 15. hinc namque lux major accedet præsenti doctrinæ Auctoris. En verba S. Doctoris;* Dicendum quod actionum humanarum multiplex est differentia. Quædam enim sunt, quæ habent deformitatem inseparabiliter adnexam, ut fornicatio, adulterium, & alia hujusmodi, quæ nullo modo bene fieri possunt. De numero talium non est habere plures Præbendas; aliter in nullo casu dispensationem recipere posset, quod nullus dicit. Quædam vero sunt actiones, quæ de se indifferentes sunt ad bonum, vel malum, ut levare festucam de terra, vel aliquid hujusmodi; in quarum numero quidam computant habere plures Præbendas, dicentes, ita licitum esse plures Præbendas, sicut plura poma, habere. Sed hoc non videtur esse verum; cum hoc quod est habere plures Præbendas, plurimas in se inordinationes contineat... Sunt vero quædam actiones, quæ absolute consideratæ deformitatem vel inordinationem quamdam important; quæ tamen aliquibus circumstantiis advenientibus bonæ efficiuntur. Sicut occidere hominem, vel percutere, in se deformitatem quamdam importat; sed si addatur, occidere malefactorem propter justitiam, vel percutere delinquentem caussa disciplinæ, non erit peccatum, sed virtuosum, in numero harum actionum videtur esse habere plures Præbendas. Quamvis enim aliquas inordinationes contineat, tamen aliæ

cir-

Dixi, *nisi id postulet &c.* Nam, ut ait Toletus, *plura Beneficia habere est de eorum numero quæ mala sunt; tamen possunt bona fieri, si aliquibus bonis circumstantiis copulentur.* Addit quod perinde sit habere unum Beneficium cum una commenda perpetua seu ad vitam, vel plures commendas, ac habere plura Beneficia in titulum. Nam commenda perpetua æquiparatur Beneficio in emolumento & onere; & Conc. Trid. sess. 24. cap. 17. expresse declarat quod non liceat plura Beneficia etiam commendata habere.

Obj. Si pluralitas Beneficiorum esset intrinsece mala, nunquam licita esset.

Resp. Ita est, si esset intrinsece mala in omnibus circumstantiis. Sed non est ex se mala nisi in circumstantiis, ubi non adest necessitas vel utilitas Ecclesiæ.

Quæst. VI. *An est culpa mortalis Beneficium conferre indigno vel minus digno?* (1)

Nota. Indignus dicitur, qui ad officium debite præstandum est ineptus ratione pravæ vitæ, vel ignorantiæ, vel morbi, aut similis impedimenti, vel dubitatur non futurus utilis Ecclesiæ, nec satisfacturus officio: Hinc qui versatur in habitu alicujus peccati mortalis, est indignus: *Quia per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet spirituale exequendum*, ait S. Th. quodl. 8. q. 4. art. 6, Dignior censetur non absolute qui doctior est, vel sanctior, sed qui omnibus spectatis putatur melius officio satisfacturus, & futurus utilior Ecclesiæ, ac bono animarum in illo beneficio. (2) S. Th. 2. 2. q. 63. art. 6.

Resp. 1. Mortale est quodvis Beneficium, etiam simplex, conferre indigno, eumve præsentare, eligere &c. dum haberi potest dignus. Ita omnes. Prob. 1. Ex Conc. Gener. Later. IV. c. *Grave*, de Præbend. *Præcipimus, ut prætermissis indignis, idoneos assumant, qui Deo & Ecclesiis velint & valeant gratum impendere famulatum.* Qui contra fecerit, jubetur suspendi a conferendis Beneficiis. Ex Conc. Trid. sess. 7. c. 3. *Inferiora Beneficia ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus &c. conferantur. Aliter autem facta collatio, sive provisio omnino irritetur.* 2. Quia cum Beneficium sit institutum propter officium in Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem præstandam; re-

circumstantiæ possunt supervenire ita honestantes actum, quod prædictæ inordinationes totaliter evacuentur. Ut puta si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequii, & non possit plus servire Ecclesiæ vel tantumdem absens, quam alius præsens; & si quæ alia sunt ejusmodi. Tunc istis conditionibus supervenientibus cum recta intentione, non erit peccatum etiam nulla dispensatione interveniente, si consideretur tantum solum jus naturale; quia dispensatio ad jus naturale non pertinet, sed solum ad positivum. Si vero aliquis hac intentione plura beneficia habeat, ut sit ditior, ut lautius vivat, & ut facilius ad Episcopatum perveniat in aliqua Ecclesiarum, ubi est Præbendatus; tunc non tolluntur prædictæ deformitates, sed augentur: quia cum tali intentione & unum beneficium habere, quod nullam inordinationem importat, esset illicitum. Et sic quidem esset dicendum secundum jus naturale, etiam nullo jure positivo interveniente. *Hæc Angelicus Doctor, cujus verba probe observent ii, quorum interest.*

(1) *Peccatum, quod patrant conferentes Ecclesiastica beneficia vel indignis, vel minus dignis, opponitur virtuti cardinali justitiæ, diciturque proprio nomine* acceptio personarum, *cujus propterea claram distinctamque ideam in hoc ipso quæstionis vestibulo efformare expediet magnopere. Eam describunt Angelici* (*lect.* 2 *in c.* 1. *ad Galat. &* 2. 2. *qu.* 63. *art.* 1.) *atque Seraph.* (*Spec. Anim. c.* 3.) *ad quos Lectorem remitto. Vide etiam Auctorem in prob.* 4. *sequentis Resp.* 1.

(2) *Accurata idea vitiosæ* acceptionis personarum *comparata; quisnam propriæ* dignus *vel* indignus, *seu* magis minusve dignus *Ecclesiastico beneficio censeatur, oportet exploratum habere. Hoc vero distinctio patefacit Angelicus duplici in loco, prout jam ab Auctore notatum. Verba Quodlibeti, quibus, & notionem ejusmodi, & totius disquisitionis præsentis nucleum complectitur, sunt ista:* Dicendum, quod aliquis homo dici potest bonus vel melior altero dupliciter. Uno modo simpliciter, & sic melior est, qui in caritate est perfectior. Alio modo secundum quid; & sic aliquis dicitur melior altero vel ad militiam, vel ad magisterium, vel ad prælationem, vel aliquid hujusmodi, qui non est melior simpliciter; eo quod in singulis officiis, tam spiritualibus, quam corporalibus, requiruntur aliqua præter moralem bonitatem ad hoc, quod aliquis sit idoneus ad illud officium exequendum. Dicendum est ergo, quod oportet eligere ad prælationem, vel ad Ecclesiasticum officium aliquem, qui sit bonus simpliciter; quia per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet spirituale exequendum. Unde dicit Dionysius loquens de Sacerdote, qui non est gratia illuminatus: non est iste Sacerdos, sed inimicus, dolosus, delusor sui ipsius, & lupus super dominicum populum pelle armatus ovina. Non tamen oportet, quod semper eligatur ille, qui est melior simpliciter. Possibile enim est, quod illi, qui est in caritate perfectior, deficiant multa, quæ requiruntur ad hoc, quod aliquis sit Prælatus idoneus, quæ in alio, qui est minoris caritatis, inveniuntur; ut sunt scientia, industria, potentia, & alia hujusmodi. Unde non oportet semper eligere meliorem simpliciter, sed eum, qui sit melior ad hoc officium. Si autem eligat quis eum, quem reputat minus idoneum ad tale officium, peccat. *Sane genuinam hanc esse* dignioris *notionem, ubi de Beneficiorum Ecclesiasticorum collatione agitur, satis edocet Bened. XIV.* (*lib.* 4. de Synod. *c.* 8. *n.* 3.) *ubi juxta Concilii Tridentini, ac iteratas responsiones Sac. Congreg. interpretis ejusdem Concil. monet, se in Litteris Encyclicis diei* 14. *Decem.* 1742. *edixisse*, Synodales Examinatores suo deesse muneri, si doctrinæ tantum judices sint; nec inquirant, qui præ aliis probitate morum, laboribus, præstito antea Ecclesiæ obsequio, ceterisque dotibus ad officium Parochi cumulate obeundum necessariis, sint idonei, & commendabiles.

cta ratio dictat non posse conferri ei, qui dotibus ad omnes ejus functiones digne obeundas requisitis caret; vel non putatur prudenter illi officio satisfacturus. 3. Talis promotio cedit in grave damnum injustum Ecclesiæ: quod proinde secundum omnes compensari debet ab ipso indigno, qui procuravit sibi & accepit Beneficium, & post hunc ab eo qui providit, deinde a cooperatoribus; nam Ecclesiæ ex justitia debetur minister dignus.

Hinc collator, elector, vel patronus debet positive scire, eum cui Beneficium datur, esse dignum; nec sufficit, si nesciat esse indignum. Quia ex officio tenetur eligere vel præsentare dignum, ideoque nolle eum, quem præsentat vel eligit, talem esse, unde tenetur diligenter inquirere num sit idoneus: alioqui se exponit periculo præsentandi vel eligendi indignum, & proinde peccandi mortaliter.

Nota. Juxta omnes, teste Delugo, eligere indignum seu ineptum ad officia sæcularis, est semper mortale, tum contra caritatem, cum ex electione indigni multa mala in rebusp. multis oriantur: tum contra justitiam: nam reip. rector tenetur ex officio reip. mala præcavere & avertere, & proinde multo magis non ponere illorum caussam, & occasionem: alioqui tenetur ad restitutionem. Quod verum est etiam de aliis, qui potestatem a principe accipiunt eligendi vel vendendi illa officia: nam non accipiunt potestatem eligendi, nisi eo modo, quo princeps eligere debet.

Resp. 2. Ad Beneficium annexam habens curam animarum, vel jurisdictionem, vel functionem magni momenti, ut concionandi, docendi &c. Item ad superioritatem religiosorum eligere, postulare, proponere, aut præsentare dignum, omisso digniore, ex communi sententia est mortale (1). *Prob*. 1. Ex Concil. Later. III: c. 17. ubi præcipit, *ut ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis*, & ex Conc. Trid. sess. 24. c. 1. ubi declarat, *omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quodcumque jus habent, aut alioquin operam suam præstant .... mortaliter peccare, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint*. Et quamvis ibi loquatur de Episcopatibus, tamen idem sentire de Parœciis patet, ex cap. 18. ubi præcipit, ut Parœciæ dentur dignioribus, & dicit patronum teneri digniorem ad eas præsentare. Unde S. Pius V. const. 33. ait: *Ut non solum digni, sed etiam magis idonei reperiri juxta Conc. Trid. decretum Parochiales Ecclesiæ conferantur, volumus & eadem auctoritate decernimus*. Et Innoc. XI. damnavit hanc propositionem. *Cum dixit Conc. Trident. eos alienis peccatis communicantes peccare mortaliter; qui nisi quos digniores, vel Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint. ad Ecclesias promovent: Concilium vel 1. videtur per hoc digniores, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo, vel 2. locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur 3. quando fit concursus*. 2. Ex S. August. epist. 29. *Nec sane putandum est leve esse peccatum in personarum acceptione*...

(1) *Secunda hæc thesis passim a DD. adserta ut legitime sumatur sensu, sex sunt animadvertenda*. Primo *complectitur notionem* digniori *explicatam in Nota praeced. ejus scilicet, qui non simpliciter, sed respectu alicujus particularis beneficii, aut officii capessendi reputatur magis idoneus*. Secundo *designat* notabiliter *digniorem. Ubi namque permodicus est excessus dignitatis in eo, qui praetermittitur, tunc ob materia parvitatem gravis culpa non videtur adesse*. Tertio *ad curata beneficia tum superiora, tum inferiora peraque extenditur, puta ad Episcopale, & Parochiale munus, atque ad reliqua utriusque generis. Quod facile constabit legenti, simulque conferenti duplex cap. 1. & 28. sess. 24. de reform. Synodi Tridentina*. Quarto *casum omnem comprehendit, in quo scilicet eadem beneficia conferantur seu* per concursum, *seu* extra concursum. *Hoc enim plane consectarium ex mox dictis, nec non ex damnatione propositionis* 47. Cum dixit Concilium Trident. &c. *inter eas quas Innoc. XI. pro scripsit*. Quinto *non respicit* validam, *sed tantummodo* licitam *beneficiorum collationem, ut proinde hic locum habeat commune Jurisperitorum adagium*: multa facta tenent, quæ fieri prohibentur. *Rationem assignat Angelicus* (2.2.q. 63. *art.* 2.) Quantum ad hoc, quod electio impugnari non possit in foro judiciali, sufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem; quia sic omnis electio posset habere calumniam. „ Hinc disparitas elicitur inter superiorem, ac præsentem thesim Auctoris. Etenim electio *indigni* est irrita ipso jure: electio autem *minus* digni relicto digniore robur habet in utroque Foro. *Sexto* demum ob identitatem rationum intelligendam etiam de *Prælaturis Regularibus* animarum regimen adnexum habentibus. Ellosnamque sui perpetuæ non sint, aut ad ipsis promoti possint removeri, merito tamen Ecclesiasticis Beneficiis accensentur, cum amplitudine saltem perpetuæ sint, uti Arbosa (part. 2. Jur. Ecclec. lib. 3. c. 4.) inter ceteros notavit. Quod si hic obiter quæras, quinam in Regularium Prælatorum electionibus reputari debeat *dignior*. Cl. P. Franciscus Hennus (tr. 3. de Statu Religioso disp. unic. q. 13.) talem esse dicit illum „ in quo sequentia reperiuntur. 1. Major humilitas, & minor ad prælaturas ambitio. 2. Major ergo Fratres caritas, minor ad amicitias particulares propensio. 3. Major Deo, & bono communi adhæsio, minor sibi suisque commoditatibus additio. 4. Pro conservanda Religione, ejusque institutis in viridi observantia fovendis zelus ferventior, ab exercitiis communibus Officii divini, Meditationis, Capituli, Refectorii &c. relaxatio minor. 5. Major in tractandis Provinciæ, aut Conventus negotiis scientia, prudentia, dexteritas, minor in frequentandis sæcularibus inclinatio, & voluntas. 6. Major in fovendis & promovendis honestioribus subditis integritas, minor in sustinendis imperfectorum adulationibus, & vitiis corruptelæ. Hæc omnia si in uno eodemque repereris, Prælatura digniorem credito: sin minus illum quem ad hæc magis appropinquare existimaveris; idque seclusa passione, affectu, patria, præventione, interesse proprio &c. ita ut non te, sed Deum, non bonum particulare, sed commune respicias.

ne . . . quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore, atque sanctiore? 3. Quia electores, patroni, collatores tenentur graviter ex officio & fide debita Ecclesiæ distribuere officia & beneficia, sicut bonum Ecclesiæ & animarum, ad quod instituta sunt, exigit; & utilitatem Ecclesiæ ac cultum divinum; quantum possunt, pro munere suo promovere. Quod non præstant eligendo minus dignos: nam notabili fructu, per digniores præstando, Ecclesias defraudant; imo caussam dant gravi detrimento spirituali, quod semper sequitur ex prælatione minus digni, & quod impediretur a digniore. 4. Quia est peccatum acceptionis personarum in re gravi, de quo, Jac. 2. *Si personas accipitis, peccatum operamini.* Nam hoc peccatum consistit in eo quod in jure dicendo; aut bonorum communium distributione, id quod debitum est uni propter aliquam caussam; v. gr. æquitatem, virtutem, meritum; doctrinam &c. datur alteri intuitu alicujus caussæ, v. gr. amicitiæ; consanguinitatis, munerum &c. ob quam non debetur: Sive acceptio personarum est peccatum, quo in distributione aliquorum bonorum & onerum, non caussæ ad rem pertinentis, sed personæ aliarumve caussarum ad rem non pertinentium ratio habetur. Unde tunc violatur justitia distributiva Beneficiorum, cum non attendatur qualitas spectans ad caussam, ob quam dari debent: quæ caussa est dare Ecclesiæ optimos ministros. Hinc Vasq. ait, nullum dubitare esse mortale eligere minus dignum in Beneficio annexam habente curam animarum.

Ob easdem rationes, ex communi sententia, officia sæcularia magni momenti conferri debent sub mortali magis idoneis; nam id exigit bonum commune: & si omittantur digniores, magnum detrimentum patitur respublica.

Resp. 3. Electores, patroni, collatores tenentur graviter curare, ut dignioribus Beneficia etiam simplicia conferant. *Est communis* (1) *sententia.* Prob. Ex cap. unic. *Ut Eccl. s. benef.* ubi Innoc. III. de Beneficio non curato loquens ait; *Non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium & Beneficium in persona magis idonea dispensare.* 2. Ex SS. Patribus, & ex S. Tho. qui 2. 2. q. 63. art. 2. generaliter & indistincte docet committi acceptionem personarum in Beneficiis, si non dentur dignioribus. Et ad 3. ait: *Ut electio impugnari non possit in foro judiciali, sufficit eligere bonum, non oportet eligere meliorem, quia sic omnis electio habere posset calumniam: Sed quantum ad conscientiam eligentis, necesse est eligere meliorem vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune.* 3. Quia Beneficia primario instituta sunt ad majorem Dei cultum & Ecclesiæ utilitatem: secundario autem in fine præmia virtutum, quibus digniores in Ecclesia honorentur, & juventur. At uterque finis impeditur, si minus digni præferantur. 4. Omittens digniores agit in re gravi contra fidelitatem ex officio debitam Ecclesiæ: nam Ecclesia talibus commisit facultatem providendi de Beneficio ea lege, ut utantur tanquam fideles dispensatores secundum fines ab Ecclesia in Beneficiorum institutione intentos: quod est aliquid grave: Et vero ad bonum Ecclesiæ multum interest, ut divina officia quam decentissime & devotissime celebrentur. At violare in re gravi fidem ex officio debitam est mortale. 5. Vio-

(1) *Dum Auctor tertiam istam thesim de gravi obligatione eligendi* digniorem, *etiam ad* simplicia *beneficia, asserit* communi *sententia munitam, non nisi* magis communem *voluisse pro more suo designare ex progressu sermonis colligitur; atque aliunde etiam constat. Nam ex Sylvio* (*qu. 4. concl. 5. ad 2. 2. quæ 63. art. 2.*) In promotione ad Beneficia vel Officia Ecclesiastica, quæ simplicia sunt, ita ut neque animarum curam habeant adnexam, neque ad gubernationem aliquam spiritualem, bonis Auctoribus non videtur mortale peccatum prætermisso digniore promovere dignum: *cujusmodi sane sunt B. Angelus de Clavasio, Gabriel Biel, Petrus Navarra, Gutierez, Vega, Garzias, ut plures alios recentiores reticeam. Judicium vero ejusdem Sylvii de hac controversia valde libratum videtur; sic enim statuit. 1. Negari non posse; esse peccatum promovere dignum relicto digniore:* Quia quamvis per ejusmodi promotiones non inferatur notabilis injuria vel Ecclesiæ, quæ non potest inde pati magnum damnum; vel digniori, cui talia beneficia non sunt stricto jure debita; inordinatum tamen est, minus dignos præferre dignioribus; unde & violatur justitia distributiva, etsi non in re magni momenti. 2. *Admitti posse prædictam opinionem in Beneficiis minoribus, ut Capellaniis, ac forte in Canonicatibus illis, qui & exigui sunt momenti, & parvorum redituum. 3. In aliis sive Canonicatibus, sive majoribus Beneficiis, (quæ licet curam animarum non habeant, nec specialem in spiritualibus gubernationem, majoris tamen sunt momenti, utpote quia suffragium habent in electionibus ad dignitates aut officia curam animarum habentia, vel in regimine bonorum Ecclesiasticorum) difficile fore a mortali excusare illos: qui prætermittunt digniores concurrentes cum minus dignis: præsertim si sæpius promoveant minus idoneos, & possint habere alios.* Multum enim Ecclesiæ interest, qui & quales ejusmodi beneficia possideant, ne divina officia perfunctorie celebrentur, ne Clericorum vitia foveantur, ne bona Ecclesiastica male dispensentur, ne electiones ad beneficia curata fiant sine delectu. Ideoque magnum ex talibus promotionibus damnum nasci potest partim Ecclesiæ, partim dignioribus se offerentibus ad beneficia vacantia. *Si qui porro sunt, quibus eadem sententia sic modificata arridet, ii hanc aliam exceptionem apponant cum Garzia* (*Tract. de Benef. par. 7. c. 16. nu. 17.*) Videlicet nisi aliqua lege vel constitutione particulari, aut juramento aliud cautum sit in beneficiis simplicibus. *Non videtur autem præterea necessarium expresse excipere casum* scandali, *quod concipitur facile suboriri posse ob electionem minus digniorum, rejectis dignioribus. Etenim extranea, & vaga ista circumstantia, præterquam quod in quavis morali controversia censetur semper excludi, tacita saltem consensione TT. litigantium; in præsenti casu jam removetur eo ipso, quod memorati DD. admonent graviter illicitas esse hujusmodi electiones, si* sæpius *aut* passim *fiant.*

Violatio justitiæ distributivæ per acceptionem personarum mortalis est ex genere suo, adeoque in re gravi, ut in canonicatu, vel quando notabilis & evidens est excessus inter promotum, & eligendum. Ita S. Antonin. Vasquez, Molina, Rebell. & alii contra alios, qui docent esse solum veniale, modo vere digni eligantur. Lessius vero concedit esse mortale, si id passim fiat. Idem docet Delugo.

Hinc (1) resignans & permutans tenetur minus digno digniorem, qui est in promptu, præferre, tum ex caritate boni communis, tum ex justitia distributiva. Quia Beneficia sunt instituta pro dignioribus, nec ab Ecclesia facultatem resignandi vel permutandi accipiunt, nisi cum eodem onere, quo obligantur prælati & patroni. Porro si aliquod Beneficium ex dotatione dandum sit alicui ex tali capitulo vel familia, dignior est eligendus. Si tamen nullus esset dignus, alius alibi quærendus esset: quia hæc fuit intentio fundatorum & Ecclesiæ, nec alia potuit esse.

Nota. Nulla esset culpa dare minus digno Beneficium simplex, cum id postulat caritas, vel alia justa caussa ad majus bonum Ecclesiæ spectans aut redundans: ut si clericus, præsertim sacerdos, non possit inopia levari, nisi per Beneficium simplex: vel si digniores reservandi sint pro Beneficiis curatis: vel ut Pastor minus idoneus a cura animarum amoveatur.

Quæst. VII. *Quibus modis Beneficia amittuntur?*

Resp. Quatuor, 1. Per mortem Beneficiati. 2. Libera resignatione coram superiore eam acceptante. 3. Per sententiam judicis, ob crimen juxta canones hac privatione puniendum, ut homicidium, simplex sacrilegium, adulterium, perjurium &c. 4. Dispositione juris, idque quadrupliciter. 1. Per alterius Beneficii incompatibilis consecutionem. 2. Per matrimonium. 3. Per professionem religiosam. 4. Per aliquod crimen, cui privatio Beneficii ipso jure annexa est: qualia sunt hæresis, schisma, simonia, falsificatio litterarum Apostolicarum, sodomia, homicidium per sicarium pretio conductum &c. Tamen juxta communem sententiam reus non tenetur statim ante sententiam declaratoriam criminis Beneficium suum dimittere, nisi hoc expresse habeatur in jure. Sed tunc sententia judicis declaratoria retrotrahitur ad diem commissi criminis: ita ut non solum omnes fructus Beneficii ab illo die percepti amittantur, sed etiam resignatio vel permutatio illius post crimen facta rescindi possit.

Quæst. VIII. *Quænam observanda de Pensionibus?*

Resp. Sequentia. I. Pensio est jus percipiendi fructus ex alterius Beneficio. Alia est laica, quæ propter temporale aliquod obsequium datur, nec exigit clericatum, adeoque laicis competere potest, ut procuratori, advocato &c. Alia clericalis seu ecclesiastica, quæ solis clericis conceditur. Et hæc duplex est, scilicet mere spiritualis, quæ datur clerico ob ministerium spirituale, v. gr. concionatori, vicario parochi; & mixta; quæ quidem statum clericalem requirit, & in eo fundatur non tamen ob ministerium spirituale, sed ad honestam sustentationem datur.

II. Ut pensio clericalis valide & licite obtineatur, quatuor requiruntur. 1. Ut impetrans sit clericus, seu habeat primam tonsuram; non sit conjugatus, nec illegitimus, nec irregularis, nec ulla censura irretitus. Quod si pensio sit mixta, requiritur insuper, ut non habeat aliunde necessaria ad honestam sustentationem: si vero sit mere spiritualis, ut ministerium spirituale possit & velit recte præstare. 2. Requiritur dispensatio Papæ: nam lex est generalis, & titulus juris canonici, *ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur*: & constat ex usu Ecclesiæ. Quare Episcopi pensionem constituere nequeunt, nisi in quibusdam casibus, in quibus facultas hæc eis a Concil. Trid. sess. 21. cap. 6. & sess. 23. cap. 18. conceditur. 3. Requiritur justa caussa, sine qua ex communi sententia graviter peccarent & Papa, & impetrans, sicut male res domini sui dispensans œconomus, & qui recipit pecuniam ab œconomo male res domini sui dispensante. Unde non licet eam retinere. *Sine caussa enim* (inquit Toletus l. 5. c. 83.) *non habet locum in foro interiori & earum Deodispensatio, sed tantum in foro exteriori. Unde qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest caussa legitima, securi non sunt, nec excusantur, quia Papa dedit: nam Papa non est dominus bonorum Ecclesiæ, sed solum dispensator. Unde sicut eum dispensat in voto, non facit hominem securum in conscientia, nisi caussa adsit, ita in pensionum & Beneficiorum distributione. Caussa autem hac debet esse in utilitatem Ecclesiæ, cujus sunt bona: si enim nulla via in Ecclesiæ hujus, vel universalis utilitatem tendat, non est caussa legitima*. 4. Debet esse moderata, ita ut beneficiario relinquatur quantum satis est ad honestam sustentationem. Ex consuetudine non debet excedere tertiam partem fructuum, quamvis Papa ob justam caussam possit majorem constituere.

III. Sicut non licet habere plura Beneficia, ita nec plures pensiones, quando una sufficit; quia cum pensio detur in vitæ subsidium, si una sufficiat ad honestam sustentationem, cessat caussa aliam obtinendi. *Azor, & alii*.

IV. Pensio extinguitur, 1. Morte naturali, vel civili, aut degradatione pensionarii. 2. Per matrimonium, vel professionem religiosam. 3. Per varia delicta, qualia sunt hæresis, læsæ Majestatis, aut Sedis Apostolicæ, item percussionis Cardinalis, vel Episcopi, in cujus diœcesi percipitur pensio.

V. Pensionarius clericus, qui non est aliunde obligatus ad Horas canonicas, tenetur sub mortali recitare quotidie parvum Beatæ Virg. officium, & si omiserit, non facit fructus suos, sed tenetur perceptos restituere fabricæ vel pauperibus, eo modo quo beneficiatus omittens tenetur. Ita statuit Pius V. in Bulla *Ex proxima*, quæ viget etiam in

(1) *Corollarium istud, quod ceu undequaque verum, certumque ab Auctore ponitur, haud paucos habet Adversarios, maxime quatenus ad simplicia beneficia refertur; uti pronum erit intelligere ex superiore Nota*.

in Galliis: Nec jam conceditur pensio nisi sub hoc onere. Tenetur etiam tonsuram & habitum clericalem gerere, ut statuit Sixtus V. constitutione 91. (1.

DE MATUTINO PRIVATO,

Sive de tempore inchoandi Matutinum pro die sequenti

TABULA,

Omnibus Breviarium Romanum recitantibus proposita. Romæ edita Typis Reverendæ Cameræ Apostolicæ.

Ad usum Horologii Italici.

1	Januarii	hora 21. cum quadrante.
1	Februarii	hora 20.
25	Februarii	hora 20. cum trib. quadr.
19	Martii	hora 20. cum dimidio.
11	Aprilis	hora 20. cum quadr.
1	Maji	hora 20.
1	Junii	hora 19. cum trib. quadr.
13	Julii	hora 20.
15	Augusti	hora 20. cum quadr.
6	Septembris	hora 20. cum dimid.
28	Septembris	hora 20. cum trib. quadr.
11	Octobris	hora 21.
16	Novembris	hora 21. cum quadr.
1	Decembris	hora 21. cum quadr.

Ad usum Horologii Gallici.

20	Januarii	hora secunda cum quadr.
13	Februarii	hora sesquisecunda.
7	Martii	hora secunda cum trib. quadr.
18	Martii	hora tertia.
4	Aprilis	hora tertia cum quadr.
20	Aprilis	hora sesquitertia.
10	Maji	hora tertia cum trib. quadr.
8	Junii	hora quarta.
30	Julii	hora tertia cum trib. quadr.
28	Augusti	hora sesquitertia.
7	Septembris	hora tertia cum quadr.
24	Septembris	hora tertia.
13	Octobris	hora secunda cum quadr.
29	Octobris	hora sesquisecunda.
10	Novembris	hora secunda cum quadr.
25	Decembris	hora secunda.

APPENDIX COMPENDIARIA

EX OPERIBUS BENEDICTI XIV.

Quoad Doctrinam de Beneficiis.

Beneficium si quis fundaverit de suis bonis cum pacto, ut ipse tamquam beneficiatus illis fruatur, tunc post obitum suum jus patronatus transfert ad hæredes, quanquam simoniacum id audiat apud multos: attamen ab ea labe immune censeri potest; neque enim satis discriminis apparet inter eum qui fundat beneficium cum pacto, ut conferatur filio suo &c. & illum, qui vult sibi conferri, utrinque enim pactum adest, ita ex Pironio. *Instit. Eccles.* 95. §. 7.

Si quis vero offerat bona in augmentum Beneficii jam erecti, nec tamen Patronatus jus acquirat, tunc pacisci non potest, ut Beneficium illud sibi conferatur, ut ex Cap. *Tua nos de Simonia. Ibid.* §. 12.

Patronus non potest se præsentare ad Beneficium; ut ex Cap. *Per vestras de jure Patronatus*, sed potest rogare Episcopum, ut si invenitur dignus, sibi illud conferat; sive debet jus Patronatus suum alteri donare donatione sincera, ex qua ipse perpetuo expolietur jure Patroni, quando donationem approbaverit Episcopus, vel saltem Episcopus conferat eidem absque prævia præsentatione Beneficium, & beneficiatus illud acceptet, tum post collationem ipse præstet consensum suum. *Inst. Eccl.* 95. §. 5.

Be-

(1) *Quæ in hoc Tractatu ferent deinceps tradenda de Beneficiatorum obligationibus, præsertimque de recitatione seu chorali, seu privata Divini Officii, ea legantur partim in seq. Tract. (c. 1. qu. 3. usq. ad finem ejusd. c.) partim in alio Tr.* de Religione (*cap. 1.*) *Exinde porro innotescet, cuinam usui inserviat subsequens Schema, seu Tabula horarum quæ quidem a prædicta tractatione de Divino Officio sejuncta cur hic e vestigio posita fuerit, haud satis perspicies*

Beneficia resignantes sub pensione, si clam pactum inverint cum resignatario de cedenda illi pensione, seu commodo exigendi fructus ejusdem pensionis, soluta anticipata pecunia, pactum illud irritum, & inane declaratur. Item resignatarii, & resignantes decidunt ab omni jure Beneficii ipso facto absque ulla Judicis declaratione, & pecunia soluta restitui debet sub peccato gravi, quæ ab Ordinario applicanda est locis piis. Eisdem pœnis subjacent hæc eadem pacta inita intra sex menses a die receptæ per resignatarium Beneficii possessionis. *Bull. Tom. I.* In sublimi.

In Bulla *Ecclesiastica Ministeria*, Bullar. Tom. II. num. X. mandat Pontifex in resignationibus beneficiorum, ut resignatis in manu Pontificis beneficiis, & ab illo admissis, atque vicissim admissis super eo provisionibus, dispositionibus &c. literæ gratis signatæ intra sex menses ita perficiantur, ut intra eosdem menses a novo proviso possessio beneficii capiatur: si vero beneficia illa sunt ultra montes, prorogat terminum istum usque ad novem menses a data concessionis gratiæ numerandos. Ubi vero justis de causis prorogatio aliqua postuletur, permittit, ut docto prius officio subdatarii de Apostolicis literis expeditis, fiat prorogatio prima, & secunda vice, ulteriores omnes tollit. Et si legitimum impedimentum perseverare concludenter apud Datarium probatum sit, facultas fit Datario tot ulteriores prorogationes concedere ad exequendas literas Apostolicas, quot necessariæ sunt ad impedimenti remotionem. Sublato vero impedimento, si nihilominus perseveretur in differenda executione literarum, Apostolica tunc gratia nulla, & irrita censetur.

Si beneficium obtinens Religionem ingrediatur, beneficium tamen non vacat nisi per professionem; tempore vero illo intermedio inter ingressum, & professionem quoad beneficia curata debet Episcopus idipsum agere, quod præstaret, cum Parochus impedimento aliquo detineretur. Quoad beneficia vero choralia relictis tyroni religioso ipsius beneficii fructibus, de distributionibus ita statuet, ut jura præscribunt. Si forte beneficiatus religionem ingressurus, beneficium dimitteret, quæ renuntiatio admitti ab Episcopo posset ex const. 58. S. Pii V. sive eam renuntiationem faceret ad tramites Capitis XVI. sess. 25. Conc. Trid. de Regul. nihilominus in suspenso remanere debent ea beneficia, nec posset illa alteri conferre Episcopus, nisi post factam a renuntiante solemnem professionem. Ita in literis ad Card. Quirinum, Bull. Tom. II. n. XXV.

Vetitum est etiam Beneficiariis sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ & palliatis actus, vendere, ac distrahere reditus suorum Beneficiorum ad vitam, vel in longum tempus, recepta ab emptore per unam vel plures solutiones pecuniarum quantitate, quam ipsi Beneficiati per spatium ejusdem temporis, vel totius vitæ probabiliter consequi potuissent. Bulla *UNIVERSALIS ECCLESIÆ Bullar. Tom. I. num. 29.*

Titulus Beneficiorum cum occulta inhabilitate, vel alio occulto vitio, vel etiam in Concursu male obtentorum convalidare fas est majori Pœnitentiario. Bulla *PASTOR BONUS Bullar. Tom. I. num. 95.* §. 20. sed in convalidatione titulorum, & condonatione fructuum abstinendum est illi cum Episcopis, qui de Ecclesiis Cathedralibus provisi, munus consecrationis intra præfinitum tempus non susceperint: *Ibid.* §. 21.

Neque enim condonat fructus Beneficialium, & Episcopalium Ecclesiarum quovis modo male perceptos in casibus non occultis. In occultis vero cum Italis, Hispanis, Lusitanis, & Insulis adjacentibus compositionem facere potest: cum aliis reliquis non potest. Hæc tamen omnia debent esse sine præjudicio illorum, quibus distributiones accrescere debent. *Ibid.* §. 24.

Si quis jam obtineat beneficium, & injuste vexetur ab alio, potest pecunia injustam vexationem redimere, ut ex Canonistis omnibus firmatur: *Instit. Eccles.* 93. §. 4.

Si vero quis habeat jus ad Beneficium, & ab alio illi lis moveatur, non potest litiganti dare pecuniam ut acquiescat; neque etiam titulo solvendi expensas in lite hucusque factas, nam tunc pararet sibi viam ad Beneficium per pecuniam. *Ibid.* §. 7.

Beneficium obtinens jure certo, & manifesto, ut nullus sit quæstioni locus, permittitur redimere injustam vexationem, ut *ex Cap. dilectus 27. de simonia*: idque fieri potest nulla interposita Episcopi auctoritate, fas est tamen Episcopo præcipere in Synodo, ne id fiat absque suo assensu ob periculum Simoniæ. *De Synod. Diœc. lib. 7. Cap. 69.* §. 8.

Si Patronorum Beneficii scissa suffragia fuerint in partes, ille est præficiendus, qui a pluribus eligitur, uti definitum est in Cap. *Quoniam de jure Patronatus*. Si tamen ille, quem præsentat pars major, non reperiatur idoneus, poterit alter præsentari a paucioribus, ut ex Lambertino traditur de *Synod. Diœc. Lib. 7. cap. 70.* §. 6. Valere tamen judicata est constitutio Synodalis Episcopi Pampilonensis, quæ vetuit admitti præsentatum a minori parte, ob rationes in *Tract. de Syn. Diœc. lib. 7. cap. 70.* §. 6. ponderatas.

Beneficium simplex si quis obtineat, nec sufficiat ad honestam sui sustentationem, potest ab Episcopo habilitari ad suscipiendum aliud. Si vero nec istud secundum sufficiat, ut tertium obtineat, debet a Sede Apostolica dispensationem obtinere, sive hoc tertium sit liberæ collationis, sive de jure Patronatus etiam laicis nam Conc. Trid. permittit, ut habens *beneficium insufficiens* possit unum aliud simplex obtinere, & nihil dicat de tertio. Atque ita in praxi tenere Sac. Congreg. constat. *Instit. Eccles.* 91. §. 7.

Hæc tamen non valent in Capellaniis de jure Patronatus Laicorum, neque in Legatis piis, ut ex alio Decr. Sac. Congreg. *Ibid.* §. 8.

Ex alio Decreto Sacræ Congreg. de quo *ibid.* eruitur non esse inquietandos illos, qui bona fide tria, vel quatuor beneficia insufficientia ex Episcopi auctoritate obtinuissent. *Ibid.*

Cum beneficium resignatum fuerit in manu Episcopi, vel Collatoris, non possunt isti providere de iisdem beneficiis consanguineos, affines, vel familiares suos ut ex Bulla 68. S. Pii V. *Ibid.* §. 9.

Quin neque affines, consanguinei, & familiares resignantis admitti debent, etiam cum beneficium conferendum est in Concursu; primo quia Bulla S. Pii, quæ legit *admittentium consanguineis*, mendose excusa est, cum legendum fuerit *dimittentium consanguineis*, ut monet Fagnanus in *Cap. Non sine, de Arbitris*. Secundo quia Sac. Congreg. disposuit, ut in eo casu neque familiares Episcopi, neque con-

san-

sanguinei resignantis admitterentur. *Ibid.* §. 11. & *de Syn. Diœc. lib.* 13. *cap.* 24. §. 2. *Nova Edit.*

Bene tamen omnes isti admitti ad beneficium possunt, quando illud cecidit in manus Episcopi per obitum prioris beneficiati; neque enim tantum mali timeri potest, cum beneficium conferendum est ex obitu beneficiati, quantum subesse potest cum dandum est ex resignatione prioris beneficiati. Ita de *Syn. Diœc. ibid.* §. 6. *ex Decr. Sac. Congr.*

Consuetudines Ecclesiarum reservandi hæredibus beneficiati jam functi fructus primi anni obtenti beneficii valent; nihil enim derogat juri illius qui in beneficium recens invectus est, cum & ipse post mortem jure isto potiatur. Quare in favorem hujus consuetudinis sæpius a Sac. Congreg. decisum est. *De Syn. Diœc. lib.* 7. *cap.* 70. §. 3.

Beneficiorum Parochialium, & Vicariarum tam Sæcularium, quam Regularium capaces esse Canonicos Regulares Præmonstratenses, etiam non intercedente Apostolica dispensatione, definit Pontifex in Bulla *Oneroso &c. Bull. Tom. III. num.* 33.

De filiis illegitimis Clericorum circa beneficia Parentum in eadem Ecclesia qui possint, & non possint *Vide Auctorem supra & sequentia.*

Filius legitimus consequi prohibetur beneficium a Patre præhabitum, esset enim species successionis. Nihil tamen vetat quominus Pater possit obtinere beneficium a filio præhabitum. Quod verum est etiam de Patre respectu beneficii a filio illegitimo obtenti, ut ex responsione Sac. Congreg. *De Syn. Diœc. lib.* 13. *cap.* 24. §. 15. *nov. Edit.*

Illegitimi autem filii quoad hoc illi etiam censentur, qui postmodum legitimati sunt, non vero qui post subsequens matrimonium legitimati habentur, ut partim ex Decr. Sac. Congreg. partim ex Fagnano. *Ibid.* §. 16.

Nunc vero filio obtinere beneficium fas sit, quod Pater quidem habuit, sed ab eo transivit in tertium, & ab isto in eundem filium; respondetur filio legitimo id quidem non prohiberi, ex Cap. *ad extirpandas de fil. Presb.* illegitimis vero non licet, ut ex Bulla Clem. VII. & responsis Sac. Congr. *Ibi.* §. 18.

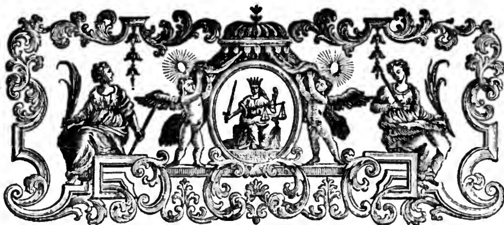
Nepos vero legitimus ex patre illegitimo natus obtinere avi beneficium non vetatur, ipso scilicet avo vivente, ut ex responsis Sac. Congr. & Rotali decisione. *Ibid.* §. 19.

Si patronus beneficii rectorem interficiat, ipse & omnes adpatronatus jus illud amittunt, ex Cap. *In quibusdam de pœnis*, *ibid.* §. 21.

Beneficii permutatio, quæ fit coram Ordinariis, interdum potest esse prohibita a Constit. S. Pii V, incipiente *Officium*, in qua admittuntur quidem permutationes istæ, sed quæ sint canonicis sanctionibus consonæ, ex quo fit, ut cum vetitæ sint provisiones beneficii resignati factæ in favorem affinium, nium, & familiarium Episcopi, sicut etiam resignantis, ita etiam censentur vetitæ permutationes beneficiorum, cum aliquis permutet beneficium suum pingue, & est jam effetæ ætatis cum altero, quod est tenue, & obtinetur, sive a suis, sive ab Episcopi consanguineis; vix enim credi potest ab ista permutatione fraudem abesse, adeoque non est juxta canonicas sanctiones. *De Syn. Diœc. Lib. XIII. cap.* 24. *v.* 10. *nov. Edit.*

Beneficia obtinentes a S. R. E. Cardinalibus ordinariis collatoribus in mensibus S. Sedi reservatis valorem 24. Ducatorum Cameræ excedentia tenentes intra præfixum in Reg. Cancellariæ tempus novam eorundem provisionem a Sede Apost. obtinere, ordinariis taxis solutis, non obstante in contrarium quocunque exemptionis privilegio. *Motu propr.* Bened. XIV. Bullar. Tom. I. n. 12.

TRACTATUS (a)

DE OBLIGATIONIBUS SPECIALIBUS

Certorum ſtatuum & officiorum. (1)

CAPUT PRIMUM.

De Obligationibus Clericorum.

Nota. Lerici ſunt, qui aliquo ordine, vel ſaltem tonſura, ſunt inſigniti. Præter mandata omnibus Chriſtianis communia, ſunt quædam ipſis ſpecialiter prohibita, & quædam præcepta (a).

Quæſt. I. *Quænam ſunt ſpecialiter prohibita Clericis, præſertim ſacro ordine initiatis, vel beneficiatis?*

Reſp. Ex communi ſententia, Sequentia, 1. Armorum geſtatio, niſi neceſſitas urgeat ad defenſionem vitæ, cap. 2. de vita & honeſtate. *Clerici arma portantes, & uſurarii excommunicentur.*

2. Venatio, quæ fit clamore & armis, præſertim cane, vel accipitre, vel falcone; ita ut mortaliter peccent, ſi frequenter ſic venentur, c. 1. de clerico venante. *Epiſcopum, Presbyterum, aut Diaconum, canes aut accipitres, aut hujuſmodi ad venandum habere non licet. Quod ſi quis talium perſonarum in hac voluptate ſæpius detentus fuerit; ſi Epiſcopus eſt, tribus menſibus a communione; ſi Presbyter, duobus, ſi Diaconus, ab omni officio ſuſpendatur.* Et c. 2. *Omnibus ſervis Dei, venationes, & ſylvaticas vagationes cum canibus, & accipi-*

(a) Specialibus quorumdam ſtatuum obligationibus præmittere in hac annotatione viſum eſt ea officia quæ Homini, qua Chriſtiano, competunt. Æquiſſimum enim eſt, ut ſciamus nos qui præ ceteris hominibus a Chriſto Domino nomen ſortiti ſumus Chriſtianique vocamur, Redemptori noſtro & Domino per baptiſmum addictos eſſe, & conſecratos. In quo obſervandum eſt, quod tam benigna, & propenſa fuit Chriſti Domini in nos voluntas, ut, tametſi nos in poteſtate ſua, & dominatu veluti ſervos ſanguine ſuo redemptos habeat, ea tamen nos caritate complectitur, ut non ſervos vocet, ſed amicos, ſed fratres. Sic itaque filii Dei adoptivi per Chriſtum effecti, oportet, ut fratris noſtri amantiſſimi ſpiritum ſequamur, ut ait Paulus, Gal. 3, v. 26. *Omnes ; filii Dei eſtis per fidem, qua eſt in Chriſto Jeſu. Quicumque enim in Chriſto bapptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Induere autem Chriſtum, eſt ſpiritum mortificationis induere, *expoliantes nos veterem hominem cum actibus ſuis*, reprimentes concupiſcentiam, & motus ejus, & ſpiritum ſanctitatis aſſequi, *induentes novum*, ut ait Paulus ad Coloſſ. c. 3. v. 9. & 10. ſcilicet virtutes, quas Jeſus Chriſtus tum verbo, tum exemplo nos edocuit, excolentes.

Concupiſcentia ab Apoſtolo Joanne, ep. 1. c. 2. v. 16. trifariam dividitur, nimirum in concupiſcentiam carnis, in concupiſcentiam oculorum, & in ſu-

cipitres aut falcones interdicimus. Ex Conc. Gener. Later. IV. c. 15. *Venationem & aucupationem universis Clericis interdicimus, unde nec canes, nec aves habere præsumant*. His adde plura Concilia provincialia, quæ quamlibet venationem armis factam vetant. Ratio est, quia venatio a gravioribus occupationibus, a studio, oratione, & spiritualibus exercitiis, vel caritatis operibus avocat,

I 2 men-

superbiam vitæ. Contra has itaque pugnandum pro virili parte est, atque animi facultates, & affectus summo studio moderandi: eum enim nemo sine vitiis nascatur, quibus non tantum retardatur ab operibus bonis, sed etiam in mala propellitur, ad ea si non prorsus evellenda, saltem coercenda & subigenda perquam diligentius debet incumbere.

Illud profecto maxime curandum est, ut corpus necessariis, non superfluis alimentis alatur, ne vel in labore deficiat, vel in rectorem suum, nempe animum, insolentius efferatur. Vino præsertim parcendum; nam *cum splenderit in vitro color ejus, ingreditur blande: sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet*. Prov. 23. v. 32. Itaque non, quid gula suggerat, sed quid natura requirat, attendendum. Quod si soli necessitati subvenire studuerimus, modum nunquam excedemus, sed intra præstitutos fami, & siti a natura fines permanebimus.

Nec molliter curandum corpus, nec otio frangendum; sed labore, & exercitatione ipsius vires fovendæ, & corroborandæ sunt. Nulla enim fœdior pestis mollitie, atque desidia, quæ non tantum corpus inficit, atque corrumpit; sed ipsam quoque mentem veluti contagio polluit, & in omne vitiorum genus præcipitat. Equidem tuto pronunciare licet, hominem nihil agendo id addiscere, ut male agat & desidiosum & inertem in vetita quæque, maxime vero in obscœnam libidinem, quadam veluti necessitate prolabi, qua quidem sic emollitur, & enervatur, ut animum virilem postea resumere vix possit. Hinc & rebus gerendis, & disciplinis ediscendis, & bello, aut negotiationi ineptus redactus, vitam infamem cum impurissimorum hominum colluvie sub tecto transigere cogitur, donec eam cum obscura, aut ignominiosa morte tandem commutet.

Sensibus quoque omnibus quædam, ut cum Scriptura loquamur, veluti *custodia ponenda*; nam quæ per aures, & oculos species subeunt, eæ alta sæpius in imaginationis sede vestigia relinquunt, quibus animi affectus mirum in modum excitantur, quos postea pro libito compescere naturæ viribus non est concessum. Unde affectus animi non male militum turmis in obsessam civitatem, qua patet aditus, irruentibus æquiparantur: nam ea, nisi in vallo, & aggere sustineantur, ac repellantur, vix deinceps ab arce, si eam occupaverint, expelli poterunt. Quam ob rem juvenibus præcipue hæc incumbit cura, ut se ab omnibus pravis congressibus servent immunes; cum enim in ipsis vigeant affectus, ac sanguis fortius ebulliat, repente ex visis & auditis sanguis inflammatur, & ad medullas usque morbus penetrat.

Quoniam autem his munimentis recte adhibitis fatigamus inimicum nostrum, oportet etiam, ut iis armis nos instruamus, quibus triumphemus. Ut cetera omittamus, Oratio est illud præstantissimum, ut ita dicam, instrumentum, quo carnem affligimus, & debellamus. Vigilandum in oratione esse passim in Scripturis admonemur; per eam quippe necessarium a Deo auxilium obtinetur ad fugandas libidines non solum, sed etiam per assiduitatem enervandas.

Quoad spiritum sanctitatis, ad quem specialiter tenetur homo, qui Christianæ militiæ se vovit, ita loquitur Apostolus Paulus, „ *ep. ad Eph. cap.* 5. *v.* 25. *& seq.* Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum „ tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans „ lavacro aquæ in verbo vitæ, ut eam sibi exhiberet „ gloriosam non habentem maculam, aut rugam, &c. Quamplures autem sanctitatis christianæ sunt proprietates, at una saltem maxima omnium constantia est. Sanctitas quippe Christiani hominis non per diem, non per mensem, non per annum &c. extenditur, sed per totam vitam, donec perveniat ad beatam æternitatem. Hæc proprietas ab ipso Apostolo desumitur ex baptismo; ait enim in epistola ad Romanos c. 6. baptismum figuram esse mortis, & resurrectionis Jesu Christi; sicuti enim ipse semel mortuus est, & postea resurrexit non amplius moriturus; ita homo Christianus dum semel peccato mortuus sit per baptismum, & per eum resurrexerit ad gratiam, debet in gratia ipsa constans esse, adeo ut non amplius moriatur, *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei*. Luc. cap. 9. v. ult. Atque hæc breviter dicta sint de officiis quæ competunt homini, qua Christiano.

(1) „ Quemadmodum Ethicæ Jurisque Naturalis „ Interpretes, quotquot genuina utuntur methodo, „ solent primo de *Humanis actionibus* agere, quatenus universo hominum cœtui concipiuntur communes, subinde vero de *Officiis* accurate pertractant, „ hoc est de iis actionibus, quæ peculiares sunt cuilibet homini certo quodam statu considerato (quæ „ quidem in re ingentem promerentur laudem plures „ eruditi novissimi Scriptores veterum Peripateticorum „ defectum supplentes, qui sola de virtutibus, ac vitiis tractatione Ethicam Facultatem fere totam absolvebant) ita plane exactiores Theologi Morales, „ ubi generatim Humanos Actus, eorumque diversa „ Principia exposuere, hæc ipsa officia edisserunt; „ quo scilicet Practica Disciplina, peculiaribus hominum statibus, munii sque accommodata, nomen suum „ vere tueri valeat. Ast quamvis utriusque ordinis „ Professores una conspirent in eodem argumento volutando, longe dispari tamen ratione illud proponere „ consuevere. Siquidem (N. 10. 11.) Morales Philosophi sola naturali ratione duce, quænam puri putique *hominis* partes sint, ostendunt; Theologi „ vero cum rationi, tum revelatæ doctrinæ inhærentes *hominis* simul, & *Christiani* officiis cumulate „ declarant. Ex quo satis intelligitur, quanta sint præsentis istius Tractatus utilitas, atque necessitas. „ Sed animadvertere oportet, non unica prorsus methodo Theologos omnes manus istud explere. Nam „ multi specialia ejusmodi officia disjunctim, & sparsim in variis Tractatibus indigitant subnata occasione, uti ex. gr. D. Thomas, qui diversis in locis „ attingit, spectantia ad Principes, Judices, Advocatos, Clericos, Religiosos &c. Quidam vero, ut

mentem a Deo plurimum distrahit, populo scandalum parit, nec decet statum clericalem. Præterea variis periculis obnoxia est. Quare Religiosos adhuc magis venatio dedecet, eisque specialiter prohibetur, *Clem.* 1. *de statu Monach.* in Conc. Gen. Viennensi. Item ne venaticos canes intra suas domos retineant. Tamen juxta S. Raymundum & alios, licita est interdum Clericis venatio quieta, quæ fit laqueo, & retibus causa necessitatis vel recreationis moderatæ (1).

3. Militia, c. 4. *Quicumque Clericus*, & seq. aliis, can. 3. qu. 28. item ex Apostolo 2. ad Tim. 2. Rationem assignat solidam S. Thom. 2. 2. qu. 40. art. 2. ita scribens: „ Bellica exercitia maxime repugnant illis officiis, quibus Episcopi & Clerici „ deputantur propter duo: 1. Quidem, generali ratione; quia bellica exercitia maximas inquietudines „ habent. Unde multum impediunt animum a contemplatione divinorum, & laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinet Clericorum. 2. Propter specialem rationem: nam omnes Clericorum ordines ordinantur ad altaris ministerium, in quo sub Sacramento repræsentatur Passio Christi... Et ideo non competit eis occidere „ vel effundere sanguinem; sed magis esse paratos „ ad propriam sanguinis effusionem pro Christo, ut „ imitentur opere quod gerunt ministerio. Et propter hoc est institutum, ut effundentes sanguinem, „ etiam sine peccato, sine irregulares. (2)

4. Negotiatio (3), quæ est emptio rei cum intentione eam integram & non mutatam vendendi, vel permutandi cum lucro.

DIS-

„ Cl. Auctor, intra peculiarem Tractatum universa „ concludunt, ac nexu concatenato singula explanant, „ Nec desunt, qui integram illorum seriem ceu in „ brevi tabella delineatam ob oculos ponant, ubi vel „ de variis peccandi modis, vel de interrogationibus „ a Confessario faciendis loquuntur. Ita ex. gr. B. Angelus a Clavatio in Summa (voce *interrogationes*) „ Doctor Navarrus in Manuali Confessar. (cap. 25. „ P. Martinus VVigandt in Tribunali Confess. (Tract. „ 6. Exam. 4.) & alii, quos legere præstabit. Hanc „ ipsam ad rem magno erit adjumento integer lib. „ 1. *Pharetra* D. Bonaventuræ, in quo non minus „ studiose collectæ, quam apte dispositæ reperiantur plurimæ SS. Patrum sententiæ, ad personas „ cujuslibet fere ordinis, ac status pertinentes.

(2) Caveant solertissime Vener. Clerici, ne unquam adoptent, atque in vitæ serie veluti moralis „ principii loco habeant illorum sententiam, qui in „ tanta Ecclesiasticorum Statutorum copia arbitrantur nullum per *se* obligare sub mortali peccato. „ Ejusmodi quippe doctrinam, esto insignibus etiam „ Theologis olim insederit, nunc probabilitate omni „ jam excidisse monuimus. Sed neque, qui severioris „ sunt indolis & instituti, sibi unquam persuadeant, „ omnes promiscue Ecclesiasticos Canones hactenus „ editos primævum suum robur obtinere præsenti ætate. Persuasionem enim istam elidunt vel solæ regulæ „ ex ipso Pontificio Jure (N. 21.) allatæ, & quæ itidem de mutatione, circa eosdem Canones facta, „ nos de *Consuetudine* disserentes (Nota 1. ad q. 1. „ & Nota penult. ad q. c. 5. Tract. *de Legib.*) obiter observavimus. Verum hac de re prodibit, ut „ spero, intra triennium peculiare opus multigenæ „ eruditionis, & maximæ utilitatis, cui elaborando „ naviter nunc insudat Rumanus Clericus Regularis „ Schol. Piar. Ubaldus Giraldi a S. Cajetano; Vir „ sane doctissimus; & ob præclaras lucubrationes Literato Orbi summe acceptas satis celebris. Quæ porro Clericalis vitæ sanctimoniam spectant, patebunt „ legentibus auream Epistolam S. Hieronymi ad *Nepotianum*; grave opus S. Joan. Chrysostomi de Sacerdotio; libros elegantes S. Ambrosii de *Officiis*, „ nec non plures seu Literas, seu Tractatus, seu „ Constitutiones, quas a tempore præsertim D. Caroli Borromæi, Sæcularis Cleri vere restauratoris „ ad hanc usque diem edidere Viri se Præsules sanctitatis, religionis, scientiæ meritis ornatissimi:

(1) *Bened. XIV. de legibus Episcopalibus disserens* (*lib.* 11. de Syn. c. 10. *n.* 6.) *advertit*, nullam fortasse Episcoporum sanctionem fuisse unquam majori conatu impetitam, & tamquam nimium severam per omnium ora traductam, quam eam, quæ Ecclesiastici prohibet venationis exercitium, quod nedum honestum, sed ad animum relaxandum interdum necessarium plerique dictitant. *Subditque*: Et tamen, si vera fateri oportet, non facile aliam invenimus Constitutionem, quæ sit Juri communi conformior, & qua vetus Ecclesiæ Spiritus magis elucescat. *Tum commemorata* (*n.* 8.) *duplicis generis venatione*, clamorosa *nimirum*, & quieta, *censet*, *quod* licet opinio, solum clamorosam Clericis vetitam affirmans, communior sit magisque inter Doctores recepta, opposita tamen videatur certe Juri conformior: *quia nempe Canones, quos* (*n.* 6.) *recensuit*, a venatione Clericos arcent, quæ non armis, sed solis avibus venatoriis, puta falcone aut accipitre, ac propterea sine ullo tumultu & strepitu exercetur, ut illos legenti est manifestum. *Unde* & S. Carolus Borromæus (*ut refert n.* 9.) in suo Concilio I. Provinciali de Clericis loquens absolute ait: a venatione abstinebunt. *Nihilominus Consultissimus Pontifex finit in prædicta* opinionum varietate controversiam remanere indecisam. „ Ut ut sit, illud haud temere affirmari posse videtur. Clericos qui nimio affectu, nimiaque frequentia vel sola venationi quietæ sese dedunt, persæpe eo tandem devenire, ut „ a præstituto suæ vocationis scopo procul aberrasse „ detegantur, unde & ipsi merito timere debeant, „ quod olim ajebat Petrus Blesensis, teste eodem „ Pontifice (*n.* 7.)". Ne in ultimo ultricis iræ die inter hædos, non inter Christi oves sint numerandi. „ Et hujus quidem execrationis luctuosæ argumentum suppeditant manifesta plurium præsertim agrestium Clericorum exempla. Porro sanctioni Concilii Viennensis, quam Auctor indicat, jubenti Monachos „ a venationibus, & aucupationibus semper abstinere, *jungatur alter canon*, Multa sunt (*lib.* 3. *Decret. tit.* 50. *Ne Cler. vel Monach.*) *quo interdicitur universim* Ministris Altaris Domini, necnon & Monachis, canes, & aves sequi ad venandum.

(2) *Vid. Inst. Eccl.* 101. *Bened. XIV.*

(3) *In præsenti materia de* Negotiatione *Clericis vetita consulenda*, *quæ apud Bened. XIV. occurrunt: nimirum & Constitutio*, Apostolicæ servitu-

Q:Ca

§. DISSERTATIO

De negotiatione,

§. 1. Quandoquidem (1) juxta communem definitionem hic ab Auctore productam *Negotiatio proprie dicta* perficiatur, quotiescumque animo lucrandi venditur *prorsus immutata* eadem res, quæ prius eum in finem fuerat empta; hinc dubium ingens exoritur, num quæstuosæ negotiationis a Sacris Canonibus graviter reprobatæ insimulandi sint ii seu Clerici Sæculares, seu Monachi, qui frequenter res alternas emunt, v. g. uvas, olivas, lanas &c. ut inde per operarios suos confectum vinum, oleum, pannum divendant, non absolutæ quidem necessitatis, sed potius lucri causa.

§. 2. *Resp.* Inter recentiores Theologos non desunt, qui spectata ea ipsa *mercium mutatione*, quod ita geritur, merum *artificium* viris Ecclesiasticis minime indignum censeant, appellitentque. Ex adverso contendunt alii, esse seipsa putidam *mercationem* Clericis omnino interdictam. Litem hanc finire meum non est; prudens tamen nullus mihi succensebit, si quod animo sentio, nunc edisseram gratia veritatis, cui soli hactenus pro viribus litare adnisus sum. Posteriorem sententiam & *theorice* & *practice* a cunctis tenendam existimo, quos Dominus in sortem suam vocavit, atque idcirco Ecclesia vult esse alienos a terrena negotiatione. Momenta, quibus permoveor quam maxime, patefient ex sequenti doctrinarum serie, quæ ad alia quoque in præsenti materia penitus cognoscenda lumen, ut spero, affundent. Sic igitur a primis principiis filum demonstrationis duco.

§. 3. Cum *negotiationis* nomen sit valde commune & æquivocum, oportet juxta Dialecticorum regulam illud prius dividere, hoc est, indicare sensus varios, quibus solet usurpari. Omissis nonnullis divisionibus minus necessariis, quas legere quisque poterit apud veteres Decretalistas & Summistas, negotiatio prorsus sumpta, prout scilicet in terrenis hominum commerciis actus illos designat, quibus facta conventione utrinque aliquid datur, & accipitur quocumque permutationis specie, primario dispescitur ex Conrado Summenhart (de Contract. tract. 3. qu. 52.) in *non lucrativam*, & *lucrativam*; quippe temporalia emuntur, vel ut serventur ad necessarios vitæ usus, vel ut distrahantur, & aliis vendantur cum quæstu seu justo, seu injusto. Utraque porro negotiatio duplex est. Non lucrativa aut *œconomica*, aut *politica* dicitur; quatenus nempe exercetur ob necessitatem & commodum vel Familiæ, vel Civitatis. Similiter lucrativa aut *late & improprie*, aut *stricte & proprie* negotiatio vocatur: sive, ut multi loqui amant, aut *artificium* est, aut *mercatio*. Adnotante Prus. Fagnano (Num. 23. Com. in c. 1. *Malta*, tit. 50. Ne Cler. vel Monach. l. 3. Decr.) postremas hasce duas species non obscure distinxerunt tum Gratianus (par. 1. Decr. dist. 88. & 91.) cum Angelicus 2. 2. qu. 187. art. 2. & 3.) easque potissimum oportet attendere in resolvenda proposita difficultate. Sic autem illas olim descripsit apud cit. Gratian. (Dist. 88. c. 11. *Ejiciens*) incertus Auctor Oper. imperf. in Matth. (inter opera D. Chrysostomi) quem postea secuti sunt quotquot de præsenti argumento scripsere. *Ostendam, quis non est negotiator, ut quis talis non fuerit, eum intelligas esse negotiatorem. Quicumque rem comparat, non ut ipsam rem integram & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit inde aliquid operandi, ille non est negotiator. Qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejicitur*.

§. 4. Hæ sunt præcipue negotiationis divisiones; quas recentes DD. etsi non eadem prorsus methodo proponant, reapse tamen probant universi. Ut vero oculis etiam cernatur, quam apprime ipsorum sensibus cohæreant, quæ nunc a nobis fuerunt præjacta, placet referre textum unius Cl. Ludov. Molinæ, tum quia in peculiari ista materia de *Justitia & Jure* vere scriptor est, qui nec majorem, nec parem videtur habere: tum quia ejusdem auctoritate & doctrinis sæpius nos subinde utemur. In negotiationem aptans primario, maximeque usitato commutationum generi, quod scilicet emptionibus & venditionibus fieri solet, ita scribit in Opere cit. (Tract. 2. disp. 339. n. 2.) *Triplex emptionis & venditionis genus distingui consuevit: idem intellige de commutatione late sumpta. Quædam emptio & venditio est, qua ab unoquoque emuntur, quæ ad suam familiaeque sustentationem necessaria sunt, superflua vero venduntur. Atque hac quasi naturalis est, de se bona ac licita, ut D. Thomas 2. 2. qu. 77. art. 4. & DD. communiter cum Aristotele 1. Polit. affirmant. Ordinatur quippe non ad lucrum, sed ad congruam sustentationem, atque ad Oeconomos & Politicos, non vero ad Negotiatores presse sumptos, spectat. Alia est qua emitur aliquid, ut per industriam commutatum vendatur. Hac autem, ut Chrysostomus C. Ejiciens ait, non est mera negotiatio; eo quod res sic empta per industriam ac artem melior reddatur. Quare cum artefactorum venditione, qua a propriis ipsorum artificibus*

Officium, *sub die 25. Febr. ann. 1741. quam summatim descriptam legere est in fine illius 4. partis & qua in Opere de Syn. Diœces. (lib. 10. c. 6.) habentur, ubi ostendit*, per synodalem sanctionem cohibendos Clericos a cambiis localibus activis, omnique alia quæstuosa negotiatione, quantumvis in se licita, & Laicis permissa. *Ut autem omnium oculis subjiciantur, ac menti hæreant, quæ novissime edixit decrevitque SS. D. N. Clemens XIII. in Encyclica Epistola*, Cum primum incomprehensibili, *sub die 17. Septembri an. 1759. eam mox integram dabimus absolutis Notis ad præsentem paragraphum pertinentibus*.

(1) *Occasio hic enascitur prolixo & accurato disserendi de proposita materia gravissima. Claritatis causa dissertationem paragraphis distinguam, in eaque tum ad præcavendas proprii sensus deceptiones, tum ad invidiam omnem declinandam, non tam meis, quam aliorum verbis, loquar*.

vilius emerint, non animo revendendi carius, sat illis est, accrescente postea pretio, vendere illud carius, & lucrari, neque inde tributum ullum debent. Ita communis omnium sententia, neque in eo ulla est difficultas, esto pretii magnitudine attrahatur Ecclesiasticus ad vendendum, intelligens se postea vilius posse emere res similes. Quia hae ad œconomicam gubernationem spectant, quæ in Clericis atque Episcopis elucere debet, juxta Paulum 1. ad Timoth. 3. & 5. Concordat Gonzalez num. 6. Commentarii jam citati (§. 6.) ubi præter ipsum Molinam recenset & alios Auctores. Interim tamen caveant Clerici, ne ob ejusmodi bonorum administrationem, aut distractionem, laicali specie nundinas frequentent, vel aliud quidpiam Sacra Dignitate indignum peragant. Qua de re Sum. Pont. Clemens XIII. in novissima sua Epistola interius exhibenda, §. *Verum non uni tantum negotiationi &c.*

§. 9. In vindicanda Clericis facultate libera emendi necessaria, ac superflua vendendi, consulto addidit Molina, *ad proprium suorumque usum*, hac enim limitatione tacite firmat, quod nunc apertius edicere videtur operæ pretium. Nec ipsa naturalis negotiatio, *ordinarie* loquendo, est Clericis consona ac licita, quotiescumque ab ipsis exerceatur gratia *extraneorum*, sive œconomica sive politica (§. 3.) sit: hoc est, sive privatis aliorum Familiis, sive integræ Communitati iidem inserviant. Non, inquam, licita *œconomica*: ut patet legenti eamdem Pontificiam Epistolam, paragr. *Et parem quidem, vel etiam majorem Pastoralis zeli &c.* In quo SS. Pater Clericos illos redarguit, quos appellare solemus vernacula lingua *Economi* ovvero *Maestri di casa*. Neque *politica*, quemadmodum contra alios Clericos, quos dicimus *Provveditori*, evincit prælaudatus Molina n. 15. scribens: „Politica negotiatio emendo necessaria exercitui, & civibus, non decet Clericos; „ quia a gubernatione, & negotiis sæcularibus esse „ debent alieni, juxta illud 2. ad Tim. 2. nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. Concinit cap. Episcopus, 88. dist. quod ex Canonibus Apostolorum est desumptum, in quo præcipitur, ut neque Episcopi, neque Sacerdotes, aut Diaconi, sæculares suscipiant curas, alioquin dejiciantur. Concinunt præterea c. 2. & sequentia 21. q. 3.

10. Ideo vero quæ mox explicata sunt, diximus *ordinarie* loquendo dedecere Clericos, quia nempe ingruens necessitas potest excusabilia reddere, quæ ceteroqui forent illicita. Quod quidem Angelicus examinans, utrum Religiosis liceat sæcularia negotia tractare, sic confirmat (2. 2 qu. 187. art. 3.) „Religiosi præcipue & propter se debent intendere ad hoc, quod Deo vacent. Si autem necessitas proximis immineat, eorum negotia ex caritate agere debent, secundum illud ad Gal. 2. alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi: quia & in hoc ipso, quod proximis serviunt propter Deum, dilectioni divinæ obsequuntur. Unde dicitur Jac. 1. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum; Glossa 4. cap. succurrere eis, qui carent præsidio, in tempore necessitatis. Est ergo dicendum, quod caussa cupiditatis sæcularia negotia gerere, nec Monachis, nec Clericis licet. Caussa vero caritatis negotiis sæcularibus cum debita moderatione se „ ingerere possunt secundum Superioris licentiam in „ ministrando & dirigendo." Hinc cit. Molina post superiora illa verba statim subdit: *Aliquando tamen interesse tantum posset reipublicæ ac communi bono Ecclesiasticum aliquem similibus rebus vacare, ut caritas efflagitaret, ea in re cum illo esse dispensandum.* Nota, utrumque Scriptorem *licentiæ, & dispensationis* meminisse: qua de re speciatim disserit SS. Clemens XIII. in nominata Epistola, §. „Si autem Ecclesiasticorum quispiam ad se excusandum &c. „ *Pergit Molina.* Curare vero, ut famis tempore miserabilibus subveniatur personis, eaque in re Clericum, aut Religiosum navare operam curando, ut aliunde res emantur, asportenturque necessaria, & jura permittunt, & caritas postulat: præsertim „ quando hæc per solos laicos sufficienter non fierent. Quam opportune, ac laudabiliter hoc ipso tempore, quo talia scribo, Viri Ecclesiastici, si revera possent, ejusmodi beneficentiæ eximiæ officium impenderent huic Romanæ Urbi, quæ propter annonæ caritatem pene ad extremas incitas sensim sine sensu jam redacta, utique quoniam (Psal. 105.) *iratus est furore Dominus in populum suum*: quamvis, quia aliunde *pius est, miserebitur nostri, indignationem suam abscindet & dabit gloriam nomini suo* (Judith c. 7.) uti firmissime speramus omnes. Et quidem (ut hic unum quid attingam, quod silentio minime prætereundum existimo) ad conciliandum nobis præsentissimum istud Divinæ Misericordiæ auxilium quam belle facit vere sapiens, pium, Summoque Principe Ecclesiastico dignum consilium SS. D. N. Clementis XIII. qui vel in tantis angustiis nihil minus, quam peregrinos rusticulos egenos, quantumvis undecumque turmatim huc advenientes, noluit Urbe arcendos, aut communibus civium subsidiis privandos. Quod sane quanti pendendum sit, intelliget penitus quisquis D. Ambrosium (Lib. 2. de Offic. c. 7. per tot.) legere ac relegere voluerit.

§. 11. Reliquum jam est, ut in viam redeuntes de industriali & late sumpta (§. 8.) negotiatione, quæ alias *artificium* (§. 3.) dicitur, verba faciamus. Hanc Clericis, Monachisque jure omni permissam fatentur DD. universi, dummodo serventur conditiones duæ mox explicandæ. Totum id pluribus Canonibus (præsertim Dist. 91. par. 1. Decr. & Tit. 50. *Ne Cleric. vel Monac.* lib. 3. Decr.) nec non rationibus reperitur demonstratum apud Fagnan. (Num. 25. & seq. Com. ad c. 1. *Multa*, cit. Tit. 50.) Molinam (Disp. 142. n. 18.) Gonzalez (in Not. ad c. 1. n. 9. in Com. ad c. 6. n. 7. ejusd. Tit.) & alios passim Scriptores, ut plane supervacaneum videatur quidpiam hic addere: maxime cum explorata sint cunctis exempla & Apostoli Pauli; & veterum Monachorum potissime Ægyptiorum, qui artificiosorum operum labore se exercebant. De quibus legendus S. Hieronymus ad Rusticum Monachum scribens de vivendi forma.

§. 12. Conditiones geminæ ad licitum & laudabile Clericorum, & Monachorum artificium requisitæ, atque in Canonibus indicatis expressæ, sunt istæ: Prima, ne ea de caussis præstare omittant illa, ad quæ seu ex officio Clericali, seu ex lege Monastica tenentur. Secunda, ne artificium turpe sit ac sordidum, ipsorumque dignitati ac statui indecens. Apposite Gonzalez supra laudatus. „ Retinenda est pietatis, „ & prudentiæ justissima distinctio, quam S. Basilius c. „ 6. Con-

„ 6. Constit. Monast. his verbis adhibet .„ Ceterum in „ his se operibus exercere Monachus debet, quæ Ordinis ipsius decori conveniant: cujusmodi videlicet „ ea sunt omnia; a quibus cauponariæ artis, & imposturæ omnis absit suspicio: quæque nullæ longiores animi distractiones, aut improbi quæstus sequantur, sintque ejusmodi, ut manentibus intra rectum magna ex parte a nobis confici possint, ne operam laboribus contentius quam par sit consectandis, „ animi in virtutis commentatione nervos, industriamque elidamus: in quo illud spectandum est, ut opus „ absolvatur, & a quiete tantum non discedatur ... „ Distinctius ad reg. 38. fusiorem id exponit.

§. 13. Igitur Clerici, & Monachi minime poterunt obire officia tabernarii, lanii, coriarii pelles in corium aptantis &c. neque conficere chartas lusorias, taxillos, arma bellica &c. Quandoquidem hæc, & similia partim sordida ac vilis; partim indecentia omnino sunt. Bene vero vacare poterunt artibus texendi, pingendi. suendi, sarciendi, rei librariæ, agrariæ &c. modo tamen, ac decore proprii status caute semper servato. Notentur obiter, quœ de agrorum cultu monet Roncaglia (de Contract. q. 2. cap. 1. reg. 3.) „ Quamvis permittant SS. Canones Ecclesiasticis propria bona colere, nihilominus suaderem „ Confessario, ne permittat Ecclesiasticis ita exercere „ agriculturam, seu per se etiam vilica facere, ut „ populo despicabiles reddantur, ac desiderio ditescendi inflammari videantur. Cui, quæso, nostris temporibus non vilis appareret Rector ille animarum, „ qui vel per totam diem, vel majorem ipsius partem ligone terram foderet, ipsamque stercoraret: „ ac dein terra, stercoreque sordidatus Sacra facere „ Ministeria? Ego utique illi concederem per se ipsum „ hortum colere, vites, aliasque arbores amputare: „ at obtestarer, ne alia viliora populo vidente præstaret; ne ipsorum exponatur ludibrio, & ne passim dictitent, velle per se ipsum rusticum agere, „ ne aliquid cogatur solvere Operariis.

§. 14. Animadversione dignum est, Clericale artificium honestum non solo restringi opificio propriarum manuum, de quo hactenus sumus locuti, sed extendi præterea ad varias species industriæ laborisve, quem Clerici opera & ministerio etiam aliorum exercent. Quales vero eædem erunt? Ex resolutionibus Sac. Congreg. Conc. Trid. Interpretis illas adprehende, apud citat. Fagnanum (Num. 34. & seq.) consignatas. Nimirum Sac. Congreg. declaravit 1. „ Licere Clericis agros beneficiorum, & patrimoniorum suorum „ colere absque reatu illicitæ negotiationis. 2. Posse „ pro ejusdem culturæ usu boves, & alia animalia „ necessaria coemere, illorumque fœtus justo pretio, „ atque honesta ratione vendere. 3. Posse pro sua „ & familiæ sustentatione eos, qui in propriis terris „ habent quercus & castaneas, sues emere, eosque alere & vendere; dummodo tamen in emendis, alendis, distrahendis suibus nihil sordidum aut indecens Ordini Clericali exerceant. 4. Licere Clerico „ arborum in propriis bonis existentium folia alicui „ laico concedere eo pacto, ut lucrum quod ex bombicibus proveniet, inter utrumque dividatur; ac „ pariter eidem licere earumdem arborum foliis utendo per seipsum absque officii sui dumtaxat detrimento, ac pro sua & familiæ sustentatione, art sericæ operam dare, dum tamen in artificio hujus„ modi personas non suspectas adhibeat, & quoad hoc „ Episcopi licentiam, quæ gratis detur, obtineat. 5. „ Clericos pauperes ob suam suæque familiæ necessitatem posse terras Ecclesiasticorum conducere absque „ reatu illicitæ negotiationis, bona vero Laicorum non „ posse, nisi ex mera præcise necessitate. 6. Posse „ retinere, & locare boves, oves, & alia animalia, „ quæ habent ex successione, vel decimis, nec non „ fructus illorum vendere. 7. Posse Clericos in casalibus tamen propriis, & non conductis, artem „ agriculturæ per sese, vel per alios exercere; nec „ eis, vel eorum hæredibus per Cameræ Apostolicæ „ ministros objici & imputari posse, quod illicitam „ negotiationem fecerint, aut spoliis subjaceant.

§. 15. Porro ex integra prædictorum serie satis perspicuum est, Clericos & Monachos caussa *necessariæ sustentationis* licite incumbere posse negotiationi illi, quæ proprie *artificium* nominari consuevit, modo conditiones geminæ serventur (§. 12.) explicatæ. Ceterum sunt, præter necessitatem, & aliæ caussæ eumdem laborem industriamque honestantes. Angelicus (2. 2. qu. 187. art. 3.) illas sic enumerat. „ Dicendum, quod labor manualis ad quatuor ordinatur. Primo quidem & principaliter ad victum quærendum. Unde & primo homini dictum est: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Secundo ordinatur ad tollendum otium, ex quo multa mala oriuntur. Unde dicitur Eccles. 33. mitte servum tuum „ in operationem, ne vacet; multam enim malitiam „ docuit otiositas. Tertio ordinatur ad concupiscentiæ „ refrenationem, in quantum per hoc maceratur corpus: Unde 2. ad Cor. 6. dicitur, in laboribus, in „ jejuniis, in vigiliis, in castitate. Quarto ordinatur „ ad eleemosynas faciendas. Unde dicitur ad Ephes. „ 4. Qui furabatur, jam non furetur, magis autem „ laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut „ habeat, unde tribuat necessitatem patienti. *Additque Sanctus Doctor*, sub opere manuali intelligi omnia humana officia ex quibus homines licite victum „ lucrantur, sive manibus, sive pedibus, sive lingua „ fiat. “ Perpensis quatuor hisce honestis operandi finibus, exinde colligit idem Fagnanus (Num. 51.) *laborem manualem non esse permissum Clericis, vel Monachis, si ordinetur ad lucrum tantum, ita ut ultimus finis sit lucrum; & ita intelligendum cap. Multa* (tit. 50. Ne Cleric. vel Mon.) *dum permittit eis justum negotium, scilicet artificium, propter diversas necessitates* Rationem assignat ex Angelico (2. 2. qu. 77. nu. 4.) quia nimirum si negotiatio eatenus rectificatur in Laicis, quatenus lucrum, quod est negotiationis finis, & de sui ratione quid indifferens inter honestum & vitiosum, ordinatur ad fines honestos, puta ad domus suæ sustentationem, ad subveniendum indigentibus, ad publicam utilitatem procurandam (§. 5.) ita quidem ut in tali hypothesi *lucrum expetatur non quasi finis, sed quasi stipendium laboris*: quomodo rectum honestumque censeri poterit in Clericis aut Monachis artificium si eidem vacent ducti *solo* fine temporarii lucri, quod inter fines honestos & laudabiles minime computatur ab Angelico?

§. 16. Jam vero, ut hinc sensim deveniamus ad solutionem propositi casus (§. 1.) duo adhuc ad ejusmodi scopum valde conducentia ex Molina (Disp. 342.) probe notari cupio. Primo ait Doctis. Auctor (n. 6.) *Quamvis, quando aliquid emitur, ut com-*

mu-

mutatum vendatur, non ad tertium genus emptionis & venditionis (quod fusis verbis jam descripsimus § 4.) *pertineat, sed ad secundum, quod Ecclesiasticis regulariter non est prohibitum, neque proprie dicitur negotiatio: nihilominus quædam ad secundum illud genus spectantia sunt, quæ multum ad tertium genus accedunt, quæque ea de caussa minime Ecclesiasticos dedecent; ac proinde per epikejam censenda sunt eis, tamquam negotiationes, prohibita.* Addit postea (Num. 11.) *sicut per epikejam quædam ex secundo genere emptionis & venditionis jam explicato computantur inter negotiationes Ecclesiasticis prohibitas, sic etiam quædam, quæ alioquin ad negotiationes iisdem Ecclesiasticis prohibitas spectarent, a numero earum negotiationum excipiuntur, propter circumstantiam aliquam supervenientem, ex qua eisdem Ecclesiasticis licent.*

§. 17. Exemplum posterioris suæ animadversionis tale dat. „ Si sit aliquis Clericus tam pauper, ut aliter commode non possit sustentari, quam conducendo alienum agrum, de cujus fructibus, partim vescendo, partim vendendo, sustentetur, ejusmodi conductio non computatur inter negotiationes Ecclesiasticis illicitas (14. n. 5.) quoniam ex circumstantia illa, quod Clericus ille aliter non possit sustentari, id ei non est illic tum. *Cap. dilecti*, *& duæ Glossæ*, de Monasterio loquuntur, quod idcirco haberet conductos agros alienos, quoniam alioqui commode sustentari non poterat. In quo eventu recte ait Lassarte, non deberi tributum ex fructibus venditis: quoniam eo ipso, quod negotiatio aliqua canonibus sacris prohibita non est Ecclesiastico, ex illa non debet tributum.

§. 18. Exempla animadversionis suæ priora duo hæc subjungit. „ Ejusmodi sunt, si Ecclesiasticus uvas emat, ut per famulos aut ministros ad id conductos, vinum ex illis conficiat, quod postea vendat. Si item lanam emat, ut per operarios atque artifices conductos, pannos ex illis conficiat, quos vendat ... Quo fit, ut ex iis rebus, quando venduntur, gabella debeatur, non secus ac si Laici illas venderent, ut Lassarte cum Sylvestro, Navarro, & multis aliis, quos refert, affirmat: tametsi negotiationes hæ simpliciter ad secundum emptionis & venditionis genus explicatum (§. 4.) pertineant, & solum per epikejam censendæ sint Ecclesiasticis prohibitæ: quod ipse non satis attendit.

§. 19. Ecce jam habes hic, quod difficultati initio expositæ præcise respondendum arbitror: scilicet mercationem tum Clericis, tum Monachis graviter ab Ecclesia vetitam olere, quidquid ibidem narratum fuit: Ad quod quidem sentiendum non sola me compellit Molinæ auctoritas, quamquam scriptor ille sit vere gravis, multisque nominibus suspiciendus; sed & plurium aliorum tum Canonistarum, tum Theologorum consensus, uti & rationes variæ, quas ex præjactis hucusque communibus principiis ad præsentem materiam pertinentibus pronum est eligere. Referam confestim Auctorum hujusmodi & nomina, & testimonia: cumque ipsos majori ex parte probabilistas esse, hoc est, in moralibus valde benignos, perspexerint Lectores, non erit idcirco qui caussari audeat, me ad nimiam severitatem declinasse, & Rigoristarum judiciis rem confecisse.

§. 20. Enricus Pirrhingius (ad tit. 50. Ne Cler. vel Mon. §. 1. nu. 4.) „ Negotiatio etiam improprie dicta, quando aliquid emitur, ut mutatum postea vendatur, prohibita censeri debet Clericis, & Religiosis; tamquam minus decens eorum statui. Veluti si Clericus uvas emat, ut vinum ex iis per famulos, ad id conductos, exprimat, & postea vendat; vel si lanam emat, ut per artifices, ad id conductos, pannos ex illis conficiat, quos postea vendat. Tales enim negotiationes proxime accedunt ad negotiationes proprie dictas, seu mercaturas; ideoque per epikejam quamdam censendæ sunt etiam esse prohibitæ. *Anacletus Reiffenstuel* (*ad tit. 1. de vit. & honest. Cler.* §. 5. *n.* 131.) Negotiatio dicitur, quando res empta, non mutata materia, alteri venditur ... Addit Belletus in Disquis. Clerical. p. 2. §. 11. de pœnia Cler. n. 2. etiam tum intervenire negotiationem Clericis interdictam, quando quis eorum rem quampiam v. gr. lanam emit, ut suis expensis per mercenariorum, & opificum industriam, laboremque (non autem per semetipsum) aliquid efficiat: puta ex lana empta pannum conficiat, postea revenditurus, ut inde aliquid lucrari possit. *Joan. Bapt. Carmen Faccolillus Protonot. Apostol.* (*Tom.* 1. *de Immunit. Eccles. par.* 3. *tract.* 3. *sect.* 2. *n.* 2.) Regulariter loquendo, quoties Clericus rem emat, ut eam immutatam vendat, lucrumque exinde intendit, citra dubium negotiatur, & tributum solvere tenetur: v. gr. si emat uvas, vel lanam, aut ferri venam, & per ministros conductos vinum ex uvis, pannos ex lana, ferrum ex vena ferri conficiat, & postea vendat. Nam in hujusmodi casibus nihil aliud vendit, nisi quod prius emerat: & fructus dicitur emptionis, non naturæ, vel industriæ suæ: quia esto res vendita in aliam formam mutata sit; tamen illa mutatio facta est a ministris conductis, ac propterea fructus dicitur emptionis & laboris ministrorum conductorum, & sic etiam emptionis: ideoque semper negotiatio est, & consequenter a tributis immunis non est. Ita DD.

§. 21. Fulgentius Cuniliatus (Tract. 10. in ver. Decal. Præcepr. §. 3. n. 6.) „ Mercaturam exercere non dicitur Clericus, qui peritus in aliqua arte, non vili, nec dedecente, emit materiam suis opificiis idoneam: puta colores, telas ad pingendum, argentum, aurum, chalybem ad horologia elaboranda &c. ut artefacta justo pretio vendat. Similiter si animalia emat pascua suorum prædiorum saginata vendenda; quia id est vendere pascua propria, propriorum agrorum fructus. Non tamen licitum est agros ad locationem conducere, ut fructus eorumdem vendat; neque uvas emere, ut vinum per alios vendendum conficiat &c. *Constantinus Roncaglia* (*Tract. de Contr. q.* 2. *cap.* 3. *q.* 4.) Licita est negotiatio industrialis, si non multum accedat ad negotiationem lucrativam. Pro negotiatione industriali omnino licita illam intelligo, qua res emptæ propria arte & industria vel mutantur, vel valde meliorantur, atque ita venduntur ... Hinc licite Clericus faceret ex auro opera artefacta ad vendendum, ex serico opera acu picta &c. Dixi, si non multum accedat ad lucrativam a SS. Canonibus prohibitam. Hujusmodi reputatur negotiatio, qua emuntur uvæ, ut per famulos postea vinum vendatur; lanæ, ut per operarios conficiatur pannus ad vendendum. " Demum, ut reliquos mittam, Ferdinandus de Castro-Palao (Tract. 16. de Stat. Religios. disp. 4. punct. 13. §. 4. nu.) *Affinis negotiationi prohibi-*

ta est conductio, quæ Clericis & religiosis interdicitur. Sed non qualibet conductio hac prohibitione continetur. Nam si conducas agros, ut per te tuosque colas ad tui sustentationem, non peccas. Illa conductio est prohibita, quæ supponit emptionem eo fine conductionis factam, ut si emeres prædia, vel animalia ad conducendum: vel est conductio spectans venditionem subsequendam, ut si conducares agros colendos, non tui in sustentationem, sed ad vendendos fructus, & inde lucrum comparandum. Quocirca infert Molina cum Lassarte, esse Ecclesiasticis & Religiosis interdictum uvas emere, ut vinum per conductos ministros vendant. Idem est, si lanam emas, ut pannos artificiis conductis confectos vendas. Consentit Guttier lib. 7. pract. q. 93. n. 42.

§. 22. Rationes autem, quæ allatis auctoritatibus superaddi queunt, sunt istæ. *Prima*. Verissime juxta varios Juris textus observavit Gonzalez (nu. 14. Com. ad cap. 2. *Cognoscentes*, tit. 1. de Const. lib. 1. Decret.) *Quod sicut in quolibet actu mens agentis primum locum obtinet: ita legislatorum mens in legibus seu constitutionibus est inspicienda. Unde scire leges non est verba earum tenere, sed vim & mentem, mens enim legislatoris est anima legis, & lex essentialiter in suo esse pendet ab intentione legislatoris. Unde dicitur in legem peccare, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem.* Hoc posito, esto emptio & venditio rerum in casu nostro descripta, non appareat in corpore Juris Canonici, aut in aliis Ecclesiasticis monumentis exerte prohibita, nec undequaque ei conveniat vulgaris definitio negotiationis proprissime acceptæ, nihilominus, ut per sese patet, atque laudati Doctores constanter asseverant, ad genus negotiationis Canonibus Sacris universo Clero vetitæ multum accedit. Igitur quin & ipsa inter *sordida negotiationis aucupia* (sicut D. Ambrof. loquitur lib. 2. Off. cap. 21.) vere numeranda sit, introspecta mente Ecclesiæ, exploratoque fine Canonum, sincerus veritatis, & honestatis amator nullus negabit. Perspecte propterea Hennus (Tract. de Jur. & just. disp. 7. q. 2. concl. 3.) communem de Negotiatione doctrinam sic proponit, ac firmat: *Interdicta est Religiosis, & Clericalis negotiatio proprie dicta, seu illa qua aliquid emitur, ut idem immutatum carius vendatur: vel quæ sit ipsi affinis. Patet ex variis canonibus, & præsertim ex cap. 6. Ne Cler. vel Mon. ubi legitur... Secundum instituta Prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi, vel Clerici caussa lucri negotientur ... &c.* In quo quidem Alexandri III. gravissimo decreto, simul cum reliquis priscis sanctionibus a Trid. Synod. (Sess. 22. de Reform. cap. 1.) nuper innovato, per voces *negotiari caussa lucri* solam designari negotiationem, quam juxta incertum Auctorem (§. 13.) prelle describere solent Scholastici, nullus authenticus Ecclesiæ canon declarat. Imo aliam quoque negotiationem priori affinem peræque reprobatam fieri certo dignoscimus potissime ex iis canonibus (Cap. 1. *Decrevit*. dist. 88. cap. 1. *providendum*, Titul. Ne Cler. vel Mon.) quibus sancitum, nullum Clericum posse *conductorem* esse sæcularium rerum. Conducere quippe alienos agros, vineas, prata &c. ut fructus inde provenientes vendantur cum quæstu, non est negotiatio rigorose sumpta, ut quisque videt; sed tantummodo negotiatio ei affinis. Porro argumentum hactenus promotum adversus emptiones & venditiones per epikejam computandas inter negotiationes Ecclesiasticis prohibitas (18. 19. 20.) haud inepte, meo judicio, illustrari posset exemplo *simoniæ* a DD. distributæ in eam, quæ Juris *Divini*; & quæ Juris *Ecclesiastici* nuncupatur: modo mente recolatur generalis regula hac de re tradita a Bened. XIV. (lib. 11. *de Syn.* cap. 6. n. 4.) *Quando lex Ecclesiæ fieri aliquid vetat ob præsumptionem simoniæ Juris Divini, simul efficit, ut ejusdem legis transgressor fiat reus simoniæ Juris Ecclesiastici: quemadmodum explicat, atque exemplo Beneficii Ecclesiastici illustrat Suarez* (tom. 1. de Relig. 4. de Simon. cap. 27. Si enim multa in præsentationibus, collationibus, permutationibus Beneficiorum forte per sese licita, & reapse non adversa Divinæ Legi proprie dictam Simoniam vetanti, Ecclesia sapienti consilio damnat ceu mala & simoniaca ob speciem nefariæ simoniæ, quam præseferunt; quid ni licebit a pari inferre, emptiones & venditiones in casu nostro indicatas, plane illicitis negotiis sæcularibus accensendas esse juxta mentem Ecclesiæ: eo quod speciem gerant valde similem negotiationis quæstuosæ ab ipsamet Ecclesia palam Clericis interdictæ: ac præterea conveniant cum conductione lucrativa temporalium rerum ab eadem Ecclesia speciatim prohibita?

§. 23. *Secunda* ratio. Si quo titulo emptiones, ac venditiones illusmodi licerent Clericis aut Monachis, non ob aliud fine, nisi quia ob mercium *mutationem* videntur esse purum putumque *artificium*, pontificio jure Ecclesiasticis permissum, imo & commendatum. At nisi hallucinor turpissime, nihil minus in iisdem deprehenditur, quam honestum artificium Ecclesiasticum, ac vereor valde, ne si verbis utendum sit SS. D. N. Clementis XIII. (Epist. jam cit.) subsint potius *subdolæ artes*, *cavillationes*, *excusationes nihil apud Deum profuturæ*. Sed Codicem ipsum, ad quem adeo fidenter provocatur, inspiciamus. Sacri Canones artificium Clericis indulgent suadentque, quod aliter dici solet opificium manuum propriarum, seu labor manualis (§. 11. & 12.) illudque fieri supponunt caussa necessariæ sustentationis exemplo Apostolorum, ac veterum Patrum & Monachorum: ut patet legenti integram dist. 19. apud Gratian. (part. 1. Decr.) *Clericus victum, & vestimentum sibi artificio, vel agricultura, absque officii sui dumtaxat detrimento, paret*, cap. 3 nec non Tit. 50. Ne Cler. vel Mon. (lib. 3. Decr.) *Non tamen justum negotium*, scilicet artificium & labor manualis, ut exponit ibidem Fagnan. (n. 51. Comment.) Clericis „est interdicendum propter necessita„tes diversas, quia legimus Sanctos Apostolos nego„tiatos esse (*hoc est*, laboralle operantes manibus „suis, *ut legitur* 1. *ad Cor.* 4.) In regula S. Bene„dicti præcipitur providere, per quorum manus ne„gotium monasterii transeat", cap. 1. Quod si interdum Ecclesiasticis sanctionibus facultas præterea Clericis conceditur alia præstandi, quæ a solo ipsorum manuali labore minime pendent (§. 14.) tunc ea vel non indulgentur, nisi præcise ob gravem necessitatem, puta ob necessariam sustentationem propriæ personæ ac familiæ; quia scilicet juxta vetus proloquium *multa necessitas facit licita, quæ alibi illicita ferent* (§. 17.) vel ideo indulgentur, eo quod revera nec rationem, nec speciem habent turpis negotiationis per Canones vetitæ, utpote complectentia

mera

meram venditionem illarum rerum, quæ vel fructus sunt, vel quasi fructus reputantur propriorum agrorum. Hinc supracit. Pirrhing. scribit (n. 4. & 5.) juxta communem DD. sensum: „ A negotiationibus „ improprie dictis, quæ tamen per epikejam censendæ sunt etiam esse prohibitæ, excipi debet, si Clerici pecora emant, easque in suis prædiis nutriant, „ & postea vendant: vel si fœnus, lac, lanam talium animalium vendant; id enim licitum est. Vel „ si cerevisiam ex hordeo, aut tritico propriorum „ agrorum conficiant, vel ex propriis vineis vinum „ exprimant, & postea cerevisiam vel vinum cum „ lucro vendant. Hæc enim sunt Clericis, & Religiosis licita, cum sint fructus, vel quasi fructus „ propriorum fundorum, quamvis non decent, ut in „ ipso Monasterio, vel domo propria forum frumentarium, vel tabernam erigant ". De quo quidem abusu cauponas in propriis ædibus erigendi supracit. Roncaglia (reg. 1.) erit legendus. Jam vero quod in casu nostro a Clericis vel Monachis fieri effingitur, est prorsus longe aliud seu ab opificio, seu ab artificio hactenus descripto. Nam juxta eundem casum, 1. Non suorum prædiorum fructus distrahunt, sed *alienorum agrorum* uvas, olivas, lanas cœmunt, venduntque. 2. Non per se, aut per suos domesticos, sed per *ministros & famulos* eum in finem conductos, vinum, oleum, pannum exinde conficiunt. 3. Non arctæ necessitatis caussa hæc agunt, sed amore *lucri*; quo scilicet thesaurizent sibi thesauros in terra, possintque commodius & lautius vivere. Palam igitur est, talium Ecclesiasticorum industriam non esse, nec vocari posse *artificium honestum a Sacris Canonibus permissum*; sed magis negotiationem inhonestam ab iisdem graviter interdictam. Sane qui possunt Canones negotia hujusmodi permittere, cum Gelasius I. R. P. (dist. 88. c. 2. „ Consequens) edixerit; Clerici „ ab indignis quæstibus noverint abstinendum & ab „ omni cujuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum: aut in quocumque gradu sint positi, mox a Clericalibus officiis abstinere cogantur?

§. 24. *Tertia* ratio. Semel ac Clerici, aut Monachi merces alienas sibi comparant eo animo, ut eas deinde a conductis ministris transmutatas vendendo lucrentur, idque non semel aut obiter, sed frequenter & professa opera; ecquis quæso, negabit, ipsos sæcularibus negotiis curisque intendere, lucris temporariis inhiare, animum a cælestibus avocare, quæ speciem mali habent peragere; ac multiplicis flagitii, terrenas negotiationes plerumque comitantis, pericula subire? Ergo rationes universæ, ob quas teste Angelico (§. 6.) negotiationem Clero prohibendam duxit Ecclesia, huic quoque mercationis generi suo modo obstant, proinde ipsum Clericis, & Monachis plane indignum, & spectata Ecclesiæ mente graviter vetitum esse, oportet concludere. Rationi isti vis major accedet, si mox dicta conferantur cum iis, quæ in sequenti alia Nota ex Bened. XIV. recitabimus agentes de negotiatione, quam Clerici *per alios* exercent.

§. 25. *Quarta* ratio. Hæc cum ita se habeant, fatendum equidem, Ecclesiasticos, qui sic cælum terris miscent, & mare cœlo, illi calumniæ nequaquam subjacere, quam olim cuncto Christianorum generi Gentiles imponebant, ipsos ad terrena negotia ineptos compellendo, teste Tertull. (lib. de Præscript.) *alio quoque injuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur*. Addendum tamen pariter est, vix posse evenire, ut iidem penes Ecclesiam immunes existant a reatu gravis scandali, vitioque suo non arment linguas oblocutorum ad injuriam seu Clericalis, seu Monastici Ordinis: tum quia tali agendi ratione produnt se Sacrorum Canonum, & Pontificiarum Sanctionum vel ignaros, vel contemptores: tum quia in eo ipso indecenti negotio utuntur multiplici opera sæcularium hominum quibus prælucere magis deberent mundanarum rerum despectione, & cælestium amore: tum quia forsitan haud levia damna interdum inferant mercatoribus, institutoribus, conductoribus vectigalium, & aliis terrenæ Reipublicæ ministris operariisque, qui cum earundem mercium negotiationi publicæ incumbant, debent idcirco magna onera sustinere. Neque excusatio legitima peti potest ex vulgatis illis Jurisperitorum effatis: *Nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere jus non habet*. (leg. *Nemo damnum*, ff. de reg. jur.) *Non est ad injuriam referendum, quod quisque jure suo sibi consulat*. (leg. *injuriam*. §. 1. ff. de injur. & cap. Ecclesi. 31. de elect.) Nam si emptiones & venditiones jam descriptæ, minime Ecclesiasticos decent, & ideo per epikejam computandæ inter negotiationes Ecclesiasticis prohibitas, uti §. 16. & seq.) ad oculum demonstratum est; quale, quæso, jus illarum exercendarum jactare possunt Clerici ac Monachi?

§. 26. En jam universa accurate, ac simul sine cujuspiam vel palpo, vel offensione exposita, quæ ad extricandam funditus difficultatem initio hujusce Dissertationis indicatam mihi succurrerunt, quæque, ut spero, majorem veri speciem obtinebunt penes illos saltem studiosos Clericos, qui dum hæc nostra percurrunt animo a præjudiciis vacuo, curam sibi assument attente perlegendi quidquid de hac speciatim negotiationis materia reperitur consignatum in Ecclesiasticis monumentis tum Gratiani Decreti, tum Decretalium Pontificiarum, tum novissimarum Constitutionum, & Literarum Apostolicarum, præsertim Bened. XIV. & Clem. XIII. His enim omnibus informatus mens, & quæ solida nituntur auctoritate, fidentius tuebitur, & quæ rationibus mere humanis adstruuntur, facile diffidabit. Interim prædictam disputationem claudere gravissimis verbis celeberrimi Petri Blesensis, quibus negotiatorem Clericum sui temporis (Epist. 17.) acriter perstringit.

„ §. 27. Si tuæ professionis ordinem, & gratiam „ divinæ vocationis attenderes, te potius lectione „ quam negotiatione, artibus quam mercibus occupares. „ Periculosum siquidem est in laico, sed perniciosum „ in Clerico negotiationibus augere peculium, atque „ rerum ambitiosa venalitate seipsum diabolo venalem exponere. Clericus, qui leviore comparat pretio, ut vendat carius, filius est avaritiæ, idololatra pecuniæ, servus mammonæ, & venundatus sub „ peccato ... Congregabis divitias, & in novissimo „ non gaudebis; & eveniet tibi, quod Dominus per „ Jeremiam figuraliter dicit: Perdix fovit, quæ non „ peperit; fecit divitias, & non in judicio: in medio dierum derelinquent eum: & in novissimis suis „ reperietur insipiens ... Porro negotiationis crimen „ attenuas, & ad excusandas excusationes in peccatis proponis tui laboris, & providentiæ fructum „ esse, quod plus recipis, qui emis, dum vilius ven-

„ debatur, emisti. Dicis omnino non esse absur„ dum, si laborem in quæstum, si in lucrum periculum convertisti. Quidquid proponas, unum „ denuntio tibi, quia negotiationem in tuæ salutis „ periculum convertisti. Negotiatorem Clericum Sacri Canones execrantur". Hæc, & alia Archidiaconus Anglicanus. §.

Quamvis Negotiatio sit per se licita, (nam per se licet lucrum via justa intendere, & comparare ad finem honestum,) tamen Clericis ac Religiosis graviter prohibita est, c. 15. *de vita & honest.* ex Concil. gener. Later. IV. Et Clem. I. eod. tit. &c. 6. *Ne Clerici vel Monachi*, ubi Alexander III. ait: *Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi, vel Clerici caussa lucri negotientur*. Tum quia valde indecorum est Clericos, & Religiosos lucris terrenis, quæ contemnere debent, incumbere: tum quia negotiatio exponit periculo peccati, nempe injustitiæ, fraudum &c. & nimis animum sæcularibus curis implicat, & a spiritualibus avertit. Item a Conc. Chalced. can. 3. eis prohibetur conductio prædiorum alienorum, ut ex eorum fructibus lucrentur. Possunt tamen propria agros colere, ut fructus vendant; & greges in suis prædiis alere, ut ex fœtu, & lacte pecuniam conficiant, aut ipsa animalia saginata vendant. Eis quoque licet, res, quas ad suos usus emerunt, non ut vendant, postea data occasione carius vendere; nam hæc non est negotiatio. At non videtur iis licere negotiari, (1) per alios, qui totam præstent industriam, ut pecuniam in societate mercatorum deponere, nisi id fiat ex necessitate, & ex consensu Papæ expresso vel tacito. Tum quia hoc illorum statui indecorum est, & in illis avaritiam redolet: tum quia its fert consuetudo vim legis habens: nam reprehenderentur qui hoc facerent.

✠ Vide Constit. quæ incipit *Apostolicæ servitutis*, in qua S. M. Bened. XIV. non solum confirmat pœnas in Clericos negotiatores a Sacris Canonibus, & ab aliis Summis Pontificibus stabilitas, sed illas quoque ad illos expresse extendit, qui *illicite sub alieno nomine negotiantur, perinde ac si per seipsos, ac proprio eorum nomine, negotia illa exercerent*. Atque decernit, Primo: *ut omnia & singula bona sic ab eis alieno nomine illicite acquisita sub inevitabili spolii pœna subjiciantur*.

Secundo: Ut negotia a Laicis inchoata, & ad Clericos delata, statim dimittantur, nec nisi necessitate urgente continuari possint; de licentia tamen Congreg. Concilii, aut etiam Ordinarii extra Italiam, idque ad tempus dumtaxat, ac per interpositam Laici personam.

Ter-

(1) *Præsens quæstio incident perspicuitatis gratia sic exponi potest.. Utrum fas sit Clericis, & Religiosis negotiationem lucrativam proprie dictam exercere per alios, quando residuam pecuniam habent ex suis reditibus & bonis: ita scilicet ut tradita consanguineis, cognatis, amicis, aliisve Laicis pecunia, hi vel ipsorum loco solummodo negotientur, vel stabilita societate totam operam & industriam impendant, percepium subinde lucrum cum ipsis partituri .... Proferri possunt innumeri propemodum Auctores etiam magni nominis, qui nullam culpam saltem lethalem agnovere in Clericis, aut Monachis ita per alios negotiantibus; tum quia jure Canonico videtur iisdem esse prohibitum solum negotiari per se ipsos: tum quia, cum negotiatio per alios facta non distrahat animum, cessat etiam ratio prohibitionis. Ita Tabiena, Valentia, Rebellus, Arragonia, Salas, Barbosa, Medina, Raynaudus, Lessius, Sylvius, Gonzalez, Molina, Wigandt, Laymanus, Pirrhingius, Roncaglia, Sasserath, Miglioruccius, Card. de Luca, & Altovitus olim Secretarius Sac. Cong. Concilii. Non defuerunt tamen seu ex Theologis seu ex Canonistis, qui adversus tantam testium nubem tuerentur contrarium. Unde idem Pirrhingius (§. 1. n. 3. ad tit. 50. lib. 3. Decr.) subdit:* Alii absolute negant. Clericos per alios negotiari posse, quia prohibitum est ipsis ne lucri caussa negotientur; quod habet locum sive per se, sive per alios negotientur. Quod enim quis facit per alium, perinde est, ac si faciat per seipsum, *reg. 17. in 6. Pariter Hennus (Tract. de Just. & jur. disp. 7. q. 2. concl. 3.)* Resol. 1. peccare Clericos, & Monachos, qui dant pecuniam ad societatem, ut inde lucrum cum aliis sociis reportent. Quandoquidem omnes ad contractum societatis concurrentes dicuntur negotiari; sive pecuniam ministrent, sive operam, sive industriam, sive aliud. *Et quidem in hac Urbe, teste Bened. XIV. (lib. 10. de Syn. c. 6. n. 4.)* prædictam opinionem, quam Cardinalis de Luca, & Altovitus sectati fuerant, iterum postea in trutina positam, validissimis argumentis refutarunt Farinellus Romanæ Curiæ Prælatus, & Cardinalis Accoramboni in quodam suo suffragio. Et similiter Romanæ Rotæ Auditorum, eadem rejecta, contrariam sententiam est amplexiatum. *Pergit autem:* Nec verum est, Clericos, per interpositam personam cambiis, alteriusve generis negotiationi vacantes, a curis liberari, quibus negotiatores implicantur. Scimus quippe, experientia edocente, eos continue anxios & sollicitos esse de lucro, quod ex data aliena pecunia sint reportaturi, plenosque timoris, ne a socio decipiantur. *At nunc extra omnem dubitationis aleam jam posita res est, post editam ab eodem Pontifice Summo Constitutionem*, Apostolicæ servitutis cognomine. *cujus summam habes hic e vestigio expressam in Textu. Eapropter in prælaud. Oper. (n. 5.) ita concludit:* Sed supervacaneum est pluribus de hac quæstione disserere, quam Nos, statim ac ad supremum Ecclesiæ Pontificatum evecti fuimus, definivimus: necessarium quippe reputantes novæ legis fræno cohibere insatiabilem Clericorum cupiditatem divitias accumulandi, nostris Apostolicis Literis, datis die 25. Febr. 1741. Const. 13. declaravimus, & edximus, nullam negotiationem alias Clericis prohibitam posse ab iisdem sub alieni nominis velamine exerceri; eique etiam per alios operam dantes obnoxios fecimus pœnis, quæ a Sacris Canonibus, & Constitutionibus Apostolicis statutæ sunt contra Clericos negotiatores. Quocirca cum controversia Apostolicæ Sedis judicio dirempta jam sit, iure poterunt Episcopi id ipsum in suis Synodis iterum decernere, & clericos, per interpositam personam cambia activa contrahere præsumentes, ad Sacrorum Canonum normam punire.

Tertio: Ut exempti a spolio ad effectum testandi aut transmittendi, non intelligantur exempti quoad bona per interdictam negotiationem acquisita. ✠

§ *Sanctissimi Domini Nostri*

CLEMENTIS XIII. EPISTOLA ENCYCLICA

Ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, & Episcopos super Observantia Canonicarum Sanctionum adversus Clericos negotiatores, & Saecularibus negotiis se immiscentes edita ...

CUm primum incomprehensibili Pastoris aeterni judicio in B. Petri Cathedra constituti, Dominici Gregis curam suscepimus, complures audivimus Ecclesiastico zelo ferventes Viros, praesertim Animarum Pastores, & verbi Dei praecones, qui Civitates, atque Provincias peragrant, poenitentiam Populis, & morum emendationem indicentes, quorum unanimis conquestio fuit, inter abusus, & corruptelas, quas pro Ministerii sui officio notarunt, & pro viribus reformare studuerunt, reprehendendam sibi frequenter occurrisse quorumdam Ecclesiasticorum avaritiam, habendique cupiditatem. Quae quoniam malorum omnium radix a Spiritu Sancto appellatur, nil mirum, si eos omnes, quorum semel animos imbuit, utut in atrociora crimina non abripiat, saltem in Dei cultu, propriaeque vocationis muneribus obeundis socordes reddat, & ad saecularia desideria conversos, mundanis addicat curis, & occupationibus, quibus abrenunciare se publice edixerunt, quum inter sacrae initiationis mysteria, solum Deum haereditatis suae partem agnoscere professi sunt. Hinc jurgiosi litigiosi necessario fiunt, atque omnia miscere parati, ne vile aliquod lucrum, sive speratum, sive jam partum amittant. Hinc se ad abjecta quaelibet officia, & ministeria, in gradus, & Ordinis sui dedecus, demittere non erubescunt. Quo fit, ut Laicorum plerique non eos ipsos duntaxat, qui talia agunt, sed saepe etiam universum Ecclesiasticorum coetum contemnant: quis & amaro, aversoque animo sunt erga illud hominum genus, quorum lites, & contentiones, ob temporalia negotia, sustinere coacti sunt, vel a quibus praerepta sibi viderunt honesta media, per quae suae, suorumque sustentationi consulere potuissent.

Horum relationibus, quas satis superque veritati innixas existimamus, quibusque nonnullos etiam designari censemus Regulares Viros, qui aliquando ab imposita sibi sollicitudine de temporalibus Communitatum suarum emolumentis, ultra Ecclesiasticae moderationis fines ferri se sinunt, excitati nos quidem intelleximus, ut Apostolica, qua immerentes fungimur, auctoritate, hujusmodi corruptelam, unde Fidelis Populus scandalum, aliique noxii consequuntur effectus, e medio tollere satageremus.

Verum quum ab ipsis Ecclesiae incunabulis usque ad haec nostra tempora, nihil apertius, nihil districtius, aut Conciliorum Decretis, aut Praedecessorum Nostrorum Romanorum Pontificum Constitutionibus statutum legatur, nihil a Sanctis Patribus, Ecclesiarumque Pastoribus frequentius, aut impensius inculcatum appareat, quam, ut Ecclesiae Ministri, tum Clerici, tum Monachi, a temporalium lucrorum cupiditate abstinere, & a saecularium negotiorum sollicitudinibus arcere se debeant: Cumque non solum spirituales censurae, sed etiam gravissimae temporales poenae in eos decretae fuerint, qui Canonicas Regulas hac in re infringere, aut violare praesumpserint; omnibus mature perpensis, nihil nobis reliquum esse judicavimus, nisi ut vos, Venerabiles Fratres, de constanti, enixaque voluntate nostra, praedecessorum nostrorum menti, Ecclesiaeque spiritui per omnia inhaerente, commonefactos, Paternis, Fraternisque hortationibus excitaremus, ut debitam Sacrarum legum observationem ab omnibus Ecclesiasticis, tam Ordinariae vestrae, quam Delegatae vobis Jurisdictioni subjectis, ad formam Sacrorum Canonum, & Decretorum Apostolicae Sedis, ac respective synodalium uniuscujusque Dioecesis statutorum, exigere studeatis, ac reipsa obtinere curetis.

Ut igitur clarius innotescat perpetuum nostrum, & Apostolicae Sedis studium pro religiosa praedictarum legum custodia, simulque vis omnis adimatur contrario cuilibet usui, stylo, aut consuetudini (quae corruptelae potius, & abusus, ac vana legitimis vocabulorum proprietate, appellari debent) quibus Ecclesiastici quicumque criminosam suam in negotiis, cuisque saecularibus immixtionem obtegere, aut excusare contenderent, nos, omnes & singulas canonicas leges, & Romanorum Pontificum Praedecessorum nostrorum constitutiones, adversus clericos negotiatores, & saecularibus negotiis sese immiscentes, praesertim a Pio IV. Urb. VIII. & Clem. IV. latas atque editas, usque ad novissimam, quam S. M. Decessor Noster Benedictus Papa XIV. sub Dat. Kal. Martii 1741. Pontificatus sui anno 1. evulgavit, cum omnibus item, & singulis poenis, atque censuris per eos respective indictis, perinde ac si Decreta omnia in praemissis contenta, eorumque poenales sanctiones, praesentibus nostris Literis de verbo ad verbum inserta forent, per easdem praesentes approbamus, confirmamus, & innovamus, decernentes, ac declarantes, praedictis omnibus legibus, ac poenis fuerint, ac subjectas censeri debere omnes, & singulas personas Ecclesiasticas, non solum e Saeculari clero, sed etiam e Regulari, cujuscumque sint Ordinis, Congregationis, Societatis, & Instituti, amplissimis licet, & singularibus Indultis, Privilegiis, & Exemptionibus muniti, & de quibus etiam expressam, & individuam mentionem fieri oporteret: itaut quicumque adversus hujusmodi leges deliquerint, statutas in ipsis poenas incurrant, ac respective ab iis, ad quos pertinet, juxta casuum distinctionem & procedendi methodum sibi a Tridentina Synodo, seu ab Apostolica Sede praescriptam, cum effectu mulctari, & puniri debeant; non obstante contrario quolibet usu, seu stylo, aut consuetudine, etiam immemorabili, quae aliquo in loco, Dioecesi, aut Religione inolevisse dici posset: quam quidem nos, veluti damnabilem abusum, & imprescriptibilem corruptelam, earumdem praesentium tenore, damnamus, proscribimus, & viribus omnibus vacuamus.

Deinde vos omnes, Venerabiles Fratres, hortamur, & in Domino obsecramus, ut pro Ecclesiasticae Disciplinae integritate & animarum salute advigilantes, in Clericorum omnium, Vobis tam Ordinario, quam Delegato jure subjectorum, agendi rationem sedulo inquiratis, ac, si quos forte hujusmodi avaritiae labe infectos, adversus Canones, & Apostolicas constitutiones peccasse comperietis, in eos ad-

for-

formam eorumdem Canonum, & constitutionum, cum omni severitate, etiam ex officio, procedere non omittatis.

In quo sane duo vobis magnopere cavenda erunt: Primum videlicet, ne subdolis delinquentium artibus diligentiam vestram eludi patiamini. Sæpe enim contingit, ut qui legum scita non ignorant, res suas ita fraudulenter componant, ut quatenus crimen in judicium adducatur, tueri possint, se nihil contra leges ipsas admisisse. Modo enim, interposita alterius, sibi, suæque cupiditati inservientis, persona aut alieno nomine tabulis, & rationum libris inscripto, negotiationem, aut conductionem, de qua quæritur, ad se nequaquam pertinere contendere. Modo scientes intra quos fines districtior legum censura coerceatur, ita se gerere studebunt, ut si de lucrosis quæstibus a Superiore arguantur, defendere possint, non se turpi cupiditate adductos ad lucrum captandum primario animum intendisse, sed provido consilio de damno vitando unice laborantes, insperatum emolumentum fortuito temporis beneficio adeptos fuisse. Aliquando etiam non sua, sed suorum, aut sanguinis, aut alio necessitudinis vinculo sibi conjunctorum, bona, negotiationibus implicita, ad eorum sustentationem, ex caritatis officio, & directionis titulo, procurare se prædicabunt.

Quamvis autem, propria etiam experientia in Episcopalis officii muneribus obeundis, satis edocti simus, quam difficile sit judicium ferre de peculiaribus quibusdam casibus, in quibus potiorem sibi partem vindicat bona, vel mala fides illius, qui de illicita negotiatione accusatur; non ideo tamen censere debetis, diligentiam vestram omni effectu vacuam fore, ubi saltem Ecclesiastici intelligant, vos minime conniventes esse super hujus gravissimi Ecclesiasticæ Disciplinæ capitis violatione. Magnum enim fructum capietis ex eo ipso, quod vestram, Ecclesiæque mentem ab obscurioribus etiam eorum prævaricationibus abhorrentem sæpius testatam facietis, iisdemque, oblata opportunitate, graviter denunciabitis, haud irrideri Deum, qui hominum renes, & corda scrutatur, nihilque apud Supremum illius Tribunal profuturas aliquando cavillationes, quibus nunc Ecclesiæ Præsulem decipere, indictasque legibus pœnas declinare satagunt. Ceterum non omnino impossibile erit latentem rei veritatem plerumque agnoscere, occultumque crimen revincere, si debita cura, atque sollertia expendantur hominum mores, qui ex universo eorum vitæ tenore se produnt, rerumque, & casuum adjuncta, quæ allatas excusationes probabilius admittendas, rejiciendasve suadent. Id quod exemplis illustrare facile possemus, nisi de Fraternitatum vestrarum sapientia, & rerum usu, quantum par est, in Domino confideremus.

Alterum vero quod æque revera cavere debetis, illud est, ne pravas Canonicarum legum interpretationes, quibus earum rigor enervatur, aut indulgentia præter las extenditur, præter mentem, & spiritum Ecclesiæ, & privatis opinionibus adinventas, & sine legitimi Superioris assensu ad proprii cujusque casus opportunitatem accommodatas, apud vos ullo modo valere sinatis, ubi Clericorum Sæcularium, aut Regularium negotiationem, vobis judicibus, ad trutinam revocari contingat. Si enim quæstio sit de ipsa natura contractus, qui aliqua in Diœcesi ab Ecclesiasticis iniri solear, an scilicet ipsis licitus, vel potius interdictus censeri debeat; haud æquum erit pro judicandi norma accipere, vel frequentiam ipsorum actuum, de quorum natura quæritur, vel ipsam contrahentium opinionem; sed ad tollenda dubia, reprimendamque opinantium licentiam, & audaciam, expeditissima erit via recurrendi ad hanc Apostolicam Sedem; quæ sicuti alias complures hujus generis quæstiones, per organum præsertim Congregationis S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini interpretum definivit, etiam imposterum quid de propositis casibus sentiendum sit, decernere non omittet: idoneis editis responsis, ex quibus agendi, judicandique regula definiri valeat.

Quo in genere, quum acceperimus perspicuam nostram, & Apostolicæ Sedis declarationem desiderari super eo, an clericis liceat cambium activum contrahere; quamvis non aliam fere rem dubitationi minus subjectam putemus, nihilominus, ad omnem cavillandi occasionem amputandam, præsentium Litterarum tenore declaramus, ac definimus, cambium activum, natura sua, esse actum veræ & propriæ negotiationis, ideoque Ecclesiasticis omnibus vetitum censeri debere, tam proprio nomine, quam per interpositam personam illud contrahere: quicumque vero e Sæculari, vel Regulari clero cambium activum contraxerit, omnibus obnoxium fieri pœnis, atque censuris, quæ in clericos negotiatores constitutæ noscuntur.

Si autem Ecclesiasticorum quispiam, ad se excusandum, quod Sæcularibus negotiis se immisceat, necessitatem proferat indigentiæ, non quidem suæ (quandoquidem unicuique clerico Canonicus Ordinationis Titulus vel saltem congruum sufficiens patrimonium esse debet, quo se sustentet, iisque forsan deficientibus, debet ipse honestioribus artibus, suæque professioni conformibus, propriis necessitatibus consulere) sed aut Parentum, aut Sororum, aliarumque Personarum, quibus ex naturalis officii debito opem ferre tenetur: primum volumus, atque decernimus, hujusmodi excusationem a Superiore Ecclesiastico nequaquam admitti, eidemque clerico minime suffragari posse, quominus ad canonicæ legis præscriptum pro modo culpæ puniatur, nisi docerat se antea præfatas necessitates Apostolicæ Sedi, si intra Italiam, & insulas adjacentes extiterit: si vero in remotioribus Regionibus versetur, saltem Ordinario loci exposuisse, earumque intuitu, opportunam dispensationem, & facultatem prædictas personas industria sua juvandi, vel ab eadem Apostolica Sede, vel respective ab Ordinario impetrasse.

Deinde, pro eo quod pertinet ad hujus Curiæ nostræ Officia, notum facimus, nostram mentem, & voluntatem esse, ut hujusmodi dispensationes, & facultates nunquam concedantur, nisi cum ea conditione, quatenus adductæ caussæ veritati nitantur; & nisi simul constet prædictas indigentias nulla alia ratione levari posse eoque etiam casu nunquam Ecclesiasticis permittatur ejusmodi negotiationis genus assumere, cujus administratio clericalem statum, & characterem dedeceat; quinimmo in ipsis Indultorum Rescriptis, & Literis, indicentur, ac præscribantur honestiores modi, quibus clericus, justa moderatione servata, & intra veram indigentiæ mensuram pauperibus consanguineis opera præstare valeat. Quæ omnia similiter ordinarii, ad quos pertinet, in hujusmodi dispensationibus, & facultatibus conceden-

da.

dis observare debebunt: Hoc insuper advertentes, ne ea, quæ, vel ab ipsis, vel ab Apostolica Sede, peculiaribus quibusdam clericis hoc in genere aliquando permissa, & justis concurrentibus caussis, frequentius forsan indulta dignoscuntur, (ex. gr. ut Ecclesiarum fundos certa annua pensione conventa, colendos, exercendosque conducerent) eadem a reliquis Ecclesiasticis, tamquam generaliter omnibus concessa, absque justa caussa, sine speciali Indulto usurpentur.

Ceterum facultates ipsas, etiam ut supra dictum est, obtentas, semper quoad tempus revocationi obnoxias censeri decernimus, ita ut pro invitis, & revocatis ipso jure habeantur, quoties allegatæ conjunctorum indigentiæ cessaverint, vel alia legitima se offerat ratio iisdem oportune prospiciendi. Super quorum omnium tum executione, tum observantia, ordinariorum localium vigilantiam, atque conscientiam onerari volumus, & re ipsa oneratam fore denunciamus.

Verum non uni dumtaxat negotiationi tribuenda est, quæ nunc temporis cernitur Ecclesiasticæ dignitatis depressio. Sunt alii quidam abusus, quibus Ecclesiastici Viri proprium decorem, totiusque cœtus, & ordinis existimationem eo frequentius, atque securius abjicere dignoscuntur, quod eos volunt non tam aperte adversari Literæ Sacrorum Canonum, & Constitutionum ab Apostolica Sede editarum; proindeque se censuris, & pœnis ibidem statutis nequaquam subjiciendos fore confidunt. Plurimi enim, ut ex prædictorum relatione cognovimus, in ipsa bonorum suorum administratione, eorumque cultura, in distractione fructuum, animalium, & ceterorum, quæ in propriis Ecclesiæ fundis enascuntur, seu aluntur, necnon in comparandis rebus, quæ, vel ad proprios usus, vel ad fundos prædictos instruendos sunt necessariæ, adeo indecoris actibus se ipsos exercere conspiciuntur, adeo se totos curis, & sollicitudinibus hujus Seculi deditos, ac temporalibus lucris inhiantes ostendunt, ut qui sacræ dignitatis præstantia supra humanæ conditionis sortem evecti merito reputantur, infra ipsos abjectissimi status homines sese dimittant, & qui filii lucis esse deberent, sæculi filios terrenæ aviditatis anxietate superare videantur. Hos ajebant omnibus Nundinis, atque mercatibus, laicali propemodum apparatu, ac specie se sistere, nec quicquam minus, quam clericalis moderationis, atque modestiæ vel Ecclesiastici decoris, & gravitatis speciem præseferre.

Quibus nos quidem palam edicimus, nihil per nos interdictum iri, quod ipsis, pro recta, & provida Ecclesiastici patrimonii administratione, quoad ipsam actus naturam, permissum dignoscitur, vel etiam a Sanctis Patribus, & Ecclesiasticarum legum conditoribus eorum diligentiæ commendatum. Verum sicut alia complura sunt, quæ clericis, quoad rei substantiam, non prohibentur, & tamen eorum usus, sub certis dumtaxat modo, & forma, iisdem permittitur; iis autem, qui præscriptum modum excesserint, statutamque Ecclesiasticæ Disciplinæ formam violaverint, tum temporales pœnæ, tum etiam spirituales censuræ, a Sacris Canonibus infliguntur, cujus rei innumera extant exempla in generalibus Canonici Juris legibus, ac etiam in peculiaribus Diœcesum statutis, & plura de vita, & honestate, de habitu, & tonsura Clericorum, sive observanda, sive vitanda, præscribunt. Ita vos, Venerabiles Fratres, oportet, Ecclesiasticorum omnium, qui in Diœcesibus vestris versantur, agendi rationem circa præmissa circumspectantes, si quid vobis constiterit frequentius ab iis admitti quod clericorum statum dedeceat, non solum eos idoneis instructionibus docere, ut collatæ sibi dignitatis celsitudinem cogitantes, non sibi licere putent indecoris actibus eam deturpare, debitamque Ecclesiastico ordini existimationem, & reverentiam, quæ etiam spiritualibus Populorum utilitatibus plurimum prodest, ex laicorum animis abolere: utque memores se in sortem Domini vocatos esse, non tam, quæ sua sunt, quam quæ Jesu Christi, quærant, & curent: Sed præterea, quatenus opus esse noveritis, opportunis Decretis conditis, ac severioribus Edictis propositis, ejusmodi clericorum turpitudini, & cupiditati obviam ire; ac delinquentium culpas, habita minoris, majorisque scandali ratione, nunc quidem increpando arguere, nunc autem salutaribus pœnitentiis emendare, nunc demum districto pœnarum, ac etiam censurarum gladio ad ceterorum exemplum, & coercere, & punire.

Et parem quidem, vel etiam majorem Pastoralis zeli vestri sollicitudinem, atque constantiam requirit aliud corruptelæ genus, quod plures Ecclesiasticos viros inficere, & ab Ecclesiæ servitiis abductos, ad sæculi curas convertere accepimus. Sunt enim, qui industriam, operamque suam, quam totam Divino cultui, & proximorum utilitatibus, ex caritatis lege, impendere deberent, laicorum obsequiis, abjectisque servitiis addicere, aliquando etiam earum negotiis administrandis, curandisque, pro temporali, eaque satis vili mercede, locare non recusant. In quo difficile est judicare, an magis deflenda sit eorum cæcitas, qui proprii gradus dignitatem ipsi proculcant, an potius reprehendenda sit laicorum præsumptio, qui Sanctuarii Ministros, a quibus Christianæ vitæ documenta, æternæque salutis subsidia petere deberent, tam parvipendant, ut eos in domesticis officiis sibi dicto audientes, servilibus ministeriis adhibere non vereantur.

Verum quod altius animum nostrum sollicitat, illud est, ne forte hujusmodi malum ex alio non minus detestabili abusu profluat: quod nemque aliquibus ad Clericalem statum temere adspirantibus quandoque contingat, fallacibus corruptisque documentis ordinarium suum decipere, confictoque sibi patrimonio, cujus fructus aut nulli sint, aut ad ipsos non vere pertingant, ad Sacros Ordines, absque reditibus ad honestam vitæ sustentationem sufficientibus, promoveri. Quare ne quis vestrum miretur, Venerabiles Fratres, si hac occasione arrepta, vos omnes, & singulos enixe hortamur, atque monemus, ut cautiores hac in re, oculatioresque vos præbeatis, ne cui subditorum vestrorum detur ad Sacram Ordinationem obrepere, qui ex Beneficio Ecclesiastico, vel Ecclesiastica pensione, aut ex Patrimonio sibi constituto, in casibus a jure permissis, omni submota collusione, ac fraude, eam reipsa non percipiat annui reditus summam, quæ Synodalibus cujusque Diœcesis statutis, aut legitima consuetudine definita dignoscitur.

Clericos autem, & Sacerdotes, in Laicorum Domibus ejusmodi Ministeriis addictos, quæ eorum gradum, & professionem dedeceant, quæque eos a Di-

Divinis obsequiis, & propriæ perfectionis cultura, ad illiberalium occupationum, & sæcularium negotiorum agitationem traducant, quantumvis honestioribus in speciem titulis susceptum servitii genus aliquando obtegere adnitantur, ne patiamini quietos in suo dedecore insordescere, aut forte obfirmatos de sua ab Ecclesiæ castris defectione impune gloriari; sed omni pastoralis sollicitudinis studio; & quatenus opus sit, tota ordinariæ, ac Delegatæ Jurisdictionis auctoritate, servatis servandis, eosdem ad Ecclesiasticæ vitæ instituta, & ad clericalis militiæ munera revocare.

Hæc sunt, Venerabiles Fratres, quæ pro Apostolici ministerii nostri officio, ad Ecclesiastici ordinis honestatem, dignitatemque tuendam, & vindicandam, sollicitudini vestræ suggerenda, enixeque commendanda judicavimus. Ac enim in re, quæ ex peculiaribus actionum circumstantiis maxime pendet, vestras omnino partes primas esse oportet, utpote qui subditorum vestrarum facta, eorumque adjuncta, regionum necessitates, & personarum mores, quidque apud prudentes, & probos viros honesti, aut indecori speciem habet, in singulis locis præsentes constituti, & melius agnoscere, & securius æstimare potestis. Ut autem liberum vobis sit in hoc rerum genere inordinata quæque corrigere, & reformare, quodcumque dispensationis, aut facultatis Indultum circa præmissa a quolibet Romanæ Curiæ officio hactenus concessum, prudenti arbitrio vestro moderandum permittimus: nullum vero imposterum concedi volumus, nisi auditis prius Fraternitatum Vestrarum relationibus; & votis; adjectisque eidem Indulto ejusmodi formulis & conditionibus, per quas integrum vobis relinquatur arbitrium de illius executione, & effectu ita cognoscendi, ut nemini Ecclesiasticorum liceat, illius prætextu, negotium ullum, aut ministerium minus honestum, contra interdictum vestrum assumere, aut susceptum retinere, & protrahere. Interim in Pastorali zelo vestro acquiescentes, Fraternitatibus Vestris Apostolicam Benedictionem ex animo impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 17. Sept. 1759. Pontificatus Nostri Anno II. §.

5. Cohabitatio cum femina, de qua suspicio esse potest: ex Conc. Nic. I. can. 3. ibi: *Vetuit omnino magna Synodus, ne liceat Episcopo, nec Presbytero, nec Diacono, nec ulli penitus eorum, qui sunt in clero, introductam habere mulierem, præterquam utique matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas, quæ omnem suspicionem effugiunt*: c. 1. & 9. *de cohabit.* & ex Conc. Gener. Later. I. c. 3. ob periculum proprium, & scandalum aliorum. (1)

6. Ludus alearum, aut chartarum, taxillorum ex c. 1. dist. 35. ex c. 11. *de excess. prælat.* ex variis Conciliis: præsertim ex Conc. Gener. Later. IV. cap. *Clerici*; de vita & honest. ibi: *Clerici... ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint*. Quare Delugo ait: *Propter hos Canones obligationem aliquam peculiarem in Clericis agnoscunt Doctores communiter* (2). Ratio est, quia talis

(1) *Bened. XIV. triplici in loco* (Instit. Eccl. 82. & 83. *Lib.* 11. de Syn. *cap.* 4. *n.* 5. & *seq.*) *ex professo disserit de Sacerdotum, maxime Parochorum, ac mulierum contubernio, considerata tum veteri, tum recentiori Ecclesiastica disciplina. Quod spectat extraneam conversationem quocumque promiscue Clericorum cum eodem sequiore sexu, audiendus S. Ambrosius Mediolanensem suum Clerum sic instruens* (*lib.* 1. *Offic.* c. 20.) Viduarum, ac virginum domos, nisi visitandi gratia, juniores adire non est opus: & hoc cum senioribus, hoc est, vel cum Episcopo, vel si gravior est causa, cum Presbyteris. Quid necesse est, ut demus sæcularibus obtrectandi locum? Quid opus est, ut illæ quoque visitationes crebræ accipiant auctoritatem? Quid si aliqua illarum forte labatur? Cur alieni lapsus subeas invidiam? Quam multos etiam fortes illecebra decepit? Quanti non dederunt errori locum, & dederunt suspicioni: Cur non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas? Cur non Christum revisas, Christum alloquaris, Christum audias? Illum alloquimur, cum oramus: illum audimus, cum Divina legimus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Una est domus, quæ omnes capit. Illi potius ad nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Ministerium altaribus Christi non obsequium hominibus deferendum recepimus. *Consulatur etiam duplex Seraphici Doctoris textus a nobis* (*in Nota* 2. *ad n.* 4. *Resp.* 2. *ad q.* 8. *c.* 2. *Tract.* de Peccat. & *in Nota* 1. *ad q.* 15. *ar.* 4. *c.* 7. *ejusd. Tract.*) *jam productus.*

(2) *Considerato solo naturali jure quemlibet promiscue ludum seu industriosum, seu fortuitum, seu mixtum posse licite exerceri exploratum est, modo conditiones omnes serventur, quas passim enumerant DD. in Tract.* de Contract. *agentes de Ludo, & Sponsionibus. Inter conditiones istas impræsentiarum attendendæ tres sequentes. Prima est, ut ludus lege aliqua positiva non sit prohibitus. Secunda, ut ludentes habeant liberam dispositionem, & administrationem pecuniarum, aliarumve rerum, quas ludo exponunt. Tertia, ut ludo inordinato nulla accedat ex circumstantiis temporum, locorum, & similium. Jam vero cum variis Ecclesiæ sanctionibus severe Clericis interdictos esse constet ludos omnes, qui fortuna magis, quam industria innituntur (quales ex. c. modo sunt quos italice vocamus* giuochi della bassetta, del faraone *&c.*) *exinde duo universim inferre licebit. Videlicet, 1. ludos hosce ob defectum primæ conditionis illicitos evadere Clericis Sæcularibus, & multo magis Religiosis ob defectum etiam secundæ conditionis. 2. Ludos præterea industriosos, aut mixtos nedum Clericis & Religiosis, sed ipsis quoque Laicis vitio vertendos ob defectum tertiæ conditionis, quoties nempe vel immoderato affectu, vel modo incongruo, vel cum nimia temporis jactura, vel cum scandalo perficiantur. Atque in hunc certe censum incurrunt, qui potiorem dierum partem, aut integras fere noctes ludendo traducunt: nec ante ludo desistunt, quam alii alios expilarint: non intelligentes quod ait Angelicus* (2. 2. *q.* 178. *ar.* 4.) parum de delectatione sufficere ad vitam quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibos *quadoque*

talis ludus eorum statui indecorus est, & multis malis ac peccatis obnoxius. Unde mortaliter peccant, qui sæpe tali ludo ludunt cum jactura notabili temporis, vel etiam semel cum scandalo, vel magna pecuniæ summa. Religiosis vero ludus aleæ & chartarum adhuc strictius vetitus est: nam *Religiosis*, inquit Molina, *longe magis indecens est, & scandalosus aliis, quam Clericis sæcularibus: eoque magis ipsis indecens, & scandalosus aliis, quo arctiorem vitam profitentur, & magis in ea religione regularis disciplina viget*. Quare Busembaus docet, Religiosos, apud quos disciplina regularis viget, a gravi peccato vix posse excusari si ludant chartis vel aleis. Et Delugo, disp. 31. sect. 1. n. 22. hæc air: „ Perdoctus P. M. Bannes indubitanter aliquando „ asseruisse fertur, si hominem nostræ Societatis vi„ disset chartis semel ludentem, judicaturum eum „ peccati mortalis reum. Quod ego etiam de Patri„ bus Capuccinis, Carmelitis Discalceatis, & simi„ libus dico (1).

7. Sæcularia negotia, ex 2. Tim. 2. *Nemo militant Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Et ex multis Conciliis, & ex toto tit. *Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant*. (2) Hine non possunt exercere officium Advocati coram Judice sæculari, nisi in propria caussa, aut Ecclesiæ, aut miserabilium personarum, quæ suas caussas administrare nequeunt, c. 1. *de postul*. Item nec officium Procuratoris, Tabellionis seu Notarii in placitis sæcularibus, & aliis negotiis, quæ multum distrahunt & implicant: nam per illa a rebus spiritualibus, & propriis eorum officiis nimium abstrahuntur. In Gallia tamen ex consuetudine recepta, & ob bonum Ecclesiæ licite funguntur officio Consiliari, & Judicis in caussis civilibus.

8. Chirurgiæ exercitium, quo adustio vel incisio infertur, prohibetur Clericis sacro ordine initiatis: item sententiam sanguinis dictare aut proferre, sanguinis vindictam exercere, aut ubi exercetur, interesse; & quidquam dictare aut scribere ad hunc finem, c. 9. *Ne Clerici, vel Monachi*, ex Concil. Gener. Later. IV. Ex Communi sententia tamen licet Clericis medicinam secundum artis regulas exercere, ex caritate sine ullo periculo & scandalo, modo ipsi incisionem vel ustionem non inferant. (3)

9. Popinarum ingressus, nisi necessitatis caussa in itinere, ex multis canonibus, dist. 44. & ex Conc. Gener. Later. IV. c. 16. ibi: *Tabernas prorsus evitent, nisi forte caussa necessitatis in itinere constituti*. Et ex multis Conciliis provincialibus. (4)

10. Omnis luxus, can. 7. & 8. dist. 41. & ex

deque apud eumdem (art. 2.) advertit Tullius, non ita generatos a natura nos esse, ut ad ludum & jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad quædam studia graviora atque majora. *Repenent fortasse aliqui, Ecclesiasticos Canones ludos Clericis, Monachisque vetantes jam abrogatos contrario usu, sicuti civiles Imperatorum leges interdicentes Laicis ludos alearum, & taxillorum tamdiu in desuetudinem abiere, judice Subtili Doctore (in 4. Sent. dist. 15. q. 2. art. 3.)* Ista lex. ff. de aleatoribus seg. ult. non ligat nisi illos, qui vivendo politice subsunt legi Imperiali: quæ forte nulli sunt hodie, quia ubi præcipue illa lex locum habere consuevit, Municipalia præjudicant Imperialibus, ut patet in Italia. *At quemquisque et, qui nesciat, veterum Canonum instaurationem olim ab Innoc. III. in Conc. Lateran. IV. factam (lib. 3. Decr. tit. 5. cap. 15.) fuisse deinceps firmatam tum gravissimo Tridentina Synodi decreto (Sess. 22. de Reform. c. 1.) tum innumeris pene statuit recentiorum Conciliorum, seu Provincialium seu Diœcesanorum, ad hanc usque diem devenienda? Ex quo utique fit, prætensam contrariam consuetudinem nullatenus censeri posse* legitime præscriptam, *adeoque juxta communia principia in Tract. de Legib. explanata amandandam ad perniciosas corruptelas, qualescumque demum egerit radices, & quibuscumque advocatis potiatur*.

(1) *Discrimen, quod Auctor conatus est hoc usque statuere inter Religionem a, & Religionem b, &c. non adeo substantiale, ac stricte theologicum videtur. Nam licet particulares Religiones, præsidia militantis Ecclesiæ Divina Providentia destinata, invicem differant, secundum diversitatem operum seu exercitiorum, attamen omnes conveniunt in tribus essentialibus votis, & in supremo fine, qui est caritas, alioquin vero juxta Apostolum (2. ad Tim. 2.) in quamvis* magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea: sed etiam lignea & fictilia.

(2) *Ecclesiasticis, codice Juris Canonici forsan carentibus, sat erit habere oculis subjectum integrum c. 1. Tituli ab Auctore indicati, ut hinc intelligant, quidnam* negotiorum sæcularium *vocibus speciatim ipsis prohibeatur: est porro hujusmodi*. Multa sunt negotia sæcularia, de quibus pauca perstringamus, ad quæ pertinet omnis carnalis concupiscentia. Quidquid plus justo appetit homo, turpe lucrum est. Munera injusta accipere, vel etiam dare pro aliquo sæculari quæstu: pretio aliquem conducere: contentiones, vel lites, vel rixas amare: in plateis sæcularibus disputare, excepta defensione orphanorum, & viduarum. conductores sæcularium rerum, aut procuratores esse: turpis verbi, vel facti esse joculatorem, vel jocum sæcularem diligere: aleas amare: ornamentum inconveniens proposito suo quærere: in deliciis vivere velle; gulam & ebrietatem sequi: pondera injusta, vel mensuras habere: negotium injustum exercere: (nec tamen justum negotium est contradicendum propter necessitates diversas, quia legimus Sanctos Apostolos negotiatos fuisse & in regula B. Benedicti præcipitur provideri, per quorum manus negotia Monasterii procurentur) canes, & aves sequi ad venandum; & omnibus quibuslibet caussis superfluis interesse: Ecce alia, & his similia Ministria altaris Domini, nec non & Monachis omnino contradicimus, de quibus sit Apostolus, Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.

(3) „ Bened. XIV. (lib. 13. *de Syn*. cap. 10. n. „ 3. & seq. fuse explanat, quando, & quonam pacto fas sit Clericis, & Monachis exercere artem „ Medicinæ & Chirurgiæ, quæ ceteroquin est ipsis „ vetita communi jure Pontificio.

(4) *Bened. XIV.* (Inst. Eccl. 27. init.) pravam con-

Con. Nicæno II. c. 16. Seculi voluptates & spectacula, can. 3. dist. 23. Comessationes & ebrietates, c. 14. *de vita & honest.* ex Concil. Gener. Later. IV. Choreæ, (1) *Concil. Trid.* sess. 24. c. 12.

Porro Conc. Trid. sess. 22. c. 1. hæc omnia innovat & confirmat. Nam ibi *statuit, ut quæ alias a Summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non sæcularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem imposterum iisdem pœnis vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis, observentur.* Lege tot.

✠ Bened. XIV. lib. 11. de Synod. Diœc. cap. 9. ait, 1. Comæ suppositititiæ; seu *parruccha* usum plures Synodos Diœcesanas Clericis interdixisse approbante Sac. Congr. Conc. adjectis contumacibus pœna. 2. Nefas olim fuisse Clericis iis uti; immo comas nutrientes etiam invitos tonderi potuisse. 3. Majorem præseferre vanitatem comam fictitiam, quamobrem pluribus de caussis Clerico summopere dedecere. 4. Posse Episcopos his interdicere, nisi causis prius ipsi cognitis aliter suaserit. 5. Iis permittendam, ut modesta sit, & prius ab Episcopo spectata. 6. Non posse Episcopos facultatem facere Sacerdotibus celebrandi Missam cum coma fictitia, cum id solus Romanus Pontifex, cujus lege prohibetur, concedere valeat. Et c. 51. docet, comœdias, choreas, spectacula, & similia Clericis non licere; ac si comœdiæ sint inhonestæ, nec Laicis interesse licere.

Nota. Eadem omnia prohibita sunt Religiosis non solum Clericis, sed etiam Laicis: quia nomine Clericorum comprehenduntur Religiosi, quando prohibitio spectat decentiam status, ut notat Suarez.

Quæst. II. *Quænam specialiter Clericis præcipiuntur.*

Resp. Tenentur 1. Clerici præsertim sacro ordine initiati vel beneficiati, *habere coronam vel tonsuram congruentem*, c. 15. *de vita & honest.* ex Conc. Gener. Later. IV. & c. 4. eod. tit. *Si quis ex Clericis comam relaxaverit, anathema sit*. Item gestare habitum clericalem, & suo ordini convenientem, can. 22. dist. 23. Clem. 2. *de vita & honest.* & ex Conc. Trid. sess. 14. c. 9. & ex Const. 91. Sixti V. ubi gravi pœna præcipit, ut omnes isti Clerici jugiter deferant *tonsuram & habitum clericalem, vestes scilicet talares*. Et vero eos, qui a mundo separari se divino ministerio dedicarunt, laicalem vitam exteriore habitu profiteri dedecet. Hinc peccat mortaliter, qui notabili tempore non gestat tonsuram vel habitum clericalem, saltem quo discernatur a laicis, cum id præcipiatur sub gravibus pœnis, & res sit gravis pertinens ad decentiam status, & bonum ac decus Ecclesiæ. *Ita Navarrus, Sanchez, & alii*. Nec excusat consuetudo, cum sit irrationabilis, & corruptela. Unde S. Carolus in Synod. II. Eccl. Mediol. inter casus eisus hunc sibi reservat: *Qui quavis beneficia obtinentes habitum clericalem non induant*. Permittit tamen Clericis iter facientibus, ut vestitu contractiore utantur. *Decentem tamen illum*, inquit, *atque hujusmodi esse oportet, quo eos esse ecclesiastici ordinis homi-*

---

consuetudinem *vehementer improbavit illorum Concionatorum, qui in Quadragesimali tempore ad tabernas divertere*, ibique subsistere permittuntur; *quia scilicet in Jure Canonico* hoc omnibus Ecclesiasticis, nisi itineris causis, interdicitur, *can. 4. dist. 40.* Clerici edendi vel bibendi caussa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi. *Quare S. Caroli Borromæi decretum approbat, ac repetit*. In proprio Monasterio, qui Regularis est, habitet: aut in ædibus Parochialis Collegiatæve Ecclesiæ, ubi concionatur; aut saltem in aliis Ecclesiasticis domicilius, si ullo modo potest, ac distinctis omnino a laicali habitatione. *Ceterum, ne Concionatores aliunde cogantur molestias sufferre ob illiberalem inhospitalitatem illorum Ministrorum, in quorum Ecclesiis verbum Dei annuntiant, & quorum loco laborant desudantque: præscribit idem Pontifex summe providus*, ut statim ac ad Ecclesiam sibi constitutam pervenient, qua par est humanitate, ac officio, ab ipsis Parochis excipiantur; *atque aliis subinde subsidiis, pro locorum consuetudine aut lege, minime destituantur. Quisquis porro hac occasione pernoscere cupit seriem eorum, quæ Divini verbi Præconibus vel agenda, vel fugienda sunt, dum tam sublimi vocant ministerio, is pergat legere cit. Inst. Eccl. ad finem usque, quæ cedro plane digna est*.

(1) *De choreis, larvis, comœdiis, aliisque profanis spectaculis, legendus Bened. XIV.* (*lib. 11.* de Syn. *cap.* 10. *n.* 11. 12. *item* Inst. Eccl. 37. *v. 76.*) *qui vetustissime observat, in hisce rebus contrariæ consuetudinis excusationem prorsus inanem esse*, & contumacem prorsus, ac corruptelam nuncupandam. *Enimvero consuetudo nequit humano juri derogare, nisi sit simul &* legitime præscripta, & rationabilis. (*N.* 140.) *Ubi autem constanter a* Jure Canonico reprobata *deprehenditur, rationabilis, seu honesta censeri* (*Nota* … *ad Resp.* 1. *quæst.* 5. *cap.* 9. *Tract. de Legib.*) *nullatenus potest*.

Petet quis, num inter negotia sæcularia hactenus declarata computandum sit etiam officium Executoris Testamentarii?

„ *Resp.* Fagnanus (N. 11. Com. in cap. 19. *Joannis*, tit. 28. de Test. lib. 3. Decr.) juxta Hostiensis, aliosque opinionem fat probata consuetudine nixam, Clericos tum Sæculares tum Regulares posse deputari executores ultimarum voluntatum etiam ad non caussas pias, dummodo per hoc non retrahantur a Divinis Officiis, atque loquendo de Regularibus, id fiat de licentia suorum Prælatorum petita, & obtenta. Excipit tamen Regulares Ord. Min. S. Francisci, quibus munus illud a Clem. V. in Conc. Vien. (lib. 5. Clementin. tit. 11. de verb. sign. cap. 1. Exivi, §. *Verum etiam cum dicti ordinis fratres &c.*) expresse prohibitum. Vid. Gonzalez (Num. 10. Com. in c. 3. *Nos quidem*, tit. cit.) qui etiam ostendit, prædictæ opinioni non obesse decretum Synodale Africanorum PP. ac præsertim D. Cypriani (lib. 1. epist. 9.) ". De Clericis in testamento non nominandis tutoribus, ac curatoribus.

homines agnosci facile possit. Cum vero ad venerint quo pervenire contendunt, talarem togam induant. (1)

Porro Religiosis prohibetur sub excommunicatione ipso facto contracta, Papæ reservata, ne habitum sui ordinis temere, hoc est, fine justa caussa dimittant, c. 2. *Ne Clerici, vel Monachi*, in 6. (2)

2. Tenentur Clerici sacro ordine insigniti servare castitatem perpetuam, ex voto (3) solemni, quod Ecclesia ob reverentiam sacri ministerii annexuit ordini sacro, ita ut illi per voluntariam ordinis susceptionem facto ipso tacite profiteantur ac voveant castitatem. Constat ex variis juribus, ex Conc. Gen. Later. I. can. 21. ibi: „ Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, & Monachis, concubinas habere, seu „ matrimonia contrahere, penitus interdicimus; contracta quoque matrimonia ab hujusmodi personis „ disjungi, & personas ad pœnitentiam debere redigi juxta sacrorum canonum definitionem judicamus. *Ex Conc. Gener. Later. II. c. 7. ibi:* Nullus „ Missas eorum audiat, quos uxores vel concubinas „ habere cognoverit. Ut autem lex continentiæ, & „ Deo placens munditia in Ecclesiasticis personis & „ sacris ordinibus dilatetur, statuimus quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, regulares „ Canonici, & Monachi atque Conversi professi, „ qui sanctum transgredientes propositum, uxores „ sibi copulare præsumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem „ separati pro tantis excessibus condignam pœnitentiam agant ". Et ex Conc. Trid. *sess.* 24. c. 9. Hæc lex castitatis & continentiæ omnibus Episcopis, Sacerdotibus & Diaconis ab ipsis Apostolis auctoritate Ecclesiastica constituta fuit, ut docet Conc. Carthaginense II. can. 2. Et vero Patres veteres non solum Latini, sed etiam Græci, hanc obligationem commemorant, cujus quidem initium cum ignoretur, ab ipsis Apostolis sumendum est. Postea eadem lex ad Subdiaconos extensa fuit jam a primis Ecclesiæ sæculis, nam Conc. Eliberitanum an. 305. habitum, can. 33. Subdiaconos hac continentiæ lege comprehendit. Hoc etiam constat ex sensu ac praxi Ecclesiæ (4).

Item tenentur quotidie recitare Breviarium ex variis juribus, & præsertim ex universali Ecclesiæ consuetudine vim legis habente; ut constat ex consensu Doctorum, qui se habent in hac re ut multitudo testium omni exceptione majorum.

3. Clerici ratione sui status & juramenti, obedientiam (5) specialiter debent Episcopo in iis, quæ

(1) „ De habitu Clericorum, sive cum in publicum prodeunt privata sua negotia expedituri, sive „ cum ad Ecclesiam accedunt Sacris operaturi, Bened. „ XIV. (*Inst. Eccl.* 34. & 71. *item lib.* 11. *de Syn. cap.* 8.) verba facit quo posteriori loco ab impacta nimiæ severitatis calumnia vindicat Synodales „ Constitutiones illorum Episcoporum, qui Clericis „ obligationem imponunt deferendi vestem talarem.

(2) „ Ex Fagnano (Num. 55. Com. in c. 1. *Si quis* „ tit. 2. de For Compet. lib. 2. Decr.) quamquam regularis habitus sit ita adnexus ossibus Monachorum, ut eum semper & ubique retinere debeant, „ ac temere illum dimittentes subjiciantur statutæ a „ Bonif. VIII. censuræ (*c.* 2. *ut periculosa*, tit. „ 24. lib. 3.)" nihilominus Religiosus, qui jocosa levitate ad horam dimittit habitum, in excommunicationem non incidit, nec tamquam Apostata amittit privilegium ordinis, secundum Petrum de Palude, cujus sententiam dicit rationabilem Sylvester, ver. Excommunicatio 9. n. 5. subdens non censeri Religiosum dimittere habitum, si illum dimittat non dolose: & cum assumptione alterius ad utendum eo: sed ad horam voluptuose, nullo alio assumpto, vel assumpto quidem; sed ad solatium ex levitate jocosa.

(3) „ Qui sacris Ordinibus initiantur, continentiam jugiter servare tenentur, non ob solam legem „ Ecclesiasticam, ut videntur nonnulli sentire; verum etiam ob votum solemne, quod Ecclesia junctum voluit susceptioni Sacri Ordinis. Ita expresse „ Bened. XIV. (lib. 13. *de Syn.* c. 12. n. 13.)" Castitatis votum Sacris Ordinibus adnexum sollemne est, & habetur juxta Decretalem in cap. unic. de Voto in 6. cujus hæc sunt verba; illud solum votum debere dici sollemne, quod sollemnizatum fuerit per susceptionem Sacri Ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam, factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. *Hoc ipsum pridem docuere præcipui Scholarum Magistri*, S. *Thomas* (2. 2. *q.* 88. *ar.* 7.) *Scotus* (*in* 4. *Sent. dist.* 38 *q. unic.*) S. *Bonaventura* (*in* 4. Sen. *dist.* 37. *ar.* 1. *q.* 1.) Ordo apud Latinos, *inquit*, ex Ecclesiastica constitutione habet inseparabiliter continentiam annexam; & ideo, qui illum suscipit, spontanee se obligat: ita quod illa obligatio procedit ex statuto pariter, & ex voto.

(4) „ Quæstiones varias, scitu jucundas utilesque, „ tum ad historiam Clericalis cælibatus, tum ad æquitatem Ecclesiastici Statuti perperam a Lockio, ceterisque Novatoribus pertinentes legere potes „ apud Honoratum Tournely (Prælect. *de Sacr. Ord.* „ q. ult.) Renatum Drouven (*de re Sacram.* lib. „ 8. p. 2. sect. 3. in Append.) aliosque eruditos hujus ævi Scriptores. Vid. etiam Bened. XIV. Constitutionem, *Et quamvis* (§. 34. & seq.) datam „ sub die 4. Maji an. 1745. D. Bonaventura eamdem „ legem de perpetua Sacrorum Ministrorum continentia diserte olim explicavit, ac strenue vindicavit „ (in 4. Sent. dist. 37. ar. 1. q. 1. & 2.) adversus Græcos, quibus erudiendis, atque ad concordiam cum Ecclesia Latina revocandis, egregiam navavit operam in OEcum. Conc. Lugdunensi II. Est „ autem animadversione dignum judicium S. Doctoris de iisdem Græcis". Quia non consenserunt in nobile statutum (quod super se Latini libenter receperunt) ut vasa sua servarent munda, ablatum est ab ipsis regnum, & intelligentia Scripturarum, & datum est genti facienti fructus ejus.

(5) *Vid. Bened. XIV.* (*l.* 13. de Syn. c. 4. n. 2. & *seq.*) *loquentem de dominatu Episcoporum in Presbyteros. Hujus obedientia Clericalis radicem prodit Scotus, dum sollemne votum continentia Sacro Ordini adjunctum adstruit* (*in* 4. *sent. dist.* 38. *q. un.*) Si prædictum Ordinem susciperet quis in secreto, adhuc esset sollemne votum; quia scilicet in se ha-

quæ spectant ad honestatem vitæ, & reformationem morum, ad correctionem & pœnas pro peccatis impositas, ad divinum cultum, officium, & sacramenta, ad jura Episcopalia, & ad jurisdictionem Ecclesiasticam, cap. *Quia frater*, 7. qu. 2. & c. 16. *de offic. judic. ordin.*

4. Tenentur servare honestatem & modestiam in omni compositione & gestu (1) corporis, temperantiam & moderationem in cibo & potu, ex dist. 41. & dist. 44.

5. Ratione sui status debent morum sanctitate & virtutibus omnibus laicis prælucere, *quorum forma, & exemplum esse debent*, ait Conc. Gener. Later. II. c. 4. (2)

Quæst. III. *Quænam sunt obligationes speciales Beneficiatorum?*

Resp. Beneficiati, etsi carentes ordine sacro, tenentur ex justitia horas canonicas recitare quotidie, ita ut si eas culpabiliter omiserint, peccent mortaliter, nec faciant fructus suos, & ad eorum restitutionem teneantur, saltem post sex menses pacificæ possessionis. *Ita omnes*, Prob. 1. Ex Conc. Later. V. sess. 9. ibi: „ Statuimus & ordinamus, ut quilibet habens Beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, Beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii & temporis: sed eos tamquam injuste perceptos in fabricas hujusmodi Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. *Quod decretum confirmat & explicat Pius V. Constit.* Ex proximo, *vigente etiam in Gallia*. „ Statuimus, *inquit*, ut qui horas omnes canonicas uno vel pluribus diebus intermiserint, omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero Matutinum, tantum dimidium; qui ceteras omnes Horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittant „ (3). 2. Quia sub hoc onere ab Ecclesia Beneficium

se habet aliquod annexum, ut in publicum debeat venire, & per quod vovens ponitur sub alterius potestate. Sicut est in susceptione sacri Ordinis, per quem suscipiens constituitur minister Ecclesiæ, & aliter quam prius sub Episcopi potestate; quia Episcopus potest eum cogere ad statum Clericalem servandum, & ad vitandum ea, quæ repugnant statui Clericali.

„ (1) De hac exteriori corporis modestia, quam plures nauci faciunt: mirum est quantum solliciti fuerunt Sancti Patres, utpote interioris verecundiæ ac rectitudinis indicem eam purgatiori oculo agnoscentes. Haud pigeat audire unum Ambros. sic instituentem Mediolanenses Clericos (lib. 1. Offi. c. 18.) Est etiam in ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior, aut contra gravior, & constantior, & purior, & maturior æstimatur. Itaque vox quædam est animalis corporis motus. Meministis, Filii: quemdam amicum, cum sedulis se videretur commendare officiis, hoc solo tamen in Clerum a me non receptum, quod gestus ejus plurimum dedeceret? Alterum quoque cum in Clero reperissem, jussisse me, ne unquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verbere oculos feriret meos? Idque dixi, cum redderetur post offensam muneri. Hoc solum excepi: nec fefellit sententia. Uterque enim ab Ecclesia recessit, ut qualis incessu prodebatur, talis perfidia animi demonstraretur. Namque alter Arianæ infestationis tempore fidem deseruit: alter pecuniæ studio, ne judicium subiret, Sacerdotem se nostrum negavit. Lucebat in illorum incessu imago levitatis, species quædam scurrarum percursantium. „ Hæc cum ita sint, minime succensendum iis Præsulibus, qui ubi de juvenibus in Clerum admittendis agitur, solent ipsos a planta pedis usque ad verticem capitis lustrare attentis oculis. Quippe in tam gravi negotio peritum esse physiognomonem, valde conducit Ecclesiæ Sanctæ Dei.

„ (2) Ex integra serie eorum omnium, quæ sæcularibus Clericis a Sacris Canonibus districte præcepta hucusque monstratum ac deinceps quoque ostendetur, quilibet perspicue deprehendere potest, plane eminentem, ac singularem sanctimoniam in iisdem desiderari; proinde ipsorum statum ab statu Religiosorum non tantis distare parasangis, quantis vulgo creditur. Itaque oppido falluntur adolescentes illi, qui de ineunda stabili vitæ ratione deliberantes, cum sentiant se vocari ad serviendum Deo in sacra militia, fidenter sese addicunt Clericatui sæculari hanc fere ob caussam, quia per commodum censent tum ad vacandum cælestibus, tum ad fruendum terrenis. Siccine rationes suas subducit inconsulta Juventus? Itane rem tam magni momenti librandam docuere summi Ecclesiæ Præsules, ac Patres de Clericali vocatione differente? An non, ultra quam credi potest, laboriosum, & arduum in media inimicorum acie (hoc est, inter tot mundi pericula, tot carnis & sanguinis muscipulas) constitutos cumulate, constanterque explere tam multa, tamque gravia Clericalis Ordinis officia? Ergo, ne statum vitæ fortasse capessant, cui minime sunt destinati supernæ providentiæ consilio, voluntatem Dei antea explorare satagant, seposita quavis cogitatione, & affectione terrena: tum, quocumque ipsos Deus vocaverit, intrepide sequantur. Namque (Eccl. cap. 23.) *gloria magna est sequi Dominum*; (Deut. cap. 31.) *ipse est ductor noster, & non dimittet, nec derelinquet*.

(3) „ Pianam istam Constitutionem sole meridiano clariorem morales duo Scriptores nuper sic interpretati sunt, ut dixerint Beneficiarium, qui octo vel decem diebus intra annum omittit recitare Officium, non teneri ad ullam restitutionem fructuum, eo quod sit servus liberalis Domini, qui multo minus, quam temporales domini, modica attendat. Commentum hoc refutatione non indiget. Si enim Pontifex Summus decernit, eum qui vel unicam horam Canonicam prætermittit, sexta partem fructuum unius diei privari: numquid fructus omnes illis adjudicabit, qui Officium integrum pluribus diebus recitare negligunt? Aliorum potius probanda sententia, qui onus restitutionis cessare asseverant, quotiescumque quis inculpabiliter reputet se recitasse Officium, quod reapse omisit,

cium eis collatum est, & ab eis acceptatum: nam *Beneficia propter officia conceduntur*, ait Conc. Constantiense sess. 34. Idem docet Concil. Trid. sess. 21. cap. 3.

Obs. 1. Hæc restitutio fructuum debetur in conscientia ante omnem sententiam: nam omittens non habet jus ad illos fructus defectu conditionis, quam Ecclesia exigit ut illud acquirat. Et Concil. Later. cit. dicit, *non facere fructus suos pro rata omissionis officii*, sed teneri restituere *tamquam injuste perceptos*. At ut qui tenentur restituere injuste acceptum, & quod suum non est, non requiritur sententia Judicis. Hinc Alexand. VII. damnavit hanc propositionem: *Restitutio a Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna*. Excusatur tamen a restitutione, qui sine sua culpa omisit, v. gr. ob morbum, unde Conc. Later. addit: *Cessante legitimo impedimento*.

2. Non liberatur a restitutione, qui aliis diebus recitat quod omisit, quia obligatio restituendi est imposita omissioni graviter culpabili officii quotidiani, quod cum suo diei affixum sit, non potest impleri alio die.

3. Non sufficit adesse Horis quando recitantur in choro, quia recitari debent ab ipso beneficiato, ex eadem Bulla.

4. Alexander VII. damnavit has propositiones: 32. *Habens cappellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfecit sua obligationi, si officium per alium recitet*. 33. *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit*.

5. Commendatarii perpetui obligantur ad Horas; quia substituuntur beneficiatis titularibus cum tota obligatione: imo nunc habentur pro veris titularibus, & commenda perpetua æquiparatur beneficio, ex Conc. Trid. sess. 7. c. 1. & sess. 24. c. 17. nam habet vim & effectum tituli, datque jus perpetuum percipiendi fructus. Coadjutor vero non obligatur præcise ratione coadjutoriæ, licet instituatur cum futura successione, quia nondum est beneficiatus. Excipe, nisi habeat jus plenum administrandi ob beneficiati amentiam, aut similem infirmitatem, vel assumatur ad totum onus beneficii in defectum beneficiati; nam tenetur ad omne onus, ad quod assumitur.

6. Impuberes ratione studiorum non excusantur: nam comprehenduntur voce, *Quilibet*, Conc. Later. & Beneficium non datur nisi propter officium. Item ad Horas obligantur patrimonia habentes, ex Bulla Pii V. cit.

7. Ex communiori sententia, nulla est obligatio recitandi ante partam (1) possessionem, quia ante illam non censetur provisus beneficium perfecte consecutus, nec potest fructus percipere, nec beneficii jura exercere. Excipe, nisi dilatio possessionis capiendæ proveniat ex culpa, vel negligentia beneficiati: nam *mora sua cuilibet est nociva*, reg. jur. 25. in 6. & nemini sua fraus vel negligentia prodesse debet. Tenetur autem statim sub mortali, accepta possessione, ex Bulla cit. Qui autem sex primis mensibus omisit, juxta alios (2) tenetur ad restitutionem, quia ex natura rei tenetur, non solum ex jure ecclesiastico; nam datum ob caussam obligantem retineri non potest, caussa non secuta; juxta alios non tenetur, quia Papa remittit obligationem restituendi ob omissum sex primis mensibus officium, licet talis graviter peccaverit, cum violaverit præceptum in re gravi.

8. Tenuitas beneficii non excusat ab hac obligatione. Ita S. *Antoninus*, *Navarrus*, *Suarez*, *Toletus*, *Azor*, *Reginaldus*, *& alii communiter*. Quia jura ad officium obligant omnes beneficiatos sine exceptione, ut patet ex his verbis Concil. Later. *Quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura*. Et ex his Bullæ Pii V. *Qualiacumque beneficia obtinentes*. At ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Et lex generalis est, dari beneficium pro-

„ (1) Nec refert, quod tempore collationis, & acceptationis beneficii incipiant Beneficiarii habere jus „ in re, eisque fructus debeantur. Nam ex Martino „ Becano (*q.* 11. *de Orat.* concl. 2.) persæpe ante captam possessionem incertum est illud jus: & possunt „ iisdem impediri, multis modis, qui primum se produnt, quando capienda est possessio. Porro præter „ casum *fraudolentæ dilationis*; hic e vestigio ab Auctore expressum, alterum adde, si nempe Beneficiarius ante partam possessionem beneficii jam actu perciperet notabilem partem fructuum, sicuti quandoque evenit. Tunc enim, utpore habens dominium „ etiam utile, omnino teneretur recitare Officium.

„ (2) Haud pauci, iique graves TT. docent, Beneficiarium *naturali* jure constringi ad restituendos „ fructus sex priorum mensium, qui a possessione beneficii effluxerunt: quoniam omittendo tunc culpabiliter Officium, violavit, ut ipsis videtur, justitiam *commutativam*, unde radix restitutionis oritur. Hujusmodi autem violationem ex eo deducunt, „ quod Beneficiarius instar stipendiarii beneficium a „ Fundatoribus nactus sit, ut obiret munia beneficio „ adnexa, inter quæ numeratur præcipue recitatio „ Divini Officii. Atque hac ipsa ratione quidam illorum TT. solent adstruere, quod olim plures Decretalistæ, ac Summistæ tradidere: scilicet Beneficiarios non jure tantum Ecclesiastico, sed etiam naturali obligari ad recitandum Officium. Subdunt vero (quo contrariæ opinionis palmare momentum evertant) a prædicto restitutionis onere, priores „ sex menses respiciente: Beneficiarios nequaquam „ fuisse sublevatos aut per Lateranensem Decretum, „ aut per Pianam Constitutionem, quia in istis, res „ jam diuturno & acri DD. dissidio obnoxia teste Covarruvia (lib. 3. var. resol. c. 13. n. 10.) relinquitur „ prorsus intacta, quoad primum semestre attinet: „ solumque determinatur, ob antecedentem illam „ omissionem non posse conveniri, & mulctari in „ Ecclesiastico foro Beneficiarios desides Bened. XIV." (Instit. Eccles. 107. §. 1.) *scribit*: In controversia, quæ disceptatur, an jure Divino, vel Ecclesiastico Officium recitari debeat, opinionem veritati magis consentaneam probamus, quod nempe ex jure Ecclesiastico illud dimanaverit. *Hinc forte conjecturam capere licebit, quidnam sentiendum sit in superiore altera controversia, quæ ad istam consectaria videtur.*

propter officium. Imo cap. *Clericus*, *dist.* 91. jubetur Clerico pauperi, ut agricultura vel artificio sibi victum comparet sine officii detrimento. Præterea beneficium acceptans, sponte acceptat omne onus illi annexum, & in illud consentit. (1) Nec ex tali onere patitur injuriam, cum hæc scienti & sponte consentienti non fiat. Sic vir tenetur ad onera matrimonii & alendam uxorem, quamvis ab ea non receperit dotem sufficientem. Saltem in hoc consuli debet cujusque Ecclesiæ consuetudo, & in dubio Episcopus loci.

Sed an beneficiarius privatur omnibus beneficiis fructibus respondentibus iis diebus, quibus non recitavit, si obierit alia ministeria beneficio annexa? (2).

Resp. Suarez, Reginaldus, Azor, Navarrus, & alii docent, omnibus privari; quia Conc. Later. dicit generaliter, omittentem Horas non facere fructus suos; & Pius V. sine ulla exceptione & distinctione statuit, ut omnes beneficiorum suorum fructus amittat, ubi eodem modo de beneficiis sive curatis, sive simplicibus loquitur.

Non pauci tamen docent, teneri tantum ad partem fructuum respondentem officio omisso, spectata quantitate redituum & onerum. Quia beneficium, cui alia onera annexa sunt, ut prædicatio, ministratio sacramentorum, celebratio Missæ &c. non solum propter Horas, sed etiam propter illa alia onera & ministeria institutum est, & datur. Ergo æquitas postulat, ut qui alia munera rite obiit, non privetur stipendio iis debito. Cum enim imponatur obligatio restituendi, quia beneficium datur propter officium; quando aliquis præstat plura officia, & omittit unum illorum, ut recitationem Horarum, satis est, si restituat partem stipendii respondentem officio omisso. Dicunt autem Conc. Lateran. & Pium V. loqui de omnibus fructibus respondentibus Horis canonicis, non vero de aliis datis ob alia ministeria, & intelligi debere pro materia subjecta; vel saltem ea decreta non fuisse recepta cum tanto rigore, sed cum hac moderatione, ut qui alia onera habent, quibus satisfecerint, possint fructus iis respondentes lucrari.

Respondet Suarez, licet beneficium detur propter plura officia, nihilominus legem potuisse punire omissionem unius officii privatione omnium fructuum etiam respondentium aliis servitiis; privasse autem ex verbis citatis constare. Alii docent ad securitatem conscientiæ petendam esse compositionem cum sacra Pœnitentiaria.

Quid si beneficium possidens nullos ex eo fructus percipiat?

Resp. 1. Tenetur Horas recitare in his casibus: 1. Si omnes fructus loco pensionis impendat ei, qui sibi resignavit: vel Sacerdoti substituto ad peragenda beneficii onera. Quia habet titulum & possessionem beneficii, cui annexa est obligatio personalis recitandi Horas: quod si non fruatur fructibus, hoc est per accidens, & quia sic ipse sponte consentit. 2. Si iis privetur juste, v. gr. quia non residet, vel nondum sacris initiatus est, vel ob aliquam culpam. Nam Ecclesia non debet privari suo debito servitio ob culpam, aut aliquem defectum ministri, qui hanc fructuum privationem sibi imputare debet. 3. Si illi fructus aliquo casu perierint, v. gr. incendio, sterilitate, hostium spoliatione &c. vel si hominum injuria pro aliquo tempore auferantur sine spe recuperandi. Quia cum beneficia instituta sunt, simul jun-

(1) *Communiorem hanc sententiam, ab Auctore propugnatam, tali confirmat argumento Fagnanus* (*N.* 7 & 8. *Comm. in cap.* 6. Conquerente, *tit.* 4. *de Cler. non resid. lib.* 3. *Decr.*) *Arctior est obligatio dicendi Officium, quam residendi; sed exiguitas beneficii non excusat Beneficiarium a residentia, juxta cit. Decretal. Alexand. III. ergo multo minus ab Horis dicendis. Exinde autem monet, allegationem* tenuitatis *beneficii juvare quidem posse tempore collationis, sed post collationem non conferri juridicam; ideoque Beneficiarium ejusmodi debere sibi aliunde parare congruum victum, juxta modum a Sacris Canonibus* (2. *p.* 1. *Decret. dist.* 91.) *præmonstratum. A prædicta sententia aliquatenus discedunt quicumque cum Scoto ajunt, immunem esse ab obligatione saltem* quotidie *recitandi Officii Beneficiarium illum, qui ex beneficio reportat quid minus tertia parte sustentationis: Henautia tali usu vult, standum esse* locorum consuetudini legitime introductæ. *Porro iis, quæ de* tenuitate *beneficii nunc Auctor protulit, poterunt Lectores exemplo conjungere reliqua, quæ ab eodem in fine præsentis qu.* 3. *traduntur de Beneficiario* nullos *ex beneficio fructus percipiente.*

(2) *Quæstio instituitur de beneficio, quod* secundum se, *non per* accidens, *complectitur plura diversa onera; cujusmodi est beneficium Curatum; a quo indivulsa obligationes recitandi Officium, concionandi, administrandi Sacramenta &c. Tum supponit ex. ca. Parochum aliquo die festo strenue functum singulis muniis, dempta sola recitatione Horarum Canonicarum, quas potuisset absoluto persolvere, si voluisset. His prænotatis dubium in eo versatur, utrum idem Parochus, cui quotidie ex proprio beneficio proveniunt, v. gr. tria scuta in restitutione fructuum perceptorum facienda ob unicam illam omissionem Officii debeat deperdere* integrum *stipendium illius diei, vel partem dumtaxat stipendii, hoc est, tria scuta, vel unum tantummodo. Qui in tali eventu portionem integram Parocho adimunt, sunt certe & multi, & graves qua Canonista, qua Theologi: ut, præter nominatos ab Auctore, Valentia, Navarrus, Garzias, Malderus, Habertus, Coletus &c. eorumque sententia videtur Ecclesiastico juri conformior, etsi contraria aliorum DD. sit magis consona naturali æquitati, & usu recepta. Dissidium tamen, quoad* praxim, *ferme evanescit. Siquidem recentiores saltem sententiæ prioris patroni haud gravate dant, Constitutionem S. Pii V. si ejus mens fuit præscribere restitutionem omnium fructuum in prædicto casu usque ad hunc apicem non amplius vim obtinere. Itaque concludendum videtur, restituendorum fructuum portionem pro omisso culpabiliter officio esse mensurandam arbitrio prudentum, secundum quantitatem, & qualitatem reliquorum diversorum onerum Beneficiario incumbentium.*

imposita est perpetua obligatio officii, licet fieri nequeat, quin aliqui ejusmodi casus decursu temporis accidant. Qui autem beneficium semel acceptat, sicut omnia jura & emolumenta percipit, ita suscipit in se pericula, & cum periculis se obligat ad ejus onera, idque ex pacto tacito inter ipsum & Ecclesiam. Adde quod superiorum vel sequentium annorum proventus talem jacturam satis compensare possunt. 4. Quando reditus primi vel secundi anni subtrahuntur beneficiato, ut cedant fabricæ, vel antiquis canonicis: tum quia talis consuetudo non fuit inducta, ut minueretur officium: tum quia cum his conditionibus sponte suscepit beneficium: tum quia per applicationem fructuum fabricæ, ipse liberatur imposterum onere solvendi pro fabrica, & si applicentur canonicis, ipse tunc obtinet jus & spem idem percipiendi ab aliis, & suo tempore eadem commoda percepturus est. Nec refert quod prius mori potest aut cedere beneficio, quia hoc se habet per accidens.

Resp. 2. Si absque sua culpa nullos fructus percipiat, nec sit spes eos postea percipiendi, ut cum fundus beneficii ab hæreticis occupatur, juxta multos non obligatur ad Horas ratione hujus beneficii. Quia non est mens Ecclesiæ, ut teneatur ad hoc onus, cum stipendium non habeat, & censeatur amisisse facultatem unquam percipiendi. Quod si partem fructuum, aut distributiones recipiat, ad officium totum tenetur non minus, quam qui beneficium sufficiens ad integram sustentationem habet. At si sit spes percipiendi aliquando fructus, teneretur: tum quia hæc spes est pretio æstimabilis, & beneficium pacifice possessum cum tali spe est sufficiens ratio obligandi, & interim gaudet honore & privilegiis: tum quia teneretur si casu fortuito, ut propter sterilitatem, furtum, bellum, & similia, aliquibus annis non reciperet fructus.

Quæ. IV. *Ad quid insuper tenentur Beneficiati choro addicti?* (1)

Resp. 1. Tenentur choro interesse tempore divini officii, ita ut si sine legitima caussa ab eo absint ultra tempus sibi a jure concessum; peccent mortaliter, & tenentur ad restitutionem. *Prob.* 1. Ex can. 3. dist. 91. *Clericus, qui absque corpusculi sui inæqualitate vigiliis deest, stipendiis privatus excommunicetur.* Et ex tit. *de Cler. non resident.* Et ex Conc. Trid. sess. 24. c. 12. ibi: *Obtinentibus in cathedralibus aut collegiatis dignitates, canonicatus, præbendas aut portiones, non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesiis quolibet anno abesse. Salvis nihilominus earum Ecclesiarum constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt &c.* Et ex multis Conciliis provincialibus. 2. Quia ex officio tenentur in choro horas omnes recitare, & propter hanc recitationem publicam in choro stipendium accipiunt, ad hoc enim instituta sunt illa beneficia. Quare sacra Cardinal. Congreg. die 20. Aprilis 1602. declaravit, Canonicos qui non recitant in choro, non satisfacere obligationi suæ. Tenentur autem omnibus & singulis Horis interesse: nam tenentur officium integrum sollemniter persolvere, & non tantum partem officii. Unde Concil. Gener. Later. IV. c. 17. præcipit clericis, choro præsertim adstrictis, & Canonicis *in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter & devote.*

Quanta autem ad mortale requiratur absentia a choro ultra duos aut tres menses juxta cujusque Ecclesiæ consuetudinem, sive ex consuetudine, sive ex continuis, sive ex interruptis diebus componatur, controvertitur. Suarez excusat solum a mortali absentiam unius diei. (2)

Excusantur tamen a præsentia chori & residentia, absentesque jure percipiunt fructus beneficiorum Canonici studentes Theologiam per annos 5. vel docentes Theologiam toto tempore quo docent cap. ult. *de Magist.* Item duo Canonici qui sunt in obsequio Episcopi ad Ecclesiæ utilitatem, c. 15. *de cler. non resid.* & qui sunt in obsequio Papæ ad eumdem finem, c. 14. *eod. tit.*

Nota. (3) Qui etiam ex legitima caussa a choro ub-

(1) *De chorali recitatione Officii sæpius disseruit Bened. XIV. nimirum in Prolixa* Instit. Eccl. 107. *quæ distributa conspicitur in 17. paragraphos, in l.* 13. de Syn. c. 9. n. 11. *& seq. in* Literis, *sub die 19. Jan. an.* 1747. Præclara decora, §. 6. *& seq. demum in* Constitutione, *potiori ex parte jam transcripta versus finem præsentis q.* 4.

(2) *Habertus, Collettus, & alii castigati TT. non audent reum pronunciare lethalis peccati Beneficiarium una & altera etiam die a choro absentem: quia scilicet talis omissio non videtur esse gravis, si conferatur cum diligentia, qua reliquis integri anni diebus chorum frequentat. Ceterum fatentur cordati omnes, in quavis hypothesi increscere reatum, ubi de Beneficiario agitur, ex cujus absentia grave damnum subit Ecclesia; ita scilicet, ut, ipso deficiente, Officium Divinum vel penitus omittatur, vel minus apte persolvatur.*

(3) *De hac materia legendus Bened. XIV.* (Inst. Eccl. 107. §. 7. *usq. ad* 11. *item* de Syn. *lib.* 4. *c.* 4. *n.* 1. *& lib.* 3. *c.* 6. *n.* 2.) *necnon Covarruvias, qui speciatim disquisivit* (*var. resol. lib.* 3. *c.* 13.) Quidnam consuetudo possit circa fructus beneficiorum absentibus conferendos. *Est hic potissime attendenda vulgata distinctio fructuum beneficiorum. Quidam nimirum constituti sunt, ut ex titulo canonice ac legitimo beneficium habenti competant: alii vero distributione quadam veluti diurnum & horarium stipendium distribuuntur iis, qui quotidiano ministerio in celebrandis Officiis Divinis subserviunt Ecclesiæ. Illi plerumque vocantur simpliciter* fructus, *isti* distributiones. *Origo distributionum cœpit ab Ivone Carnotensi Episcopo, qui initio sæculi* XII. *extremum diem clausit; sic enim ipse scribit* (*Ep.* 219.) Cum in quamplurimis Canonicorum Carnotensium desuevisset disciplinæ regularis observantia, ut de negligentibus facerem diligentes, de tardis assiduos ad frequentandas horas Canonicas, deliberavi apud me, ut darem eis dimidiam Præposituram, ut inde fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi: ut quos panis interni dulcedo non movebat, panis corporei refectio provocaret, quamvis eorum annua præbenda ad hoc sufficiens esse deberet. *Quod quidem institutum paullatim ad alias* Ec-

absunt, non lucrantur distributiones quotidianas, & receptas tenentur restituere, non obstante remissione, ex c. 32. *de prabend.* & ex Concil. Trid. sess. 24. c. 12. ibi: *Distributiones, qui statis horis interfuerint, recipiant: reliqui, quavis collusione aut remissione exclusa, his careant, juxta Bonifacii VIII. Decretum, quod incipit: Consuetudinem &c.* In quo excipiuntur *solum ii, quos infirmitas, seu justa, & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesia utilitas excusaret.* Hinc punctator, cui ex officio incumbit notare absentes a choro, tenetur ad restitutionem, si eos non notet, quia caussa est quod sol-

---

Ecclesias deincept permeavit, ita ut tandem Pontificio jure constituta, & confirmata fuerint distributiones, quales juxta decretum prasertim Tridentina Synodi (sess. 21. de reform. cap. 3.) nunc obtinent.

„ Siquidem vero ex dictis quotidianæ distributiones
„ sunt reditus veluti casuales & incerti, nec attinent
„ ad corpus Præbendæ, ideo juxta Sacros Canones
„ venire non solent appellatione fructuum beneficii,
„ teste Fagnano (Com. in c. 32. *Licet vobis*, tit. 5.
„ de Prebend. l. 3. Decr.) Unde privilegium absenti
„ Beneficiario concessum de fructibus integris percipien-
„ dis ordinarie non extenditur ad quotidianas distri-
„ butiones. Et ideo ex Bened. XIV. (*Inst. Eccl.* 60.
„ & *de Syn.* l. 5. c. 2. nu. 5.) quoties juxta decretum
„ Trid. Conc. jure percipiendi *fructus* privantur, qui
„ Parochia, Canonicatu, aliave dignitate præditi non
„ emiserunt statuto tempore professionem fidei, ii non
„ censentur amittere distributiones chorales pro Horis,
„ quibus interfuerunt. Observat tamen Fagn. (Com.
„ in c. 7. *De cetere*, tit. 3. de Cler. non resid. l. 4.
„ Decr.) Canonicos, aliosque Beneficiarios, absentes
„ a propriis Ecclesiis pro servitio Episcopi, percipere
„ posse distributiones quotidianas, si in iisdem Eccle-
„ siis non sint Præbendæ distinctæ, nec fructus ut a-
„ juni grossi; sed omnes reditus consistant in distribu-
„ tionibus. Etenim in tali casu distributiones succe-
„ dunt in locum Præbendarum, & fructuum, ut ip-
„ se ibidem probat variis Sac. Congreg. declarationi-
„ bus. Imo etiam extra prædictum casum, teste Be-
„ ned. XIV. (l. 13. *de Syn.* c. 6. n. 2.) juxta celebrem
„ Sixti V. Const. *Romanus*, si quis de gremio Capitu-
„ li, seu alia dignitate aut beneficio præditus, loco
„ proprii Episcopi visitet limina SS. Apost. Petri, &
„ Pauli, donec hujusce rei gratia abfuerit, Canonica-
„ tus seu Beneficii fructus, & distributiones lucra-
„ tur, perinde ac si Divinis Officiis, & Choro inte-
„ resset. Similiter ex eod. Bened. XIV. (*Inst. Eccl.*
„ 107. §. 9.) Sac. Congreg. sæpius edixit, deberi præ-
„ ter fructus Præbendæ distributiones quotidianas Ca-
„ nonicis, aliisque Choro addictis, pro eo tempore,
„ quod vere pro negotiis Capituli absunt. Paucis,
„ juxta Franciscum Gasparum (par. 1. *Inst. Can.* tit.
„ 9. cap. unic.) *quinque* universim sunt caussæ, ratio-
„ ne quarum etiam non interessentes distributiones quo-
„ tidianas lucrantur. 1. Infirmitas. 2. Justa corpo-
„ ralis necessitas. 3. Evidens Ecclesiæ utilitas vel pro-
„ pria, vel universalis. 4. Quando in aliqua Eccle-
„ sia fructus integri Præbendarum consistunt in distri-
„ butionibus. 5. Privilegium a Pontifice concessum.
„ Jam dubitabit quis animo perpendens, quæ de ori-
„ gine distributionum choralium initio attulimus ex
„ Ivone Carnotensi. Nimirum, si Canonici aliique be-
„ neficiarii panis corporei selectione provocantur ad
„ frequentanda, & obeunda Divina Officia, nonne si-
„ moniaca labe fœdantur? Responsionem ex Hostiensi
ita dat Fagnanus (n. 42. & seq. Com. in c. 16. O-
„ *lim tibi*, tit. ult. Decr.)" Interessente pro donario, qui non interessent pro Deo, non committere quidem simoniam veram, cum nulla pactio, nulla conditio expressa intercedat: sed tamen graviter peccare, & committere simoniam mentalem, pro qua sufficit; sine dispensatione aliqua, per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori, ut legitur in cap. Tua nos, & cap. fin. de Simonia. *De istis Clericis, qui scilicet distributiones respiciunt tamquam finem unicam, seu principalem operis, intelligendus D. Benav.* (*Expos. in Lam. Jerem.* c. 1.) *ubi ait:* Vita Clericorum dissipatur quasi hortus, dum in rebus spiritualibus sola carnalia quæruntur, sicut in illis patet, qui nunquam veniunt ad Ecclesiam, nisi quando distributiones dantur, sicut bubo non venit ad Ecclesiam, nisi propter oleum. *Ceterum distributiones recipi posse citra mentalis etiam simonia reatum, colligitur ex hac alia doctrina Seraphici* (*in 2. Sent. dist. 38. art. 1. q. 3.*) Cum quis vadit ad Ecclesiam ad percipiendas distributiones, hoc potest facere tripliciter. Aut ita, quod principaliter intendit gloriam Dei; & simul intendit obtinere pecuniam, ut pauperibus distribuat, vel in alios usus licitos ad honorem Dei convertat. Alio modo potest aliquis ire ad Ecclesiam intendens Deo placere, & simul cum hoc pecuniam acquirere; ita tamen, quod ejus acquisitionem ad Deum non refert: nec tamen ipsam pecuniam statuit finem principalem, pro eo quod ipsam non diligit propter se. Tertio modo vadit quis ad Ecclesiam duplicata intentione, ita ut quod vult Deo placere, & vult obtinere pecuniam, quam sicut avarus appetit acquirere, ut possit thesaurum suum ampliare, & in eo delectari propter se. Primo modo statuere diversos fines est bonum & meritorium, & pertinet ad bonam voluntatem. Secundo modo non est bonæ voluntatis, loquendo formaliter; attamen non sic repugnat, quin possit cum ea stare: est enim ibi peccatum veniale, non mortale. Et hoc vult dicere Augustinus, cum ait: minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Tertio modo est contra bonam voluntatem. Talis enim vult duobus dominis servire: & hoc est impossibile. Et talis est voluntas hypocritarum: quibus væ damnationis æternæ comminatur Scriptura; pro eo quod terram ingrediuntur duabus viis. „ De his & similibus materiis periculo simoniæ
„ facile obnoxiis, rursus idem Seraphicus verba facit
„ (in 4. Sent. dist. 25. art. 1. q. 4. in resp. ad reg. &
„ *de paupere Christi*, art. 2. ad obs. 17.) item Ange-
„ licus (quodl. 8. art. 11. atque 2. 2. qu. 100. art. 2.
„ ad 4.) Concludamus cum Bened. XIV. (Inst. Eccl.
„ 107. §. 7.)" Hujus emolumenti distributionum ratio non debet potissimum ad Chorum perducere; sed pietatis studium, ut obsequium Deo præstetur, ipsiusque laudes decantentur. Qui solum utilitate distributionum traheretur, simoniæ labem contraheret.

solvantur distributiones iis quibus non debentur cum damno eorum, quibus jure debentur, quibus proinde tenetur restituere de suo. Idem est de distributione, si distributiones solvat iis, quibus non debentur, hoc est, iis qui absunt ob infirmitatem aut necessitatem corporalem, vel in evidentem utilitatem Ecclesiæ, seu ex alia causa licet justa; nam is privat alios, quibus jure debentur. Ex Decr. Concil. Trid. sess. 21. c. 3. Distributiones illæ saltem, quæ ab Episcopis post tale decretum institutæ sunt ex fructibus beneficii, applicari debent fabricæ quatenus indigeat, aut alteri pio loco, arbitrio Ordinarii.

Porro cæcus habens præbendam tenetur choro interesse, & audire alios canentes, & recitare quantum ipse potest & recordatur, nam ad id tenetur ex beneficii cum præbenda. Cur enim excusaretur? *Ita Suarez Filliuc.*

Resp. 2. Iidem tenentur jure communi canere in choro, & alta voce recitare officium secundum Ecclesiæ suæ usum, ex c. 9. dist. 92. *Quilibet Clericus Ecclesiæ deputatur, si ad quotidianum psallendi officium matutinis vel vespertinis horis ad Ecclesiam non convenerit, deponatur a clero.* Et ex Conc. Trid. sess. 24. c. 12. *Omnes divina per se, & non per substitutos compellantur obire officia ... atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, distincte devoteque laudare.* Item ex variis Conciliis. Nam ad officium talium beneficiatorum publice canonicarum precum decantatio pertinet, cum ad eam instituta sint illa beneficia; & reipsa reditus eis specialiter dantur ut choro inserviant. Nec distributiones constitutæ sunt ob nudam præsentiam, sed ut cum aliis psallant, & officium decantent. Quare non satisfaciunt privatim in choro Horas recitando, nec lucrantur distributiones quæ debentur solis choro inservientibus: nam quod datur ob causam obligantem, causa non secuta, non debetur, sed restitui debet.

✠ Extat hac de re Bened. XIV. Constit. ad Universos Italiæ Patriarchas, Archiepiscopos, ac locorum ordinarios, cujus initium est: *Cum semper*, tom. 2. Bullarii pag. 366. in qua §. 24. sequentia leguntur.

„ Equidem scimus in aliquibus Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis, inter Canonicos eam opinionem invaluisse, ut se munus suum satis implere contendant, dum choro præsentes assistant, licet ipsi sibi silentium imperent, neque psallentibus Beneficiatis, aut Mansionariis in cantu se adjungant. In hujusce vero opinionis confirmationem adduci ab iisdem solent inveteratæ consuetudines, statuta peculiaria, aut etiam prætensa Ecclesiarum privilegia. At quum Synod. Trid. sess. 24. c. 12. loquens de Dignitatibus & Canonicis, qui choro interesse debent, unum ex eorum officiis esse dicat, *in Choro ad psallendum instituto, Hymnis, & Canticis Dei nomen reverenter, distincte devoteque laudare*, quumque pauca omnino sint capitula, in quibus eo modo a Canonicis in choro assistitur, ideoque receptæ in universali Ecclesia disciplinæ paucos illos adversari dignoscantur; quum insuper opinio illa nunquam in Cong. Conc. Trid. interpretationi præposita, examinata sit, quin statim explosa fuerit, & improbata: quamvis præsumptis consuetudinibus, aliisque fundamentis, & rationibus innixa perhiberetur, canonicis etiam Ecclesiarum Patriarchalium hujus nostræ Urbis super hoc instantibus; quum denique idem judicium prolatum reperiatur a pluribus Conciliis Provincialibus, ab hac etiam Apostolica Sede approbatis, & confirmatis: nihil jam reliquum esse videtur, quominus pauciores universorum legi se accommodent. Equidem minime nobis compertum est, quo peculiari titulo suffulti persuasum habeant unius, vel alterius Ecclesiæ canonici, se muneri suo satisfacere per simplicem in choro assistentiam, absque Divinæ Psalmodiæ cantu. Verum, nisi illis præsto sit Apostolicum non præsumptum vel abrogatum, sed legitimum, ac vigens, Privilegium, sive Indultum, jure ac merito verendum est, ne isti, dum ita se gerunt, Præbendarum, ac distributionum fructus minime suos faciant; & consequenter ne ad eorum restitutionem teneantur ".

Porro pars chori, quæ tacet, tenetur attendere ad ea quæ canit altera; nam tenetur ad totum officium moraliter concurrere, & totum facere suum. Alias non censeretur moraliter præsens toti officio: nam is non dicitur præsens alicui rei, qui ad aliud attendit, ex l. *Coram* §. *de verb. signif.* Nec satisfacit qui prævenit, & privatim recitat partem alterius chori, & postea voluntarie distrahitur; nam non satisfacit toti officio publico chori, non enim communicat in parte officii quam non recitat, nisi ad eam attendendo. Unde in solemni Missa omnes tenentur audire attente Evangelium, Epistolam, & alia quæ ab uno decantantur.

Controvertitur an legitima sit consuetudo, qua in quibusdam locis canonici totum onus psallendi seu canendi imponunt vicariis vel cantoribus conductitiis, ipsi vero certis temporibus adsunt. Certum est tales saltem teneri privatim horas recitare; nam generalis est lex recitandi horas, cui non satisfacit, qui tantum alios recitantes audit; item teneri choro interesse, tempore officii cum devotione & attentione: quod si domi horas persolverint, attendere more orantium, alioqui vana nec religiosa esset illorum præsentia.

Quæst. V. *An Beneficiarii omnes teneantur partem fructuum beneficii, honestæ sustentationi suæ superfluam, impendere in pauperes vel alios pios usus;* (1).

(1) „ Hic jam Auctor ingreditur amplissimam, simulque implicatam disputationem de *peculio Clericorum*, quæ multas ac varias quæstiones sinu suo comprehendit. Deinceps plura sparsim profert, quibus nec pauci, nec ignobiles DD. acriter refragantur. Non is ego sum, qui possim, veritate certo commonstrata, gliscens dissidium compescere. Silebo penitus, quosque Lectores attente lustraverint integrum Auctoris textum, qui duabus istis q. 5. & 6. continetur. Postea calci q. 6. nonnulla adjiciam, quæ conferent ad pleniorem, & nitidiorem disputationis gravissimæ intelligentiam: sed præterea inservient ad temperandum rigorem recentiorum Scriptorum, qui in hac materia interpretanda ultra metam excurrisse videntur.

Resp. Secundum omnes ad id sub mortali tenentur. Et quidem, paucis exceptis, etiam jure naturali, ita ut consuetudo in contrarium excusare non possit, sed omnes pene Canonistæ (ut ostendit Navarrus) & plurimi, ne dicam plerique Theologi veteres cum Richard. S Bonav. S. Raymund. S. Antonino, multique recentiores Turrian. Comitol. Laym. Gormaz &c. docent, ad id teneri non solum ex caritate & religione, sed etiam ex justitia, ita ut si superflua omnia non impenderint in usus pios, teneantur ad restituendum pauperibus, vel aliis piis caussis: ideoque non habere dominium omnium fructuum beneficii absolutum & liberum, sed gravatum onere justitiæ superflua impendendi in pios usus.

Prob. 1. Ex Patribus, & Conciliis. S Ambros. ep. 31. ad Valent. *Nihil Ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos reditus præbet, hos fructus. Possessio Ecclesiæ sumptus est egenorum*. S. Geron. in can. *Quoniam* 16. q. 1. *Quidquid habent Clerici, pauperum est*. S. August. in can. *Si privatum*, 12. q. 1. *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodam modo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus*. S. Greg. lib. 5. epist. 55. ait, Patrimonium Ecclesiæ Romanæ esse res pauperum. Et lib. 11. epist. 23. ad Julian. de se ut possidente bona Ecclesiæ ait: *Quem constat non res suas sed ad dispensandum res pauperum habere .. dispensatoris locum in rebus, sicut jussi, pauperum tenemus*. S. Bernard. epist. 2. ad Falcon. *Quod præter necessarium victum & simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est*. Ita alii Patres. Adde can. *Res Ecclesiæ*, 12. qu. 1. Conc. Gener. Nic. II. c. 12. *Omnium Ecclesiasticarum rerum Episcopus sollicitudinem habeat, & dispenset eas tamquam Deo contemplante. Non licet autem ei fraudare quidquam ex illis, vel cognatis propriis donare quæ Dei sunt. Quod si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur*.

Conc. Gener. VIII. c. 15. decernit Ecclesiasticos reditus ad ministrorum sustentationem, *& ob escam pauperum, & peregrinorum sustentationem esse*. Concil. Gener. Later. III. c. 19. dicit. *Ecclesiarum bona & clericorum, & pauperum Christi usibus deputata esse*. Gregor. IX. c. 16. de foro compet. ait: *Cum valde sit iniquum ea, quæ collata sunt pro remedio peccatorum, Ecclesis vel relicta, aut eis justis modis aliis acquisita, aliis usibus applicari*, Concil. Turon. ann. 813. c. 10. *Rebus Ecclesiæ ita utantur, non ut propriis, sed ut sibi ad dispensandum commissis*. Ita loquuntur multa alia Concilia. Unde Conc. Paris. 829. adductis multis canonibus, & textibus Patrum, ait, cap. 15. *Sicut igitur præmissa documenta declarant, non sunt res Ecclesiæ, ut propriæ, sed ut Dominica, & a Domino commendata tractandæ*. Adde S. Tho. qu. 2. 2. q. 100. art. 1. ad 7. ait: *Quamvis res Ecclesiæ sint Prælatis principalis dispensatoris, non tamen ejus ut domini & possessoris*. Et q. 119. art. 3. ad v. *Clerici sunt dispensatores bonorum Ecclesiæ, quæ sunt pauperum, quos defraudant prodige expendendo*.

Dices. Patres docent superflua divitum, etiam laicorum, esse pauperum, & tamen divites non tenentur ex justitia stricte dicta dare superflua sua pauperibus, ita ut si omittant, obligentur ad restitutionem. Ergo similiter cum Patres dicunt bona Ecclesiæ esse pauperum, esse dona Dei, non intendunt significare obligationem justitiæ dandi bona ecclesiastica superflua pauperibus vel piis operibus,

Resp. Neg. conseq. Quia 1. Textus Patrum intelligi debent pro subjecta materia. Bona autem Ecclesiastica, utpote bona Deo dicata, & in solos pios usus donata, diversæ sunt moraliter naturæ, & obligationis ab aliis bonis. Et vero etiamsi nulli essent pauperes, nihilominus secundum omnes bona superflua beneficiorum in alios usus pios impendi deberent, quamvis in hoc casu laici sua superflua sibi retinere, vel consanguineis donare possent; quia nempe bona superflua beneficiorum sunt bona Dei, & bona dicata, & donata in usus pios. 2. Concilia in suis canonibus proprie & accurrate loqui solent, & tamen non aliter in præsenti materia loquuntur atque Patres. 3. Obligatio impendendi in usus pios bona superflua beneficiorum, quam Patres & Concilia agnoscunt & tradunt, est omnino distincta a præcepto caritatis, & ab obligatione, quam habent beneficiarii circa bona patrimonialia superflua: nam hæc obligatio est specialis beneficiariis circa bona ecclesiastica superflua, & illa sola bona spectat.

Nec dicas, Patres & canones loqui de bonis immobilibus, nam aperte loquuntur de bonis, quæ ad sustentandos ministros Ecclesiæ, & alendos pauperes impendi debent. Constat autem nunquam ministris licuisse bona immobilia consumere in suos vel pauperum usus.

Prob. 2. Quia bona Ecclesiæ sunt ei donata a fidelibus ea intentione, & cum onere ac pacto saltem implicito seu tacito, ut impenderentur in cultum divinum, & alios pios usus, scilicet in sustentationem ministrorum Ecclesiæ & pauperum, in fabricam, ornamenta Templi &c. quatenus hæc bona donata sunt in cultum divinum, ideoque in usus pios Deo gratos. Nam 1. A Patribus & Conciliis bona Ecclesiæ dicuntur vota fidelium, pretia peccatorum, bona Dei, hoc est, bona Deo consecrata, quatenus donata sunt tantum in ejus cultum, & usus pios ipsi gratos. Item Ecclesiæ Prælati dicuntur œconomi, & dispensatores, non absoluti domini bonorum Ecclesiæ. 2. Fideles bona sua donando Ecclesiæ volebant opus salutare, meritorium, & Deo gratum facere, & illa Deo consecrare; quod non fecissent quoad partem superfluam bonorum, si non dedissent cum onere & pacto, saltem implicito seu tacito, ut in usus pios & gratos omnia impenderentur: nam non est opus pium dare ministris Ecclesiæ bona illorum sustentationis superflua, ut de iis faciant quod libuerit, & possint ea in usus profanos impendere. 3. Hæc intentio fidelium satis constat ex Patribus & Conciliis. S. Ambros. lib. 2. de offic. c. 20. dicit, fideles Ecclesiæ ministris probis sua obtulisse, ut per eos ad pauperes pervenirent. *Quicumque* (inquit) *bonum operarium videt, illi confert quod ille suo officio dispenset, securus quod ad pauperem sua perveniat misericordia. Nemo enim vult, nisi pauperi proficere suam collationem*. S. Th. in epist. 2. ad Cor. c. 12. lect. 5. ait, quod Principes & alii bona Ecclesiæ *non dederunt Prælatis propter se, sed propter pauperes: & ideo non dederunt eis, sed pauperibus. Prælatis autem dantur tamquam pauperum dispensatoribus*. Concil. Gener. Later. II. cap. 10. ait: *Decimas Ecclesiarum, quas in usus pietatis concessas esse canonica demonstrat auctoritas, a lai-*

cis possideri prohibemus. Conc. Aquisgran. an. 816. c. 16. *Res Ecclesiæ, sicut a SS. Patribus traditur, & in superioribus capitulis continetur, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum: fideles namque Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, cælestis patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam; ut his & milites Christi alerentur, & Ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur, & captivi redimerentur. Quapropter vigilanti ac solerti cura providendum est his, qui ejus facultates administrant, ne eas in suos solummodo usus convertant, sed magis juxta possibilitatem rerum, Christo famulantium, imo eorum in quibus Christus pascitur, & vestitur, curam gerere penitus non negligant &c.* Conc. Valent. an. 855. c. 21. *Quia cum ipsa res Ecclesiæ a piis & fidelibus Deo oblata, juxta antiquorum Patrum sententiam, nihil sint aliud, nisi vota fidelium, patrimonium pauperum, redemptio peccatorum; si eas fideliter & integre ecclesiasticis usibus non impendimus, & in eos qui obtulerunt, & in Deum cui oblata sunt, gravissimo nos reatu implicamur*. Conc. Tribur. c. 13. Ideo *danda* (sunt decimæ) *ut Deus placetur, & ministri* [*Ecclesiæ liberiores fiant ad spiritualis servitii expletionem*], *necnon secundum statuta canonum in sustentationem pauperum, & restaurationem Ecclesiarum proficiant &c.* Omitto multa alia Concilia idem declarantia.

Neque dicas ante erectionem beneficiorum, quæ octavo vel nono sæculo accidit, fuisse quidem obligationem justitiæ impendendi superflua in usus pios; sed postea Ecclesiam instituendo beneficia, dominium eorum redituum absolutum ac liberum transtulisse in beneficiarios, cum sola obligatione caritatis vel religionis impendendi superflua in usus pios.

Nam contra est, 1. Bona Ecclesiæ post erectionem beneficiorum non amiserunt naturam & conditionem boni mere ecclesiastici & Deo dicati; ideoque in usus pios impendendi. Nam bona ecclesiastica sunt bona specialiter in Dei cultum donata, & in opera Deo grata dicata, & sic ab Ecclesia acceptata. 2. Cum data sint a fidelibus solum in Dei cultum & pios usus, imposita est obligatio perpetua justitiæ ea sic impendendi. 3. Posteriora Concilia de illis bonis loquuntur sicut priora, & dicunt ea esse bona Dei impendenda in usus pios. Nam Leo X. constit. 7. approbante Conc. Later. V. statuit, ,, ut
,, Cardinales Ecclesiarum bona temere non effundant,
,, sed ea in piis & sanctis operibus exponant, quo-
,, rum caussa magni, & optimi reditus per sanctos
,, Patres statuti, & ordinati fuerunt, *scilicet secun-*
,, *dum naturam, & donationem illorum bonorum*.
,, *Concil. Trid. sess. 25. c. 1. ait*. Omnino eis (*Epis-*
,, *copis*) interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consan-
,, guineos, familiaresve suos augere studeant, cum &
,, Apostolorum Canones prohibeant, ne res ecclesiasti-
,, cas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pau-
,, peres sint, iis ut pauperibus distribuant . . . Quæ
,, vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in
,, quibuscumque Beneficia ecclesiastica tam sæcularia,
,, quam regularia obtinentibus observari, sed & ad
,, S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales pertinere decernit.
,, *Conc. Mediol. I. sub S. Carolo, tit. 63.* E sacro-
,, rum canonum decretis statutum est, & SS. Patrum
,, testimoniis celebratum, quæ bona fidelium pietas
,, Deo consecravit, ea vel illorum necessitatibus hone-
,, ste sublevandis; qui Christi ministri effecti essent,
,, vel Ecclesiis reficiendis, earumque ornamentis ad
,, divinum cultum necessariis comparandis, vel pau-
,, peribus sustentandis addicta esse, siquidem ubi pri-
,, mum Ecclesiæ bona esse cœperunt, eam naturam &
,, conditionem consecuta sunt, ut in alium quam in
,, sacrum & pium usum eorum fructus converti nefas
,, esset. *Conc. Rotomag. anni* 1581. de Monaster. *ait*:
,, Ne existiment commendatarii sibi commendatum
,, monasteriorum regimen ad luxum vel prodigalita-
,, tem, aut ad augendam rem suam, & consanguineo-
,, rum familiam, sed ad piam & justam alienarum rerum
,, dispensationem, & quarum non habent proprieta-
,, tem, Deoque de omnibus reddendam esse rationem.
,, *Idem habet Concil. Aquense ann.* 1585. *Et Concil.*
,, *Burdigal. anno* 1583. *tit.* 16. *ait, reditus Ecclesiæ*
,, *esse Dei proprios. Et tit.* 26. Peculium Christi sunt
,, bona Ecclesiæ Episcopis, Sacerdotibus, & Clericis,
,, cum ad honestum vitæ eorum subsidium & spiritua-
,, lis sumptum ministerii, tum ad pauperum alimen-
,, tum atque sustentationem tradita. *Et Concil. Rhe-*
,, *mense ann.* 1583. *c.* 18. *ait*: Si deinceps quisquam
,, Ecclesiæ bona, quibus pauperes ali oportuit, in e-
,, jusmodi lusus profudisse convictus sit, & qui quæ-
,, stum fecit, rem pauperum male partam restituere
,, & qui jacturam passus est, tamquam sacri patri-
,, monii dilapidator graves pœnas exsolvere cogantur
,, *His adde S. Bernard. qui serm.* 18. *in Cant. sic*
,, *ait*: Timeant Clerici, timeant ministri Ecclesiæ,
,, qui in terris Sanctorum quas possident, tam iniqua
,, gerunt, ut stipendiis quæ sufficere debeant minime
,, contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent,
,, impie sacrilegeque sibi retineant, & in usus superbiæ at-
,, que luxuriæ victum pauperum consumere non vere-
,, antur; duplici profecto iniquitate peccantes, quod
,, & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus &
,, turpitudinibus abutuntur. " Præterea olim quarta pars redituum Ecclesiæ in illorum divisione pauperibus assignari fuit: nunc vero est permixta cum reditibus beneficiorum; nam nullibi separata reperitur.

Dixi, cum onere & pacto saltem implicito, quatenus fideles sua bona Ecclesiæ donabant ad Dei cultum & animarum salutem, ideoque cum onere ut ea in usus pios ac Deo gratos impenderentur.

Obj. 1. Conc. Trid. sess. 22. c. 3. statuit, ut beneficiati, qui servitium debitum in Ecclesia quilibet de statuto omiserint, non acquirant dominium distributionum. Et Pius V. declarat, non recitantes officium non facere fructus suos: Ergo beneficiarii, qui recte suo officio funguntur, acquirunt dominium fructuum.

Resp. Acquirunt redituum dominium, sed restrictum & gravatum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus, non autem absolutum & liberum. Sic si darem alteri centum aureos ad peregrinationem cum onere erogandi id quod ultra necessariam sustentationem superfuit, is acquirit dominium pecuniæ, sed gravatum: ideoque tenetur ex justitia superflua pauperibus erogare: & si non eroget, tenebitur ad restitutionem. Similiter beneficiarii possunt dici habere dominium fructuum beneficii, quia habent dominium partis necessariæ ad honestam sustentationem, & dispensationem superfluorum in pios usus impendendorum, sed dominium illud est grava-

tum onere justitiæ impendendi superflua in pios usus: sicut hæres habet dominium hæreditatis cum onere justitiæ solvendi debita defuncti. Item qui bona fide pecuniam alienam suæ permiscet, fit dominus totius cumuli: sed cum onere justitiæ solvendi alienam suæ permixtam.

Obj. 2. Ex communi Theologorum sententia, clerici habent dominium absolutum ac liberum partis bonorum, quæ necessaria est ad suam sustentationem: ergo & bonorum superfluorum.

Resp. Neg. conseq. Disparitas est quod bona ad congruam clerici sustentationem necessaria, ei data sint absolute, cum solo onere recte fungendi officio spirituali. Largitio quippe bonorum necessariorum congruæ sustentationi ministri Dei est pia impensa jam facta; pium est enim & gratum Deo sustentare ejus ministrum in ejus obsequium sicut erogatio eleemosynæ necessariæ sustentationi pauperis est pia impensa & bonum opus, quamvis pauper ille postea male uteretur hoc dono. At bona superflua clerici sustentationi non sunt data absolute, sed cum onere illa in pios usus impendendi: nam datio talium bonorum facta absolute & sine hoc onere non est pius usus, cum non sit opus pium & Deo gratum, dare alicui bona superflua, de quibus possit pro libito disponere in quosvis usus, etiam vanos. Bona autem omnia Ecclesiæ sunt bona Deo consecrata, & data ea solum intentione, ut in pios usus impenderentur.

Obj. 3. Fideles bona suæ Ecclesiæ Prælatis donarunt absolute & sine ullo onere.

Resp. Neg. Nam fideles bona sua Prælatis Ecclesiæ donarunt in cultum divinum, ideoque impendenda in solos usus pios, utpote solos Deo gratos. Fideles enim bona sua non donarunt Prælatis Ecclesiæ, ut de illis disponere possent in usus profanos: alioqui non pium & Deo gratum opus fecissent, quod tamen solum facere intendebant: pium quippe opus non est, dare Prælatis bona superflua ad quosvis usus etiam profanos. Quod si fideles hoc onus in pactum non deducebant, ratio est, quia probe sciebant suam illam intentionem Prælatis illis satis notam esse, & videbant bona omnia ecclesiastica in pios usus semper impendi. Hoc autem videntes, sua bona in tales usus impendenda donabant.

Obj. 4. Si ita est, Ecclesia non deberet tolerare consuetudinem in multis locis vigentem, ut beneficiarii de omnibus bonis suis testentur pro arbitrio, & qui consanguinei divites eorum bonis ab intestato succedunt.

Resp. Neg. Quia 1. Ecclesia ad vitandas perturbationes, & multas lites potest hujus obligationis observationem cujusque conscientiæ relinquere; & fortius, ut cap. 12. *de testam.* declarat: *quod mobilia per Ecclesiam acquisita de jure in alios pro morientis arbitrio transferre non possunt*: cum jam id de immobilibus declarasset. 2. Cum nullus præsumendus sit malus, nisi probetur; non est censendus beneficiarius donare consanguineis, vel impendere in usus profanos partem piis caussis ex justitia debitam, sed tantum bona patrimonialia, vel donatione sua industria acquisita, vel suæ sustentationi debita, quæ parcius vivendo sibi reservavit. 3. Etsi constet partem aliquam bonorum piis caussis esse debitam ex justitia, forum externum hoc tolerat ad impedienda multa mala, quæ ex innumeris litibus orirentur, ob difficultatem discernendi superflua illa ab aliis bonis: sicut non date actionem circa venditionem injustam, dum læsio non excedit dimidiam partem justi pretii. Et vero ex communi sententia mortaliter peccant beneficiarii, si testentur de superfluis ad usus non pios. Cur hoc Ecclesia tolerat? Cur talem dispositionem non irritat?

Ex dictis sequitur laicos, qui sive testamento, sive ab intestato succedunt bonis provenientibus ex beneficio, vel quia aliis dono acceperant, nisi sint pauperes, teneri in conscientia ad illa restituenda pauperibus loci beneficii, vel aliis piis caussis. Nam testator vel donator non potuit jus in illa transferre ad usus profanos, cum ipse aliud non habuerit: nam *nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur*, reg. jur. 79. in 6. Nemo enim dat quod non habet. Item qui alea lucrati sunt aliquid notabile ex bonis illis superfluis, tenentur *rem pauperum male partam restituere*, ut statuit Conc. Rhem. anno 1583.

Nota 1. Ex dictis saltem patet, beneficiarios teneri non solum ex caritate, sed etiam ex religione impendere bona superflua in usus pios, idque jure divino naturali; cum constet bona illa esse bona Deo dicata, & ad ejus cultum data: ideoque si aliter impendant, reos esse culpæ mortalis & sacrilegii: ac proinde etiamsi non constaret peccasse contra justitiam, merito ipsis in satisfactionem imponitur obligatio tantumdem ex bonis patrimonialibus restituendi piis caussis, quantum ex ecclesiasticis in usus profanos impenderint.

Nota 2. Clerici, qui pensionem clericalem accipiunt, tenentur quoque superflua in pia opera impendere. Quia accipiunt illa ut ministri Ecclesiæ, & cum onere illis bonis affixo. Item commendatarii, cum subeant locum beneficiarii titularis in munere, jure & commodis, subeunt quoque eadem onera. Præterea bona monasterii sunt bona Deo dicata: unde omnis ex natura sua, & ex vi donationis illorum debent impendi in pios usus. Religiosus vero habens beneficium extra monasterium non unitum monasterio, tenetur bona superflua impendere non in usum monasterii, sed in usus pios in loco sui beneficii, ut in subsidium pauperum, in fabricam, & ornamenta templi parochiæ; nam ex jure & ex institutione beneficii habet facultatem ac obligationem superflua in pauperes beneficii & alios pios usus ejus loci præcetera impendendi. Quare illud; *Quidquid acquirit monachus, monasterio acquirit*, non intelligitur de iis, quæ ex beneficio acquirit, sed ex donatione vel propria industria.

Nota 3. Per congruam sustentationem intelligitur quidquid necessarium est ad victum, vestitum, & habitationem beneficiarii ac personarum ei necessariarum, ad hospitalitatem exercendam, ad modicas aliquas donationes remuneratorias, uno verbo, ad honestam ac convenientem cujusque vivendi rationem, ab omni luxu & intemperantia alienam secundum cujusque statum, officium, dignitatem, ordinem, & qualitatem beneficii. Quæ omnia æstimari debent judicio prudenti, & secundum consuetudinem piorum, ac timoratorum ejusdem conditionis, & sacros canones de vita & honestate clericorum, & regulam a Conc. Trid. sess. 25. cap. 1. traditam, videlicet, *Ita mores suos componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter non solum*

lum jubet, ut Episcopi modesta supellectili & mensa ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota ejus domo caveant, ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præferat.

Nota 4. Nomine piorum operum intelliguntur omnia opera misericordiæ tum corporalia, tum spiritualia. Item omnia quæ ad Dei cultum & animarum salutem spectant; nam bona illa donata sunt non solum ad subveniendum necessitati corporali, sed etiam spirituali fidelium, & ad promovendum cultum divinum. Pauperes vero censentur ii, qui carent necessariis sive ad vitam, sive ad statum suum sustentandum secundum suam conditionem.

Porro locus beneficii, ceteris paribus, anteponendus est ceteris; hinc si illo sint necessitates extremæ vel graves, illis statim subvenire debet beneficiarius. Aliis potest ceteris opitulari, modo communium necessitatum proprii loci non obliviscatur.

Sed an Clerici teneantur etiam sub mortali impendere in pios usus partem superfluam bonorum, quæ accipiunt ex ministerio spirituali, ut administratione Sacramentorum, concionibus, sacrificiis, fungendo vicaria temporali &c.

Resp. Non pauci asserunt cum Innoc. in cap. *Quia nos*, de testam. & Panormit. Quia 1. ex jure non possunt de illis testari sicut de patrimonialibus, cap. 9. *de testam.* ibi: *De his tamen quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum.* At alia sunt bona illa, quæ titulo officii aut ordinis percipiuntur. 2. Ex Concilio Nannetensi, cap. 10. ,, Presbyteri noverint decimas ,, & oblationes, quas a fidelibus accipiunt, pauperum & hospitum & peregrinorum esse stipendia, ,, & non quasi suis, sed quasi commendatis uti; de ,, quibus omnibus sciant se rationem posituros in conspectu Dei, nisi eas fideliter pauperibus, & his ,, qui præmissi sunt, administraverint, damna passuros. *Et Conc. Rhedon. an.* 1274. *cap.* 12. Quidquid habent Clerici (*scilicet ut Clerici*) pauperum est. *Idem habet S. August. supr. cit.* 3. *Ex S. Hieron. l.* 14. *in Ezech. ad cap.* 46. Qui ditior ,, est Sacerdos quam venit ad Sacerdotium, quidquid ,, plus habuerit, debet dare pauperibus... Ut reddat ea, quæ Domini sunt, Domino suo. *Ex ex S. Bernard. epist.* 2. *ad Fulcon. ubi generaliter* ,, ait, Quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, ,, rapina est, sacrilegium est 4. " Quia ejusmodi bona sint bona Deo consecrata, utpote intuitu religionis & cultus divini, perinde ac bona beneficiorum data ad sustentationem ministri, & alios pios usus. Nec fideles dant illam pecuniam ut mercedem operis, vel pretium laboris. (nam hoc esset simoniacum, cum opus & labor sint spiritualia) sed ut necessitatis & subventionis stipendium, inquit S. Thom. qu. 120 ar. 2. ut scilicet Clerici habeant unde sustententur, & si quid superest, in pios usus impendant, & pauperes alant pro suo Officio. ,, Oblationes quæ ,, a populo Deo exhibentur, ad Sacerdotes pertinent, ,, non solum ut eas in suos usus convertant, verum ,, etiam ut eas fideliter dispensent, partim quidem ,, expendendo eas in his, quæ pertinent ad cultum ,, divinum, partim vero in his, quæ pertinent ad ,, proprium victum, partim etiam in usus pauperum ,, &c." ait S. Thom. 2. 2. q. 86. art. 2. Et vero bona Ecclesiæ, quæ a Patribus dicuntur bona Dei, & in pios usus impendenda, nihil fere aliud erant tribus primis sæculis sub Imperatoribus ethnicis, quam pecuniam & alia mobilia, quæ a fidelibus dabantur Clericis titulo ministerii spiritualis.

,, Quæst. VI. An Clericus, qui habet bona patrimonialia sufficientia, potest sibi sumere ex bonis ecclesiasticis partem suæ sustentationi necessariam, & disponere de patrimonialibus, perinde ,, ac si careret beneficio?

Resp. Longe plures affirmant cum S. Antonino 3. par. tit. 15. c. 1. §. 18. & Prob. 1. Ex c. 16. & c. 30. *de prabend.* & cap. *Caritatem* 12. q. 2. ibi: *Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Ubi nulla fit distinctio divitum & pauperum; & cap. *Clerici*, 1. q. 3. *Clerici omnes stipendia sanctis laboribus debita secundum servitii sui meritum consequantur.* 2. Quia qui servit altari, potest vivere de altari, ex 1. Corint. 9. *Quis militat suis stipendiis unquam?... Nescitis quoniam qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de evangelio vivere*: & Matth. 10. *Dignus est operarius cibo suo*, 3. Qui occupatus est in commodum aliorum habet jus percipiendi ab iis necessaria ad suam sustentationem, quamvis dives sit. 4. Ex c. *Episcopi* & c. *Manifesta*, & sequentibus, 52. qu. 1. colligitur Episcopos posse retinere bona patrimonialis cum portione canonica bonorum Ecclesiæ. Idque supponit Alex. III. c. *Quia*, de testam. ubi statuit Clericos posse testari de bonis patrimonialibus, non autem de ecclesiasticis reditibus.

Ad canones & textus Patrum in oppositum objici solitos, respondent Ecclesiam olim, cum ejus reditus essent exigui, statuisse ut distribuerentur solum iis, qui indigerent, non autem iis, qui patrimonium haberent; postea vero hanc disciplinam mutasse. (1)

§. DISSERTATIO

De Peculio Clericorum.

§. 1. *Peculium* Clericorum, de quo in Jure Canonico peculiaris extat Titulus, (lib. 3. Decr. tit. 25.) impræsentiarum accipitur, quatenus bona quædam temporalia quæ complectitur, quæ Clerici annuente Ecclesia possident separatim a bonis ad ipsam Ecclesiam immediate spectantibus. Diminutivo autem

(1) *Quod spopondi in superiore Nota ult. me hic facturum, nunc pro viribus præsto. Sed, cum amplitudo materiæ longiorem postulet sermonem, idcirco loco Notæ conficiam Dissertationem, eamque promere paragraphis distinguam.*

autem exprimitur vocabulo, ut indicetur, pauca & modica esse debere ejusmodi bona, cum clericorum maxime sit paupertatem Christi, & Apostolorum imitari. Quod scire valde refert, atque in controversiam maxime venit, est jus seu dominium proprietatis eorumdem Clericorum relate ad tale peculium. Sed nihil certi, ac perspicui hac de re statui, potest, nisi prius accurate distinguantur singula bonorum genera, ex quibus coalescere potest tale peculium.

§. 2. Bona ejusmodi universe aut sunt *patrimonialia* quæ clericis obveniunt ex variis titulis communibus etiam ipsis Laicis; puta ex hæreditate, legato, donatione, opificio, arte, aut sunt *quasi patrimonialia*; quæ acquirere solent Clerici qua tales quidem, etsi immediate non ratione beneficii Ecclesiastici, sed potius officii ac ministerii spiritualis, quod exercent, ex. ca. celebrando, concionando, Sacramenta administrando; unde & *industrialia* dicuntur: aut sunt *Ecclesiastica*, quæ a clericis comparantur intuitu solius Ecclesiastici beneficii, qualia sunt decimæ, fructus agrorum, aliique reditus provenientes Episcopis, Canonicis, Parochis ex propriis beneficiis. Hæc postrema bona vocari solent *beneficialia*, ut secernantur ab aliis bonis *mere Ecclesiasticis*, scilicet a rebus mobilibus, vel immobilibus Ecclesiarum, & Locorum Piorum, quæ clericis non tribuuntur separatim, nec appropriantur, sed dumtaxat concreduntur custodienda, & administranda. Eadem bona ecclesiastica beneficialia, cum ordinata sint ad sustentandos clericos, quibus beneficia ipsa in titulos collata fuerunt, sub triplici veluti respectu considerari queunt. Nam vel sunt *superflua* sustentationi etiam congruæ clericorum; vel omnino *necessaria* sustentationi; vel studiosa frugalitate, atque parsimonia vivendi *subtracta* sustentationi congruæ honestæque. Quæ ultimi sunt respectus, consueverunt appellari bona *patrimonialia*, & ideo ad secundum genus supremum quasi patrimonialium seu industrialium rite revocantur, tametsi materialiter spectata referantur ad tertium genus Ecclesiasticorum seu beneficialium. Porro *Distributiones Chorales* (de quibus in super. Nota 3. ad qu. IV.) itemque incerti proventus Parochorum, qui vulgo *Funeralia* seu *Fructus stolæ* dicuntur, pertinent ad secundum genus industrialium. Nunc distincte discutiendum, quale dominium relate ad unamquamque enumeratorum bonorum classem competere possit clericis; considerata ea dispositione quæ dicitur *inter vivos*.

§. 3. *Primo*. Clerici Sæculares pleno absolutoque jure possident bona *patrimonialia*, perinde ac Filii familias bona *castrensia*. Enimvero ex una parte non fiunt incapaces temporalis dominii ob susceptum clericatum, quemadmodum contra Novatores passim propugnant Catholici Magistri: ex alia non se abdicant eo dominio per votum sollemne paupertatis, sicut Religiosi, nec ullo alio nomine tenentur dimittere patrimonium, uti Ven. & Emin. Bellarminus (Lib. 1. de cler. cap. 22.) solide demonstrat adversus peculiarem opinionem Th. waldensis, gravissimi ceteroquin Scriptoris.

§. 4. *Secundo*. Quamvis clerici habeant patrimonium sufficiens, aut etiam pingue, possunt nihilominus donari Ecclesiastico beneficio; ita scilicet, ut simul & dominium absolutum retineant patrimonii, & beneficii proventibus fruantur. Bened. XIV. (lib. 7. de Synod. c. 2. n. 2.) „ Quidquid sit, an juxta „ priorum Ecclesiæ sæculorum disciplinam Ecclesiastici Beneficiis gaudere possent, quibus opulentum suppetebat patrimonium . . . certum est, hæc nostra „ tempestate etiam Clericis divitiis affluentibus Ecclesiastica Beneficia conferri: neque est qui dubitet, „ quin iidem verum dominium habeant redituum, quos „ ex proprio percipiunt patrimonio. “ Hæc autem beneficiorum collatio utique facultatem etiam præsefert capiendi sustentationem ex fructibus eorumdem beneficiorum: ut satis declarat præsens disciplina, & praxis ab eodem Pontifice memorata. Unde Fagnanus (num. 6. Com. in cap. 5. Si *quis*, tit. de secul. cler.) fidenter scripsit: „ Statuenda est pro indubitata præsens conclusio. Episcopi, & Clerici habentes patrimonium possunt vivere de proventibus „ Ecclesiæ juxta conditionem & dignitatem, ac patrimonium cum fructibus servare quibus volunt. „ Pro conclusione stat auctoritas Innocentii, qui inquit: Non credimus, quod qui habet beneficium, „ vivere debeat de patrimonio, sed de Altari. Et „ Hugonis, qui ait: Clericos licite posse habere propria, & percipere Ecclesiastica Beneficia, dummodo propter hoc non deseratur justitia: nec peccare „ accipiendo beneficia sibi debita, quia jure suo utuntur, ex quo serviunt Ecclesiæ, & beneficia eis canonice assignata sunt. Et sequuntur Hostiensis, Archidiaconus, Abbas, qui hanc quæstionem diligenter examinat, & solvit contraria per temporum „ distinctionem; & affirmat opinionem Innocentii, „ & Hostiensis communiter teneri per omnes Doctores. Quam etiam communem esse testantur Felinus „ (citans in hanc sententiam D. Thom. 2. 2. qu. „ 185. art. 7. ad 3.) Covarruvias, & Navarrus. „ *Verba porro D. Thom. sunt ista*: Non omnia bona „ Ecclesiarum sunt pauperibus largienda, nisi forte „ in articulo necessitatis, in quo etiam vasa cultui „ divino dicata distrahuntur, ut Ambrosius dicit. Et „ in tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de „ rebus Ecclesiæ vivere, dummodo haberet bona patrimonialia, de quibus vivere posset. “ Recensitis Doctoribus adjice S. Antoninum, B. Angelum, Sylvestrum, Armillam, aliosque Summistas, atque ex recentioribus Petrocorensem, Hennum, Habertuum, & plerosque etiam illorum, qui ceteroquin clericis adimunt dominium beneficialium bonorum superfluorum. Nec desunt varia argumenta ex Sacris Canonibus, aut apta responsa ad difficultates contrarias: ut videre licet apud cit. Fagnanum, itemque apud Doctiss. Covarruviam (de Testam. cap. 1. n. 2. & seq.) qui protestatur, se objectionibus præcipuis satisfacere, *ne tot Sacedotum animæ in discrimen conjiciantur, tutissimam assertionem anxie nimis omittentis*. Profecto Ecclesia passim beneficia confert in titulum clericis patrimonio instructis, ab eisque districte exigit officia & obsequia spectantia ad eadem beneficia. Ergo iidem jus acquirunt percipiendi ex propriis beneficiis alimoniam, ratione impensi ministerii ac laboris; quippe juxta Apostolum de Sacris Ministris loquentem (2. ad Tim. cap. 5.) *dignus est operarius mercede sua*. Quod vero alias facultates ipsi præterea habeant, quibus, si vellent, possent se sustentare, non idcirco prædicto jure excidant; quoniam illas non habent ab Ecclesia, pro qua laborent, sed a paterna domo, vel aliunde. Nec sane Fidelibus, qui bonis suis locupletene-

fece-

fecerunt Ecclesiam, unquam in mentem venit Sacros Ministros jugi labori adjicere fine stipendio, quod jure ipso naturali constet laboribus esse rependendum. Cur igitur volunt morosi nonnulli Theologi novum onus imponere, quod plures avocabit ab Ecclesiæ ministerio haud fine gravi ipsorum Fidelium detrimento;

§. 5. *Tertio*. Sicuti Filii-familias bonorum *quasi castrensium*, ita clerici bonorum *quasi patrimonialium* five *industrialium* omnium habent dominium liberum, quidquid contra sentiat Vanespenius cum aliis, quibus Auctor assentitur. Thesis ista etsi non adeo splendido, sicuti præcedens altera: fatis tamen communi firmoque nititur sensu Doctorum, computatis quoque plurimis eorum, qui clericis nullum jus tribuunt in bona superflua beneficiorum. In primis namque dominium istud deprehenditur ex præclaro monumento, quo Bened. XIV. (lib. 5. *de syn.* cap. 8. n. 5.) demonstrat, antiquum esse morem elargiendi stipem Sacerdoti celebranti, ita scribens: „ Quod in fine Sæculi VIII. jam invaluisset, fidem „ facit Chrodegangus Episcopus Metensis in Regula, „ quam eo sæculo labente, vel nono ineunte, suis „ Canonicis præscripsit, in ea quippe c. 32. de Elec„ mosynis, cuique Canonicorum liberam potestatem „ fecit accipiendi, & in quos vellent usus expen„ dendi eleemosynam, quæ pro sua sibi Missa offe„ rebatur. Si aliquis, inquit, uni Sacerdoti pro Mis„ sa aliquid in eleemosynam dare voluerit, hoc Sa„ cerdos a tribuente accipiat, & exinde, quod voluerit, „ faciat. *Adde, quod idem Pontifex docet* (de Beatif. Serv. Dei, *l.* 3. *cap.* 34. n. 23.) Reditus in „ duplici sunt differentia, alii, qui proveniunt ex „ bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus; „ alii, qui proveniunt ex bonis Ecclesiasticis. Et „ bonorum quidem primi, & secundi generis Ec„ clesiastici dominium habent, possunt eorum redi„ tus sibi retinere, vel etiam aliis pro libito elargiri.

§. 6. Suffragatur pariter decretoria ratio. Siquidem Fideles talia bona exhibent Sacris Administris titulo seu congruæ sustentationis, seu honesti stipendii, ob eorum ministerium, laborem, industriam; interdum etiam titulo alicujus donationis, ubi præsertim ea bona valde excedunt corporalem clericorum laborem. Hinc, quicumque ex istis titulis intervenit, palam est, eadem bona ita præstari, ut libero prorsus clericorum dominio cedant; ideoque citra ullum aut explicitum, aut implicitum onus erogandi in caussas pias quidquid ex ipsis superfuerit: eo ferme modo, quo Consiliarii, Judices, Advocati, ac reliqui Officiales laici acquirunt pleno dominii jure mercedes suas. Hoc enim respectu Ecclesiasticos Ministros non esse inferioris conditionis aliis quibuscumque probat Apostolus (1. ad Cor. c. 9.) „ Quis militat suis stipendiis unquam? quis plantat „ vineam, & de fructu ejus non edit? quis pascit „ gregem, & de lacte gregis non manducat? ... Si „ nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, „ si nos carnalia vestra metamus? Si alii potestatis „ vestræ participes sunt, quare non potius nos?

§. 7. Et hicquidem Apostolicus textus invicte ostendit, posse, absolute ac per se loquendo, rependi pro spiritualibus temporalia tamquam stipendium, aut mercedem laboris, absque ulla simoniaca labe: etsi negandum non sit (quod jam indicavimus in Nota 3. ad q. 4.) sæpe sæpius posse per accidens, atque ob effrænem hominum cupiditatem intervenire in omniam saltem mentalem, vel speciem simoniæ Ecclesiasticis Statutis reprobatam. Ratio est, quia simoniæ malitia in hoc sita est, quod *emptione ac venditione*, vel quovis alio *non gratuito contractu* dentur, & recipiantur spiritualia, & temporalia, ita ut temporalia vere possit dici exhibita veluti *pretium* spiritualium. Audi Seraphicum (Spec. Animæ cap. 2.) „ Generaliter circa materiam hanc observa, „ quod spiritualedare, vel accipere pro temporali; „ ita quod spirituale cedat sub pretio, est vitium si„ moniæ. Licet autem pro labore, & sustentatione „ secundum bonas consuetudines accipere, seu dare. „ *Et rursus* (*in* 4. *sent. dist.* 25. *art.* 1. *q.* 4.) *ex* „ *recitato Apostoli textu infert*, quod si Doctor, con„ siliarius, & medicus, & alii qui laborant, de „ consilio sive de doctrina pretium recipiant propter „ laborem, & suam sustentationem, nulla est culpa, „ nulla simonia. Si tamen quis venderet donum sibi „ divinitus datum, non laborem suum, judicaretur si„ moniacus. Similiter dicendum est de celebratione „ missarum, & similium. *Audi & Angelicum* (2. 2. „ *q.* 100. *ar.* 2. *in Corp.* & *ad* 4. Accipere aliquid ad „ sustentationem eorum, qui Sacramenta Christi mini„ strant, secundum ordinationem Ecclesiæ, & con„ suetudines approbatas, non est simonia, neque pec„ catum. . . . Si aliqua ex consuetudine exigantur „ quasi pretium rei spiritualis cum intentione emen„ di, vel vendendi, est manifeste simonia. " Alter vero textus Angelici, quem Auctor ex q. 86. ar. 2. proferi in favorem contrariæ sententiæ, neutiquam obest. Etenim S. Doctor ibi non spectat præcise ea bona industrialia & quasi patrimonialia, de quibus nunc controversia movetur; sed universam massam bonorum, quæ a Fideli Populo offeruntur. Et vult (quod quidem apertius declarat q. 185. ar. 7.) non omnia penes Sacros Ministros manere debere, sed potius in varios usus Ecclesiæ, ministrorum, & pauperum impendenda. Quod utique hic minime negatur; cum exploratum sit, jamdiu ab Ecclesia factam, & servatam hujusmodi distributionem bonorum. Ceterum, an portio clericis attributa, quatenus modo complectitur seu beneficialia, seu industrialia bona, libero subsit eorumdem dominio, Angelicus ibidem non explicat: quare ex illo textu nihil potest exeundi contra superiorem nostram doctrinam. Pariter neque alia veterum testimonia ab Auctore producta ullatenus quadrant ad ipsius caussam, quippe præsenti Ecclesiæ disciplinæ accommodata, non ad industrialia, sed ad sola beneficialia possunt ut cumque referri, de quibus fiet deinceps specialis quæstio.

§. 8. Neque juvat recurrere ad Canonem, vetantem clericis facere testamentum de his, quæ *consideratione Ecclesiæ* perceperunt. Nam primo, esto bona industrialia possent dici in sensu canonum acquisita *intuitu Ecclesiæ*, non propterea sequeretur, clericos *inter vivos* agentes carere illorum dominio. Quippe indicatus canon solum facultatem adimit disponendi de talibus bonis *caussa mortis*, seu testandi: quod est a priore quid longe diversum. Omnes enim ii DD. tum Theologi tum Canonistæ, qui clericos pronuntiant dominos integræ portionis beneficialis, ultro fatentur, dominium istud non posse extendi etiam ad testandum de illa, ob expressas scilicet sacrorum canonum prohibitiones; adduntque, idcirco Eccle-

fiam

siam voluisse tale dominium ita restringere, ut clerici (quibus ob varias, gravesque posteriorum temporum circumstantias dominium indulgere fuit expediens, ac pene necessarium) videntes nullam sibi superesse facultatem de bonis suis disponendi caussa mortis, illorum amore non illaqueatentur, nec illa sibi retinerent vita durante, sed libentius in pauperes erogarent, vel in alias pias caussas expenderent, juxta ipsius Ecclesiæ mandatum eidem dominio pariter adjectum instar alterius restrictionis seu gravaminis.

§. 9. *Nec obstat*, inquit Doctiss. Gonzalez (num. 4. Com. in cap. 7. *Cum in Officiis*, tit. 26. de Testam. lib. 3. Decret.) *quod licet verum sit Clericos beneficiaries dominos esse fructuum beneficiorum suorum; tamen testamentum facere non possunt. Non enim novum, aut insolens, ut qui dominus est, de bonis suis disponere non possit; ut contingit in filiis familias, qui licet dominium habeant bonorum adventitiorum, de his tamen testamentum facere non possunt*. Similiter Covarruvias (par. 3. Relect. c. *Possessor* de reg. Jur. in 6. §. 3. n. 7.) *Summe observandum, quod possessor rerum majoratus, qui illum jure optimo vocationis obtinet; licet res alienare non possit, dominus tamen illarum rerum vere dicitur. Non est enim de substantia dominii, quod res a domino alienari possit*. L. 2. C. de bon. mater. l. ult. §. *Filiis &c.*

§. 10. Deinde haud immerito negatur, bona *industrialia* esse computanda inter ea, quæ in præsenti materia a sacris Canonibus appellantur *percepta consideratione Ecclesiæ*, seu pure Ecclesiastica. Idque satis dignoscere licet tum ex monumento, quod ex Bened. XIV. retulimus (§. 4.) tum ex sensu, & praxi præsenti Curiæ Romanæ. Atque rem hanc erit operæ pretium enucleatius exponere, ut illis potissimum Sacerdotibus consulatur, qui in solo hærentes veterum canonum cortice, atque addicti lectioni recentium quorumdam scriptorum ad prodigium rigidorum, animo misero anguntur, sibique quasi persuadent, sub reatu lethalis criminis in pias caussas erogandum esse, quidquid ipsi *Clericatus* ope (sive, ut vulgo dicitur, *perchè hanno il collare da prete*) quomodocumque acquirunt.

§. 11. Quemadmodum laudatus Gonzalez, aliique peritissimi Interpretes Pontificii Juris observant (Com. in tit. c. *de Testam.*) dum Sacri Canones passim in eo Titulo vetant Episcopis, & reliquis clericis testamenta condere de *bonis Ecclesiæ*, *acquisitis per Ecclesiam*, *perceptis consideratione Ecclesiæ* &c. hæ verborum formulæ, non *absoluti*, sed *relativi* sunt termini, Dialecticæ loquendo. Videlicet bona sic nominata opponuntur aliis diversis bonis, quæ clerici possunt acquirere intuitu *propriæ personæ*; quare ex mutua utrorumque collatione, & consideratione dispiciendæ est peculiaris utrorumque natura. Porro bona acquisita intuitu *personæ*, juxta Decretalem Alex. III. (Tit. cit. cap. 9. *Quia nos*) censentur ea, quæ clericis proveniunt *paterna successionis*, *vel cognationis intuitu*, *aut de artificio*, *seu dono consanguineorum*, *aut amicorum suorum*, *non habito respectu ad Ecclesiam*: uno verbo, *patrimonialia*, & *quasi patrimonialia*. Igitur ea adverso bona comparata intuitu *Ecclesiæ* intelliguntur illa, quæ ipsi acquirunt quatenus sunt Rectores Ecclesiæ, Episcopi, Canonici, Parochi, & quomodolibet Beneficiati; quæque idcirco consistunt vel in reditibus ipsi Ecclesiæ incorporatis, vel in fructibus emanantibus a particularibus beneficiis, atque vel bona *Ecclesiastica* simpliciter, vel bona *Beneficialia* nunc appellari consuevere. Quod si ita est, jam clarescit, in censu bonorum acquisitorum *consideratione Ecclesiæ* minime venire bona clericorum *industrialia*, aut *parsimonialia*, aut ejus generis alia. Enimvero quamvis etiam ista a clericis acquirantur, radicaliter ac remote, titulo ordinis, & Beneficii Ecclesiastici (quatenus eadem minime possent obtinere, nisi clerici, & Beneficiati forent) nihilominus quadam veluti juris fictione non æstimantur Ecclesiastica aut primi, aut secundi generis; sed tantum collata, comparata, & intuitu solius personæ, ac personalis industriæ & laboris. Unde fit, ut clericis emorientibus omnia ista non secus, ac bona artificio & industria Judicum, Medicorum, & quorumvis Officialium, seu ex testamento, seu ab intestato pertineant ad ipsorum hæredes: uti præsertim tradit Navarrus (Com. de Spol. cleric. versus init.) asserens, eadem non venire inter spolia clericorum Apostolicæ Cameræ. Hucusque dictis de integra bonorum *industrialium* & *quasi patrimonialium* serie robur addit, quod Bened. XIV. (lib. 13. *de Syn.* cap. 12. & 22.) exerte docet de una illorum specie, scilicet de *Choralibus Distributionibus*. Ait namque, quod destructa jam fere ubique vita communi Canonicorum Sæcularium, quæ priscis Ecclesiæ sæculis vigebat, ii *nunc constituta choro interessentibus certa emolumenta lucrantur, eadem, & sua faciunt, expenduntque libere in proprios usus, cum illorum domini sint pleno jure*.

§. 12. *Quarto*. Ex sententia Doctorum ferme communissima, a qua Jueninus, aliique perpauci dumtaxat recedunt, est clericis dominium plenum in bona beneficialia *necessaria sustentationi congruæ*. Ea namque recipiunt tamquam laboris & obsequii, quod Ecclesiæ impendunt, mercedem ac stipendium, jure ipso naturali & Divino non minus sacris, quam reliquis quibusque operariis debitum, ut demonstrat Apostolus jam laudatus in præcedentibus. Sane sicut portio bonorum Ecclesiasticorum destinata pauperibus alendis, horum liberæ dispositioni subjacet, ubi eam acquisivere, & piæ Fidelium voluntati, a quibus talia bona primitus oblata, cumulate jam est satisfactum: eodem plane modo, immo multo magis, sacri Ministri evadent domini propriæ portionis, veræque mercedis justo sustentationis titulo comparatæ.

§. 13. *Quinto*. Æquale dominium obtinent Clerici bonorum *beneficialium parsimonialium*; uti juxta communem doctrinam jam adstruximus in super. 4. concl. atque Angelicus expresse indicat (2. 2. qu. 86. ar. 7. ad 2.) quidquid contra sentiat idem Jueninus cum nonnullis aliis. Et quidem ex mox dictis ratio manifesta eruitur. Nam si clerici, dominium sibi vindicant integræ portionis ad honestum victum necessariæ, quidni & bonorum parsimonialium, quæ ex tali portione subtrahuntur solertia, & abstinentia spontanea ipsorum clericorum? Forsan, ut dominium istud clerici retineant, necessarium creditur, ut deputata sibi bona in stomachum trajiciant, aut quovis alio modo reipsa absumant? Vel numquid parsimoniæ cura, & sobrietatis incommodum, faciunt ipsos esse deterioris conditionis?

§. 14.

§. 14. *Sexto*. Ad bona *beneficialia superflua sustentationi* quod spectat, jam a diuturno tempore DD. tum Theologi, tum Canonistæ contrariis admodum studiis inter sese disputant: atque ab hujusmodi controversia dirimenda, qui ceteroquin plura hactenus obscura & incerta eliquavit, definivitque, Bened. XIV. abstinendum duxit, tametsi duplici in loco (*de Beatif. Serv. Dei* lib. 3. c. 34. n. 26. & *de Syn.* lib. 7. c. 2. n. 6. & seq.) præsens argumentum attigerit. Expropter non fert animus ullam determinatam thesim hic figere; esto subductis rationibus mecum ipse jam constituerim, quidnam privata opinione defendendum sit. Per me igitur quisque clericorum Beneficiariorum in suo sensu abundet: sitque contentus iis, quæ hactenus exerto gladio propugnavi. Nonnulla quidem libenter subjiciam probe animadvertenda a cunctis, qui se comparant ad judicandum de præsenti gravissima controversia.

§. 15. *Primum*. Quæcumque probanda sit sententia scholarum circa *dominium* clericorum relate ad bona *beneficialia superflua*, ex Bened. XIV. (lib. 7. de Syn. *cap.* 2. n. 4. & 5.) Certum est, etiam „ posita Ecclesiasticorum bonorum divisione, & assignata jampridem pauperibus quarta parte fundorum ad Ecclesiam pertinentium, ex quibus putant „ Doctores erecta & dotata fuisse hospitalia, aliaque „ instituta opere pia ad eorumdem pauperum commodum; adhuc nihilominus teneri Clericos Beneficiarios, reditus, quos ultra sui honestam sustentationem ab Ecclesia percipiunt, distribuere in pauperes, aliaque pia opera erogare, nec posse absque „ gravi peccato in convivia, ludos, venationes, & „ similes profanos usus impendere, aut consanguineis „ elargiri, nisi tamquam pauperibus, si vere pauperes sint, & tunc, ut minus egeant, non ut ditescant. Hanc obligationem omnes Ecclesiæ canones „ aut imponunt, aut omnibus impositam agnoscunt, „ qui Ecclesiæ militant stipendiis. Quocirca nullus „ omnino Doctor, præter unicum Lorcam, ausus „ fuit unquam eximere Beneficiarios a gravi obligatione distribuendi reditus Ecclesiasticos suæ honestæ sustentationi superfluos, in pauperes, aliaque „ pia opera". Quænam porro veniant nomine *caussa pia*, Reiffenstuel (§. 3. n. 66. & seq. Com. ad tit. 25. lib. 3. Decret.) edisserit.

§. 16. *Secundum*. Lis maxima inter DD. potissime fervet circa *titulum*, seu caussam hujus gravis obligationis, ita ut alii eam derivent ex *stricta justitia*, alii ex *lege caritatis*, alii ex *virtute religionis*, alii ex *positivo præcepto Ecclesiæ*: ut ibidem (n. 6. & 7.) Ben. XIV. distincte ostendit. Perpendenti *quadruplex* illud doctrinarum divortium facile patebit, *duas* dumtaxat hinc emergere contrarias sententias circa *dominium* istiusmodi superfluorum bonorum, nec non circa *restitutionem* eorumdem male expensorum. Nam qui cum Navarro, & aliis sat multis repetunt obligationem illam ex *justitia*, ii clericos universos dominio spoliant prædictorum bonorum; atque idcirco restitutionis legi obnoxios judicant tum clericos, qui talia bona in usus profanos impenderunt, tum consanguineos, collusores, & alios omnes, qui eadem ab ipsis receperunt absque legitima pietatis, caritatis, misericordiæ caussa. Qui vero ex alio quovis diverso titulo illam obligationem deducunt: hi *plerumque* & dominium clericis attribuunt, & a restitutionis onere tum clericos, tum eorum hæredes eximunt. Dixi *plerumque*. Siquidem reperire est intermediam nonnullorum sententiam, qui cum superfluorum fructuum dominium clericis tribuant, contendunt nihilominus ex lege justitiæ restituendum, quidquid in malos aut profanos usus fuerit ab iisdem distractum. Quomodo hic opinandi modus concipi, defendique possit, Paulus Layman (l. 4. *Theol. Moral.* tr. 2. c. 3. n. 3.) conatur ostendere: cui accedunt Eughel, Pirrhing, Roncaglia, Iansen. Præmonstratensis Canonicus, & si qui sunt alii.

§. 17. *Tertium*. Conc. Trid. nullam ex controversis illis opinionibus decretorie aut probasse, aut improbasse, ex Card. Pallavicino (l. 24. Hist. c. 3. n. 4.) discimus. Nam cum in eo decreto (sess. 25. de refor. c. 1.) quo Episcopis moderatio, & frugalitas vivendi, & distributio redituum Ecclesiasticorum præscribebatur, hæc ratio primitus apposita fuisset: *Quia Episcopi Ecclesiasticorum proventuum dispensatores sunt*, teste eodem Historico, *Lotharingus Cardinalis; Guerrerus Archiepiscopus Granatensis, & alii admonuerunt, ut id removeretur; ne detrimentum afferret valde communi sententiæ, quæ docet, verum dominium penes illos esse*. *Quocirca*, subdit Bened. XIV. (n. 13.) *Si Concilii Tridentini Patres noluerunt quæstionem attingere inter Catholicos exagitatam, jure meritoque Nos consulendum duximus Episcopis, ne illam in suis Synodis definiant, aut tamquam definitam assumant*.

(§. 18. *Quartum*. Opinio adscribens clericis dominium integræ portionis Beneficiariæ, non modo tempore Conc. Trid. erat *valde communis*, ut prælaud. Pallavicinus ait; verum etiam longe antea plures, eosque illustres habuit vindices, partim Canonistas, partim Summistas; sicuti innuunt Molina (*de Just. & Jur.* disp. 143. n. 3.) & Fagnanus (n. 1. & seq. Com. in c. 5. *Si quis*, tit. de Pecul. cler.) ac præterea colligere licet ex Gab. Biel, qui an. 1490. Tubingæ edidit sua Com. Theol. Is enim (in 4. Sent. dist. 15. q. 8.) ubi quæstionem hanc problematice proposuit tractavitque, sequentem thesim ponit, quæ est numero quinta. *Etsi graviter peccent Beneficiati bona Ecclesiæ eis indistincte deputata consumendo, non tamen satis stricte definitum est, eos ad restitutionem obligatos esse*. Tum secundam partem thesis ita probat; *Ea patet, quia sunt contraria opiniones Doctorum*. Ac relata severiore opinione, subdit: *Alia est opinio mitior, cui videntur consentire D. Thom. & Joannes Gerson*. Quod si *D. Thom.* qui unus est pro decem milibus, ac fere innumeros habuit quavis ætate excellentis suæ doctrinæ moralis sectatores; jam quot alii, tametsi ibidem haud nominati, simul intelliguntur, nemo non videt. Angelicum autem *constanter* (scilicet & juvenem, & virum, cum senem dicere proprie nequeamus) vindicasse clericis dominium *totius* portionis ipsorum usui deputatæ *seorsim* a portionibus Ecclesiæ, & Pauperum, deprehendet quicumque voluerit pensiculate examinare tum integram ejus hac de re scriptorum seriem (quodl. 6. ar. 10. & 2. 2. qu. 185. art. 7.) tum accuratam præcipui ejus interpretis Sylvii (concl. 4. ad cit. art. 7.) expositionem, cum gravissimum Bened. XIV. judicium ita scribentis (n. 10. & 11.) *Duplici in loco S. Doctor hanc versavit quæstionem, in Quodlibetis nimirum, & in Summa: in Quodlibetis aperte adhæret posteriori sen-*

ri sententia, attribuenti scilicet *Clericis verum dominium etiam superfluorum redituum, quos ab Ecclesia percipiunt. In postremo opere Theologica Summa sententiam retractasse, quam in Quodlibetis docuerat, contendunt plerique ex iis, qui primam opinionem propugnant. Verum ut ingenue loquamur, in hoc ipso Theologica Summa loco, quem isti Doctores sibi favere ajunt, videtur Angelicus doctrinam confirmare, quam in citato Quodlibeto 6. tradiderat &c.* Hinc Fagnanus cit. (n. 2.) conqueritur: *D. Thomæ opinionem ita Navarrus corrumpit, ut eam in contrarium vi deducat.* Ex his porro dilucet, quantam fidem mereatur ex adversariis Joan. Major, qui longe post Angelicum, Gersonem, aliosque vetustos Angelici assecias scribens an. 1500. inquit apud Hennum (Tr. *de Just. & Jur.* disp. 3. q. 1. concl. 2.) *nullum Doctorem ante se meritum e ntrarium docuisse.*

§. 19. *Quintum.* Post Conc. Trid. multo major notari potest numerus Doctorum, qui serie non interrupta ad hæc usque tempora, eidem sententiæ patrocinati sunt, potissimum ob prælucentem facem D. Thomæ, *cujus Eximii Doctoris auctoritas multum ponderis habet in re tanti momenti de qua disputamus:* ut observat Molina (disp 144. n. 12.) qui nonnullos etiam nominatim recenset. Certe, præter Doctiss. TT. Cajetanum, Dominicum Sotum, Bannelium, Sylvium, Becanum, Toletum, Vasquesium, aliosque recentiores, præcipua Ecclesiasticæ Jurisprudentiæ conspirant lumina: videlicet Covarruvias, Molina, Gonzalez, Fagnanus, Barbosa, Sarmiento, Garzias, quibus accedunt Antonellus, Vallensis, Cabassutius, Smalzgrueber; Schmier, Pichler, & novissimi alii. Quin de hujusmodi sententia dicere non dubitarunt Covarruvias (*de Testam.* c. 7. n. 12.) *nostris hisce temporibus admittenda ex totius Christiani orbis consuetudine, qua plurimum adnivatur:* Fagnanus cit. (n. 1.) *verior, eique favet consuetudo valida:* Cabassutius (*in Jur. Can. Theor. & Prax.* l. 14. *n.* 2.) *prævalet, usu passim recipitur:* Pirrhingius (§. 3 n. 14. Com. ad cit. Tit.) *hodie communi usu, & consuetudine est recepta, ideoque in praxi damnari non potest.* At inquies, eccur ergo S. Carolus Borromæus, strenuus Conc. Trid. vindex, sanæque doctrinæ propagator, Synodali sanctione confirmavit oppositam sententiam? Resp. ita quidem nonnulli decantant; sed audi Bened. XIV. (n. 12.) *Aliud sua opinioni præsidium comparare studuit Natalis Alexander ab auctoritate S. Caroli Borromæi, in cujus Concilio Mediol. I. definitum affirmat, Beneficiarios non esse dominos Ecclesiasticorum redituum: qui sua honesta sustentationi supersunt, eosque in profanos usus impendentes ad restitutionem ad eorem adactos. Verum nos, qui nullius partis studio abrepti sumus, nihil ejusmodi a S. Carolo decisum comperimus. Etenim &c.*

§. 20. *Sextum.* Præcedentium trium §. doctrina perspicue ostendit, nonnullos Scriptores, alias ceteroquin nominibus suspiciendos, prudentis moderationis limites prorsus excessisse, dum veluti censoria auctoritate sequentia judicia tam fidenter protulere, quæ apud Hennum cit. (qu. 5.) & Roncaglium (Tract. 13. *de sept. præc. Decal.* qu. unic. cap. 6. reg. 1.) aliosque consignata leguntur. Nimirum prædicta sententia vocata fuit ab Archidiacono *hæresis in jure;* Comitolo *nova, & periculosa;* a Medina *sacrilega, adulatoriis quorumdam Sophistarum nugis in Scholas introducta, & Evangelicum pauperibus opitulandi ministerium excludens;* a Petro Soto *error gravissimus saltem contra bonos mores, & justitiam &c.* Merito propterea Fagnanus cit. (Num. 3.) præsentem quæstionem tractaturus initio præmonuit, *laudandos non esse DD. qui ut piis caussis faveant, falsam opinionem pro vera, vel dubiam pro certa obtendunt, vel probabilem pro damnata excludunt. Ut enim docuit Aristoteles 10. Eth. c. veri sermones non solum ad cognitionem, sed etiam ad vitam bene degendam sunt utiles, & sermo tunc fidem facit, cum congruit factis; aliàs contemnitur. Qui vero hanc justitia normam* (hoc est prætensam justitiæ obligationem) *erga pauperes custodiant, at superflua illis largiantur, vix reperiuntur, etiam inter Beneficiatos Religiosos: nec expedit inducere Clericis conscientiam, contra quam facturi sint, & gratis damnentur.*

§. 21. *Septimum.* Cum sacri Canones, quibus potissime finienda præsens controversia, edixi fuerint pro loco, tempore, personis, & negotiis instantibus, sicut in ipso jure Canonico (1. part. Decret. dist. 39.) expresse monetur, nosque (N. 71.) jam ostendimus, atque aliunde multiplex contigerit varietas circa distributionem Ecclesiasticorum bonorum, præsertim ubi sæculo V. quadripartita eorum partitio invaluit, & deinceps sæculo IX. erecta fuere particularia beneficia, & clericis assignata in speciales titulos: idcirco in Sacris Canonibus successiva temporum fere conditio ingens deteguntur diversitas, quamvis unica communis omnium fuerit origo, idem scilicet indeficientis sapientiæ consilium, quo Ecclesia regitur. Exinde autem consequitur, quod si unquam alibi, hic certe, ad ferendum prudens rectumque judicium pernecessaria sit exacta notitia Ecclesiasticæ disciplinæ qua priorum, qua posteriorum sæculorum. Secus enim qui tali destituti subsidio sidenter eloqui, aut scribere tentabunt, sacrorum Canon. œconomiam, ac sensum minime percipientes, seque & seipsos decipient, & aliis similiter incautis imponent, (N. 70.) ubi vel plausibus Ecclesiasticorum jurium producunt, ac de genuina illorum interpretatione gloriantur. Ex. ca. legantur hæc monumenta diversarum ætatum, nempe ex una parte Can. 37. inter Apostolicos: *Omnium rerum Ecclesiasticarum Episcopus curam gerat. Non liceat autem ex eis aliquid sibi vindicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, largiri.* De Bernardi sententia (epist. 2. ad Falcon.) *Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, sacrilegium est.* Ex alia vero parte Decretalis Bonif. VIII. de Canonicis; & reliquis Ecclesiarum Ministris a choro absentibus (in 6. Decr. lib. 3. tit. 3. cap. unic.) *Qui de distributionibus quicquam receperint, verum sic receptarum dominium non acquirant, nec faciant eas suas.* Dine. Trid. statut. de Beneficiariis non residentibus in propriis Ecclesiis (de Reform. sess. 23. cap. 1. & sess. 24. cap. 12.) *Pro rata temporis absentiæ fructus suos non faciunt. Privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos .... privetur fructibus, quos lucratus fuerit &c.* Porro, nisi hæc & consimilia alia monumenta, diversam decernendi, loquendique formulam continentia, invicem conferantur, & æquo libramine appendantur, nil poterit iu-

ro decerni, quod spectat Ecclesiasticos proventus Clericorum præsentis istius ætatis.

§. 22. *Octavum*. Præcedens animadversio plures eosque illustres permovit Doctores juris Pontificii consultissimos (§. 19.) ad vindicandum Clericis nostri ævi dominium integræ portionis beneficialis, quamquam veteres Canones minus favere videantur. Spectata siquidem posterioris Ecclesiæ disciplina, quadruplici interpretationis genere ostendunt, ejusmodi canones nequaquam obstare. Nimirum quis *vel* referendi dumtaxat ad primitiva tempora, quando communis vitæ ratio servabatur a clero, *vel* intelligendi directe de bonis simpliciter Ecclesiasticis (§. 2.) hoc est, de rebus seu mobilibus, seu immobilibus ipsarum Ecclesiarum, quibus clerici serviebant: *vel* extendendi quidem ad proventus Ecclesiasticos, sed simul Clericorum, & pauperum usibus; atque Ecclesiarum cultui destinatos, ideoque in partes diversas, seu speciales titulos nondum distractos: *vel* demum exponendi de gravi obligatione, quam habent clerici, erogandi in pias caussas superfluos reditus propriæ portionis tametsi secretæ a bonis pauperum, & Ecclesiarum; ita scilicet, ut si secus fiat, grave perpetretur peccatum, sed nullum restitutionis onus ipsis incumbat. Quæ quidem obligatio potest consistere, (§. 9.) cum dominio eorumdem bonorum. Quare ii reditus excedentes congruam sustentationem dicuntur esse *pauperum*, non quoad dominium, & proprietatem, sed quoad prædictam obligationem, uti apud Bened. XIV. (lib. *7. de Syn.* cap. 2. n. 9.) videre est.

§. 23. *Nonum*. Præterea iidem laudati DD. contendunt, Ecclesiam, mutata temporum conditione, potuisse graves ob caussas eodem prorsus jure transferre in Clericos dominium *omnium fructuum beneficialium*, iis tamquam piis operariis mercedis loco assignatorum, (etsi ejusmodi fructus consisterent in bonis a Fidelibus primitus oblatis ex motivo *religionis*; adeoque in rebus natura & conditione sua *sacris*) quo constat, Ecclesiam constituisse dominos eosdem clericos *distributionum choralium*; tum cantores, magistros grammatices; templorum custodes, organorum, & campanarum pulsatores; ac reliquos inferiores Ministros, propriorum *stipendiorum*, ex quo item constat, tribus abhinc sæculis ob graves similiter caussas Pontificiis Constitutionibus ac privilegiis Sixti IV. an. 1474. Julii III. an. 1550. Pauli V. an. 1606 datum clericis in hac Urbe & in districtu ad 10. usque milliaria existentibus, facultatem de bonis beneficialibus, etiam superfluis, ad quascumque honestas caussas seu pias, seu profanas disponendi per actus tam inter vivos, quam caussa mortis, perinde ac de bonis patrimonialibus. Neque enim vel distributiones chorales, vel stipendia indicatorum Ministrorum aliunde decerpta, quam ex massis redituum beneficialium; sive illorum Ecclesiasticorum bonorum, quæ a Fidelibus donata fuere ad promovendum Dei cultum; Ecclesiæ commodum & decorem, animarum salutem; quæque idcirco juxta phrasim veterum Canonum *vota Fidelium, patrimonium Christi, dos Ecclesiæ; res pauperum, pretia peccatorum* nuncupantur ut ex Not. 3. ad præced. qu. 4. ex Conc. Trid. (sess. 22. de Reform. cap. 3.) ex variis aliarum Synodorum statutis facile colligere licet. Cum autem ex Benedict. XIV. (lib. *7. de Synod.* cap. 7. n. 7.) *De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii sit; esset enim Christo quasi exprobrare, quod non satis Ecclesiæ suæ providisset*. Idcirco palam exinde consequitur (quod sane multiplici plausibilium rationum genere ostendit Franc. Sylvius; concl. 5. in 2. 2. q. 185. art. 7.) Fideles bona sua temporalia largiendo Ecclesiæ intuitu religionis & caritatis, intendisse quidem ac sperasse, easdem provido Ecclesiæ consilio expendenda deinceps in caussas pias, non tamen positive rigorosum onus adjecisse, universim loquendo, ut ex titulo *justitiæ* restituendum foret, quidquid ex iis bonis in profanos usus quovis modo erogatum fuisset. Quamquam, ubi Ecclesia justis permota rationibus bona suæ dispositioni relicta semel assignavit instar *decentis mercedis* aut clericis sacrorum mysteriorum dispensatoribus, & humanæ salutis administris, aut inferioribus aliis sibi subvenientibus in negotio Divini cultus, jam ea censentur erogata in *pios usus*, sicque *satisfactum* primitivæ voluntati Fidelium benefactorum, quantum ad onus *justitiæ* attinet, si etiam ultro concederetur impositum (quippe inter caussas pias præcipuo loco venire Sanctuarii ministros, nemo ignorat) sicuti constat præsumptam illam Fidelium voluntatem impletum iri, statim ac eadem bona instar eleemosynæ pauperibus donantur, eorumque dominio subduntur. Secus enim, si respectus ille caussarum piarum nimis morose urgeatur, procedendum erit usque ad materiam primam eorumdem bonorum; nec unquam Ecclesiæ dispositione, Apostolicæve Sedis privilegio potuerunt licite transmutari, ac profanis rebus accenseri: quod ex dictis falsum esse convincitur.

§. 24. *Decimum*. Ceterum, cum dictis (§. 15. & 21.) constanti Sacrorum Canonum præceptione, sensuque DD. unanimi, evidens ac firma permanest Beneficiariis omnibus imposita gravis obligatio erogandi superfluos necessariæ & decenti sustentationi reditus præbendarum Ecclesiasticarum in caussas pias, quæcumque demum theoretice disputando prævaleat sententia circa titulum seu radicem hujusce obligationis, idcirco maximopere præstabit, ut Præbendati clerici magis de ipsa praxi, & quotidiana vivendi ratione solliciti probe invigilent, discutiant, apprehendant tum probatos Libros legendo, tum proborum Virorum exempla contuendo, quænam vere sint *caussæ piæ*: & quidnam ferat *congrua sustentatio*. Etenim, ut ex antiquo novimus Poeta, *est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum*. Et aliunde nimis frequenti experientia exploratum; in re ista summi momenti contineri enormes, & crassiores hallucinationes practicas etiam illorum; quibus ceteroquin nec mentis, nec literaturæ Ecclesiasticæ curta supellex: adeo quidem, ut respectu plurium Clericorum peculiarium; de quo hactenus fuit sermo, haud immerito vocari possit lapis offensionis, & petra scandali, sicuti fere & Cœnobitis religiosa paupertas; & Secularibus forensia, ac mercatoria negotia esse consueverunt: non vitio ipsarum rerum, sed hominum rebus abutentium. Itaque coronidis loco audiatur, animisque imprimatur opportuna animadversio Venerab. & Eminentiss. Bellarmini Nepoti suo Theanensi Episcopo ita scribentis (Epist. ad eumdem controv. 9.) *Non disputo quæstionem illam, an Prælati sint vere domini redituum Ecclesiasticorum, & an teneantur restituere quæ male expenderunt. Pa-*

cum enim refert, utrum Prælatus damnetur ad inferos, quia peccavit contra justitiam, an quia peccavit contra caritatem, non bene distribuendo facultates suas. Solum quare, in quos usus debeat expendere suas Ecclesiasticas facultates, ut non amittat vitam æternam. §

Quæst. VIII. *Ad quid tenentur Episcopi, Parochi, & ii quibus animarum cura incumbit?*

Resp. 1. Ii tenentur generatim jure divino residere, & per se officium suum recte præstare, oves sibi creditas verbo, exemplo, & Sacramentis pascendo, eorum salutem ac utilitatem spiritualem procurando, & peccata ac scandala, quantum possunt, impediendo. *Est communis sententia.* Prob. 1. ex Ezech. 34. *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, nonne greges a Pastoribus pascuntur? ... Gregem meum non pascebant &c.* Et ex 1. Petri 6. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes spontanee secundum Deum ... Forma facti gregis ex animo.* 2. Ex Conc. Trid. sess. 23. c. 1. *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere: pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cetera munia pastoralia incumbere, quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt .... S. Synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant. . . . Declarat omnes . . . obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Diœcesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse posse nisi ex caussis infrascriptis &c. Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de Curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtineat, S. Synodus declarat & decernit &c.* 3. Quia quicumque accipit aliquod officium præsertim cum emolumento, obligat suam personam ad proprias illius functiones, taciteque promittit, se illas obiturum, quantum res feret: nec aliter ei committitur officium. Neque sufficit, quod suum officium præstet per alios, nisi necessitas vel majus bonum commune cogat eum ad tempus abesse: nam rectæ rationi repugnat ut quis officium, præsertim cum emolumentis, habeat, & onus illius in alium transferant. Præterea pastorale munus est per se personale; nam is constituitur pastor, cujus cura, diligentia & industria electa est ad pastoralia munera obeunda. His adde jus canonicum; tit. *de Cler. non resident.*

Hinc Episcopi & Parochi peccant mortaliter contra jus divinum naturale, ideoque indispensabile, si notabili tempore sine gravi & justa caussa absint. Quod si justa absentiæ causa subsit, tenentur per alium idoneum gregi suo sufficienter providere. Circa hoc utrumque Concil. Trid. ibidem eorum conscientias onerat proposito Dei timore; & justas absentiæ caussas exponit, quæ sunt, *Christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, & evidens Ecclesiæ, vel reip. utilitas.*

Porro residentia est personalis præsentia in loco beneficii ad debitum officium ibi præstandum. Quamvis autem omnia beneficia de jure communi, & ex primæva sui institutione residentiam requirant; possunt tamen aliqua simplicia eam non exigere, vel ex fundatione, vel consuetudine rationabili, ut cum beneficia illa non habent sufficientes reditus ad sustentandum beneficiarium, qui proinde cogitur alibi manere, ut habeat, unde vivat.

Nota. Provisi de beneficio curam animarum habente vel de canonicatu, tenentur publicam fidei professionem facere, alioqui fructus suos non faciunt, ex Conc. Trid. sess. 24. c. 12.

Resp. 2. Specialim de parochiis, tenentur

1. Habere scientiam competentem, & sufficientem ad recte dirigendas oves suas in rebus ad salutem pertinentibus; ideoque scire dogmata fidei; & Theologiam moralem: item Scripturas sacras & Canones, & statuta propria suæ Diœcesis. *Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, & Canones, ut omne opus eorum in prædicatione & doctrina consistat, atque ædificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina*, cap. 1. distinct. 38. ex Concil. Tolet.

2. Constanter residere in sua parochia; ex Conc. Trid. cit. & ex c. 2. *de Cleric. non resident.*

3. Pro ovibus orare, & sacrificium offerre, & quidem juxta Tolet. Fagn. Gavant. & alios, iis applicare Missam diebus festis ac dominicis, quia Conc. Trid. dicit, simpliciter teneri pro ovibus suis sacrificium offerre; quod indicat specialem applicationem & obligationem diversam ab ea, quam habent singuli Sacerdotes applicandi fructum omnibus fidelibus, & Conc. Mediolan. IV. a Sede Apostolica approbatum, prohibet curatis, ne diebus dominicis, & aliis, quibus pro populo celebrare tenentur, aliud suscipiant Missarum celebrandarum onus. *Ita Fagnan.* Item Sacra Congreg. Cardin. apud Gavant. & Barbosam declaravit, non posse parochum accipere stipendium pro Missa iis diebus, quibus tenetur ex officio celebrare in sua parochia, nempe diebus festis ac dominicis. Et vero parochus accipit a suis ovibus sustentationem, ut sua munia possit obire, & Missas his diebus celebret non aliis profecto applicandas.

✠ Vide Constit. 103. S. M. Bened. XIV. tom. 1. Bullarii pag. 266. quæ incipit, *Cum semper oblatas*, in qua Patriarchis, Archiepiscopis, cunctisque locorum Ordinariis per Italiam constitutis, commendat & inculcat, ut Concil. Trid. Apostolicæ Sedis Decreta, de applicanda ab animarum Pastoribus pro populo Missa, executioni sedulo mandari curent. At statuit 1. Etiam Vicarios amovibiles, & temporarios, ac regulares ad id teneri. 2. Decernit ac declarat; quod *licet Parochi, seu alii animarum curam habentes, congruis præfinitis redditibus destituantur, & quamvis antiqua seu etiam immemorabilis consuetudine in ipsorum Diœcesibus, seu Parochiis obtinuerit, ut Missa pro Populo non applicaretur, eadem nihilominus omnino imposterum ab ipsis debeat applicari.*

3. Teneri ad Missæ applicationem diebus dumtaxat festis de præcepto, iis etiam comprehensis festis; quibus populus tenetur Missam audire, licet *permissum sit opera servilia exercere.*

4. Facultatem concedit Episcopis dispensandi Parochos pauperes ab applicatione pro populo diebus festis, ea tamen lege, ut in Ecclesia Parochiali celebrent, ac totidem Missas infra hebdomadam pro Populo applicent, *quot in diebus festis, infra hebdoma-*

madam occurrentibus, juxta peculiarem intentionem alicujus Pii Benefactoris obtulerint.

5. Ut in Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis Missa Conventualis quotidie celebranda pro Benefactoribus in genere applicetur, contraria consuetudine minime obstante.

6. In hujusmodi Collegiatis absolvit ab applicatione secundæ, & tertiæ Missæ Conventualis, nisi aliud usu receptum fuerit.

4. Populum frequenter, ut diebus saltem dominicis, necessaria ad salutem docere, & doctrinam Christianam explicare, eumque ad virtutes ac vitam christianam adhortari per se, si possint, vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint; ita ut omnes facile quæ ad salutem consequendam necessaria sunt, scire possint, ex Conc. Trid. sess. 5. c. 2. ibi: *Quicumque parœciales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis & festis sollemnibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntiandoque eis cum brevitate & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere, & cælestem gloriam consequi valeant.* Ac eos, si huic muneri suo defuerint, cogi debere per censuras ecclesiasticas. Et sess. 24. c. 4. mandat Episcopis ut saltem dominicis & aliis diebus festis pueros in singulis parochiis doctrinam doceri curent. Hinc Bonacina ait. *Parochum mortaliter peccare, si uno continuo mense integro, aut etiam duobus vel tribus mensibus totius anni discontinuis non concionetur; quia hæc videtur materia gravis non solum secundum se, sed etiam respective.* (1)

5. Sacramenta suis parochianis ministrare quoties ea rationabiliter petunt, vel alium idoneum providere. Nam ex officio tenentur oves suas pascere, ordinaria media salutis a Christo instituta præbere, suorum utilitatem spiritualem procurare, & præstare omnia, quæ pastoris sunt, inter quæ præcipuum est sacramenta ministrare, & necessaria ad salutem docere, & sub hoc onere accipiunt stipendium sustentationis.

6. Peccata corrigere præsertim publica, scandala tollere vel per se, si possunt, vel ea deferendo Episcopo, si publica sint, & omnes peccati occasiones quantum fieri potest, avertere, ideoque inquirere peccata publica. Item scire, an singuli sacramenta debita in Paschate suscipiant, & sacrum diebus festis audiant &c. *Ipsi enim pervigilant*, (hoc est, ex officio, seu pervigilare debent) *quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Hebr. 13.

7. Magnam & peculiarem curam habere pauperum, & providere, ne ob inopiam a justitia deflectant; eorum necessitates inquirere, iisque quantum possunt, subvenire, ex Conc. Trid. sup. Nam ii sunt loco parentum, & ad hoc specialius obligantur, quam alii. Item pauperes sepelire, etiam sine ullo stipendio, & pro eorum salute orare.

8. Nullos matrimonio conjungere, nisi sufficienter peritos rerum fidei & præceptorum Dei ac Ecclesiæ; ideoque horum ignaros prius docere, quia ista liberos suos edocere tenentur.

9. Invigilare, ut Ludi-Magister recte fungatur officio, pueros doctrinam christianam doceat, bonisque moribus imbuat verbo & exemplo.

10. Frequenter visitare infirmos; etiamsi sacramentis sint muniti. Quia quo vicinior est mors, eo magis saluti periculum ingruit a dæmone, & major est corporis ac animi infirmitas: ergo tunc maxime suorum saluti providere debent.

11. Servare statuta Diœcesis, & curare, ut a suis serventur: nam obligant in conscientia, cum sint lata a superiore habente potestatem præcipiendi & ferendi leges.

12. Tenentur ex justitia, etiam cum certo vitæ periculo, ovibus suis subvenire non solum in extrema, sed etiam in gravi eorum necessitate spirituali, ex Joan. 10. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis*. Nam ratione officii ad amplius obligantur quam extranei Sacerdotes, qui cum periculo mortis tenentur proximo subvenire in extrema necessitate. Hinc juxta omnes, parochus tenetur suis peste laborantibus sacramenta, præsertim Pœnitentiam, ministrare per se, vel per alium idoneum; nisi Episcopus jubeat, ut ipsemet ministret: quamvis enim saluti suæ absolute providere possint per actum perfectæ contritionis, tamen quia talis actus difficilis est, censetur esse in necessitate gravi. Et Sacra Congr. apud Fagn. approbante Gregorio XIII. censuit Parochos tempore pestis teneri omnino residere in suis Ecclesiis, & per se vel per alium idoneum mi-

---

(1) *In Ecclesiis ruralibus longe dissitis a Parochiali juxta Benedicti XIV. Encyclicas literas* Bull. Tom. I. num. 42. *decernendum erit Episcopis, ut Sacerdotes ibi sacris operantes Populum doctrinam Christianam doceant. Caveant tamen Parochus, ne nimium tribuant alienæ operæ, sed cum pueri ad Sacramentum Eucharistiæ, & Confirmationis admittendi sunt, cum sponsi conjugio jungendi, per se illos tentet quid didicerint.* Ibid. §. 14.

Item in Instit. Eccles. 9. §. 20. *ait, non esse tolerandum morem in nonnullis Diœcesibus obtinentem, ut pueri unius Paræciæ in alia Paræcia doceantur doctrinam Christianam, quemadmodum rescripsit Sac. Congr. Concilii ad eundem, dum Cardinalis erat, Bononiensi Ecclesiæ Præfectus; sed singuli Parochi erudire suos debent, vel saltem curare, ut in Paræcia erudiantur. Non tamen reprehendendi sunt illi, qui in Ecclesiis suis, licet non sine Parochis subjecta, fideles eo confluentes docent, dummodo exhibeant Parochis nomina eorum, qui eo frequentant.* Ibid. §. 13.

Ludi-magistri, tam conducti a communitate, quam non conducti, tam Clerici, quam laici hortandi sunt prius, ut doceant suos Doctrinam Christianam, tum etiam cogendi ex Decreto Congreg. Concil. ad Archiep. Spalatrens. die 17. Julii 1668. Ibid. §. 14.

Parochi doceant pueros suos saltem dominicis, aliisque festis de præcepto Doctrinam Christianam omni contraria consuetudine penitus sublata. Encycl. Ubi primum *Bened. XIV. Tom. I. pag. 6. Edit. Rom.*

ministrare peste infectis Baptismum & Pœnitentiam. Id tamen possunt per alium idoneum ob majorem utilitatem parochiæ, ut ipsi sani prodesse possint, & erga illos officio pastoris fungi. Idem dic de superioribus regularium.

13. Denique omnium bonorum operum ac virtutum exempla præbere, ex Concil. Trid. supr. & ex epist. 2. ad Tit. 2. *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum*. Et ex 1. ad Tim. 4. *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate*. Quo virtutis amorem & vitii odium ac fugam suis efficacius ingenerent, scientes, quod pro animabus illorum rationem sint reddituri, *ad Hebr.* 13. Igitur vitam suam ita instituant, ut quod verbis populum docent, ipsi opere confirment, ac veluti imagine ostendant, *forma facti gregis ex animo*.

Sed quantum temporis absentiæ sine caussa justa ad mortale sufficit?

Resp. Caballutius l. 5. jur. can. cap. 1. docet absentiam 15. dierum intra annum non esse mortalem, modo relinquatur idoneus substitutus. Sed num pauciores sufficiant, alii viderint. Possunt autem parochi ob certas caussas justas & necessarias, sed prius (ut statuit Conc. Trid.) per Episcopum cognitas & probatas, abesse sine culpa, relicto Vicario idoneo ab Episcopo approbato.

✠ Ad obligationes clericorum spectat const. 29. quæ incipit, *Universalis Ecclesiæ cura*, in qua sub pœna excommunicationis, & nullitatis contractus prohibentur alienationes fructuum Beneficiorum (*) *sub nomine redendi commodum, seu utilitatem percipiendi fructuum eorumdem beneficiorum, quos altera, quoad vixerint, vendunt, recepta pecunia ad eam summam, & quantitatem, quam ipsi, habita ratione eorum ætatis, & corporis valetudinis, durante vita, consequi potuissent.* (1) ✠

CA-

(*) Quanquam ex canon. *Bona* 12. *qu.* 2. jus sit Episcopo molienti novum Monasterium in sua Ecclesia, donandi illi quinquagesimam partem redituum Ecclesiæ suæ; cum tamen Episcopi in sua consecratione jurent se non alienaturos possessiones ad mensuam suam pertinentes; hinc optime intulit Sac. Congreg. interdictam esse Episcopo hanc, & aliam quamcunque alienationem. Lambertinus *de Synodo Diœcef.* *l.* 7. *c.* 71. *par.* 12.

(1) „ Ad declaranda, & confirmanda, quæ de *Episcoporum* officiis in hac postrema q. 7. ab Auctore „ dicta sunt, superfluum est ex opere *de Syn.* Bened. „ XIV. testimonia proferre vel indigitare, cum integrum istud opus destinatum sit Episcopo cumulate „ instruendo, ac formando. Præclare itidem eadem „ officis Episcopalia prosecutus est Pontifex sapientissimus in alio opere *de Servorum Dei Beatificatione* „ (l. 4. c. 34. per tot.) ubi disserendo *de iis, quæ in caussis Servorum Dei, qui Episcopi fuerunt, advertenda sunt, post adeptam Episcopatus dignitatem*, „ absolutissimi Episcopi id ara exhibet. Huc pertinet „ gravissima D. N. Clem. XIII. Epistola Encyclica, *A quo die*, 14. Sept. 1758 quæ legi potest simul cum „ aliis ejusdem SS. Patris Epistolis, & Constitutionibus in Appendice adjecta tom. VIII. Bibliothecæ „ Cannonicæ P. Lucii Ferraris. De Parochorum autem officiis multa pariter adinvenire est tum in opere „ *de Syn.* atque *in Eccles. instit.* Bened. XIV. tum in „ prælaudata Clementina Epistola. Quod spectat speciatim ad Clericos, & Optimates sacros hujus Romanæ Curiæ, singuli, quænam ab ipsis agenda, „ vel omittenda sint, deprehendent sine fuco & calamistris exposita in aureis 5. libris S. Bernardi *de* „ *Consideratione ad Eugenium*, qui juxta nuperrimam editionem Romanam habentur illustrati præclaris animadversionibus Joan. Sciandæ ab. Cisterc. „ Atque hic D. O. M. favente, ad finem ventum „ est illarum Notarum, quas gratia Clericorum promisi (in Nota 1. ad qu. 1 tract. *de Benef. Eccles.*) me conscripturum.

„ Porro autem, cum sæculares Clerici, & Religiosi „ simul emineant conditione, ac dignitate spirituali, „ atque in excolenda vinea Domini mutuas sibi operas præstare debeant, juxta doctrinam S. Bonaventuræ mox referendam, ideirco rectissime Auctor obligationibus Clericorum Sæcularium obligationes subnectit Religiosorum. De his multa sparsim Benedict. „ XIV. in opere *de Synod.* Fagnanus, ceterique Juris „ Pontificii interpretes in *Commentariis* præsertim ad „ varios titulos lib. 1. Decretal. inter Auctores vero, „ qui integros Tractatus de iisdem edidere, veniunt „ potissimum Franciscus Suarez in eximio opere *de* „ *Virtute Religionis* (tom. 3. & 4.) Card. Joan. de „ Lugo in opere *de Justitia & Jure* (tom. 1. disp. 3. „ sect. 4. & seq.) Emanuel Rodericus (in op. *Quæstionum Regularium, & Canonicorum*) Joan. Bapt. „ de Lezana) *in Summa Quæstionum Regularium*) „ Franciscus Rotarius (*in Theol. Mor. Regularium*) „ Fulgentius Cunilati (Tract. 16. *de Statu Religioso*) & alii plures. Doctrina Seraphici Magistri adversus osores Mendicantium Ordinum Religiosorum „ scribentis (in Opusc. *Determinationum QQ. circa* „ *reg.* 5. *Franc.* q. 2. in opusc. *Quare FF. Minor prædicent &c.* paullo post init.) hæc est: "Sedes Apostolica, quæ immediate curam Ecclesiæ habet, & a qua ceteri Ecclesiarum Pastores, tam majores quam minores, gubernandi suscipiunt auctoritatem, videns in his novissimis temporibus, juxta Apostolum instare tempora periculosa, & laxatis Evangelicæ prædicationis retibus in capturam, tantos influxisse pisces hominum de fidei professione, quod rete fidei scinditur, messem fidelium multam, & operarios idoneos paucos ... vocavit nos in adjutorium tam Cleri, quam Populi, ut per officium prædicationis, & confessionis subveniamus animabus, & onus Pastorum sublevando alleviemus; sicut Petrus, & ejus socii Luc. 5. non valentes soli rete piscium ad litus trahere præ multitudine, annuerant Jacobo, & Joanni sociis suis in alia navi, quæ signat religionem, ut venirent, & adjuvarent eos, ne vel ipsi mergerentur, vel pisces capti perirent. „ Quæ cum ita se „ habeant, oremus Dominum ac Patrem messis, ut „ ab utroque fœderato Clero Christiano procul abigat „ perversum illum spiritum, quo olim Joannis Præcursoris Discipuli (Joan. c. 3. v. 26.) agitabantur.

CAPUT II.

De statu & obligationibus Religiosorum.

Quæst. I. *Quid est status Religiosus?*

Resp. Est stabile vitæ institutum, ab Ecclesia approbatum, & tendens ad perfectionem christianam per tria vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ.

Ad ejus essentiam tria requiruntur, 1. Tria illa vota, quæ substantialia vocantur, eaque perpetua de se & ex parte voventis. Nam Religio est stabilis quædam forma vitæ perducens ad perfectionem caritatis per primaria Christi consilia, quibus removentur præcipua impedimenta, & homo se suaque omnia consecrat Deo in perpetuum holocaustum. Non necesse est tamen, ut sint sollemnia: nam qui in Societate Jesu vota simplicia emittunt, sunt vere Religiosi, ut definit Greg. XIII. Bulla *Ascendente Domino*: quia per vota simplicia potest fieri traditio irrevocabilis ex parte voventis in perpetuum Dei obsequium; nam sufficit, ut quis constituatur in statu Religioso. Nam ad statum proprie dictum non requiritur immutabilitas omni modo, sed satis est, quod Religiosus se ipsum votorum vinculis liberare nequeat, ut patet in servo, qui recte dicitur esse in statu servitutis, quamvis possit a Domino manumitti. Hinc vota Religionis alia sunt simplicia, quæ fiunt sine sollemnitate; alia sollemnia, quæ fiunt cum certa sollemnitate ab Ecclesia instituta. Quæ sollemnitas juxta multos in eo consistit, ut vota emittantur sub certa regula a Sede Apostolica approbata, juxta ritum substantialem in eadem regula præscriptum, cum traditione & acceptatione ex utraque parte perpetuis, & via ordinaria indissolubilibus. 2. Approbatio Ecclesiæ; quia ordo religiosus est status supernaturalis distinctus a communi statu Christianorum, & sacra quædam communitas, in qua debet esse spiritualis jurisdictio in utroque foro. Hæc reservata est Papæ in Conc. Later. & Lugd. 3. Traditio facta superiori ut ministro Dei illam acceptanti, qua vovens se totum Deo in Religione dedicat, & Religioni propter Deum tradit irrevocabiliter ex parte sua.

Quæst. II. *Quænam requiruntur ad valorem professionis Religiosæ?*

Resp. Sequentia, 1. Certa ætas, quæ ex Concil. Trid. sess. 25. c. 15. est annus 16. completus. 2. Ut non fiat nisi post annum integrum & continuum probationis, ibid. Dico, *continuum*, ita ut si novitius, vel die uno, Religionem deseruit, revertus debeat rursus integrum annum probationis conficere, ut valide profiteatur. Imo duarum horarum interruptione reddi novitiatum nullum resolvit Sac. Cong., teste Fagnano, ad *c. Ad nostram*; de regul. Nam ex canonistis dum in aliquo decreto requiritur aliquod tempus, illud debet esse continuum. 3. Ut non fiat cum vinculo matrimonii consummati, aut sine consensu conjugis, ex c. 3. & c. 12. *de conversat. conjug.* 4. Ut profitens nullum habeat impedimentum in illo ordine essentiale, quia per illud redditur inhabilis ad professionem hujus Religionis, nec ejus traditio vere acceptatur. 5. Emissio trium votorum substantialium spontanea, non fraude nec metu injusto extorta, quæ sui ipsius traditionem complectitur. 6. Acceptatio traditionis factæ nomine Dei & Religionis ab habente potestatem illum incorporandi tali Religioni, c. 15. *de regular.* Nam professio fit ad modum contractus onerosi utrinque obligatorii, quo professus fidem suam adstringit Deo, tradi que se Religioni propter Deum, & Religio ipsa obligatur ad eum tanquam membrum suum tractandum, alendum, curandum, gubernandum, retinendum secundum Religionis institutum. Ergo requiritur, ut juxta cujusque Religionis decretum, habeat potestatem & voluntatem admittendi nomine Religionis, & obligandi Religionem.

Eadem requiruntur, ut vota simplicia Societatis nostræ sint valida. Nam per illa quis verus Religiosus efficitur, & non soli Deo, sed etiam Societati obligatur tradens se illi: & Societas quoque obligatur ad ipsum alendum, gubernandum, imo & retinendum, nisi justa causa illius dimittendi subsit, ut constat ex suis constit. & bullis SS. Pontificum.

Obs. 1. Professio fieri potest vel expresse, vel tacite. Expresse fit, cum quis utitur formula promissionis, quæ voluntatem se Deo & Religioni obstringendi ac tradendi explicet. Tacite fit tripliciter, 1. Cum quis exacto probationis tempore defert per triduum habitum professorum, ubi is aliquo signo distinctus est, cap. 3. *de regul. in 6.* 2. Si tali habitu suscepto faciat aliquod opus professis proprium, ut si in Capitulo suffragium dederit, c. 4. *de reg.* 3. Si ex ea Religione, ubi novitii & professi eumdem habitum habent, deferas habitum per totum annum sequentem tempus novitiorum; eo expleto censetur professus, c. 2. *de regul. in 6. & Clement* 1. *de regul.* Debent autem hæc fieri animo profitendi, & consentiente illo, cujus est admittere ad Religionem.

2. Ex Conc. Trid. sess. 25. c. 19. qui emisit professionem nullam propter vim ac metum, vel defectum ætatis, aut quid simile, potest reclamare intra quinquennium a die professionis, caussas nullitatis deducendo coram superiore & ordinario, retento sem. per habitu. Sed post quinquennium non debet.

3. Ut professio, quæ nulla fuit ab initio, valida fiat; necesse est, ut ipse sciens esse nullam, postea ratam habeat, vel certe apud se ita statuat. Volo illam esse validam; etiamsi forte ob aliquam caussam ab initio valida non fuisset. Non enim satis est eam ratificare, ex eo quod putetur ab initio fuisse valida: quia hæc ratificatio ex errore proficiscitur, unde non est voluntaria, cum incogniti nulla sit voluntas, & ignorans nullitatem votorum non censetur contraxisse novam obligationem diversam a priore.

4. Ex communi sententia, cetera vota simplicia extinguuntur per professionem, saltem si profitens velit commutare, c. 4. *de voto*, quia talis commutatio est evidenter in melius: nam (ut ait S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 1.) *Omnia alia vota sunt quorumdam particularium operum: sed per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat*. Sed controvertitur an ad hanc commutationem requiratur, ut profitens illam intendat, necne. Quare Suarez consulit, ut profitens admoneatur de hujusmodi commutatione facienda.

5. Professus obligatur ad tendendum ad perfectionem, nam ex vi suæ professionis tenetur velle statum suum servare, & secundum illum vivere. *Ille qui statum Religionis assumit non tenetur habere perfectam caritatem, sed tenetur ad hoc tendere,* &

& operam dare, ut habeat caritatem perfectam; ait S. Th. 2. 2. q. 186. art. 2. & est communis sententia. Religiosus enim status est essentialiter status perfectionis acquirendæ; & quisque tenetur omnia statui suo essentialia velle servare, & secundum illam vivere.

Quæst. III. *An Papa possit dispensare in votis sollemnibus ex gravi caussa?*

Resp. Affirmat. *Ita communis sententia*. Quia 1. Sollemnitas votorum est ex solo jure ecclesiastico, ut constat ex cap. unic. *de voto in* 6. & ex constit. Greg. XIII. *Ascendente Domino*. Ergo potest eadem auctoritate tolli. Ergo Papa potest in votis sollemnibus dispensare, perinde ac in simplicibus. 2. SS. Pontifices sæpe in votis dispensarunt, ut cum Ramiro Rege Aragoniæ, Casimiro I. Rege Poloniæ, Religiosis professis, & aliis apud Cajet. Azor. & alios. Nec obstat cap. 6. *de statu Monach.* ubi Innoc. III. dicit: *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Quia solum vult sine abdicatione & castitate statum religiosum non posse consistere, etiam cum licentia Papæ; ac proinde Papam non posse dispensare cum Monacho manente in statu Religiosi professi. At de plenitudine potestatis potest aliquem extrahere ex illo statu, ad contrahendum matrimonium ob gravem caussam, v. gr. ut religio & pax in regno firmentur.

Quæst. IV. *An Religiosi sunt capaces dominii rerum temporalium?*

Resp. 1. Religiosi non sollemniter professi possunt in particulari habere dominium bonorum temporalium, licet non possint de illis pro libito disponere, nec iis uti sine licentia superioris. Constat ex constit. Greg. XIII. *Ascendente Domino*, sic statuente de iis, qui post probationis biennium vota simplicia emiserunt in Societate Jesu. Quare non est de essentia paupertatis religiosæ, ut privet dominio, sed solum ut privet potestate utendi & disponendi pro libito & sine licentia superioris, & ut illo volente obliget ad abdicandum suarum rerum dominium. Enimvero dominium, cujus usus ita impeditus est ac dependens, & alienatio sic obstricta & debita parvi momenti est; tuncque non plus habes in temporalibus rebus potestatis, quæ exerceri possit ad libitum, quam is qui caret dominio.

Resp. 2. Religiosi sollemniter professi possunt habere in communi dominium bonorum temporalium, ita ut illud sit penes communitatem, ex Conc. Trident. sess. 25. cap. 3. quia neque ex ordinatione Ecclesiæ, neque ex intentione voventium communitas Religiosa fit incapax dominii; & aliunde intentio fidelium bona Religiosis donantium est transferre illorum dominium in communitatem religiosam. Hæc tamen non habet dominium illorum absolutum ac liberum, sed ligatum ac restrictum ad congruam sustentationem Religiosorum, & pios usus; ita ut non possint in usus profanos impendi sine injustitia. Nam hæc bona sunt Deo dicata, & donata solum ad pios usus; eademque est ratio illorum, ac aliorum bonorum ecclesiasticorum. Porro bona Religiosorum immobilia, & mobilia pretiosa, quæ servari possunt, alienari nequeunt, nisi in commodum Religionis, nam sic a jure statutum est; hæcque intentio donantium, ut Religio perseverare possit.

Resp. 3. Religiosi sollemniter professi sunt in particulari incapaces omnis dominii, proprietatis, & similis juris bonorum temporalium, sive mobilium, sive immobilium. *Est communis sententia, & certa*, inquit Lessius. Nam Ecclesia hanc incapacitatem annexit sollemni voto paupertatis, sicut & incapacitatem matrimonii sollemni voto castitatis. Item in nostra societate coadjutores formati sunt incapaces omnis dominii, nisi a societate legitime dimittantur. Quia Ecclesia hanc incapacitatem annexuit illorum votis, licet tantum publicis, non sollemnibus. At Religiosi professi retinent dominium famæ, & jura mera spiritualia, nam his non renuntiant, & Ecclesia eorum voto annexuit incapacitatem dominii rerum dumtaxat temporalium.

Resp. 4. Religiosi professi beneficiarii, ut Abbates, Priores, & similes habentes beneficia regularia vel sæcularia, habent jus administrandi, dispensandi fructus sui beneficii, tum ad congruam sustentationem, tum ad caussas pias; quia id eis a jure & consuetudine concessum est. At nihil possunt impendere in usus profanos, vel consanguineis non indigentibus donare: alioqui peccant contra justitiam, & accipientes tenentur ad restitutionem. Quia istorum bonorum non sunt domini, sed solum administratores & dispensatores, habentes tantum jus & facultatem impendendi illa bona secundum præscriptum Canonum, ac Religioni vel Ecclesiæ donarunt. Imo etiam peccant contra votum paupertatis, disponendo de re temporali sine licentia legitima.

Quæst. V. *Ad quid obligatur Religiosus ex vi voti paupertatis?*

Resp. Ex communi sententia tenetur, 1. Nullam rem temporalem pretio æstimabilem sine licentia superioris accipere, retinere, absumere, destruere, permutare, commodare, alienare, donare, aut ea uti. Nihil enim pretio æstimabile potest habere & tractare ut proprium, id est propria voluntate ac auctoritate, seu proprio arbitratu ac nomine; & sine dependentia ac licentia superioris. Nam per votum paupertatis, etiam simplex, quod fit in Societate Jesu post biennium probationis, homo privatur potestate utendi & disponendi sine licentia superioris de quavis re temporali, & usu ullo dominii libero ac independente, quamvis retineat dominium, sed restrictum & dependens a Superiore, etiam quoad retentionem, & cum obligatione illud relinquendi ad nutum Superioris. Per sollamne vero Religiosus privatur insuper omni dominio etiam radicali, proprietate, & simili jure rerum temporalium. Constat ex sensu ac usu Ecclesiæ, & ca p. *Non dicatis*, 12. qu. 1. ex S. August. epist. 109. ubi ait: „ Non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia ... „ Quod si aliqua (*monialis*) rem sibi collatam celaverit, furti judicio condemnetur. *Ex c.* 6. de statu „ monachor. *ubi Innoc. III. ait:* Prohibemus districte „ in virtute obedientiæ, sub obtestatione divini judicii, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat &c. Unde si quidquam alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed „ Abbati vel Priori assignetur ... Nec æstimet Abbas „ quod super habenda proprietate possit cum aliquo „ monacho dispensare; quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ „ monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex „ possit licentiam indulgere, " Et ex Concil. Trid. sess.

25.

15. c. 2. *Nemini Regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia vel mobilia quovis modo ab eis acquisita tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere: sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur.* Imo juxta Navarrum, & Suarez, votum illud obligat ad non desiderandum habere aliquid proprium & ut suum, ex cap. *Voventibus* 17. q. 1. ibi: *Voventibus virginitatem non solum nubere, sed etiam velle damnabile est.*

Hinc ex communi sententia Religiosus, sive solemniter professus sive non, peccat, si quid seu domi, seu foris sine superioris licentia expressa, vel implicita aut tacita, aut in necessitate prudenter præsumpta accipiat, possideat, retineat, destruat, commodet, commutet, absumat, donet, alienet, aut aliqua re utatur. Nam illa omnia sunt actus proprietarii, cum fiant proprio arbitratu ac auctoritate, & sine licentia superioris. Omnis autem actus possessoris proprietarii est Religioso illicitus: nam per votum paupertatis abdicat se potestate possidendi aliquid ut proprium & sine dependentia ac licentia. Imo ista non solum sunt sacrilegia contra votum, sed etiam furta contra justitiam, ut notat Suarez: nam cum res sit communitatis, committitur furtum usurpando rem alienam, vel ejus usum, invito domino, seu administratore ac possessore, qui est loco domini, nempe Religione, quæ habet dominium, vel saltem administrationem & possessionem bonorum illorum. Idque etiamsi res illa Religioso ab externis donata sit; quia hoc ipso quod ab illo acceptatur, acquiritur communitati, nam ratione voti & traditionis suæ ac pacti cum Religione quidquid acquirit Religiosus, acquirit Religioni, ut constat ex variis juribus, ex consensu Doctorum, & ex praxi ac sensu Ecclesiæ. *Furtum est privata possessio . . . Societatis enim expilatio est rei cujuscumque & undecumque in privatum usum revocatio:* ait S. Basil. in constit. mon. c. 34. Quare omnis alienatio, donatio &c. sic facta, est irrita & restitutioni obnoxia. Unde nec licet Religioso rem acceptatam reddere donatori, quia id esset alienare quod acquisitum est Religioni. Neque enim bona Religionis dicuntur communia in eo sensu, quod Religiosus quisque possit pro libitu ea in suum usum accipere, cum e contra sic potius essent cuilibet furanti propria; sed in hoc solo sensu dicuntur & sunt communia, quod sint communitatis, cujus superior possit ea singulis juxta cujusque necessitatem ad usum concedere.

Nostri vero, qui vota tantum simplicia emisere, peccant mortaliter, si de rebus, quarum habent dominium, disponant, vel utantur in quantitate notabili sine licentia superioris. Nam licet possint retinere & acquirere dominium radicale bonorum temporalium, sunt tamen privati jure actuali de illis disponendi suo arbitratu & sine licentia superioris. Sed controvertitur, an dispositio sine licentia superioris facta sit quoque invalida.

Porro ii non habent dominium, nisi bonorum quæ in sæculo possidebant, vel quæ postea ex successione necessaria & ab intestato, vel forte etiam ex libera parentum dispositione obveniunt, quæque ad eorum patrimonium pertinere videntur. Unde aliæ res, quas aliunde, aut ab amicis, vel industria acquirunt, hoc ipso fiunt Societatis, ideoque harum dispositio sine licentia facta, est certo invalida. Quia intentio Societatis aut superiorum licentiam accipiendi concedentium non est, ut hujusmodi rerum dominium acquirant.

Item Religiosus sæpius quid leve sine licentia recipiens, absumens, vel impendens, vel destruens ex bonis communitatis, vel aliunde datis, etsi sine animo iterandi & attingendi quantitatem notabilem, peccat tamen mortaliter, quando scienter pervenit ad quantitatem sufficientem ad mortale furtum sic factum. Nam est eadem ratio ac de furtis minutis, ut docet Sanchez, & ultima acceptione complet quantitatem notabilem furti & proprietatis. Quod verum est, licet ista sint esculenta, vel poculenta domus, nam hæc sunt pretio æstimabilia, & Superior debet esse circa illas acceptiones graviter invitus; tum quoad modum, cum repugnet disciplinæ religiosæ & subordinationi debitæ; tum etiam quoad substantiam, cum repugnent mortificationi, & foveant sensualitatem, quia est magnum impedimentum perfectionis. In his tamen ad mortale requiritur eadem quantitas, quæ in esculentis & poculentis respectu famulorum ad furtum mortale. Idque certum omnino censendum est, saltem si ista sine rationabili necessitate sumantur.

Hinc etiam peccat contra votum paupertatis Religiosus, qui a sæculari invitatus, manducat aut bibit sine licentia superioris. Nam comestio & potatio, ex communi hominum sensu, est usus activus facti rei temporalis in proprium commodum, & pretio æstimabilis, qui proinde per votum paupertatis illicitus est sine consensu superioris, sicut comestio & potatio rei sine consensu domini est injusta, & Religioso non licet uti ulla re temporali pretio æstimabili sine licentia superioris. Nam qui etiam rem pretio æstimabilem accipit suo arbitratu & sine licentia, jam aliquid pretio æstimabile accipit propria voluntate ac auctoritate, & sine licentia superioris, ac proinde quoad aliquid pretio æstimabile se gerit ut dominus. *Ita Suarez, & alii.* Nec obstat, inquit *la Croix*, quod Religiosus non peccet admittendo sumptum pretiosum sibi factum ab externo, nam in hoc habet se mere passive, & externus ipse hunc sumptum vere consumit in gratiam Religiosi: at Religiosus comedendo aut bibendo ipsemet consumit, & active se habet; nam cibum vel potum illum accipit in suum usum, sibi applicat, & sumit in alimentum. Illsung addit contrariam opinionem fuisse a R. P. Vitelesco Præposito Generali Societatis prohibitam tanquam non consentaneam paupertati, quam Societas profitetur; neque a Professoribus nostris docendam, neque ulli re ipsa exercendam. Porro usus rei, quæ uno usu consumitur, ut alimentum, tanti æstimatur quanti res ipsa, quia tunc tota res accipitur, ut notat Suarez.

2. Tenetur esse animo paratus exui rerum sibi permissarum possessione & usu, omni momento, quo superior voluerit. Nihil enim potest retinere, nisi cum dependentia continua a voluntate superioris: nam quod auferri non potest, habetur ut proprium.

Hinc peccat contra votum, qui rem cum licentia acceptam abscondit, ne superior eam auferat, repetat, vel licentiam datam revocet. Item qui murmure, querelis superiorem impedit, ne rem concessam repetat, vel dum superior aliqua ei aufert, conqueritur tamquam de injuria. Nam ista omnia sunt actus sibi usurpantis usum independentem ac irrevo-

revocabilem, cujus est incapax per votum paupertatis. Quippe non potest acquirere sibi jus ad res temporales, quod non subordinetur superiori, eique acquiratur; alioqui jam haberet aliquid proprium pretio æstimabile, nempe jus ad talem usum irrevocabile. Item talis jam rem possidet animo ac modo proprietario; & vult habere, & quantum in ipso est, facit licentiam irrevocabilem. Licentia autem irrevocabilis in hac materia est iniqua & nulla, utpote repugnans paupertati; cum per illam res jam possideatur ut propria, quippe quæ jam repeti nequeat. *Ita ex communi Suarez.*

3. Tenetur rem sibi concessam dimittere, statim atque superior revocet licentiam datam, alioqui jam eam habet sine licentia.

4. Rem quamlibet determinate concessam ad unum usum, non potest adhibere ad alium usum etiam honestum. Nam hic usus esset sine licentia, ideoque esset actus proprietarius, qui per votum paupertatis prohibetur: nam votum tollit facultatem habendi proprium, & proinde etiam actum talis facultatis; quod enim tollit facultatem, a fortiori tollit actum. Unde peccat mortaliter, si pecuniam notabilem ad unum usum concessam impendat in alium sine licentia. Idem non potest id quod ad usum sibi conceditur, alteri commodare sine facultate, quia Religiosus habet tantum jus utendi ad suam utilitatem rebus sibi concessis continuo dependens. Usuarius autem non potest usum rei sibi concessum concedere alteri, hoc enim est usufructuarii. *Instit. de usu & habitu.* A fortiori, ut notat Laymann, non licet Religioso secum auferre vel alteri dare esculenta aut poculenta quæ in mensa singulis apponuntur, nisi adsit licentia generalis usu ipso expressa, vel inducta in rebus hujusmodi: sicut cum quis aliquos convivio excipit non facit eos dominos rerum appositarum, neque copiam facit, ut eas ad alios transmittant, aut in proprias domos asportent. Nec refert quod sua parsimonia aliquid sibi reservaverit nam ista ei solum conceduntur, ut ipse absumat ad suam sustentationem, & quidquid residuum est, manet in bonis Monasterii. Estque communis & vera sententia, inquit Suarez, non licere Religioso sine ulla licentia superioris donare intra vel extra Religionem aliquid ex rebus sibi concessis ad usum suum, licet possit ipse illud consumere, ut si de quantitate cibi aliquid sibi subtrahat, vel ex quantitate pecuniæ, quam iter agendo posset expendere. Quia ei conceditur tantum talis usus facti pro se, & ideo præter illum non potest ullum alium sua auctoritate usurpare: si ergo illum usurpat, in eo se gerit ut dominus. Præterea quidquid sua parsimonia conservat, hoc ipso, illud conservatur Religioni; nam quidquid Religiosus acquirit, non sibi, sed Religioni acquirit. Ergo a fortiori conservat &c.

5. Tenetur adhibere eam saltem diligentiam in conservandis rebus sibi ad usum concessis, quam adhibere solent viri prudentes & diligentes in rebus suis. Nam habet obligationes usuarii, cui precario conceditur usus, salva rei substantia, estque actus dominii independentis rem negligere, vel libito deteriorem facere, aut destruere. Quod si res etiam ad consumptionem tribuatur, ut vestis, oleum &c. tribuitur ei tantum ad consumptionem necessariam vel utilem, non autem ad destructionem Monasterio damnosam, & ex negligentis accelaratam. Quare si res sua negligentia perecit, aut deterior fiat, velsi quid plus æquo consumat, peccat contra votum, & justitiam.

6. Non potest habere superflua, pretiosa & statui paupertatis non convenientia, nec quidquam etiam valde impendere in usus turpes, vel vanos nec decentes statum Religiosi, ita ut magis videantur convenire sæculari diviti, quam Religioso pauperi. Nam, ut ait De Lugo, votum paupertatis non solum obligat ad non utendum sine licentia Prælati, sed etiam ad conservandum statum pauperis, & vitandos sumptus qui pauperes non decent secundum Religionis institutum. Et omnis superfluitas, utpote solorum sæculi divitum propria, repugnat per se statui Religioso & voto paupertatis. Idque etiam si superior consentiat: nam superior tales usus nec licite, nec valide concedere potest. *Ita Navarr. Sanc. De Lugo, Laym. & alii*, tum quia repugnant statui pauperis, & a canonibus prohibentur: tum quia superior non est dominus bonorum communitatis, nec eorum, quæ dantur Religioso, sed solum administrator secundum Canones & regulam Ordinis. Jura autem & decreta a summis Pontificibus, qui sunt supremi omnium Religionum Prælati, condita vel confirmata, ei solum concedunt administrationem ad usus necessarios, & pios, ac statum religiosorum decentes, vetantque, quidquam ad profanos & vanos usus impendi. Et Conc. Trid, sess. 125. cap. 2 ait: *Mobilium usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit.* Ergo superior non habet potestatem concedendi hanc licentiam, quæ proinde nulla est. Unde Sac. Congr. Cardinalium, teste Fagnano in cap. „ Monachi *declaravit*: Regulares præter supellectilem, quæ statui „ paupertatis regularis convenit, non posse de li„ centia suorum superiorum regularium alia bona mo„ bilia superflua, & dependenter a voluntate eorum„ dem superiorum, & ad solum usum proprium pos„ sedere seu retinere, & possidentes vel tenentes „ mobilia superflua non excusari propter licentiam „ superiorum a culpa & pœna". Quare nec Prælatus cum ipso conventu potest hanc licentiam concedere: nam licet conventus sit dominus eorum bonorum, hoc tamen dominium est restrictum per votum paupertatis, Ecclesiæ decreta, & intentionem donatorum ad usus necessarios, utiles, & pios. *Ita De Lugo, Less. Navar. Sanch. & alii.*

Hinc Religiosus impendens aliquid notabile, etiam cum licentia superioris, in usus vanos, superfluos & profanos, ut in ludos, convivia, vanas picturas; res sumptuosas, vestes sericas &c. vel pretiosa aut superflua aut statui suo indebita retinens, vel & bonis in suum usum concessis, aut de bon a monasterii laute vivens, & opipare epulans, peccat contra votum paupertatis, cum hæc licentia nulla sit. Qui vero in ludo aliquid lucratus est ex bonis Religiosi, vel accedit ad usus vanos & dedecentes ejus statum, tenetur illud restituere Religioni, perinde ac si accepisset a fure. Igitur cum pecunia vel res generaliter conceditur a superiore, intelligi debet concedi solum in usus honestos, necessarios vel utiles, & statui religioso decentes, cum aliter nec licite, nec valide concedi queat.

7. Procurator, Oeconomus, & similes non possunt quidquam dare, impendere, alienare, pro libito,

sed

sed solum secundum ordinis regulam, & superioris voluntatem, & quatenus ratione muneris eis commissum est. Unde Sanchez cum multis infert, procuratorem peccare mortaliter contra votum, si quid notabile in alios usus præter assignatos a superiore, quantumvis ii ex se liciti sint & communitati deserviant, expendat sine expressa vel prudenter præsumpta superioris voluntate, quia agit ut dominus. Item dispensator aliquarum rerum tenetur eas distribuere secundum regulam & voluntatem superioris, ita ut non det alia nec plura vel pauciora, nec meliora vel deteriora, quam scit superiorem velle: qua parte enim discedit a voluntate superioris, incurrit vitium proprietatis, cum expendat vel distribuat perinde ac si esset dominus, & ab alterius arbitrio non penderet. Præterea quidquid fit ultra facultatem sibi concessam, fit sine licentia, sed proprio arbitratu ac auctoritate, ideoque est actus proprietarius: actat enim proprietarius est is omnis, qui proprio arbitratu, & auctoritate lic; talis autem est is omnia, qui fit sine licentia superioris. Ita Suar. & alii: *Oportet quod ea, in quibus inferior superiori subjicitur, dispenset non aliter quam ei sit a superiore commissum*, ait S. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 8. Porro in nostra Societate officiales pendent in omnibus a voluntate immediata superioris localis.

Ipsi vero Religionum Prælati peccant contra paupertatis votum, & justitiam, si bona conventus aliter impendant vel donent, quam Ordinis sui regula, vel approbata consuetudo, aut superiorum Prælatorum voluntas eis permittit. Et si quid notabile donent vel impendant in usus vanos, aut superfluos, peccant mortaliter, & alienatio irrita est, & restitutioni obnoxia. Quia Prælati non sunt bonorum communium domini, sed solum administratores in utilitatem Religionis & pios usus, ex c. 2. *de donat.* & voto ut alii obstringuntur. Nec id possunt etiam cum consensu conventus: nam etsi conventus habeat dominium istorum bonorum: tamen hoc dominium per votum paupertatis, Ecclesiæ decreta, & per intentionem donatorum est restrictum ac limitatum ad pios & necessarios usus, ut dictum est. (1)

Sed notanda sunt sequentia.

1. Licentia superioris requisita debet esse vel expressa, vel implicita, quæ scilicet continuatur virtualiter & implicite in alia expressa; vel tacita, quæ rei cognitionem in superiore supponit, & quæ ex circumstantiis prudenter adesse judicetur, ut cum Prælatus sciens subditos aliquid accipere, retinere, donare, non prohibet, cum facile possit; nam tunc tacite consentire censetur: secus si difficile impedire posset, eo quod v. gr. timeret, ne domus turbaretur cujus querelis; tunc enim mere tolerat, non concedit, unde non excusaris. Licentia tamen tacita, vel generalis in Religionibus bene ordinatis non conceditur, nisi in rebus levis momenti & crebro occurrentibus.

2. Licentia præsumpta seu interpretativa non sufficit, nisi cum res & caussa urget, & superior non potest tunc adiri; ita ut censeatur non velle, ut ejus licentia expressa tunc requiratur, vel concedere licentiam quamvis non petatur. *Ita Lessius, & alii.* Nam non sufficit quod licentia daretur si peteretur: cum enim conditio illa non ponatur in re, non ponitur id quod ex ea sequeretur. Sic non cessat obligatio legis, quia superior in ea dispensaret, si rogaretur. Præterea alioqui inferiores semper aut fere semper pro libito sine actuali dependentia de rebus disponerent.

Hinc ad mortale vitandum non sufficit quod superior licentiam concederet, si peteretur; sed facultas expressa requiritur, si res differri, aut superior adiri possit. Quia alias superior esset rationabiliter invitus, non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam; nam superior ex officio tenetur sub mortali non consentire, ut inferior de rebus disponat non petita licentia, cum peti potest; nam alioqui dissolveretur & everteretur religiosa disciplina cum gravi damno spirituali Religionis, quod ex officio tenetur impedire superior. Quare superioris displicentia quoad talem modum parit displicentiam quoad substantiam. Secus de patrefamilias, qui spectat tantum utilitatem temporalem. 1.

Porro qui rem ex præsumpto consensu accepit, tenetur postea ubi primum potest, petere licentiam, ut retinere possit. Quia licentia requiritur non solum ad accipiendum, sed etiam ad retinendum; ergo hæc ad retentionem peti debet, cum potest. *Delugo &c.*

4. Requiritur licentia omnino voluntaria quæ non sit per vim, metum, fraudem obtenta, nec procedat ex errore. *Ita Suar. Sanch. Delugo, & alii.* Hinc si Religiosus importuna sollicitatione vel querela aliquid impetraret a superiore, ideo solum permittente, ut hominis molesta importunitate se liberet; vel quia timet majus malum, aut ne subditus querelas & murmurationes effundat, ut ait Delugo, est paupertatis violator. Quia hæc non est licentia voluntaria, sed mera tolerantia extorta; & usus rei sic concessus est injustus, perinde ac usus equi a domino vi vel metu injusto extortus. Idem dic, si fingat caussam, ob quam ei concedatur licentia, vel taceat id, quo cognito non solet dari. *Ita Suar. Sanch. & alii.* Nam tunc error, vel ignorantia fecit, ut licentia non sit voluntaria, ideoque ut sit nulla.

4. Non sufficit licentia tantum debita, sed quæ probabiliter præsumatur deneganda, vel quæ irratio-

(1) *Alienatio rerum mobilium, & immobilium pretiosarum vetita est Regularibus, etiam speciali commemoratione dignis*, ex Decr. Urb. VIII. sub die 7. Septembris 1624. *Hæc tamen intelligenda sunt de bonis Ecclesiæ incorporatis. Quæ vero non sunt incorporata, & debent alienari, ut sunt res relictæ* PP. *Reformatis S. Francisci, non possunt eorum sindici procedere ad earum venditionem, nisi præfixo edicto, ut magis offerenti vendantur, Lambertinus* Inst. Eccles. 69. § 8.

Item: *Alienationes rerum inferioris ordinis, quæ comprehenduntur in cap.* Terrulas, *debent etiam a Regularibus fieri de licentia Episcopi*. Ibid. §. 9.

Item: *Alienantes & recipientes bona alienata, præter excommunicationem Pontifici reservatam, incurrunt ipso facto pœnam privationis Officiorum*, ex Decr. Urbani VIII. Ibid.

nabiliter denegetur. *Ita Suar. & alij*. Quia tunc acceptio usus, & dispositio esset vere, & de facto sine licentia superioris, & independens, & fieret nomine proprio; nam voluntas debita, nulla voluntas est, quamdiu contraria de facto inest. Et sicut quamvis dives teneatur pauperi dare eleemosynam in gravi necessitate, si tamen deneget, non licet accipere: ita hic. Praeterea rectus ordo id postulat: nam quisque sibi facile persuaderet licentiam sibi irrationabiliter negari, cum magno detrimento spirituali.

5. Ex communi sententia, quantitas sufficiens ad furtum mortale, sufficit etiam ad peccatum mortale contra hoc votum. Nam hoc peccatum proprietatis se habet instar furti, cum sit usurpatio rei sine consensu superioris; sine quo est injusta & sacrilega. Hæc autem quantitas sufficiens est saltem ea, quæ absolute, & in se spectata censetur notabilis sine respectu ad personas.

Dico, *saltem*, nam sunt qui putant, minorem quantitatem sufficere. Hinc (ut notat Sanchez, Delugo, & Ilsung) falsum est Religiosum in hoc habendum esse ut filiumfamilias, si (ut docent multi) respectu illius major quantitas ad furtum mortale bonorum paternorum requiritur, quam respectu extranei, eo quod putent plus requiri, ut pater sit rationabiliter graviter invitus. Nam peccatum contra paupertatem non mensuratur præcise ex damno temporali, sicut furtum filii; sed multo magis ex damno spirituali religiosæ disciplinæ, circa unum ex fundamentis præcipuis vitæ religiosæ. Gravitas autem culpæ, qua sine licentia usurpatur usus rei, quæ hoc usu non consumitur, mensurari debet ex æstimabilitate talis usus, & temporis diuturnitate.

6. Si Religiosus inconsulto superiore recuset acceptare rem sibi ex liberalitate oblatam, Sanchez docet eum non peccare contra hoc votum. Quia vi illius non obligatur ad acquirendum Religioni, sed ad non alienandum, accipiendum, utendum sine licentia. Potest tamen peccare contra caritatem, impediendo sine justa caussa bonum Religionis, cui illa res ipso acceptante acquirenda erat. At non peccabit, si donum non necessarium Religioni recuset ex justa caussa, *v. gr.* ut liberior sit ad sua ministeria obeunda, vel ad majorem ædificationem.

7. Quoties Religiosus damnum injuste intulit sive extraneis, sive Religioni, ejus bona usurpando vel destruendo; vel aliter nocendo, tenetur restituere, quantum potest, ex iis bonis de quibus licite potest disponere in alios usus, vel imminuendo expensas, quas licite posset ex conventus bonis facere, nisi condonet prælatus, vel dominus. *Ita Delugo, & alii*. Nam injuria omnis jure naturali resarciri debet, quantum fieri potest, nisi condonetur.

8. Spectandæ sunt leges ac regulæ cujusque instituti, ut monet Delugo, Quia fieri potest, ut quod non repugnat paupertati religiosæ spectatæ in genere, repugnet paupertati ut est propria talis Religionis. Sic in quibusdam Religionibus quædam permittuntur, quæ non permittuntur in nostra Societate, ejus instituto quoad hoc strictissimo.

9. Si Religiosus aliquid sine licentia valida Superioris donet vel alienet, accipiens tenetur illud restituere Religioni. *Ita omnes*. Quia Religiosus caret potestate alienandi, & sic transferendi ejus dominium,

Quæst. VI. *Ad quid obligatur Religiosus ex voto castitatis.*

Resp. Secundum omnes tenetur sub mortali non solum abstinere a conjugio, sed etiam ab omni voluntario actu luxuriæ, tum interno tum externo, ut a turpi cogitatione, delectatione morosa, ab impudico sermone, desiderio, aspectu, tactu, ab omni actu venereo: ab omni probabili periculo horum, & ab omnibus iis, quæ aliquo modo sunt contra castitatem. Nam votum castitatis etiam simplex, secundum significationem receptam in Ecclesia, & consensum Doctorum, & praxim fidelium hæc omnia complectitur; & vovetur castitas tum corporis, tum mentis, Unde quidquid in sæculari soluto est peccatum contra castitatem, est insuper in Religioso sacrilegium contra votum; & duplicem habet malitiam in confessione exprimendam, unam luxuriæ contra virtutem castitatis, & alteram sacrilegii contra votum & religionem.

Porro gravius sacrilegium est luxuria Religiosi sacro ordine insigniti, quam sæcularis eodem ordine initiati; nam per prius flagitium violatur duplex votum sollemne, duplexque consecratio.

Quæst. VII. *Ad quid obligatur Religiosus ex voto obedientiæ?* (Vid. N. 302. 303.

Resp. Ex communi sententia, tenetur, 1. Ad servandam regulam secundum vim obligationis ejus in unaquaque Religione receptam. Nam per votum obedientiæ subjecit se Regulæ & potestati superiorum: hocque votum emisit secundum regulam, ideoque se obligavit generatim ad vivendum secundum regulam eo modo, quo ipsa intendit, & ad obediendum superiori præcipienti consentanea regulæ. *Ita Lessius*. Quare si regula ordinis sub culpa absolute obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Si vero regula ex voluntate institutoris non obliget sub culpa absolute, ejus transgressio non est contra votum, modo Religiosus sit paratus ad pœnam subeundam cum imponetur. Quod addo, quia omnis regula religiosa, sub qua comprehenduntur etiam constitutiones & statuta Religionis, obligat in conscientia; etiam in nostra Societate, ad pœnam subeundam, si imponatur. Nam, ut docet Suarez, regulæ, constitutiones & statuta Religiosorum habent rationem legis, nec sunt mera consilia, cum habeant auctoritatem a Papa illa confirmante, vel sunt per jurisdictionem ab eo acceptam; ideoque obligant in conscientia, vel ad culpam absolute, vel saltem ad pœnam. Præterea superior habet jus puniendi actus contra regulas ac statuta; & quidem in Societate nostra expresse hæc potestas pro cujuscumque transgressione datur superiori.

2. Tenetur ad res contentas in regula pertinentes ad vota, & ad ea quæ in sua Religione præcepta sunt, & quidem sub mortali, si res sit illa gravis: sub veniali, si levis: quia tenetur servare vota illa secundum regulam, & hæc obligant pro capacitate materiæ.

3. Tenetur ad omnia, quæ superior præcipit consentanea ordinis constitutionibus, regulis, statutis, & instituto, sive ea expresse, sive implicite vel virtualiter in instituto ac regulis contineantur, vel ad illa etiam indirecte pertineant; & quidem si præcipiat in virtute obedientiæ, in nomine Christi, vel simili forma, qua indicet se velle obligare graviter, vel quantum potest, tenetur subditus sub mortali obedire in materia gravi. Nam ad hoc se obligavit per votum obedientiæ, ut constat ex sensu & usu

in

in Religionibus recepto; & superior habet potestatem praecipiendi & graviter obligandi secundum regulam, secundum quam Religiosus vovet obedientiam, & cui se subjecit, quamvis ipsa regula per se, & secluso praecepto superioris non obliget absolute sub culpa. Alias votum obedientiae inane & illusorium esset. *Transgressio horum trium* (votorum) *obligat ad mortale. Aliorum autem* (quae continentur in regula) *transgressio non obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulae . . . vel propter praeceptum sive oretenus a Praelato, sive in regula expressum, quia hoc esset facere contra obedientiae votum*, ait S. Thom. 2. 2. qu. 188. art. 9. Hinc c. 27. de lect. in 6. dicitur: *Religiosi arbitrium, non ex sua (cum velle & nolle non habeat) sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuit, & cujus imperio se subjecit, voluntate dependet*. In Societate Jesu const. par. 9. cap. 3. haec habentur: *Generatim loquendo, in rebus omnibus, quae ad propositum Societatis finem perfectionis & auxilii proximorum ad gloriam Dei faciunt, omnibus praecipere in obedientia virtute possit*.

Hinc Superiores praecipere possunt non solum omnia, quae sunt in regula, quamvis haec per se absolute non obliget, sed etiam quae sunt moraliter necessaria ad praecavenda peccata, ad institutum, regulas vel vota servanda, & nova statuta ad hunc finem condere. Nam haec virtualiter & implicite pertinent ad institutum ac vota, & sub illis continentur. Sic clausura arctissimo jure praecipitur monialibus, quae illam non voverunt; quia experientia docuit, hanc esse moraliter necessariam ad custodiam castitatis, quam voverunt. *

Item ad vitae religiosae reformationem & observationem strictiorem, sine qua disciplina religiosa & institutum ordinis in suo vigore conservari moraliter nequit, possunt a superioribus obligari professi. Nam hoc implicite ac virtualiter voverunt, & subjiciens se alicui ad finem, se ei quoque subjicit in iis quae necessaria sunt ad illum finem. *Ita Sanchez, Lessius, Layman, & alii*. Nec consuetudo habet tantam vim, ut Religioni vel Papae adimat potestatem reformandi & tollendi talem consuetudinem. *Ita Suarez*.

Quod si superior formam praecipiendi non utitur, non videtur obligare sub mortali, nisi aliunde constet. Videtur tamen obligare sub veniali: si aliquo modo mandet, inquit Lessius, quia non intendit consulere & suadere duntaxat, sed aliquo modo praecipere & obligare, quantumvis non tantum, quantum posset. Et ipsa ratio disciplinae religiosae postulat, ut inferior obtemperet, etiamsi ei extremum praeceptum non imponatur. Ita ille, addens superiorem non posse ratione hujus voti obligare subditum ad ea, quae sunt vel contra regulam vel supra regulam, vel infra regulam, scilicet inutilia, nisi praecipiat ex caussa quae sit juxta regulam. Quia subditus ex vi voti hujus non intendit promittere, nisi vivendi normam & obedientiam secundum proprium institutum & regulam. Potest tamen superior majorem austeritatem praecipere in poenam commissi delicti: quia potest injungere poenam dignam & consentaneam delicto, nam hoc exigit officium ac munus superioris, & ideo non est hoc supra regulam, quia ex vi illius subjicitur Religiosus condignae poenae, ergo obedientia secundum regulam includit obligationem parendi in hac poena. Ita Suarez ex communi Doctorum sententia.

4. Potest obligari a superiore cum periculo vitae, quando aliqua actio periculosa necessaria est ad bonum commune Religionis. *Ita Suarez & alii*. Hinc potest obligari ad opitulandum fratribus ejusdem Religionis peste infectis; quia ad conservationem & bonum regimen Religionis pertinet, quod Religiosi mutua sibi obsequia praebeant, & in necessitate sibi subveniant; ideoque hoc saltem implicite ad regulam pertinet. *Ita Cajetanus, Castropol. Sanchez &c.* Item tempore pestis Religiosi, quorum institutum est spirituali proximorum saluti incumbere, tenentur jussu superioris saecularibus peste infectis sacramenta ministrare, si Parochi ei muneri obeundo non sufficiant, & superior tenetur id praecipere. Quia hoc est secundum eorum regulam, cum eorum munus sit esse Episcoporum & Parochorum coadjutores in salute spirituali proximi adjuvanda. *Ita Sanchez, & alii*.

Praeterea notanda sunt sequentia.

1. Peccatum contra votum obedientiae habet duplicem malitiam, unam sacrilegii ratione facti voti, & alteram injustitiae contra hominem, ratione traditionis & promissionis factae Religioni & ejus Praelatis. *Ita Suarez*.

2. In dubio de potestate superioris vel an res praecepta sit licita, tenetur subditus parere, ex cap. *Quid culpatur*, 23. qu. 1. quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione auctoritatis & potestatis praecipiendi, & in quem inferior suam libertatem abdicavit. Idque rectus ordo & subordinatio debita postulat. Praeterea superior habet jus praecipiendi id omne, quod non est certum excedere ejus potestatem.

3. Superior regularium habet etiam potestatem patrisfamilias in ordine ad politicam domus gubernationem, etiam erga novitios. Unde ex quarto praecepto Decalogi potest suos obligare in hac materia, licet in regula non contineatur. Habet quoque a Papa jurisdictionem ecclesiasticam quasi episcopalem in suos subditos & novitios, ut ejus potest illos obligare independenter a voto, sicut Episcopus suos subditos.

4. Superiori aliquid ordinanti, quamvis non sub praecepto, nec in virtute obedientiae, dicere, *Nolo parere*, vel *Nolo facere*, secundum communem Doctorum sententiam est peccatum mortale: quia haec verba continent gravem contemptum potestatis legitimae, & irreverentiam contra superiorem, qui superior & Dei minister est, qui contemptus redundat in Deum ipsum, juxta illud, *qui vos spernit, me spernit*. Idem docet Delugo, si hoc dicatur vicario, vel superiori vel ministro: quia est superior quasi vicarius & delegatus Praelati principalis; & Praelatus seu Rector vult, ut obediatur vicario suo ministro sicut sibi jubenti sub praecepto obedientiae, quare tunc vere contemnitur auctoritas superioris, quod semper est mortale.

5. Superiores regularium possunt praeceptis, statutis, ac sententiis subditos suos ubicumque terrarum existentes obligare, excommunicare, fugitivos propria auctoritate capere. Quia potestas in suos iis competit non ratione territorii, sed ratione personalis obligationis, ex voto obedientiae.

6. Papa est primus ac supremus omnium Religiosorum

num Præpositus generalis, unde Religiosi tenentur vi voti obedientiæ ei primario obedire in omnibus, in quibus tenentur suis Prælatis regularibus. Nam hoc votum per se primo ac principaliter fit summo Pontifici tamquam supremo omnium Religionum Præposito.

7. Ab Innocentio XI. damnata est hæc Michaelis de Molinos propositio: *Præpositis obediendum est in exteriore, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo exteriora pertingit. In interiori vero aliter res se habet, quo solus Deus & Director intrant.*

Quæst. VIII. *An peccat Religiosus violans regulam per se non obligantem sub culpa, nisi ad subeundam pœnam, cum imponetur, si eam subire paratus est?*

Resp. 1. In praxi raro, ac vix fieri potest, ut non peccet saltem venialiter, ob inordinatum aliquem affectum, ut sensualitatis, curiositatis, vanitatis &c. vel ob negligentiam, otiositatem, acediam; vel ob defectum finis honesti, vel debitæ circumstantiæ in actu; quo violetur regula; vel ob aliquam aliam inordinationem. *Ita Suarez, Sanchez, Lessius, & alii communiter.* Et S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. Nam quævis inordinatio est peccatum, cum adversetur rectæ rationi ac legi divinæ, & vitiet actionem. Sic v. gr. omissio meditationis, vel examinis, vel studii, ex negligentia seu torpore quodam semper est peccatum acediæ. Præterea omnis actus deliberatus, qui non est bonus, hoc ipso malus est, cum nullus sit indifferens in individuo, & lex divina naturalis præcipiat, ut homo semper honeste ac decenter naturæ suæ rationali vivat, seu agat. Ut autem actus sit honestus, necesse est ut ejus objectum sit bonum, vel saltem indifferens, sed referibile ad bonum finem ad quem conducat, ut fiat modo debito, cum concursu rationabili omnium circumstantiarum, & ex fine honesto seu motivo virtutis. Si unum ex his desit, hoc ipso actus non est bonus, sed malus; *Bonum enim ex integra caussa, malum ex quolibet defectu.* At raro vix fieri potest, ut actus, quo violatur regula, fiat modo debito, & cum concursu rationabili omnium circumstantiarum; & ex motivo honesto: cum regulæ & constitutiones Religionum ad rectitudinem morum in tali statu debitorum & virtutum actus spectent, sintque media perfectionis respectu talis hominis, ei declarans voluntatem divinam. Idem dic de omissione vel actione contra voluntatem superioris nolentis per se obligare sub culpa.

Ob eamdem rationem vix fieri potest, ut quis sine peccato rejiciat inspirationem divinam circa bonum meri consilii. Qui enim fieri potest ut bonum, ad quod Deus hic & nunc nos impellit, & ei placet a nobis fieri, possit omitti recte, honeste, & ob bonum finem? Cum autem non detur actus moralis indifferens in individuo, omnis actus qui fit vel omittitur deliberate non ex fine honesto, est hoc ipso saltem peccatum veniale. Quare Toletus lib. 3. c. 2. inter peccata omissionis recenset, *divinis inspirationibus non respondere, nec operari aliquod bonum, cum possit quis operari, licet non obligetur ex præcepto.* Et merito viri timorati humiliter se accusant de inspirationum divinarum repulsa. Itaque in his casibus raro abest peccatum vel acediæ, vel sensualitatis, vel vanitatis, vel impatientiæ &c. Nam vel levissima inordinatio sufficit ad veniale.

Resp. 2. Mortaliter peccat Religiosus, qui regulas illas circa exercitia spiritualia, abnegationem sui, actus virtutum, religiosam disciplinam, frequenter & ex consuetudine violat, teneturque graviter hanc consuetudinem vitare & emendare. *Ita Sanchez, Layman, & alii.* Quia 1. tunc intervenit contemptus saltem interpretativus vitæ regularis ac perfectionis, & se conjicit in periculum violandi vota, ad quorum observationem suæ regulæ sunt media saltem moraliter necessaria, ut experientia constat. 2. Scandalum aliis, & grave damnum spirituale Religioni affert, religiosamque disciplinam graviter perturbat. 3. Ex vi votorum, quibus se Religioni in perpetuum ex parte sua addixit, tenetur sub mortali ad perseverandum in Religione absque nocumento notabili Religionis, & ad ita se gerendum ut sit tolerabilis & expelli non debeat. Qui autem regulas violare solet, intolerabilem se reddit, ut expelli debeat; aut si toleretur, graviter notet Religioni. Adde quod Conc. Trid. sess. 25. cap. 1. *Præcipit ut omnes Regulares tam viri quam mulieres ad regulæ quam professi sunt præscriptum vitam instituant & componant, atque in primis &c.* Hinc propositum non servandi communiter has regulas est mortale, cum contineat virtualiter & implicite voluntatem inferendi grave damnum Religioni, & scandalum aliis. *Ita multi.*

Resp. 3. Semper peccat mortaliter, qui regulam violat ex contemptu. *Hoc fatentur omnes, inquit Sanchez.* Quia hoc est contra votum professionis, quo Religiosus promisit subjectionem erga regulam: quod est aliquid grave quod tunc violat; nam *transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulæ*, ait S. Th. Præterea hoc continet contemptum auctoritatis a Deo acceptæ, unde manat regula. Idem docet S. Bernard. lib. *de præcept. & dispens.* c. 14. ubi ait, violationem mandati levioris esse grave crimen propter contemptum: *Elatio quippe contemnentis in minimis quoque mandatis culpam facit non minimum, convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis &c.*

Quæst. IX. *Quænam sunt obligationis Superioris Religiosorum?*

Resp. Traduntur cap. 6. de statu Monach. ubi Innocent. III. ait: *Præ ceteris potens sit in opere & sermone, ut exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres & instruere possit in bono, & a malo revocare. Zelum Religionis habere secundum conscientiam, ut delinquentes corripiat & castiget, obedientes foveat & confortet . . . vigilem curam & diligentem sollicitudinem gerat de omnibus, ut ex officio sibi commisso dignam Deo possit reddere rationem. Quod si prævaricator ordinis fuerit, aut contemptor seu negligens, aut remissus, pro certo se noverit non solum ab officio deponendum, sed & alio modo secundum regulam castigandum; cum offensa non solum propria, verum etiam aliena de suis manibus requiratur.* Tenetur autem in primis subditos promovere ad perfectionem propriam sui instituti; quia est finis talis Religionis, & ad hoc constitutus est superior. Unde tenetur diligenter curare, ut vota & regulæ omnes, quæ sunt media ad talem perfectionem, accurate ab omnibus serventur, & impedire, quantum potest, corrigere & punire non solum pec-

-cata etiam venialia subditorum," sed etiam violationes regularum, licet per se non obligantium absolute sub culpa. *Prælatus Regularis* (inquit Delugo, tom. 1. de just. disp. 9. sect. 2.) „ potest graviter peccare negligendo culpas veniales in subditis, imo & observantiam circa regulas, quæ tamen ex se non obligant subditos ad peccatum etiam veniale. Quia in hac ipsa negligentia prælatus deest graviter obligationi, qua ex munere suo tenetur consulere potissimum bono & profectui subditorum, & observantiæ regulari, quæ per ejusmodi defectus toleratos maxime labefactatur; multo enim magis & gravius obligatur ex munere suo prælatus regularis ad procurandam bona spiritualia, quam temporalia sui conventus. Quare si ob ejus culpam communitas patitur grave detrimentum in spiritualibus, non poterit ipse a peccato gravi excusari, & poterit contingere quod subditi solum venialiter peccent, & prælatus peccet graviter in iis defectibus permittendis. Debet igitur prælatus vigilare, & adhibere moralem diligentiam in iis damnis præcavendis." Ita ille.

Similiter (inquit la Croix tom. 3.), „ Peccat mortaliter superior, si per ejus dissimulationem passim negligatur observantia alicujus regulæ, v. gr. prohibentis ingredi in aliena cubicula, regula silentii &c. licet transgressio talis regulæ ne veniale quidem esset. Ratio est, quia observatio talis regulæ multum confert ad decorem, ad profectionem & utilitatem totius communitatis, sæpe etiam præcavet gravia mala in subditis. Ergo si superior negligat, infideliter fungitur munere suo, novetque graviter communitati, ac gravius peccat, quam si in administrandis temporalibus gravem committeret negligentiam." A fortiori peccat mortaliter superior, si per ejus incuriam & dissimulationem subditi somno vel otio vacent, exercitia spiritualia omittant seu negligant &c. Quare (ut ait S. Antonin. 2. p. tit. 9. c. 5.) „ Prælatus debet esse sollicitus ad inquirenda vitia subditorum nec sufficit quod corrigat defectus quos contingit eum scire; sed debet inquirere diligenter vitiam subditorum, si forte etiam occultos defectus potest deprehendere, ut admonendo & præcavendo malis obviet." Estque hæc communis Theologorum sententia. Hanc etiam superiores tenentur avertere & non permittere suis subditis occasiones peccatorum, etiam venialium, & amittendi vel minuendi fervorem spiritus ac studium perfectionis, cum teneantur eorum perfectionem promovere & avertere ejus impedimenta.

Præterea diligenter perpendant mandatum illud Apost. Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine*. Et Hebr. 13. *Ipsi pervigilant*, hoc est pervigilare ex officio debent, *quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Et illud Eccli. 32. *Rectorem te posuerunt? Noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Curam illorum habe*. Item illud Conc. Trid. sess. 23. c. 1. *Præcepto divino mandatum est omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere ... ac bonorum omnium operum exemplo pascere &c.* Denique ex Conc. Trid. sess. 25. c. 2. superiores tenentur singulis subditis omnia, quæ iis necessaria sunt, suppeditare ex bonis communitatis. Nam ex officio vices parentum erga illos gerunt, & bona ad hunc finem Religioni donata sunt; & alioqui dant occasionem multis malis ac peccatis, & interdum violationi paupertatis. Bona vero suorum sustentationi superflua erogare tenentur in caussas pias, ut dixi de Clericis: nam bona Religionis sunt bona Deo dicata, & in ejus cultum donata. *Reginald. & alii*.

Item superiores graviter tenentur apostatas & fugitivos requirere, ex cap. 24. de Regular.

Quæst. X. *An est obligatio sub mortali eligendi, vel proponendi digniorem in Superiorem regularium, licet prælatura sit temporalis?*

Resp. Affirm. *Est communis sententia, teste Delugo*. Quia, 1. eadem est ratio de Episcopo & Parocho, cum superior Religiosorum sit animarum pastor, & habeat subditos, quos in viam salutis dirigere, imo & ad perfectionem promovere tenetur ex suo munere. 2. Alioqui grave damnum spirituale inferetur Religioni, nec efficaciter subditi ad perfectionem adducentur, ut experientia constat. Et vero (ut ait Delugo, disp. 35. sect. 5.) eadem mala oriri possunt in Religione, si non eligantur dignissimi, quæ in Ecclesia, cum facile possint eligi indigni, qui digni videbantur; & cum adeo difficile sit invenire vere & absolute dignum, qui suo exemplo, & prudentia continere possit subditos in disciplina religiosa: & hanc, si (ut plerumque contingit) relaxata sit, ad pristinum & debitum rigorem reducere, subditosque ad perfectionem religiosam promovere, qui est finis gubernationis religiosæ. *Ita ille*.

Quæst. XI. *An licet feminis ingredi domos Religiosorum?*

Resp. Negat. Nec etiam licet superiori eas admittere. Nam id semper generatim prohibitum fuit, saltem ex consuetudine vim legis habente, ad amovendum scandalum, occasionem peccandi, perturbationem, & alia mala; ut constat ex S. Greg. Magno, lib. 5. epist. 40. ad Valentinum Abbatem, & refertur can. 20. caus. 18. qu. 2. ubi ait: „ Pervenit ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant, & (quod adhuc est gravius) monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos (quod absit) calliditate decipiat, ideo hujus te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos eas commatres sibi facere. Nam si hoc denuo ad aures nostras quocumque modo pervenerit, sic te severissimæ noveris ultioni subdendum, ut emendatione tuæ qualitate ceteri sine dubio corrigantur." Ubi S. Pontifex conqueritur de ingressu mulierum in monasterium Religiosorum; ergo hic ingressus jam erat mulieribus illicitus; huncque ipse graviter prohibet, ut patet ex his verbis: *Ideo hujus te præcepti serie commonemus &c.* tum ex gravi pœna intentata: *Sic te severissimæ noveris ultioni subdendum*: quod ad omnes Religiosorum domos & superiores spectat; *Ut ceteri sine dubio corrigantur*. Quamvis autem hæc prohibitio a S. Gregorio renovata, ad Abbatem, & in ejus persona ad omnes regularium superiores dirigatur; tamen ad mulieres etiam spectat, quæ supposita hac prohibitione non possunt Religiosorum domos ingredi sine scandalo, & cooperatione ad peccatum Religiosorum eas admittentium, vel injuria Religiosis illata, si invitis eorum Superioribus ingrediantur.

Hanc antiquam prohibitionem aperte supponunt V. const.

const. *Regul.* & Gregorius XIII. const. 28. revocarunt quamlibet licentiam ingrediendi Religiosorum domos mulieribus prænobilibus, & Ducissis concessam; nam si hic ingressus omnibus mulieribus illicitus non fuisset, minime licentia Papæ Ducissis opus fuisset. Idem vetant multa Concilia particularia, & Clerus Gallicanus ann. 1643.

Imo ex const. Pii V. *Decet Romanum Pontificem*, edita an. 1570. omnes mulieres Religiosorum domos ingredientes extra casus permissos, ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reservatam, nisi excusentur ob ignorantiam invincibilem. Ita Navar. Suar. Sanch. Castropalao, Fagnanus, & Cabassutius Gallus, in sua juris Canonici theoria & praxi; addens hanc excommunicationem in Gallia Episcopis reservatam esse. Religiosi vero, qui mulieres quascumque introducere admittereve præsumunt, contrahunt ipso facto pœnam privationis officiorum, inhabilitatis imposterum ad illa & alia omnia, & suspensionis a divinis latam, const. *Regularium*, quam idem Pius V. ad casum, quo introducerentur quæcumque mulieres, extendit, const. *Decor. Rom. Pontif.* etc. ubi ait: „ Apostolica auctoritate tenore præsentium dicimus, & declaramus fuisse, & esse mentem, & intentionem nostram, quod dictæ literæ (Constit. Regularium) non solum comprehenderent & comprehendant mulieres habentes aut prætendentes facultatem, & indulta ingrediendi Monasteria, sed etiam omnes & quascumque mulieres tam in genere, quam in specie."

Ex dictis intelliges, vulgus graviter errare existimans ingressum in Religiosorum & monialium domos esse, cum murus dirutus est, & aditus patet. Nam hic casus nullibi excipitur in Jure, nec a Doctoribus: „ Ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus"; & tum valet ratio prohibitionis, nempe quies, tranquillitas Religiosorum, scandali, tentationum, & occasionum peccandi amotio. Nec tunc ingressus magis licitus est quam cum Monasterii janua casu aliquo aperta est.

Ingressus tamen in Religiosorum domos licitus est, 1. Omnibus mulieribus caussa processionis, & sepulturæ, ut declaravit idem Pius V. eadem const. Non tamen eis tunc licet alia loca, ne hortum quidem, ingredi. 2. Imperatricibus, & Reginis, earumque filiabus cum suo comitatu: nam in prohibitione generali non fit earum expressa, & specifica mentio. Idem est de supremis Ducissis ob eamdem rationem; nam in sua ditione sunt tamquam Reginæ, & eadem auctoritate pollent; quod etiam patet ex consuetudine tacite a Prælatis Ecclesiæ approbata. Sed aliæ mulieres quæ eas comitantur, non debent ab iis discedere, 3. Fundatricibus, ex declaratione a Sacra Cardinal. Congreg. facta pro Minimorum ordine: quæ etiam valet pro aliis Religiosis, saltem quorum regula eas excipit, vel qui aliorum ordinum privilegiis participant.

✠ Auctoris nostri opinio communis erat, dum ipse scripsit; sed S. M. Bened. XIV. Pontificatus sui anno II. die 3. Januarii 1743. Const. quæ incipit *Regularis Disciplinæ*, inter abusus recenset, se improbat Mulierum ingressum in Monasteria Virorum, etiam in publicis Supplicationibus, aliisque ab Auctore relatis casibus. *Quoniam*, inquit, *sicut dolentes accepimus. alii quidem Apostolicas leges, ac præcepta hujusmodi vel ausu temerario parvipendentes, vel ad eorum arbitrium interpretantes; Fœminis quibuscumque aditum, ingressum eam manifeste, ac tanta solemnitate vetitum permittunt: alii vero privilegia, indulta, prærogativas, facultates, licentias, & alias quæcumque pacto excogitatas concessiones sibi sive a jure, sive ab homine factas, & impertitas, seu facta, & impertita, ac quorumcumque munerum, dignitatum, ac præeminentiarum ratione debitas, seu debita arrogantes, prætendentes, obtendentesque, fœminas quaslibet intra Monasteriorum Claustra, Septa, Cœnacula, Cubicula, aliasque officinas aut admitti, ac recipi sinunt, mandantque, aut una secum ducunt: alii denique sub pietatis ac religionis prætextu, cum Supplicationibus, sive cum Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, sive cum Sacris Sanctorum, Sanctarumque Reliquiis, Statuis, & Imaginibus per Claustra, Septa, & alia Monasteriorum loca de more. ne afferunt, habentque, sine ullo prorsus discrimine masculos, & fœminas supplicationes hujusmodi per eadem loca sequi, & comitari licitum. quinimmo, ut indulgentias lucrari valeant, necessarium esse ostendunt.*

Itaque primo hæc omnia abolere, ac improbare constituit.

Secundo: Abolet, & revocat quascumque facultates, licentias, & quocumque alio pacto nuncupatas concessiones, factas sive per S. R. E. Cardinales, sive per Cardinalium Congregationes, sive per Legatos a Latere, vel Apostolicos Nuncios, *quocumque modo, ac tenore, & sub quibuscumque verborum formis expressas.*

Tertio: Censuris subjectos esse declarat, qui iis facultatibus uti velint.

Quarto: Denique præservat privilegia a S. Sede legitime concessa Patronis, Fundatoribus, insignibusque Monasteriorum Benefactoribus: „ Dummodo concessiones hujusmodi per Apostolicas in simili forma brevis, vel sub Plumbo desuper expeditas literas dumtaxat, & non aliter omnino factas, & impertitas fuisse prius Ordinariis locorum Antistitibus, vel Præsulibus, per legitima, & authentica documenta constare fecerint, & dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi, cœnandique, nec perambulacra, cubicula, cœnacula, aliaque loca, & officinas discurrendi caussa, sed ad Ecclesias accedendi, vel Missas audiendi, aliaque erga Deum pietatis officia, & opera exercendi studio ingrediantur, & dummodo de earum adventu, & ingressu interdiu, & opportune faciendo, Superiores pro tempore certiores fiant, ad hoc ut absque fratrum incommodo, & offensione, recto tramite ad Ecclesiam pergatur, & alia de jure servanda serventur".

Quæst. XII. *An licitus sit ingressus in Monasteria Monialium.*

Resp. Omnibus cum viris tum fœminis sub excommunicatione ipso facto contracta prohibitus est sine licentia Episcopi, vel Superioris, ex Conc. Triden. sess. 25. c. 5. ubi ait: „ Ingredi intra septa Monasterii (sanctimonialium) nemini liceat, cujuscumque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine Episcopi vel Superioris licentia, in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda. Dare autem tantum Episcopus, vel Superior licentiam debet in casibus necessariis: neque alius ullo

„ mo-

modo possit; etiam vigore cujuscumque facultatis, vel indulti hactenus concessi, vel imposterum concedendi. Hoc decretum in Gallia usu receptum est; Gregorius autem XIII. constit. an. 1575. edita, quæ incipit, *Ubi gratiæ*, postquam revocavit licentias omnes ingrediendi monasteria, & domos Religiosarum ac Sanctimonialium quibusvis etiam Ducissis concessas, prohibet sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda omnibus & quibuscumque personis ecclesiasticis & sæcularibus, & regularibus, ne, nisi casibus necessariis, & cum licentia Episcopi vel superioris, monasteria Monialium ingrediantur; & simul ipsis Monialibus sub eadem pœna vetat, ne ullam personam aliter admittere præsumant, non obstantibus quibuscumque constitutionibus, statutis, consuetudinibus, & privilegiis &c. (1)

Quæst. XIII. *Ad quid tenetur, qui vovit Religionem?*

Resp. 1. Qui vovit Religionem in genere seu indeterminate, tenetur ingredi aliquam, in qua vigeat disciplina religiosa. Si non admittatur in uno ordine, vel in probatione deprehendat hunc sibi non expedire, ex communi sententia tenetur probare alias plures Religiones suæ linguæ, quia tale votum est votum de assumenda aliqua ex omnibus Religionibus, ideoque de omnibus sub disjunctione. Sed quia tentatis pluribus diversorum ordinum, & ab ipsis repulsus, inde judicare potes ab omnibus te esse repellendum, vel nullam tibi convenire, ideo voto satisfacis, si tot Religiones petas & experiaris, ut prudenter judicare possis ex earum repulsa vel experientia, ab aliis omnibus repellendum, vel eas tibi non expedire: quod colligitur ex caussa repulsæ & disconvenientiæ, quæ sit generalis & communis omnibus aliis ordinibus.

Qui autem vovit determinate unum ordinem, si in una domo illius ordinis receptus non fuerit, tenetur tentare plures alias ejusdem ordinis, quamdiu est spes probabilis admissionis. Si vero domum particularem ita determinavit, ut aliam ingredi non intenderit, nequidem implicite, si ibi non recipiatur, non tenetur alias tentare, sed absolute cessat votum. Quia non vovit dimissionem sæculi; nisi dependenter ab ingressu talis loci, & jam conditio sub qua vovit, non est in ejus potestate. Si tamen ob aliquod impedimentum temporale non fuit receptus, tenetur eo cessante se iterum offerre, quia ejus admissio videtur solum fuisse dilata ad tempus: secus, si absolute repulsus est, tali impedimento non existente: nam non intendit se ulterius obligare, si absolute repellatur, alioqui deberet semper manere incertus & suspensus.

Porro qui vovit aliquam determinatam Religionem, potest perfectiorem ingredi, quia hoc est melius. Sed qui ita vovit aliquam Religionem determinate, ut simul ingressum Religionis in genere intenderit, tenetur prius conari ut admittatur in illam determinatam; & non admissus tenetur aliam ingredi. Quia hoc utrumque vovit: & tale votum est virtualiter duplex, alterum Religionis in genere ac vage; alterum hujus. Ergo utrumque compleri debet, quantum potest. *Ita Sanchez &c.*

Resp. 2. Qui vovit Religionem, tenetur diligenter ac serio curare ut recipiatur, eam ingredi tempore statuto, & sincere experiri tyrocinium; postea profiteri, si judicet Religionem illam sibi convenire, atque ad hunc finem adhibere media idonea, & impedimenta, quantum in se est, amovere. Nam ista omnia virtualiter & implicite vovit, & intendit se obligare ad ingressum Religionis in ordine ad statum ipsum amplectendum, si conveniat: & alias ingressus esset vanus & inutilis, nec proinde voti materia. Quare voto non satisfacit, si ex sola animi levitate egrediatur: nam ex vi voti tenetur se probare, & de ratione probationis est, ut res probata admittatur si conveniens videatur. *Ita Suarez*. Tenetur autem in his adhibere diligentiam moraliter possibilem: nam, ut ait Sanchez, obligatio Religionis est gravissima: ac proinde astringere se debet ad diligentiam humano modo possibilem, qualem postulant res arduæ & magni momenti. Quod si sua culpa effecit, ut rejiceretur, vel non reciperetur, tenetur postea serio curare ut iterum admittatur. Nam votum obligat ad non apponendum sponte sua im-

(1) *Quoad clausuram Monialium per eundem Benedict. XIV. provisum est in Bulla* Salutare in Catholica *Bullar. Tom. I. num. 40. in qua primo confirmantur Constitutiones omnes antecedentium Pontificum sub pœnis in illis contentis: deinde revocantur facultates omnes dispensandi quoad hujus ingressum, cuicunque, & pro quocunque concessa, & transgressores subjiciuntur iisdem pœnis, quibus subjacent violatores clausuræ Monialium: jus tamen suum conceditur, quoad dispensationes Ordinariis locorum, & aliis respective superioribus, qui jus obtinent dispensandi in casibus necessariis, & servatis de jure servandis: Moniales post Professionem neque etiam ad breve tempus extra permittuntur e monasterio, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbanda: causæ autem sunt ex Extrav. Pii V. incip.* Decori *&c. incendium, Lepra, & Epidemia*, Instit. Eccl. 76, §. 14.

In Consecratione tamen ex præscripto Pontificalis Romani extra debent ex clausura, & ingredi in Ecclesiam senioribus Matronis eas comitantibus, & statim ad clausuram redire. Ibid. §. 30.

Denique occasione consecrationis earumdem Monialium, non licet Episcopo ingredi in clausuram, nec multo magis licet id agere Magistro cæremoniarum, & consanguineis consecrandarum Virginum. Ita ex eodem Decreto §. 21.

Violantes clausuram Monialium ad malum finem, non tamen prætextu facultatem obtentarum, non evitant excommunicationem reservatam Pontifici, quam etiam incurrunt admittentes hujusmodi violatores, neque excusantur ex contraria consuetudine etiam post Concilium introducta. Ita ex alio Decreto Sac. Congr. Ibid. §. 21.

Educandas puellas & famulas in clausuram Monialium introduci quacunque ex causa vetat Pontifex sine authentica Apostolica Sedis licentia toties quoties impetranda, & prævio examine ordinariorum locorum ubi sita sunt Monasteria super moribus, fama, habilitate, necessitate ipsarum educandarum seu famularum. Ita in literis ad Episcopum Portugallensem *Bullar. Tom. II. n.* 26.

pedimentum executioni ejus, alioqui esset inane & illusorium. Si vero intra probationis annum bona fide factæ, judicet ex caussa sufficienti sibi non expedire statum illum, potest relinquere. Quia jure communi concessus est annus probationis in favorem tum Religionis, tum etiam ingredientis, ut post sufficiens experimentum possit libere eligere quod sibi magis expedire judicaverit. Vovens autem Religionem non renuntiat huic favori, sed censetur velle ingredi secundum jus commune & usum ordinarium.

Qui vero vovit etiam profiteri, tenetur profiteri & perseverare, etiamsi ea vitæ norma ei incommoda & difficilis appareat. *Ita Axor, Lessius, Layman & alii multi*. Nam is vovit absolute, & se obligavit ad profitendum, si judicaretur idoneus, & ratio vivendi esset tolerabilis; plus enim vovit, quam qui vovit solum ingressum, ut constat ex S. Th. 2. 2. qu. ult. art. 4. & ex communi sensu ac usu. Unde non ei licet egredi, nisi ineptus sit, vel difficultas tanta sit, ut periculum peccandi vel impediendi majus bonum inducat.

Resp. 3. Qui vovit Religionem non præfinito tempore, tenetur statim eam ingredi & supradicta præstare. Quia dilatio minuit rem promissam, nempe obsequium Dei: nam quo plus differt, eo minus reddit Deo, cujus obsequio promisit se totum vitæ suæ tempus daturum in Religione, si hæc ei conveniat. *Ita Sanchez, Delugo, & alii*.

CAPUT III.

De Obligatione Conjugum.

Quæst. I. **Q**UAENAM *sunt obligationes Conjugum inter se?*

Resp. Ex communi omnium sententia tenentur, 1. Simul cohabitare & convivere, ex Gen. 2. Matt. 2. *Dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*. Et 1. Cor 7. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere* (sine justa caussa) *quod si* (etiam ex justa caussa) *discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat*. Nam hanc cohabitationem non solum quoad tectum, sed etiam in convictu & cetera exigunt natura contractus matrimonii, vinculum ac debitum conjugale, prolis susceptio ac conveniens educatio, & mutua obsequia præstanda. Licet tamen viro ob justam caussam sine facultate uxoris ad breve tempus discedere, non vice versa; imo diu abesse licet viro, si res familiaris, vel obsequium principis id exigat. Alias non licet, ex c. 1. de conjug. leprof. *Cum vir & uxor una caro fiat, non debet alter sine altero esse diutius*. Habitationis autem electio ad virum pertinet, cum sit mulieris caput, ex 1. Cor. 11. unde uxor tenetur maritum sequi, cap. *Unaquæque* 13. qu. 2. nisi obstet grave periculum corporis vel animæ, vel speciale pactum antecedens: nam præceptum naturale vitandi peccatum, & tuendi vitam prævalet.

2. Debent sibi mutuum amorem caritatis specialem. Nam sunt specialiter mutuo conjuncti, tum per contractum insolubilem; tum etiam per Sacramentum, quod est signum unionis Christi cum Ecclesia, quam inter se imitari debent. Uxor autem (1) debet insuper marito honorem, obsequium, & in iis quæ ad gubernationem domus, filiorum educationem, & bonos mores spectant, obedientiam. Ita tenetur domus curam habere, ad *Tit.* 2. & viro opportune & sufficienter necessaria subministrare.

Vir vero uxori debet regimen, curam, tutelam, sustentationem, & correctionem rationabilem; nam vir est caput & superior uxoris. Quamvis autem, ex S. Antonino, & S. Th. in 4. dist. 35. art. 2. ad 1. maritus possit aliquando uxorem verberare moderate ad ejus correctionem ob gravem culpam, si ejus emendatio id exigat; tamen in praxi uxoris verberatio raro, moderate & utiliter fit. Certe extra hanc exigentiam non licet verberare uxorem, nec verbis contumeliosis afficere: nam ipsi debetur honor & amor; cum uxor sit commembrum viri, principium familiæ, licet subordinatum, & socia atque adjutrix domesticæ administrationis. Hæc officia mutua tradit Apost. Ephes. 5. *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino, quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ .... Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam .... Unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum*. Et ad Tit. 2. *Viros suos ament, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis*.

Tenetur etiam vir uxorem alere, ac sustentare convenienter suo statui pro suis facultatibus, idque tum ex conjugalis vinculi & amoris debito; tum ex officio capitis familiæ, cujus primum membrum est uxor; tum ex justitia: nam ideo ab ea accipit dotem, & bonorum administrationem obtinet, ut matrimonii onera sustineat, uxorem, & familiam sustentet, l. 20. Cod. *de jure dotium*. Quod si dotem non exegit, tenetur adhuc uxorem alere, quia juri suo cessit, & est semper ejus caput, habetque ejus operas sibi obligatas. Ideoque vir tenetur diligentiam & laborem saltem mediocrem adhibere ad bona acquirenda & conservanda, ut possit uxorem & familiam convenienter statui suo sustentare.

Hinc graviter peccat uterque conjux, si rixas, odium, dissensiones excitet vel foveat, si pacem & societatem conjugalem turbet; si alterum contumeliis affi-

(1) *Quæ ab uxore sunt præstanda, ut numeris omnibus absoluta materfamilias evadat, continentur in* quinque *illis monitis, quæ Progenitores Saræ, antequam Tobiæ juniori nuptum daretur, eidem sollicite instillarunt: scilicet (Tob. c. 10. vers. 13.)* monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere. *Quæ quidem singula inviolate ab ipsa Sara deinceps servata fuisse (tametsi probe sciret, se unicam esse filiam, hæredem substantiæ opulentissimæ) nullum dubium. Quocirca eadem Divina Scriptura testatur (c. ult. vers. 13.)* quod & omnis generatio ejus in bona vita, & sancta conversatione permansit. *Quales autem viros filiabus suis quærere debeant parentes, Joan. Chrysost. (hom. 12. in c. 4. ad Coloss.) pulcre declarat*.

efficiat; si ad irem gravem vel aliud grave peccatum incitet, aut ei peccandi occasionem præbeat, si sine sufficientibus indiciis male judicet de alterius continentia; si rem familiarem non curet, si bona dilapidet &c.

Speciatim autem uxor graviter peccat, si viro in re gravi ad bonos mores, vel ad familiæ bonum & domus gubernationem spectante, non obediat, cum in his sit viro subjecta; si imperium sibi vindicet: nam alienam potestatem sibi usurpare nefas & iniquum est; si quid notabile ex bonis communibus impendat, vel alienet contra voluntatem rationabilem mariti, & consuetudinem legitimam feminarum similis status; si domus curam negligat; si virum inopem non alat, cum potest: nam uxor dives virum inopem sustentare, & casus ejus fortuitos ferre debet, ex l. 22. ff. *Soluto Matrim.* hoc enim exigit specialis amor conjugalis, quem ei debet.

3. Conjuges debent sibi mutuo fidem conjugalem in ordine ad copulam conjugalem, & omnem actum venereum, qui ex se ad illam refertur ac tendit, ita ut in illis quivis actus venereus cum aliena persona, vel circa alienam, ut copula, tactus, oscula, vel horum desiderium, delectatio venerea, pollutio voluntaria, & omnia peccata luxuriæ, præter malitiam luxuriæ propriam, contineat injustitiam mortalem ratione conjugii. Nam ex 1. Corint. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: Similiter autem vir sui corporis potestatem non habet sed mulier.* Ergo uterque conjux solus habet dominium integrum corporis alterius quoad copulam, ideoque & ad omnes actus ad illam ordinatos; & obligatur ad abstinendum ab omni actu venereo cum alio, eo quod de se ad copulam & adulterium referatur, ut recte docet Sanchez. Quare conjugi fit injuria, si aliquis actus venereus exerceatur erga alteram personam, vel optetur.

4. Tenetur uterque reddere debitum conjugale, hoc est, corpus suum ad copulam conjugalem dare alteri rationabiliter petenti, ex 1. Cor. 7. *Uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Et quoad hoc uterque habet æquale jus. Nam ex vi contractus matrimonii vir & femina transferunt in se mutuo potestatem corporum in ordine ad copulam, & sic uterque habet jus in corpus alterius ad copulam. Hæc obligatio est sub mortali, cum sit justitiæ, & in re gravi. Præterea ex debiti denegatione alter conjux conjicitur in periculum pollutionis & incontinentiæ. Unde est mortale vel semel sine justa caussa debitum negare illud serio, instanter & rationabiliter petenti, vel si sit periculum incontinentiæ. Non est tamen mortale denegare, si compars remisse petat, & dilationem facile concedat citra periculum incontinentiæ, cum tunc non graviter exigatur: imo nec veniale, si petens non sit sui compos, ut in ebrietate vel amentia, quia in illa petitio non est actus humanus: item quoties petens non est rationabiliter invitus, quod patet in aliis debitis, ut si reddi nequeat debitum sine notabili detrimento sanitatis, & periculo morbi: si nimis sæpe petatur, aut tempore fluxus menstrui, graviditatis, puerperii, citra periculum incontinentiæ. Nam conjuges non tradunt sibi invicem potestatem suorum corporum nisi ad usum rationabilem, & salva personæ incolumitate, cui actus ordo naturæ prius consuli exigit, quam generationi prolis.

Item conjux non tenetur debitum reddere, si compars adulterium commiserit: quia ob tale crimen & fidem violatam amisit jus exigendi. Hæc tamen potest petere debitum tamquam licitum & benevole concedendum, non exigendo tamquam debitum, quamdiu compars ignorat vel dissimulat: quia non tenetur crimen suum prodere, nec pœnam hanc in se exequi, donec ei a conjuge innocente imponatur. Quod si uterque conjux adulterium commiserit, utique licet debitum petere & reddere, eo quod *comparia crimina compensatione mutua deleantur*, cap. ult. de adulr.

Porro non licet debitum denegare ob devotionem, vel communionem intentam, si absolute exigatur, vel periculum sit incontinentiæ, dissensionum &c. Neque ob paupertatem seu metum impotentiæ sustentandi prolem numerosam; nam debent in Dei providentia confidere. Tamen S. Antoninus censet licere conjugibus mutuo consensu abstinere a copula ad vitandam filiorum multitudinem, modo absit periculum incontinentiæ. At mulieri non licet denegare debitum ob incommoda & molestias, quas gravidæ experiuntur, vel ob difficultatem ordinariam partus: nam nubendo talibus pœnis a Deo Evæ; & aliis mulieribus impositis sponte se subjecit.

S. Carolus monet conjuges, ut in magnis anni sollemnitatibus, diebus dominicis, diebus jejuniorum, & certo tempore orationi destinato, & quibus diebus Eucharistiam percepturi sunt, sumpserintve, ab usu matrimonii quantum possunt, communi consensu abstineant, idque conformiter multis canonibus antiquis.

Quæst. II. *Quibus casibus non licet debitum petere?*

Resp. 1. Ex communi sententia sub mortali non licet conjugi, 1. Qui vovit castitatem sive ante, sive post matrimonium, cap. 3. *de conver. conjug.* Nam tenetur servare votum quantum potest, abstinendo ab omni actu venereo non debito ex justitia. Votum enim illud includit obligationem præcepti negativi pro omni tempore obligantis, cum sit promissio abstinendi ab omni actu venereo. Unde nec ei licet inchoare actus ordinatos ad copulam. Tenetur tamen reddere petenti, utpote habenti jus exigendi, nisi votum emiserit cum consensu compartis, quæ juri suo cesserit: quo casu neutri licet petere nec reddere. Qui vero post matrimonium consummatum vovit religionem aut ordines sacros, potest petere & reddere debitum. Qua per hoc votum contraxit solum obligationem suscipiendi religionem, vel ordines, si supervixerit; sed statim post mortem conjugis tenetur votum implere.

2. Qui tempore matrimonii culpabiliter cognovit personam consanguineam compartis in primo, vel secundo gradu. Nam Ecclesia id graviter vetat ob affinitatem contractam cum conjuge per incestum, c. 1. & 10. *de eo qui cognovit*, & donec acceperit dispensationem, quam dare potest Episcopus, & Regulares habentes privilegium. Comparti tamen innocenti reddere tenetur, *cum suo jure non debeat sine sua culpa privari*, cap. 6. eod. tit. Secus, si compars cum consanguinea hanc affinitatem etiam contraxerit: nam tunc neutri licet petere & reddere debitum, quia cum uterque sit suo jure privatus, red-

ditio esset incestuosa & illicita, nec hæc permittitur, nisi ob jus conjugis innocentis.

3. Qui extra casum necessitatis prolem suam legitimam baptizat, aut in Baptismo vel Confirmatione tenet. Quia contraxit spiritualem cognationem, quæ tum impedit petitionem debiti, ut colligitur ex Rituali Romano: nam id quod dirimit matrimonium contrahendum, si supervenit matrimonio contracto, impedit petitionem debiti, ut constat ex communi consensu Doctorum: Secus, si in casu necessitatis (1) baptizavit, ex cap. *Ad limina* qu. 1. Nam quod quis obligationi suæ satisfecerit, non debet privari jure suo.

4. Qui contraxit cum dubio de valore matrimonii, donec dubium prudenter deposuerit. Tenetur tamen reddere comparti, quæ bona fide contraxit, cap. 2. *de secund. nupt.* Quod si uterque cum tali dubio contraxerit, neutri licet debitum petere vel reddere, qui manente tali dubio exponeret se periculo fornicandi, & abstinendo nullum periculum peccandi adeunt. Item qui post matrimonium bona fide contractum incipit dubitare de ejus valore, tenetur de veritate diligenter exquirere, & durante dubio non potest debitum petere, ne ultro se exponat periculo fornicandi: tenetur tamen reddere, cap. 44. *de sent. excomm.* Nam debet vitare periculum violandi jus alterius, imo certam injuriam, quæ fieret privando possessorem bonæ fidei sua possessione absque sufficienti probatione. Qui vero moraliter certus est de nullitate matrimonii, nec potest debitum petere, nec reddere etiam ignoranti, *ibid.* nam scienter fornicaretur: copula enim cum non conjuge est saltem fornicatio. Unde debet potius mortem oppetere.

Resp. 2. Secundum multos, saltem veniale est petere debitum, 1. Tempore fluxus menstrui, ex S. Gregor. cap. *Ad ejus*, dist. 5. S. Hieron. in c. 18. Ezechiel & S. August. qu. 64. in Levit. & lib. 3. contra Julian. c. 11. ibi: *Talis pudicitia* (conjugalis) *nec menstruatis, nec gravidis utitur feminis, nec ejus ætatis, qua certum est eas jam concipere non valere.* Nam hic concubitus est indecens, & minus congruit generationi ac bono prolis; imo ex S. Th. in 4. dist. 32. art. 2. proli sæpe noxius, ob indispositionem mulieris ad concipiendam prolem. Hinc aliqui putant esse mortale, quia putant talem copulam solere multum nocere proli. Sed S. Antoninus negat esse mortale. Et S. Thom. art. cit. dicit, tunc debere reddi petenti, si monitioni non acquiescat. Quod si fluxus esset quasi perpetuus & nimis diuturnus, juxta S. Thom. ibid. S. Antoninum, & alios, licet debitum petere.

2. Tempore graviditatis, etiam citra periculum abortus: nam hoc tempus non congruit, cum tunc concipi fœtus nequeat. Unde S. August. lib. de bono conjug. c. 9. ait: *Sunt viri usque adeo incontinentes, ut conjugibus nec gravidis parcant.*

3. Tempore puerperii, tum ob mulieris indispositionem, tum ob nocumentum prolis jam natæ, si a matre alatur, vel ejus quæ nasci posset, vel etiam ipsius matris, nam juxta Medicos inde imminent uxori incommoda non levia. Unde S. Greg. cap. *Ad ejus* cit. ait: *Nisi purgationis tempus prius transierit, viris suis non debent admisceri.*

4. Diebus dominicis, ac festis (1), nisi rationabilis causa id exigat. Quia cum talis actus, propter carnalem delectationem admixtam, animam absorbeat & valde deprimat, multumque mentem distrahat, hominem reddit ineptum ad spiritualia, quibus præcipue diebus illis vacandum est. Ita S. Tho. Suppl. q. 66. art. 5. S. Bonav. Tolet. &c. Unde (ut ait Suarez) est opus incongruum pro tali tempore, & in eo tunc exercitio sine justa caussa cohonestante apparet aliqua inordinatio contra ordinem, quem dictat prudentia, postulatque temperantiæ ac religionis virtus, opponendo sibi & conjugi impedimentum tantæ distractionis & hebetudinis ad Deo, prout oportet, tali tempore vacandum. Prudentia autem in omni opere requirit congruitatem temporis; & omnis actus qui non fit omnibus debitis circumstantiis est

---

(1) *Hæc doctrina valet tantummodo, ubi proles baptizanda ex legitimo concubitu conjugali fuit suscepta. Nam si proles foret spuria, tum ex baptismo etiam in necessitate administrato oritur cognatio spiritualis, pertinens aut exactionem matrimonialis debiti prohibens. Rationem disparitatis manifestam assignat Fagnanus* (*N.* 8. *Com. in cap.* 2. Si vir. *tit.* 11. *de Cognat. Spirit. lib.* 4. *Decr.*) *ubi Decretalem Alex. III. statuentis, quod*, si vir vel mulier scienter, vel ignoranter, filium suum de sacro fonte susceperit, non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere, *sic exponit:* Dicendum est, illum textum procedere in legitimis conjugibus. Cum enim in casu necessitatis pater ex debito justitiæ teneatur proprium filium baptizare, iniquum esset, ut eam ob caussam privaretur jure exigendi debitum a legitima uxore; atque ita contrahitur quidem etiam in eo casu cognatio spiritualis, non tamen talis, quæ ullum afferat præjudicium matrimonio jam rite contracto. At secus est in concubinis; quia cum illius commercium sit jure prohibitum, pater suscipiendo proprium filium contrahit talem cognationem cum concubina, quæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit post contractum.

(1) *Quod attinet ad circumstantiam diei festi relate ad opus conjugale, expendantur quæ scripsit Benedictus XIV.* (*lib.* 5. de Syn, *cap.* 1. *n.* 8.) Olim in sollemnioribus festivitatibus, ac jejunii diebus, quibus peculiariter erat orationi vacandum, vetitum fuisse conjugibus matrimonii usum, ex pluribus colligitur Ecclesiæ sanctionibus collectis a Gratiano caus. 33. q. 4. . . . . Hæc fortasse, aliaque hujus generis multa, *scilicet prisca Ecclesiastica statuta*, ignota fuerunt nonnullis Theologis Moralibus, qui antiquam disciplinam ex hodierna metientes (quod sæpe ab iisdem fieri notavit Card. Bona rerum liturg. lib. 1. c. 18. n. 1.) non dubitarunt affirmare, nunquam ab Ecclesia fuisse usum conjugii certis diebus interdictum; cum potius asserere debuerint, nunc intra meri consilii limites contineri, quod olim severa lege erat prohibitum, sicuti scite ponderat Catalanus, in Com. ad Pont. Rom. Tom. 2. tit. de ordine ad Synodum §. 22. *Habent hic quod discant tum severioris, tum mitioris Ethices sectatores.*

est malus, quippe bonum ex integra caussa, malum ex quovis defectu. Hinc illud Eccl. 3. *Omnia tempus habent . . . . Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.*

Porro fatentur licite debitum reddi posse in his casibus, si petens monitioni non acquiescat. Imo petitio videtur posse excusari a culpa per grave periculum incontinentiæ, quod vix aliter amoveri posset.

Quæst. III. *Quibus casibus non licet debitum reddere petenti?*

Resp. 1. Est mortale reddere debitum, quoties est mortale petere, ob circumstantiam se tenentem ex parte copulæ, quæ ob eam fiat illicita; ut si petatur in loco sacro vel publico, vel cum periculo abortus aut effusionis extra vas naturale, vel gravis detrimenti prolis, vel mortis alterutrius conjugis &c. *Sanchez, & alii.* Quia tunc est cooperatio formalis ad actum graviter illicitum; & prava ista circumstantia actus afficit petitionem ac redditionem.

Resp. 2. Quando petere est mortale ob circumstantiam personalem petentis, ut si habeat votum castitatis, juxta S. Antoninum & alios multos, si petens averti nequeat, compars tenetur reddere. Quia cum actus ille de se sit licitus, petens retinet jus suum; nec reddens cooperatur petitioni, sed ea supposita cooperatur copulæ, quæ licita est ex parte reddentis, & a se debita. Alii vero cum Rich. Cenitulo &c. docent, tunc non licere reddere: quia petens hic & nunc non potest talem actum licite facere & per votum amisit usum sui juris; cum non possit habere jus ad peccandum; ergo non licet ei cooperari. Suadent autem ut compars, quæ non vovit, petat dum prævidet a vovente petendum, & tum utrique licita est copula. Si vovens prævenerit, alter dicat petenti: volo ergo ut tu mihi reddas. Quod si petens contraxit affinitatem cum conjuge per incestum ipsi notum, non licet debitum reddere, quia potest ei juste negari, cum jus petendi amiserit: unde reddere esset moraliter cooperari ejus peccato.

Si vero usus conjugii sit solum venialis ex parte petentis, ut petat ob voluptatem, reddi debet graviter exigenti, ne petens exponatur periculo gravius peccandi, & detur occasio rixarum, odii &c. nec tunc censetur moraliter cooperari culpæ alterius: quia copula potest aliter peti, & hic & nunc licite exerceri, estque gravis caussa reddendi. Si autem peteret situ vel modo non consueto & venialiter malo, juxta multos potest & debet reddi, si non possit petens adduci ad aliter coeundum, & sit periculum ne gravius peccet si denegetur: juxta alios non tenetur reddere, quia non petit modo debito & naturali, nec habet jus ad copulam tali modo exercendam.

Quæst. IV. *An aliquando conjuges teneantur petere debitum?*

Resp. Non tenentur per se loquendo: quia nemo per se loquendo tenetur uti jure suo quod pro se introductum est, *cum liberum sit unicuique suo juri renunciare* cap. 6. de privil. At tenentur per accidens, 1. Si alter, præsertim uxor, ex signis vel ex dispositione videatur cupere hoc remedium, licet ex verecundia taceat, S. Thom. in 4. dist. 32. art. 2. nam tunc potius debitum redditur petenti implicite seu interpretative. 2. Si alioqui sit periculum incontinentiæ in comparte, nam quisque tenetur ex caritate impedire peccatum proximi, cum facile potest. 3. Si id necessarium sit ad fovendum amorem mutuum. 4. Si prolis procreatio necessaria sit ad avertendum grave damnum, præsertim religionis vel reip.

Quæst. V. *An liceat exigere usum conjugii præcise ad vitandam in se incontinentiam, ut pollutionem, adulterium, quamvis nulla sit spes prolis gignendæ?*

Resp. Juxta multos licet, quia 1. Matrimonium secundario institutum est in remedium concupiscentiæ, ex 1. Cor. 7. *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaque suum virum habeat ... & iterum revertimini in ipsum, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram.* 2. Licite & approbante Ecclesia contrahunt senes, quibus ob senium nulla est spes suscipiendæ prolis. 3. Sicut est actus liciti & caritatis exigere debitum ad impediendam incontinentiam compartis, ita & ad eam in se vitandam; cum ordo caritatis postulet, ut in iisdem circumstantiis prius nostro, quam proximi bono spirituali, imo & temporali necessario consulamus. 4 S. Antonin. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 5. ait: *Tunc est veniale petere ubi non speratur proles; imo nec veniale, si fiat propter vitandam fornicationem in se vel in alio. Et in hoc concordant Doctores.* 5. Catechismus Romanus Conc. Trid. par. 2 de matrim. n. 13. exponens, *quibus de caussis vir & mulier conjungi debent*, sic ait: *Prima ratio est hæc ipsa diversi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata . . . altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum & divitiarum hæredes relinquantur, quam ut veræ fidei & Religionis cultores educentur . . . Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias caussas accessit, ut scilicet qui sibi sua imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre: matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo Apostolus scribit, 1. Cor. 7. propter fornicationem &c. Hæ igitur sunt caussæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie & religiose nuptias velit contrahere.*

Secundum alios est culpa venialis: Probant 1. ex S. August. Enchir. cap. 78. & l. de bono conjug. c. 7. ibi: *Reddere debitum conjugale nullius est criminis; exigere autem ultra generandi necessitatem, culpa venialis.* Ex S. Greg. l. 32. moral. cap. 17. *Tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur.* Et ex S. Th. in 4. dist. 31. q. 2. art. 2. *Duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet caussa prolis procreandæ, & debiti reddendi. Alias autem semper est ibi peccatum, ad minus veniale.* Et ad 2. *Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornicationem in conjuge, non est aliquod peccatum, quia hoc est quædam redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet. Sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.*

Sed respondent prioris sententiæ patroni, Patres solum intendere, quod, cum actus conjugalis non propter generationem prolis exercetur, plerumque fit ve-

veniale peccatum, quia plerumque & ordinarie sub prætextu vitandæ incontinentiæ voluptas carnalis intenditur; tamquam finis actus, quod illicitum est. Cum autem aliquid sæpe & ordinarie fit, de illo simpliciter & sine restrictione loqui solent homines.

Sanchez cum aliis censet, tunc solum debiti petitionem ad vitandam incontinentiam carere culpa, cum aliis adhibitis mediis, præsertim oratione, stimuli carnis sedari nequeunt; ita ut non voluptas, sed sola periculi peccandi vitatio intendatur; additque semper esse veniale primario intendere vitationem incontinentiæ, non prolis generationem, ubi spes est prolis; quia inordinatio est secundarium finem præponere primario fini, qui est prolis generatio, dum obtineri potest. At cum finis primarius impossibilis est, docet licere, cum impossibile intendi nequeat: eo omisso secundarium finem intendere, præsertim si adsit aliqua necessitas.

Quæst. VI. *An conjuges teneantur sub mortali abstinere ab usu conjugii, dum mulier hactenus mortuos edidit filios?*

Resp. Asserit Sylvius: sed Sanchez, Sambovius & alii negant, quia felicem partum sperare possunt, cum possit contingere, & aliquando contingat, ut mulier post multos abortus feliciter tandem pariat. Quare tunc debent oratione crebra, eleemosynis, & aliis operibus benedictionem Dei efflagitare, & vitare omnem intemperantiam etiam in hoc usu, & alias culpas, quæ sæpe sunt causa abortus.

Quæst. VII. *Quandonam peccant conjuges usu conjugii?*

Nota. Certum est hunc esse licitum, si fiat cum debitis circumstantiis ad procreandam prolem, per quam Deus glorificetur: Nam ob hunc finem Deus matrimonium instituit: vel etiam ad reddendum debitum; cum hæc redditio sit actus justitiæ.

Resp. 1. Secluso quovis periculo, & alia inordinatione, est semper venialis culpa, si exerceatur ob solam voluptatem. *Est communis sententia*. Prob. 1. Ex S. August. l. 1. de nupt. c. 15. *Carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter conjugium, venialem habet culpam*. 2. Innocentius XI. oppositum damnavit. 3. Homo semper tenetur agere propter finem honestum, utpote solum consentaneum naturæ suæ rationali. 4. Est debiti ordinis eversio quærere actum propter delectationem, cum delectatio sit propter ipsum actum, idque præsertim in actu conjugali, qui ex se ad prolis generationem ordinatur.

Resp. 2. Peccant mortaliter, 1. Si habeant copulam extra vas debitum, aut cum effusione seminis extra illud: nam hoc adversatur fini naturali seminis & copulæ, qui est prolis generatio, idemque bono speciei. *Ab ea vero parte corporis, quæ non ad generandum est instituta, si & conjuge quisque utatur, contra naturam est & flagitiosum*. Ita S. August. l. 2. de nuptiis & concup. c. 20. Imo iste abusus, *qui est contra naturam, exsecrabiliter fit in meretrice, sed exsecrabilius in uxore*, ait S. August. l. de bono conjug. c. 11. quia adversatur etiam bono fidei conjugalis, cui cedere conjuges nequeunt. Nam uterque conjux tenetur servare alteri corpus suum caste; nec habet jus in corpus alterius, nisi ad copulam naturalem generationi aptam. Item si habeant copulam extra vas debitum, etiam sine animo ibi consummandi, sed se excitandi ad consummandum in vase debito: nam tunc est actus sodomiticus, & sodomia inchoata: ille enim actus ex se ordinatur ad effusionem seminis extra vas. *Sanch. & alii*. 2. Si servato vase debito non servetur naturalis situs, cum periculo effusionis seminis extra vas. Quod si secluso tali periculo non servetur sine necessitate, ut dum vir ob majorem voluptatem accedit a tergo, vel succumbit, juxta multos est solum veniale, quamvis grave & graviter increpandum: quia est abusus, ac naturalis ordinis eversio in solo modo accidentali, cum non impediatur generatio: & inordinate quærere voluptatem intra matrimonii usum sit solum veniale, modo in ea non ponatur finis ultimus, cum tunc non sit gravis inordinatio. Sed (ut notat S. Th.) etsi hoc non sit mortale ex parte actus, est tamen signum concupiscentiæ mortalis, cui non sufficiunt modi ordinarii. Ex eodem autem S. Doctore nulla erit culpa citra periculum effusionis, quando corporis dispositio alium situm non patitur. 3. Si actus valde turpes & graviter repugnantes honestati naturali exerceant, eos præsertim, qui per se ordinantur ad copulam in vase indebito, suntque ejus inchoatio; ideoque mortales. 4. Si impediant generationem, vel conceptam prolem extinguant. 5. Qui de industria actum conjugalem interrumpunt absque seminatione integra, ob periculum proximum pollutionis; quod tunc nunquam abest saltem ab alterutro. Item juxta Navarrum, Azor. & alios contra S. Antoninum, si in coitu vir de industria non seminet, etiam consentiente uxore, quia tunc est periculum proximum pollutionis saltem in viro. Certe contra naturam est coitum sine seminatione relinquere, cum coitus conjugalis sit ordinatus a natura ad prolis generationem: unde tunc copula est illicita & inordinata. 6. Si actum illum exerceant cum periculo abortus, nam abortio est mortalis, ergo mortale est ejus periculum voluntarium: vel cum gravi nocumento prolis aut valetudinis conjugum; nam graviter tenentur vitam propriam & prolis tueri. 7. Si cum affectu adulterino ad aliam personam, quæ in ipso actu præsens repræsentetur vel optetur, vel cum affectu fornicario, seu affectu accedendi ad suam, etiamsi non esset sua: nam affectus ille mortalis est, vel cum tanto ad voluptatem affectu, ut in ea finis ultimus ponatur, ut si cum alia quam uxore æque facturus esset, ut notat S. Thomas, vel ob finem alienum graviter malum; nam finis dat actui malitiam propriam, cum in ipso intendatur. 8. Si exerceatur coram aliis; ob grave scandalum, & turpitudinem actus taliter exerciti; vel in Ecclesia ob sacrilegium; est enim contra reverentiam Deo & loco sacro debitam, & per eum polluitur Ecclesia. 9. Mulieres quæ susceptum semen de industria ejiciunt, aut ejicere conantur, vel quæ proprium privatim fundunt; nam hoc repugnat fini seminis, qui est generatio; unde gravis est inordinatio.

Quæst. VIII. *An & qualia sunt peccata tactus, & aspectus obsceni inter conjuges?*

Resp. 1. Tactus ex se ordinati ad copulam sunt iis liciti, si sine periculo pollutionis immediate referantur ad copulam conjugalem, nec fiant propter voluptatem. Quia cum licitus sit actus consummatus, etiam liciti sunt actus prævii ex se ad illum ordinati, & licite se juvant ac excitant conjuges ad actum honestum. Si vero fiant præcise ob volupta-

tem

tem majorem, quamvis ordinentur ad copulam, sunt culpa venialis; quia nunquam licet agere propter voluptatem. Quod si exerceantur cum periculo proximo pollutionis, ex communi sententia sunt mortales; quia cum pollutio graviter repugnet generationi, est æque saltem illicita conjugatis ac aliis; & proinde tenentur sub mortali vitare ejus periculum proximum, & non ponere caussam illius proximam. Item juxta S. Antonin. Sylvest. Comitol. & alios, sunt culpa mortalis, si exerceantur absque animo perveniendi ad copulam: quia illi actus venerei non sunt conjugibus liciti, nisi quatenus ad copulam conjugalem ordinantur: ergo si ad eam non ordinentur, jam fiunt illiciti, perinde ac si inter solutos exercerentur. At juxta alios sunt solum veniales: quia, inquiunt, tales actus natura sua ordinantur ad copulam ipsis licitam, nec quidquam illis deest, nisi quod hic & nunc non referantur ad copulam; solus autem defectus debiti finis est per se loquendo solum venialis.

Certe in praxi hi actus in multis censendi sunt mortales, saltem ob periculum proximum pollutionis, quod raro abesse potest, cum ea se commotionem spirituum genitalium valde excitent.

Resp. 2. Graviter illiciti sunt etiam conjugibus tactus quidam valde infames, dum scilicet inter membrum tangens & tactum fœda nimis est disproportio. Quia tales actus graviter dedecent naturam rationalem, & indicant affectum voluptatis prædominantem ac graviter inordinatum; nec conjugium potest excusare actiones, quæ ex se ad copulam conjugalem non ordinantur. Quare cum infamias illas a mortali excusasset Sanchez, id in posteriori editione retractavit. *Sciant igitur conjuges vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum.* 1. Thess. 4.

Quæst. IX. *An peccat mortaliter conjux, si in absentia compartis, secluso periculo pollutionis, captet delectationem veneream, vel se libidinose tangat?*

Resp. Affirm. Quia tactus impudicus & delectatio venerea valde commovent spiritus genitales, eorumque motum excitant; quæ commotio spirituum genitalium ex natura sua tendit & ordinatur ad seminis effusionem, ideoque absente comparte ad pollutionem. At sicut pollutio est lethalis, ita & omnis actus voluntarius natura sua ad illam ordinatus. *Ita Navarus, Sylvester, Azor, Vasquez, Layman, & alii.*

Quæst. X. *Ad quid tenetur qui post votum castitatis vel religionis matrimonium sine dispensatione contraxit?*

Resp. 1. Qui post votum castitatis contrahit, peccat mortaliter, & semper tenetur abstinere a petitione debiti, & post mortem conjugis a secundis nuptiis. Est communis sententia, & usu Ecclesiæ approbata, inquit Sanchez. Quia votum obligat in his omnibus quæ alteri injuriosa non sunt, & impleri debet votum quantum potest. At juxta varios non tenetur ante consummationem amplecti statum religiosum: tum quia hoc non vovit, & est medium extraordinarium ac valde arduum: tum quia, extrav. *Antiqua*, Joannes XII. declarat conjugem qui ante consummationem matrimonii sine consensu uxoris sacros ordines suscepit, compellendum esse ad illud consummandum petente uxore, si ipse noluerit religionem profiteri: ergo, inquiunt, talis non obligatur ad religionem amplectendam, cum ad eum non compellatur; sed ad consummandum, licet voto castitatis obstrictus, & posset illud servare per hoc medium.

Sed alii plures cum S. Antonino, 3. part. tit. 1. c. 17. docent talem teneri statum religionis amplecti, si aptus sit. Quia non superest ei alia via servandi votum, nisi voti dispensationem aut commutationem obtineat, vel alteri conjugi persuadeat continentiam vovere, vel cedere juri petendi debitum; quisque autem tenetur servare votum quantum potest. Quod si medium illud, quod ei superest, sit valde arduum, sibi imputet, cum sua culpa se conjecerit in necessitatem illud adhibendi ad servandum votum. Sylvius addit, quod si talis non sit idoneus ad religionem & hæc alia media adhibuit, non peccabit, nequidem prima vice, si rogatus consummet, quia ad hoc tunc tenetur.

Resp. 2. Qui post votum ingrediendi Religionem contraxit, tenetur ante consummationem ingredi. *Ita omnes.* Quia id licite adhuc potest, & ad id se voto adstrinxit. Sed licet consummando graviter peccarit, postea tamen potest debitum non solum reddere, sed etiam petere. Quia non vovit castitatem, sed tantum ingressum aut professionem status in quo vovenda est, aut saltem non vovit nisi in religione servandam. At ex communi sententia post mortem vel adulterium conjugis tenetur religionem ingredi: nam tenetur implere obligationem, quæ tempore matrimonii fuerat solum suspensa, cum jam impleri possit; si tamen jam non fuerit aptus, petat commutationem voti.

CAPUT IV.

De Obligationibus parentum & liberorum, & aliorum superiorum ac inferiorum erga se invicem.

Quæst. I. *Quænam sunt Obligationes parentum erga liberos?*

Resp. Secundum omnes tenentur, 1. Illos alere & convenienter sustentare, hoc est victum, vestitum, habitationem, medicamenta præbere; tum ex jure canonico, cap. *Si quis* dist. 30. ubi anathematizatur, qui dereliquerit proprios filios, & eos non aluerit: tum ex jure civili, Cod. *de alendis liberis*, & §. *de liberi. agnoscend.* tum etiam jure naturali, quamdiu liberi sibi ipsis res necessarias providere non possunt, Nam cum eis per generationem esse dederint, debent quoque illud convenienter conservare, & ad suam perfectionem ac debitum vitæ statum perducere: idque ipsa naturæ propensio ordinata satis indicat; suntque pares administri providentiæ divinæ erga suos liberos. *Debetur liberis a parente serendum naturalis amoris affectum sustentanda vita providentia sive proventus. Parentum enim est colligere sive thesaurum recondere liberis, ut præter hoc quod ad vitam illos genuerunt, etiam vivendi subsidia subministrent*, ait Basil. in Psalm. 7. Unde tenentur etiam curare, ut artes statui suo congruentes discant, eisque procurare statum suæ conditioni convenientem, & natis dotem constituere, cum iis alimenta & sustentatio-

nem

nem necessariam ac convenientem suppeditare tenentur.

Hinc graviter peccant parentes, si liberos parvulos diligenter non custodiant, & ab iis gravia mala non avertant; si infantes exponant, si rem familiarem non curent, bona dilapident, vel diligentiam saltem mediocrem non adhibeant ad acquirenda & conservanda bona necessaria, ad liberos honeste secundum suum statum collocandos, filias dotandas, & iis hæreditatem congruam relinquendam: nam debent etiam futuris eorum necessitatibus providere, ex 2. Cor. 12. *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare sed parentes filiis*.

Possunt tamen parentes exhæredare filios ex justa caussa in testamento exprimenda nempe ob gravem culpam & ingratitudinem in se admissam, vel dilapidationem bonorum familiæ, vitam luxuriosam filiæ; nam tunc tali pœna digni sunt. Quare in iisdem casibus possunt iis denegare ea, quæ statui suo conveniunt: nunquam tamen res necessarias ad vitam sustentandam, si aliunde non habeant.

Nota. Mater debet primo triennio liberos alere (1), & postea pater, donec ex arte vel officio possint vitam sustentare, ex lib. 9. Cod. *de patr. potest.* quod si pater ex inopia nequeat, tenebitur mater. In defectum patris & matris tenentur avi, & alii ascendentes, l. 5. §. *de lib. agnosc.*

2. Parentes præter sustentationem congruam debent liberis christianam institutionem, ex Ephes. 6. *Educate illos in disciplina & correptione Domini*. Nam finis matrimonii est generatio prolis, a qua Deus pie sancteque colatur; ac institutio christiana est liberis ad hunc finem necessaria. Hæc in tribus potissimum consistit. 1. Ut eos mature per se vel per alios doceant necessaria ad salutem, & ad vitam christianam agendam. *Filii tibi sunt? Erudi illos, & curva illos a pueritia illorum*. Eccli. 7. & S. August. in Psalm. 5. ait: *Regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, ut bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi*. 2. Ut eos non solum verbis, sed etiam exemplo ad peccati fugam, cupiditatum cohibitionem, & virtutum exercitium adducant, & peccatorum occasiones ab iis avertant: *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus*. Rom. 12. A fortiori coram liberis, quos ex suo munere tenentur efficaciter ad virtutes, & timorem ac amorem Dei instituere. *Patres discant quomodo etiam commissis sibi exempla bene vivendi exterius præbeant. Scire etenim prælati debent, quia si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tanto se cautius a culpa custodiant, quanto et prava quæ faciunt, non soli moriuntur, sed aliarum animarum, quas pravis exemplis destruxerunt, rei sunt*. S. Gregor. par. 3. Pastor. admon. 5. Et S. Hieron. epist. 7. ad Lætam, de institutione filiæ monet: *Nil in te & in patre suo videat, quod si fecerit, peccet. Mementote vos parentes virginis, magis eam exemplo doceri posse, quam voce*. 3. Ut delinquentes corrigant objurgando, & cum oportet, moderate puniendo, juxta illud, Prov. 23. *Noli subtrahere a puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis*: & cap. 13. *Qui parcit virgæ, odit filium suum*. Eccli 30. *Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella ... Non des illi potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus dum infans est, ne forte induret, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas*. Alioqui parentes sunt participes peccatorum liberorum ex c. 3. dist. 86. ubi Joannes VIII. ait: *Facientis culpam procul dubio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Scriptum quippe est: Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus participes judicantur*. Et S. Gregor. lib. 7. epist. *Qui non corrigit resecanda, committit*. Quare l. 1. Regum c. 3. Deus ait: *Suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos; & non corripuerit eos*.

Patri autem liberos, sicut nec domino servos occidere, mutilare, vel vulnerare non licet; quia ista pertinent ad publicam potestatem exercendi justitiam vindicativam, sive ad perfectam potestatem coercitivam, qua carent parentes & domini ut tales: cum enim præsint tantum familiæ domesticæ, quæ est imperfecta communitas, habent solum potestatem imperfectam, coercendi scilicet pœnis levioribus, quæ damnum irreparabile non inferunt. Sola quippe communitas perfecta, seu ejus princeps perfectam habet potestatem coercendi & puniendi malefactores, etiam morte.

Porro educationis cura ad patrem tamquam ad familiæ caput maxime spectat, quamvis etiam mater ad eam graviter obligetur.

Hinc graviter peccant parentes, si non curent diligenter, ut liberi fidei rudimenta, & alia ad christiane vivendum necessaria mature addiscant, pravorum consortium vitent, a vitiis abstineant, mandata Dei & Ecclesiæ servent; si consilio vel exemplo pravo ad peccatum inducant; si de eorum factis non inquirant, permittantque eos liberius vivere, ludo & delectationibus immodicis assuescere, iisque ad ea pecunias suppeditent, si patiantur eos vitam otiosam agere; si delinquentes (Vid. N. 141.) non objurgent, puniantque moderate &c. Ex 1. Timoth.

5. Si

(1) *Benedict. XIV.* (*lib.* 11. de Syn. *cap.* 7. *num.* 10.) *de celebri controversia, num matres teneantur suis uberibus lactare sobolem propriam, hæc habet*: Nonnulli Theologi apud Corn. a Lapide in cap. 21. Gen. vers. 7. a gravi culpa non excusant matrem, quæ absque legitima caussa se subtrahit ab onere, sibi a natura imposito, propriam lactandi prolem, quod observante M. Basilio homil. 9. in Hex. nulla quantumvis crudelissima fera subire detrectat. Sed melius Navarrus in Manual. cap. 14. num. 17. cui subscripsit a Lapide, illam solius peccati venialis ream facit; urgente vero legitima caussa, ab omni culpa absolvit.

5. *Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit* (facto scilicet) *& est infideli deterior*.

3. Tenentur liberis suis electionem status liberam relinquere, peccantque graviter, si eos invitos ad matrimonium, vel religionem cogant, vel ab iis avertant. Nam liberi habent jus sibi statum vitæ libere eligendi; eorum salus maxime pendet ab electione status, ad quem a Deo destinantur & vocantur. Quare Conc. Trid. sess. 25. c. 18. excommunicat eos, qui feminam cogunt ad religionem vel professionem, aut sine justa caussa impediunt ejus vel ingressum vel professionem.

Item etiamsi liberi velint matrimonium inire, non debent parentes eos cogere ad contrahendum cum tali vel tali, si repugnent, cap. *de nupt.* 52. q. 2. Quia, ut ibi ait Pontifex, quorum unum corpus est, unus debet esse animus. Alioqui datur occasio dissidiorum, rixarum, adulterii &c. Grave autem peccatum est, alios conjicere in periculum graviter peccandi.

Nota. Ex communi sententia in defectum patris & matris ad prædicta tenentur jure naturali ascendentes ex linea paterna & materna.

Item parentes tenentur jure naturali etiam alere & christiane educare liberos illegitimos, qui & quamdiu sibi ipsis de rebus necessariis providere non possunt, cum vere sint eorum parentes, ex c. 5. *de eo qui duxit &c.* Non possunt tamen iis aliquid ultra necessarium sustentationem, etiam mortis donare vel relinquere, nam hoc vetant leges ullæ, ne scilicet legitimorum hæredum minuatur hæreditas. Quod si fecerint, filii illegitimi excessum hæredibus legitimis etiam ante sententiam, restituere tenentur: cum illius possidendi incapaces facti sint juxta legum auctoritatem.

Quæst. II. *Ad quid obligantur liberi erga parentes?*

Resp. Secundum omnes, debant parentibus amorem, reverentiam & obedientiam. Nam hæc tria continet & exigit præceptum naturale divinum: *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, Deut. 5. & Matth. 19. ut docet Catechismus Romanus, & omnes Doctores. Idque dictat recta ratio propter triplicem respectu parentum ad filios, scilicet caussæ, præeminentiæ, & regiminis.

I. Itaque tenentur liberi parentes vere amare, & quidem magis quam ceteros: cum illis plus debeant, sintque conjunctiores quam aliis: & hunc amorem significare. Quare tenentur bonum spirituale & temporale iis velle & suppeditare in eorum necessitatibus etiam communibus. Exigitque tum pietas, ut iis subministrent necessaria ad vitam honeste secundum suum statum sustentandam: quamvis sua culpa in hanc necessitatem inciderint, & filii sua bona ab illis non acceperint. Quovis enim modo parentes ergi liberos egerint, tamen ita vitam & conservationem debent, ex Matth. 15. & c. 1. dist. 30. & l. 1. & 2. Cod. *de alend. liber. ac parent.* Debent quoque subvenire parentibus in omnibus aliis necessitatibus quoad honorem, famam, libertatem &c. & eorum defectus tegere ac patienter ferre. *In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum*, Eccli. 3. *In toto corde tuo honora patrem tuum, & gemitum matris tuæ ne obliviscaris: memento quoniam nisi per illos natus non fuisses; retribuere illis, quomodo & illi tibi*. Eccl. 5.

Hinc graviter peccant liberi, si parentibus signa odii ostendunt, maledicant, vel signa amoris nunquam aut raro dent; si dure tractent; si ipsos alloqui aut salutare detrectent; si de ipsis erubescant, vel tamquam incognitos aut extraneos tractent; si graviter contristent, vel ad gravem iram impellant, etsi ex caussa levi, quam prævident gravem molestiam iis procreaturam. *Qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominiosus est & infelix*. Prov. 19. *Quam malæ famæ est qui derelinquit patrem; & maledictus a Deo, qui exasperat matrem*. Eccli. 3. *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur*. Exod. 21. Si torvo oculo intueantur, vel aspere loquantur, perinde ac si odio haberent; si non subveniant in necessitate spirituali, vel corporali; ægros non invisent, carcere detentos liberare negligant; eorum saluti non consulant: non curent mature sacramentis muniri, aliis auxiliis spiritalibus juvari; si eorum testamenta ac legata non exequantur, vel exequi differant, vel non curent pro iis mortuis preces & sacrificia offerri &c. Si iis mortem exoptent, ut ab iis citius liberentur, vel citius eorum bona obtineant.

Porro quæ essent mortalia contra caritatem, si fierent ergi extraneos, sunt etiam contra pietatem, & longe graviora, si erga parentes; quæ circumstantia semper exprimi debet in confessione, nam tunc peccatum habet duplicem malitiam specie diversam contra caritatem & pietatem. *Toletus, Delugo &c.*

II. Quoad reverentiam, ejus obligatio clare exprimitur verbo *Honora*. Et Eccli. 3. *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominus serviet his, qui se genuerunt*. Nam (ut ait S. Thom.) parentes participant rationem principii, cum propter generationem, tum etiam propter educationem, disciplinam, & omnia, quæ ad perfectionem vitæ pertinent. Præterea repræsentant dignitatem Dei, qui est omnium pater.

Hinc mortaliter peccant liberi; 1. Si parentes spernant, irrideant, contumeliis afficiant, de illis detrahant; eorum monita, consilia & minas contemnant, præsertim coram ipsis. *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi &c.* Prov. 3. Quæ autem in hisob levitatem materiæ erga alios non essent nisi venialia, erga parentes ob circumstantiam personæ ut plurimum sunt mortalia. Ob hanc culpam Cham filius Noe, patris maledictum incurrit, Gen. 9. Quod Deus postea confirmavit, ut posteris hujus culpæ gravitas innotesceret. 2. Si eos percutiant licet leviter, aut ita minentur: imo si contra eos manum tollant, etsi sine animo percutiendi; in his enim censetur gravis irreverentia ac injuria erga parentes. 3. Si ad sublimem fortunam evecti, parentes ex contemptu agnoscere dedignentur. 4. Si eos in foro externo etiam de vero crimine accusent, excepto crimine hæreseos, proditionis, conjurationis in Principem, quod aliter impediri non posset; in his enim ne patri quidem parcere debent propter damnum publicum, quod præ privato averti debet.

III. Liberi tenentur obedire parentibus in iis quæ spectant ad gubernationem domesticam, & ad bonos mores. his enim subditi sunt parentibus, quorum est regere familiam, & eam bonis moribus imbuere.

te. *Filii obedite parentibus vestris in Domino ; hoc enim justum est. Honora patrem tuum & matrem tuam ; quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi*. Ephes. 9. *Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino*. Coloss. 3. & Rom. 1. Qui non obediunt parentibus, dicuntur digni morte. Hinc S. August. in iit. Psal. 70. ait: *Ubi hoc jubet pater quod contra Deum non sit, sic audiendus est quomodo Deus, quia obedire patri jussit Deus*. Ratio est, (quia ut ait S. Thom quodl. 2. art. 9.) „Ad illa se extendit debitum obedientiæ, „ ad quæ se extendit jus prælationis, Habet autem „ pater carnalis jus prælationis in filium. 1. Quidem „ quantum ad domesticam conversationem, sic enim „ est paterfamilias in domo, sicut Rex in regno: un„ de sicut subditi tenentur obedire Regi in iis, quæ „ pertinent ad gubernationem regni, ita etiam filii „ & alii domestici tenentur obedire patrifamilias in „ his quæ pertinent ad dispensationem domus. 2. „ Quantum ad morum disciplinam: unde Apost. dic. „ *Heb.* 12. Patres quidem carnis nostræ habuimus e„ ruditores, debet enim pater filio non solum educa„ tionem, sed etiam disciplinam. In his ergo filius „ tenetur obedire patri carnali, & non in aliis.

Hinc peccant mortaliter liberi, si in regrsvi ad mores, vel ad domesticam curam, vel ad pacem & concordiam in familia tuendam, vel ad ejus bona, famam, honorem spectantem non obtemperent: & speciatim si contra parentum prohibitionem, improborum societatem, popinas frequentent, aleæ ludum, compotationes, vel quidlibet aliud illicitum aut periculosum exerceant, si contra eorum mandatum nolint dare operam literis aut artibus suo statui congruentibus, si iis inconsultis nubant; vel filius contra eorum voluntatem ducat uxorem se indignam, vel nolit sine justa caussa ducere quam parentes volunt, ob magnum familiæ bonum; si filia contra prohibitionem domo egrediatur, vel sola noctu viros alloquatur &c.

Non debent autem filii parentibus obedire cum aliquid præcipiunt vel vetant contra Dei, vel Ecclesiæ præcepta, aut consilia evangelica. *Nam obedire oportet Deo magis quam hominibus*, Act. 5. Neque quoad electionem status, nam hæc pendet a divina vocatione. Debent tamen consensum & consilium petere, non autem sequi, nisi sit consentaneum vocationi divinæ.

Porro filiusfamilias, si parentes ejus opera non egent, potest a paterna domo discedere ad discendam aliquam artem honestam statui suo convenientem, vel quærendum aliquod vitæ genus honestum, petita facultate, quam pater ei denegare non potest, ex l. ult §. *de liber. exhib.*

Nota. Eadem fere ratio est de avo, proavo, & quolibet ascendente, respectu nepotis, pronepotis, & cujuslibet descendentis, & vicissim. Nam hi omnes considerantur quasi patres & filii, ascendentes quippe sunt mediati progenitores. *Delugo*.

Sed an filius cupiens ingredi religionem tenetur in sæculo remanere, ut parentum necessitati subveniat?

Resp. Affirm. Si necessitas extrema sit vel gravis, nec alius possit aut velit iis opitulari, & possit ipse remanendo in sæculo. *Est communis sententia*. Quia subvenire parentibus graviter indigentibus est præcepti divini naturalis; ingredi autem religionem per se est tantum consilii. At propter opus consilii non est omittendum præceptum, utpote obligatorium. Imo tum Religio cessat esse opus consilii respectu filii, cum tunc sit ei illicita. Unde Christus, Matt. 5, arguit Pharisæos, quod suaderent ut eroganda parentibus egenis impenderentur in cultum divinum. Quod verum est, etiamsi filius voverit religionem: nam illud votum solum est de ingressu religionis, quatenus est opus melius, nec impedivit observationem præcepti divini. At ingredi religionem relictis parentibus in gravi necessitate; non est opus melius, & impedit observationem præcepti divini.

Si vero non sunt in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigeant, possunt prætermisso parentum obsequio filii religionem intrare, etiam contra præceptum parentum. Quia post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea, quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his, quæ sunt divini obsequii; & magis est obtemperandum Patri spirituum ut vivamus, quam parentibus carnis, ut Apostol. dicit ad Hebr. 2. Ita S. Th. 2. 2. qu. 189. art. 6.

Porro neque parentibus licet ingredi religionem, dum liberi carent necessariis ad sustentationem, vel educationem suo statui convenientem. Nam parentes jure naturali tenentur ea liberis providere; nec licet Deum tentare, ordinaria media omittendo sub spe divini auxilii. S. Th. loc. cit. Nisi sufficienter illis provideant de rebus necessariis ad vitam & statum, & illos per alios recte instituere possint.

Nota. Nemo tenetur in sæculo remanere propter fratrum, vel sororum aut aliorum propinquorum necessitatem gravem, sed non extremam. Quia nemo tantum iis debet, nec ita stricte tenetur iis subvenire, sicut parentibus; nisi tamen fratres vel sorores sint adhuc sub cura patris aut matris; nam tunc creant vel augent necessitatem ejus: quippe sub necessitate parentis includuntur omnia quæ pertinent ad statum & munus suum, inter quæ præcipuum locum habet conveniens liberorum educatio ac cura. Atque ita ratione parentis sic obligari quis potest erga fratres suos, qui tunc considerantur ut pars ejusdem parentis. *Ita Suarez*.

Sed quid, si filius professionem jam emiserit, an tenetur egredi, ut parentibus succurrat.

Resp. Juxta multos tenetur, si parentum necessitas sit extrema, cui aliter subvenire nequeat, sive illa ante, sive post professionem evenerit. Quia in utroque casu æqualiter urget præceptum pietatis, nec minus sunt illius parentes in uno, quam in altero. Ut autem talis egressus sit licitus, requiritur, 1. Ut religiosus petat licentiam, nam hoc exigit debitum subjectionis & recta disciplina; & alioquin oriretur perturbatio communitatis & scandalum. Sed prælatus tenetur hanc licentiam concedere; quod si petitam deneget, dicunt posse religiosum egredi, eo quod prælatus sit irrationabiliter invitus, & aliunde præceptum divinum naturale subveniendi parentibus urgeat. 2. Ut egressus gestet suæ religionis habitum. 3. Ut quamdiu manet in sæculo, servet quoad fieri potest regulas, & statuta religionis: nam non desinit esse religiosus. 4. Ut redeat ubi primum eorum necessitati sufficienter providit: nam cessat caussa manendi extra monasterium. At si necessitas parentum sit solum gravis, non extrema, non tenetur, nec proinde ei licet egredi sine legitima superioris

sui

sui licentia: quis religiosus est per professionem traditus religioni & potestati sui prælati: Res autem uni tradita non potest sine ejus consensu alteri concedi, etiam quoad usum, citra necessitatem extremam. *Ita S. Th., S. Antoninus, & alii multi.*

Quæst. III. *Ad quid superiores & inferiores generatim obligantur erga se invicem?*

Resp. 1. Superiores tum ecclesiastici, tum sæculares tenentur procurare bonum subditorum, & eorum malum impedire secundum potestatem quam habent, & munus quod exercent ergo illos; ex Eccl. 32. *Rectorem te posuerunt? Curam illorum habe.* Et 1. Tim. 5. *Si quis suorum curam non habet . . . est infideli deterior.* Nam omnis potestas publica ac munus est propter bonum subditorum, & superiores ratione sui officii parentum vicibus funguntur.

Resp. 2. Ut filii erga parentes, ita cum proportione subditi erga superiores quoslibet, debent amorem, reverentiam, & obedientiam, secundum cujusque potestatem ac munus. Nam (ut docet Catech. Rom. de quarto præcepto.) *Præter eos qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, vel potestatis, vel dignitatis, vel præstantis alicujus muneris & officii nomine.* Idque constat ex Script. & Patribus: 1. Petri 2. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis . . . quia sic est voluntas Dei . . . Omnes honorate . . . Regem honorificate.* Et Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit &c. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis &c.* Eccli. 7. *Honorifica sacerdotes.*

Hinc graviter peccant inferiores, si superioribus in re gravi ad eorum munus pertinente non obediant; si eos contemnant, vel eorum defectus aliis referant, ut eos odiosos ac contemptos reddant; si illis debita ratione officii non suppeditent, ut decimas ecclesiasticis, tributa principibus, & aliis stipendia &c.

Quæst. IV. *Quænam sunt obligationes Tutoris & Curatoris.*

Nota. Tutor est is, cui commissa est cura pupilli, & bonorum ejus. Curator est, qui assignatur minori, præcipue in curam ejus bonorum. In hoc inter se differunt, quod tutor detur principaliter in curam personæ, & secundario in curam bonorum impuberis. Curator vero principaliter in curam bonorum, & secundario personæ puberis.

Resp. Tutor tenetur curam gerere pupilli, ejus personam tueri, eum bonis moribus imbuere, & christiane educare per se vel per alios, & dare operam, ut artem sibi convenientem addiscat. Item ejus bona curare, & fideliter ac diligenter administrare. Nam in hunc finem jure publico constituitur, & assignatur pupillo loco patris, ideoque ejus vices ergo eum gerit. Tutor enim est is, qui pupillo datur in defensionem & curam personæ ac bonorum pupilli. Curator vero tenetur recte ac fideliter bona minoris administrare, & insuper ejus personam tueri cum opus fuerit, & educationi ac institutioni invigilare: nam præcipue assignatur in curam bonorum, secundario in curam personæ. Quare si tutor, vel curator, in hoc delinquat, vel graviter sit negligens, peccat graviter & tenetur ad compensationem damni, quia peccat contra proprium officium ad aliorum commodum spectans, proindeque contra justitiam.

Hinc tenentur statim inventarium omnium bonorum pupilli & minoris efficere, l. 24. Cod. *de adm. tutor.* Omnia eorum bona, jura & actiones diligenter conservare, & curare ut ex iis reditus annui percipiantur, bona alias peritura vendere, ex mobilibus prædia idonea comparare, *ex digestis & codice.* Quod si neglexerint, vel res pupilli aut minoris in suos usus converterint, tenentur rem ablatam vel a missam restituere, & compensare totum lucrum cessans ac damnum emergens. Tenentur autem de culpa lata & levi, l. 7. Cod. *de arbitr. tutel.* nam justum pretium suæ administrationis exigere possunt; & sic eorum munus cedit in utilitatem suam & aliorum. Peccant etiam, si pupillo vel minori dent pecuniam ad usus malos vel inutiles, cum ex suo officio teneantur fideliter ac utiliter eorum bona administrare.

Ceterum pupilli & minores tenentur obedire & reverentiam exhibere tutoribus & curatoribus velut parentibus, quorum locum illi tenent.

Quæst. V. *Ad quid obligantur domini & famuli erga se invicem.*

Resp. 1. Secundum omnes, domini tenentur, I. Gerere curam salutis famulorum, & famularum, ex 1. Tim. 5. *Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit & est infideli deterior.* Nam sunt ipsorum caput, & vices parentum ergo eos gerunt; ideoque obligantur cum proportione ad ea, ad quæ parentes erga liberos tenentur. Quare graviter tenentur curare, ut famuli & ancillæ ea ad salutem necessariis calleant, peccata & occasiones peccati vitent, Dei, & Ecclesiæ præcepta servent, sacramenta tempore debito frequentent. Item tenentur bona exempla iis præbere; graviter delinquentes corrigere, & iis invigilare: *Attende domesticis tuis.* Eccli. 32.

II. Tenentur alimenta congrua præbere, & tempore statuto mercedem justam solvere, „ Domini quod „ justum & æquum servis præstate; scientes quod & „ vos Dominum habetis in cœlo: *Coloss.* 4. Non mo„ rabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. „ *Levit.* 19. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem „ facit mercenario, fratres sunt ". Eccli. 34. Nec possunt ante terminum elapsum domo dimittere sine justa causa, quia violarent contractum. Quod si dominus sine justa causa se tenente ex parte famuli, invitum eum dimittat ante tempus condictum, tenetur ei integrum stipendium dare, perinde ac si toto illo tempore servierit, l. 38. §. *Locati.* Nam conductor pensionem solvere tenetur, quando re vel opera conducta usus non est, ob causam se tenentem ex parte sua. Si vero invito domino & sine justa causa famulus discedat, nihil ei conceditur in foro externo: at in foro conscientiæ debetur ei merces pro rata temporis quo servivit, nisi aliud ferat pactum, vel exitu suo intempestivo damnum domino intulerit, retenta mercede, aut illius parte compensandum: quia opera præstita est digna pretio, quo privari non potest in pœnam, ex conventione, vel per sententiam Judicis. *Delugo & alii.*

III. Tenentur eos non aspere ac superbe tractare, sed benigne tamquam fratres in Christo & cohære-

des vitæ æternæ, quos debent ficut feipfos diligere. *Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas; fcientes quia & illorum & vester Dominus est in cælis, & perfonarum acceptio non eft apud eum.* Ephef. 6. Unde peccant fi domefticos contumeliis afficiant, ut fi appellent diabolos, canes &c. fi immoderato labore vexent &c.

IV. Tenentur curare, ut in eorum morbis ac infirmitatibus auxilia temporalia & fpiritualia non defint. Juxta multos tamen, feclufa pactione vel confuetudine, non tenentur ex juftitia famulis alimenta & ftipendium dare toto tempore morbi diuturni. Nam hæc debentur folum propter operas quotidianas, & conductor nihil tenetur folvere, dum re vel opera fibi locata uti non poteft, ob cauffam provenientem ex parte locatoris vel rei locatæ. Item non tenentur folvere impenfas pro eorum curatione, nifi fint modicæ, vel nifi verfentur in neceffitate. Poftulat tamen caritas, ut impenfas faltem modicas faciant pro eorum curatione & alimentis: & hæc eft praxis timoratorum. Imo caritas eos obligat ad gratis præftanda famulis pauperibus omnia, quibus indigent, fi ea poffint præftare.

V. Tenentur famulos expellere, qui liberis, aliofve domefticos verbis vel moribus pravis corrumpunt, fi reprehenfione non emendentur. § *Carol. Inftruct. Confeff. & Concil. Mediol. III.* Nam tenentur a fuis cauffas & occafiones peccandi amovere.

Porro cum famulus vel ancilla juftis de cauffis expellitur, fufficit fi pro rata temporis ftipendium ei perfolvatur. Nam jufta cauffa expellendi famulum recte cenfetur impedimentum ex parte locatoris proveniens: ob quod conductor jam ejus opera uti non poteft.

Refp. 1. Famuli & ancillæ debent fuis dominis amorem, reverentiam, obedientiam & fidelitatem. Ex 1. Tim. 6. „ Servi dominos fuos omni honore dignos arbitrentur. *Et Ephef.* 6. Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in fimplicitate cordis veftri, ficut Chrifto: non ad oculum fervientes, quafi hominibus placentes, fed ut fervi Chrifti facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate fervientes ficut Domino &c. *Et ad Tit.* 2. Servos dominis fuis fubditos effe, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, fed in omnibus fidem bonam oftendentes" Itaque tenentur dominis fuis eadem præftare cum proportione, quæ filii parentibus: nam domini erga illos parentum vicibus funguntur. Et infuper tenentur ex juftitia fideliter fervire ac laborare, munus fibi commiffum recte obire, & res fibi creditas diligenter curare ac fervare: nam ad hæc præftanda ftipendio conducti funt, & ex contractu onerofo obligantur.

Hinc mortaliter peccant. 1. Si in re magni momenti non obediant. 2. Si peccata ac defectus familiæ aliis referant. 3. Si non bene laboraverint toto tempore defignato, & obfequia debita negligenter præftent; & tenentur tum ad reftituendum partem ftipendii pro rata laboris omiffi; nam non habent jus nifi ad ftipendium labori & operæ impenfæ congruens: tum ad compenfandum damnum & lucrum ceffans, quia fuerunt injufta illorum cauffa, cum fequantur ex omiffione diligentiæ ac operæ ex juftitia debitæ. Idem dic de aliis operariis conductis. 4. Si de bonis dominorum difponant fine eorum confenfu. 5. Si grave damnum inferri permittant, cum impedire poffint, vel videntes inferri taceant, nec moneant dominum, five illud inferatur ab extraneis (quod certius eft; *& ita fere habet communis gentium fenfus*, ait Leffius) five a confamulis, etiam in rebus, quarum cura fibi fpecialiter commiffa non eft; tenenturque illud refarcire in defectum aliorum. Nam famuli omnes tenentur ex juftitia non permittere, ut damnum hero a quoquam inferatur, nemo enim famulum vel ancillam accipit, nifi cum hoc pacto tacito, ut impediat ejus damnum, fi poffit. Præterea domeftici aliter & magis tenentur impedire damnum heri fui, quam extranei, qui ad id ex caritate tenentur. Domeftici vero, quibus fpecialiter domus vel alia res commiffa eft, tenentur infuper magna cura eam cuftodire, diligenter invigilare, ne quid damni in ea patiatur dominus.

VI. Si ante tempus conditum difcedant fine jufta cauffa. Nam ex contractu, ideoque ex juftitia tenentur toto illo tempore fervire; & fic tenentur refarcire damnum, quod dominus inde patitur, ut fi majore pretio alium conduxit &c. Omnis enim injuftitia damnofam parit obligationem reftituendi.

Quæft. VI. *Quænam funt obligationes magiftrorum, & difcipulorum.*

Refp. Inter magiftros, pædagogos, & difcipulos eft quodam modo eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos. Nam magiftri & pædagogi vices parentum erga difcipulos gerunt in iis, quæ ad ftudia & bonos mores fpectant,

Sed fpeciatim magiftri & pædagogi graviter peccant, 1. Si cum non fint idonei nec fufficienter docti ad hoc munus recte ac utiliter obeundum, illud fufcipiant, aut non dimittant, aut fe ad illud idoneos non præftent. 2. Si difcipulorum progreffum in litteris non fedulo promoveant. 3. Si non fatis ftudeant ipfi, ut recte officio fungantur. 4. Si ex propofito falfa ut vera doceant, vel fuperftitiofa aut falutis noxia. 5. Si negligant eos bonis moribus imbuere, nec delinquentes arguant, nec puniant cum poffint. Si ipfis malum exemplum præbeant. 7. Si improbos, & alios perniciofos ad fcholam admittant, vel ex iis non dimittant, ne alios depravent. 8. Si doctoratus, vel licentiatus gradum indignis conferant, nam (ut docent S. Antoninus, Navarr. Sylveft. Sanch. & alii) eft mortalis culpa præfertim in Theologia, Jure canonico & civili, & Medicina, imo etiam videtur in Philofophia. Nam per hoc graviter bono publico nocent, & remp. vel Ecclefiam publico teftimonio decipiant in re gravi: unde fit ut indignis conferantur officia fæcularia, vel beneficia Ecclefiaftica, cum damno multorum.

Porro Conc. Later. V. feff. 9. præcipit, ut humaniorum litterarum magiftri difcipulos, rebus fidei, & præceptis Dei ac Ecclefiæ inftruant.

Difcipuli peccant, 1. Si magiftris & pædagogis non exhibeant honorem ac reverentiam. 2. Si non obediant in rebus ad ftudia & bonos mores pertinentibus. Si malorum confortium fibi vetitum non vitent. *Qui cum fapientibus graditur, fapiens erit: amicus ftultorum fimilis efficietur*, Prov. 14. 4. Si libros prohibitos legant. 5. Si a fchola abfint fine jufta cauffa. 6. Si tempore ftudiis deftinato lufui vacent vel otio. Et quidem mortaliter peccant, fi ftudia notabiliter negligant, tum quia agunt in re gravi contra obedientiam parentibus ac præceptoribus debitam: tum quia fe reddunt ineptos ad mu-

nus suo statui conveniens imposterum rite obeundum: tum quia vita otiosa est fons & origo multorum peccatorum præsertim adolescentibus. Quare non sunt absolvendi, nisi negligentiam suam emendare curaverint.

CAPUT V.

De Obligationibus personarum Judicialium vel Forensium.

In his generatim requiruntur Scientia, Diligentia, Veritas, Fidelitas, & Justitia.

N*Ota*. Qui officium aliquod ad aliorum commodum spectans suscipit, tenetur ex Justitia, 1. Ad curandum, ut e sua negligentia nemini damnum sequatur. 2. Ad procuranda commoda ejus, cui per officium servit, saltem quantum commode potest, & ad diligenter obeunda ea, quæ ad munus spectant, & necessaria sunt ad finem, ad quem institutum est. Nam hæc tacite promittit, & ad ea se obligat, hoc ipso quod tale munus assumit, & ideo stipendium ei datur. Hinc si omnia suum negligat, tenetur damna inde secuta resarcire, & stipendium receptum restituere pro negligentia.

§. I. *De Judice.*

Quæst. I. A*D quid tenetur Judex, ut recte judicet?*

Resp. Judex (idem dic de Advocato, Medico &c.) tenetur ex justitia habere scientiam sufficientem ad munus suum recte obeundum. Nam tenetur ex justitia recte judicare: *Diligite justitiam, qui judicatis terram*, Sap. 1. *Justifica pusillum & magnum similiter*, Eccli. 5. Ergo tenetur etiam ad ea quæ ad rectum judicium requiruntur, qualis est scientia legum, consuetudinum &c. Debet etiam habere constantiam ac virtutem ad hoc munus necessariam: alioqui se exponit periculo injuste judicandi. *Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua*. Eccli. 7.

Hinc 1. petens aut suscipiens officium Judicis sine sufficienti scientia & idoneitate, peccat mortaliter: nam voluntarie exponit se periculo male judicandi cum damno aliorum. 2. Judex debita scientia carens absolvi non debet, nisi se officio abdicet, vel nisi brevi tempore scientiam sufficientem acquirere possit & conetur. Nam nulli licet officium, cujus munia obire nequit, suscipere vel retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi. 3. Si Judex ex imperitia male judicet, quamvis putet se recte judicare, tenetur compensare totum damnum inde litigantibus obveniens, sive in substantia litis, sive in supervacaneis impensis. Nam est caussa injusta talis damni, quod est ei voluntarium saltem indirecte, nempe in ignorantia culpabili, ex cap. ult. *de injur.* ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt; jure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel jacturam.*

Resp. 2. Ex communi sententia, ut Judex recte judicet, præter scientiam debet: 1. Habere jurisdictionem & auctoritatem in personas judicandas, & in caussam: alioqui injuriam facit tum partibus, caussæ illarum se ingerendo; tum legitimo judici, ejus potestatem & officium usurpando; quæ usurpatio judicii ex communi æstimatione hominum est injuria gravis ex genere suo, cum per illam violentur & jura privatorum, & auctoritas publica. Imo ejus sententia est irrita, cum careat potestate ad judicandum necessaria, cap. 4. *de judic.* & cap. *de pœnit.*

Porro quatuor modis potest quis habere potestatem judicandi aliquem, 1. Ratione potestatis ordinariæ vel delegatæ. 2. Ex consensu partium, ut cum partes ex compromisso se alicui subjiciunt, ut judici, vel ut arbitro. 3. Ratione delicti in suo territorio patrati. 4. Ratione rei, de qua contra possessorem caussa movetur, ex cap. ult. *de foro compet.*

II. Tenetur judex habere certitudinem saltem moralem in cognitione caussæ: alioqui imprudenter judicaret, & teneretur ad restitutionem, si ex negligentia cognoscendi male judicaret, ex c. ult. *de injur. etc.*

III. Tenetur judicare secundum leges, tum quoad modum procedendi, ordinem & formam judicii, tum quoad sententiam ferendam & exequendam, ex c. 1. *de constit.* & ex S. Ambros. in Psal. 119. ser. 20 *Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxta leges & jura pronuntiat, scitis juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati: sicut audit, ita judicat, & sicut se habet negotii natura, decernit. Obsequitur legibus, non adversatur: examinat caussæ merita, non mutat.* Et ex instit. *de officio judic.* ibi: *Ne aliter judicet quam quod legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est.* Nam ad hoc constitutus est a republ. vel principe. Quare non potest quemquam condemnare inauditum & sine testibus, *Clem. 2. de sent. & de re jud.* nec uti potest scientia injuste & contra juris ordinem parta: alioquin injuriam continuaret & augeret. Item nec potest secundum omnes, condemnare eum, quem privata scientia scit esse nocentem, si juridice non sit probatus reus. Quia non habet potestatem judicandi nisi ut persona publica: ergo non potest judicare, nisi secundum scientiam publicam, quæ habetur per testes legitimaque instrumenta & acta.

IV. *In summa æquitatem ante oculos habere debet judex*, l. 4. §. de eo quod certo loco. *In omnibus quidem, maxime tamen in jure æquitas spectanda*, l. 90. de reg. jur. *Decerne quod justum, & judica inopem & pauperem*, Prover. 31. Ut autem justitiam in omnibus constanter servet, memoria semper teneat illud Sap. 6. *Discite judices finium terræ . . . quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, interrogabit opera vestra & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, nec custodistis legem justitiæ; neque secundum voluntatem* Dei *ambulastis: Horrende & cito apparebit vobis: quoniam judicium durissimum his, qui præsunt, fiet: exiguo enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur.*

V. Quando jus non est clarum, tenetur ferre sententiam secundum opinionem certo probabiliorem in quæstione tum juris, tum facti. Nam officium judi-

cio

tis eſt judicare ſecundum merita cauſæ, & ſententiam, quæ, inſpectis allegationibus & probationibus, æquitati & juri conformior eſt: alioqui eſſet locus acceptioni perſonarum, contra Scripturam multis locis, ut Deut. 1. *Quod juſtum eſt judicare; ſive civis ſit ille, ſive peregrinus. Nulla erit diſtinctio perſonarum, ita parvum audietis ut magnum, nec accipietis cujuſquam perſonam, quia Dei judicium eſt*. Et contra reg. 12. jur. in 6. *In judiciis non eſt acceptio perſonarum habenda*. Hinc Innoc. XI. damnavit hanc propoſitionem: *Probabiliter judicio, Judicem poſſe judicare juxta opinionem minus probabilem*. Quare judex non poteſt ferre ſententiam ſecundum judicium aliorum, ſi poſt diligentem & ſinceram veritatis inquiſitionem certus ſit de majore probabilitate ſuæ opinionis, nam tunc certus eſt de obligatione ſecundum illam judicandi. *Nec in judicio plurimorum acquieſces ſententiæ, ut a vero devies*, Exodi 23.

Quod ſi opiniones ſint æque probabiles, & nullus ex litigantibus rem poſſideat, debet rem inter partes ex æquo dividere, vel ejus pretium, ſi dividi nequeat. Nam judex non eſt dominus rei, ſed tenetur ſuum cuique jus tribuere ſecundum merita cauſſæ: ergo uterque cum æquale jus habeat, debet res æqualiter ei diſtribui, alias eſſet acceptio perſonarum. Hinc Alexander VII. damnavit hanc propoſitionem: *Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, poteſt judex pecuniam accipere pro ferenda ſententia in favorem unius præ alio*.

Idem dic de quæſtione facti: Judex enim tenetur cauſſam adjudicare parti pro ſe habenti teſtimonia, vel inſtrumenta, alia argumenta probabiliora, cum jus probabilius reddant, l. 21. §. *de teſtib*. Quod ſi hæ probationes facti ſint æquales, æquale jus fundant, ideo æqualiter res eſt inter eos dividenda, ſi nemo eam poſſideat; alioqui poſſeſſori adjudicanda, cum in dubio, & pari cauſſa melior ſit conditio poſſidentis, ex reg. 65. jur. in 6. In cauſſis vero criminalibus ſi utrinque appareat æqualis probabilitas, debet reo favere, eum abſolvendo, ex reg. 11. jur. in 6. Alioqui ſe exponeret periculo damnandi innocentem.

VI. Tenetur lites celeriter expedire c. 2. de ſent. & re judic. ibi. *Jurgantium controverſias celeri ſententia terminare, & æquitati convenit & rigori*. Nam partes habent jus, ut non ſine juſta cauſſa differatur judicium. Quare tenetur partis læſæ damna & impenſas, quæ ex iniqua dilatione ſequuntur, & compenſare.

VII. Debet habere rectam intentionem, ſcilicet juſtitiæ, ita ut nihil agat ex odio; invidia, aliove pravo fine; nam actio licet ex objecto bona participat malitiam finis.

Ex dictis collige, Judicem qui in cognoſcenda, vel decidenda cauſſa negligens, aut iniquus fuit, peccare mortaliter contra juſtitiam, & teneri ad reſarcienda parti læſæ omnia damna, cum fuerit eorum cauſſa injuſta.

Quæſt. III. *An Judex poteſt capite condemnare eum, quem certo novit innocentem, ſi per teſtes legitime probetur reus?*

Reſp. 1. In tali caſu, ex communi ſententia, Judex tenetur omnes vias inire, quibus poſſit eum liberare, ut impediendo accuſationem, extrahendo judicium, remittendo cauſſam ad ſuperiorem, & apud eum aſſumendo officium teſtis &c. Quod ſi his mediis non poſſit eum liberare, ſecundum multos non ei licet talem morte damnare, ſed debet jurare ſe certo cognoſcere ejus innocentiam, & potius officium dimittere, & quælibet pati. Quia directe innocentem occideret, & quidem ut cauſa principalis mandando ut occidatur, quod eſt intrinſece malum, & contra illud, Exod. 23. *Inſontem & juſtum non occides, quia adverſor impium*. Enim vero intrinſece malum eſt adimere alicui vitam ſine auctoritate; ſed Judex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cum hæc ſolius Dei dominio ſubjecta ſit: nec reſp. ipſa poteſt verum innocentem directe occidere, ſicut poteſt directe bonis temporalibus ſpoliare, ob juſtam cauſſam ad bonum commune pertinentem, quia habet dominium altum in bona ſubditorum; non autem in eorum vitam. (*)

Equidem tenetur Judex judicare ſecundum allegata teſtimonia; & judicare ut perſona publica, quæ ſequi debet ſcientiam publicam, ſi nempe judicet. At in caſu propoſito non poteſt judicare, condemnando, quia innocentem occidere per ſe malum eſt; neque abſolvendo, quia juridice probatur reus.

Idem dic de mutilatione: quia reſpub. non poteſt hanc pœnam innocenti inferre, non enim habet dominium vitæ & corporis ſuorum ſubditorum. Quare nec miniſter juſtitiæ poteſt executioni mandare ſententiam mortis vel mutilationis, quam certo ſcit eſſe iniquam; ſicut enim per ſe malum eſt jubere occidi innocentem, ita & hæc juſſa exequi.

Reſp. 2. In cauſſis civilibus, & in iis, in quibus agitur ſolum de pœnis pecuniariis, ex communi ſententia, Judex poteſt judicare ſecundum allegata & probata. Quia reſpub. habet dominium altum bonorum privatorum, vi cujus poteſt de illis diſponere, quando bonum publicum id requirit, ut in hoc caſu; ne cum populi ſcandalo forma ſeu ordo judiciorum publicorum evertatur ac impediatur, cujus quidem obſervatio neceſſaria eſt ad pacem & quietem reip. Nam iniqui Judices poſſent impune contra allegata & probata, prætextu ſcientiæ privatæ, jus recuſare iis, quibus vellent. Deinde nemo civium merito poteſt ægre ferre aut queri, ſibi injuriam eſſe factam a Judice per talem ſententiam; cum videat ſe ab illo juvari non poſſe, neque par eſſe ut Judex potius officium deſerat, quam ſententiam ferat. Denique innocens poteſt hæc bona poſtea recuperare. Tenetur tamen judex in hoc caſu prius omni induſtria curare, ut falſitas detegatur, vel ut proceſſus impediatur, imo remittere cauſſam ad ſuperiorem, ſi fieri poſſit ſine detrimento boni communis.

Quæſt. III. *An peccat & tenetur ad reſtitutionem Judex, qui reum condemnat ex cognitione injuſte extorta?*

Reſp. Affirm. *Ita Covarruv. Sot. Gomez, Leſſius, Sanchez, Delugo & alii*. Quia injuriam quam fecit, notitiam injuſte extorquendo, continuat hac utendo, & dat injuſte cauſſam damni, quod ex illa ſequi-

(*) *Niſi iſtud urgentiſſima Reip. neceſſitas expoſtularet*.

sequitur. Præterea confessio injuste extorta est injusta, & sic nullum dat jus, nec ex ea procedi potest; cum injustum sit medio injusto uti.

Confessio autem criminis injuste extorqueretur, 1. Si Judex reum interroget, nulla præcedente infamia, vel semiprobatione, aut sine indiciis competentibus. 2. Si tormentis vel eorum metu elicuit confessionem sine indiciis sufficientibus ad torquendum. Nec refert, quod confessio fuerit postridie ratificata, quia cum fuerit irrita, nulla est ratificatio ex ea orta. 3. Si persona non poterat torqueri ob ætatem, vel infirmitatem, vel privilegium ac dignitatem. 4. Si dolo, v. gr. promissione impunitatis inductus est reus ad confitendum, nam tunc ei facta est injuria.

Quæst. IV. *An liceat Judici munera a partibus accipere?*

Resp. 1. Non licet Judici quidquam accipere pro ferenda sententia sive justa, sive injusta. Non pro justa: quia ex justitia eam debet, & sic venderet quod suum non est, sed quod alteri debitum est; & acciperet contra jus quod alter habet, ut jus suum obtineat sine suo sumptu. Ideoque sic accepta restituere tenetur, cum nullum habeat titulum retinendi; non enim hæc liberaliter & omnino voluntarie donantur, sed ad vexationem injustam redimendam. Neque pro injusta, ut patet; nam (ut ait S. August. epist. 54.) *Cum judicia & testimonia, quæ nec justa & vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia scelerate etiam quamvis a volentibus datur.* Et sic accepta restituere tenetur, quia accipiendo injuste egit contra officium; & Clerus Gallicanus an. 1700. oppositum damnavit. Spectato autem solo jure naturali, & ante omnem sententiam restitutio fieri debet ei, qui dedit, juxta illud S. August. epist. cit. *Redde, quod mihi: dum tibi male adessem, dedisti.*

Resp. 2. Neque licet Judici munera liberalia, & sponte ac sine ullo onere oblata a partibus accipere: quia id prohibetur jure communi humano laicis, l. 18. §. *de offic. Præsid.* & l. 6. §. *de offic. Proconf. & Authent. Ut Judices sine quoquo suffragio.* Ecclesiasticis vero, c. 10. *de vit. & honest.* & c. 11. *de rescript. in 6.* Imo, ut docet Delugo, etiam jure naturali, si munus sit magni momenti, tum ob scandalum, tum ob periculum morale pervertendi justitiam, quod quisque vitare tenetur: nam moraliter loquendo fieri non potest, ut ob donum illud non propendeat in favorem donantis: idque judicari debet a communiter contingentibus. Hinc illud Deut. 16. *Non accipies personam, nec munera; quia munera excæcant oculos sapientium, & mutant verba justorum. Juste quod justum est, persequeris.* Et Eccli. 20. *Dona excæcant oculos Judicum.* Adde quod dans sæpe non det omnino sponte ac liberaliter, sed quia timet ne Judex alioqui plus faveat parti adversæ, aut moras trahat, sicque dat pro actu ex justitia debito. Cum autem dissentiant Doctores circa obligationem restituendi ante omnem sententiam munera sponte ac liberaliter, nec ad vexationem injustam redimendam donata; confessor debet semper judicem obligare ad talem restitutionem: tum quia forte ad eam jam tenetur ex conscientia: tum quia tali pœna dignus est, & per eam avocandus est a relapsu.

Nota. Sunt qui excipiant leviora munuscula, in quibus corruptionis periculum abest, quæ ex urbanitate offeruntur, nec nisi quasi inurbane recusarentur. Quia cessat ratio prohibitionis; & l. 18. §. *de offic. Præsid.* &c. 11. *de rescript. 6.* Judex delegatus potest recipere *esculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus.* Sed multi docent Judices sæculares nihil omnino posse a partibus recipere, eo quod leges digest. correctæ sint per jus authenticorum, quo prohibetur Judicibus universaliter munera accipere, Auth. *Ut Judices sine quoque suffragio.*

Quæst. V. *Quid Judici servandum circa Inquisitionem?*

Nota. Triplex est Inquisitio. Prima Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur. Secunda Specialis, cum de certa persona & certo crimine inquiritur. Tertia Mixta, cum inquiritur generatim de persona, & specialiter de crimine, vel e contra.

Resp. 1. Judex & Magistratus nulla data occasione ex suo officio potest ac debet facere Inquisitionem generalem, ex cap. t *de offic. Judic.* Quia ex officio tenetur prospicere bono communi, occasionem criminum tollendo, crimina puniendo in aliorum exemplum, & aliunde nemini fit injuria.

Resp. 2. Quando crimen est publicum, sed auctor ignoratur, Judex debet quærere in genere quis patravit: nam id exigit bonum publicum: alioqui scelesti homines spe impunitatis invalescerent, & crimina multiplicarentur.

Resp. 3. Non licet Judici contra aliquem facere inquisitionem specialem tendentem ad punitionem, nisi præcesserit infamia, vel semiprobatio, vel aliquid quod justam det caussam, ex cap. 21. & 23. *de accusat.* & est communis sententia. Nam per illam inquisitionem quis suspectus & infamis redderetur.

Quæst. VI. *Quænam requirantur ad subjiciendum torturæ reum?*

Resp. 1. Ex communi sententia, illæ torturæ sunt injustæ, quas sustinere est reo moraliter loquendo impossibile, spectatis viribus & complexione. Unde non potest Judex ex confessione sic extorta procedere. Peccat etiam graviter, si non prius alias omnes mitiores detegendæ veritatis vias tentet, quam torturæ subjiciat; cum hoc sit postremum medium in defectum aliorum, damnosum & valde periculosum.

Resp. 2. Ad torquendum reum, qui jure non prohibetur torqueri, ex communi requiruntur probationes vel indicia de commisso gravi crimine, digno pœna mortis, tali medio & cruciatui congruentia; ita ut sola confessio rei ad plenam probationem deesse videatur. Nam tortura instituta est ad subsidium probationis, cum argumenta & indicia sunt valde magna, necdum tamen sufficientia, ut sic plena probatio eliciatur.

Porro prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis, viri illustres, vel in magna dignitate constituti, Doctores, milites, senes, impuberes, prægnantes, & nondum confirmatæ a partu.

Resp. 3. Semel tortus, si nihil est confessus, non potest iterum torqueri, nisi nova crimini indicia superveniant, quia per torturam priora elisit. Si vero crimen in tortura fassus; extra eam revocet coram Judice, repetitur tortura, quia per talem revocationem indicia non sunt elisa, & alioqui tortura semper esset inutilis. Si vero tertio tortus ac confessus

ter-

tertio retractet, absolvendus est; quia præsumendum est vi tormentorum confessum fuisse confessionem falsam. Excipiunt aliqui, nisi indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiose a reo negari.

Quæst. VII. *An sententia Judicis obligat in conscientia?*

Resp. 1. Sententia justa semper per se obligat in conscientia. *Est communis sententia.* Quia est præceptum legitimum superioris, & usus potestatis legitimæ: cui qui resistunt, Dei ordinationi resistunt, & sic ipsi sibi damnationem acquirunt.

Resp. 2. Secundum communem sententiam certo injusta per se non obligat. 1. Si constet niti falsa præsumptione, ut falsis probationibus, quamvis lata sit secundum allegata & probata. Quia nulla est, cum nitatur falso fundamento, adeoque nulla: neque enim Judex habet potestatem disponendi de juribus & bonis aliorum, sed solum reddendi unicuique jus suum, & declarandi quid cuique debitum sit. Nec bonum exigit, ut privati amittant reipsa jus suum per sententiam injustam. Præterea cum sententia sit actus justitiæ, cujus est suum cuique tribuere ad æqualitatem; non valet, nec obligat, si veritati justitia non conformetur. 2. Si sit injusta ex omissione debiti ordinis juris quoad essentialia, & formæ judicialis: quia judex non habet potestatem ferendi sententiam, nisi servato juris ordine. *Injustum judicium non est judicium*, ait S. Thom. 2. 2. qu. 70. art. 4. ad 2. Hinc qui per iniquam sententiam, quam sciebat esse iniquam, accepit bona alterius, tenetur ea restituere, nec unquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribit; imo tenetur impensas & damna compensare. Qui vero bona fide aliquid accepit per sententiam injustam, quam putabat justam, si ante tempus præscriptioni requisitum cognoscat fuisse injustam, restituere tenetur accepta; non tamen impensa, nec fructus bona fide consumptos, saltem si iis non sit factus ditior. Quod si ea possedit bona fide toto tempore ad præscribendum sufficienti, non tenetur restituere, quia legitime præscripsit.

Sententia tamen injusta servanda est, quantum requiritur ad vitandum scandalum, perturbationes, & incommoda graviora. Nec licet per vim se defendere contra Judicem, & ejus ministros, cum servatus est juris ordo: quia Judex habet jus exequendi sententiam, quam servato juris ordine tulit. Imo nec id licet in praxi, si non servatus sit, quando inde perturbatio vel scandalum secuturum est, ut plerumque fit.

Quæst. VIII. *Ad quid tenetur Judex circa pœnæ impositionem?*

Resp. Ex communi sententia, si lex pœnam imponit, tenetur Judex facta sufficienti probatione crimen declarare, & pœnæ per legem impositæ executionem procurare: si vero lex minetur tantum pœnam, tenetur Judex eam imponere, & executioni incumbere. Nam Judex est minister & executor justitiæ a principe vel rep. constitutus, ad curandum ut serventur leges, & puniantur crimina; unde ex officio ei incumbit custodia & executio legum, & punitio criminum. Quare non potest remittere pœnam lege statutam, nisi in casibus jure expressis aut consuetudine receptis; nam inferior non potest dispensare in lege superioris. Præterea est contra bonum commune, quod delicta maneant impunita, aut non satis punita: nam est moralis occasio ut multiplicentur. Imo ipsi supremo principi non licet condonare crimina nisi aliquando ex justa caussa, alioqui occasionem præberet patrandi crimina, & itaque cooperaretur, cum maxima peccandi illecebra sit impunitas, sicque magnum reip. damnum inferret. Judex vero ne quidem potest minuere pœnam, etiamsi actor consentiat, nisi quando delinquentis ætas, infirmitas, vel modus delinquendi gravitatem criminis minuens, aut justa aliqua ratio id postulet, vel id ad bonum commune pertinere, dictet epykia. Item non ei licet, saltem ordinarie augere pœnam lege statutam, alioqui injuriam inferret reo, a quo majorem pœnam exigeret, quam ex lege deberet: nam lex pœnam statuens, eo ipso Judicis potestatem restrinxit, ne graviorem imponeret. Aliquando tamen potest augere pœnam propter extraordinarias circumstantias, quæ crimen multum aggravent, ut si crudelissimo genere mortis patratum fuisset homicidium &c. Quia lex statuens pœnam, loquitur de delictis ordinariis, seu ordinario modo patratis, nec excludit Judicis providentiam, quatenus ad bonum commune, & aliorum exemplum necessaria est.

§ II. *De accusatore.*

NOta. Accusator & denunciator inter se differunt. Nam accusare est deferre crimen Judici ad vindictam ob bonum commune, cum obligatione tamen probandi: denuntiare vero est deferre crimen præcipue ad emendationem rei, vel ob bonum commune, sine obligatione illud probandi.

Quæst. I. *An & qui teneatur accusare vel denuntiare?*

Resp. Ex communi sententia, qui ad hoc deputati sunt, vel stipendium accipiunt a rep. ut fiscales, & custodes ac vigiles, tenentur ex justitia deferre crimen, ac proinde ad damna ex omissione delationis secuta. Item custodes agrorum, nemorum &c. saltem quantum necesse est ad vitandum damnum domini, vel illatum resarciendum; nam ad id tenentur ex officio, & contractus, seu quasi contractus intercedit inter eos & remp. seu communitatem, ut ad id teneantur. Alii vero privati accusare seu potius denuntiare tenentur, etiam citra superioris præceptum, quando crimen est noxium reipubl. & adhuc tendit in futurum, vel continuandum putatur, ut hæresis, proditio, falsæ monetæ fabricatio, crimen læsæ majestatis, veneficium, publicum latrocinium &c. Nam quisque tenetur, etiam cum proprio damno, malum communitatis avertere quantum potest: pars enim tenetur etiam cum proprio detrimento prospicere incolumitati totius. Item cum id necessarium est ad avertendum grave damnum innocentis: nam caritas obligat ad impediendum grave malum innocentis, dum sine nostro gravi incommodo possumus, quamvis inde malum impendeat reo, quia innocens præferri debet voluntarie nocenti. *Libera eum qui injuriam patitur de manu superbi.* Eccli. 4. Nec tunc præmitti debet secreta monitio, nisi certo constet per eam malum impeditum iri. Nam in re tanti momenti eligi debet id quod tutius est bono publico vel innocenti: facile enim posset talis privatim monitus simulare pœnitentiam, & occulte exequi quod statuerat; & quisque jure naturali obligatur

gatur

gatur ad defendendum innocentem ab injuria hominis nocentis, etiam cum aliquo damno nocentis, qui sibi illud imputare debet, cum aliter injuria impediri nequit.

Qui crimen probare nequeunt, non debent accusare: quia *ad hoc nullus tenetur, quod non potest debito modo perficere*, ait S. Th. qu. 18. art. 1. Sed tunc debet admonere eos, qui malum impendens avertere possunt; & si hæc monitio sufficiat ad impediendum damnum, non nominata persona, a qua illud imminet, non licet eam nominare. Quia neminem licet sine necessitate lædere in fama aut aliis bonis, præsertim privata auctoritate.

Sed si delictum sit occultum, & probari possit, sed ex eo non impendeat damnum, & speretur proximus emendandus privatis monitis, & ad debitam satisfactionem inducendus; an privato liceat eum accusare, non præmissa monitione secreta?

Resp. Juxta multos non licet: quia tunc sine justa caussa infamaretur proximus, & hoc saltem repugnat caritati. Sed S. Thom. in 4. dist. 19. art. 3. qu. 1. ad 4. postquam horum sententiam retulit, addit: *Vel dicendum secundum alios, quod in accusatione non agitur ad emendationem peccantis, sed ad bonum commune, scilicet justitiam conservandam per punitionem delinquentis. Et ideo accusatio in judicio bona conscientia potest fieri, etiamsi monitio non præcedat. Nec est contra præceptum Domini, quod intelligitur, quando agitur ad emendationem peccantis.*

Quæst. II. *An accusator aliquando teneatur desistere ab accusatione?*

Resp. Tenetur quando deprehendit accusatum esse innocentem; vel cum crimen incipit esse dubium, & tale remanet post diligentem veritatis inquisitionem; vel cum videt se probare non posse: tunc enim in injuriam inferret, si pergeret in accusatione; nam quisque jus habet ne accusetur crimine falso, aut dubio, aut etiam vero, quod probari nequit, nam frustra accusaretur, & ne sine caussa ei inferatur infamia.

§. III. *De Testibus.*

Suppono ad legitimam & plenam in judicio probationem regulariter requiri & sufficere duos testes, ut constat ex omnium sententia & praxi, & ex Matt. 17. *In ore duorum vel trium testium stat omne verbum.*

Dico *regulariter*; nam aliquando unus sufficit, ut ad impediendum matrimonium c. 25. *de sponsalibus* item ad leviores pœnas; unde ex testimonio publici custodis mulctari solent furantes ligna in sylva communi; & in religionibus leves pœnitentiæ imponi solent ex unius testimonio: quia in iis ita expedit facere ad bonum commune. *Ita Delugo*. Aliquando vero duo testes non sufficiunt, ut in testamentis &c. Testes autem debent sensu externo percepisse id de quo testantur, & de eodem facto cum iisdem circumstantiis deponere, & esse omni exceptione majores, hoc est, contra quos nihil jure opponi possit, cur non sint ad testificandum admittendi.

Sunt autem aliqui qui jure rejiciuntur, nimirum, 1. Servus. 2. Mulier jure canonico in criminalibus, sed in jure civili in omni caussa admittitur, 3. Minor 10. annis in criminalibus, in civilibus autem impubes. 4. Inimicus. 5. Consanguinei, & domestici actoris, exceptis quibusdam casibus apud Lessium 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Persona vilis & inops, de qua suspicio est facile posse corrumpi, secus si honesta sit. 10. Delirus, semifatuus. Ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo sunt ad testificandum inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis ut hæresi, crimine læsæ majestatis, falsæ monetæ, maleficio, furto famoso &c. Item quando delictum est commissum eo tempore, & in eo loco, ubi copia testium haberi nequit, ut in campo, sylva, cubiculo, nocturno tempore.

Quæst. I. *An & quando quis teneatur testificari?*

Resp. 1. Ex communi sententia, est obligatio sub mortali, 1. Cum hoc necessarium est ad avertendum grave malum impendens spirituale vel temporale publicum, vel privatum innocentis, quamvis id non requiratur a Judice. Nam tunc tenemur denuntiare, ut dixi, & caritas graviter obligat ad proximum ab injusto damno liberandum, & ad damnum injustum proximi impediendum, Ita S. Thom. 2. 2. qu. 70. art. 2. addens: *Si ejus testimonium non requiratur, tenetur facere quod in se est, ut veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc possit prodesse. Dicitur enim in Psal. 18. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate;* & Prov. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem . . . Super his vero quæ pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur aliquis ferre testimonium, nisi cum a superiore compellitur secundum ordinem juris. Quia si circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc specialiter damnum nascitur; vel si immineat periculum accusatori, non est curandum; quia ipse in hoc periculum sponte se ingessit. Alia autem ratio est de reo, cui periculum imminet, eo nolente.* Si tamen accusator ex obligatione accusarit, v. gr. quia crimen reip. vel religioni directe perniciosum erat, quale est hæresis, conspiratio contra principem: tunc debet ejus damnum vera testificatione averti.

2. Posito præcepto superioris, vel Judicis, exceptis casibus mox dicendis. Nam omne præceptum justum obligat in conscientia, & bonum commune id exigit; alioquin enim crimina sæpius impunita manerent, & justitia non posset administrari, cum gravi reip. detrimento.

Porro secundum multos testis legitime interrogatur, ideoque tenetur testificari quoties præcessit vel accusatio, vel denuntiatio, vel querela ab alio porrecta; nec ad hoc requiritur (licet a fortiori sufficiat) infamia delinquentis, aut semiprobatio, aut indicia, sicut requiruntur ut reus ipse legitime interrogetur. Quia bonum commune postulat ut Judex habeat tunc jus interrogandi: nam alioquin nunquam posset puniri crimen certum, cujus auctor est occultus, & sic plurima crimina forent impunita, quod est contra bonum publicum. Plus autem requiritur, ut quis teneatur testari contra seipsum, quam contra alium extraneum; potestque facile haberi semiprobatio absque confessione rei, quæ vix ac ne vix quidem habetur absque testimonio testis.

Resp. 2. Etiam posito præcepto & monitorio, non tenentur ex communi sententia testari nec deferre; 1. Qui rem norunt ex confessione sacramentali. 2. Qui rem acceperunt sub secreto naturali, consilii vel auxilii petendi caussa, ut Advocatus, Theologus, Medicus, Obstetrix, Chirurgus &c. Nam tunc est obli-

obligatio naturalis servandi secreti : alioquin peccatores a consilio petendo averterentur ; unde desperatio & multa mala sequi possent ; nec tunc est intentio Judicis ut reveles, cum bonum publicum & conservatio societatis civilis exigat secretum servari. Excipe, nisi testificatio necessaria sit ad avertendum imminens grave damnum communitatis, vel privati innocentis ; tunc enim teneris aperire secretum etiam juratum, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita. Nam quisque tenetur, saltem ex caritate, impedire grave damnum publicum, vel privatum innocentis, qui reo præferendus est. *Ita comm. cum S. Tho.* Alii autem qui delictum viderunt, vel ab aliis audierunt, & postea jurant non revelaturos, tenentur obedire præcepto, etiamsi non agatur de damno aliorum evertendo : nam qui secluso juramento vel promissione tenentur revelare, adhuc tenentur non obstante juramento, quod tunc non obligat, cum sit de re illicita & contra jus superioris. 5. Qui rem accepit a viris non fide dignis, quia hæc testificatio nullam in judicio faceret fidem. 4. Si scias alterum non peccasse mortaliter : nam mens Judicis est inquirere de delicto graviter culpabili. Si ex tua testificatione tibi vel tuis imminent grave damnum, nisi bonum publicum etiam exigat, vel nisi privatum damnum alienum impediendum tuo longe prævaleat, ita ut secundum regulas prudentiæ & caritatis tenearis illud subire. Nam leges humanæ ordinarie non obligant cum gravi nocumento seu damno. 6. Pater, filius, maritus, uxor, fratres, sorores, consanguinei vel affines delinquentes usque ad secundum gradum juxta aliquos, & juxta plures usque ad quartum, ex cap. *Si testes 4. qu. 3.* referente legem Jul. 4. §. *de testib.* tum quia bonum commune requirit, ut conservetur pax, & vitentur odia ac dissensiones in familiis : tum quia ordinarie id fieri nequit sine gravi damno revelantis ob conjunctionem. Excipe semper crimina læsæ majestatis, hæresis, veneficii, aliove, quæ communitati grave damnum afferrent, nisi revelarentur.

An autem famuli ac domestici eximantur a testimonio ferendo contra dominum, controvertitur. Sed in hoc standum est praxi fori contentiosi, in quo si illorum exceptio non admittatur, testari tenentur.

7. Quando per mandatum intenditur solum emendatio rei, vel satisfactio partis læsæ, qui novit crimen, non debet illud aperire ante præmissam monitionem, nisi constet non profuturam.... Nam præceptum correptionis fraternæ tunc urget ; & cum sit juris naturalis ac divini, ejus obligationem tollere nequit præceptum humanum. Quod si reus monitus resipuit, & satisfecit, non licet eum denuntiare. Quia diffamaretur proximus sine justa causa ; nec superior censetur velle tunc revelationem, cum jam ejus intentioni satisfactum sit. Si vero Judex intendat punitionem, secundum multos tenetur subditus reum patefacere etiam post ejus emendationem, quia bonum commune id exigit ; alioquin enim crimina sæpe manerent impunita, & sic in perniciem reip. multiplicarentur.

8. Monitorium non obligat ad revelationem ipsum auctorem criminis, nec cooperatores ; possunt tamen per censuras compelli ad satisfactionem parti læsæ.

9. Si crimen per illatam injuriam, v. gr. litteras aperiendo, cognovisti : quia hæc injuria conventioni de secreto servando æquivalet, nullum jus ex injuria oritur.

Nota. Qui intra tempus in monitorio præscriptum non revelavit, cum debuisset : peccavit mortaliter, & excommunicationem latam contrahit, tenenturque quam primum commode poterit, revelare, si hoc adhuc prodesse potest ; *Est communis*. Quia non cessat obligatio cessante termino, quando terminus non ad finiendam obligationem, sed ad eam sollicitandam apponitur, quando hic fit. Et talis adhuc manet in peccato inobedientiæ, & potest obedire præcepto : ergo tenetur.

Quæst. II. *Quandonam testis peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem.*

Resp. In his casibus, 1. Si affirmet ut verum id quod non certo novit. 2. Si dum testari tenetur, occultet se, ne interrogetur. 3. Si Judici legitime interroganti non obediat. 4. Si veritatem occultet a c. 1. *de crim. fals.* 5. Si pro dicenda veritate pretium accipiat : non tamen pro labore itineris, impensis, vel lucro cessante. 6. Si falsum testetur ; quod est grave scelus, ex Prover. 6. *Sex sunt quæ odit Dominus . . . testem fallacem* ; & c. 11. *Testis mendax peribit*. Præter perjurium peccat contra justitiam, & tenetur resarcire omnia damna inde secuta ; imo & revocare testimonium cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si accusatus de ea periclitetur, & retractatio putetur profutura. Quia per injuriam est caussa efficax periculi & damni alterius : & in damno æquali melior est conditio innocentis, ejusque potius habenda ratio. Hinc etiam qui alium induxit ad falsum testimonium tenetur ex justitia eum monere, ut illud revocet : quod si noluerit, tenetur qui induxit, rem totam aperire Judici, etiam cum periculo vitæ, si innocens illud subeat, & spes sit, retractationem profuturam, quia est caussa injusta talis periculi, & damni.

Porro testis, qui bona fide testificatus est falsum, tenetur ex justitia suum testimonium retractare, si ex eo sequatur damnum alteri. *Ita Molina, Dulugo, Lessius, & alii*. Quia quisque tenetur ad procurandum, ne ex sua actione sequatur aliis damnum injustum.

Peccant similiter contra justitiam, & tenentur de damno, qui falsa instrumenta conficiunt, aut vera adulterant, & iis ad pervertendum judicium utuntur. Item qui aliquam scripturam, vel syngrapham, aut apocham adulterat, peccat mortaliter, etiamsi illa fiant ad manifestam injuriam propulsandam, & suum jus certum recipiendum : quia illa faciens decipit remp. in re gravi, ac nocet publicæ fidei : unde id graviter legibus vetitum est. Hoc tamen casu non tenetur ad restitutionem, cum habeat jus certum ad rem hac via acceptam. Idem de eo, qui scripturam publicam aufert, si pro sua indemnitate aliam similem efficiat : nam ejusmodi scripturarum falsificatio est valde perniciosa reipublicæ, cujus maxime interest, ne falsificentur scripturæ, vel sigilla publica : alioqui magna ex parte periret fides actorum publicorum, si hoc licitum esset. Quare lex id vetans, cum justa sit, & in materia gravi graviter obligat.

Quæst. III. *An tenetur ad restitutionem, qui a Judice etiam in generali citatus se occultat, vel testimonium fraude declinat, vel veritatem reticet.*

Resp.

Resp. Communior sententia asserit. Quia respubl. imponit onus ac officium ferendi testimonium post citationem, & sic qui aliquid scit tenetur ex officio sibi imposito tamquam publica quædam persona veritatem testari; sicut qui a rep. invitus constitueretur Judex, teneretur ex justitia judicare. Præterea lex ac justum præceptum Judicis tribuit actori ac reo jus ad testimonium alterius, sicut sententia justa tribuit ad bona alterius. Alioquin quilibet sæpe frustra jus haberet implorandi auctoritatem Judicis. Quare si testis veritatem taceat, injuriam facit, & sic tenetur resarcire damnum inde parti læsæ secutum.

Item qui subtrahit, supprimit, lacerat, vel tradere renuit instrumenta alteri profutura ad suum jus obtinendum, tenetur damnum restituere, cap. *Si quis* 12. q. 2. etiamsi sit in favorem adversarii, ex cap. 4. *de test. cogend.* ubi Alexander III. ait: " Quod „ nemo debet adversario instrumenta subtrahere, & „ quod jam ille qui surripit instrumenta, quam qui „ adversario parem advocationis copiam subtrahit, „ iniquam ostendit a se litem foveri, & experiri de„ bet in se judicis auctoritatem elusam ".

Quod si fugias, vel te occultes antequam citeris ad testificandum, juxta multos peccas etiam contra justitiam; & teneris ad restitutionem. Sed hoc negant alii, eo quod jus, quod oritur parti ex tuo testimonio, procedat ex solo præcepto, & præceptum non obligat antequam impositum sit: Peccas tamen, saltem contra caritatem: nam hæc obligat ad impediendum grave damnum injustum proximi, cum potest impediri saltem sine gravi nostro damno.

§. IV. *De Reo.*

Quæst. I. AN *reus teneatur fateri veritatem?*

Resp. 1. (Vid. N. 375.) Si reus non interrogetur legitime seu juridice, non tenetur fateri suum crimen; sed potest Judicem eludere, absque tamen mendacio. Quia Judex non habet jus interrogandi reum, nisi cum procedit juridice. Ut autem interrogetur juridice seu secundum ordinem juris, requiritur ut præcesserit vel infamia, vel indicia competentia, vel semiplena probatio seu assertio unius testis omni exceptione majoris, ex c. 21. & 24. *de accusat.* quamvis juxta multos ad interrogandos testes ab accusatore productos sufficiat accusatio. Quare Judex debet reo aperire statum caussæ, probationes, indicia, testes, ut sciat se juridice interrogari, & ut si quid contra habeat, possit apponere.

Resp. 2. Reus a legitimo Judice juridice interrogatus, tenetur sub mortali aperire veritatem & crimen suum fateri, etiamsi morte plectendus sit, alioqui eam vitaturus. Ita S. Tho. 2. 2. qu. 69. art. 1. Covarruvias, Cajetanus, Navarrus, Sotus, Toletus, Azor, Lessius, Sanchez, Layman, Turrian. estque communis sententia, teste Delugo, contra alios docentes non teneri, si alias sit spes evadendi: secus si absit.

Prob Quia Judex in hoc casu habet jus interrogandi, & exigendi veritatem ob bonum publicum: ergo reo inest obligatio eam fatendi, sicutque contra jus Judicis, auctoritatem & justitiam publicam, si eam occultet. Nam jus in Judice ad interrogandum reum, exigendamque ab eo veritatem, & obligatio in reo ad illam clare detegendum, sunt duo correlativa, quorum unum sine alio esse nequit. Et vero si reus non teneretur veritatem fateri, non posset juste torturis adigi ad eam confitendam, cum iniquum sit torturis compellere aliquem ad id, ad quod non tenetur. Præterea quisque sub mortali tenetur superiori legitime præcipienti obedire in re gravi; ac Judex est superior, & legitime præcipit, dum secundum juris ordinem interrogat reum. Unde Catech. Rom. de octavo præcepto ait: *De reis autem & sontibus vult eos Deus verum confiteri, cum ex judiciis formula interrogantur.* Jam vero præceptum humanum justum, cui per se conjunctum est periculum mortis, obligat cum tali periculo, alioqui nunquam per se obligaret. Item præceptum humanum obligat cum periculo vitæ, dum fit ob bonum commune grave & necessarium. Bonum autem commune exigit, ut crimina puniantur, & ut reus juridice interrogatus verum fateatur: alioqui sæpe judicia eluderentur cum magno reip. damno, & multa crimina impunita manerent, unde facile pullularent. Et discrimen est inter reum & testem: quod hic sit innocens, non ille.

Neque dicas, Judicem habere jus præcipiendi reo ad mortem condemnato, ne fugiat e carcere, & tamen reo licet fugere. Nam si Judex habet jus reo hoc præcipiendi, & revera præcipiat, tunc non licet reo fugere; quia præceptum justum ac legitimum violare per se illicitum est, ideoque nequidem mortis vitandæ caussa licitum esse potest. Sed hoc præceptum non est necessarium bono communi, sicut est præceptum clare confitendi veritatem, quia facile hæc fuga aliter impediri potest.

Neque etiam obstat, quod testes a Judice interrogati veritatem revelare non tenentur, si inde sibi aut suis grave detrimentum timeant. Nam tunc jus judicis in tali casu non se extendit erga testes, sicut erga reum, nisi hoc necessarium sit ad impediendum grave damnum communitatis: testes enim utpote innocentes, jus habent vitam, bona sua & consanguineorum conservandi, non autem reus ob crimen a se patratum & semiplene jam probatum.

Denique reus non potest evadere nisi mentiendo; omne autem mendacium in judicio justo circa crimen, est mortale, cum sit in re gravi & contra justitiam. *Ille qui mentitur in judicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cujus est judicium, & contra dilectionem proximi, tam ex parte Judicis, cui debitum negat, tum ex parte accusatoris, qui punitur, si in probatione deficiat.* Unde & in Psal. 140. dicitur. *Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis,* ait S. Tho q. 59. art. 1. ad 3. Adde quod a reo exigatur juramentum de dicenda veritate. Quare non potest absolvi reus, nisi veritatem aperuerit saltem ante sententiam: nam quamdiu judicium durat, censetur eadem interrogatio Judicis durare, ideoque eadem fatendæ veritatis obligatio, & negatione illa injusta caussam injustam tuetur. Ita communiter Doctores, teste Sanchez contra dicente.

Imo juxta Cordub. Navar. Cabassut. & alios, etiam post sententiam mortis tenetur. Sed hoc alii negant: nisi necessarium sit ad avertendum grave malum publicum aut privatum, eo quod, sententia lata, judicium sit finitum; & finito judicio finiatur rei obligatio ad respondendum: nam cessat finis in-

terrogationis, qui est rei damnatio vel absolutio. Item, lata sententia, cessat prorsus interrogatio Judicis; imo ipse jam non potest interrogare, quippe qui functus est officio suo, ex c. 10. *de fide instrum.* & ex l. 55. *de re judic.* ibi: *Judex postquam semel dixit sententiam, judex esse desinit.* Neque hæc confessio rei necessaria est ad securitatem conscientiæ Judicum; nam si judicarunt secundum allegata & probata, securi sunt absque tali confessione; si secus, ea nihil ipsis prodest ad solatium. Nec inde sequitur infamia Judici ut alia, cum omnibus notum sit, solitos esse reos crimina negare. Reus tamen post damnationem teneretur crimen fateri, si ejus confessio nem exigeret bonum commune vel scandali amotio, vel si esset periculum, ne quis postea innocens eodem crimine accusaretur & damnaretur: nam caritas exigit, ut proximi damnum grave impediamus, cum possumus sine nostro gravi damno.

Porro consentiunt Doctores, reum, si absolvatur, non teneri apud Judicem confiteri crimen suum, sed ei sufficit confessio sacramentalis cum debita pœnitentia, quia jam est extra Judicis potestatem.

Resp. 3. Reus interrogatus tenetur etiam complices seu socios sui criminis patefacere, si contra eos stent indicia sufficientia, vel unica testimonium, aut infamia, vel si ejus crimen ex se sine sociis fieri nequeat, & bonum commune exigat ut detegantur: nam tunc legitime interrogatur de illis. Secus, si illa omnia desint, quia tunc non interrogatur legitime, ex l. *ult. Cod. de accusat.* & c. 1. *de confessis*, nisi crimen exceptum sit, & in publicam perniciem tendens, ut hæresis, crimen læsæ majestatis, proditio, publicum latrocinium, veneficium, falsatio monetæ, vel committendum sit in privatæ personæ perniciem. Tunc enim tenetur complices patefacere, saltem quos non scit esse emendatos, alioqui non absolvendus: quia hoc saltem caritas exigit. Item tenetur complices detegere, dum legitima consuetudo obtinuit, ut etiam in privatis criminibus occultis, quæ detegi reipublicæ interest, reus de complicibus interrogetur.

Resp. 4. Reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit, ob quod sit morte plectendus, peccat mortaliter. Quia est directe & positive caussa moralis injustæ suæ mortis, cum falsa sui infamatione directe movest Judicem ad injustam sui occisionem: estque tam sui homicida, quam qui alteri falso testimonio mortem infert, est illius homicida. Cum autem homo non sit dominus suæ vitæ ac membrorum, et nunquam licet dare infallibilem caussam destructionis ejus. Quare non potest absolvi nisi dicta revocet, etiam cum periculo quævis tormenta patiendi.

Quæst. II. *Quandonam licet reo appellare?*

Resp. Licet si prudenter judicet sententiam esse iniquam, vel quia est innocens, vel quia si sit nocens, damnatus est ad pœnam justo graviorem, nec est servatus ordo juris: nam cuique licet justum præsidium contra injuriam sibi quærere, cap. 53. *de appellat.* At ei non licet, si putet contrarium; *Cum appellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ institutum*, c. 6. *de appellat.* Conc. Later. Alioqui faceret injuriam tum judici, cui calumniam imponit, & cujus officium impedit, tum adversario suo, cujus justitiam quantum potest perturbat ac impedit. *Iniqua est omnis appellatio, ad quam justitiæ inopia non cogit;* ait S. Bernar. l. 3. *de consider.* c. 1. unde injuste appellans tenetur omni jure ad impensas litis, & alia damna adversario inde secuta.

Quæst. III. *Quid licitum est reo circa pœnam & fugam?*

Resp. 1. Reus juste damnatus ad mortem, quam vitare fugiendo nequit, ex communi sententia tenetur ad locum destinatum proficisci, collum parare, manus apponere, & facere ea, quæ a ministro justitiæ commode fieri nequeunt. Quia hæ actiones sunt necessariæ saltem moraliter ad executionem pœnæ justæ, cum sine illis non possit saltem convenienter & commode pœna justa executioni mandari. Unde censentur juste præcipi a judice per sententiam mortis, ut convenienter exerceatur justitia: & aliunde sunt de se indifferentes, nec ex natura sua connexæ sunt cum morte. Non licet tamen reo exequi pœnam mortis aut mutilationis, v. gr. venenum haurire, pectus gladio transfigere, suspendio se præfocare, se projicere e scala; quia seipsum directe occideret, quod nemini licet, sicuti nec se mutilare, & ista crudelitatem in seipsum sapiunt, ac repugnant juri naturali.

Resp. 2. Reo etsi vere nocenti licet ante & post sententiam fugere ad vitandam mortem, aut mutilationem, nisi se obligaverit ad permanendum. Ita communiter cum S. Thom. q. 69. art. 4. ad 2. quia non conjicitur in carcerem, ut ibi teneatur sponte remanere: onus esset nimis grave ac durum tale præceptum, ob summum hominum ad sui conservationem a natura inditam inclinationem, nec hoc est necessarium ob bonum commune, nam potest facile aliter detineri.

Hinc regulariter licet reo fugere ad vitandam mortem, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit; nisi juramento, aut voto, aut speciali promissione se obligaverit ad permanendum, cum tunc utatur jure suo. Item licet fugere ne capiatur, vel etiam a ministro apprehendente se excutere; non tamen vim inferre custodi vel ministris, percutiendo, vulnerando &c.

Resp. 3. Multi, imo, teste Delugo, Doctores communiter censent, reo licere vitandæ mortis caussa carcerem effringere. Quia cum fuga sit ei licita, licitum est etiam medium ad id necessarium: neque in hoc resistit formaliter Judici, sed fugit periculum. Neque vim infert potestati publicæ, quia hæc non est in vinculis & lapidibus, sed in Judice & ministris.

Negant autem eum tunc violare jus reip. sed præcise uti jure suo. Dicuntque leges id sub capitali pœna vetantes, l. 1. §. *de effract.* esse mere pœnales, & se habere velut vincula, quæ reum pœnarum metu continent. Unde non est punitio proprie dicta, sed modus coercendi & retinendi reum, ne fugiat. Delugo vero ait, eas leges quoad mortis pœnam esse injustas.

An autem aliis liceat suppeditare reo instrumenta ad effringendum carcerem, negant Toletus, Navarr. Sotus. Valent. & alii, qui tamen fatentur reo licere effringere carcerem, quia illa suppeditare est contra bonum publicum exigens, ut custodia publica sit firma ac tuta. Affirmant Cajet. Salon. & alii, quia licet consulere reo fugam utpote ei licitam, quidni & præbere media ad hunc finem necessaria? Item li-

aet reo ostendere viam & modum, quo possit evadere. Ergo &c.

Consentiunt omnes id non licere officialibus & ministris justitiæ; quia agerent contra officium suum, quo tenentur diligenter reos custodire & Judici subservire. Negant etiam omnes, teste Delugo, licere alii reum juvare effringendo exterius carcerem seu portas, effodiendo parietes, vel alia similia faciendo, quia custodiam publicam violarent, & alias nihil posset esse satis firmum ac tutum ad custodiam reorum, quod cederet in maximum reip. detrimentum. Si enim non licet effringere portas, vel parietes domus privatæ, minus licebit domus publicæ, per quod publica potestas offenderetur. Et quamvis id liceret reo ipsi, propter naturale Jus conservandi vitam, non tamen hoc licebit aliis quibus id non est necessarium ad sui conservationem.

Resp. 4. Reo ad mortem juste damnato non licet resistere, nec se defendere contra Judicem vel executores sententiæ. Quia resisteret potestati a Deo ordinatæ ad vindictam malorum, ideoque sibi damnationem acquireret, ad *Rom.* 13. Deinde Judex ac ministri habent jus puniendi reum & exequendi sententiam, & sic ita resistendo fieret injuria; nec potest esse bellum ex utraque parte justum, seclusa ignorantia invincibili. Ita S. Tho. q. 69. art. 4 addens innocenti injuste seu contra ordinem juris damnato licere resistere, sicut licet resistere latronibus, nisi propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis perturbatio timeretur.

Innocens vero damnatus per sententiam justam in foro exteriori, utpote latam secundum allegata & probata, licet carentem veritate, tenetur pœnam patienter tolerare, si non potest eam vitare sine resistentia publica, & scandalo; nam semper talis resistentia est illicita, quando sententia justa est secundum allegata & probata: tunc enim Judex utitur legitime potestate legitima, cui non licet resistere; & habet jus exequendi sententiam. Ita Sot. Maldet. Covar. Vasquez, Sanch. Lessius dicens esse fere communem sententiam. Quod si damnatus posset sine violenta resistentia & scandalo pœnam effugere, tunc non tenetur ad illam sustinendam, cum sit vere innocens.

Resp. 5. Reo ad mortem damnato licet non fugere ex amore justitiæ. Imo mortem commerito licet se Judici ultro sistere, & occasionem Justitiæ exercendæ offerre. Nam sicut alteri licet suadere Judici, ut publica auctoritate reo justam mortem decernat; ita & reo idem licet ad satisfaciendum Deo & justitiæ publicæ.

Resp. 6. Ex communi sententia, damnatus ad exilium, vel ad pœnam carceris, saltem non valde molesti, tenetur eo se conferre, & manere in exilio vel in carcere. Ita S. Th. Sanchez, Suarez asserens esse communem sententiam. Et proinde non licet aliis suppeditare ei instrumenta ad effringendum carcerem. Item damnatus ad mulctam pecuniariam, tenetur eam solvere, etiam antequam exigatur, si Judex expresse jubeat, ut sine alia monitione reus eam solvat. Quia hæ pœnæ non habent injustitiam nec crudelitatem ex hoc præcise quod a reo executioni mandentur. Reus autem tenetur per seipsum exequi pœnam justam non nimis acerbam, ad quam a judice damnatus est, præsertim cum talis pœna, ut est carceris, exilii, & mulctæ, non egeat executione alterius; nam quisque tenetur parere *justæ* sententiæ, & obedire superiori justa & moraliter possibilia præcipienti.

Porro si reus ante solutam pecuniam moriatur; tenentur hæredes eam solvere: nam succedunt in eodem onere bonis affixo. Cum autem jura dicunt pœnam non transire ad hæredem, loquuntur vel de pœnis corporali, vel de pœna, quæ nondum fuit debita vivente reo.

Non pauci censent, damnato ad triremes licere fugere, nisi data fuerit fides præsertim jurata remanendi. Quia non tam damnatur, ut ibi maneat, quam ut detineatur; & quia nimis esset grave reum obligari in conscientia ad sponte manendum, quando fugere potest; cum in triremibus manere sit res durissima. Quod extendunt ad perpetuum carcerem valde molestum. Nisi sit religiosus: nam is ex communi sententia tenetur manere, quia ex voto obedientiæ tenetur parere Prælato in hac pœna justa ipsi præcepta.

§. V. *De obligationibus Advocati.* (1)

Dico secundum communem sententiam; Advocatus tenetur ex justitia, 1. Habere competentem scientiam, qua valeat sufficienter justitiam & merita caussarum secundum jura cognoscere & proponere, cum pro idoneo Advocato se exponat; & ut talis stipendia accipiat; alioquin se committit periculo graviter nocendi aliis.

2. Suo clienti præstare diligentiam debitam pro qualitate caussæ, & fidelitatem, eique indicare caussæ æquitatem, vel injustitiam, probabilitatem obtinendi, & periculum eam perdendi. Nam hæc omnia pertinent ad ejus officium: & stipendio conductus est, ut utiliter, juste, diligenter negotium gerat.

3. Abstinere se a fraudibus, falsis probationibus, conviciis, & aliis injuriis contra partem adversam, nam ei faceret injuriam.

4. Non

(1) *Notabimus hic, rescripta & Brevia pro exercendo Advocati munere, Monachis, etiam Canonicis Regularibus nunquam concedi, quod est conforme Canoni* Ex parte tua *De postulando: Lambertinus* de Synodo Diœces. *lib.* 13. *cap.* 10. § 12. nov. Edit.

Item: *Sæcularibus Clericis, etiam Beneficiatis, tum & sacris Ordinibus initiatis conceditur, ut Advocaturam exerceant in Tribunalibus Ecclesiasticis, in laicalibus, & coram Judice sæculari, cum agitatur causa propria ipsorum, vel Ecclesiæ suæ, vel miserabilium personarum. Quamquam in Brevibus libere conceditur Sacerdoti sæculari pauperi, ut libere causas civiles, & criminales agat, dummodo in criminalibus tantummodo reis patrocinetur; quin & tandiu munus illud exercere permittitur, donec certos ecclesiasticos reditus ad congruam sustentationem sufficientes, vel Beneficium residentiale obtineat. Lambertinus* de Synodo Diœces. *l.* 13. *c.* 19. §. 12. nov. Edit.

4. Non accipere ultra pretium justum, scilicet taxatum: vel si non sit, illud censetur justum quod habetur tale judicio prudentum, spectata qualitate negotii, peritia Advocati, & labore, quem impendit, ac consuetudine approbata, nam excessus supra justum pretium est injustus. Nec ei licet pacisci cum cliente de aliquota parte, si vincat, nempe ut pro pretio det, v. g. tertiam vel quartam partem illius, quod ex victoria consequetur: nam hoc prohibetur, l. 13. §. *de pact.* ne Advocatus, quia suas res agitat, conetur per fas & nefas victoriam obtinere, & ne fraudibus occasio detur.

5. Non licet Advocato tueri caussam, quam scit esse injustam, vel nihil fere habere probabilitatis, ita ut semper apud Judices rejiciatur. Nam injustum est, injustitiam tueri, & alios ad eam inducere. Tamen ex caussis civilibus æque probabilibus, juxta multos, ei licet alterutram tueri, modo cliens de periculo perdendæ litis moneatur. Quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio per se vel per alium, & advocatus solum sui clientis jura proponit, non judicat. Sed limito, modo cliens sit possessor, vel ipse Advocatus judicet clientis caussam esse probabiliorem, aut saltem talem visum iri Judicibus. Nam non potest agere caussam contra possessorem, quam judicat esse dubiam, & talem communiter haberi ac Judicibus visum iri, qua non ei licet caussam suscipere, nisi quam talem esse judicat, ut eam possit probare Judici, & persuadere ut pro illa sententiam ferat; hoc enim est advocati officium. At tunc non potest talem judicare caussam, quam censet esse dubiam; idque certius ac clarius est, si caussa sit contra possessorem, cum ipse sciat in dubio & pari caussa meliorem esse conditionem possessoris, ideoque injuste eum vexatum iri.

A fortiori in caussa criminali dubia non licet tueri partes actoris. Quia hic in tali casu graviter peccat contra reum: ergo etiam Advocatus, cum constet in dubio reum debere absolvi; ideoque caussam actoris esse injustam.

Item non licet suscipere caussam civilem, quam certo judicat esse minus probabilem, & talem visum iri Judici. Nam defenderet caussam, quam magis judicat esse injustam, quam justam, & induceret Judicem ad judicandum caussam habenti jus minus probabile, ideoque ad injuste judicandum, conareturque impedire, ne sententia feratur in favorem ejus cujus jus censet esse potius ac melius, quippe proinde vincere debet, quod iniquum est. Quare advocatus antequam caussam suscipiat, tenetur ejus æquitatem & probabilitatem perpendere, eamque clienti indicare.

Hinc advocatus peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem. 1. Si cum non sit satis peritus ac idoneus, advocati officium suscipiat. 2. Si defendat caussam, quam scit esse injustam; & tunc tenetur compensare omnia damna inde secuta, sive parti adversæ, sive clienti, quem non monuit de injustitia caussæ, auxilium & consilium præstando pro injustitia. 3. Si quamlibet caussam sine discrimine & consideratione ejus injustitiæ suscipiat, solum attendens ad formalitatem juris, nihil expendens caussæ meritum. 4. Si in progressu caussæ iniquitatem deprehendens, non moneat clientem, ut desistat, nec ipse eam deserat, licet prius justam putaverit; nam alias scienter injustitiam tueretur. *Non debet tamen eam prodere, ut scilicet aliam partem juvet, vel secreta sua caussa alteri parti revelet*, ait S. Thom. qu. 71. art. 5. 5. Si ob ejus imperitiam, vel negligentiam, vel malitiam cliens caussa cadat, aut indebitas impensas faciat, vel aliud damnum patiatur, ex cap. ult. *de injur.* Nam horum damnorum est caussa injusta, sive committendo, sive omittendo contra munus sui officii, ad quod præstandum se tacite obligavit. 6. Si periculum litis amittendæ non indicet clienti, qui eo cognito non fuisset litigaturus. 7. Si caussæ expeditionem cum damno clientis differat, & postponat. 8. Si fundamenta, vel secreta caussæ detegat adversario. 9. Si in defendenda caussa utatur aliqua falsitate, proferendo scripturas falsas, testes falsos, adducendo leges falsas, vel abrogatas, aut doctrinam reprobatam, vel leges veras in falsos sensus scienter detorquendo &c. 10. Si falsa crimina parti adversæ imponat, vel vera sed occulta ad caussam non pertinentia referat, vel utatur conviciis. 11. Si accipiat pretium justo majus. 12. Si injustam transactionem suadeat, 13. Si plures caussas accipiat quam recte expedire possit. 14. Si injustis dilationibus & cavillationibus partem adversam vexet, vel impediat, ne jus suum prosequatur. 15. Si scripta sua nimium extendat, & vanis ac inutilibus rationibus refarciat, ut majus lucrum acquirat.

Nota. Advocatus tenetur sub mortali in extrema vel gravi necessitate pauperum, gratis eis patrocinari, sicut etiam Medicus, Chirurgus, & alii operam suam gratis præstare tenentur. Nam quisque tenetur ex caritate proximo graviter egenti impendere subsidium necessarium, cum potest saltem sine gravi suo damno; alioqui non amat proximum sicut seipsum. *Erue eos qui deducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Si dixeris, vires non suppetunt, qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, redditque homini juxta opera sua*, Prover. 25.

§. VI. *De obligationibus Referentis, Secretarii, Notarii, Procuratoris, & Apparitoris.*

Dico: Ii omnes generatim tenentur fideliter ac juste exequi suum officium, & proinde scire omnia, quæ ad illud spectant, debitamque diligentiam adhibere. Quod si quid faciant, vel omittant contra proprium officium, peccant contra justitiam ideoque tenentur resarcire damna inde aliis orta. Quæ enim sunt debita ex officio ad aliorum commodum spectante, debentur ex justitia, cum debeantur ex contractu implicito in assumptione officii: nam suscipiens officium, hoc ipso se obligat ad id omne, ad quod institutum est. Nec excusantur ob ignorantiam, cap. ult. *de injur.* quia tenentur ex justitia sufficientem scientiam, ac peritiam habere, aut officium non assumere cum periculo damni aliorum, *& imperitia culpa adnumeratur*, l. 174. §. *de regul. jur.*

Item peccent, & tenentur ad restitutionem, si stipendium majus eo, quod lege vel consuetudine taxatum est, accipiant. Quia tunc accipiant pretium operæ justo majus cum pretium taxatum sit unice justum, & consistat in indivisibili: ut patet in emptione,

ne; nec excessus sponte donatur, sed dans vult tantum solvere justum pretium. Quod si stipendium non fuerit taxatum, illud solum erit justum, quod secundum communem prudentum æstimationem est æquale operæ ac obsequio præstito: nam si sit inæqualitas inter pretium & operam, jam est injustitia. Speciatim vero.

1. Referens peccat, si defectum studii, aut diligentiæ sufficientis male referat, aut aliquid substantiale omittat; si conetur unius jus magis, quam alterius exponere &c.

2. Secretarius peccat, si juramentum violet, si processus aut sententiam diligenter non custodiat, vel partibus sine mandato Judicis ostendat, si testimonia non fideliter transcribat &c.

3. Tabellio seu Notarius peccat, & tenetur de damno, si ignorat quæ ad suum officium pertinent; si instrumenta non recte conficiat: si juramentum vel secretum violet: si in testimoniis testium, vel dictis ac factis partium aliquid addat, vel detrahat: si sincere omnia prout se habent non scribat, si ministro transcriptori cum erroris periculo aliquid committat; si acta & instrumenta negligenter custodiat; cum periculo damni partium; si differat instrumentorum expeditionem, ut pecuniam extorqueat; si testamentum hominis rationis usu destituti scribat; si testes falsos admittat; si sollemnitates necessarias in contractibus ex ignorantia, negligentia, vel malitia prætermittat; si conficiat instrumentum falsum, usurarium, vel injustum; si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat; si testimonium aliquod necessarium cum alterius damno non exhibeat; si parti petenti instrumenta sua vel alia, sine quibus recuperare nequit id quod sibi debetur, occultet; vel transumptum neget &c. nam in his omnibus peccat contra officium & justitiam, & caussam damni dat.

4. Procurator peccat, si litem injustam suadeat, procuret, vel suscipiat; si suadeat reo vel parti, ut veritatem neget: si partes ad compositionem iniquam adducat; si falsos testes inducat; si differat ac protrahat caussam, vel petat dilationes supervacaneas, aut non petat necessarias: si falsa, vel incerta ut certa proferat; si caussam primo acceptatam, primo non procuret; si nomine partis juret sine particulari ejus informatione cum periculo pejerandi; si sua imperitia, vel negligentia, aliave culpa causa sit, cur lis perdatur &c. Vide dicta de advocato.

5. Apparitor peccat, si non servet jusjurandum; si accepto mandato capiendi aliquem, vel ejus bona, spe muneris monuerit, ut sibi caveat; si plura negotia expediens in eodem loco, vel eodem die, tantumdem pro singulis exigat, quantum pro diversis itineribus, vel pro diversorum dierum expeditionibus acciperet; si lustrans domos asperius agat, ut aliquod munus extorqueat; si vim injustam, aut aliam injuriam inferat; si falsum in actis suis enuntiet; si tempore præscripto acta juridica sibi commissa non faciat &c.

CAPUT VI.

De obligationibus Ducum & Militum. (1)

DIco, 1. Belli Duces graviter contra justitiam peccant, ideoque ad restitutionem tenentur, 1. Si vi,

---

(1) *S. Joannes precursor Domini breviter perstrinxit* Militum *officia, dum ejus temporis militibus salutare consilium ab ipso petentibus hoc reposuit, quod juxta Evangelium sic refert, & explicat D. Benavent. (Expos. in c. 3. Luc.)* Neminem concutiatis, idest, per vim potentiæ. Neque calumniam faciatis, sub specie justitiæ. Per rapinam consueverunt milites peccare, & ideo illam docet tamquam illicitam cavere. Sed, ne hoc videatur eis grave, ideo licita concedit, cum subdit; & contenti estote stipendiis vestris, idest, pro defensione rei publicæ statutis a Superioribus vestris. Ideo enim militibus stipendia constituta sunt, ne dum quæstus quæritur, prædo grassetur. *Exinde porro colligit Seraphicus Doctor*, Beatum Joannem hic militare officium approbasse. *At simul notat*, ad licitum militiæ usum oportere, quod concurrat conveniens persona, & caussa. *Primo necessaria* persona indicentis bellum, in qua requiritur, quod habeat potestatem: item persona agentis bellum, quæ debet esse laicus & sæcularis, non clericus vel religiosus: item persona patientis bellum, quæ talis sit insolentiæ, ut per bellum sit compescenda. *Secundo* caussa conveniens est, cum est pro tutela patriæ, vel pacis, vel fidei. *Alibi vero (in 4. Sent. dist. 16. par. 1. dub. 15.) ostendit, honestati militiæ, ad quam ea omnia concurrunt, minime obstare sententiam D. Gregorii M. apud Gratianum (3. par. Decr. de Pœnit. dist. 5. cap. 6. Falsa)* Miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negotium relinquat, vel officium deserat. *Sic enim illud interpretatur:* Dicendum, quod militia, negotiatione, & officio telonii, sive vectigalium exactione, potest quis recte uti, si facit eo modo, quo instituta sunt; ut miles nemini injurietur, negotiator neminem circumveniat, & telonearius non exigat vectigal immoderatum, sed quod institutum est in certa caussa & utili. Et hoc totum potest esse sine peccato: & hoc modo pœnitens potest in hoc statu salvari. Sed his propinquissimæ sunt abusiones; in militibus violentiæ, in negotiatoribus deceptiones, in aliis immoderatæ exactiones: & ideo hujusmodi sunt periculosa. Et quantum ad tales abusiones dicit Gregorius: non pœnitet quis, quousque dimittat hæc, scilicet quantum ad abusionem. *De juribus belli, atque de Ducum, & Militum officiis fuse tractavit ex nostris Antonius Schiara Astensis Cler. Reg. in pecul. op.* Theologiæ Bellicæ, *ex Protestantibus vero Hugo Grotius in libris* de Jure belli ac pacis, *qui tamen, esto eruditionem multiplici præstent, ac catholica doctrina (N. 17.) interdum discordant.* De Gabellis, *paullo ante obiter nominatis, Richardus de Mediav. (Quodl. 3. qu. ult.) gravem evolvit quæstionem:* Utrum laici subditi dominis temporalibus teneantur solvere tallias de novo impositas, quæ non vergunt nisi in utilitatem dominorum? *in qua quidem silens discere malo, quam imprudens dicere.*

vi, vel fraude, dolore milites conscripserint. 2. Si suos milites invitos aliis Ducibus vendant vel commutent. 3. Si curam eorum, tum quoad corpus, tum quoad animam non gerant. 4. Si abeundi potestatem promissam denegent. 5. Si militibus stipendia debita subtrahant, vel minuant, aut potum vel cibum corruptum aut periculosum præbeant. 6. Si militum furta, rapinas, concussiones, stupra, & alia crimina, quantum possunt, non impediant, nec puniant. 7. Si pagos aliquos majori quam par sit militum copia gravent, vel si aliquos ob pecuniam acceptam similium hospitio eximant, qui idcirco apud alios incolas mittantur. 8. Si quid accipiant ad impediendas vexationes militum: nam ex officio & justitia jam tenentur eas impedire. 9. Si temere prælium ineant, vel sine caussa justa vitam militum exponant. 10. Si fortiter non pugnent. 11. Si non habeant completum numerum militum, pro quo stipendia accipiunt. Nec licet eis, ad compensandum stipendium prius sibi debitum, postea in lustratione militum ficta nomina conscribere; tum quia compensatio licite fieri non potest fraude & falsitate; tum quia hoc fieret cum gravi damno seu periculo reip. seu Principis, qui putans se habere tot milites, non plures conscribit vel mittit ad castra, unde hostes non vincuntur, aut etiam vincunt. 12. Si fidem hostibus datam frangant, aut dolose interpretentur.

Dico, 2. Milites omnes tenentur sub mortali ex justitia, 1. Duci, seu præfecto militiæ parere, fortiter pugnare, stationem servare, arcem sibi commissam diligenter custodire; & defendere etiam cum vitæ periculo. Nam ad hæc omnia præstanda conducti sunt, & stipendia accipiunt. 2. Sine Ducis sui licentia a castris & exercitu non discedere, nam sub hac etiam obligatione conducti sunt, & alias non posset haberi sufficiens numerus ad pugnam paratus. 3. Non discedere a militia ante tempus condictum, nam pacta servari debent. 4. Suis stipendiis contenti esse, & neminem concutere, ex *Luc.* 3. Nihil auferre vel extorquere a non hostibus, & ab iis, apud quos diversantur, nec quidquam exigere præter id, quod a principe constitutum est, alioqui injuriam faciunt, & tenentur ad restitutionem, cum nullum jus ad ista habeant. Nec excusentur eo quod stipendia integre non solvantur; nam hæc solutio, sicut debitum, spectat ad solum Principem vel Duces, Milites enim alendi sunt ex ærario Principis; nec unus locus præ cæteris gravandus est. 5. Sine jussu Ducis, aut saltem post ejus prohibitionem damna hostibus non inferre, cap. *Miles* 23. qu. 5. nam ad hoc requiritur auctoritas publica, cujus Milites sunt tantum executores. Nihil auferre, vel exigere a subditis reip. hostilis, qui Principi vel Duci aliquid solvunt pro redimenda omni exactione & damnificatione: nam hac solutione jus acquirunt ad immunitatem ab omni damno & exactione. 6. Semper meminerint, se obligari legibus divinis & humanis, & semper teneri abstineri ab omni crudelitate, luxuria, ebrietate, blasphemiis, impietate, perjurio, duello, injuria, sacrilegio &c.

Quæres. *An qui dubitant de justitia belli, possunt aut debent militare?*

Resp. Subditi, qui de belli justitia dubitant, Principi jubenti parere debent, ac militare. Nam in dubio quisque tenetur obedire superiori suo, cum hic sit in possessione potestatis præcipiendi, idque exigit debita subordinatio. *Vir justus si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est: ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo serviendi*, ait S. August. lib. 22. contra Faustum c. 75. Idem dic de extraneis, qui ante bellum erant stipendiarii, quia debent Principi suas operas ad militandum, quo jure certo in dubio privari non debet Princeps. Item milites subjecti vel conducti justitiam belli examinare non tenentur, quamdiu nulla probabilis ratio in contrarium occurrit, quæ ipsi dubium positivum afferat. At extranei nondum stipendio conducti, belli justitiam investigare debent, nec militare, nisi facta inquisitione, prudenter judicent, talem Principem bellum justum gerere, alioqui non possunt prudenter judicare, se non peccare militando. Nec eis licet militare sub Principe, de cujus justitia dubitant; quia nulla cogente & excusante obediendi necessitate exponerent se periculo gravissimæ injuriæ aliis inferendæ.

Porro nemo debet contra proprium Principem aut patriam militare, cum hoc sit contra pietatem & fidelitatem debitam.

CAPUT VII.

De obligationibus Medicorum, Pharmacopæorum, & Chirurgorum.

Dico. Hi tenentur sub mortali, 1. Habere sufficientem scientiam & peritiam. Nam lex naturalis & humana vetat, ne quis artem, præsertim periculis refertam, quam ignorat, exerceat; & alioquin se exponunt periculo gravissima detrimenta inferendi proximo. 2. Impendere debitam diligentiam ad curandos morbos: nam ad hoc ex officio & pacto saltem implicito, ideoque ex justitia tenentur. 3. Adhibere remedia tutiora, certiora, aut in horum defectum probabiliora, & quæ citius sanitatem allatura sunt, tum quia alioqui vitam proximi periculo imprudenter exponerent, tum quia tenentur ex caritate, & ex officio ac justitia, meliori modo quo possunt, & cum minimo damno ac periculo alios curare; & idcirco eorum opera conducitur. Quod si omnino dubium sit medicamen, nec probabiliter judicetur profuturum, communior docet, inquit, Filliucius, non esse dandum. Quia si detur, exponitur æger periculo, forte sanandus; si non detur & mors sequatur, ea non culpa Medici, sed violentia morbi eveniet. Si tamen nulla sit spes de salute infirmi, nec adsit remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum an nociturum sit, debent illud adhibere: quia sic infirmi negotium utiliter geritur: nam potest curari si detur, & versatur in certo mortis periculo si non detur, meliorque est salus incerta, quam mors certa. 4. Tenentur saltem ex caritate statim ægrum monere per se vel per alios de periculo mortis, ut suæ saluti æternæ mature providere possit. Et Concilium generale Lateranense IV. c. *Cum infirmitas*, de pœnit. districte præcipit Medicis, ut priusquam curationem corporis incipiant, infirmos *moneant & inducant, ut Medicos advocent animarum*. Hanc legem innovavit S. Pius V. constit. 2. addendo, ne Medici ultra tertium diem

visitent

visant ægrotum, nisi de illius confessione sibi constet, cum scilicet morbus gravis est, vel periculum est, ne gravis fiat. (*)

Hinc peccant, 1. Si absque sufficienti peritia morbos curare tentent. 2. Si debitam curam & operam pro gravitate morbi non impendant. 3. Si medicamenta minus idonea, certa ac tuta, relictis certioribus, vel evanida adhibeant: aut cùm certa desunt, sed si suppetant probabiliter utilia, dent inexplorata explorandi gratia. 4. Si curationem negligant aut Protrahant lucri caussa, aut naturam morbi non satis expendant, vel ea non bene perspecta, temere adhibeant remedia obvia, aut periculosa. 5. Si aliquid contra legem Dei suadeant. 6. Si sine justa caussa carnium usum permittant, a jejunio præcepto avertant. 7. Si pauperibus graviter ægrotantibus gratis non opitulentur. 8. Si medicamenta ad impediendam generationem, vel ad fœtum expellendum præbeant, vel doceant. 9. Si opteant morborum frequentiam. 10. Si occultos morbos pudendos eorum, quos curant, divulgent. 11. Si mercedem justo majorem exigant &c.

Mercatorum, Opificum & Operariorum obligationes ac peccata patent ex dictis de Contractibus de Justitia, & aliis.

Paucis tamen rusticorum & opificum obligationes hic congero: Igitur.

Hi omnes tenentur, 1. Artis aut professionis suæ sufficientem peritiam habere. 2. Illam sine fraude, negligentia, & cujusquam damno exercere. 3. Debitam diligentiam ad opus suum perficiendum, & utile aliis, ac secundum rationabilem eorum voluntatem præstandum adhibere. 4. Nihil ultra justum pretium exigere. 5. Contractus & pactiones in omnibus fideliter observare.

Hinc graviter peccant, & ad restitutionem tenentur, 1. Rustici, qui gravi imperitia vel negligentia grave damnum dominis in messibus, arboribus, agris, sylvis, vineis, aut animalibus procreant. 2. Coloni, qui dominos suos defraudant, non præbendo integram fructuum partem, de qua conventum est, vel nonnisi deterioribus frugibus; vel bona dominorum aut jura non curant. 3. Opifices, qui laboribus suis vel impensis parcentes, opus imperfectum ac vitiosum efficiunt. 4. Mercenarii, qui non diligenter laborant toto diei tempore, quo tenentur, & pro quo conducti sunt.

(*) *Non tamen tenentur sub gravi monere ægrotum in quocumque morbo, sed quando ita aliquo morbo corripitur, ut attentis omnibus indicare possit periculum esse, ut evadat mortalis* Inst. Eccles. 22. §. 18. *Consultius est tamen ut moneatur ægrotus, etiamsi non timeatur periculum illud.* *Si tamen ægrotus renuat confessionem, & morbus sit adeo periculosus, ut desertus a Medico timendum sit ne moriatur, docent tunc Theologi deserendum non esse a Medico, ne ægrotus amittat spem sanitatis recuperandæ, adeoque resipiscendi.* Ibid. §. 17.

TRACTATUS
DE SACRIS CHRISTIANORUM RITIBUS.

Sacrorum Rituum scientia, iis quibus animarum cura concredita sit, non solum utilis, sed etiam necessaria est, Ecclesia enim Ritus, sive cæremonias instituit; (hic enim de Sacramentis non agimus, quæ a Deo sunt instituta) tum ut aptiorem, quo Deus exterius colendus sit, modum demonstraret, tum ut sacra ordinate fierent, tum ut homines per sensus ad divinum cultum alliceret, tum etiam, ut ea sensibus objiceret, quæ vel Dei majestatem aliquo modo indicarent, aut in hominum memoriam revocarent collata humano generi beneficia, & gratias, quas Sacramenta conferunt; ac divinas promissiones, sive alia peculiaris Dei erga homines providentiæ argumenta, quibus fides, spes, & caritas, sive interior Dei cultus in nobis foveri, & augeri valeat. Voluit præterea ut homines, hoc exteriore, internum cultum invicem significando, ad vividius Deum colendum provocarentur, &, ut cæremonias usurpando, quas ipsa præscripsisset, facilius vanas, superstitiosasque devitarent. Sunt itaque cæremoniæ veluti instrumenta quædam animarum Rectoribus ab Ecclesia tradita, & commendata, ut per ea facilius christianos homines a viis perditionis retrahant, atque ad æternæ salutis consequutionem dirigant. Nequeunt vero Ministri iis ita uti, nisi sciant, quid sint, qua sint auctoritate institutæ, quo fine & quæ menti contemplanda exhibeant. Sacrorum ergo Ministris scientia hæc maxime necessaria est, præsertim iis, quorum cura christiani inter infideles hæreticosque degentes regendi, atque instruendi sint. Ii enim Ecclesiæ instituendi ac præcipiendi Ritus auctoritatem vindicare tenentur, institutosque veluti utiles sanctosque tueri, proponere, & explicare; ac ulterius cavere debent, ne infidelium superstitione, & hæreticorum erroribus inficiantur. Hac de caussa S. M. Bened. XIV. pro singulari, quam gerit Dominici gregis, cura, studium hujusmodi, quod ipse mirifice excoluit, omnibus commendavit, voluitque ut publicæ in Urbe scholæ instituerentur: mihique injunxit, ut in Collegio de propaganda Fide adolescentibus ad Sacras Missiones destinandis institutiones de Sacris Ecclesiæ Ritibus traderem. Ne quidpiam ergo in Auctore nostro deesset, quod ad Parochorum, Missionariorumque instructionem necessarium videretur, in hac nova operis editione, fusius exposui, atque explicavi, quæ ad Sacrorum Rituum naturam, divisionem, originem, utilitatem, varietatemque pertinerent. En autem ordo, quem in iis tradendis servavi.

In primo capite. Agitur de Rituum definitione, & divisione.

In secundo. Regulæ nonnullæ proponuntur pro vanis superstitiosisque ritibus dignoscendis.

In tertio. De natura, origine, utilitate & necessitate Sacrorum Rituum disputatur.

In quarto. Ea, quæ ad exteriorem Ecclesiæ formam spectant, exponuntur, & collata ipsi a Deo potestas asseritur, & vindicatur.

In quinto. Sophismata diluuntur novatorum adversus Catholicæ Ecclesiæ cæremonias.

In sexto. De Ecclesiæ Orientalis statu, deque Rituum in eadem varietate, tractatur.

In septimo. Historia recensetur eorum, quæ ab Apostolica Sede acta sunt, ut Orientalis Ecclesiæ Ritus vigeant, atque serventur.

In octavo. De obligatione, quam quisque habet in semel suscepto Ritu permanendi.

In nono capite. Ritus indicantur, quos Apostolica Sedes proscripsit, & qui proscribendi videantur.

Denique septem alia adduntur capita, quæ appen-

dicis

dicis loco cuique de Sacramentis in particulari auctoris nostri tractatui subjiciuntur, in quibus Orientalis Ecclesiæ circa Sacramenta disciplina declaratur.

CAPUT PRIMUM.

De Rituum definitione, & divisione.

De Christianorum Ritibus dicturi a Ritus definitione exordium fumimus. Ritus itaque sive cærimonia, quæ idem in præsentia significat, *signum sensibile est, quod non natura sua, sed ex voluntate, & arbitrio instituentis cogitationem in nobis excitare debeat, quæ de officio nos moneat, & in propositum finem dirigat.* Itaque actio ac cæremonia qualibet, quæ sensus nostros movendo ex vi suæ institutionis id menti nostræ considerandum offerat, ex cujus cognitione, vel mandatum quod urgeat, vel proprii status obligationem, vel receptum beneficium, vel promissionem, aut quidpiam aliud intelligamus, quo in propositum finem dirigamur, Ritus nominatur. Sic signum Crucis, quo Christiani ex consuetudine ab Apostolis orta se signare solent, ac usus quoque etiam a primis temporibus ortus ferendæ Crucis, Christianorum Ritus appellantur. Primum enim memoriæ nostræ offerendo Christum pro nobis in Crucem actum, cognitionem in nobis parit, quæ fidem ac spem in nobis foveat, & caritatem, qua in propositum homini Christiano finem dirigimur. Crucis autem delatio monitum illud Christi meditandum nobis exhibet, ut post Gregor. Magn. Nicol. Papa I. in respons. ad Consf. Vulg. exsposuit, quo Crucem ferre, ipsumque sequi jubemur; quo quidem monito *corpus nostrum per abstinentiam, corporisque cruciatum affligere, & per compassionem proximi necessitatem nostram putare admonemur*, inquit Magnus Gregorius.

Primam Ritus divisionem, finis, quo nos dirigit, suppeditat, atque ita Ritus vel civilis est, vel sacer. Nam ut duplicem in hominibus in societate viventibus distinguimus finem, alterum in tranquillitate illa positum, quam in civitate exoptamus; alterum vero in æternos illa felicitate consitutum, quam in futura vita speramus; ita duplex rituum genus agnoscimus: qui instituti sunt, ut ea hominum memoriæ offerant, quæ ad tranquillam ac beatam in societate vitam agendam ducant, civiles Ritus nominantur. Hujusmodi sunt sceptrum, corona, aliique splendidi ritus, qui in Regum inauguratione adhibentur, ut veluti ad sensus majestate Principum indicata, fortius subditorum animi ad obsequia præstanda moveantur. Item distinctæ Magistratuum vestes, Judiciorum sollemnitates, aliæque cæremoniæ, quæ eo sunt institutæ fine in Republica, ut homines de officio moneant, aut affectus illos in iisdem excitent, atque foveant, quibus facilius constitutus in ea ordo servari possit, ac optata tranquillitas obtineri.

Ritus vero, qui ita nos moveat, ut cognitionem in nobis excitet, quæ ad legem servandam, Deumque colendum nos ducat, sacer sive religiosus erit. Atque huc spectant omnes exteriores Dei cultus actus, qui ad interiorem cultum augendum, Deique honorem & gloriam promovendam ex instituentis voluntate homines alliciunt, & provocant.

Cum sacri, tum civiles ritus, vel publici sunt vel privati. Qui vel ex consuetudine, vel ex privati nominis instituto a privatis hominibus in civili societate adhibentur, vel ad mutua inter privatos homines officia fovenda, vel ad conciliandam inter ipsos mutuam benevolentiam; dici possunt privati ritus civiles. Sacri vero ritus privati sunt, quos privatus sibi proponat, atque usurpet, ut eorum usu ea in mentem veniant, quæ interiorem Dei cultum fovere, vel augere valeant. Qui publica auctoritate instituti sunt ritus, ut in publicis functionibus societatis civilis usurpentur; sunt ritus publici civiles; ut ii quoque sacris ritus publici dicuntur, qui in publicum Religionis usum ab eo, cui jus competat erga sacra, sint instituti.

Sacri Ritus ex parte instituentis, alii divini sunt, alii humani. Prioris generis sunt, quos Deus stabilivit; alterius vero, qui homines auctores habent. Cæremoniæ omnes, ac sacrificia veteris legis, nec non septem novæ legis Sacramenta a Christo Domino instituta, sunt Ritus divini. Ii vero, quos Ecclesia constituit, ut homines facilius a vitiis retraheret, ac per virtutis exercitium in Deum æternamque felicitatem dirigeret, humani ritus sacri nuncupantur.

Humani autem ritus dividi possunt in legitimos, atque illegitimos. Legitimi sunt, quos ii stabiliverint, quibus potestas inest præscribendi atque ordinandi ea, quæ ad Dei cultum pertineant. Illegitimi sunt, quos ille constituerit, qui potestate careat, quemque jura vetant ea stabilire, & ordinare, quæ ad Sacra pertineant. Hinc Novatorum Liturgiæ Laicorum hominum auctoritate confictæ, ac cæremoniæ omnes, quæ privata auctoritate sine instituitæ, & publica Ecclesiæ auctoritate non probentur, pro publicis Ecclesiæ functionibus, & in Sacramentorum administratione, illegitimi ritus appellantur.

Nota. Qui ritus illegitimos adhibent, non solum contra Ecclesiæ præceptum peccant, quo prohibentur alios præter probatos, & receptos in Ecclesia ritus in sacris functionibus usurpare, sed etiam hæreseos suspecti haberi possunt, si illorum probare videantur opinionem, qui omnibus ministris jus instituendi & mutandi sacros ritus competere arbitrentur; & hæretici sunt, qui hanc potestatem Laicis Principibus adjudicant.

Si re sive caussam materialem spectemus, Ritus aut personam spectant, aut tempus, aut modum, aut rem ipsam, nempe oleum, panem &c. Si caussam formalem consideremus, nonnulli immediata ad Dei cultum pertinent, ut sacrificium, oratio, adoratio, alii ad cultum disponunt, ut Jejunium, & cœlibatus, alii denique sunt divini cultus instrumenta. ut Templa, Calices, Aræ, &c.

Hactenus exposita generatim indicant, quinam esse debeant ritus, qui tuto in vero, ac ordinato Dei cultu adhibeantur. Superest ut de iis dicamus, quos veluti contrarios, ac vero Dei cultui inimicos devitare, ac detestari oporteat. Ii vero sunt, qui inordinatum vitiosumque Dei cultum redolent, ac foveant, & superstitiosi nominantur. Sunt autem triplicis generis, scilicet falsi, superflui sive vani, & idololatrici.

Falsi ritus sunt, qui cognitionem in mente excitent, ex qua falsum judicium, vel falsus cultus sequatur. Hujusmodi sunt hac nostri ætate vateris legis cæremoniæ, circumcisio, immolatio agni &c. quæ venturum Christum vi institutionis significant. Eatum

rum itaque usus juxta vim, & potestatem, quam habent, ad falso credendum induceret, non adhuc venisse, sed venturum esse Christum. Item Sacrificium Eucharisticum, vel Absolutio Sacramentalis a Laico homine peracta, falsus ritus esset, quia homines duceret ad credendum Sacerdotem esse, qui non sit Sacerdos, & Sacramenta perfici Eucharistiæ & pœnitentiæ, quæ non perficerentur, & ad falsum Dei cultum exhibendum. Rursus falsa miracula, sive per imagines indicata, sive alio modo publicata, falsæ revelationes, falsæ reliquiæ, ac Indulgentiæ confictæ ad Populi etiam devotionem promovendam, & Dei gloriæ augendæ caussa, sunt falsi Ritus, quorum usus, Deo, qui summa veritas est, & in veritate adorandus, maximam injuriam irrogant, & Religioni plurimum nocent, quia mendacium eam promovendo, cum impostura confundit, & quia occasionem præbent vera etiam miracula, verasque revelationes in dubio revocandi, & aspernandi. Denique inter falsos ritus omnes illæ cæremoniæ numerantur, quæ falsum aliquo modo designant, atque suadent, cujusmodi esset etiam ritus, qui veluti publica auctoritate institutus adhiberetur, cui tamen nonnisi a privato auctoritatem non habente, constitutus esset, cujusmodi esset oratio, vel cæremonia aliqua in Missa usurpata: quæ a privato viro excogitata esset.

Hæc omnia Christianos omnes graviter dedecent, qui Deum verum in veritate colere jubentur; & Deo injuriam maximam afferunt, ruina honorem & gloriam in mendaciis & imposturis collocantes. Hine maxima semper in iis præcavendis Ecclesiæ cura fuit. Conc. Laodicenum can. 34. *anathema sint*, inquit, *qui ad Pseudo-Martyres accesserint*. In Capitularibus Caroli Magni statuitur, ut falsa *nomina Martyrum & incerta Sanctorum memoria non venerentur*, & in variis Conciliis stabilitum est, *ne nulla falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur*. Videatur Conc. Trid. sess. 25. cap. *de invocatione, & veneratione, & Reliquiis Sanctorum, & Sacris Imaginibus*; ubi *statuit Sancta Synodus, nemini licere ullo in loco, vel Ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas Reliquias recipiendas, nisi eodem cognoscente, & approbante Episcopo, qui simul ac de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit. Quod si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quæstio incidat, Metropolitanus, & comprovincialium Episcoporum in Concilio Provinciali sententiam expectet: ita tamen ut nihil inconsulto Sanctissimo Romano Pontifice, novum aut hactenus in Ecclesia inusitatum decernatur*.

Superflui & vani ritus sunt, qui nec a Deo vel Ecclesia sunt instituti, nec communi fidelium usu recepti, & inutiles prorsus sint ad interiorem Dei cultum fovendum, & excitandum. Itaque ritus, qui nil conferat ad Dei honorem, gloriamque augendam, ad interioris spiritus devotionem, atque virtutis exercitium, superfluus est.

Hinc nolle sacrum audire, nisi Sacerdos celebret, cui sit nomen Joannes, vel qui habeat figuram Christi; vel qui ante solis ortum, aut certo adhibito cereorum numero, sacrum faciat, est superfluum cultum adhibere: Id quoque contingeret si quis bis *alleluja*, aut *Pater noster* diceret, cum semel recitare deberet. Horum rituum usus, seclusa scandalo & contemptus, venialis culpa est.

Idololatriei ritus sunt, qui ad exteriorem idolorum cultum, sive idololatriæ usum pertinent. Est autem idololatria duplicis generis, altera perfecta, & imperfecta altera. Perfecta est Idololatria, qua Idolo, quod verus Deus habeatur, honor defertur: imperfecta vero est, dum debitus Deo honor creaturæ, quæ creatura existimetur, tribuitur. Itaque omnes cæremoniæ, quæ vel in Idoli honorem adhibentur, vel creaturæ Dei honorem tribuant, Idololatrici ritus appellantur. Ritus ergo, quorum usus expressam, vel tacitam Dæmonis invocationem præseferant, omnes superstitiosi sunt, & ad idololatriam imperfectam referunt. Inter hos primo loco recensetur divinatio, qua quis expressa, vel tacita Dæmonis invocatione res cognoscere curat, vel contingentes & libere futuras, vel ita occultas ut naturali virtute deprehendere nequeat. Expresse Dæmonem invocat, qui vel verbis & signis pactum cum eo init, vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit, aut credit Dæmonem cooperari. Implicite vero sive tacite cum Dæmone paciscitur, qui vanis & inutilibus nititur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum; neque enim necesse est, ut aliquando pactio præcesserit, sat enim est vana, & improportionata hæc adhibere, ut Dæmon sese immisceat, etsi iis utens invocandi voluntatem non habeat. Nam cum improportionata & vana adhibeat, quæ nec a Deo, neque a bonis Angelis instituta sunt, optatum effectum, nonnisi a Dæmone expectare potest: accedit etiam quod omnes divinationis species ab Idololatris Dæmonum cultoribus, imo ab ipso Dæmone originem trahunt. Undenam sunt Chiromantia, sive divinatio per somnium, præstigium, quo variis apparitionibus Dæmon oculos perstringit, aruspicium, quod per exta fit animalium. Geomantia, quæ per figuram in terra, Hydromantia quæ per figuram in aqua fit, Aeromantia in aere, ac Piromantia in igne, nisi ab Idololatra gente, & a Dæmone ipso superstitionis auctore? At hæc plerumque expressam invocationem habent, & necromantia continentur. Adsunt præterea Astrologia, qua per situm, & motum siderum, res contingentes, & libere futuræ divinantur, auspicium, quo per signa volucrum, augurium, quo per signa animalium, omen, quo per fortuitum signum, & sacrilegium, quo per sortes divinare præsumitur, quæ etiam divinationis species a superstitione, & Dæmone ortæ sunt, ideoque tacitam semper ipsius invocationem præseferunt. Hæc vero a gravi culpa quis excuset? quis non videt, gravem Deo injuriam afferre, qui ad Dæmonem confugiat ipsius inimicum, eique divinum quemdam tribuat honorem, expectando illius ope, quod Dei unice virtute & auxilio scire atque obtinere potest?

Neque a peccato excusari possunt, etsi protestentur nolle ullum cum Dæmone commercium habere. Nam contra protestationem agunt, dum per media, quæ nec a Deo, nec a bonis Angelis, sed a Dæmone inventa sunt, ejusque unice opem expectare possunt, futura vel occulta cognoscere curant; nec etiam excusantur, qui similia credant ob experimenta

jam

jam facta; quia illa Dæmonis ope facta fuisse præsumitur.

Nota 1. Astrorum motu, ac situ, & cantu, incessuque, ac motibus avium, aliorumque animalium uti possumus ad effectus naturales & necessarios, nec libere futuros prænoscendos: nemo superstitionis accusat eos, qui astrologia, & animalium certo motu, aut imminentem pluviam, aut ventum, aut aliam aeris mutationem conjiciunt, atque prædicunt. Hæc enim quamdam cum iis motibus connexionem habent, & ex retroactis observationibus aliquando conjecturis assequi, & quandoque certo etiam prænunciare possumus. Superstitionis autem sunt plenæ divinationes illæ, quæ ad effectus agnoscendos prænunciandosque adhibentur, qui contingenter, ac libere futuri sint, vel ad ea detegenda, & cognoscenda, quæ sint occulta, per ea, quæ ad hæc cognoscenda sint omnino improportionata, ut esset v. gr. Usus sortium in aperitione libri, vel jactu taxillorum, pro alicujus occultæ, vel futuræ rei cognitione comparanda.

Nota 2. Somnia etiam, quæ nil ordinarie sunt nisi confusæ quædam cognitiones ex occasione motuum cerebri ortæ, quæ ad futura, & occulta divinanda adhibentur. Si animadvertamus, hæc a libero tumultuantium spirituum motu rerum imagines excitante, atque menti exhibente proficisci, facile intelligemus inepta esse, & improportionata ad res futuras, arcanasque cognoscendas. Scimus vero Deum iis quandoque usum ut hominibus vel futura præmonstraret, vel arcane refereret, ut de Abimelecho, Jacobo, Labano, Josepho, Pharaone, Salomone, Nabuchodonosor, Daniele, Juda Machabæo, aliisque, divinæ Scripturæ testantur. At constat etiam Dæmonem in iis se immiscere consuevisse, atque partem Idololatricæ superstitionis in iis fuisse collocatam. Hinc Deus Levitici 19. somnia cum augoriis improbat: *Non augurabimini*, inquiens, *nec observabitis somnia*; & Deut. 18. *non inveniatur in te, qui observat somnia*. Audi Gregor. Magn. lib. 8. mor. c. 13. dicentem: *Somnia, nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret dicens*: Multos errare fecerunt somnia & illusiones vanæ, *vel certe*, Non augurabimini, nec observabitis somnia. *Quibus profecto verbis cujus sint detestationis ostenditur, quæ auguriis conjunguntur.*

Dum somnia sint a Deo, iis fidem indubiam habere tenemur; si id certo constet, aut certo putetur. Dum vero dubium sit, num ea sint e Deo, credere iis neutiquam debemus, dum enim somnia Deus immittit, certa etiam præbet indicia, quibus dubitatio omnis excludatur; alioquin divina hæc monitio suo frustraretur effectu, neque certa, atque indubia immissi divinitus somnii regula esse potest, quod somnium ad bonum impellat, alacrem promptumque relinquat animum ad pietatis opera, cum hujusmodi somnia passim in iis contingere debeant, ipsa agente natura, qui Dei amore fervent, jugique Dei meditatione exercentur. Horum enim imaginationem, nulla turbante caussa occurrente, somnia hæc sua sponte sequuntur. Eodem modo de somniis, quæ depravata perversorum hominum imaginatio efficiat, philosophari oportet; neque enim Dæmoni erit tribuendum, quod in perversa imaginatione sui caussam habeat. Hæc de somniis generatim; dum vero ad divinationem referuntur, tunc caute est procedendum; neque Deo, nisi certo omnino constet, sunt tribuenda, ne occasio præbeatur malo spiritui, per ambigua illa signa, perfectionis viam sectantes decipiendi. Quamobrem omnino explorata sit divina somnii caussa, divinationes, quæ inde fiunt, omnino rejiciantur, ac veluti incertæ contemnantur.

Cum divinatio per somnia fit per media naturæ sua improportionata, atque a superstitione diabolica originem trahat, nemo non videt, graviter peccare, tacitamque cum Dæmone pactionem inire, qui variis modis somnia procurarent, ut inde futurorum cognitionem hauriant. Inter quos Femellas illas constituo, quæ in Ludo Genuensi, vulgo *Lotto*, lucrari cupientes, in lecto subtus caput notulam numerorum, qui extrahi debeant, apponunt, ut somniando, quinam ex urnula extrahi debeant numeri, divinent. Quis non videt has absolutionis incapaces esse, dum in hujus exercendæ superstitionis proposito persistant, atque eadem culpa teneri contendo, qui librum, quem *Artis* vocant, in quo modus indicatur divinandi hujusmodi numeros per somnia, aut vendunt, aut spargunt, aut secum retinent ut ipsi aliique eo utantur. Nam ii omnes illicitæ superstitioni operam, aut occasionem dant; nec a mortali culpa excusantur, qui somniis inde sequentibus, ac interpretationi juxte illum librum se fidem non habere protestantur; quia rem illicitam & superstitiosam agunt; quia aliis simplicioribus præsertim, scandalo sunt, seu occasio in superstitione perseverandi; quia caussam adhibent, cujus effectum a solo Dæmone sperare possunt, & quia ex sacra illa auri fame, qua ducuntur, ac fortasse etiam Dæmonis suggestione, vix fieri potest, ut fidem aliquam non adhibeant; unde majorem lucri spem concipiant, quam si alia via numeros selegissent. Atque hæc de divinatione. Vid. Auct. Tr. de Virt. Relig. c. 3.

Alii superstitionis titus, vel ad magiam spectant, quæ mira facere contendit, non humana industria, quæ naturalis dicitur, & est licita, sed ore Dæmonis, & ad vanam observantiam. Magia dum exercetur ad meram ostentationem, & commodum proprium, vel alienum, suum retinet nomen; dum vero ut alteri noceat fit, maleficium appellatur. Contra hanc omnia jura clamant, & est semper gravissimum peccatum, cum invocationem, pactionem, & societatem saltem implicitam præseferat cum Dæmone, quæ Deo gravissima injuria est, & in ejus contemptum cedit; quia homo, relicto Deo rerum omnium auctore, ad Dæmonem ipsius hostem, honoremque divinum affectantem confugit. Vide Auct. loc. cit. ubi etiam, quæ ad vanam observantiam pertineant explicantur. Nos vero finem facimus, regulas indicando, quæ superstitiosa ritus clare demonstrent, ex quibus, quæ ad vanam observantiam pertinent, facile intelliguntur.

CAPUT II.

Regula explicantur, quibus facilius superstitiosi Ritus cognosci queant.

Ut fidei depositum, intactum, illibatumque servaretur, præcipua semper Ecclesiæ cura omni tempore fuit, ut vel umbra etiam superstitionis ex hominum mentibus radicitus extirparetur. Hæc spectant

ctant celebriorum Patrum conatus, plurimorum Conciliorum canones, illustriorum Ecclesiæ pastorum documenta pastoralia, insigniorumque Theologorum de vitanda superstitione argumenta. At hæc satis non fuere, ut ex inferis ortus, malignique spiritus artibus auctus, ac perversa hominum voluntate enutritus, superstitionis ignis penitus extingueretur. Viget enim, viget adhuc, & non modo apud Idololatras gentes, sed etiam apud Christianorum plerosque aliquod antiquæ superstitionis vestigium reperitur. Quamobrem necessarium duximus certas hic subnectere regulas, quibus tuto cognosci queat, quæ cæremoniæ sint, quæ superstitionem redoleant.

Regula prima.

Ritus seu actio qualibet, qua in iis circumstantiis adhibeatur, in quibus certo constet nullam habere naturalem virtutem ad effectum producendum qui speratur, illicita & superstitiosa habenda est.

Regula hæc ex S. Tho. deprompta est, qui 2. 2. q. 95. art. 2. in Corp. docet eos, qui rem adhibeant ad producendum effectum, quem norunt naturali virtute sua producere non posse, illam adhibere, non ut caussam, sed tantum ut signum, ideoque semper ad pactum se conferre, quod vel explicite, aut tacite cum Dæmone inierunt. Atque hinc infertur I. Superstitiosam esse artem *notoriam*, qua ad scientiam recenter & sine studio acquirendam, res adhibentur, quæ ineptæ sunt ad scientiam conferendam, & quæ nonnisi pro signis haberi possint, quæ invisibilem caussam ad illius collationem moveant: ut verba ignota, certæ preces, certarum figurarum inspectio, vel potio aliqua &c. II. Superstitiosa esse improportionata quædam media, quæ ad morbos hominum, vel animalium curandos adhibentur, ut certa signa, verba ignota, cæremoniæ inanes, certæ figuræ, numeri charactere sque incogniti &c. Item usus aliquarum rerum naturalium, quibus inania, & vana quædam, veluti necessaria adjunguntur, ut est usus herbæ collectæ in vigilia Sancti Joan. Baptistæ, pro curandis nonnullis morbis &c. neque enim constat diei illi vim esse inditam communicandi herbis particularem virtutem. Rursus gestare amuleta, ligaturas, involucra talsia characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi; vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandum invisibilitatem, amorem, fortunam, nocumentà, & maleficia. Verbo dicam quidquid non habet nisi rationem signi ex instituto hominum ad effectus comparatum, qui speretur, si rationabiliter effectus ille a Deo expectari non possit, superstitiosum, & illicitum est. Atque hinc altera eruitur regula.

Regula secunda.

Superstitiosa est & illicita quæcumque actio sive caremonia, cujus effectus vel a natura, aut a Deo rationabiliter expectari non possit. Regulam hanc Theologica facultas Pariesiensis suppeditat, art. 3. censuræ, quam edidit anno 1396. per hæc verba: *Intendimus pactum esse implicitum in omni observatione superstitiosa, cujus effectus non debet a Deo, vel a natura rationabiliter expectari.* Eruitur etiam ex Gersone, atque ex Martino Arelatensi, qui in tractatu de erroribus circa artem magiæ, & articulis reprobatis juxta Sanctorum Patrum, & præsertim Augustini sententiam, ait: *Observatio ad faciendam aliquem effectum, qui rationabiliter expectari non potest a Deo miraculose operante: nec a caussis naturalibus, debet apud Christianos haberi superstitiosa, & suspecta de secreto pacto implicito vel expresso cum Dæmonibus. Ista est Doctrina* Sanctorum *Doctorum & nominatim Augustini in locis pluribus.*

Atque hinc patet a superstitione liberari non posse feminarum carminatricum benedictiones, & preces, quæ ad morbos depellendos adibentur, unctiones unguenti armarii, quibus ferrum ungitur, ut absens percussus curetur, & id genus alia, in quibus optatus effectus a natura rei, quæ applicatur, rationabiliter expectari non potest, nec caussa adest ulla qua prudenter judicemus effectum illum Deum miraculose producturum esse. Unde enim scimus aut prudenter conjicimus feminis illis, illique unguento vim inesse, quæ Deum moveat ad effectum illum miraculose faciendum? Itaque ex benedictionibus unctionibusque illis nonnisi ex occultam Dæmonis actionem effectus haberi potest, si sequatur, ac nonnisi ex tacita cum illo pactione operari potest. Huc quoque spectat superstitiosa illorum fides, qui in numero *tredecim* malam veluti qualitatem fingentes, putant nefas esse tredecim homines in eadem mensa sedere, futurum alioquin, ut eorum unus, aut eodem anno moriatur, aut instar Judæ proditor fit futurus. Quis enim huic numero malignam hanc indidit virtutem? Regula hæc locum non habet in iis, quæ a Deo sunt instituta, a cujus promissione & virtute speratur effectus. Sunt autem cæremoniæ aliquæ, quæ utiliter adhibentur, etsi non sunt a Deo institutæ, dum constet ab Ecclesia esse præscriptas, quæ a Deo instituendi ritus potestatem habuit. Ex quo tertia eruitur.

Regula tertia.

Superstitiosam est, quidquid ad effectum producendum adhibeatur, quem expectare non possumus, nec a naturali rei applicata virtute, neque ab institutione divina, neque ex præscripto Ecclesia, qua id ad effectum illum obtinendum ordinaverit.

Regula ex variis conciliis deducta est. Proferam tantum verba duorum Conciliorum Meclinensium, quorum alterum anno 1570. alterum vero 1607. celebratum fuit: In illo *Tit. de Superst.* hæc habentur: *Cum recte moneat Sacrosancta Synodus Tridentina, ut omnis superstitio tollatur, docet hæc Synodus omnem illum rerum usum esse superstitiosum, qui sine verbo Dei, & Ecclesia doctrina fit, proscriptis aliquibus ritibus & observantiis, quarum rationabilis caussa reddi non potest, & fiducia in iis collocatur certo expectandi aliquem eventum, qui sine illis viribus ex Sanctorum intercessione non speraretur, aut qua in cultu Sanctorum ex temeritate, aut quadam levitate potius, quam pietate, & vera in Deum religione, fieri videntur.* In altero vero *Tit. 19. de Superst.* legitur, *& quoniam rudis populus sæpe ex ignorantia superstitionibus inquinatur, Parochi subditos suos diligenter de illis doceant, & inter cetera, superstitiosam esse expectare quemcumque effectum a quacumque re, quam res illa nec ex institutione divina, nec ex ordina-*

tione

tione & approbatione Ecclesiæ producere potest. Ex hac regula late patet ad cognoscendas superstitiones via. Ex ea enim constat, licitum esse res naturales ad effectus producendos applicare, quos naturaliter producere possit; ac licitum itidem res applicare ad effectus obtinendos, quos illæ natura sua producere nequeant, modo Deus, vel Ecclesia, res illas usurpari voluerit, ut optatum effectum habeamus, ut ex. gr. res & verba, quibus Sacramenta constant, pro obtinenda gratia, vel preces, benedictiones, ac aliæ præscriptæ ab Ecclesia cæremoniæ pro illis effectis, quæ ex earum usu speramus. Dum enim constitutas per Ecclesiam cæremonias adhibemus ad effectum etiam obtinendum, qui naturalem illarum virtutem non sequatur, certum est nos effectum non aliunde quam a Deo sperare, atque ad illum obtinendum media adhibere ab Ecclesia, cui Deus hanc potestatem fecit, instituta, & quæ ob assistentiam quam semper habet Spiritus Sancti in iis designandis, errare non potest, ideoque nec superstitionem præcipere, aut fovere.

Neque dubitare possumus, quin hanc Deus Ecclesiæ suæ potestatem concesserit. Matt. enim 10. convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis Jesus *potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem*. Et Lucæ 10. v. 19. *Ecce*, inquit septuaginta duos discipulos alloquens, *dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & super omnem virtutem inimici; & nihil vobis nocebit*. Hac vero potestate uti sine cæremoniis non poterant; ac cæremonias revera nonnullas constituisse, exorcismi pro depellendis malis spiritibus ab ipsa Apostolorum ætate in Ecclesia usurpati, rem exploratam faciunt. Illam vero potestatem in Apostolis, ac septuaginta discipulis, datam fuisse Ecclesiæ Pastoribus, tum ex eo constat, quod semper in Ecclesia necessaria esset dæmonis depellendi potestas, quia semper is *circuit quærens, quem devoret*, tum etiam ex perpetua, & constanti Ecclesiæ traditione comprobatur. Hac enim docemur, impositionem manuum ad curandos infirmos, & ab Apostolis adhibitam fuisse, & durasse ad quintum usque Ecclesiæ sæculum, ut agendo de Ministro Confirmationis ex auctoritate Innoc. I. ostendemus; ac deinde scimus in usu semper fuisse exorcismos pro expellendis malignis spiritibus, aliasque cæremonias. Atque hæc obiter diximus; nam de hac Ecclesiæ potestate *cap. 5.* ex professo tractabitur.

Itaque dum rem ad effectum producendum adhibemus, quæ cum virtutem illum producendi non habeat, solam rationem signi habere possit, si a Deo vel Ecclesia id institutum non sit, dum ex illius applicatione effectum consequi certo speremus, id non aliunde, quam a dæmone expectare possumus, ideoque tacitam, vel expressam cum illo pactionem continet.

Id ex dictis satis perspicue liquet. Sed quo facilius res tanti momenti cognoscatur, novis etiam momentis comprobamus. Facultas Parisiensis an. 1398. hunc inter alios de superstitione articulum definivit. *In quacumque superstitiosa actione, ex qua effectus expectatur, quem neque a rei, quam applicamus, natura, neque a Deo rationabiliter sperare possumus, tacita cum dæmone pactio intercedit*. Id etiam docent S. Th. 2. 2. q. 96. art. 2. Gerson Tract. de erroribus circa Magiam, Dionysius Carthusianus, Guillelmus Parisiensis, Theologi denique omnes, atque ratio, quam afferunt, rem plane demonstrat. Nam dum res ad effectum producendum applicatur, quæ apta ad illum producendum virtute careat, effectus ille nonnisi ab alia caussa expectari potest. At non possumus effectum illum ex Deo sperare, neque ex Angelis eius ministris, dum res illa a Deo ad illum effectum producendum destinata non sit, neque ab Ecclesia pro illo divinitus obtinendo instituta, quis enim rationabiliter a Deo certo expectabit effectum ex rei applicatione, quam ineptam agnoscit? Superest ergo, ut a solo maligno spiritu, a cujus unice institutione vis, quæ præsumitur, pendere potest, effectus ille expectetur. Pactio ergo saltem tacita cum illo intercedit. Accedit etiam quod actio illa vana, natura sua inutilis, ex dæmonis suggestione excogitata præsumitur; nam ab Ecclesia & a Deo vanum superfluumque cultum vetante, prohibita est. Ergo contra Dei voluntatem instituitur. Quis ergo dubitet, quin suggerente dæmone inventa fuerit, & quin ex tacito cum eo inito pacto ac societate adhibeatur? *Quod si hæc superstitiosa inveniantur virtutis alicujus, tanto perniciosiora sunt secundum Augustinum, quanto sunt ad seducendum validiora. Ille siquidem effectus, cum neque a miraculo vero, neque a caussa naturali fieri cognoscatur, ut a seductoribus dæmoniis proveniat consequens est. A seductoribus autem fallacibus, a patre mendacii, ab hoste crudelissimo, quid boni, quid veri, quid commodi speret: tu videris*. Ita Gers. *de erroribus circa artem magicam, & art. reprobatis 3. dicto*.

Vanus hic atque inutilis usus pluribus potest contingere modis. Primo, si effectus procuretur adjunctis nonnullis vanis & inutilibus, quæ ad effectus productionem necessaria putentur: ut ver. gr. verba nonnulla Sacræ scripturæ, vel ecclesiastica, quæ sint certa forma, ac modo quodam particulari conscripta, vel certa hora, & delatio herbæ, quæ sit certo temporis momento collecta. Hæc enim cum vana præsumptione adhibeantur, tacitam illam pactionem præ se ferunt. Secundo dum recitantur aliqua scripturæ verba pro effectus aliquo vano, vel ex vana præsumptione optato, obtinendo, ex. gr. promovendo, agitandoque annulo ad filum appenso, pro incantandis canibus &c. Vide quæ de annulo illo superstitioso scribit Cardinalis Cajetanus in Sum. *v. Incantatio*. *Sciant*, inquit, *lectores quod volui, non experiri, sed convincere hujusmodi diabolicam institutionem ad effectus vanos propter utilitatem fidelium. Accepto namque filo & annulo, protestatus sum quod versum illum sacrum Deo vero, cui a Psalmista dirigitur, dicebam, & non tanquam institutum ad movendum annulum, & sic dixi versum illum, & annulus non est motus. Ut hinc cognoscant omnes, quod tunc diabolus movet annulum, dum versus ille dicitur ei, ut ipse instituit*. Idem de iis dicito, qui scripturæ verba adhibent pro incantandis canibus; tunc enim juxta diaboli institutionem adhibentur.

Tertio, hæc intercedit tacita pactio: cum ad effectus obtinendos, quos natura sua res applicata producere valeat, adduntur characteres, ac vana quædam signa ut securius habeatur effectus; ut dum quis pro corporis purgatione medicinam sumere nollet nisi certæ figuræ vase contentam, in quo priores alpha-

beti

beri litteræ descriptæ essent. Quarto, dum certa incognita verba adhibeantur, pro effectu obtinendo; vel dum ex alicujus oratione a privatis confictâ, in qua certa hebraica, vel græca verba habeantur, supernaturalis effectus certo expectetur: tunc enim vana præsumptione effectus ille speratur, quem nonnisi dæmon, cujus suggestione vana illa cæremonia inventa fuit atque adhibetur, producere potest. Quod quidem attente notandum est: ne sub prætextu cultus divini aut alicujus Sancti, dæmoni honor obsequium que deferatur. Oblata mihi fuit paucis ab hinc annis quædam in honorem Sancti Patritii confictæ oratio, quâ in nonnullis parum ab Urbe dissitis locis utebantur ad benedicendam aquam, cujus usu certo credebant, statim a quocumque ex veneno derivato morbo, hominem, sive bestiam liberatum iri, etiamsi in distans esset, modo alter saltem ipsius nomine aquam illam præparatam biberet. Quis vero non videt vanam hanc credulitatem, quæ non ex Dei promissione, neque ex institutione Ecclesiæ, sed contra expositam ab Ecclesia doctrinam est, ex dæmone originem trahere, ideoque effectum illum nonnisi a dæmone expectari? Sed neque oratio ipsa superstitione caret; habet enim *per hæc sanctissima nomina Eloi ✠ Adonai ✠ & Sabaoth ✠* atque ita occasionem præbet certo expectandi effectum illum ob indistam, ut falso putant, illis nominibus virtutem. Quinto denique, dum verba quæ pro effectu extraordinario adhibentur, falsi quidpiam contineat, vel dum preces in quibus vis magna statuatur, incertis apocryphisque historiis refertæ sint; cum expectari nequeat a Deo, qui summa veritas est, ex falsitate certus effectus. *Superstit osum est*, inquit Cardinalis le Camus Episcopus Gratianopolitanus, *in orationibus historias apocryphas, fabulosas, incertasque miscere.* Atque hæc satis visa sunt ad superstitiones dignoscendas, & ad varios detegendos modos, quibus tacita cum dæmone pactio instituitur.

CAPUT III.

De natura, origine, utilitate ac necessitate Sacrorum Rituum.

SAcrorum Rituum naturam, originem, ac necessitatem, non indicare tantum, sed etiam demonstrare operæ pretium duximus; quamobrem variis propositionibus rem explicabimus. Esto itaque.

PROPOSITIO I.

Sacer Ritus esse non potest actus illicitus,

NAm eo fine institui debent sacri Ritus, ut iis Dei cultus in hominibus augeatur; debent enim ex instituentis determinatione ea per sensus menti offerri, quæ hominis erga Deum obsequium concilient & augeant. Per actum autem illicitum, qui de se malus sit, vel aliqua lege prohibitus, Dei cultus & gloria non augetur, sed ei injuria fit, ejusque gloriæ præcepti transgressione contemnitur. Atque hinc liquet, jure meritoque damnatas ab Apostolica Sede festivas gratulationes, quæ sollemni situ in prima puellarum purgatione fieri solent in Regno Madurensi, aliisque finitimis regionibus, quod pudoris, & honestatis legibus adversentur, & detestandos esse obscænos nonnullos ritus; quos in nuptiis celebrandis usurpari solere apud Hottentottos, gentem maxime barbaram, & nonnullos Orientales, Historici nonnulli testantur.

PROPOSITIO II.

Ritus sacri eadem, qua instituti sunt auctoritate, mutari possunt.

ETenim ritus non natura sua, sed instituentis voluntate ac determinatione, ea significant, quæ ad fovendum, augendumque Dei cultum alliciant, & moveant. Igitur tota eorum vis ab instituentis arbitrio pendet: ergo instituentis voluntate ritus significatu privari potest, atque res alia, sive alius actus, ad id significandum allaturi.

PROPOSITIO III.

Si Ritus hominum abusu ad superstitionem, vel hæresim fovendam adhibeatur, aut in Dei injuriam cedat, prudenti œconomia mutatur, & quandoque etiam aboletur.

NAm Sacri ritus non solum non possunt esse perniciosi, sed nec etiam inutiles, ut e definitionibus liquet. Igitur dum homines iis abutuntur, ut superstitionem vel hæresim foveant, aut si eorum usu injuria Deo fiat, sive ex hominum malitia, sive alia de caussa, prudenti œconomia mutantur, & abolentur. Ob abusus Ecclesia e medio sustulit *Agapas*, convivia, scilicet, Christianæ caritatis fovendæ caussa primis Ecclesiæ temporibus instituta. Eadem œconomia usus est S. Gregorius Magn. dum in Hispania trinam immersionem, quæ in Baptismo ex antiqua consuetudine adhibebatur, auferri permisit, quia ea Ariani abutebantur ad docendum divinas personas natura & gradu esse distinctas, ut constat ex epist. 41. quæ est ad Leandrum Hispaniæ Episcopum. Eadem ex caussa alii in latina Ecclesia mutati, ac sublati sunt ritus. A Constantiensi & Trid. Synodo usus calicis laicis interdictus fuit, quod ob ingentem communicantium numerum, passim Christi Sanguis spargeretur, & alia occurrerent, quæ divino Sacramento atque Deo injuriosa essent. Et, ut alia omittam, ablatis justis de caussis Diaconissis, disciplina quoque mutata fuit baptizandi per immersionem, ut feminarum pudori consuleretur.

PROPOSITIO IV.

Ritus legitima auctoritate institutus vel comprobatus, si in Dei cultum, & gloriam augendam referatur, licite & utiliter adhibetur, licet antea ritus fuerit falsa religionis, & idolatra gentis.

NAm ritus ratione illius, quod menti offert, & quo homo in finem aliquem dirigitur, vel vitiosus, aut utilis est: ergo si ritus, quo idolum colebatur, mutato significato & objecto, ad augendum Dei cultum, ejusque gloriam amplificandam referatur, licitus, utilisque erit. Quod enim de se malum non sit, licite usurpatur; utiliter vero quidquid in Dei gloriam referatur. Actus autem nulla lege prohibitus, quem Hæreticus, vel Idololatra superstitiose

tiofo cultu ritum constituat, de se malus non est, sed solum ratione objecti & finis, in quem dirigitur; si ergo in Dei gloriam dirigatur, ac Deo obsequii caussa adhibeatur, licitus, & utilis erit, nec amplius Hæretici, vel idololatræ ritus erit, sed Orthodoxæ Ecclesiæ cæremonia. Sic cæremoniæ nonnullæ, quas Mosem ex Ægyptiis depromsisse, eruditis nonnullis visum est, determinatæ ex divina, qua Moses utebatur, inspiratione, ad significandum Christum venturum, divinæ deinceps cæremoniæ dictæ sunt: Baptismus, quo Judæi Proselytos suos initiare solebant, postquam a Christo Domino ritus Christianorum, & Sacramentorum novæ legis constitutus est, non amplius Baptismus Hebræorum, sed Christianæ religionis ritus, & Sacramentum appellatum est. Processiones denique ab Arianis institutæ, ut religiosæ pietatis famam ad splendorem affectantes, precibus & hymnis, quos hinc inde per vias, & plateas canebant, imperitum vulgus in turpissimi erroris foveam protraherent, postquam ab Orthodoxis in publicam veritatis contestationem ac in Dei laudem, & gloriam fieri cœperunt, utiles, sanctæque Ecclesiæ Catholicæ cæremoniæ factæ sunt. Vid. Soc. lib. vi. Hist. Eccles. cap. 8. & lib. vii. cap. xxiii. & Sozom. Hist. Eccles. lib. viii. cap. 8

Atque hinc patet, turpissime eos falli Novatores, qui ut Catholicæ Ecclesiæ ritus contemnant, satis esse putant, ostendere, atque clamare, vel a Sinagoga, aut Gentium superstitione originem trahere. Ritus enim, non ex eo quod retroactis temporibus fuit, nec ex fine, quo tunc adhibebatur; sed ex eo, quod in præsentia menti considerandum offert, & ex fine, quo usurpatur, metiri debet. Igitur, si actus, si templum, si vestis, vel aliud quidpiam, quo gentes Idolorum cultus ornandi, fovendi, exercendique caussa usæ sint, ab Orthodoxa Ecclesia adhibeatur; vel ut exteriori pompa sensibus indicans Dei majestate, & rerum omnium dominio, fortius homines moveat ad obsequium, vel ut in memoriam revocet collata humano generi beneficia, vel ut exteriori obsequio Dei cultum foveat, & augeat, vel denique, ut alio modo Dei honor & gloria augeatur, quid est, quod reprehendi, quod damnari possit? Præterea quid mali est, ritibus uti vicinitatem habentibus cum veteris Testamenti cæremoniis? Hæ enim designabant futurum Christum, nostri vero ritus jam venisse indicant, dum ver. gr. luminaria adhibentur ad significandum perfectam lucem Evangelii; thurificatio ad ostendendum odorem gratiæ a Christo manantem; vestes, quæ commemorandæ Dominicæ Passioni serviant. Hæc de rituum natura. Venio nunc ad originem.

PROPOSITIO V.

Exterior Dei cultus & ritus sacri nonnisi a Deo originem habent.

EA enim, quæ Deus homines docuit, ex Deo originem trahunt; exteriorem autem Dei cultum, ritusque, qui interiorem foveant, & augeant, Deus ipse homines docuit. Patet id, primum ex eo quod exterior Dei cultus cum hominibus ceperit; ut ex sacrificiis constat, quæ Cain & Abel Deo obtulerunt, Genes. cap. 4. Denique, quis omni ætate nationes omnes cultum externum: ritusque sacros adhibuere, idque vel ex eo, quod hujusmodi Dei colendi rationem a majoribus acceperint, quos Deus docuerat; vel quod Deus ipse per rectam rationem, id omnes homines doceat. Præterea constat, itidem constituisse signum fœderi, ipsum inter & certam initi; Genes. c. 9. Circumcisionem statuisse signum pacti cum Abrahamo initi, ejusque semine: ac plures per Mosem præscripsisse ritus, qui, aut collata beneficia Hebreæ genti, aut factas promissiones menti offerrent. Denique humano generi post diluvium præcepta, ne carnem cum sanguine comederent, ut non tam faciles essent homines ad homicidia, & sanguinis effusionem, sicut ante diluvium fuerant, quemadmodum interpretes quamplurimi exponunt; Hebræo populo per Mosem cæremonias præscripsit: atque in plenitudine temporis, æterno ipsius Filio homine facto, Baptismum, sacram cœnam, manuum impositionem, aliosque Sacros ritus stabilivit, de quibus sequenti capite dicemus. Dubitari ergo non potest, quin Sacri ritus ex Deo originem trahant.

PROPOSITIO VI.

Sacri ritus in hac providentia non solum sunt utiles, sed etiam necessarii.

PRopositio hæc ex iis, quæ superiori propositione demonstravimus, facile patet. Cum enim Deus ætate exteriorem cultum, ritusque sacros hominibus docuerit, ac servandos quoque præceperit, argumentum est, non solum utile, sed etiam necessarium esse, ut homines ex animo & corpore constantes, etiam exterius per corpus Deo obsequium exhibeant, & ut per sensus ad Deum colendum alliciantur, & determinentur. Quo autem res clarior fiat, utramque propositionis partem paucis demonstrabo. Ad primam quod attinet, nemo non videt, sacros ritus esse hominibus quam maxime utiles; Ii enim ea sensibus offerre debent, quæ homines ad Deum colendum moveant & alliciant, quæque apta sint ad augendum in eis interiorem Dei cultum, eosque in æternam beatitudinem dirigendos. Altera vero pars ex modo liquet, quo Deus suam erga homines providentiam exercet. Licet enim iis homines regere potuerit, ut interius lumine suo eos docendo, & dirigendo per verum cultum, ad supernæ beatitudinis consequutionem perduceret; tamen per visibilia ad invisibilium suarum perfectionum cognitionem nos ducit, ut docet Apostolus, & per factam ad sensus per Prophetas, & Apostolos revelationem, quæ credenda, quæque nobis agenda sunt, manifestavit, modumque indicavit, quo ei servire, cultumque exhibere debeamus. Voluit ergo Deus, ut in hac providentia hominibus per sensus tum credendatum agenda proponerentur. Ergo juxta hunc providentiæ ordinem, necesse est, ut homines per sensus excitentur, & alliciantur ad Deum colendum. Ut enim fides esse debet ex auditu, ita per auditum, & alios sensus ad cultum Dei provocari, & allici debent. Eo vel magis, quod hominum plerique, vix alia ratione, quam per sensus determinari, ac moveri possunt ad Deum colendum. Accedit etiam, quod homines in societate viventes invicem moveri & provocari debeant ad Dei cultum. Id vero, qua ratione fiet, si exterior cultus, sacrique ritus e medio tollantur?

CAPUT IV.

De Christiana Ecclesia ritibus, ubi pracipui circa eosdem errores Hareticorum, qui sunt hac atate nostra in Occidentali Ecclesia, recensentur, & confutantur,

EXplicata Sacrorum rituum natura, origine, & utilitate, de ritibus dicendum est, quos vera Christi Ecclesia præscribit, servandosque præcipit. Itaque in hoc capite agemus de exteriori Dei cultu, ac ritibus in universum, & exponemus Catholicæ Ecclesiæ sistema circa sacrorum rituum disciplinam. Plures sunt hoc tempore in Occidentali Ecclesia hæreses, quarum quælibet plures habet circa sacros ritus errores. Omnes Catholicam Romanam Ecclesiam novitatis, & superstitionis insimulant, ejusque auctoritatem, cujus sententia e fidelium communione dejecti sunt, contemnunt & negant. Sed invicem dissident, tum in designando novitatis initio, tum in exteriori cultu reprehendendo atque damnando. Sociniani, & qui iis proxime accedunt Remonstrantes, Apostolorum ætate Ecclesiam Christi mutari, ac depravari cœpisse, tum circa dogmata, tum circa disciplinam, effutiunt. Calviniani a secundo, Lutherani vero, aliique a tertio, vel quarto Ecclesiæ sæculo variationis, & novitatis initium sumunt. Sociniani, Remonstrantes, & Calviniani, exteriorem Dei cultum, ut Christianæ Religionis simplicitati contrarium, detestantur; contra vero Anglicani Hierarchiam Ecclesiasticam, exteriorem Catholicorum in pluribus similem cultum, ac cæremonias bene multas usurpant, & probant. Lutherani ritus adiaphoros putant, & contra aliorum hæresim, Christi Salvatoris imaginem in Ecclesiis detinendam esse commendunt. Variant etiam in iis indicandis, quæ superstitionem in exteriori Ecclesiæ nostræ cultu redoleant, ut invicem pugnant circa dogmata fidei. Ita Deus Ecclesiæ suæ manifestat, eos superbiæ, dissidii, errorisque spiritu duci.

Hujusmodi errores confutaturi, ostendemus primo, exteriorem Dei cultum Christianæ Religionis humilitati, & simplicitati non adversari; secundo in Christi Ecclesia inesse instituendi ritus potestatem; tertio, potestatem hanc cum auctoritate præcipiendi, condendique leges esse conjunctam; quarto, hanc potestatem non inesse in Magistratibus, atque Principibus; quinto sed in Ecclesiæ Pastoribus; denique Pastorum omnium jurisdictionem Romani Pontificis auctoritati esse subjectam.

PROPOSITIO I.

Exterior Catholica Ecclesia cultus Christiana Religionis simplicitati non adversatur.

UT, quæ sunt nota, ab iis quæ Novatores in dubium revocant, secernantur, tria principio constituo, quæ ab ipsis quoque Hereticis unanimi consensu probantur. Primum, ea quæ ad statuendum atque servandum in divino cultu ordinem & decorem utilia sint, non esse Christianæ Religionis humilitati, atque simplicitati contraria. Nam recta ratio docet in omnibus, sed præsertim in Dei cultu ordinem decoremque servari oportere; & Paulus 1. ad Cor. c. 14. v. ult. jubet, *ut omnia honeste, & secundum ordinem fiant*. Plures autem cæremoniæ, quibus exterior Catholicæ Ecclesiæ cultus continetur, ad ordinem decoremque in sacro cultu servandum quam maxime conferunt, ut easdem expendenti manifestum sit.

Deinde statuo Christianam Religionem non prohibere sacrorum rituum usum. Nam præterquam quod hujusmodi prohibitio, nec a Christo Domino, nec ab Apostolis ullibi facta legitur, ipsi quoque Novatores fatentur, Christum constituisse Baptismum, ut sacrum ritum, quo homines novum hominem induerent, atque Christianæ Religioni initiarentur, & sacram cœnam, quam perpetuo ab Ecclesia in sui commemorationem fieri debere mandavit: nec inficiantur Apostolos ad indicandum gratiam, aliaque Sancti Spiritus dona, quæ hominibus conferebantur, manuum impositionem, aliasque cæremonias adhibuisse.

Denique, *omnia illa qua cum virtute nobis prascripta conjunctionem aliquam habent, & ad ejus perfectionem faciunt, & solo fine suscipiuntur, ut aptiores & promptiores simus ad colendum Deum*, optime cum Christiana Religione cohærere, fatetur Limborgius ipse Arminianus Theol. Chr. lib. v. c. 75. num. 15. At, quæ cæremonia est in exteriori Catholicorum cultu, quæ si eo fine usurpetur, quo adhiberi jubet Romana Ecclesia, cum virtute nobis præscripta conjuncta non sit, vel ad virtutis perfectionem. Deique cultum augendum non referatur. Imo, si qua sit cæremonia, quæ apta non sit fovere, & augere interiorem Dei cultum, quo Deum in spiritu, & veritate diligimus atque colimus, tum ab Ecclesia, tum ab omnibus Theologis nostris, tamquam inutilis, & superflua rejicitur, & damnatur. Atque hæc notata sunt, ut palam cuique fiat hæreticorum impudentia, dum Romanam Ecclesiam calumniantur, quod cultum omnem divinum, hominis sanctitatem, ac totam æternæ salutis spem, in exteriori cultu, & cæremoniarum usu constituat. Venio nunc ad demonstrationem.

Quidquid ad servandum in divino cultu ordinem & decorem, & ad interiorem in nobis Dei cultum augendum utile sit Christianæ Religionis humilitati, atque simplicitati non adversatur: quippe quæ corda, seu spiritus humilitatem, & simplicitatem commendat, nec ullibi vetat exteriores actus, qui simplici atque humili corde divini cultus caussa fiant. Ritus autem, quibus exterior Catholicæ Ecclesiæ cultus continetur, vel ad servandum divino cultu, seu sacrorum confectione, & administratione ordinem & decorem, vel ad virtutis exercitium, aut ad interiorem Dei cultum augendum referri debent, juxta Catholicæ Ecclesiæ institutionem atque doctrinam. Hæc enim inutiles & superfluos ritus, ut superstitiosos damnat, atque abusus, si qui sint in cæremoniarum praxi, Pastorum diligentia omnino removendos præcipit. Videatur Conc. Trid. sess. 22. *Decreto de observ. & evit. in celebrat. Missa*, & sess. 25. *de invocatione, veneratione &c.*

Et sane quis neget, plerosque ritus Catholicæ Ecclesiæ ad Sacrorum ordinem & decorem pertinere? Exterior pompa maxime confert tum ad decorem in sacris functionibus servandum, tum ad alliciendos homines ad publicum Dei cultum, tum ad decorem Deo ejusque divino cultui venerationem conciliandam

dam, tum denique ad ostendendam hominibus Dei majestatem, supremumque dominium, cujus consideratione cordis humilitas, & simplicitas fovetur, & augetur. Opera, quæ Ecclesia præcipit, sunt veræ virtutis exercitium, vel ad virtutis exercitium disponunt, si eo fiant fine, quo ipsa præscribit. Nam vel sunt actus religionis & virtutis, ut auditio Sacri, Sacramentorum susceptio &c. vel ad exercendam virtutem disponunt & juvant, ut jejunia, cælibatus &c. Promissiones denique & Dei beneficia, quæ per ritus plerosque menti contemplanda offeruntur, ad fidem, spem, & caritatem augendam adstinantur.

Ajunt vero, exteriorem Romanæ Ecclesiæ cultum, mundi pompam redolere, quæ potius superbiæ fastum, quam cordis humilitatem fovet, & auget.

At, si non mundi: sed Religionis ac Dei caussa fiunt, cur mundanæ pompæ dicuntur? Si Ecclesia cum Christo docet, hæc sine humilitate & simplicitate cordis fieri non debere, si pompæ illæ ac splendidi ritus, Dei Majestatem ad sensus ostendendo, cordis humilitatem ac simplicitatem fovent & augent, quo jure, ut affectus mundani damnantur? Numquid Deus mundanas pompas probavit, dum auctoritate comprobavit sua, splendidum ornatum, vestes, & alia pretiosa divini cultus instrumenta, quæ in Hierosolymitano templo adhibebantur? Non ita sane visum est Sanctis Ecclesiæ Patribus, qui ea ætate floruere, in qua reddita jam Ecclesiæ pace, Principum munificentia ita exterior Dei cultus exornari potuit. Videantur Cyrillus Cath. 24. Ambros. lib. 1. de Off. c. 21. Greg. Nazianz. Oratione 11. in Laud. Georg. Hieron. Epist. 3. ad Heliodorum, & 2. ad Nepotianum, Patres denique omnes quarti, & quinti Ecclesiæ sæculi. Ii enim summis laudibus extollunt illorum pietatem & religionem, qui sumptus maximos impenderant in ordinandis Christianorum Templis, comparandisque pretiosis Sacerdotum vestibus, atque aliis divini cultus Instrumentis. Numquid Novatoribus ætatis nostræ magis exploratum est quod Christianæ religioni contrarium sit, quam Patribus illis, quibus trium priorum sæculorum traditio ignota esse non potuit, quique tanto studio, ac fervore fidei puritatem, ac disciplinæ nitorem in Ecclesiis conservare conati sunt. Hactenus quoad ornatum Templorum, pretiosa divini cultus instrumenta, splendidumque Ecclesiasticarum functionum apparatum.

Venio nunc ad cæremonias, quæ in Sacramentorum administratione adhibentur. Non video qua fronte has Christianæ Religionis simplicitati adversari prætendant. Nam hæ adeo antiquæ sunt, ut nonnisi ex Apostolis repeti queant. Sunt enim, saltem magis præcipuæ, Ecclesiæ Orientali, & Occidentali communes: ac in Oriente vigent quoque apud Græcos, Jacobitas, Nestorianosque a multis sæculis e Romanæ Ecclesiæ communione separatos. Quamobrem initio quinti sæculi fuisse cæremonias totius Ecclesiæ per universum diffusæ certo cognoscimus. At cum non constet generali quadam totius Ecclesiæ sanctione fuisse institutas, quis non videat nonnisi ab Apostolis & Apostolicis viris originem habere potuisse, a quibus per universum constitutæ Ecclesiæ veluti a communi fonte descendant? Vero autem simile non est pugnantia cum Christi Religione Apostolos docere, atque inculcare voluisse. Rursus cæremoniæ Baptismi, idem de aliis dicendum, ea menti offerunt, quæ Christianam fidem doceant, eamdemque foveant, & augeant. Exorcismi significant libertatem a Dæmone, quam per Christum acquirimus, abrenunciationes Satanæ de Officio hominis Christiani Baptizatum monent, immersio Christi sepulturam memoriæ offert, & ut alia omittam, salivæ usus Christi miraculum indicando, quo cæco sputo visum reddidit, docet nos, Baptismum lumen afferre, quo cælestem veritatem percipiamus. Hæc vero Christianæ fidei, spei, atque caritati non nocent, sed prosunt.

Dicent, nefas esse, Christianos ad egena & infirma mundi elementa revocare, scilicet, externis ritibus quidquam menti offerentibus, puerorum instar ad credendum, & Deum colendum allicere & trahere. Hæc enim propria veteris legis œconomia erat, quæ fuit per Evangelii libertatem sublata. *Lex illa*, inquit Apostolus ad Galat. c. 3. *Pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. At ubi fides jam venit, non sumus sub pædagogo*, idest non trahimur amplius per cæremonias ad credendum, Deumque colendum.

Sed nemo dicet, cæremonias, quas ratione Ecclesia præscribit, usurpatas: egena appellari posse, & infirma mundi elementa. Hæ enim, ut dixi, ad augendum in nobis interiorem Dei cultum referri debent, neque spes salutis nostræ in exteriori earumdem certiee & usu ponenda est. Hoc sensu Apostolus veteris legis cæremonias egena & infirma mundi elementa appellavit, non vero quatenus excitabant, & fovebant in hominibus fidem in Christum venturum, qua fide Abrahamum justificatum fuisse, capite illo docet, ubi etiam eos, qui ex fide sunt, omnes filios Abrahæ appellat. Infirma quoque & egena elementa vocavit, postquam fides illa venit, quam fovere debebant. Hac de causa dixerat, *ubi venit fides*, hoc est Christus, quem futurum cæremoniæ illæ significabant, *jam non sumus sub pædagogo*, nempe sub cæremoniis illis, quæ homines puerorum instar per sensus ad credendum Christum futurum excitabant. Itaque veteris legis cæremoniæ, nuda, egena & infirma mundi elementa factæ sunt, postquam ea fuere destitutæ virtute, qua salutarem fidem in hominum cordibus excitabant. Egena quoque & infirma elementa vocavit, quæ superstitionis & idololatriæ caussa adhibentur, eadem epist. c. 4. v. 8. & 10. nullibi vero scribit, nefas esse Christianis ritibus uti, qui menti offerant, quæ Christus pro nobis gessit, collata nobis a Deo beneficia, vel quidquam aliud, quo hominis erga Deum amor & cultus foveri & augeri queat. Imo Pauli ætate jam cœperat usus signi Crucis ad revocandum in memoriam Christum in Crucem pro nobis actum, trina immersio in Baptismo ad significandum Christi corpus triduo fuisse sepultum, festum Paschatis, Pentecostes, ac etiam cujuslibet diei Dominicæ ad memoriam recolendam Christi resurrectionis, adventus Spiritus Sancti &c. Et præter alios ritus, quos infra indicabimus, constat in precandi modo, tum Paulum, tum Apostolos reliquos imitatos fuisse Judæos.

PROPOSITIO II.

In Christi Ecclesia vera inest instituendorum rituum potestas.

HIC pro comperto habemus, Christum Dominum septem instituisse Sacramenta, idque a nostris Theologis adversus Novatores abunde demonstratum statuimus. Contendimus vero, Ecclesiæ potestatem fuisse concessam instituendi ritus, tum in Sacramentorum administratione usurpandos, quibus non modo ordini & decori sacræ functionis consuleretur, sed etiam gratiæ indicarentur, quas homines per hujusmodi Sacramenta reciperent, tum etiam, quibus locus, tempus, & modus divini cultus præscriberetur, vel ea hominibus offerentur, quibus virtutum exercitium facilius fieret, Deique gloria & cultus amplificari posset. Id vero facile demonstratur.

Primum, quia Deus Ecclesiæ suæ animarum curam concredidit, voluitque, ut eas regeret, atque in æternæ felicitatis consequutionem dirigeret. Necesse ergo est, tantam ei dederit auctoritatem, quanta ad hujusmodi directionem necessaria est. Neque enim Deus vult finem, quin media ad finem comparandum necessaria suppeditet. Ad id vero necessaria est potestas instituendi ritus, quibus hominibus ea per sensus offerat, quæ, vel Dei majestatem, vel Dei beneficia aut gratias, quas nobis concedit in memoriam revocando, ad adorandum, & diligendum Deum, & ad pietatem colendam, excitent atque determinent; sive, ut clarius loquar, necessaria est Ecclesiæ potestas ea hominibus suggerendi & proponendi, quæ utilia sunt ad beatitudinis consequutionem; sunt autem ritus utiles, imo in hac providentia etsi non necessarii, ut in postrema superioris capitis propositione demonstravimus.

Deinde Christus Dominus Joannis cap. 6. exemplo præmonstravit suo cæremoniarum usum, dum luto usus est, ut cæco Siloe visum restitueret. Atque hinc similes instituendi cæremonias fecisse Ecclesiæ suæ potestatem facile patet. Nam Matt. 12. & Lucæ 10. Apostolis, discipulisque fugandi dæmones, sanandique morbos potestatem concessit, ergo & auctoritatem instituendi cæremonias, quas in hujusmodi potestatis usu adhiberent. Ejusmodi sunt impositio manuum, qua Ananias usus est ad curandum Saulum recenter ad Christi fidem conversum, de qua actis Apostolorum, atque exorcismi ad expellendos dæmones, insufflationes, aliique ritus, quos cum semper, ac ubique terrarum Ecclesia usurpaverit, nonnisi Apostolis referre possumus acceptos. Rursus an non Apostoli fuere Christi Ministri, ac Mysteriorum Dei dispensatores, ut habetur ad Cor. 2. c. 4. quis ergo credat auctoritatem a Deo non accepisse necessariam ad hujusmodi obeundum ministerium? At hæc secum potestatem ferebat ordinandi disponendique sacras functiones, instituendique cæremonias ad ea menti offerenda destinatas, quæ mysteria, atque beneficia memoriæ offerrent: quæ fidelibus contemplanda essent. Hinc Apost. Paulus, in supra laudata Epist. August. teste in Epist. ad Januar. Corinthiis pollicetur, se ordinem modumque dispositurum fuisse, quo Eucharistia sumenda esset, dum ad ipsos venisset: *Cetera*, inquiens, *cum venero disponam*, Eadem habet Trid. Syn. sess. 13. c. 2.

Præterea, Ecclesia semper potestate instituendi ritus usa est, adeoque eam a Christo Domino accepit: neque enim est verisimile Apostolos, eorumque discipulos potestatem sibi usurpare voluisse, quam a Deo non haberent. Plures instituisse ritus Apostolos, ex constanti & perpetua omnium sæculorum traditione constat. Ex Apostolis enim originem ducunt nonnulli dies festi, scilicet Paschatis, Ascensionis Christi in cælum, Pentecostes, ac dies Dominicus, jejunia nonnulla, puta antepaschale, ac forsitan etiam quartæ & sextæ feriæ jejunium; item mos ille, quo prohibemur, Eucharistiam sumere non jejuni; aliæque liturgiarum preces, trina immersio, insufflationes, unctionesque, & aliæ tum Baptismi, tum aliorum Sacramentorum cæremoniæ, quas Ecclesia ubique ac semper usurpavit, nec tamen ab aliis accepisse, quam ex Apostolis, unde fides, ritusque per universum orbem a primis Ecclesiæ temporibus propagati, originem trahunt, ut Augustinus Epist. 54. alias 118. ad Januarium invicte demonstrat. Ritus autem dictos, indicatos legimus a Justino prope finem Apologiæ ad Antoninum Pium, ubi etiam commemorat sacros Christianorum conventus, concionum, precumque ordinem, benedictionem Antistitum, aquæ vinique oblationes, ac sacræ Liturgiæ cæremonias: ab Irenæo, Athenagora, Tertulliano lib. de cor. milit. cap. 3. lib. de Bapt. & aliis, a Cypriano Epist. ad Magnum; & Clemente Alexandrino, aliisque trium primorum sæculorum Patribus; atque eorumdem rituumque præscriptos habemus in Constitutionibus, & Canonibus, qui Apostolorum nomine circumferuntur, in quibus Ecclesiæ disciplinam contineri, quæ ab Apostolis & Apostolicis viris orta, pro Ecclesiæ regula primis temporibus habita sit, nemo negare potest.

Constat etiam, Ecclesiam deficiente miraculorum copia, ac primorum Christianorum fervore, progressu temporis ritus auxisse, ut frequentius in hominum memoriam Dei gratias ac beneficia, & majestatem revocando, pietatis in eumdem fervorem excitaret, eosque fortius ad Dei cultum percelleret. Auctos ita fuisse Ecclesiæ ritus, testantur Patres quarti & quinti sæculi; Sacramentaria tum Gregorii Magni, tum aliorum, qui a septimo sæculo apud Latinos scripserunt; ac Euchologia, quibus a mille & amplius annis utuntur Græci.

PROPOSITIO III.

Hujusmodi Ecclesiæ potestas cum auctoritate conjuncta est ferendi leges.

ID facile ex eo patet, quia potestas hæc Ecclesiæ omnino necessaria est. Ut enim regat atque in æternam felicitatem dirigat hominem, qui & veram erga Deum pietatem & suam in eo beatitudinem negligere habere propensus est, necesse est, ea præcipere possit, quæ homines ab iis removeant & distrahant, quæ huic comparandæ felicitati impedimento sint, & quæ illius consequutionem faciliorem faciant. Si enim in eo, qui civili societati præsit, necessaria est ferendæ legis potestas, qua homines ad præscriptos civitatis & Imperii fines legibus dirigantur; cur in ea societate necessaria non erit, quæ Deo ipso jubente homines in infinite præstantiorem finem, hoc est, in æternam felicitatem dirigere debet? Sicut enim

enim sine civilibus legibus, quæ impedimenta removeant, ac faciliorem reddant observationem legis naturalis, optata tranquillitas in societate haberi non potest, ita sine legibus, quæ removeant ea, quæ impedimento sint, ac promptiores homines reddant ad servanda divina præcepta, ad virtutum exercitium, & Dei cultum, difficile admodum, ac ne vix quidem regi ac dirigi possent animæ, in æternam beatitudinem. Cum nemo neget hinc Deum dedisse summis imperantibus potestatem, quod medium sit ad tranquillitatem illam procurandam, quæ est imperii finis; quis neget, eamdem potestatem dedisse iis, quos animarum constituit Rectores, voluitque, ut eas per apta media in summum bonum, cujus unice possessione beati sumus, dirigerent?

Sed non desunt in Scriptura argumenta, quibus hanc ex Deo accepisse potestatem demonstretur. Nam Christus, quos Apostolos discipulosque suos delegerat, docere jussit omnes Gentes, Matth. c. ult. Ac eorum, qui credere in Christum vellent, Pastores declaravit, dum Petro dixit, *Pasce oves meas*, Joan. 21. *Deinde Claves dedit ei Regni Cælorum*, Matth. 16. Solvendi, ac ligandi potestatem, ac facultatem dimittendi peccata, Matth. 18. Ubi vero ligandi, solvendique potestatem fecit, declaravit, peccantem fratrem, qui post trinam monitionem Ecclesiæ parere noluerit, (id enim significant verba illa *si Ecclesiam non audiverit*) habendum esse veluti *Ethnicum & Publicanum*, hoc est, veluti a communione & fidelium societate dejectum. Pastoris vero ovium curam habentis allegoria, juxta Scripturarum phrasim, supremam significat potestatem, 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 11. v. 2. ubi *Pasce*, inquit Dominus, *populum meum Israel*, *& tu eris Princeps super eum*. Et potestas clavium summam indicat potestatem designat. Nam Isai. 22. cum Deus a Sobna in Eliacim summam potestatem transtulit, ait, *vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum: quid tu hic? expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te, & vocabo servum meum Eliacim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus, & dabo clavem domus David super humeros ejus; & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat*. Dubitari autem non potest, quin Deus pastores, quos in Ecclesiis posuit *ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi*, ad Ephes. 11. semper in Ecclesiis futuros esse vellet, & quin semper apud eos illam clavium potestatem esse voluerit, quam pro regendis suis ovibus tradidit. Itaque si Christus, dum Ecclesiam fundavit, ministros quos in ea posuit Pastores declaravit, ac pastores, qui claves haberent Regni Cælorum, qui ligarent, ac solverent, qui e societate expellerent sua inobedientes; quis dubitet, quin summam eis dederit potestatem, quæ pastoritio munere, ac clavium traditione conferri hominibus a Deo consuevit?

Immo hanc contulisse Christus ipse declarat Lucæ 10. v. 16. dum Apostolis dicit, *qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit*: Audire vero latine apud Tullium, Quintilianum, & Alphonsum Jurisconsultum *L. arbit. ex compromisso, digest. de recept. arbit*, ut & Græce ἀκούειν sive ὑπακούειν, & Hebraice *sciamah* idem sonat ac obtemperare, & præcipienti parere. Itaque in ipsum Christum contumax est, qui Ecclesiæ jussa observare detrectat. Ergo quæ statuit ac præcepit Ecclesia, per factam ipsi a Jesu potestatem constituit & præcipit. Quamobrem Apostolus Paulus ad Hebr. XIII. v. 17. postquam præpositos appellavit animarum Pastores, *obedite*, inquit, *præpositis vestris & subjacete eis?*

Denique annon constat ex eisdem Scripturis, & constanti atque perpetua traditione, Apostolos, eorumque successores, ut e pastoreo atque accepta a Christo potestate clavium, usos semper fuisse in iis, quæ ad fidem & disciplinam Ecclesiæ, vel ad tollenda scandala pertinerent? De iis enim rebus leges ab Apostolis, tum singulis, tum communi consilio communitas, tota pene sacræ historiæ series evincit; hujusmodi autem constitutiones partim scriptæ, partim non scriptæ fuerunt. Nota res est ex Apostolorum actis, quæ pro subrogando Apostolo in locum Judæ, & pro institutione diaconorum in curam viduarum egerint, ac celeberrima illa lex, de qua cap. 15. quæ pro decernendis oris de legibus controversiis constituta fuit per hæc verba: *Visum est Spiritui Sancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione*. In iisdem actis, c. 16. memoratur S. Paulum Syriam & Ciliciam perambulasse, *confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum. & Seniorum* τὰς διατάξεις, idest, *Constitutiones*. Accedit etiam quod ibidem subnectitur de eodem Paulo atque Timotheo: *Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & Senioribus, qui erant Hierosolymis*. Ubi Glossographus post veteres omnes Ecclesiæ utriusque Doctores *dogmata* recte interpretatur *statuta*. Mitto præcepta circa mores, tum publicos tum privatos, quæ passim in Apostolorum scriptis occurrunt. Quis ignorat pro regenda Ecclesia plura verbo constituisse, quæ litteris non sunt consignata? Id sane indicat Apostolus dum 1. ad Cor. 11. se cetera, quæ ad disciplinam spectarent, dispositurum pollicetur, & dum 2. ad Thess. 2. ait, *state, & tenete Traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolam*. Hæ traditiones in græco textu vocantur παραδόσεις, id est præcepta. Ecquis neget ab hujusmodi præceptis ortum ducere jejunii nonnulla, ac cæremonias quamplurimas semper & ubique in Ecclesiæ servatas, veluti suprema quadam lege institutas. Præterea Paulus incestuosum Corinthium tradidit Satanæ, aliosque improbos Ecclesiæ communione privavit, atque e fidelium societate dejecit.

Neque solum Apostoli, sed eorum successores hac eadem potestate leges ad Ecclesiæ disciplinam moderandam tulerunt. Quis enim ignorat legibus etiam prioribus sæculis canones ab Ecclesiæ Pastoribus fuisse conditos, quos veluti leges venerarentur? De iis Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, & Eusebius in sua hist. Eccl. passim meminere. Nec solido fundamento eorum caret opinio, qui plerosque canones, & constitutiones, quæ Apostolorum nomine circumferuntur, a latis antiquis illis temporibus ab Ecclesia legibus desumpta fuisse, tuentur. Immo si Apost. accepta referendi non sunt, quæ in illis statuta sunt, pleraque saltem, ab eorum suisse

suc-

successoribus primis saeculis constituta, asserere oportet. Quae cum ita se habeant, nullus superesse videtur dubitationi locus, quin Christus Ecclesiam instituendo suam, ei vim, seu facultatem fecerit, qua Leges ferret ad Dei cultum, ad retrahendos homines a vitiis, eosque ad virtutis exercitium alliciendos necessarias. Videndum itaque, in quo haec resideat potestas. Occurrunt statim Novatores, Grotius praesertim, & Puffendorfius, qui summis Imperantibus haec unice jura competere impudentissime asserunt. Hos refellit.

PROPOSITIO IV.

Potestas circa sacra a Deo Ecclesiae concessa non inest in saeculi Principibus.

Demonst. Nemo negat potuisse Christum Dominum Ecclesiae jura, sive illius regendae potestatem summis imperantibus tradere, sive eam ita constituere potuisse, ut tota imperio subjecta esset atque a supremo Principe regeretur. Immo cum cujusque sit hominis cor in manu ejus, & quocunque velit trahat illud, Reges ipsos poterat Apostolos, Pastores, rectoresque Ecclesiae suae religere ac destinare. Sed non ita fecit. Nam Apostolos elegit duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos, ut eos, qui suam vellent fidem profiteri, in illam societatem conjungerent, in qua ipsi, Christi potestate atque nomine, Pastores essent, ligandi solvendique, ac clavium potestatem habeant. Hos ad omnes Gentes misit, atque ad Reges ipsos, & Praesides, ut hos etiam, si vellent, Christi oves facerent, atque potestati ipsis concreditae quoad Dei cultum, aeternaeque salutis consequutionem subjectos declararent. Et sane annon ut Populus, ita Principes, ac Reges ad oves spectant, quas ii regere debeant, quibus Christus dicit: *Pasce oves meas?* Ii sane quoad spiritualia & aeternae salutis consequutionem omnibus Christi ovibus dominari debent, ac leges praescribere, qui ligandi, & solvendi, atque clavium potestatem acceperunt. Sed videamus, quaenam fuerit illorum Regum ac summorum Principum sententia, qui omnium primi christianam religionem susceperere, & qua ratione a viris illis sanctis, qui christianam iisdem demonstraverunt doctrinam, Ecclesiae, ejusque forma atque jura exposita fuerunt. Verisimile non est aut Principes pati voluisse, jura imperii ipsis debita violari, aut sanctos illos Antistites eam voluisse sibi in Reges & Principes potestatem usurpare, quam Christus non dedisset, & quae odiosam Principibus Christi Religionem reddere potuisset. Constantinus omnium primus Christianorum Imperator, teste Eusebio lib. 3. de vita Constantini cap. 10. in Concilio Nicaeno non prius assedit, quam Episcopi ut sederet annuissent. Et absoluto Conc. Epist. misit ad omnes Ecclesias, quam idem Eusebius ibid. refert, in cujus fine haec leguntur: *Quae cum ita sint, caelestem gratiam, & divinum mandatum libenter suscipite. Quidquid enim in Sanctis Episcoporum Conciliis geritur, id nunc ad divinam referendum est voluntatem.* Theodosius Junior in Epist. ad Synodum Ephesinam, *nefas est*, inquit, *qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum Ecclesiasticis negotiis, & consultationibus sese immiscere.* Similia habet Martianus Imperator L. nem. cap. de Summa Trinitate & fide Catholica.

Et omnium legum peritissimus Justinianus novell. 83. leges civiles dixit non praecedere, sed sequi oportere leges Ecclesiasticas, *secundum sacras*, inquiens, *& divinas regulas* (ita canones appellat) *quas etiam nostrae leges sequi non dedignantur*: & in Authentic. Const. CXXIII. c. 7. haec habet, *si Ecclesiasticum negotium sit, nullam communionem habent civiles magistratus cum ea disceptatione, sed religiosissimi Episcopi secundum sacros canones finem imponant.* Ut alios vero praetereamus, unus sufficiat Basilius Imperator, qui in VIII. Synodo ita loquitur: *De vobis autem Laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute conversamini, quid amplius dicam non habeo, quam quia nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis caussis sermonem movere, neque penitus resistere integritati Ecclesiae, & universali Synodo adversari. Haec enim investigare & quaerere Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui ligandi, & solvendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & caelestes adepti sunt claves: non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari vel a ligamento solvi egemus.* Tom 8. Conc. pag. 1154. Vides ergo non unum, sed plures, & quotquot de christiana religione recte sensere Principes, ita Christianam fidem professos fuisse, ut Ecclesiam instar Reipub. a Christo institutam crederent, in qua ipsi oves, Ministri vero quibus claves traditae fuere Regni Caelorum, Pastores essent.

Sed rem clariorem faciunt editi hac de re Ecclesiae canones, Patrumque illorum sententiae, qui primis Christianis Principibus Christi fidem exposuere. Quis credat sanctissimos illos Pastores, qui Principes illos vel recenter ad fidem conversos, vel qui subditos plerosque haberent Idololatras ac Christiani nominis infensissimos hostes, in Christiana religione instituendos susceperint, vel in conciliis edere voluisse canones, aut ea palam illis inculcare quae jura a Deo illis concessa turbarent & infringerent, & quae contra divinam institutionem eosdem Ecclesiae tribunali, ac Senatui subjectos facerent? Igitur Patres illi persuasi esse debuere eam fuisse Christi Ecclesiae formam, eaque jura, quae ipsi explicarent. Neque credibile est priorum temporum Antistites, qui fuere patientiae, humilitatis, & caritatis exemplar, & qui dum Pastoris munus susciperent sese paratos ostendebant ad subeundum pro Christi fide ac veritate martyrium, superbiae quodam fastu jus sibi usurpare voluisse, quod ex Deo non accepissent, & onus voluisse indebitum Principibus summis imponere. At ii omnes unanimi consensu tradidere Laicos etiam Principes ac Reges oves esse, quae Ecclesiae Pastoribus subsint, & in iis quae ad fidem & religionis disciplinam spectant parere debeant. Ex Canonibus autem nonnullis tantum referam. Gratianus dist. x. cap. VII. hunc refert ad Imperatores Constantinopolitanos directum. *Libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subjicit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim & nobis potestatem dedit & principatum multo perfectiorem Principatibus vestris.* Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem dist. XCVI. cap. 10. *Duo sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas: in quibus tanto gravius est pondus Sa-*

cer-

cerdotum ; quante etiam pro ipsis Regibus in divino sunt reddituri examine rationem. Gregorius Magnus ad Episcopum Metensem dist. 69. can. 9. *Quis dubitet Sacerdotes Christi Regum & Principum omnium fidelium patres, & magistros censeri? Nonne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum sua potestati subjicere, a quo credit, non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse, & solvi?*

Venio nunc ad Patres, atque rem ab Ignatio exordior viro Apostolico, atque Joannis Apostoli discipulo. Is antequam Principes essent, qui Christianam doctrinam profiterentur, in epistola ad Philadelphios hæc scribit: *Principes subditi estote Cæsari, milites Principibus, Diaconi, Presbyteris, Presbyteri & Diaconi atque omnis Clerus, simul cum omni Populo, & Militibus, atque Principibus, sed & Cæsares obediant Episcopo, Episcopus vero Christo, sicut Patri Christus: & unitas per omnia servetur*. S. Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, ita Osium Cordubensem Constantinum Magnum in Nicœna Synodo allocutum fuisse scribit: *Desine, quaeso, Imperator: ne te misceas Ecclesiasticis: neque nobis in hoc genere præcipe: sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ; ita & tu cave, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias*. Post hæc Osii verba Athanasius ipse subnectit: *Quando a condito ævo auditum est, quod judicium Ecclesiæ auctoritatem suam ab Imperatore acceperit? aut quando unquam hoc pro judicio agnitum est?* S. Ambrosius ep. 33. sic Valentinianum Imperatorem affatus est: *Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea, quæ divina sunt, imperiale aliquod jus habere; noli te extollere, si vis diutius imperare. Esto Deo subditus: Scriptum est enim*: quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. *Ad Imperatorem palatia, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum*. Habes itaque antiquiores Patres non solum exponentes Ecclesiæ jura penes Sacerdotes esse, sed & Principes ipsos ne iis sese immiscerent prohibentes, ac divinam illis minitantes vindictam, dum ea sibi usurpare prætenderent. Quæ cum ita se habeant, quis non videat Novatores illos qui summis imperantibus jus erga sacra impudentissima adulatione adjudicant, fundatam a Christo Ecclesiam penitus evertere, atque destruere?

PROPOSITIO V.

Potestas erga sacra, sive jus ferendi Leges ad Dei cultum & Ecclesiæ disciplinam pertinentes a Christo Ecclesiæ sua collatum in solis Episcopis residet, qui jure divino Presbyteris aliisque Ministris superiores sunt.

UTraque propositionis pars vel ex iis quæ hactenus sunt disputata facile comprobari posset. Sed ut in re maximi momenti nil intactum remaneat, rem hic luculentius exponere, ac novis argumentis demonstrare operæ pretium esse existimavimus. Itaque pars prior in hunc modum demonstratur. In iis potestas inest regendæ Ecclesiæ, Ecclesiasticasque Leges condendi, qui a nostra ætate ad exordium usque Religionis christianæ eam semper veluti a Christo sibi traditam exercuerunt. Hac enim via, & datam a Christo potestatem, & genus hominum in quo eamdem collocaverit, certo cognoscimus. Episcopi vero Ecclesiarum Pastores ritu a Christo instituto ordinati, a nostra ætate usque ad Apostolos, per quos Christus fundavit Ecclesiam, potestate, quam a Christo accepisse certo crediderunt, Ecclesiam rexere, legesque ad ejus disciplinam spectantes condiderunt. De Episc. qui modo in Occidente sunt & communionem servant cum Ecclesia Romana, id vocari nequit in dubium, cum inter fidei articulos habeant, potestatem hanc ex Deo habuisse per legitimam ordinationem, & cum eam singuli in suis exerceant Diœcesibus, & communi consilio in Conciliis, Græci quoque illi, qui schisma sectantur auctore Photio inceptum, absolutum vero a Michaele Cerulario, Jacobitæ sive Syri, sive Armeni, sive Cophti, sive Abyssini, qui Dioscorum sequuntur in Chalcedonensi Synodo damnatum & ex Ecclesiæ sinu depulsum, ac Nestoriani, qui in Chaldæa, Perside, atque in variis Provinciis Indiæ Orientalis hæresim Nestorii in Ephesina Synodo anno 431. damnatam tuentur, ii, inquam, omnes in Syria, Ægypto, Æthiopia, Armenia, Chaldæa, Perside, aliisque remotis regionibus Episc. habent, qui se hanc per legitimam ordinationem a Deo accepisse potestatem credunt, eamque exercent. Id vero palam facit undecimo, octavo, immo & quinto Ecclesiæ sæculo fuisse in toto terrarum orbe Episcopos, qui hanc sibi adjudicarent potestatem, eamque a Deo esse certo existimarent. Fac enim deinceps hanc sibi usurpare cœpisse auctoritatem. Vel omnes uno eodemque tempore unanimi consensu in id consenserunt, vel una prius in Ecclesia hæc usurpari jura cœperunt, in cujus deinde sententiam aliæ successu temporis venere. Quis vero convenisse refert Episc. omnes non solum locorum distantia, & linguarum varietate, sed & omnimoda communione invicem separatos, qui de re hac deliberarent, omnesque in hanc sibi usurpandam potestatem conspirarent? Fieri ne id potuit, quin ulla tam numerosi conventus, tamque mirabilis consensionis memoria remanserit? Neque credibile est unam Ecclesiam hanc sibi tribuere cœpisse potestatem, quam aliæ deinceps sint imitatæ. Nam præterquam quod hujus novitatis nullum vestigium adest, quænam hæc fuit? Latina? Quis vero credat novitatem hanc nullo Episcopo, ac Principe nullo obsistente & reclamante, in universam latinam Ecclesiam induci potuisse? Quis dicat Græcos immani odio Latinos horrentes Armenios, Cophtos, Abyssinos, Nestorianosque veluti hæreticos ab illis damnatos, voluisse, ac potuisse sine ulla oppositione novitatem ab illa excogitatam amplecti, & quidem tanta circumspectione, ut ne uni quidem vel Ecclesiastico, aut prophano Scriptori res nota fuerit, ut scriptis consignaretur? Itaque necesse est asserere ac omnino pro comperto habere, non aliam fuisse quinto sæculo de auctoritate & potestate Episcoporum universæ Ecclesiæ fidem, atque sententiam, quam ea, quæ in Romana, in Græca, ac in tota Orientali Ecclesia nostra hac ætate viget. At eamdem sibi inesse credidere, ac usurpavere potestatem Episcopi omnes quarti, ac trium priorum sæculorum.

Notæ

Notæ enim fuere leges sive canones a totius orbis Episcopis conditi in Concilio Constantinop. I. ann. 381. & Nicæno I. an. 325. Nec opus est verbis, ut ostendatur, eadem potestate sacros Antistites usos fuisse illo eodem sæculo in Gallia, in Hispaniis, in Africa, & in Asia, cum sint omnibus noti canones Conciliorum Carthaginensium, Arelatensium, Eliberitani, Antiocheni, Neocæsariensis, Sardicensis &c. Sed ne novatores nostri Lutherani, Calviniani, ac hujusce surfuris reliqui fingant, hoc sæculo in quo pax Ecclesiæ concessa fuit, Ecclesiæ Pastores hanc superbo quodam fastu sibi vindicare, ac usurpare cœpisse potestatem, in medium proferemus priorum sæculorum exempla. Mitto Concilia celebrata in Africa sub Agrippino, & Cypriano, in Asia sub Firmiliano Cæsareæ Episcopo, & quæ Stephanus in caussa rebaptizantium egit, aliaque Concilia, in quibus canones pro Ecclesia regenda conditi fuere. Eusebius lib. 5. hist. Eccl. c. 24. & 27. scribit a Victore Romano Pontifice sub finem sæculi secundi Theodotum Byzantinum Coriarium de Christo male sentientem, ejectum ex Ecclesia fuisse, ortamque de tempore celebrandi Paschatis controversiam, indictis cum Romæ, tum alibi Synodis, compositam ab eodem, ac Asiaticos Judaico more luna 14. Pascha celebrare perseverantes, a communione segregasse; Constitutiones denique ac canones, qui Apostolorum nomine circumferuntur, partim ex Apostolicis regulis, partim ex decretis Synodorum primis temporibus ab Episc. celebratarum, originem trahere, celebriorum Auctorum opinio est. Quæ sane ostendunt ab hac ætate nostra ad Apost. usque, Episc. semper potestatem exercuisse decernendi disciplinam Ecclesiasticæque Leges condendi, ac certo credidisse Christum hanc eis pollicitum fuisse, ac per legitimam manuum impositionem contulisse. Id autem satis superque esset ad rem conficiendam, cum verisimile non sit tot doctos sanctissimosque viros, qui Ecclesiis præfuere, aut potestatem quam non haberent superbia & ambitione quadam attentare sibi voluisse, aut jura ignorasse, quæ sibi competerent. Sed opus non est conjecturis. Nam Scriptura ipsa rem extra omnem controversiam ponit. Hæc enim, ut supra ex Paulo notavimus, positos esse a Deo in Ecclesia Pastores, atqui Ecclesiæ autem Pastores semper & ubique habiti sunt Episcopi, quos Actorum xx. Spiritum Sanctum posuisse legimus, *ut regerent Ecclesiam suam*. Potestas autem, quam loquimur, pastorum est, quibus pascendi Christi oves munus concreditum est, quibusque ligandi, & solvendi, clavium que potestas promissa fuit. Atque hinc Richerii quoque refellitur hæresis, qui toti Ecclesiæ potestatem clavium collatam finxit, Petro vero, Apost. & Episc. instrumentaliter, & ministerialiter tantum, seu quoad executionem.

Venio nunc ad alteram partem. Et quamquam ex hucusque disputatis facile patet Episcopos jure divino esse non solum Christiana plebe, sed etiam Presbyteris, & Diaconis superiores, tamen ut in re maximi momenti nil prætereamus, quod ad perspicuam illius dilucidationem conferat, novam demonstrationem afferemus. Principio vero animadverto, ex supra allatis argumentis ostendi eamdem fuisse ab exordio, ac nunc est, Ecclesiæ formam, nec variationis minimum designari a Novatoribus posse, quibus quidem si addatur, Epiphanium hæresi 75. & August. de Hær. num. 53. Arium inter hæreticos recensere, quod asseruerit *Presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni*. Hæreticos deinceps ob hanc opinionem VVicleffum, Calvinum, aliosque fuisse ab Ecclesia declaratos, facile intelligitur Ecclesiam credidisse semper habere Episcopos a Deo auctoritatem, potestatemque, qua Diaconis, Presbyterisque præsint. Nam Novatores nostræ assertionis novitatem, immo & initium assignare nequeunt nos vero demonstramus illorum sententiam, cum primum innotuit, continuo erroneam, hæreticamque habitam fuisse atque damnatam. Sed videamus alia argumenta.

Occurrit primo loco ipsum Episcopi nomen, quod cum ab ἐπὶ, *super* & σκέπτω *considero, aut speculor*, originem trahat, idem sonat, ac *superinspector*, & *speculator*. Episcopi nomine in veteri testamento appellabatur, qui Levitis præesset. Esdræ 11. cap. xi. 12. Ab Ethnicis Diis suis, quos universarum rerum Rectores putabant, illud idem nomen fuisse tributum, ostendit in annot. ad 1. can. Apostolicum Beveregius testimoniis Homeri, Plutarchi, & Herodiani; ubi observavit etiam *Episcopos* nominari consuevisse viros, qui rebus administrandis præficerentur, idque ex Plutarcho in Numa, & Cicerone lib. vii. ep. 11. ad Atticum. Itaque vel ex ipso Episcopi nomine constat his commissi populorum ac fidelium regimen, & præfecturam, quod ipse Paulus demonstravit, dum act. 20. v. 28. Ecclesiæ rectoribus dixit: *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. In Apocalypsi cap. 2. Episcopi vocantur *Angeli* Ecclesiarum, non alia de caussa, nisi quia Evangelium annunciabant, & eminenti præditi erant auctoritate. Angeli enim Dei Nuncii sunt, & inter res creatas principem locum tenent. Itaque vel ipsum nomen dignitatem auctoritatemque designat.

Deinde ritus ipse quo ab Ecclesiæ exordio Episcopi promoveri ad hujusmodi ordinem consueverunt, Presbyteris gradu, dignitate, ac potestate superiores esse demonstrat. Presbyter ab uno Episcopo, Episcopus vero a duobus, vel tribus aliis ordinari debere id vero, ex consuetudine semper ac ubique recepta, & ex antiqua ab Apostolis orta Lege. Hinc enim inculcatam legimus can. 21. Concil. Arausicani, can. 4. Concil. Arelatensis, can. 4. Concil. Nicæni 1. can. 1. illorum, qui Apostolici appellantur, ex eo, quod inter antiquas, Apostolicas quoque nonnullas constitutiones complectantur, inter quas Legem de ordinando Episcopo a duobus vel tribus aliis, jure meritoque recensemus. Tum quia, cum hæc semper, ac ubique locorum viguerit, nec ex nova totius Ecclesiæ determinatione post Apostolorum ætatem constituta ostendatur, ex ipsis Apostolis derivata præsumitur, tum etiam quia hac fuisse ratione ordinatum Timotheum Paulus, prima ad ipsum data Epistola per hæc verba significat: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*. Quæ sane verba, præmissa perpetua illa, & constanti totius Ecclesiæ consuetudine de Episcopo a duobus, vel tribus aliis ordinando, satis apte interpretantur de electione & deputatione Timothei ad Episcopatum per prophetiam, & de gratia quam in susceptione ordinis accepit ab Episcopis cum impositione manuum collata,

Nam

Nam Episcoporum cœtus, & collegium passim presbyterium appellatur; imo cum presbyterium Ecclesiæ senatum exprimat, nil aptius dici posse videtur ad cœtum Episcoporum designandum. Si Ecclesia viventibus Apost. ritu quodam splendidiori, ac nobiliori, Episc. ordinari præcepit, horum ordinem presbyteratu digniorem, altioremque habuit; Episcoposque a Deo Presbyteris superiores constitutos, ostendit.

Ac ita revera esse jurisdictio illa demonstrat, quam semper, & ubique in presbyteros exercuere. Nam presbyteris a primis temporibus vetitum fuit de una in aliam Parœciam migrare absque proprii Episcopi permissione, can. 12. Apost. ac omnia ad nutum Episcopi administrare jubentur, can. 33. quod & Tertullianus quoque asserit lib. de Bapt. cap. 17. Rursus jus eis competit ordinandi Presbyteros aliosque Ministros, ut veterum omnium Scriptorum, omniumque antiquorum canonum consensu constat. Quamobrem hæc veluti certo & explorato principio constituto, Epiphanius adversus Arianos concludebat, Episcopos a Deo Presbyteris superiores esse constitutos, quod Episcopi potestatem acceperant creandi presbyteros, non vero contra: & Athanasius Iscarum accusatorem suum presbyterum fuisse negabat, quia a Colluto ordinem susceperat, qui non erat Episcopus. Itaque si Episcopi nomen inditum est, quo juxta Hebræorum, Græcorum, Latinorumque loquendi rationem, is indicatur, qui sacrorum supremus sit moderator, quique aliis ministris præsit, si ritus quo in hujusmodi ordinem cooptatur, eorum supra presbyteros dignitatem significat, si jus ab exordio Ecclesiæ habuit ordinandi, ac veluti sibi filios credit, presbyteros, si presbyteris aliisque Ministris veluti subditis imperavit: perspicuum argumentum est, Episcopos a Deo institutos fuisse, ac ea donatos auctoritate, & potestate, qua plebi, Ministris, Presbyterisque præsint, & quoad regimen Ecclesiæ dominentur. Hinc a Dyonisio Areopagita de Eccl. Hierar. cap. 5. Episcopus divinus Pontifex, cui presbyteri parent, & ab Auctore Const. Apost. l. 2. c. 18. & 26. Episcopus dicitur, qui omnium curam gerit, vocaturque credentium *Dux*, *Princeps*, *Rex* atque *Dynasta*. Quis ergo dubitet, quin Episcopi sint, quibus jus pascendi, ligandi, ac solvendi, claviumque potestas concessa sit? Ita sane, qui quinto, & quarto Ecclesiæ sæculo scripserunt, sentiebant, quam ob rem Ariani oppositum docentes veluti novatores, ac hæretici ab omnibus habiti sunt, atque damnati. Ac eamdem fuisse antiquorum Patrum sidem facile patet. Africanam Ecclesiam id pro comperto semper habuisse, fidem faciunt Tertullianus, & Cyprianus. Ille lib. de Bapt. c. 17. *Dandi Baptismi habet jus summus Sacerdos, deinde Presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem, quo salvo salva pax est.* Alter vero in Carthaginensi synodo, cui ipse præfuit: veluti rem omnibus exploratam asserit, *Apostolis nos successimus eadem potestate Ecclesiam Dei gubernantes*. Ep. 27. docet, *Ecclesiam super Episcopos esse constitutam*; & epist. 65. ad Rogatianum, *Meminisse autem Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos Dominus elegit*. Palæstinæ, ac Alexandrinæ Ecclesiæ eamdem fuisse sententiam, Origenes, & Clemens Alexandrinus testantur, nam ille hom. 2. in Jer. de se loquens presbytero, ait, *plus a me exigi quam a Diacono, ab iis vero plus, quam a laicis, plus rursus ab his, quibus & super Diaconos & super Presbyteros commissum est regimen, principatus Ecclesiasticus*. Clemens autem lib. 3. Pædagogi c. 12. *alia præcepta*, inquit, *data sunt Episcopis, alia Diaconis*. Et lib. 6. Strom. *Et hic quoque in Ecclesia sunt progressiones Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum*. Accedunt etiam acta S. Ignatii Martyris edita ab Usserio, & Ruinartio, quæ habent, n. 4. *Honorabant enim Sanctum per Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, Asiæ civitates, & Ecclesiæ*. Epist. Ecclesiæ Smirnen. de Martyr. Policarpi, in qua Smirnensis Episcopus S. Martyr. appellatur, & demum individui catalogum exhibentes Episcoporum, qui Apostolis successere, ab Irenæo, Tertulliano de Præsc. Optato contra Donat. & Baleoii editis in quibus cum Irenæo omnes sentiunt, Episcopos Apostolorum esse successores, ab iis ordinatos esse eorumque *ordinatione, & successione* veritatem conservatam, & ad nos derivatam. Vide lib. 3. adv. hæreses Quid plura? Ignatius quoque adest vir Apostolicus, & qui Joannis Apostoli consuetudine usus fuerat. Is Epist. ad Magnesianos n. 6. Episcopum præesse Ecclesiæ ait, ac Dei locum tenere, ad Trallianos nu. 3 Eidem credentes subjectos esse oportere *tamquam Jesu Christo*: & ad Philadelphienses, ait, *attendite Episcopo, & presbyterio, & Diaconis*: ac jubet *sine Episcopo nihil facite*. Quæ cum ita sint, nemo non videt, omni ætate ac ubique terrarum semper in Ecclesia fuisse Diaconos, ac Presbyteros, præter plebem, qui Episcopo veluti supremo Rectori subjecti essent, ac Episcopos habitos semper esse veluti Apostolorum successores & tamquam ii, qui susceptam ex Deo ab Apostolis, & ab iis ad eos derivata auctoritate, & potestate Ecclesiam Dei rexerunt. Annon hæc satis superque sunt ad demonstrandum constitutam a Deo esse Hierarchiam Ecclesiasticam ac Episcoporum ordinem, qui dignitate & potestate ceteris præeminerer? Sed quæ Scriptura habet, rem extra omne controversiam ponunt. Mitto Apocalypsis loca, quibus Episcopos præfectos fuisse Ecclesiis declaratur, quibusque sublimi angelorum nomine eorum præstantia, ac auctoritas significatur; unus enim tantum textus Actor. 20. ad rem conficiendam sufficiet: *Attendite vobis*, inquit Paulus Ecclesiæ Pastoribus, *& universo gregi: in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Cum omnium sæculorum Scriptores memoriæ prodiderint a Spiritu Sancto Episcopos per ordinationem jus pastoritium potestatemque habere; cum omnes ubique gentium Episcopi hanc semper crediderint accepisse in ordinatione auctoritatem, potestatemque, quis dubitet, quin textus ille designet Deum Ecclesiam instituisse suam cum Hierarchia, quam loquimur, & in qua Episcopi jus regendi ab ipso derivatum haberent?

Nec ullum nobis negotium facessunt, novatorum adversum tam apertam veritatem sophismata. Ajunt enim Scripturam aperte docere eosdem fuisse Apostolorum ætate Episcopos, atque Presbyteros, cum presbyteri Episcopi, ac ii vicissim Presbyteri passim vocentur. Addunt præterea Clementem Romanum, Chrysostomum, & Hieronymum non agnovisse inter Episcopos, atque Presbyteros in primæva institutione discrim. Sed hæc facile corruunt si animadvertemus.

Primo, quid Episcopi, quid Presbyteri, quid Diaconi

coni nomen significet. De Episcopo diximus supra; ad Diaconum, & Presbyterum quod spectat, Διάκονος Graece, idem sonat ac Latine *Minister*, Πρεσβύτερος vero idem ac Latine *Senior*, quod aliquando aetatis, quandoque honoris, & dignitatis nomen est. Nam ad honores dignitatesque ii eligi solent, qui aetate rerumque gerendarum experientia ceteris praestent; quam ob rem Romani prudentiores ad rempublicam administrandam delectos Patres *seniores*, eorumque collegium *senatum* appellare consueverunt. Hoc posito munia expendentes Episcopi facile intelligemus, eos Christi, & Ecclesiae ministros fuisse, ac Senatum illum constituisse Ecclesiae, cujus auctoritate, & consilio omnia moderantur. Igitur si aliquando Diaconi, sive Ministri appellarentur, ut apte aliquod eorum munus explicaretur, atque Seniorum vocabulo apte itidem judicaretur viros esse, quorum coetus stabilitum a Christo pro regenda Ecclesia Senatum denotet. Itaque demus aliquando Apostolos, veteresque scriptores Ministros, sive Diaconos, & Seniores, hoc est, Presbyteros vocasse Episcopos: quis inde inferat tres non fuisse in Ecclesia ordines, & Episcopos eosdem fuisse ac simplices Presbyteros & Diaconos? Constans, & perpetua omnium saeculorum traditio, ac scriptura ipsa aperte docet tres hujusmodi ordines in Ecclesia fuisse: poterant ergo Episcopi ob ministerium, quod exercerent, vel Senatum, quem constituerent, Ecclesiae Ministri, ac Seniorum nomine donari, quin ab eadem excluderentur Ecclesia inferiores Diaconorum, & Presbyterorum ordines: non secus ac Barnabas, Andronicus, Junias, aliique a Paulo Apostoli appellantur, ob munia, quae subiere, quin nos cogant Apostolorum numerum augere. Mirum id non erit iis, qui statuant tunc rem faisse omnibus explnatam, quo casu, ex promiscua illa appellatione nulla oriri poterat confusio; ut in praesenti apud Catholicos nulla ambiguitas, ac confusio nulla occurreret, si Episcopi, vel Ecclesiae Ministri, aut Presbyteri nomine in data aliqua occasione appellarentur, ut passim contingit. Imo nequidem demonstratae assertioni obesse possit, etsi ostenderetur, aliquando Presbyteros, vel Diaconos, super Inspectores seu Episcopos fuisse vocatos, cum munus aliquando iis demandari potuerit, eo quod speculatores, inspectoresque dici potuissent. Hinc Theophilactus in Ep. ad Philip. scribit etiam Presbyteros dici Episcopos posse, *quod etiam ipsi populum inspiciant, ut purgent, & illuminent, sed alia esse Episcopi officia, non enim Presbyteri ordinant*. Itaque ex hujusmodi nominibus in personae dignitatem cadentibus, non in munia, quae exercerent, ordinis discrimen argumentamur: quo in sensu semper diversos a Deo in Ecclesia institutos ordines designarunt.

Deinde si statum spectemus nascentis Ecclesiae, haud difficile erit conjicere Apostolos in novis constabiliendis Ecclesiis Episcopos tantum cum Diaconis constituisse, qui crescente deinde fidelium numero, atque Ecclesia exigente, Presbyteros ordinarent, quos vel minoribus urbibus destinarent, aut juxta eorum gradum in Ministerii partem adsciscerent. Quod quidem ab Apostolo ad Tit. 1. v. 4. indicatum arbitror, cum dicit: *Hujus rei gratia constitui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi*. Nec quidpiam adserere vetat, plures quoque in una eademque Urbe, dum idoneos viros reperissent, ordinare consuevisse Episcopos, ut paratos haberent idoneos Antistites pro novis, quas fundarent, Ecclesiis. Quid ergo prohibet hac nos via Scripturae textus exponere, in quibus Episcopi tantum cum Diaconis mentio occurrit, ut Epist. ad Timoth. c. 3. & alibi, & ubi plures in eadem Urbe recensentur Episcopi: ut ad Phil. c. 1. v. 1. & act. xx. Haec sane attenta Ecclesiae illius aetatis conditione, & aetate illa, in qua nondum institutae essent Dioeceses, verisimilia videntur. Cur ergo ad illorum Scripturae locorum expositionem afferri non poterunt, quae Puritani opponunt?

Haec ad Scripturam quod attinet. Eadem ratione exponi possunt; quae ex Clemente Romano objiciunt qui in Epist. ad Cor. nu. 42. scribit Apostolos per regiones constituisse viros probatae fidei in *Episcopos, & Diaconos eorum, qui credituri essent*. Eo vel magis, quia in eadem Epist. Presbyteros ab Episcopis aperte distinguit. Nam n. 1. mandat ut reverentiam exhibeamus Ecclesiae *Praesulibus*: *& honorem Presbyteris*; n. 21. *Praepositos nostros revereamur, & Presbyteros nostros honoremus*: & n. 49. haec scribit, *Summo Sacerdoti sua munera tributa sunt, & Sacerdotibus locus proprius assignatus est, & Levitis sua ministeria incumbunt, & homo Laicus praeceptis Laicis constringitur*. De Chrysostomo pauca dicenda sunt; is enim nil aliud contendit, nisi Episcopos, Presbyteros, & Diaconos aliquando appellatos fuisse, Hom. 1. Epist. ad Phil. & xi. 1. ad Timoth. & sua quoque aetate Episcopos nonnullos scribere consuevisse *compresbytero, & condiacono nostro &c.* Discrimen vero aliquod inter eosdem status, ac Episcopis ordinandi jus tribuit, quod negat Presbyteris. Etiam Hieronymus eadem habet Epist. ad Evagrium, dum dicit, *quid enim facit Episcopus, excepta ordinatione, quod Presbyter non faciat?* Dum vero ad Diaconorum petulantiam coercendam asserit, initio Ecclesiae communi consilio Episcopos, & Presbyteros omnia rexisse, *postea vero unum fuisse electum qui ceteris superponeretur*, innuit tantum presbyteros ab Episcopis in sollicitudinis partem initio admissos fuisse, ut Apostoli, Seniores in sollicitudinis partem vocaverant; postea vero erescente fidelium numero satius duxisse ad schismata removenda ceteris unum praeficere, ita ut plura Episcopus statueret, ac praeciperet, Presbyteris inconsultis. Sed quid ambigua unius Hieronymi sententia tam perspicuae veritati obesse potest? Praesertim cum ea Scripturae expositione nitatur, quae ex superius a nobis notatis omnino dubia, & incerta demonstratur.

Itaque Christus ita Ecclesiam instituit suam, ut haec plebe constaret, quae ovium nomine designatur, ac ministris, & presbyteris, qui etiam Pastoribus subessent, quos Episcopos posuit ad regendam Ecclesiam, quibusque etiam Legis ferendae potestatem fecit. At hic eorum occurrit oppositio, qui Optati, & Chrysost. auctoritatem urgent asserentium, Ecclesiam instar Collegii esse in republica; unde inferunt non alia ei competere jura, quam quae Cujacius, Gotifredus, aliique Jurisconsulti Collegiis competere exponunt. Sed quorsum haec? Annon Optatus, & Chrysostomus fatentur, Ecclesiae Pastoribus a Deo jus circa sacra, & pro decernenda Ecclesiae disciplina, concessum? Nil ergo ex horum sententia auctori-

rita-

ritati obest Ecclesiæ, eam instar Collegii in republica constitutæ, dum illius collegii naturam servet, quod Christus instituit, in quod & Principes, & Reges cooptari possint, ac cooptati, oves fiant Pastoribus eorumque Legibus subditæ. Hic non de nominis appellatione, sed de jure, quod sit a Deo Ecclesiæ concessum, deque præscripta ab ipso Ecclesiæ forma disputamus. At Deus Apostolos delegit, & discipulos, ac Episcopos Apostolorum successores. Hos omnium, qui aquam Christi fidem suscepturi essent, curam habere voluit, eique iisdem jure dedit, quibus pro locorum, & temporum varietate Leges aptas conderent ad spirituale bonum promovendum, pœnas in transgressores sancirent, ac contumaces e communione depellerent. Dum hæc farta tecta manebunt, parum obest, quin in republica esse dicatur, quin appelletur Collegium. Qua appellatione donari hoc sensu poterit, quod Christiani in hoc terrarum orbe, & in republica, peregrinorum instar, eorum more vivant, quicumsum ausi lverent studeant, ut viaticum apparatu instructi ad optatam patriam perveniant, cum eorum sit finis æternæ felicitatis, & gloriæ consequutio.

PROPOSITIO VI.

Suprema in Ecclesia potestas in Romano Pontifice Petri Successore residet, cujusque auctoritati omnium Episcoporum jurisdictio subjecta est.

PRopositio hæc variis argumentis adversus Novatores, & Schismaticos a Theologis demonstratur. Nos vero cum eo unico fine de ea tractemus, ut notum sit, in quo resideat suprema erga sacros Ritus in Ecclesia potestas, atque ut clare fit explicatum orthodoxum circa hujusmodi disciplinam Systema, indicabimus tantum, unum, vel alterum momentum, quo dogmatica hujusmodi assertio demonstrari solet. Primum itaque constat, Romanum Pontificem Petri successorem esse, tum quod nullus umquam fuerit Episcopus præter Romanum, qui se Petri successorem prædicaverit, tum etiam quia id exploratum est ex perpetua & constanti omnium seculorum traditione, scilicet, ex Irenæo lib. 3. cap. 3. Tert. lib. de præscr. c. 36. Cypriano lib. 1. Epist. 3. Epiphanio hæresi 26. Augustino aliisque. Constat vero ex Sacris litteris, Petrum peculiari prærogativa fuisse donatum, per quam in Fratres, hoc est, in Episcopos omnes jurisdictionem habuit. Christus enim non solum populi, sed etiam fratrum ei curam commisit, dum Lucæ c. 22. v. 32. ait: *rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Dum Joannis 21. v. 15. & seq. eum jubet non solum agnos, sed etiam oves pascere, hoc est, non solum populum, sed etiam fratres sive Episcopos, ut Chrysostomus in hunc locum interpretatur, & post ipsum Theoph. & Bernardus lib. 2. de consideratione. Dum denique Matth. 16. v. 18. & seq. inquit, *tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum & quodcumque ligaveris super terram &c.* Non est qui non videat, hic ob singularem a Petro factam de Christi divinitate confessionem singulare ei privilegium fuisse collatum, in eo situm, ut Christi Ecclesia supra ipsum tamquam super firmam petram fundanda ac stabilienda esset: ut Petro eam regente, portæ inferi prævalere non possent; & ut denique in omnes omnino jurisdictionem haberet, quæ singulari ea concessa Clavium potestate designatur. Ne vero ullus ambigendi sit locus, notare hic necesse est, Christum Syriace locutum dixisse Petro, tu es cepha, hoc est petra, & petra quoque legitur in textu græco; quamobrem dubitari non potest, quin Petrum, petram voluerit esse illam, supra quam Ecclesia fundata est. Deinde notum est, hanc jurisdictionem, quæ Petro collata fuit, ut necessariam ad conservandum in Ecclesia Fidei, cultus, & disciplinæ unitatem & ordinem, Romanos Pontifices semper exercuisse. Patet id ex eo, quod initio secundi sæculi Marcio Hæreticus a proprio Episcopo in Ponto excommunicatus, Apostolicam Sedem adierit, ut illius auctoritate Ecclesiæ communioni restitueretur; quod circa finem ejusdem sæculi, orta in Asia controversia circa diem, quo Pascha celebrandum esset, caussa delata sit ad Victorem Romanum Pontificem; ut ipsius auctoritate scandala ex Ecclesia amoverentur, ac circa hujusmodi disciplinæ caput unitas in Ecclesia omnibus conservaretur: quod denique tertio Ecclesiæ sæculo, contendentibus Firmiliano in Asia, & Cypriano in Africa, baptizatos ab Hæreticis esse iterum baptizandos, Stephanus Romanus Pontifex eos ad servandam hac de re antiquam traditionem, etiam excommunicationis minis obligare voluerit.

Hæc satis sunt ad ostendendum jurisdictionem, quam Romanus Pontifex in Petri persona, cujus Successor est, accepit etiam tribus prioribus sæculis, ut rerum circumstantiæ ferebant, in universam Ecclesiam exercuisse. Hujus autem rei luculentiora, & frequentiora suppetunt in sequentibus sæculis exempla. Hinc in primis in Oriente celebratis Conciliis omnium Patrum consensu, tamquam Primas, & Ecclesiæ caput, & supremus Rector habitus est, ut ex eorumdem actis liquet, &, ut alia mittam, in Florentina Synodo, Græcis etiam consentientibus, decretum prodiit, quod sequitur: *Definimus Sanctam Apostolicam Fidem & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem Successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi vicarium.*

Atque hinc patet solum Romanum Pontificem posse universæ Ecclesiæ præscribere Ritus, atque stabilitos & universim receptos mutare, aut circa eorumdem usum dispensare. Reliqui vero Episcopi, etsi dispensare, vel mutare possint ordinaria auctoritate ritus, quos ipsi, vel eorum prædecessores in usum propriæ diœceseos constituere, ut jejunia, dies festos, processiones &c. tamen circa ritus, vel ab Apostolica Sede constitutos, vel in Conciliis Generalibus præscriptos, aut Ecclesiæ universæ Orientalis usu, & consuetudinem comprobatos, nihil nisi ex delegatione, seu concessione Apostolicæ Sedis innovare possunt. Vide ea, quæ in appendice de legibus disputavimus. Quamobrem Conc. Trid. sess. VII. c. 14. can. 13. ait: *Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, & solemni Sacramentorum administratione usurpari consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libitu omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, Anathema sit.*

Igitur ex Ecclesiæ præcepto in sollemni Sacramento-

torum administratione quisque tenetur ritus receptos & approbatos adhibere. Quamobrem graviter peccant, qui eosdem emittunt: Si etiam contemnant, vehementer hæreseos suspecti habendi sunt; Hæretici vero si contendant & teneant, sine peccato omitti posse pro libito, vel a quolibet Ministro mutari. Jure itaque meritoque Apostolica Sedes Missionarios illos improbavit, atque reprehendit; qui in Madurensi, eique finitimis Regnis, vel ex præsumpta cujusdam Episcopi dispensatione, aut propria auctoritate in sollemni Baptismi administratione omittebant insufflationes, salivam, unctionesque, quod hujusmodi gentes antedictas cæremonias horrerent. Rite autem omittuntur durante dispensatione Apostolicæ Sedis, quam ad imitationem suorum Prædecessorum, etiam Sanctissimus D. N. Benedict. XIV, ad decennium concessit, ut infra indicabimus.

CAPUT V.

Romana atque Catholica Ecclesia ritus a superstitionis nota vindicantur.

Ritus superstitiosi sunt, vel superflui sive vani, vel falsi, aut idololatrici, ut nobiscum Novatores fatentur. Romana autem atque Catholica Ecclesia, nec probat, nec usurpari patitur ritus, qui ad unum ex illis tribus superstitionis speciebus referantur. Nam ritus hujusmodi damnat, atque animarum Pastoribus præcipit & inculcat, ut circa sacras cæremonias populum christianum instruant, ne ex abusu inutiles fiant; atque omnes ex Ecclesiæ institutione, & eo fine adhibitæ, quo ipsa cæremoniis uti præscribit, ea, quæ vere Deus revelavit, mentiuntur, et ad Dei gloriam semper referuntur. Id legentibus rituales libros, quas Ecclesia probat, sit illico manifestum; quippe in iis nulla præscribitur actio, quæ ordinata & decens non sit, atque apta ad ea Veneri offerenda, quæ per ipsam Ecclesia significare vult: nullæ sunt preces, quæ ad Deum, ut supremum rerum omnium largitorem, non referantur. Si ita ritus nostros expenderent Novatores, non adeo faciles essent ad damnandum distinctas sacrorum Ministrorum vestes cantum in psallendo, non vernaculæ linguæ usum in sacris liturgiis, candelarum usum, thurificationes, lustralem aquam, *Agnus Dei &c.* quæ sacramentalia vocentur, consecrationem Ecclesiæ & Altarium, benedictiones, seu baptismos, ut vocant, Campanarum, & alia hujus generis.

Sed videamus quam sint hac in re inepti Novatores. Quis ignorat sacras vestes ad gloriam decoremque divini cultus pertinentes in veteri testamento commendari? Videatur Exod. 28 1. Reg. 2. Neque in Christi Ecclesia recenter inventas esse, jure clamant. Nam Nazianzenus or. 2. *sacerdotalem stolam*, Conc. Laodicenum psallentis Clerici *orarium*. & Eusebius H. E. c. 24. ex Polycrate Ephesino, Pontificale refert πέταλον hoc est, vittam sive laminam appellatum, quo Joannes Apostolus utebatur. Rursus Stephanus ad Pontificatum evectus, jussit, ut Sacerdotes & Levitæ *vestibus sacris* uterentur. Sigebertus arguit Vandalos ad annum 441. quia vestes sibi fecerant *ex sacris palliis, & velibus*, ac similia de Genserico illorum Rege narrat Victor Vitensis. Sacra tegumenta laudant Hincmarus, Ratherius Veronensis, Cyrillus Hierosolymitanus, apud Sozomenum lib. 4. c. 24. aliique. Extat præterea vetus pictura in cœmeterio Priscillæ exprimens S. Pii I. & Pastoris Presbyteri sacra indumenta, ut videre est apud Aringhium Rom. Subter. Tom. 2. pag. 305. & Blanchinium in not. ad Anastasium. Ciampinus quoque in disquisitione de duobus emblematibus sacris vestes delineat ex vitreo orbiculum ætatis, ut ipse opinatur, duorum Philipporum, qui Consules fuere an. 247. sedente Fabiano in Cathedra Petri.

Neque Psalmodiam, & cantica, quæ adhibemus, jure reprehendunt. An non legimus apud Paulum ad Ephes. v. 19. *loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino*? In quæ verba Hieronymus habet, *sic cantet servus Christi, ut non vox canentis, sed verba placeant, quæ leguntur*. Rursus quis ignorat cantum alternatim in Ecclesiis a primis temporibus usurpari cœpisse? Id Ignatium instituisse in Antiochena Ecclesia habetur in act a Martyrum ab Usserio, & Ruinartio edita pag. 8. scribitque Socrates lib. 16. cap. 8. Auctor vero quæst Orth. inter opera Justini edit. Petronii pag. 60. ait, *retentum in Ecclesiis cantum, quoniam movet animum ad ardentem cupiditatem rei, quæ in cantibus delectat, sedat motus, qui in carne excitantur*. Augustinus lib. 9. Conf. c. 7. Ambrosium laudat quod secundum morem Orientalium institueit, ut psalmi, & hymni canerentur, *ne populus mæroris tædio contabesceret*. Ut alia vero mittam, Lucianus ipse in Philopatrio convitiatur Christianis *ad hymnos tota nocte decantandos vigilantibus*. Et C. Plinius in Epistola ad Trajanum, de qua Tertullianus c. 2. Apolog. Euseb. lib. 3. c. 33. & Hieronymus in Chronico, refert de Christianis, *quod solitis essent ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem*. Adeo hæc clara sunt, ut Novatores in dubium revocare non possunt. Ne vero abusus qui in hujusmodi cantibus occurrunt vitio nobis vertant, sciant necesse est, Romanam Ecclesiam docere, hortarique Episcopos omnes, ut quoad fieri possit, abusus hujusmodi de medio tollantur. *Hoc*, inquit Benedict. XIV. de Synodo Diœc. lib. 11. cap. 7. *Hoc proculdubio ad Episcopi officium pertinet, ut Synodalibus decretis Ecclesiasticam musicam rationem, quatenus in Diœcesi sua opus esse cognoverit, ad certas regulas redigat, atque componat, ut corda fidelium ad pietatem excitet, non aures solas, sicut fit in theatris, inani voluptate demulceat*. Videatur integrum caput, in quo Encyclica ab ipso edita ac tom. 3. Bull. n. 3. impressa laudatur; usus deinde improbatur eorum, qui sine necessitate, ac solo Ecclesiæ in cantu serviendi fine exercitantur, atque hominum cantum, aliaque in Ecclesiis tolerari asseritur, quæ tolli non possent, quin Pastores, quibus *populorum amor ad munus suum utiliter gerendum maxime necessarius est, eorum animas a se ultro abalienare, sibique molestias & offensiones sine caussa parere velle videantur*. Porro in encyclica illa Episcopis ditionis Ecclesiasticæ jubet, *ut ergane, aliisque nonnullis instrumentis retentis, ea dumtaxat ab Ecclesiarum choris eliminare studeant, quæ theatralibus ludis potius, quam sacris locis & actionibus convenire videntur*.

Sed ajunt, quæ sunt psallere, ac sacras liturgias

Sed

incognita lingua celebrare? Quid enim inde fructus ac spiritualis alimenti plebs Christiana percipiet, quæ verborum sensum non tenet? At facile patet Novatores hæc objicere antiquam, & universalem Ecclesiæ consuetudinem ignorare. Nam exploratum est, ex iis quæ de Orientalium ritibus disputavimus, non solum Latinos, sed etiam Orientales omnes psallendo, ac sacra perficiendo linguam, quæ vernacula non est, adhibere, Græci, Armeni, Syri, Chaldæi, Cophti, Æthyopes, Orientales denique omnes ab antiquis temporibus lingua sacra faciunt, quæ vernacula non est. Imo facile quoque ostendi potest, vel a primis temporibus id fuisse in more positum. Nam cum Latina tantum, & Græca lingua universim sacra fierent Apostolorum ætate, ac sequentibus inde temporibus, quis dicat in tota Africa Romano subdita Imperio, Latinam linguam, qua sacra ibi fiebant, populo, plebique fuisse cognitam? aut notam fuisse toti plebi Orientis Græcam linguam, quæ generatim in regionibus illis adhibebatur? Aliud itaque est de privatis, aliud de publicis orationibus afferendum. Dum de privatis loquimur, conveniens est, ut quisque proprio, ac sibi explorato idiomate loquatur, sed ubi de publicis agitur, satius est publico uti ore, atque Ecclesiæ spiritu duci, quam certo scimus nobiliori intentione dirigi, sublimioribusque verbis loqui, quam possit excogitare universorum hominum ingenium, vel eloquentia. Rursus semper fuere in Ecclesia Pastores, qui ex officio explicare populo tenerentur, quæ in publicis Ecclesiæ functionibus repræsentantur, & fiunt. Nec defuerunt Ecclesiæ caussæ, quæ ad hanc servandam disciplinam impulerint. Prima est, ut facilius unitas servetur, quæ linguarum varietate ob maximam quæ inde sequeretur confusionem, facile perderetur. Et sane quæ confusio non esset, si omnes, qui Romanæ Ecclesiæ ritum servant, patrium sermonem adhiberent? Ubi tum esset mutua illa in sacris communio inter Hispanos, Gallos, Germanos, Polonos, Italosque, quæ in præsentia viget? Secunda caussa fuit, quia vernaculæ linguæ ob aliarum gentium incursiones mutationi, ac perpetuæ vicissitudini subsunt, in sacris autem has novitates admittere non convenit, ob simpliciores, qui novitatibus facile turbantur. Atque hinc tertia quoque caussa patet, quia ex tot, quæ fierent sacrorum librorum versiones, vix novitates, dissidia, erroresque caveri possent, quæ res passim inde sequuntur. Hæc itaque in caussa fuere Ecclesiæ, ut antiqua, & quæ variationi non subsit lingua animadris sacra fierent, quibus tamen præcepit, ut Populis, quæ scitu sunt necessaria, explicarent.

Quoad cereorum usum, sat erit afferre, quæ Hieronymus adversus Vigilantium disputavit lib. 2. *Quicumque accendunt cereos, secundum fidem suam habeat mercedem. Quando legendum est Evangelium, accenduntur luminaria jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Unde & virgines illæ Evangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad Apostolos dicitur: sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Itaque non ad fugandum tenebras tantum, sed in typum spiritualis luminis, & ad ostendendum lumen nobis ex Evangelio datum, unde spiritualis lætitia est, cerei adhibeantur, & quidem ab ipsis Ecclesiæ incunabulis, ut ex Nazianzeno contra Julianum invectiva 2. aliisque antiquis Scriptoribus constat.

De thuris usu pauca dicemus. Hujus rei exempla passim in veteris testamento occurrunt, ex novo vero Lucæ 1. & Apocalyps. 8. Atque a Christianis adhiberi solet, ut orationis est symbolum, divinique cultus. Hujusce usus mentio fit can. 3. Apost. a Dionysio de Eccl. Hierarchia c. 3. in Actio. Conc. Chalced. ab Ambrosio lib. 1. in Lucam; & ex eo constat etiam quod antiqua sint in Ecclesia Thimiamateria, seu Thuribula, cum Anastasius in Silvestro dicat duo aurea dedisse Constantinum Lateranensi Basilicæ.

Aspersio lustralis aquæ, quæ interioris ablutionis est symbolum, & per Ecclesiæ preces sanctificata plurimum valet, ad dæmonem expellendum, obtinendamque supernam benedictionem, instituta ab Apostolis ostenditur a Baronio, Bona, Bellarmino, & Blanchino in notis Tom. 2. Anastas. pag. 83. Illius mentio habetur lib. VIII. cap. 44 Const. Apost. apud Synesium epist. 121. Theodoret. lib. 2. c. 21. Hist. Eccl. ubi narrat, a Marcello Apameorum Episcopo sparsa aqua benedicta fugatos fuisse dæmones, & apud Hieronym. in Hilarione 2. part. Tom. IV. ubi refert dissipatas ejusdem aquæ aspersione Ethnici Aurigæ præstigias. Hæc satis sunt ad ostendum semper, ac ubique obtinuisse. Sed quid, si dicamus de novo fuisse ab Ecclesia institutam? Satis enim superque probavimus hanc a Christo additam ei esse potestatem.

Ad alias benedictione quod spectat, satis notæ sunt in antiqua disciplina *Eulogiæ*, panes scilicet benedicti, quos in communionis tesseram fideles invicem mitterent. Cujus rei mentio occurrit in can. 14. Conc. Laodiceni, in lib. 1. de pecc. merit. & remiss. apud Augustinum, & in Sulpicii Severi Hist. in S. Paulini Epistolis, aliisque antiquis Ecclesiæ monumentis.

Cinerum quoque, palmarum, cereorumque benedictionem antiquæ Ecclesiæ commemorat. Scilicet, usus cinerum in iis adspergendis, qui publicam pœnitentiam agerent, memoria exstat apud Tertullianum, Cyprianum, Ambrosium, & in cap. 63. Conc. Agathensis. Quid ergo mali est, horum usu mortis memoriam homini offerre, atque ita ad pœnitentiam excitare? Palmarum benedictio, qua usu triumphalis Salvatoris nostri ingressus in Urbem Jerusalem in memoriam revocatur, & quæ pro pacis gratiæque symbolis habentur, octavo certe sæculo antiquior est, cum hujus cæremoniæ memoria extet in Sacramentario Gregorii Magni, ac in vetusto quodam Kalendario a Martenio edito, cujus sententia codex septe quintum sæculum exaratus censetur, mentio fiat *Dominica in Palmis*. Cerei quoque Paschalis usus & benedictio ex antiquis ad nos derivavit. Sigebertus in Chronico, Leo Ostiensis, Amalarius, Rupertus, & alii Zosimum Papam paullo post initium quinti sæculi institutorem faciunt; sed recte observat Baronius ad ann. 418. hujus cerei usum Zosimo antiquiorem fuisse, cum Anastasius, ac Liber Pontificalis tradant constituisse Zosimum, ut cereus, qui accendi tantum solebat in Basilicis, benediceretur, ac adhiberetur in Parœcia. Accenditur Paschalis cereus ob memoriam resurrectionis Christi, Concil. Tolet. IV. & ob Evangelicæ fidei & gratiæ splendorem.

Superest nunc ut pauca dicamus de cereis benedictis

ctis Agni imaginem præferentibus, qui vulgo *Agnus Dei* vocantur. Hujusmodi imagines *Agni* ex cera pura & virginea confectæ Symbolum habentur Agni immaculati Christi Jesu, qui absque ulla contagione ex Virgine prodiit. Non immoramur in eorum demonstranda antiquitate, etsi scimus Vincentinum Bonardum, Gretserum lib. 2. de benedictione, aliosque quinto sæculo antiquiores esse demonstrare; sat enim nobis est a pluribus sæculis in usu esse, atque a Summis Pontificibus sollemniter benedici, ac maxima cum devotione a fidelibus suscipi solere, ob Symbolum Christi Jesu, quod exhibet, & quia a Summis Pontificibus benedicuntur, ac fidelibus commendantur, ut ob Ecclesiæ preces benedictionesque eorum delatione ex Christo imperii dæmonis eversore se maximum adversus dæmonis insidias habere confidant præsidium. Si exactam institutionis, quam Baronius affert, expendamus, nil hac cæremoniæ institutione prudentius Ecclesiam agere potuisse comperiemus. *Christianos*, inquit ille, *ex Bullis Ethnicorum, quas parvulis suis fascini avertendi caussa appendebant, occasionem sumpsisse ut recens baptizatos Bullis, sed sacris insignirent, superstitione in Religionem mutata.* Hæc institutionis caussa fuit; nec iis agnis vim ullam intimam esse credimus, sed quidquid ex illorum delatione optimus, ex Christo, cujus præ se imaginem ferunt, & ex publicis Ecclesiæ precibus institutaque ab ipsa cæremonia, obtinere confidimus. Quid in hoc superstitionis est? Ecclesiæ sane hujusmodi instituendi cæremonias jus a Deo concessum esse demonstravimus, atque æqua & sancta fuit ejusdem in hac institutione œconomia. Maximum Ecclesiæ præsertim Romanæ semper studium fuit, ut Bened. XIV. lib. XIII. de Synodo Diœcesana cap. 17. observavit, *uti publicis offensionibus & scandalis consultissimum aliquando remedium adhiberet. studens criminosis quibusdam actionibus alias substituere recta cælestique præmio dignas; atque ita Religionem impietati subrogavit, sanctaque metamorphosi inducta, quod improbandum erat immutavit. Nemo non scit, quid essent Lupercalia, quæ ab Evandro, ut ferebatur, instituta, mense Februario celebrabantur. Ut autem probabilis fert opinio, a S. Gelasio I. Pontifice Saeculo V. proscripta fuerunt, subrogata in ipsorum locum pia supplicatione, quæ Festo die Purificationis B. M. V. ab Ecclesia habetur.* Atque hinc alterius quoque cereorum benedictionis origo detegitur, & illius usus cum institutione, tum etiam objecto atque fine rectus ac sanctus demonstratur.

Præcipua eorum argumenta ad quatuor capita facile revocantur. Primum, quod cæremoniarum pleræque ex Synagoga, aut ex Idololatra gente originem trahant. Præterea, quia, ut ostendit Claudius Vert, vestes, ceræ, thura, & alia id generis ex necessitate, vel usu locorum primum fuerunt usurpata, ac deinceps veluti cæremoniæ habita sine institutione ulla. Deinde, quod earum quamplurimæ ad augendum interiorem Dei cultum nullo modo conferant, adeoque inutiles sint, plures vero omnino falsæ, cujusmodi sunt illæ, quæ vel purgatorium, vel transubstantiationem, aut aliæ, quæ dogmata significant, quæ ipsi respuunt. Denique Idololatriam saltem imperfectam inesse putant in usu & cultu sacrarum imaginum, & reliquiarum, atque in invocatione Sanctorum.

Sed si, ut par est, exponatur doctrina, quam Orthodoxa tradit Ecclesia, hujusmodi sophismata illico corruunt. Ad primum quod spectat, satis superque ostendimus *Proposit.* IV. *cap.* I. sacros ritus superstitionis insimulari non posse, quod antea superstitiosi cultus cæremoniæ fuerunt, si deinceps legitima auctoritate, mutato significato & fine, ad obsequium, cultumque veri Dei promovendum, augendumque referantur. Ex objecto enim & fine sacri ritus metiri debent. Ita vero præscribi atque usurpari ab Orthodoxa Ecclesia cæremonias, quæ antea vel ab Hebræis, vel a gentibus adhibebantur, eas rite expendenti manifestum fit.

Ad secundum, ajo, turpiter errasse Claudium Vertium, si putavit nullam omnino fuisse in Ecclesiasticis cæremoniis mysticam, & symbolicam significationem, sed ob Ministrorum commodum, locorumque consuetudinem fuisse institutas, ferri vero ipsius opinionem posse, si contendat prædictis exclusis nonnullas originem habuisse, sed retentas deinceps, ac in Sacrorum usu conservatas, ob mysticam symbolicamque, quæ eisdem deinceps accesserit ex instituto Ecclesiæ significationem. Quæ quidem significatio in omnibus adest, ac plerumque per preces exprimitur, cum quibus conjungi debent, aliquando indicatur in rubricis, quæ eorumdem usum præscribunt, quandoque vero ipsæmet actiones a sacris Ministris expressæ cogitationes in Christianorum mentibus excitant divinum cultum foventes.

Ad tertium respondemus: Catholicam Ecclesiam, ritus qui inutiles seu supervacanei sint, omnino damnare; atque animarum Pastoribus præcipere, ut supra etiam innuimus, ut Christianum populum circa sacros ritus instruant, ne ex negligentia vel abusu inutiles vanique fiant. Neque falsos ritus Ecclesia nostra probat. Quippe dogmata illa, quæ Novatores respuunt, quæque Ecclesia cæremoniis suis Fidelibus credenda inculcat, ab ipsis Apostolis, ex quibus ipsa descendit, & a quibus Fidei depositum habuit, accepit: & ante duo sæcula etiam Novatorum hominum majores eadem dogmata cum Ecclesia profitebantur, quæ revera dicitur, & est Apostolica, non vero Reformata, vel Calviniana, vel Anglicana, vel Lutherana, aut alio denique nomine appellata, quo Novatorum sectæ designantur.

Venio nunc ad tertium caput. Neque circa usum cultumque sacrarum imaginum, & reliquiarum, ac invocationem Sanctorum quidquam occurrit, quod jure Novatores reprehendere valeant, si rite intelligant doctrinam, quam Catholica exponit Ecclesia. Incipiamus ab imaginum usu. Sacras imagines vocamus, imagines Christi, Deiparæ & sanctorum hominum, aut eas, quæ exprimunt Angelos, æternum Patrem, aut Spiritum Sanctum ea forma, sub qua Prophetis, vel aliis sanctis hominibus sacræ Scripturæ apparuisse indicant. In iis vero quid est, quod reprehendi possit? Non imago ipsa; quippe de se mala non est, nec lege ulla prohibita. Non usus; nam in memoriam revocat hominum Christum Dominum, & ea quæ Christus pro nobis exegit, aut Sanctissimam ipsius Matrem, vel sanctos homines, quos Deus ob insignes virtutes cælesti gloria donaverit, aut denique Sacræ Scripturæ historias, in quibus ea narrantur, quæ apparitiones in figura corporea vel Dei, aut Angelorum exhibent, vel quæ Deus pro nostra salute fecit. Quid in iis Novatores re-

gat-

prehendendum ostendunt? Annon utiles sunt cogitationes, quas in hominum mentibus excitant? Nemo sane negat utiles esse Reipublicæ imagines, quæ antiquas historias exprimunt, quarum memoria regendæ reipublicæ utilis sit, & quæ res gestas designent illorum hominum, qui fuerunt de eadem republica optime meriti, ut cives ad illos imitandos provocentur. Cur ergo utiles non erunt imagines, quæ hominum memoriæ offerant factas a Deo, sub certa figura apparente, sive per Angelos suos humana forma donatos, revelationes, aut collata humano generi beneficia, quæque considerationi nostræ subjiciant Christum Salvatorem nostrum, Matrem ipsius, sanctosque homines, qui nobis exhibent veræ virtutis exempla, qui nos movent ad fidem illam profitendam, pro cujus defensione subiere supplicia, quique spem in nobis fovent illius beatitudinis, quam ii divina gratia, veluti laborum mercedem, sunt consequuti? En imaginum usus, ut Romana Ecclesia præscribit. Videatur Tridentina Synodus sess. 25. *Illud vero*, inquit, *diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis, vel aliis similitudinibus expressas, erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum, quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ a Christo sibi collata sunt: sed etiam, quia Dei per Sanctos miracula & salutaria exempla oculis fidelium subjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant: excitenturque ad adorandum, ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam.*

Ajunt vero imaginum cultum idololatriam esse, ideoque illarum usum illicitum, quod ad idololatriam provocet. At injuria id afferunt. Sacrarum enim imaginum cultus, qua ratione a Tridentina Synodo præscribitur, omni superstitionis suspicione caret. Nam hæc mandat Ecclesiæ Pastoribus, *ut fideles diligenter instruant, docentes eos imagines Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ; Vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in Idolis spem suam collocabant, sed quoniam honor, qui exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant, ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur, id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nicænæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores sancitum est.* Quæ cum ita se habeant, ubi est Idololatria, vel etiam superstitionis umbra in cultu, quem Romana Ecclesia sacris imaginibus deferendum esse docet? Hoc enim cultu, non imagines, non Divinitatem, aut vim aliquam, quæ in imagine fingatur, sed id veneramur & colimus, quod imagines menti cognoscendum exhibent; scilicet, Christum Dominum, Deiparam, Angelos, sanctosque homines, qui cum Christo in Cælis regnant; motivum autem nostri cultus in Deipara, in Angelis, sanctisque hominibus, non est naturæ quædam proprietas sive conditio, sed gratia Dei, qua Sancti fiunt & Deo cari, sed dignitas, excellentia, aut supernaturalis prærogativa, qua a Deo exornantur, ac veneratione digni fiunt. Quamobrem nostri cultus objectum, ut vocant, formale, est Dei gratia atque supernum divinæ liberalitatis donum, quo fit, ut hac veneratione & cultu Deus ipse glorificetur, qui hac de caussa gloriosus dicitur in Sanctis suis. Igitur cultus, quo Deiparam, Angelos, sanctosque homines veneramur, ad Deum ipsum refertur, qui eo glorificatur. At veri Dei cultus superstitione caret. Item Templa, & Altaria non sanctis hominibus, sed Deo dicamus in honorem Sanctorum, quos ipse gratia, & gloria suo honore dignos fecit.

Eadem ratione e superstitione vindicamus cultum, quo Sanctorum reliquias prosequimur. Ait Tridentina Synodus, loco supracitato: *Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus Sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur.* Colimus ergo SS. corpora, quod fuerint in hac vita viva Christi membra, & templum Spiritus Sancti, ut ait Apostolus 1. ad Cor. cap. 3. v. 16. quodque ad æternam vitam suscitanda, & glorificanda sint, ac multa per ea beneficia hominibus præstentur. Quid vero est in hujusmodi cultu, quod ad augendum hominis erga Deum amorem, ad fovendam fidem, & spem, & ad glorificandum Deum non referatur? In quo ergo sita est superstitionis suspicio?

Docet propterea Catholica Ecclesia in supra citata Synodo, *Sanctos una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre, bonum, atque utile esse suppliciter eos invocare; & ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor & Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere.* Nos hic non suscepimus demonstrandum, Sanctos cum Christo in Cælis regnare, nostrarum precum conscios esse, atque Deo nostras orationes offerre; id enim pro certo habemus, & cum ex Scriptura, tum ex constanti omnium sæculorum traditione a nostris Theologis luculenter ostenditur; sed eorum invocationem omni superstitione carere demonstramus. Nam confugere ad eorum orationes & opem, ob obtinenda a Deo per Jesum Christum Filium ejus beneficia, non est eis divinam prærogativam, vel honorem, qui superstitiosus sit, tribuere. Ipsos enim spectamus ut homines Dei gratia cælesti gloria præditos; ac ejusdem Dei amicos constitutos, qui perfecta illa, quam habent, caritate ducti pro hominibus Deo orationes suas offerunt, quique scientia illa, quam Deum intuendo habent, tum nos, tum nostras petitiones agnoscunt, atque ad impetranda pro nobis a Deo beneficia per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum moventur, dum suppliciter eos invocamus. Hanc autem invocationem, non necessariam, sed utilem dumtaxat asserimus. In iis autem perspicuum est, nos Sanctis hominibus in cælis cum Christo regnantibus nec divinam aliquam prærogativam, nec indebitum honorem tribuere, sed eosdem considerare, ut Dei amicos cælesti gloria donatos, qui, ut Sacræ literæ describunt, sunt ante thronum Dei, eique serviunt, ac pro nobis orant.

No-

Nota. Ex iis, quæ diximus, abunde patet, injuria Novatores sanctorum hominum cultum superstitionis accusare. Sed ut clarius pateat quantum Romana Ecclesia superstitiones horreat & abusus omnes, qui in Divino cultu occurrere possint, paucis indicabo, quæ in eadem Synodo Tridentina pro præcavendis abusibus circa sacras imagines, Sanctorumque cultum, stabilita sunt. Primo itaque universim mandat, ut si qui abusus in has sanctas & salutares observationes irrepserint, omnino tollantur, *itaut nullæ falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur. Quod si aliquando historias & narrationes Sacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea Divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, aut figuris exprimi possit*. Secundo, ut *omnis superstitio in Sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur, omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur, & Sanctorum celebratione, ac Reliquiarum visitatione homines ad commessationes, atque ebrietates non abutantur, quasi festi dies in honorem Sanctorum per luxum ac lasciviam agantur*. Tertio præcipit, ut tanta circa hæc diligentia & cura ab Episcopis adhibeatur, *ut nihil inordinatum, aut præpostere, & tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihilque inhonestum appareat*. Quarto denique, ut fidelius hæc omnia serventur, statuit, *nemini licere ullo in loco, vel Ecclesia, insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula, ac novas Reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente & approbante Episcopo, qui simul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati & pietati consentanea judicaverit. Quod si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quæstio incidat. Episcopus antequam controversiam dirimat, Metropolitani, & comprovincialium Episcoporum, in Concilio Provinciali sententiam expectet, ita tamen, ut nihil, inconsulto Sanctissimo Romano Pontifice, novum, aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernat*.

CAPUT VI.

De Ecclesiæ Orientalis Ritibus, eorumque varietate.

IN superiori capite exteriorem cultum, ritusque Catholicæ Ecclesiæ ab Hæreticorum, qui in Occidente sunt, contentionibus vindicamus. Nunc de Orientalis Ecclesiæ Ritibus dicemus. Idque in tribus distinctis paragraphis: in primo Orientalem Ecclesiam universim describemus; in altero Schismaticorum & Hæreticorum, qui in ea sunt, tum Sectas, tum præcipuos errores indicabimus; in tertio vero varios, qui in Ecclesia Orientali sunt Ritus, exponemus.

§. I.

Describitur generatim Orientalis Ecclesia.

IN Orientali Ecclesia ab Apostolorum ætate Alexandrinus, & Antiochenus Antistites, post Romanum Pontificem, reliquis universi Orbis Episcopis honore ac prærogativis præeminuerunt. Nam in Nicæna Synodo omnium generalium prima, anno 325. celebrata, Canone VI. statutum fuit, ut antiqua consuetudo servaretur circa Alexandrinos & Antiochenos Episcopos, qui Summi Metropolitani appellati sunt. Leo autem Magnus circa medium V. sæculi epist. 53. quæ est ad Anatolium, scribit hujusmodi consuetudinem ex Apostolo Petro originem trahere. Neque id in controversiam revocari potest; nam explorata res est, Alexandrinam Ecclesiam Apostolum Petrum per Marcum, Antiochenam vero per seipsum fundasse. Itaque cum Nicæna Synodus definierit, ex antiqua ab Apostolis orta consuetudine antedictos Episcopos reliquos superare, perspicuum fit, præeminentiam ac jurisdictionem hujusmodi, ex Petro Apostolorum Principe accepisse.

Ut in Concilio Nicæno primo hujusmodi Antistites appellati fuerunt summi Metropolitani, ita in prima Synodo Ephesina vocati fuerunt Archiepiscopi, & in Constantinopolitana prima Exarchi Diœceseos. Tempore autem inter Constantinopolitanum, & Chalcedonense Concilium intermedio, nuncupari cœperunt Patriarchæ, quod nomen ex Synagoga in Ecclesiam deductum, primum in Theodosii ad Valentinianum Imperatorem epistola, Leoni I. Romano Pontifici tributum fuit, ac deinde in Chalcedonensi Synodo Alexandrino quoque, & Antiocheno Antistiti. Iis additus postea fuit Constantinopolitanus Episcopus, qui postquam in hac Urbe Sedem suam Imperator constituit, in magno honore haberi cœpit apud Orientales, ac consuetudine, accedente etiam Principum favore, jus Metropolitani Diœceseos Ponti, Asiæ, & Thraciæ sibi usurpaverat. Demum eadem prærogativa Hierosolymitano Antistiti concessa fuit ob Apostolicæ Sedis honorem, quæ primum Episcopum habuisset.

Quamquam Patriarcha Constantinopolitanus Alexandrino & Antiocheno posterior est, nec ipsius Sedes cum Alexandrina & Antiochena comparari potest: & licet Romanus Pontifex diutius rejecerit XXVIII. Canonem Chalcedonensem, quo ei jus patriarchicum conferebatur, nec nisi ab Innocentio III. initio tertiidecimi sæculi, ut Patriarcha sit agnitus; tamen undecimo sæculo vastissimam sibi jurisdictionem usurpaverat. Nam sub se habebat Metropolitanos sexaginta quinque, Archiepiscopos independentes, quibus nulli subjecti erant Episcopi, triginta quatuor, & Episcopos sexcentum & amplius, ut refert Leo Allatius ex Nilo Doxapatrio Græco Scriptore. Sed everso deinceps Græcorum Imperio, ac restitutis, quas in Calabria & Sicilia Romano Pontifici usurpaverat, Provinciis, valde imminutus est eorum numerus. Ipsius enim jurisdictioni subjecti sunt Episcopi circiter centum quinquaginta, inter quos sunt vigintiquinque Metropolitani, quorum plerique suffraganeis carent. Provinciæ, in quas jurisdictionem exercet, sunt quæ sequuntur. Asia minor,

nor, Insulæ Maris Ægæi, Thracia, Græcia, Valachia, Moldavia, Servia, Mingrelia, atque Circassia. Nonnulli quoque Græci, qui in Moscuvia sunt, aliquem ei honorem deferunt, licet magno Basilide imperante, proprium ibi constituerint sibi Patriarcham.

Tres ante recensiti Patriarchæ cum Episcopis ac Christianis reliquis, qui Orthodoxam fidem profiterentur in Ephesina & Chalcedonensi Synodis definitam, contra Nestorium, Euthychetem, atque Dioscorum, a Nestorianis, & Euthychianis, sive Jacobitis, appellati sunt Melchitæ seu Regalistæ, quod imperatores, præsertim Marcianus. Orientalibus omnibus fidem in duobus illis Conciliis definitam edictis suis inculcaverint. Igitur Melchitæ nomen excogitatum fuit ab Hæreticis ad conflandam invidiam in Orthodoxos, qui definites in Conciliis illis dogmata profitebantur. Sed postquam Patriarchæ atque Episcopi ferme omnes græci ritus Schismati, erroribusque Græcorum adhæserunt, Melchitarum nomine appellare solemus Orthodoxos Græcos, qui scilicet Romano Pontifici subsunt; reliquos vero Photianos dicimus.

Alexandrinus Patriarcha Græcus Schismaticus Sedem in Calica habet, jurisdictionem vero exercet in variis Africæ & Arabiæ Provinciis; Antiochenus Damasci sedet, Græcisque præest suis in Soria, Mesopotamia, & Caramania degentibus, Hierosolymitanus denique Palæstinis, atque iis Arabiæ Ecclesiis præest, quæ sunt Palæstinæ finitimæ. Ii cum subjectis sibi Episcopis Græcum ritum servant, ac Græca lingua & etiam Arabica celebrant officia Sacramentorum omnium. In eorum communione sunt Syri multi, qui Syriace sacra celebrant.

Ac præter hos, qui, ut dixi, Schismatici sunt, adest nunc Melchitarum Patriarcha Antiochenus, qui cum reliquis græci ritus sibi subjectis Orthodoxam fidem profitetur, atque Romano Pontifici obtemperat. Adest epistola S. M. Benedicti XIV. t. 1. Bullar. pag. 290. ad Cyrillum Patriarcham Antiochenum Græcorum Melchitarum, & omnes ejusdem ritus Catholicos Episcopos eidem Patriarchæ subjectos, in qua plura circa Ritus ac ejusdem Patriarchæ jurisdictionem decernuntur; pag. quoque 312. alia ad eumdem Patriarcham data legitur epistola, cum qua eidem pallium transmissum fuit. In actis autem Concistorialibus pro concessione dicti pallii, quæ leguntur tom. 2. Bull. in append. pag. 22. inquit SS. Pontifex: *Frat. Cyrillus noster genti Melchitarum, quæ hodie Catholicos ingenti numero complectitur, quæque a decem Episcopis; qui ipsum tamquam legitimum Patriarcham venerantur, & colunt, provide gubernatur.*

Nomen Patriarchæ Antiocheni habet quoque Maronitarum Patriarcha, qui modo est Symon Evvodius ex Archiepiscopo Damasceno Patriarcha renunciatus a Benedicto XIV. ut ex litteris constat ad eumdem datis die 16. Martii 1743. *Nuper ad nos &c.* Metropolitanorum, & Episcoporum Maronitarum sedes & limites ita describuntur in appendice Synodi Montis Libani, quæ appendix inserta legitur Constitutioni Bened. XIV. *Apostolica prædecessorum &c.* En verba, *Patriarcha Antiochiæ, ac totius nationis Maronitarum sedem habet in Monte Libano, in Cœnobio, quod Canubiense dicitur: sub eo erant Archiepiscopi, & Episcopi sequentes: I. Tyri. II. Damasci. III. Cypri. IV. Aleppi. V. Beriti. VI. Tripolis. VII. Botri. VIII. Aco, seu Ptolemaidis: IX. Laodicea. X. Apamea. XI. Arca. XII. Eden. XIII. Sarepta. XIV. Neapolis. Sed in Synodo Montis, &c. Libani die 30. Septembris 1736. decreverunt Patres, ut Maronitarum Diœceses imposterum ad octo tantum redigerentur, salva Reverendissimo Domino Patriarchæ Episcopo nonnullos titulares ordinandi potestate. Videlicet. I. Aleppi, seu Beroa, & adjacentium locorum. II. Tripolis: hujus Pontificis jurisdictio extenditur a Tripoli, & Javia ad Arcam Balaneam, Aradum Orthosiadem, Gabalum, Laodiceam, usque ad fines Aleppi. III. Bybli & Botri: hujus jurisdictio extenditur in Diœceses Bybli & Botri, Acura, Dairalamari, & Regione Bisaraja. IV. Heliopolis, seu Baalbech; hujus jurisdictio extenditur in Diœcese Heliopolis, & Phathucha in Byblionsis Regionis confinio, & dimidia partis ditionis Gazirensis, cujus caput Gulta, & Gazir. V Damasci, hujus jurisdictio extenditur in Diœcesim Damascenam, nec non ampliatur ad alteram dimidiam partem ditionis Gazirensis, cujus caput est Ageltun, complectitur præterea Lafrontam Zuccharabam, & Zabbugan. VI. Cypri: hujus jurisdictio complectitur universa Insulæ illius Castella, ac præterea in Chelroe Regione habet Bacalaiam, Beth Schebabam, earumque Villas, necnon Villas Caesbænia usque ad pontem Berysi. VII. Beryti: hujus jurisdictio extenditur a Beryto usque ad Mathanam, & Giordam, & Algarbam, & Sciacharam Mathanæ, & usque ad pontem Fluvii Cadi, seu Tamyris. VIII. Tyri, & Sidonis: hujus jurisdictio complectitur Sydonem, Tyrum, earumque Villas, nec non Suph Baccam, Vallem Taina, & adjacentes Teny a Fluvio Tamyri, usque ad Sanctam Civitatem Hierusalem. Nos subscripti hanc Diœcesum distributionem approbamus. Datum in Sancta nostra Synodo in Monasterio Deiparæ de Laesa die 30. Septembris 1736 Joseph Petrus Patriarcha Antiochiæ. Gabriel Sarepta. Simeon Damasci. Abdalla Beryti. Elias Arca. Basilius Tripolis. Philippus Lystra. Stephanus Botri. Gabriel Aco. Joannes Laodicea. Ignatius Tyri. Gabriel Aleppi. Michael Paneadis. Tobias Cypri.*

Jacobitæ quoque duorum Patriarcarum titulos servaverunt, Alexandrini scilicet, atque Antiocheni. Alexandrinam vero Diœcesim ita obtinuerunt, ut Orthodoxis & plures essent quodammodo, & auctoritate superiores. Nam ex quo Arabes Egyptum subjecerunt, omnes ferme Græci profugientes vacuam Alexandriæ Ecclesiam hæreticis reliquerunt. Nativi Ægyptii ad Jacobitarum hæresim propensissimi eam ubique amplexi sunt, atque ita in Thebside omnes Christiani eam intra paucos annos acceperunt. In Nubia & Æthiopia cum Sacerdotes & Episcopos a Jacobitis ordinatos haberent, Jacobitæ quoque intra unius sæculi spatium facti sunt. Iidem cum ex vetere quodam jure Patriarcharum Alexandrinorum. Palæstinam suæ sedi vellent esse subjectam, Hierosolymis Metropolitam ordinaverunt. Hanc autem præ reliquis sectis, quæ vel omnino interciderunt, vel adhuc supersunt, prærogativam habet Jacobitica, quod Episcoporum non interruptam successionem huc usque conservat, ab illis ordinatorum, qui in Ecclesia Catholica manuum impositionem acceperant, quales erant Dioscorus, & Dioscori Successores. Ita

quamvis hæretici, & abſciſſi ab Ecclesia, validam tamen ordinationem habebant, cum impoſitionem manuum accepiſſent ab Epiſcopis legitime prius ordinatis. *Notum est enim*, inquit Renaudotius, diſſ. de Patriarcha Alexandrino, *pulſo Dioſcoro, Orthodoxos ejus loco Patriarchas conſtitutos, quos Jacobitæ pro incluſis & prædonibus habent. Illo defuncto, ejus ſequaces Timotheum Ælurum ſubſtituerunt, qui occiſo Proterio, Cathedram occupavit, ejectuſque & reſtitutus ſub Baſiliſco tyranno, & Zenone, qui Dioſcorianis favebant, eam per viginti duos annos retinuit, ſecundum Severi & aliorum Jacobitarum ſententiam. Timotheo Petrus Mongus, Athanaſius, Joannes alter, Dioſcorus junior, Timotheus, Theodoſius, Petrus Damianus, Anaſtaſius, Andronicus ſucceſſerunt, atque huic Benjamin, cujus anno duodecimo, Jeſu Chriſti 640. Alexandria ab Arabibus capta eſt, ſtatimque Benjamin ejectus, & in Monaſteriis latitans, reſtitutus eſt Sedi ſuæ, atque omnium, pulſis Orthodoxis Græcis, ipſoque Gregorio Patriarcha, qui Conſtantinopolim fugit, Eccleſiaſticam auctoritatem obtinuit. Ut autem certa eſt ea, quam fuſe explicavimus in hiſtoria Patriarchali Jacobitarum Patriarcharum a Dioſcoro ad Benjaminum, ita quoque certiſſima eſt hodiernorum Alexandrinorum Antiſtitum ex eadem ſecta, ad Benjaminum uſque ſucceſſio.* Hæc notanda eſſe cenſui, quod paucis ab hinc annis literas a quodam Miſſionario ex Ægypto ſcriptas legerim, in quibus aſſerebatur Cophtos Jacobitas legitimis Epiſcopis carere. Hactenus dicta perſpicue demonſtrant Jacobitarum Patriarcham Alexandrinum ſuccedere Dioſcoro, auctoritate Chalcedonenſis Synodi ex illa Sede pulſo. Græcum vero Orthodoxis Patriarchis, qui poſt Proterium, in locum Dioſcori ſuffectum, in eadem Sede fuerunt. Licet enim pulſo ab Arabibus Gregorio anno 640. ut ſupra ex Renaudotio adnotavimus, Græci per annos nonaginta non habuerint hanc Patriarchalem dignitatem, eam tamen iterum obtinuere anno 780. atque deinceps ſuos quoque Melchitæ Patriarchas ſemper habuerunt, quorum legitimus ſucceſſor eſt Græcus, quem ſupra diximus in Urbe Cahira Sedem tenere. Patriarcha Jacobitarum vocatur quoque Patriarcha Cophtorum, licet nomen Cophti, non ſectam, ſed nationem indicet, quæ Cophtica lingua ſacra celebrat. Ejuſdem juriſdictionem, tituli, quibus a ſuis donari ſolet, deſignant. Hos ita exprimunt: *Pater N. Sanctiſſimus Archiepiſcopus magnæ Urbis Alexandriæ, & Poteſtatis Babylonis, & Nomorum Ægypti, Thebaidis Pentapolisque Africanæ, regioniſque Æthiopiæ & Axumitarum, Nubiaquæ, & Macaurææ, regioniſque ſuperioris*. Horum explicationem vide apud Renaud. diſſ. cit.

Jacobitæ habent quoque Patriarcham Antiochenum, quem ut legitimum Severi ſucceſſorem agnoſcunt omnes Syri Monophyſitæ. Illius ampliſſima auctoritas eſt, vocaturque inter eos *Papa Orientis*. Plures Metropolitani, Epiſcopi, ac Monachi bene multi ſunt eidem ſubjecti. Inter Metropolitanos, ſeu Archiepiſcopos recenſentur Hieroſolymitanus, Damaſcenus, Edeſſenus, Cyprius &c. Præter hos habebant etiam olim ſuæ auctoritati ſubjectos alios ſecundi generis Patriarchas, quos Catholicos appellant, quorum alter Perſidis, alter Armeniæ Patriarcha diceretur. Sed ii jam a longo tempore nullam in eo juriſdictionem agnoſcunt, ac tanquam ſupremi Armenæ gentis Patriarchæ habentur.

Armeni non minus ac Jacobitæ late diffuſi ſunt per Orientem, immo eorum plerique ſunt etiam in Occidente. Sunt enim in utraque Armenia, majore ſcilicet, atque minore, in Perſide, Meſopotamia, Palæſtina, Georgia, aliiſque bene multis Orientis provinciis. In Occidente vero præter eos, qui commercii cauſſa in variis locis degunt, quamplurimi ſunt in Ruſſia Polonica, eique finitimis provinciis. In Oriente ab anno fortaſſe 505. ex quo propriam æram ſumunt, duos antedictos Patriarchas ſive Catholicos habent: antea enim ex Cæſarienſe Antiſtite Metropolitam accipere ſolebant. Prioris ſedis eſt Ararat majoris Armeniæ Urbs, ſed reſidere ſolet in Monaſterio Etzmiazim, eique parent viginti ſex Archiepiſcopi, Epiſcopi vero ſeptuaginta quinque, ut ex teſtimonio Uſcanii Armenii Epiſcopi, illius Patriarchæ Vicarii, qui id Riccardio Simonio narravit Pariſiis anno 1670. refert Brunus *diſſert.* 10. quæ eſt de Liturgia Armen. *art.* 5. Alter manet Cis, quæ minoris Armeniæ Urbs eſt: ac præeſt Epiſcopis circiter triginta. Priori ſubeſt Epiſcopus, ſive Patriarcha Conſtantinopolitanus ejuſdem gentis; huic vero Hieroſolymitanus, & is qui Aleppi reſidet. Ii, quos dixi, Schiſmatici ſunt. Sed habent quoque Armeni Orthodoxos Epiſcopos. Qui Aleppi ſedem habet, ſed modo vitandæ perſecutionis cauſſa in Monte Libano commoratur, Patriarchæ titulum, ac juriſdictionem habet. Plures ei ſubjecti ſunt Epiſcopi, inter quos adeſt Edeſſæ Epiſcopus, qui nunc Romæ manet. Qui in Ruſſia, Polonia, atque iis finitimis locis degunt, Catholico Archiepiſcopo ſubſunt, qui Leopoli reſidet. Et præter Archiepiſcopum Naxiavenſem, qui a quartodecimo ſæculo deſumi ſemper ſolet ex inclyto Prædicatorum Ordine, quique iis præeſt, qui Auctore Bartholomæo Parvo ejuſdem Ordinis, Joanne XXII. Eccleſiam regente, cum Orthodoxa Fide latinum quoque ritum ſuſceperunt, ut §. 3. hujus capitis exponemus: plures alii Armeni Catholici ſunt in variis Provinciis, qui Latinorum Miſſionariorum curæ concrediti ſunt, quorum opera Catholicam Fidem ſuſceperunt.

Alii quoque ſunt in Oriente, qui Patriarchas habent, quos Catholicos vocant. In Mangrelia Græcus Schiſmaticus Patriarcha reſidet, quem Catholicum vocant, cui Epiſcopi aliquot ſubjiciuntur, quos Principes ex Monachis ſeligere ſolent, qui *Bers* nuncupantur.

At celebrior eſt Patriarcha, qui eodem nomine donatur apud Chaldæos, Neſtoriani ex Romano Imperio pulſi, ad Perſarum limites, aut in eorum provinciis ſedes fixerunt. Hinc poſt annos ſatis multos, cum Eccleſiam Seleuciæ Parthorum invaſiſſent, quæ quidem ex nuper inſtituta ſub Juſtiniano Catholico dignitate novam auctoritatem conſequuta erat, eam ſuæ religionis Cathedram primariam eſſe voluerunt; atque inde nullum majorem titulum, quam *Catholici Seleuciæ, & Cteſiphontis* Patriarchis ſuis veteribus attribuerunt. Hujuſmodi Patriarcha, qui deinceps apud Moſulam reſidere conſuevit, quinto decimo ſæculo tantam, ac tam vaſtam juriſdictionem exercebat in Aſſyria, Meſopotamia, Chaldæa, Perſide, ac etiam in Indiis Orientalibus, ut tredecim Metropolitanos, & Epiſcopos bene multos ſibi ſubjectos haberet, ac tercentum mille recenſerentur,

qui

quæ eidem obtemperarent familiæ; ut scribit Petrus Strozi *in expositione Fidei, & tractat. de dogmat. Chaldæorum.*

Is enim hæc de Nestorianis eorumque Patriarcha eodem in libro scribit. Nestorianorum autem Patriarcha Ecclesiæ Babylonis præest, eiusque residentiæ locus est Monasterium ad oppidum Musul, in viciniis antiquæ Ninivis, ut ajunt, ædificatum. Dissident inter se Jacobitæ, atque Nestoriani odio implacabili; sed Nestoriani, numero atque opibus præstant, quorum ad trecenta millia, & amplius domorum recensentur: cum familiæ Jacobitarum numero octoginta millia non excedant. Itaque Patriarchæ Nestorianorum amplissima est auctoritas, eaque in Indiam se extendit. Nam Chaldæi, qui Goæ, Cocchini, Angamalæ, atque in Insula S. Thomæ ante adventum Patrum Societatis Jesu reperiebantur, omnes pariter professione Nestoriani obediebant Patriarchæ Babylonis. Nunc quidem magna eorum pars, studio ac diligentia Jesuitarum, ad Ecclesiam Sanctam Catholicam reversa Summum Pontificem colit. Defunctoque nuper Metropolitano Chaldæo, successorem ab Apostolica Sede suscepit Archiepiscopum Augustalensem a Clemente VIII. ex Societate Jesu ordinatum. Ante Pontificatum Julii III. nomen hujus Patriarchæ ignotum pene nostris fuisse videtur: neque de ipso, neque de Chaldæorum natione mentione ullam factam fuisse in Pontificum Romanorum monumentis reperio. Sedente vero Julio III. cum nonnulli ex Chaldæis Nestorianis se ab obedientia Patriarchæ subtraxissent, detestataque Nestoriana hæresi, in communionem venissent Catholicæ Ecclesiæ, illis Summus Pontifex, ut postulaverant, Patriarcham ordinavit, eumdem quem ipsi hac de caussa legaverant, Simonem Sulachum ordinis Sancti Pachomii Monachum. Is cum Patriarchali pallio, atque titulo Patriarchæ Assyriorum Orientalium ad suos rediit; & Charemet, sive Camed residens, Archiepiscopos, & Episcopos, ac Sacerdotes quamplurimos ordinavit. Sic igitur Chaldæorum natio uni Patriarchæ Babylonis usque ad illa tempora subjecta, in duas partes divisa fuit. Sulacha deinde a Turcis, adversariorum opera, ut fertur, e vivis sublato, sufficitur in ejus locum Abdiesus ejusdem ordinis Monachus, vir mirificæ eruditionis, linguarum varietate, & Sacrarum literarum notitia, de quo in vita Pii IV. præclara fit mentio, cujus Pontificatu Romam venit pro confirmatione, qui & Tridentino Concilio interfuit. Ejus autem effigies depicta conspicitur in Aula Regia Palatii Vaticani inter Cardinales, ceterosque Prælatos Alexandro III. assistentes Imperatorem Federicum pœnitentem Venetiis recipienti. Plurimum quidem profecit Abdiesus, multosque ex Nestorianis ad Ecclesiam Catholicam convertit; acceptamque ab Apostolica Sede auctoritatem valde propagavit, quam ejus Successores postea conservare sibi aut nescierunt, aut non potuerunt. Nam qui ei successit Ahathalla, & ipse Monachus ejusdem ordinis, parum vixit. Et Denha Simon postea ex Archiepiscopo Gelu, & Seert factus Patriarcha, nec ætate, neque doctrina idoneus tanto muneri, tempore, quo Episcopus Sidoniensis in Orientem profectus est Nuncius Apostolicus, relicto Charamet, ubi alii Patriarchæ Orientalium Assyriorum resederant, in Provinciam Zeinalbech secesserat ad fines persidis, potentiæ cedens patriarchæ Babylonis. Quo loco etiam hodie manet ejus successor, Simon quoque & ipse vocatus, existimatione ac numero subjectorum ut accepimus, prædecessoribus longe inferior: Itaus Patriarchæ Babylonis status nunc videtur in pristinum restitutus, æmulo sponte sua quasi in exilium relegato. Igitur qui modo Sedem Babylonis obtinet, Marellam Chaldæorum Patriarcha multo minus, quam prædecessores sui domestico dissidio laborat, subjectamque ejus obedientiæ nationem pacifice gubernat: Metropolitis, & Episcopis, Cleroque non modo obtempetantibus ei, sed ipsum valde diligentibus. Hæc ille, quibus statum exhibet Chaldæorum Ecclesiæ circa initium sæculi XVII. Hac nostra ætate pauci admodum in Indiis Orientalibus occurrunt, atque ob facilem eorum ad Mahumedanismum defectionem, vix quadraginta millia hominum sibi subjectos habet Patriarcha Nestorianus, qui in Urbe Ninive, sive Mosula, residet. Ac longe minor eorum est numerus, qui Patriarchæ Catholico, Diarbekit commoranti, fuserunt. Is vero Josephus est hoc nominem tertius, Nunciatum fuerat Mamachio a Carmelitis nonnullis, ut ipse scribit tom. 2. orig. & Ant. Christ. lib. 2. cap. 5. *Patriarcham Nestorianorum conjungi nobiscum societate communionis velle, secum autem una XI. circiter hominum millia ad orthodoxam religionem perducturum. Imo vero*, inquit ipse, *literas Patriarcha ad Sacram Congregationem scripsit, quibus etiam atque etiam orat, atque obsecrat, ad se ut ministri mittantur.* Attributa utique ea pars Dominicanis est, missique initio fere anni 1750 Cajetanus Codileonicus, Corradius Turrianus docti ex illo instituto viri; sed mutata fortasse Patriarchæ voluntate, nec optata illa, quæ sperabatur conversio contigit, nec spes certa affulget, qua prudenter existimetur brevi saltem futura.

Præter eos, quos dixi, ad Orientalem Ecclesiam ratione originis & Rituum pertinere dicimus, non solum Græcos, qui in Moscovia, Valachia, Bulgaria, Hungaria, aliisque iis finitimis Provinciis degunt, atque Ruthenos, quos supra nominavimus: sed etiam Græcos & Albanenses, qui in ditione ecclesiastica, & in reliquis Italiæ partibus, eiusque insulis adjacentibus, sive orti, sive aliunde advecti incolæ commorantur. Ii scilicet, qui grassantibus jamdudum per totum Orientem, tum barbarorum infidelium immanitate, tum etiam Schismaticorum perfidia, ex Græcia, Epiro, Albania, aliisque Asiæ regionibus, ad Italiam, eique adjiacentes insulas, tanquam ad fidei, & tranquillitatis portum confugientes, ibidem sedes ac domicilium collocaverunt, & tam ipsi, quam eorum filii Græcorum mores, instituta, ritus & consuetudines a Græcis progenitoribus sibi traditas studiose, enixeque servare pergunt; ita tamen ut debitam Romanæ Ecclesiæ obedientiam ac devotionem omnino profiteantur. Ut iis præsto fint ministri, a quibus juxta proprium ritum sacramenta recipiant, & ne ad Schismaticos Episcopos pro ordinatione cogantur confugere. Clemens VIII. anno 1595. constituit, Romæ habendum esse Episcopum Græcum Catholicum qui Græcos Episcopis Latinis Italiæ, & adjacentium insularum subjectos, initiaret. Clemens vero XII. anno 1735. ut Italo-Græcorum in utraque Sicilia commorantium rebus commodius consuleret, alterum ejusdam Græci ritus Episcopum in Seminario Corsino a se in Calabria erecto, propter Græcorum hujusmodi ordinationes, manere jussit, quorum laudatissimum insti-

institutum confirmavit, & innovavit S. M. Benedictus XIV. Constitut. *Et si Pastoralis* tom. 1. Bullar. pag. 167.

§. II.

De Schismaticorum, Hæreticorumque Sectis, quæ in Orientali Ecclesia sunt: deque præcipuis earumdem erroribus.

QUum non adeo facile sit, errores omnes detegere, in quos Orientales, postquam ab Apostolicæ Sedis communione sejuncti sunt, vel superbiæ, & erroris spiritu ducti, aut ignorantiæ, inciderunt; eos unice explicandos suscipimus, qui proprii sint cujusque sectæ, ac magis præcipui. Schismaticorum autem Sectæ, quæ in Oriente occurrunt, ad tres facile revocantur, scilicet, Nestorianorum, Jacobitarum, & Photianorum. Nestoriani a Nestorio nomen, erroresque mutuati sunt. Præcipuus eorum error in eo situs est, ut negent Beatam Virginem esse Dei Matrem, quod in Christo Domino duas inesse personas putent; alteram hominis ex Maria Virgine nati, alteram vero Dei Filii ex æterno geniti, quæ in homine ex Virgine nato veluti in Templo inhabitet. Hinc ajunt, Beatam Virginem Christiparam non vero Deiparam appellandam esse, atque unionem Dei, & hominis in Christo esse, per voluntatum conjunctionem, & dignitatis participationem, non secundum naturam, & personam. Hujusmodi errorem, qui damnatus fuit in prima Ephesina Synodo anno 431. docuisse revera Nestorium, ac ipsius Sectatores tueri, ex liturgiis aliisque Nestorianorum libris facile demonstrare est contra Basnagium, aliosque Novatores, qui Nestorium, ejusque Sectatores ab omni errore vindicare contendunt. Vide Liturgiam, quæ celebratur quinquies in anno, scilicet, in Epiphania, in vigilia S. Joannis Baptistæ, in vigilia Doctorum Græcorum, feria quarta Hebdomadæ supplicationis Ninivæ, & in Paschate. *Extitisse porro illam Liturgiam antiquitus apud Nestorianos præter codices manuscriptos, testantur Auctores Syri, atque inter eos Hebedjesus, qui eam recenset, ut etiam Echellensis ejus meminit*, inquit Renaud. in not. ad hanc Liturg. In ea autem hæc leguntur de Dei Filio: *Semetipsum exinanivit, & similitudinem servi accepit, hominem perfectum ex anima rationali intelligente & immortali, & corpore mortali hominum, & conjunxit illum sibi, univitque secum in gloria, potestate, & honore, ex natura sua passibilem.* Videantur etiam Nestorianorum libri. Elias Catholicus, eo nomine tertius, in expositione fidei, quam scripsit, cum esset Metropolita Nisibenus, & in disputatione cum Viziro Abulkasemo, & alio opere ait, *Verbum Æternum productum a Sapientia Creatoris, quod Filius appellatur, estque una Personarum trium; habitavit, seu illapsum est, homini assumpto ex Maria Virgine, mediante potentia intellectuali, unitumque ille est per unionem potestatis, benevolentiæ, voluntatis, honoris, & repræsentationis.* Ita etiam Ebedjesu, Amrus Matthæi Filius, & alii fere omnes, quorum scripta ad nos pervenere. Denique videatur Lectionarium Persicum ad usum Nestorianorum, ubi hæc verba *æqualem se faciens Deo*, explicantur, *fiduciam concepit, dignitatem & potentiam*. Itaque perspicuum est, Nestorium ejusque Sectatores errorem propugnare, quem Summus Pontifex Cælestinus, & Ephesina Synodus damnavit. Clarissimus Assemannus in Bibliotheca Orientali alios Nestorianorum errores recenset, quos nos de Sacramentis agendo indicabimus. Unum vero præterire non possumus, scilicet, eorum plerosque negare originale peccatum, quem errorem verisimile est a Theodoro Mopsuesteno mutuasse, quod in maximo honore apud Nestorianos habeatur. Et sunt magis præcipui Nestorianorum errores. Errant præterea cum Hæreticis omnibus, quod Romani Pontificis primatum negent, atque Orthodoxæ Ecclesiæ auctoritatem contemnant. Nicænam Synodum primam, ac primam Constantinopolitanam pro legitimis habent, sed præter viginti canones, qui a Nicæna illa conditi fuerunt, eidem perperam tribuunt canones omnes, qui in canonum, qui *Arabici* vulgo dicuntur, collectionibus reperiuntur. Rejiciunt primam Ephesinam Synodum, & Concilia omnia generalia, quæ deinceps, tum in Oriente, tum in Occidente celebrata sunt.

Altera Hæreticorum Secta, quæ in Oriente est, Jacobitarum dicitur. Hæc Dioscori errores tuetur, ejusque Sectatores Jacobitæ appellantur a Jacobo, quem Nicephorus & alii *Zanzalum*, idest, vilem appellant; Arabes vero *Baradæum*, sive *Baradatum*, qui cum aliis circa medium sexti sæculi Monophytarum hæresim per totum Orientem disseminavit, & plurimos, in tota Syria & Mesopotamia præsertim, Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos ordinavit. Eodem fere tempore in eamdem cum Jacobitis ivere hæresim Armeni, qui in Tibenensi Conventu circa annum 554. damnarunt Chalcedonensis Synodi decreta, ac si plena Nestorianorum errorum & impietatis essent, & Dioscori errores amplexati sunt. Quo factum est, ut hujusmodi hæresis per majorem Orientis partem propagata sit. Sunt qui putent, hos Eutychianorum errorem tueri, atque non vulgares modo, & nullius auctoritatis scriptores, sed etiam doctissimi, ut Joannes Morinus, Auctor Perpetuitatis Catholicæ Ecclesiæ fidei circa Eucharistiæ Sacramentum, aliique. Id vero minus recte, cum Jacobitæ Eutychi anathema pronuncient. Ita enim statuunt, illum eodem quo Apollinarius errore laborasse, atque adeo Christum habuisse de cælo Corpus, quod nostro consubstantiale non esset, sed phantasticum. Commixtionem quoque naturarum, confusionem & alterationem, quam Eutychiani adstruebant in Christo, rejiciunt. Sed Christum Dominum licet ex duabus naturis unum agnoscant; tamen non ut Ecclesia Catholica in unitate personæ, sed in unitate naturæ unum illum profitentur, atque consubstantialem Patri secundum humanitatem, & cum Dioscoro Chalcedonense Concilium damnant, quod duas in Christo naturas post unionem stabilierit, & Leoni Romano Pontifici, cujus epistola ad Flavianum in Concilio probata fuerat, anathema dicunt.

Post duodecim aut tredecim annos a Chalcedonensi Synodo Jacobitæ, auctore Petro Fullone, addidere Trisagio, his scilicet verbis, *Sanctus Deus, sanctus fortis, Sanctus immortalis*, hæc alia, *qui crucifixus est pro nobis*. Quæ quidem additio tanquam Monophysitarum tessera habita deinceps fuit a Jacobitis Syris, Ægyptiis, & Armenis atque tum de-

hanc.

hanc caussam, tum quod divinam naturam trium personarum videatur indicare passibilem esse, a Felice III. Romano Pontifice improbata, ac pluries deinceps ab Apostolica Sede damnata fuit.

Immo & eorum quoque interpretatio rejecta fuit, qui non ad tres divinas Personas, sive ad divinam iisdem communem naturam, sed ad solum Filium Trisagium illud referri contenderent. Videtur qua ratione rem narret in Encyclica ad Missionarios per Orientem deputatos Benedictus XIV. n. 29. ubi hæc habet; Cum Petrus Fullo, cognomento Gnaphæus, fautor hæresis Apollinaristarum, qui Theopaschitæ appellantur, ausus fuisset Trisagio hæc verba superaddere. *Qui crucifixus es pro nobis*; sicuti fuse commemorat Theodorus Lector lib. 1. Collectaneorum, & cum nonnullæ Orientis Ecclesiæ, ac potissimum Syrorum, & Armenorum, opera cujusdam Jacobi Syri, teste Nicephoro lib. 18. cap. 52. additamentum hujusmodi recepissent, haud prætermiserunt Romani Pontifices, pro ea, quam in similibus adhibere consueverunt, vigili cura, & sollicitudine, insolescenti errori se opponere, factamque Trisagio additionem interdicere; rejicientes interpretationem, qua, Trisagium ipsum referendo ad solam Filii personam, non vero ad tres Divinas personas, omnem erroris suspicionem adimi jactabatur; tum quia periculum semper supererat adstruendi dogmati hæretico; tum quia humanæ mentis præsumptio ad solum Christum referre minime poterat Hymnum ab Angelis in honorem Sanctissimæ Trinitatis decantatum, sicuti Lupus recte expendit *in notis ad Can. 81. Trullanum*, ubi, postquam retulerat, a Felice III. & Romana Synodo damnatam fuisse additionem Trisagio factam, ita subdit: *Hymnum soli Divinæ Trinitati a Sanctis semper Angelis accantatum, Ecclesia ab ipso Deo ac eisdem sanctis Angelis in puero lanciato traditum, maiorum Regiæ Urbi impendentium depulsione confirmatum, ac in eodem sensu & ratione comprobatum a plena Synodo Chalcedonensi, constanter asseverant*; (loquitur de Episcopis tum in prædicto Concilio congregatis, tum de aliis additamentum Trisagio factum respuentibus) *humana præsumptione non potuisse ad solum Christum detorqueri*. S. Gregorius VII. eodem religionis studio ipsam additionem improbavit in sua epistola 1. lib 8. scripta ad Archiepiscopum, sive Patriarcham Armenorum. Idem præstitit Gregorius XIII. in nonnullis suis epistolis datis in forma Brevis ad Patriarcham Maronitarum die 14. Februarii anno 1577. In Congregatione autem Propagandæ fidei, habita die 30 Januarii anno 1735. cum examini subjecta fuisset Armenorum Liturgia, atque inter cetera accuratiori disquisitione fuisset expensum, utrum additio inducta Trisagio tolerari possset, ob indicatam caussam, quod illa ad solam Filii personam relationem habere posse videretur: responsum fuit id non esse permittendum, additionem omnino expungendam.

Syri hac unica additione in Liturgiis errorem designant aut erroris saltem suspicionem produnt; Ægyptii vero addunt etiam expresse post unionem in Christo unam tantum inesse naturam. Et Armenii a miscendo cum vino aquam in Missa abstinent, ne duplicem in Christo naturam profiteri videantur: Huic particulares nonnulli Armeni Doctores, plures alios errores addiderant, ut videre est apud Galanum, aliosque, ex iis nonnullos quos de Sacramenti agendo indicabimus. Jacobitæ omnes tria priora generalia Concilia suscipiunt ac venerantur, scilicet Nicænum primum, primum Constantinopolitanum, & Ephesinum primum; rejiciunt vero, atque damnant Chalcedonensem Synodum, & quotquot deinceps celebrata sunt Concilia cum in Orientali, tum in Occidentali Ecclesia. Nonnulla quoque fidei dogmata, quæ in Conciliis in Occidente celebratis definita sunt, eorum plerique respuunt, sed errores hujusmodi videntur potius a Photianis reliquis Orientalibus communicati.

Schisma Græcorum Photianum dicitur, quod nono Ecclesiæ sæculo, Patriarcha Constantinopolitano Photio, cœperit, ob dissidium Latinos inter & Græcos, circa processionem Spiritus Sancti a Patre Filioque, & additionem particulæ *Filioque* in Latina Ecclesia Nicæno Symbolo factam atque ab Apostolica Sede deinceps probatam; licet absolutum non fuerit, nisi sub Michaele Cerulario circa annum 1054. Constantinopolitani deinceps Patriarchæ alios quoque tres Græcos Patriarchas in Schisma erroresque traxere suos. Præcipui Photianorum errores sunt, qui sequuntur. Primo, negant Romanum Pontificem esse visibile totius Ecclesiæ caput, cui Pastores omnes subesse debeant, ac Concilia omnia respuunt, & damnant; quæ in Occidente celebrata sunt. Secundo, licet fateantur Spiritum Sanctum esse Deum, ac Personam a Patre & Filio distinctam, quæ procedat ex Patre, negant tamen etiam ex Filio procedere, ac Romanam damnant Ecclesiam, quod Symbolo particulam *Filioque* addiderit. Tertio, negant dari Purgatorium, & justorum animas, quibus nihil luendum supersit, ante extremi judicii diem clara Dei visione donari. Quarto, licitum esse putant, dare uxori libellum repudii, & ad alias nuptias transire, atque adeo Matrimonium dissolubile esse credunt. Quinto, eorum plerique negant, fornicationem esse peccatum. Sexto, in eo quoque nonnulli erant, quod tertias & quartas nuptias pro illicitis omnino habeant; nec desunt, qui usuras licitas esse credant. Alii eorumdem errores in eo consistunt, quod Latinæ Ecclesiæ disciplinam, quæ cum Græca non consentiunt, contemnant, atque tanquam illicitam & malam detestentur. Ajunt itaque, primo, Latinam Ecclesiam errare, quod Eucharistiam in Azymo conficiat, & quod hujusmodi pane perfici posse credat: Secundo, quod Sabbato jejunet. Tertio, quod Eucharistiam sub unica tantum specie Laicis administret. Quarto, quod Confirmationem a Baptismo sejungat. Quinto, quod sanguinis & suffocati usum nequaquam licitum permittat. Reprehendunt etiam eamdem Ecclesiam, quod a Septuagesima usque ad Pascha in sacris officiis omittat *Alleluja*, & quod Ritus alios, qui Græcis conformes non sint, adhibeat, & probet. Immo non defuere inter eos, qui vel baptizatos a Latinis sine trina immersione, iterum baptizandos esse docuerint, vel saltem nefas esse, trinam in baptismo immersionem omittere, crediderint. Plures quoque inter eos in Palamitarum errorem abierunt, qui docent, *particulas Divinitatis, Divinitatemque ipsam aliquam inter ea quæ videntur, videreve posse recenseri*, ut ait Papadopoli in Prænot. Mystag. resp. 2. sect. 5. pag. 114.

§. III.

§. III.

De propriis Orientalis Ecclesiæ Ritibus, eorumque varietate.

QUamquam in Ecclesia Orientali plures sunt Sectæ, quæ a multis sæculis, a Romana Ecclesia separatæ, nullam cum ea communionem habuerunt; tamen circa exteriorem Dei cultum ac disciplinam, eamdem cum Romana Ecclesia doctrinam profitentur. Omnes enim Ecclesiæ auctoritatem agnoscunt Ritus instituendi; ac ea præcipiendi quæ ad disciplinam pertinent. Omnes septem Sacramenta admittunt: Omnes Sanctos invocant, Angelosque, ac tum eos, tum eorumdem reliquias, & imagines cultu aliquo prosequuntur: Omnes dies festos & jejunia servant, ac præceptum ab Ecclesia ciborum delectum: Omnes missæ Sacrificium admittunt, quod propriis induti vestibus Sacerdotes celebrent: habent omnes Monachos; qui castitatem voveant; nec ulla Secta est, quæ cælibes Episcopos non habeat. Quæ quidem satis superque videntur ad convincendum novitatis & falsitatis hæreticos illos, quos superiori capite nominavi. Dissidet autem a Latinis Orientalium circa Sacros Ritus disciplina; primum ratione linguæ, quam in sacris celebrandis officiis usurpant; deinde, quod Orientales propriis liturgiis habeant, ac propria Euchologia, quæ cæremonias in Sacramentorum administratione adhibendas, in nonnullis a Latina Ecclesia diversas, præscribant. Præterea in ordine divinorum officiorum, quæ ab Ecclesiasticis recitantur. Item ratione disciplinæ circa Jejunia. Denique ex eo Orientales a Latinis dissident, quod juxta eorum disciplinam simplices Presbyteri unicam & virginem uxorem habere possint, quam ante sacrorum Ordinum susceptionem duxerint.

Prima atque omnium antiquissima Ecclesiæ divisio est in Latinam, & Græcam. Hæc autem non aliunde ortum habuit, quam ex lingua, qua sacra officia celebrarentur. Latina non solum Romanam & reliquas Occidentis Ecclesias, sed etiam Africanam, quæ eadem ac ista utebantur lingua, designat. Græca vero omnes Orientales Ecclesias complectitur, quibus, si paucas excipias, quæ Syriace fortasse celebrabant, & Ægyptiace, Græca lingua communis erat. Qua de causa Orientalis Ecclesiæ Ritus universim Ritus Ecclesiæ Græcæ appellari solent; atque omnes origine Græci reputantur, licet mutationem aliquam subjerint, postquam alia lingua sacra fieri cœperunt. Ecclesia Armena, quæ a Græca Cæsareæ Ecclesia cum Episcopo disciplinam acceperat, initio quinti sæculi, tum sacra Biblia, tum alios ad sacrorum disciplinam pertinentes libros propria lingua scriptos habere, ac in sacris peragendis usurpare cœpit. Atque eadem lingua, quæ vernacula non est, sed doctis tantum cognita, etiam nunc Armeni utuntur. Circa finem ejusdem sæculi, cum Nestoriani, omnes prope Mesopotamiæ Ecclesias occupassent, omisso Græcæ linguæ usu, illam quoque in sacris Officiis celebrandis omiserunt, Syriacaque sola uti cœperunt. Cum Arabica ubique passim obtinuisset, ita ut soli Eruditi Syriace scirent, & plebs illiterata, immo Ecclesiastici ipsi, non, nisi adhibito studio, Syriacam linguam intelligerent, ea tamen ratio tanti visa non fuit, ut antiqua consuetudo aboleretur, & vernacula sacra fierent. Unde hucusque apud Ecclesias omnes Nestorianas & Chaldæas quoque Catholicorum, non aliter, quam Syriace celebrare solent. Immo cum Nestoriani a quinto sæculo plurimas in Perside Ecclesias fundassent, ubi Syriacæ linguæ usus nullus erat, eam tamen in sacris celebrandis retinuerunt. Plebi tamen ita consuluerunt, ut lectionaria, quibus Epistolæ & Evangelia de circulo anni continebantur, Persice interpretata essent. Eadem lingua usi sunt, atque utuntur in aliis, quas in Tartaris, & Purquestanis, & aliis Indiarum Orientalium partibus habent, Ecclesiis, Syriacam quoque linguam adhibere cœperunt Jacobitæ quoque, postquam Antiochenum sibi usurpavere Patriarchatum. Licet enim verisimile sit, nonnullas in ea regione fuisse Ecclesias, quæ Syriaca lingua uterentur, tamen explorata res est, IV. & V. sæculo Antiochiæ græce celebrare consuevisse; atque constat, quas hujusmodi Jacobitæ habent Liturgias, ex Græco in Syriacum sermonem esse translatas; quippe in iis plura Græca vocabula occurrunt, & formulæ nonnullæ Græci sermonis, quæ clare ostendunt, ex græcis fontibus originem trahere: ut observavit Bronus tom. 2. dis. ix. quæ est de Liturgiis Syrorum. Hac eadem lingua, quæ a multis sæculis vernacula amplius non est, utuntur quoque Syri Melchitæ, & Maronitæ.

Qui vero in Ægypto sunt Jacobitæ, non Syriacam, sed Cophticam linguam adhibent. Sunt qui contendant, semper fuisse in Ægypto Ecclesias, quæ hanc linguam, olim hujusmodi genti vernaculam, uterentur. Sed utcumque se res habeat, negari non potest, quin antea Alexandrina, & aliæ quoque bene multæ Ægypti Ecclesiæ Græcam linguam usurpaverint. Renaudotius enim ex antiquissimis Ægyptiorum glossariis hæc refert verba, quæ ex præfatione deprompta sunt unius ejusmodi glossarum collectionis: *ant quum morem fuisse, ut lectiones ex scripturis legerentur græce, sequereturque cophtica interpretatio, idque factum, antequam ulla omnino apud Christianos foret Arabicæ linguæ cognitio. Sed per universam Ægyptum, antiquitus Christiani legebant lectionem græce, eamque cophtice explicabant, & postea aliam, sicut nunc, legunt lectionem cophticam, & eam arabice interpretantur.* Igitur linguæ græcæ usus, qui modo penes illos paucos viget, qui Græco Alexandrino Patriarchæ subsunt, fuit antea, tum Alexandriæ, tum in plerisque saltem Ægypti Ecclesiis, & nonnisi postquam Jacobitarum schisma prævaluit, Alexandriæ ac in tota Ægypto cophtice celebratum est. An id factum sit, quod invasa a Saracenis Ægypto, post aliquot annos Græca lingua omnino esset incognita, ut visum est Renaudotio; sive quod Jacobitæ cum Græcis, quos incredibili odio prosequebantur, convenire amplius non vellent, nostrum non est in præsentia investigare. Cum lingua hæc populo, qui arabice loquitur, nota non sit, postquam Scriptura sive Evangelium vel a Sacerdote celebrante, vel a Diacono lectum fit, vulgaris, seu arabica interpretatio legi solet.

Æthyopes sive Abyssini, qui a Patriarcha Cophto-Jacobitarum cum Metropolita, quem accipere solent, Cophticæ Ecclesiæ disciplinam, & Jacobitarum errores mutuati sunt, Æthyopica lingua sacra faciunt, quæ tamen est a populari diversa.

Ii, quos dixi, lingua, ritu, & disciplina a Græcis dissident: quippe cæremonias in plerisque diversas habent, ac canones omnes non recipiunt, quibus græcorum disciplina continetur, ut ex superiori paragrapho liquet. Adsunt vero alii, qui græcum ritum & disciplinam servant, sed in sacris Officiis peculiari lingua utuntur. Scilicet, Colchi, nunc Mangrelenses, & Iberi, sive Georgiani ritum & disciplinam græcam tenent, sed suo quisque idiomate sacra faciunt. Illyrici seu Sclavoni in Servia, Misnia, Bulgaria &c. Illyrice sive sclavonice celebrant: Moscovitæ vero & Rutheni, Ruthenam linguam parum a sclavonica dissidentem adhibent. Reliqui Orientis Ecclesiæ ritum servantes græca lingua utuntur. Scilicet Græco-Itali, Græci Melchitæ Orthodoxi, Schismatici omnes, qui Patriarchis Græcis Constantinopolitano, Alexandrino, & Hierosolymitano obtemperant, & alii.

Ex hactenus dictis perspicuum est, illustriores Orientis Ecclesias sacra Officia, lingua, quæ vernacula non sit, celebrare. Quamobrem Orientalis Ecclesiæ exemplo, atque usu manifeste falsitatis & calumniæ convincuntur aliatis nostræ Novatores, qui Romanæ Ecclesiæ vitio vertunt, quod sacra officia vernacula lingua non celebret. Nam ex hoc liquet, Ecclesiam ubique terrarum, tum retroactis temporibus, tum etiam nunc credere, satis provisum esse plebi, si a sacris ministris, tum Scripturæ, tum liturgiarum mysteris interpretentur; nec semper expedire, ut, mutata in regione aliqua populari lingua, Ecclesiæ etiam lingua variari debeat; tum, ut cum disciplina fidei unitas conservetur, tum etiam, ut novitates illæ vitentur, & confusiones, quæ novas sacrorum librorum versiones sequerentur. Et sane, undenam factum est, ut inter tot, qui in Occidente sunt, Hæreticos, nulla sit fidei, & disciplinæ unitas, sed confusio maxima, nisi ex hac, quam sibi usurpare ausi sunt, libertate? Hæc quantum ad linguarum varietatem, quas orthodoxa probat, vel usurpat Ecclesia in Oriente.

Dissident etiam Orientales, tum a Latinis, tum inter se ob Liturgias, & Rituales libros, quos habent. Liturgias vocamus sacra Officia publica Ecclesiarum auctoritate conscripta, atque earumdem usu comprobata, quibus preces, & ritus ad consecrandam, & administrand m Eucharistiam continentur. Libros vero, qui vel aliorum Sacramentorum, vel alia Ecclesiastica Officia præscribant, Rituales appellamus; græci vero Euchologium, quod nil aliud est, quam collectio Ecclesiasticarum precum, & benedictionum, ideoque, ut Goarius explicat, rituale sive manuale, aut Sacerdotale, & Pontificale commode appellari potest. Hic non inquirimus, num sacræ Liturgiæ, quas Græci, Syri, sive Orthodoxi, sive Nestoriani, sive Jacobitæ, atque Cophti, & Æthyopes habent, iis Auctoribus acceptæ sint referendæ, quorum præ se nomen ferunt, num primis Ecclesiæ sæculis literis consignatæ fuerint; nec quot unaquæque Orientis Ecclesia Liturgias habeat, quotque libros, quibus Ecclesiastici Officis continentur. Hæc enim eruditis investiganda relinquimus. Nobis enim sat erit ostendere, omnes Orientalium Liturgias, non secus ac Latinas, eam perficiendæ, atque administrandæ Eucharistiæ formam continere, quam a primis temporibus Christi Ecclesia adhibere consuevit: Orientales, tum a Latinis, tum etiam inviscem, ritibus tantum qui mere cæremoniales sint, dissidere: ac denique nonnulla notare, quæ observatu digna videntur, ut tum Liturgias, tum reliquos Orientalium libros ab iis emendari queant erroribus, qui Schismaticorum malitia in eosdem irrepserint.

Iis inter se Liturgiæ omnes conveniunt tum Orientales tum Occidentales, ut ab uno fonte, Apostolorum scilicet exemplo & præceptis, ad omnes Ecclesias promanasse certissime agnoscantur. Nec aliunde tanta in Divinis Mysteriis celebrandis conformitas esse potest, quanta est in Liturgiis, quas ab antiquis temporibus tum Occidentis, tum Orientis Ecclesia usurpat, quam ex communi, ac nota traditione nasci potuit. Ita vero invicem convenire Liturgias omnes, quas diximus, tum legentibus illico fit manifestum, tum etiam ex partibus liquet, quibus constant. Omnes a Sacerdotibus Sacram Eucharistiam fieri præscribunt, qui sacra vasa, easque pretiosa, & vestes itidem sacras adhibeant, & in Altari celebrent, quod omnibus in magna veneratione est: omnes exhibent præparatorias Orationes & cæremonias, scripturarum lectiones, psalmorum cantus, orationes pro vivis & defunctis, memoriam Sanctorum, osculum pacis, Præfationem, quæ initium anaphoræ proprie dictæ, sive Canonis est, orationes pro donorum oblatione, recitationem historiæ institutionis Eucharistiæ cum Christi verbis, quæ ejusdem nomine a Sacerdote proferantur, invocationem Spiritus Sancti, orationem Dominicam, fractionem Hostiæ, atque ejusdem Communionem, ac confessionem Corporis, & Sanguinis ejusdem Domini nostri Jesu Christi. Tanta conformitas, in tot loco dissitis, ac communione a multis sæculis separatis Ecclesiis, non aliunde oriri potuit, quam ex communi per antiquos Patres ab Apostolis accepta traditione. Atque hinc patet, Liturgias omnes, quæ sunt apud Orientales in usu, non modo inter se, sed etiam cum Latinis ad rei substantiam, quod spectat, omnino convenire. Itaque rituum diversitas, quæ in iis inest, tota est circa ritus, qui mere cæremoniales dicuntur, & circa formulas, & ordinem precum, ac circa alia, quæ institutam a Patribus perficiendæ Eucharistiæ formam non variant. Sed licet ita se habeat hæc rituum diversitas, tamen quisque ex Ecclesiæ præcepto eos adhibere tenetur, qui in propria Ecclesia, usu recepti, & consuetudine comprobati sint. Nonnulla, quæ ad hujusmodi differentiam spectant, in Appendice ad Tractatum de Eucharistia indicabimus, ubi de materia & forma, Ministro, & subjecto hujus Sacramenti ac cæremoniis nonnullis agemus. Interim nonnullis de Liturgicis, ac Ritualibus libris Orientalium dicemus.

Cum Hæreticorum, Schismaticorumque malitia tum in Liturgias, tum in alios Orientalium libros errores irrepserint, circa eorumdem emendationem ac usum, duæ, quæ sequuntur, observandæ sunt regulæ. PRIMA; *phrases, quæ exprimere possint hæreses, quæ in illis locis vigeant, sunt omnino tollendæ*. Hinc a Nestorianorum libris non solum expungi debent dictiones illæ, quæ indicare videntur duas inesse in Christo Personas, quarum una in altera inhabitet, vel cum altera conjuncta sit per amorem, ac per honoris, potentiæ, dignitatisque communicationem; sed etiam verba illa, quibus Beata Virgo Christi Mater appelletur: ibi enim Christiparæ nomen pro Nestorianismi tessera habetur, illiusque

eque usus prohibitus omnino censendus est; sicuti in Ancyrhena Synodo, circa finem tertii sæculi prohibitum uisse a nonnullis asseritur, appellare Dei Filium, seu Verbum *Omousion* Patri, quod a Paulo Samosateno, ejusque Sectatoribus hujusmodi verbum adhiberetur ad indicandum Filium non esse a Patre distinctam personam, & in Ephesina Synodo Mariam appellari Christiparam, quia hac voce Nestoriana hæresis ab Hæreticis significabatur, aut occultabatur. Ex Jacobitarum vero libris non solum tolli debent verba illa, quibus una in Christo natura post unionem designari videatur, sed etiam additio illa facta Trisagio, quam supra diximus, quæ Jacobiticæ hæreseos aliquando habita est tessera, ac vehementer Jacobiticæ hæreseos suspicionem ingerit. Imo hac de caussa Armeni cogendi sunt ad miscendam cum vino aquam in Missa, quod sæpe fit, ab hujusmodi mixtione abstinere, ne duplicem in Christo naturam post unionem profiteri videantur. ALTERA REGULA: *ex omnibus Liturgiis Orientalibus, ubi Sanctorum memoria celebratur, expungi debent nomina Schismaticorum, & Hæreticorum.* Nam præterquam quod falso inter sanctos recenseantur, qui extra Ecclesiæ communionem obierunt; memoria hæc Schismatis, sive Hæreseos professio est. Sunt autem nomina hæc vel Nestorii, vel Dioscori, vel Severi, aut aliorum, qui in hæresi, sive schismate mortui sunt.

In iisdem Liturgiis Schismatici, vel Hæretici Patriarchæ, sive Episcopi commemoratio fieri non potest. Nam id esset cum iisdem in divinis communicare, ac probare quodammodo Schisma, vel Hæresim. Imo in iis locis Romani Pontificis commemoratio fieri omnino debet: tum quia hæc commemoratio tessera est communionis cum eodem Pontifice, tum etiam quia ibi necessaria est ad tollendam Schismatis suspicionem, & ad fidem illam profitendam, quam Schismatici, negando primatum Summi Pontificis, contemnunt. Huc spectat monitum primum, quod Benedict. XIV. in prima de nova Euchologii Græci editione Epistola proponit: *Sciendum est*, inquit, *quod Sacerdotes, qui Euchologio sunt usuri, nosse debent Ecclesiasticos Sanctorum Patrum Canones, & Catholicæ Ecclesiæ Constitutiones, ne divina administrantes Sacramenta, aliaque peragentes officia, errare comperiantur. Cum igitur in Sacra Liturgia commemorationes fieri soleant, oportet primum quidem Romani Pontificis commemorationem agi, deinde proprii Episcopi, & Patriarchæ, dummodo Catholici sint. Quod si alter eorum, vel ambo sint Schismatici, sive Hæretici, eorum commemoratio nequaquam fiat.* Id autem decreto consonum est Congreg. habitæ 1. Maii an. 1746. ac a Pontifice Maximo probato, quo instructionem hanc Euchologio præmittendam præcipiebatur. Omnes Latini sive Ambrosianum sive Mozarabicum, sive alium quemcumque ritum habentes, in Missa Romani Pontificis commemorationem faciunt, quod argumentum est antiquam esse, & a primis deductam temporibus hanc in Latina Ecclesia consuetudinem. In Græca quoque Ecclesia a multis sæculis hanc fieri consuevisse commemorationem, & nonnisi orto schismate sublatam, facile conjicimus. Nam Romanus Pontifex Acacium Constantinopolitanum Antistitem communione privavit, quod an. 484. inaudito ad eam diem temeritatis excessu Felicis III. Romani Pontificis nomen e diptychis abraserit, cujus damnationi Græca quoque Ecclesia subscripsit sub Hormisda Pontifice, ac Justino Imperatore. Erat itaque in sacris diptychis Romani Pontificis nomen; pro eo ergo nominatim orabant Græci inter Missarum sollemnia. Quod quidem magis, magisque comprobatur ex eo, quod Michael Cerularius, Photiani schismatis instaurator, ad alios Patriarchas Orientis scripserit, ut videre est apud Cotelerium *tom. 2. monum. Eccl. Græcæ num. 9. pag.* 140. ac miratus sit, quod nomen Romani Pontificis in Sacris diptychis recenserent; cui Petrus Patriarcha Antiochenus ita respondit Epistola ab eodem Cotelerio in citato opere relata. *Ad hæc ego quoque testis sum omni exceptione major, aliique mecum plures eorum, qui in Ecclesia præcellunt, quod sub beatæ memoriæ Patriarcha Antiochiæ Domno Joanne Papa Romæ, ipse etiam Joannes nominatus in Sacris Diptychis referretur. Constantinopolim præterea ante hos annos quadraginta quinque ingressus, reperi, sub sanctæ memoriæ Patriarcha Domno Sergio, prædictum Papam in Sacra Missa cum aliis Patriarchis referri.* Accedit etiam post natum in græcis schisma nunquam agi cœptum de unione cum Romana Ecclesia instauranda, nisi ea in antecessum admissa conditio fuerit, ut Sacræ Liturgiæ Romani Pontificis commemoratio insereretur. Hanc sane conditionem Michaeli Palæologo an. 1263. unionem optanti, Urbanus IV. proposuit, teste Niceta lib. 5. cap. 2. eamdemque conditionem proposuit in Concilio Lugdunensi an. 1275. Beatus Gregorius X. eamque a græcis admissam fuisse; ac executioni demandatam, asserit Pachymeres lib. 5. cap. 32. ubi ait: *Ex hoc Legatorum adventu pacem factam referentium, duo consecuta sunt, vi prius conventorum, exauctoratio Patriarchæ, & Papæ in Sacro commemoratio publica.* Id etiam in Florentina Synodo actum fuisse, testatur quoque Sylvester Sguropulus schismaticus scriptor *in histor. Concil. Florentini sess.* 10. *cap.* 12. Eademque præmissa conditione tentata iterum fuit concordia a Constantino, dum ad Nicolaum V. Legatos pro ea iterum obtinenda misit. Hujus autem commemorationis necessitas ex eo patet, quia hæc membrorum cum Ecclesiæ Capite communionis est tessera. Hinc Apostolica Sedes Græco-Italis imperavit, Constit. *Etsi Pastoralis*, ut hanc commemorationem facerent: Et a variis Orientalis ritus Christianis in Synodis id constitutum legimus. In Synodo Zamosciæ a Ruthenis habita 1720. & in ea, quæ in Monte Libano a Maronitis celebrata fuit anno 1736. in qua tit. de Symb. Fidei num. 12. habetur: *Sanctissimi Romani Pontificis commemorationem, tam in Missis, quam in divinis officiis, ante Reverendissimi Domini Patriarchæ nomen, ut hactenus consuevimus, celebrare non omittamus.*

In Liturgiis Cophticis, & aliorum Orientalium tolerari non possunt preces pro Principibus, quas ita exprimunt, ut se orare dicant pro Orthodoxis, & Fidelibus Principibus, si hoc nomine designare velint Principes Jacobiticæ, vel Nestorianæ sectæ; secus vero si pro vere Orthodoxis Principibus orare contendant. Imo si hac intentione orent, permittendæ sunt orationes quoque illæ, in quibus se orare ajunt *pro Principibus nostris*, cum hujusmodi preces ad Catholicos Principes dirigantur, ut testati sunt Cophti. Hic vero notare necesse est, aliud esse

se orare ut Infideles, ac etiam Hæretici, fidei lumen aliaque bona obtineant, quæ iisdem ad animæ salutem prodesse possint; aliud eorum in Missa commemorationem facere. Primum licet, ac Ecclesia etiam Latina in feria sexta in Parasceve exemplo comprobat suo, atque hoc sensu intelligendi sunt Patres, qui cum Tertulliano *ad Scapulam cap.* 2. antiquos Christianos pro Imperatoribus sacrificasse scribunt; neque enim aliud Imperatoribus optasse credimus nisi verum bonum, ac æternæ salutis consecutionem, quæ Christianæ Religionis est finis. Alterum vero nec nunc, nec primis temporibus licuit. Nam commemoratio, de qua loquimur, Communionis tessera est. Quis vero dicat in divinis cum Hæreticis, ac Infidelibus Ecclesiæ communicare licere? Itaque horum in Sacris commemorationem facere non licet. Id vero non obstat, quominus in Græcis aliorumque Orientalium Liturgiis commemoratio relinquatur Imperatoris, & Regum, cum orationes mentis proposito dirigantur, cumque Orientales omnes pluries professi sint, *se hoc semper propositum animo habere, ut pro Orthodoxis Principibus*, ac Christianis Regibus orent. De Cophtis supra diximus, de Græcis vero Catholicis testatur id Goarius *in not. ad Euchol. Græc. pag.* 38.

Præter ea, quæ notata sunt, tria observanda occurrunt, quæ Apostolica Sedes Ecclesiasticos Orientalium libros constituit, tum ut Schismaticorum errores præcaveantur, tum etiam ut sarta atque tecta servetur derivata ex antiquis Patribus disciplina. Benedictus XIV. Constit. *Etsi Pastoralis*, quæ est pro Italo-Græcis, §. 6 n. 18. hæc habet: " Quæ in Ecclesiasticis Græcorum libris nonnulli errores irrepsere, quibus primævam Ecclesiæ Græcæ puritatem fraude quotissimum, ac dolo Schismaticorum corruptam esse, Orthodoxi dolent: Ideo pastoralem Latinorum Ordinariorum, in quorum Diœcesibus iidem Greci & Albanenses degunt, vigilantiam per præsentes nostras litteras excitamus, ut omni studio current, non alias Græcos ipsos, seu Albanenses, tam Prælatos ac presbyteros sæculares, quam Regulares, Ecclesiasticis libris in Sacramentorum administratione, & Missis, divinisque officiis celebrandis uti, nisi iis, qui per Congregationem a Sancta Sede Apostolica emendationi librorum hujusmodi deputatam, correcti, typisque impressi fuerint. *Deinde* Constit. cujus *initium est* Demandatam, *qua est de ritibus Melchitarum c.* 11. *ait*: Ut autem a Sacerdotibus Græco-Melchitis in sacris Mysteriis peragendis una & eadem cæremoniarum ratio, iidemque ritus serventur, & nequa sensim in iisdem obrepat difformitas, mandavimus typis Congregationis de Propaganda Fide imprimi Missale ad usum illorum Ecclesiæ, juxta rubricas remotissima antiquitate firmatas, quod, absoluta editione sacrorum librorum Ritus Cophtici, qui sub prælo sunt, incessanter impleri curabimus. *Denique* §. 21. *ejusd. Constit. de Monachis agens Græci-Melchitis, inquit*: Nullius vero generis libros, aut folia sine prævia approbatione, & licentia Episcopi Diœcesani, & Patriarchæ prædictorum edere possint, atque insuper nullum de rebus sacris librum aut folium publici juris faciant inconsulta Sede Apostolicæ. Quod si novas sacrorum librorum ab eadem Sancta Sede jam probatorum editiones fieri contingat, onus erit Patriarchæ, & Episcoporum Catholicorum, inspicere, ne ulla in re discordent ab editionibus approbatis."

Hæc quoad Ecclesiasticos Orientalium libros, quibus addendum censemus, prodiisse jam summa cura ac numeris omnibus absolutum Euchologium Græcorum anno 1754. typis Congreg. de Propag. Fide, ejusque usum omnibus a Summo Pontifice Bened. XIV. commendari.

Venio nunc ad disciplinam enderandam, quam in Sacris Liturgiis celebrandis a Latinis diversam habent. Jam dixi de iis, quæ ad Eucharistiæ materiam & formam, Ministrum, atque subjectum spectant, plura me dicturum esse in appendice ad tractatum de Eucharistia. Hic itaque nonnulla unice exponam de loco, in quo sacrum fieri debet; de Missis, quæ eodem die in uno Altari celebrari queant, deque Præsanctificatorum Missis juxta Orientalium ritum statis temporibus celebrandis; atque ea explicabo, quæ sunt ab Apostolica Sede definita.

A primis Ecclesiæ temporibus Altaria in quibus Eucharistia celebrari debet, Episcopi benedictione consecrari solent, atque hujusmodi consecrationem necessariam esse, ut licite sacrum fiat, Ecclesiæ omnes, tum Orientis, tum Occidentis unanimi consensu asserunt. A multis sæculis diversa est Latinæ a Græca Ecclesia disciplina. In Ecclesia Latina incruentum Missæ sacrificium celebrari nequaquam potest, nisi super Altari, quod vel totum rite consecratum fuerit, vel saltem superimpositum habeat consecratum lapidem, qui *tabula Altaris* nuncupatur. Græca autem Ecclesia a pluribus sæculis, ubi Altare sollemni consecratione totum dedicatum non fuerit, loco lapideæ hujusmodi tabulæ, super Altaris mensa aptare solent Linteum quoddam Episcopali benedictione consecratum, in cujus angulis Sanctorum Reliquiæ reconditæ sunt, quodque vocatur *Antimensian*, & super ipso sacra mysteria conficiuntur. Nunquam Apostolica Sedes hunc Orientalis Ecclesiæ ritum improbavit; sed eum non solum in partibus Orientis, verum etiam in ipsis Italia Græcis, & Albanensibus observare permisit, ut videre est tum in Clementis VIII. instructione, tum etiam in Constitutione sæpe a nobis laudata. *Et si pastoralis*. Latinis vero super Græcorum Antimensiis Missas celebrare vetitum est mox citata Constitutione §. VI. ubi n. 17. hæc habentur: " Si Græci velint accipere Altaris portatilis ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit sin minus, tolerentur eorum Antimensia, sive Throni super altaria lapidea ponendi, cum celebrant. *Et n.* 59. Latinis Presbyteris Latino Ritu in Græcorum Catholicorum Ecclesiis celebrantibus, si careant proprio Altari portatili lapideo, super Antimensiis, seu Thronis Græcorum suorum facere non licet. *At S. M. Benedictus XIV. anno* 1751. *Constit. qua incipit* Imposita nobis, *justis de caussis concessit Missionariis, aliisque Sacerdotibus Latinis in tota Russia Polonica commorantibus*, ut in Ecclesiis Ruthenorum unitorum, deficientibus lapideis Altarium Tabulis rite consecratis, super sacris eorumdem Ruthenorum Antimensiis Missarum sacrificia celebrare; atque etiam ut in hujusmodi celebratione eorumdem calicibus stamneis uti libere & licite possint & valeant (*)."

(*) *Ritu tamen Latino Sacrum agere illis injunctum est.*

Nota. Clemens VIII. anno 1602. permiſit, ut *Sacerdotes Rutheni, non Schiſmatici, in Eccleſiis Catholicorum Ritus Latini, Altaribus, Calicibus, & veſtibus ſacris eorumdem Catholicorum uti, & Miſſam celebrare poſſint in caſu neceſſitatis, ac etiam ſolum devotionis cauſſa, dummodo Ritu Rutheno celebrent. Et contra Sacerdotes Ritus Latini in Eccleſia Ruthenorum, non Schiſmaticorum, Altaribus, & Calicibus, ac veſtibus ſacris uti, & Miſſam celebrare valeant, Ritu tamen Latino: dummodo prædicta ſerventur ſecluſo omni ſcandalo, & de licentia prælatorum, & Rectorum ipſarum Eccleſiarum.*

Tum in Oriente tum in Occidente antiqua conſuetudo erat, ut in una Eccleſia unicum Altare inesset, in quo ſemel tantum in die celabraretur. Hæc vero conſuetudo jamdiu in Eccleſia Latina mutata eſt; quippe a pluribus ſæculis plura in Eccleſia qualibet Altaria habentur, atque in uno eodemque plura eodem die ſacrificia celebrantur. At in Oriente, ſi Maronitas excipias, paucoſque alios, qui non a multis annis Latinorum Sacerdotum morem imitantur, omnes ferme antiquam conſuetudinem ſervant. Quam quidem conſuetudinem ex univerſæ Eccleſiæ conſenſu derivatam, nonniſi Apoſtolicæ Sedis auctoritas mutare poteſt. Hæc autem permittit Græcis Presbyteris, qui in Italia, Inſuliſque ei adjacentibus degunt, ut ſi velint, morem ſervent ex antiquiſſimo, & hactenus ſervato ritu derivatum, nonniſi ſemel in die per unum Sacerdotem in Parochialibus Eccleſiis celebrandi, concedit tamen ut in ſuis Parochialibus vel aliis Eccleſiis, præter Altare majus, alia etiam minora Altaria habeantur, in quibus ſibi liceat pro Sacerdotum numero plures in die Miſſas celebrare. Conſt. *Etſi Paſtoralis* §. 6. num. 8. & 9. At Græco-Melchitis poſtulantibus, ut ad ſatisfaciendum pietati Sacerdotum, & multiplicibus fidelium oblationibus, prædictum ritum antiquitate commendatum immutari permitteret, & in Eccleſiis Libani, & Ante-Libani plures Miſſas eodem die ſuper eodem Altari offerendi Sacerdotibus fieret poteſtas Benedict. XIV. Conſt. *Demandatam*, petitioni minime indulgendum cenſuit. Permiſit tamen juxta Decretum latum die 31. Martii 1749. " ab aliquibus ex
,, Venerab. Fratribus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Car-
,, dinalibus negotiis Propagandæ Fidei præpoſitis, ut
,, alia Altaria in loco Eccleſiæ apto erigi poſſint. Si
,, autem Altarium numerus Celebrantium, & offeren-
,, tium multitudini non reſpondeat, liceat pluribus
,, Sacerdotibus, ubi hujuſmodi conſuetudo viget, ſu-
,, per eodem Altari una cum Epiſcopo, vel alio Sa-
,, cerdote ſacrificium peragente, concelebrare, ita ta-
,, men ut ſacris veſtibus more Celebrantium induti,
,, unuſquiſque totam Liturgiam integre recitet, &
,, verba Conſecrationis proferat, perinde ac ſi ſa-
,, croſanctum Sacrificium ſingulatim conficerent.

,, Hujuſmodi autem ſacrificium ſinguli Sacerdotes
,, juxta mentem eorum, qui voluntarias oblationes
,, exhibent, licite valeant applicare. Quod ſi ſecun-
,, dæ, & ulteriores oblationes pro ejuſdem Sacrificii
,, applicatione ſuperaddantur, Sacerdos, qui eas re-
,, ceperit, ſemper teneatur monere Fideles poſterio-
,, re loco offerentes, de aliis oblationibus ad eumdem
,, finem acceptis & niſi iidem Offerentes unica
,, Miſſæ celebratione ſe voti compotes fore decla-
,, rent, ſciat ſe unico ſacrificio plurium voluntati
,, minime ſatisfacturum. Eorum vero mentem, qui
,, pro ſacrificio obtulerunt, nunquam a Sacerdotibus
,, impletum iri declaramus per ſolam adjectionem par-
,, ticularum, & commemorationem, quæ in panis præ-
,, paratione ante Miſſæ Sacrificium fieri ſolet: cum
,, omnino neceſſaria ſit integra concelebratio: niſi
,, de eorumdem offerentium voluntate aliter fiat".

Ex Græco & Orientali hoc ritu, inquit idem Sanctiſſimus Pontifex Epiſt. Encycl. ad Miſſion. per Orien. deputatos, *nonnulli occaſionem arripuerunt revocandi in dubium, an privatæ Miſſæ, quæ ab uno Sacerdote celebrantur, in Orientali, & Græca Eccleſia locus eſſe poſſit, cum in Græcis Templis unicum Altare exiſtat, unicum ad illud Miſſæ Sacrificium offeratur, & Sacerdotes cum Epiſcopo celebrent, aut cum Sacerdote, qui primi Presbyteri munere fungitur*. At privatæ etiam Miſſæ uſus juxta Orientalis Eccleſiæ diſciplinam, ex can. 31. Concilii Trullani, & ex notis quibus illum Balſamon explicavit, ſatis valide vindicatur, atque adeo frequentis Sacerdotum cum Epiſcopo celebrationis ritus, & intacta pariter privatarum Miſſarum conſuetudo in Orientali Eccleſia permanſit. In commodum vero Sacerdotum, qui privatum Miſſæ Sacrificium offerre cupiunt, ſalva ſemper conſuetudine, ut ad unum Altare unum tantummodo Sacrificium in dies ſingulos offeratur, græci conſtituerunt *Paracleſias*, de quibus Allatius in Epiſt. ad Joannem Morinum loquitur. Sunt autem *paracleſia* Oratoria quædam Eccleſiæ contigua, in quibus Altare ineſt, in quo ſacerdos celebret, qui in alio, ubi alter celebraverit, Sacrum facere nequit. Refert quoque Goarius unam Templi Græcorum formam, in qua ſecundum altare reperitur, in uſum Latinorum Sacerdotum poſitum. Ex quo conſtat non ſolum Græcos privatas Miſſas probare, ſed & Latinos in Græcorum Eccleſiis, ac Orientales in Latinorum Altaribus, ubi proprium deſit, celebrare poſſe, quin ea rituum permixtio ſequatur, quæ vetita eſt, ſed *urbanitatis officia ita exercentur; vel potius præcepta implentur æquitativi cujuſdam juris, expoſcentis, ut non habentis opportunum locum ad ea peragenda, quæ jure aliquo præſtare jubetur, locus ipſo libenti animo concedatur*. Ut concludit idem Pontifex in eadem Encyclica n. 42.

Eſt etiam in more poſitum apud Orientales, præſertim Græcos, ut in feriis quadrageſimæ, excepti diebus Sabbati & Dominicæ, non niſi Præſanctificatorum Miſſa celebretur, quæ ei ſimilis eſt, quam Latina Eccleſia ſemel in anno feria ſexta in Paraſceve celebrat. Scilicet, in qua non conſecratur Hoſtia, ſed antecedentibus diebus præſanctificata ſive conſecrata adhibetur. A græcis ſacra dona die Dominico conſecrata ſingulis Quadrageſimæ feriis, exceptis tamen Sabbatis, feria quinta in Cœna Domini, feſto Annuntiationis B. M. Virginis, & aliis, ſi quæ ſint ſollemnitates, iis quibus celebrari debeat, ſolent adhiberi. Patriarcha Antiochenus Græco-Melchita petiit ab Apoſtolica Sede, ut in prædictis quadrageſimæ feriis Sacerdotibus ſui ritus integrum Sacrificium peragendi facultatem concederet. Sed SS. D. N. Benedictus XIV. petitionem rejecit, mandavitque, *ut ea de rebus veteres Eccleſiæ Græcæ Rubricæ omnino ſervari, earumque executionem Sacerdotibus inculcari, eliminata tamen ab opinione vulgi inepta credulitate, qua nonnulli arbitrari dicun-*

tur Sacerdotem utentem indumentis, & supellectibus, quibus alius Sacerdos eadem die usus est, jejunii observantiam infringere.

Græcis vero & Albanensibus, quos sæpe diximus in cit. Const. *Etsi &c.* indulsit, *ut tempore jejunii quadragesimalis, quo, exceptis Dominicis, Sabbatis, & nonnullis sollemnioribus festivitatibus, ex antiquo more nonnisi Missa Præsanctificatorum celebratur, servato tamen, nec prætermisso in Parochialibus Ecclesiis Præsanctificatorum Ritu, in aliis Altaribus, seu Ecclesiis, sive Cappellis, pro sua ac Fidelium Populorum devotione, Missas integras quibuslibet hebdomadæ diebus, ac præsertim cum dies Festi de præcepto Latinæ Ecclesiæ occurrunt, quos observare tenentur, excepto postremo majoris hebdomadæ triduo, celebrare possint, & valeant.*

Nota 1. Ægyptii seu Cophti Ecclesiam non nisi sine calceis ingredi fas esse credunt. Contra vero Nestoriani non solum nefas esse putant sine calceis Ecclesiam ingredi; sed eam pollui arbitrantur, si quis cum calceis ingrediatur. Imo pollui ajunt Altaria, si Presbyteri & Clerici non jejuni, aut mulieres, laicique homines ad eadem accedant. Hæc autem, atque iis similia ineptæ credulitates videntur.

Nota 2. Nestorianorum nonnulli quotidianas Missas damnarunt. Sed si attendamus ad antiquam Ecclesiæ disciplinam & ad ea, quæ diximus, facile erroris convincuntur. In variis enim Ecclesiis primis sæculis diversa fuit, atque Augustinus, & Chrysostomus Missæ quotidianæ usum probarunt, Augustinus epist. 54. novæ editionis ad Januarium; *alibi nullus dies prætermittitur quo non offeratur: alibi Sabbato tantum, & Dominico; alibi tantum Dominico.* Chrysostomus homil. 3. in epist. ad Ephes. *Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad Altare, nemo est qui semel participet.*

Nota. 3. Varia fuit etiam olim circa horam celebrandæ Liturgiæ disciplina; nimirum nocturnum tempus, matutinum, hora tertia, sexta, nona, & post Vesperas, ut refert Martene lib. 1. *de antiquis Ecclesiæ Ritibus.* Id vero observatione dignum est, ne Orientales ob hanc rationem reprehendantur. Hinc Sacra Congr. Supr. Inq. 22. Aprilis 1682. Missionariis Capuccinis inter maronitas degentibus permisit, ut in quadragesima juxta ipsorum ritum tertia hora post meridiem celebrare possent.

Diversa quoque est Latinæ ab Orientalis Ecclesiæ disciplina, tum circa horas Canonicas, quas Ecclesiastici recitare debent, tum circa dies festos, quos celebrant. Ad Canonicas horas quod spectat, modo errores præcaveantur, qui in eorundem libros ex Schismaticorum dolo irrepserint, nec quidquam occurrat, quod in Hæreticorum vel Schismaticorum hominum honorem cedat, proprium quisque ritum tuto sequitur. Illorum vero Orientalium opinio, qui Diaconos, Presbyteros, Monachosque ad recitandum extra chorum Canonicas horas non obligant, probari neutiquam potest. Tum quia ex antiquis cum Orientalis, tum Occidentalis Ecclesiæ consuetudine constat, Ecclesiam eos quoque ad recitandum officium obligare voluisse, qui Choro non intersint. Tum etiam quia Orientales Ecclesiæ, penes quas vigent adhuc instituta majorum, hanc obligationem fatentur; ut Græci, Syri, Armeni, aliique, quod argumentum est, apud nonnullos ex solo abusu contrariam consuetudinem ortam esse, Ecclesia non consentiente. Tum denique, quia refert Thomas a Jesu, Gregorium XIII. Romanum Pontificem ad dubia a Maronitarum Patriarcha proposita respondisse; *Teneantur etiam omnes ordinati ad horas Canonicas, saltem illi Nationi consuetas, non solum Beneficiati, sed etiam qui sunt in sacris sine beneficio.* Si ex iis nonnulli juxta proprium ritum aliud officium habeant recitandum in Choro, aliud vero extra Chorum, ut de Syris testatur Josep. Simon. Assem. dist. *de Monophysitis*, non dubito, quin muneri satisfaciant suo, dum justis de caussis a Choro absentes, aliud officium recitent.

Quoad Sanctorum festos ex Orientalibus soli Maronitæ Gregorianum Kalendarium recepere. Sed quæ huc spectant, vide in append. ad tract. de legibus. Circa sollemnes festivitates servanda est Eugenii IV. Const. quæ tom. 2. Bull. est ordine 19. In ea vero habetur: *Cum inter alia sit etiam cum ipsis Armenis disputatum, quibus diebus Festivitates Annunciationis B. M. Virginis, Nativitatis B. Joannis Baptistæ, & consequenter Nativitatis, & Circumcisionis D. N. J. C. ac Præsentationis ejusdem in templo, seu Purificationis B. Virg. Mariæ celebrari debeant, lisque dilucide veritas patefacta fuerit, tam SS. PP. testimoniis, quam consuetudine Ecclesiæ Romanæ, & omnium aliarum universaliter apud Latinos & Græcos, ne igitur in tantis celebritatibus dispar sit Christianorum ritus, unde perturbandæ caritatis occasio possit oriri, decernimus tanquam veritati, & rationi consentaneum & juxta totius reliqui orbis observantiam, ut ipsi etiam Armeni Festum Annunciationis B. M. V. die 25. Martii, Nativitatis B. Joannis Baptistæ 24. Junii, Nativitatis vero secundum carnem Salvatoris 25. Decembris, Circumcisionis ejusdem 1. Januarii, Epiphaniæ 6. ejusdem Januarii. Præsentationis D. in Templo seu Purificationis Dei Genitricis, 2. Februarii debeant sollemniter celebrare.*

De Orientalium circa jejunium disciplina plura disputavimus in appendice ad tractatum de jejunio, atque satis explicavimus Græcorum ritum, & obligationem, qua quisque tenetur juxta propriæ Ecclesiæ consuetudinem jejunare. Hic autem ubi veluti in propria Sede, de diversa, quæ in variis Orientis Ecclesiis viget jejunandi disciplina tractamus, ea exponimus quæ sunt ibi prætermissa. A Mengreliensibus exordium sumimus, qui licet propria lingua in Sacris peragendis utantur, Græcum tamen ritum servant. Ii quatuor quadragesimas habent, ut scribit Vercellos qu. 3. sect. 1. Prima ante Pascha, quæ incipit a quinquagesima: Altera post Pentecosten: Tertia ante Virginis Assumptionem, eaque initium sumit a die prima Augusti: Quarta adventus Domini per quadraginta dies. Nonnisi post solis occasum, Græco more, cœnant, quamvis interdiu, sicut & Græci, nulli scrupulo ducant, fructus aliquos comedere: A carnibus abstinent, imo per tres hebdomadæ dies etiam a piscibus. In majori hebdomada vinum non gustant; & nobiles quoque mulieres tota ea hebdomada, quamvis excessiva sint frigora, nudis pedibus incedunt: & tribus ejus ultimis diebus nihil omnino cibi accipiunt. Severissimæ sunt apud eos jejunii leges, nec in abstinentia a carnibus pro ætate, aut lethali infirmitate conceditur dispensatio, Græcorum patrum præcepta observantes, ex qui-

S. Basilius *in orat. de jejunio* ait: *Ne quis se excludat a numero jejunantium, in quo omne hominum genus, omnis atas, omnes dignitatum forma censentur*. Ita est. Auctor, qui longo tempore in regione illa commoratus est.

Syrorum Jacobitarum jejunia ita describit Gregorius Barhebræus ab Assem. relatus, *tom. 2. Bibliotheca Orient. pag.* 304. Quinque sunt jejunia celeberrima populo Syrorum, præter feriam quartam & sextam. Primum jejunium Quadragesimæ: Alterum Apostolorum; Tertium Migrationis; sive Assumptionis B. M. V. Quartum Nativitatis: Quintum denique Ninivitarum. Et jejunium quidem Quadragesimæ, cum illud hebdomada Passionis salutaris subsequatur, octo supra quadraginta diebus absolvitur. Apostolorum vero jejunium a feria secunda post Pentecosten usque ad vigesimam nonam diem Junii, in qua festivitas Petri & Pauli celebratur, Occidentales observant; Orientales vero usque ad complementum quinquaginta dierum. Jejunium autem Migrationis a Kalendis Augusti ad decimamquintam usque diem protrahitur. At jejunium Nativitatis sunt qui a quintadecima Novembris auspicantur; alii a Kalendis Decembris inchoant: nonnulli vero a decima Decembris per duas hebdomadas observant. Denique jejunium Ninivitarum a feria secunda, quæ tribus hebdomadis Quadragesimale jejunium præcedit, usque ad feriæ quintæ matutinum observant Orientales; Occidentales vero usque ad matutinum Sabbati. Notat hic Cl. Assem. nomine Orientalium venire hic Jacobitas in Assyria & Mesopotamia sub Mafriani potestate constitutos: Occidentalium vero alios Jacobitas, qui in eadem Mesopotamia & in Syria proprie dicta, & in Phœnicia, atque Cilicia, & Palæstina, & Armenia sub jurisdictione Patriarchæ ejusdem gentis vivunt. Ibi citatus Auctor Canonem addit Cyriaci Patriarchæ de jejunio feriæ quartæ & sextæ in hæc verba: *Presbytero aut Diacono, aut sexus utriusque fideli, qui vigesimum atatis annum excedit, fas non esto solvendi jejunium feria quarta & sexta, exceptis quinquaginta diebus Pentecostes, praterquam si morbo aut pressura, aut vi aliqua detentus sit; aut mulier gravida, vel lactans*.

Syri Nestoriani ab iis, quos diximus, haud multum dissident in jejunii disciplina. Præter ferias quartas, & sextas quibus per anni circulum jejunant, septem jejunia Orientales Nestoriani colunt, ut ex antiquo eorumdem auctore refert cit. Assem. Primum jejunium Quadragesimæ per septem integras hebdomadas, a Dominica, quam illi ingressum jejunii, nos vero Quinquagesimæ dicimus. In hujusmodi jejunio ab aliis Orientalibus dissident, quod Sabbatis quoque & Dominicis jejunent. Alterum jejunium Apostolorum vocatur, per totidem hebdomadas a feria secunda post Pentecosten usque ad primam Æstatis, quæ septima est a Pentecoste, & in qua festum duodecim Apostolorum celebrant. Tertium jejunium migrationis B. V. ut supra. Quartum jejunium Eliæ, seu Crucis per hebdomadas septem a Dominica prima Eliæ, quæ quartam Æstatis sequitur, usque ad feriam sextam quartæ hebdomadæ Crucis, seu septimæ Eliæ. Quintum Jejunium Nativitatis, seu Annunciationis, per quatuor hebdomadas, a Dominica prima Annunciationis, quæ proximior est Kalendis Decembris, usque ad diem vigesimamquintam ejusdem mensis, in qua Nativitas Christi celebratur Sextum jejunium Niniviticum, seu Rogationis per tres dies a feria secunda tertiæ ante Jejunium Quadragesimale hebdomadæ usque ad matutinum feriæ quintæ ejusdem hæbdomadæ. Septimum denique jejunium Virginum, tribus post Festum Epiphaniæ diebus. Quæ quidem jejunia, exceptis Quadragesimali, Assumptionis, & Ninivitico aliter hodie a Nestorianis fiunt: Nam jejunium Crucis seu Eliæ, & jejunium Virginum omnino sublata sunt; Jejunium vero Apostolorum a feria secunda post Pentecosten usque ad vigesimam nonam Junii, hoc est, usque ad Festum Apostolorum producitur. Jejunium Nativitatis, seu Annunciationis, a Kalendis Decembris usque ad diem 25. ejusdem exclusive. Imo Ebedjesus Sobensis ea Gabrielis Metropolitæ Bassorensis auctoritate ostendit, sæculares seu laicos ad jejunia Apostolorum, Eliæ, & annunciationis nequaquam adigi; sed eos vero Monachos, quos ait, ex consuetudine jejunare totum quidem jejunium Annunciationis, duas tantum hebdomadas jejunii Eliæ, & Apostolorum.

Nota 1. Tam Nestoriani, quam Orientales Jacobitæ juxta morem a majoribus acceptum, jejunium feriæ quartæ & sextæ (idem de aliis) a Vespere euntis feriæ tertiæ & quintæ inchoant, idemque exeuntis feriæ quartæ & sextæ vespere solvunt: idest, ab occasu ad occasum solis perducunt. Non vero ut Latini, Græci, & alii Orientales a media nocte ad mediam noctem protrahunt. Id vero notari debet, ne ob consuetudinem istæ ea majoribus derivatam, reprehendantur; (non enim plus Nestorianis jejunant, qui a cibis abstinent a media nocte ad mediam noctem, sive a matutino ad matutinum, vel a meridie ad meridiem); & ut tollantur abusus, si qui sint in iis partibus, circa hujusmodi jejunii disciplinam.

Nota 2. Nestoriani non modo inchoant jejunium in die Dominico, sed etiam omnibus Dominicis & Sabbatis quadragesimæ jejunant. Hinc Abrahamus Abraza Patriarcha, Barhebræo teste, præcepit, ut in Sabbatis & Dominicis jejunii quadragesimalis sub vesperam Liturgia celebraretur, quod a Gregorio Patriarcha ante institutum fuisse affirmat Georgius Arbelensis. In hoc autem Nestoriani tum ab universæ Ecclesiæ disciplina, quæ vetat die Dominico jejunare, tum ab Orientalis Ecclesiæ more recedunt, quæ solo majoris hebdomadæ Sabbato jejunare solet. Hujus autem mutationis caussam, hanc fuisse refert Barhebræus, quod cum Catholico significatum fuisset, quosdam die Dominica, accepta oblatione inde egressos, in quodam horto lautum convivium instruxisse, legem ipse constituerit, qua prohibebatur Dominicis & Sabbatis per diem fieri oblationem, ac vespertinis horis eam celebrari præcipiebatur.

Nota 3. Jejunia Ninivitarum, & Virginum ortum ducunt a supplicationibus, quas Episcopi, dum Populi calamitatibus premerentur, indixerunt. Primum itaque Ninivitarum jejunium dictum est, quod Episcopus, eum Populus peste affligeretur, indictis supplicationibus Ninivitarum usus sit exemplo; tum ut Populum moveret Ninivitarum instar ad pœnitentiam agendam in cinere & cilicio; tum etiam, ut in eo excitaret, atque foveret spem divinæ illius miserationis, quam experti sunt Ninivitæ. Alterum vero jejunium Virginum appellatur; quod ex supplicationibus originem habeat, ea occasione indictis, in qua Rex Arabum, sive, ut alii malunt, Persarum, ax

ex Urbe Hirta quadraginta Virgines ut sibi adducerentur imperaverat, Ob beneficia, sive gratias quas per illa supplicationes obtinuerunt, statuere, ut quolibet anno jejunia hujusmodi celebrarentur. Vide Assemen. tom. 2. Bibl. Orient. pag. 425. & sequent. ubi advertit merito ex hac ratione confutandos esse Recentiores nonnullos, qui in Artziburio Armeniorum (quod idem cum Jejunio Niniviticо Syrorum est) errores, hæresesque comminiscuntur.

Cophti, & Ethyopes, qui eorum disciplinam sequuntur, præter jejunium feriæ quartæ, & feriæ sextæ tribus diebus post Dominicam septuagesimæ jejunare solent, ac præter quadragesimam, quam a feria secunda post quinquagesimam suscipiuntur, jejunia colunt, adventus scilicet quod Festum Nativitatis D. N. J. C. præcedit, Assumptionis B. M. V. a prima Augusti ad quartam decimam *inclusive*, & Sanctorum Apostolorum, quod exordium sumit a die qui Festum Pentecostes subsequitur, & protrahitur usque ad Festum Apostolorum, quod 29. Junii celebratur. Ita rem narrant Monachi ritus Cophti, qui Romæ in Cœnobio Sancti Stephani, vulgo *de Mori*, commorantur, in supplici libello, quem S. M. Bened. XIV. exhibuerunt; quippe dispensationem obtinuere, qua permittitur, tum iisdem Monachis, tum aliis in eodem S. Stephani Monasterio commorantibus, *ut non ad alia jejunia teneantur quam ad jejunia quadragesimæ a feria quarta Cinerum usque ad Pascha Resurrectionis, & a die Lunæ post Dominicam primam Adventus, usque ad Natale Domini, & ad reliquas vigilias, & quatuor anni tempora juxta morem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*: ea tamen lege, ut indultum nonnisi ipsi in urbe, aut in aliis Italiæ partibus degentibus, suffragetur, nec ullo modo ad Orientales partes extendatur.

Armeni, non ubique eadem jejunia servant. Quamobrem præter ea, quæ in citata appendice notavi, nonnulla hic observare operæ pretium duxi, quæ ex epistola deprompsit ad Illustrissimum Lercarium Sacr. Congreg. de Propaganda Fide a Secretis missa, in qua Armenorum jejunia describuntur, qui Constantinopoleos commorantur. Sunt autem quæ sequuntur: Primo, omnes Armeni tum catholici, tum hæretici a feria secunda quinquagesimæ, quadragesimalis jejunii exordium sumunt; hæretici vero a piscibus abstinent, catholici utuntur. Secundo, feria quarta, & sexta non servant unicam comestionem, sed tum orthodoxi, tum hæretici a carnibus, & lacticiniis abstinent; hæretici vero etiam a piscibus. Si in hujusmodi dies incidit Festum Nativitatis D. N. J. C. omnes carnibus vescuntur: sicut etiam a Paschate ad Ascensionem; licet hoc tempore catholicorum nonnulli, ne scandalo sint, a carnibus aliquando abstineant. Tertio, Hæretici ante Nativitatis Festum, quod die octava Januarii celebrant, septem diebus jejunant, atque in vigilia jejunium ad vesperam usque protrahunt, tum sacrum faciunt, ac deinde cœnant, utunturque in ea lacticiniis, & ovis. At catholici in vigilia dumtaxat Nativitatis, cujus Festum diverso ab hæreticis die celebrant, jejunare solent, ac etiam a piscibus abstinent. Missam vero, quam juxta proprium ritum celebrare deberent, vitandæ persecutionis caussa, plerumque omittunt. Ante Epiphaniam vero ut hæretici, ita & ipsi septem diebus jejunant. Quarto, Festum Assumptionis B. M. V. semper die Dominico celebrant, & die lunæ ad Sabbatum usque, quo die lacticiniis utuntur, jejunare solent; eadem ratione jejunia servant, quæ præcedunt Festum Transfigurationis, & Festum Exaltationis Sanctæ Crucis. Quinto a feris secunda post Pentecosten ad feriam sextam jejunium colunt quod vocant Sancti Eliæ; ejusdemque rationis sunt alia jejunia, Sancti Gregorii Illuminatoris, Sancti Jacobi Episcopi, S. Sergii Martiris, ac S. Gregorii quem Taumaturgum appellant; in quibus a feria secunda ad sextam jejunant; Sabbato vero antevertente Festo, quod die dominico semper celebratur, comedunt etiam carnes. In iis hæretici unicam comestionem servant, quam ad vesperam protrahunt; meridie vero parum tantum cibi sumunt, & in comestione pisces non respuunt: Catholici vero solam abstinentiam a carnibus, & lacticiniis servant.

Nota 1. In iis, quæ narrata sunt, quatuor observare necesse est. Primo, Armenos juxta proprium Ritum Missam quandoque ad vesperam usque protrahere nonnullis jejunii diebus. Id vero reprehendi nequit, imo & Græcis ipsis in Italia commorantibus Constitutione pluries citata, *Etsi Pastoralis*, permissum est. Usus autem lacticiniorum, & ovorum in cœna, quam post Missam Vigiliæ Nativitatis, aut etiam Sabbati Sancti habere solent, permitti non potest si Latinorum, Græcorumque more a media nocte jejunii exordium sumant, hoc enim in casu lacticinia, & ova, ac fortasse etiam pisces Armenorum disciplina prohibet. At si jejunium a solis occasu cum aliis, quos supra diximus, auspicantur, contra jejunii disciplinam non peccant, si lacticinia, ova, sque, ac etiam carne post solis occasum utantur, tum enim jejunii dies omnino transiit. Nec debito, quin ex hac jejunandi ratione usus hujusmodi initium habuerit; mutato vero jejunii initio, usus ille abus evasit, adeoque tollendus est. Secundo, etiam Catholicis abstinendum esse a piscibus feria quarta, & sexta, ac iis quadragesimæ diebus, in quibus hæretici abstinent. Id enim non est hæreticorum inventum, sed Armenæ, imo Orientalis Ecclesiæ disciplina, quam Catholici majori quam hæretici studio, ac fervore custodire, atque servare debent, ne hæreticis scandalo sint, aut occasionem præbeant Orthodoxos depravatæ disciplinæ accusandi. Tertio, a Paschate ad Ascensionem, secluso scandalo, non teneri ad jejunium feriæ quartæ, & sextæ, cum ex antiqua disciplina, ut alibi notavimus plures Orientales Ecclesiæ hoc tempore jejunia non servent. Quarto, Sabbati diebus extra quadragesimam, in quibus jejunare non solent, sed lacticinia, ac etiam carnes sumere, ad jejunium, vel alias abstinentias adigi non debent: cum enim Orientalis Ecclesia excepto Sabbato Majoris hebdomadæ in ejusmodi diebus jejunium percipere non solet, jure meritoque præsumitur illam consuetudinem ex hac disciplina originem trahere.

De abstinentia a piscibus, quam Syri Armenique servare debent, plura disserit, ac decernit in sup. cit. Encyc. Bened. XIV. nu. 47. *Syri*, inquit, *Armenique Catholici, juxta ipsorum Ritum, ab esu piscium jejunii tempore abstinent; verum, cum Latinis iis vesci consuetiant, & ceteroquin impossibile vel saltem difficillimum asseratur, eos temperare posse a piscibus diebus, quibus latines iis vesci intuentur ideo tamquam rationi consentaneum proponitur, ut Missionariis facultas tribuatur cum iis dis-*

dispensandi, caute tamen omnique seclusa scandalo, & pio aliquo operi in locum abstinentia a piscibus subrogato. Aptissimus hic fieret locus disserendi de vetustate jejunii apud Orientales, ejusque lege, licet severiori, exactissime tamen semper servata; sed ne longiores simus, quam par est, id unum dicimus Apostolicam Sedem toties Patriarchis obstitisse, quoties veterem rigorem jejunii suis subditis praescripti relaxare voluerunt. Petrus Maronitarum Patriarcha, *Archiepiscopis & Episcopis sibi subjectis carnibus vesci Laicorum more indulsit, licet juxta veterem disciplinam carnibus abstinerent, universo autem populo Quadragesima tempore pisces edere, vinumque bibire permisit; quamvis id illis esset prohibitum.* Sed Pontifex Paulus *V. datis ad* Patriarcham Petri successorem Literis *Apostolicis in forma Brevis die* 9. Martii 1610. *jussit, ut abrogatis iis, qua* Petrus Patriarcha *concesserat res in pristinum statum restituerentur. In Pontificatu nostro ad examen revocata est nimia facilitas atque indulgentia Euthymii Archiepiscopi Syri, & Sidonis & Cyrilli* Patriarcha *Antiocheni erga Graecos Melchitas, fuitque improbata, ut patet ex Constitutione nostra* Demandatam 87. §. 6. Bullarii nostri tom 1. Nos hujusmodi innovationem, & abstinentiarum relaxationem, & coarctationem, in nimium detrimentum veteris Græcarum Ecclesiarum disciplinæ vergere judicantes licet alioquin, deficiente auctoritate Apostolicæ Sedis, nullius roboris esse dignoscantur, eas tamen auctoritate nostra expresse revocamus, & nullum effectum in posterum habere, neque nullatenus executioni mandari, sed omnia in pristinum restitui debere jubemus atque insuper in toto tractu Patriarchatus Antiocheni laudabilem consuetudinem a Majoribus derivatam abstinendi etiam qualibet feria quarta, & sexta per annum ab esu carnium, quæ ab aliis quoque finitimis populis ejusdem Græci Ritus exacte custoditur, indistincte servari principimus. „ Incongrum vero est asserere, ideo dis„ pensationem concedendam esse, vel potius dispen„ sandi generalem facultatem, quod nempe Orienta„ les aspicientes Latinos vesci piscibus tempore jeju„ nii, exinde facile adducantur, ut ipsi non quidem „ ex aliquo contemptu, sed naturæ fragilitate victi „ piscibus, jejunii diebus, utantur: hoc namque ar„ gumento, si quid illud valeret, in primis omnimo„ da induceretur Rituum confusio, deinde, si illius „ ratio haberetur, illud etiam consequeretur, ut La„ tini inspicientes Græcos peculiaribus quibusdam vi„ vere institutis, quæ Latinis minime permittuntur, „ imo inhibentur, dispensationem petere possent ut „ sibi liceret ea facere, quæ a Græcis fieri intuen„ tur: profitentes se Latinum quidem Ritum suscipe„ re, sed ob naturæ fragilitatem eum diutius serva„ re non posse. “

Nota. 2. Jejunium Sabbati vetitum fuit ab Ecclesia, quod Manichei, aliique hæretici qui Deum malum hujus Mundi conditorem, atque colendi Sabbati auctorem fuisse fabulabantur, Sabbato jejunandum statuerint, ut publica mœstitia odium ostenderetur erga Deum colendi Sabbati auctorem, qui malus rem pessimam fecisset, rerum hanc Machinam tot malis obnoxiam, tot sceleribus obligatam. Vid. Epiphanium hæresi 14. Ex canonibus hac occasione editis, quibus præcipitur, non nisi Sabbato majoris hebdomadæ jejunandum, Græcorum, aliorumque Orientalium disciplina pendet. At lex illa numquam in Romana Ecclesia recepta fuit, quæ ex Apostolica traditione semper in memoriam Christi sepulturæ Sabbati jejunium coluit: cujus rei testes sunt locupletissimi Hieronym. epist. 28. Aug. epist. 86. Conc. Eliberitanum can. 4. & Joannes Cassianus Chrysostomi discipulus collat. 3. quibus addimus Innoc. I. in Epist. ad Decentium Eugub. Episc. cap. 4. Nicol. I. ad Consul. Bulg. qui sub Sylvestro ortam hac de re controversiam scribit, definitque, ut nullus deinceps contra hujusmodi statutum *venire, aut mutare præsumeret.* Quare, ut Romana Ecclesia non improbat, sed laudat Orientalis Ecclesiæ consuetudinem ex iis canonibus ortam, qui dum hæretici, in Oriente præsertim, Sabbati jejunio abuterentur, conditi fuerunt: ita Græci, aliique Orientales Romanæ Ecclesiæ morem probare, ac commendare tenentur, quod cum ei nulla devitandi ejusmodi jejunii occasio fuerit, traditionem quam nonnulli aiunt ex Apostolo Petro derivatam, servaverit.

Hæc quantum ad Orientalium jejunia: quæ ad rem hanc pertinent reliqua in appendice explicantur, quæ in Missionariorum usum post Tr. *de jejunio Ecclesiastico* addita est. A jejunio ad ciborum delectum ut res ordine exponatur gradum facimus. Nam etiam in hoc Orientalium a Latinæ Ecclesiæ disciplina dissidet. Græci enim a sanguine, & suffocato abstinendum putant, ac distinguentes inter mundos immundosque cibos ad normam Mosaicæ legis putant sine culpa ad Christi Corporis Sanguinisque communionem accedere non posse; qui immundi quidpiam comederit, aut contrectaverit, nisi benedictione præmissa, quæ in eorum Euchologio præscribitur. Alii quoque Orientales saltem, quoad abstinentiam a sanguine & suffocato eodem modo opinantur, Armenis Orthodoxis exceptis; (Nam qui Vartanum sequuntur, a quibusdam cibis abstinent) qui in unione cum Ecclesia Romana acceptanda hanc Græcorum consuetudinem se relinquere professi sunt. In collationibus enim pro hac ineunda unione habitis; hæc Galanus refert tom. 2. de Conc. Eccl. Arm. cum Rom. „ Patres Armeni tum Sisensis, tum „ Adanensis Concilii cum Romana Ecclesia sum con„ ciliantes, approbaverunt Epistolam dogmaticam Gre„ gorii Armeniæ Patriarchæ ad Regem Haytonem, „ ubi hebraica illa ciborum discretio his verbis refel„ lebatur. Cibos autem immundos præcipue, qui ad „ pauperum manus obiter veniunt, omnes ut inquit „ Paulus in nomine Domini purificatos habere jube„ mus, quos & orationibus benedici docuit Dominus „ Nierses, nimirum Chelajensis, qui similiter Arme„ niæ Doctor, & Patriarcha fuerat. “ Hic vero antequam ad Græcorum morem expendendum descendam necessarium puto, Apostolicæ Sedis sententiam exponere. Pluries vero ab ea decreta hac de re prodiere, Gregorius II. in Capitulari suo ad Bavaros misso, cap. 7. ait, „ Nihil in perceptione ciborum ju„ dicatur immundum, nisi quod fuerit idolis immo„ latum, quia juxta quod Magisterio Apostolico „ docetur, omnis creatura Dei bona est, & nihil „ rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipi„ tur, “ Nicol. I. ad Consul. Bulg. n. 43. *omne animal*, inquit, *cujus cibus minime corpori noxius esse probatur, comedi non prohibetur*. Extat præterea decretum in Florentina Synodo pro Jacobitis edito, quod *Romana*, inquit, *Ecclesia firmiter cre-*

dit:

dit, profitetur, & prædicat, omnem Creaturam Dei bonam, nihilque rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, quia, juxta verbum Domini, non quod intrat in os coinquinat hominem; illamque Mosaicæ Legis ciborum mundorum, & immundorum differentiam, ad cæremonialia asserit pertinere, quæ, surgente Evangelio, transierunt. Nullam itaque sibi naturam condemnandam esse denunciat, quam societas admittit humana, nec inter animalia discernendum per quemcumque sive virum, sive mulierem, & quocumque genere mortis intereant, quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari & Ecclesiastica disciplina possint & debeant non negata dimitti, quia, juxta Apostolum, omnia licent, sed non omnia expediunt. Accedit etiam professio fidei, quam ex præscripto Urbani Papæ VIII. Orientales emittere tenentur, in qua hæc leguntur. *Item legalia veteris Testamenti, seu Mosaicæ Legis cæremonias, Sacra, Sacrificia, & Sacramenta D. N. Jesu Christi adveniente cessasse, & post promulgatum Evangelium sine peccato observari non posse, ejusdem etiam Legis veteris ciborum mundorum, & immundorum differentiam ad cæremonialia pertinere, quæ, surgente Evangelio, transierunt, illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, illo tempore congruisse, ut inter Judæos & Gentiles dissensionis materia tolleretur, cujus Apostolicæ prohibitionis caussa cessante, etiam cessavit effectus.*

Quæ cum ita se habeant aperte Apostolicæ Sedis sententiæ contradicunt, qui etiam nunc vigere ajunt latam per Mosem legem de mundorum immundorumque differentia, & Apostolicum decretum de abstinendo a sanguine & suffocato; cum fuerit illa per Christum sublata, istud vero œconomiæ caussa ad tempus stabilitum. Vide Paulum I. ad Cor. 8. ubi docet secluso scandalo, etiam tum Fideles immolatitiis uti potuisse, & quidquid *in macello venit, quia Domini est terra, & plenitudo ejus*. Ostendit ergo ad tempus, atque œconomiæ caussa Apostolos decretum de hujusmodi abstinentia edidisse. Errant itaque Græci si credant, aut vigere adhuc discrimen inter munda, & immunda veteri lege constitutum, aut ex Apostolico, & Scripturæ præcepto, ut habetur in Trullano can. 67. *a sanguine, & suffocato esse abstinendum*. Consuetudo autem hæc, de medio sublato errore, permitti potest, dum scilicet non ob Apostolicum, quod amplius non viget, præceptum, sed ut obsequium novæ ex Ecclesiæ consuetudine derivatæ legi præstent, a sanguine & suffocato abstinent. Nam Ecclesia potest etiam cæremonias veteris legis, fine ac objecto variato, in proprium usum convertere, ut supra nos demonstravimus, ideoque in obsequium, memoriamque primi ab Apostolis editi decreti, potuit etiam tacito consensu suo consuetudinem probando legem de hujusmodi abstinentia ferre. Qua quidem ratione etiam undecimo Ecclesiæ sæculo plures Latinæ Ecclesiæ hujusmodi abstinentiam servabant, ut scribit Humbertus Cardinalis ac Sylvæ candidæ Episcopus in Dialogo contra Græcorum calumnias edito. Neque benedictiones illæ sunt reprehendendæ, quas Græci Sacerdotes adhibent juxta eorum Euchologii præscriptum erga eos, qui tetigerint, vel immundi quidpiam comederint, etiamsi res illas respiciant, quæ in lege veteri subjectum erant præceptorum cæremonialium; *dummodo quidquid ab eis fit, non eo animo fiat, ut veteris jam abolitæ legis præceptis pareatur, sed ut obsequium præstetur, aut novæ Ecclesiasticæ Legi, vel canonicæ consuetudini, diuturni & continui temporis observantia roboratæ*, inquit Bened. XIV. in cit. Constit. Euchologio præmittenda.

Venio nunc ad postremum disciplinæ caput, in quo Latina ab Orientali dissidet Ecclesia, quod in Cælibatu Clericorum situm esse diximus. Orientalis Ecclesia non secus ac Latina a primis sæculis suos semper habuit Monachos, qui castitatem voverent, atque Episcopos etiam nunc nonnisi cælibes habet. Immo cum Nestorianorum, Jacobitarumque nonnulli, Monachis, Episcopisque uxores permiserint, non solum a reliquis Orientalibus sed etiam ab aliis earumdem sectarum Episcopis, tamquam disciplinæ, & Ecclesiæ contemptores habiti sunt. Quamvis antiquissimo tempore ad augendam Clericalis militiæ sanctitatem utraque Ecclesia Occidentalis, & Orientalis æque præscripserit, nedum Presbyteros, sed alios etiam in Sacris Ordinibus constitutos in perpetuo cælibatu versari debere, & hanc custodiendæ castitatis obligationem numquam remiserit aliarum mater, & magistra Romana Ecclesia, Secus tamen contigit tractu temporis in Orientali Ecclesia, quæ Diaconis ac Presbyteris sæcularibus uxorem permittit; unicam tamen, eamque Virginem. Nam eorum disciplina præcipit cum Apostolo Paulo I. ad Timoth. cap. 3. *ut Diaconi sint unius uxoris viri*; ac vetat *bigamiam, tum propriam*, quæ ex secundo matrimonio profluit, tum etiam *similitudinariam* ex primo matrimonio ortam cum vidua, vel corrupta contracto: Canones Apostolici 17. & 18. & canon. 3. Concilii Trullani, cujus auctoritas licet in Ecclesia Occidentali recepta non sit, illam tamen Orientalis Ecclesia suscipit, & veneratur. Quamquam Orientalis Ecclesiæ canones ita constituunt; & licet iisdem canonibus ætas præscripta sit, ante quam nefas sit, quemque sacris ordinibus initiari; tamen partim ignorantia, partim hæreticorum malitia factum est, ut, neglecta omnino Ecclesiæ disciplina, apud Jacobitas præsertim Cophtos, ac Nestorianos quamplurimos, Pueri paucorum annorum sacro Diaconatus ordine initientur, qui post susceptum ordinem non solum nubunt, sed ad secundas quoque, atque tertias nuptias transeunt. De iis vero plura dicemus dum de Orientalium disciplina circa Ordinem, & Matrimonium tractabimus, ubi ea distincte exponemus, quæ hac super re constituta, & explicata sunt a SS. D. N. Benedicto XIV. in duabus Pastoralibus Instructionibus super nonnullis dubiis circa Cophtorum Ritum editis.

Hæc satis visa sunt ad discrimen ostendendum, quod Latinam inter ac Orientalem Ecclesiam intercedit, & quo nonnullæ invicem dissident Orientis Ecclesiæ: inter has autem unam prætermisi, quæ extensione parva, sed gloria maxima est. Hæc in Naxivaniensi majoris Armeniæ Provinciis sita est, & quartidecimi sæculi initio, in qua a Bartholomæo Parvo Ordinis Prædicatorum stabilita fuit, Fidem Orthodoxam, cum Latino Ritu Dominicanorum more, quem Armena lingua servat, intactam custodivit. Archiepiscopus, qui e Dominicanorum familia semper delectus est, Sedem habet in Oppido Ab-

ra-

raner, habetque sub se decem circiter oppida, in quibus Dominicanorum ejusdem Ritus Cœnobia nonnulla extant.

CAPUT VII.

De Apostolica Sedis œconomia in disciplinæ unitate tuenda ac procuranda, & in tolerandis diversis aliarum Ecclesiarum, præsertim Orientalium, Ritibus.

INter cetera argumenta, quæ Apostolicam Sedem Ecclesiarum omnium Principem, Magistram, ac Matrem esse demonstrant, præcipuum sibi vindicat locum prudens illa œconomia, qua disciplinæ unitatem quoad fieri potuit conservare, Apostolica instituta sarta tecta custodire, ac novitatibus, ut rerum temporumque circumstantiæ ferebant, obsistere studuit, & qua ritus varios, qui fidei morumque integritati noxii non essent, non solum patienter sustinuit, sed ubi ex Majorum institutis ortos agnoverit, vetuit etiam ne aliorum auctoritate immutarentur, ac ab omnibus servari mandavit. Qua quidem agendi ratione, cum acceptam a Christo Domino in Ecclesiam universam potestatem, tum debitum Apostolicis ordinationibus obsequium; tum denique illum erga Christianos omnes amorem significavit, quo veluti pia eorumdem Mater, ita disciplinæ inter eos unitatem procuravit, ut in iis, quæ cum fidei honestatisque regula cohæreant, illorum ingenio, ac voluntati indulserit, qui in ritibus variis a Majoribus acceptis enutriti, haud facile potuissent ad omnimodam disciplinæ unitatem revocari. Hujusmodi agendi rationem Petrus Romanis Pontificibus ipsius successoribus præmonstravit. Is enim patienter in Hebræis recenter ad Christi fidem conversis tulit nonnullarum cæremoniarum usum, quas a Deo eorum Majores acceperant, quod haud facile esset homines tanta cum veneratione in illis enutritos ab earum usu divellere; ac in Hierosolymitano Concilio, ut dissidiis occasionem præcluderet, mutuamque inter novos Christianos pacem foveret, Legem constituit, qua ad tempus etiam ii, qui e gentibus ad Christum venerant, a sanguine, & suffocato immolatisque abstinere jubebantur. Atque ut facile posset, quem ipse aut solus, aut ex aliorum etiam Apostolorum consilio disposuerat sacrorum ordinem, Ecclesiis omnibus præscribere, & exhibere, primum Antiochiæ sedem posuit suam, ibique septem mansit annis; quod inde facile esset disciplinam illam ad omnes Asiæ Ecclesias transmittere; deinde Marcum in eadem a se institutum disciplina, Alexandriam misit; ex qua Urbe facile Ecclesiis Ægypti, ac Africæ reliquis, eadem tradere poterat instituta: ac demum Antiochia Romam ipse venit, ibique perpetuam Sedem suam esse voluit, tum ut facile posset in tota quoque Occidentali Ecclesia eamdem disciplinam stabilire, tum etiam quia præsto inde esse poterat ad novas, dum opus esset, instructiones suppeditandas, constitutis a se Antiochiæ, & Alexandriæ Metropolitis. Hinc autem ortam reor mirabilem illam in Ecclesiis omnibus consensionem in præcipuis Ritibus, quos semper & ubique servatos legimus in perficienda Eucharistia, in aliorum Sacramentorum administratione, ac in aliis quamplurimis Ecclesiasticæ disciplinæ Capitibus.

Romanorum Pontificum Petri successorum prima ac maxima semper cura fuit, ut stabilitam ab Apostolis disciplinam in Ecclesiis omnibus custodirent. Quam ob rem a primis temporibus ad hæc usque tempora nunquam passi sunt, ut quæ in illa contenta essent, abolerentur; Et non nisi ex gravissimis caussis trinæ immersionis in Baptismo usum, calicisque a Laicis in recipienda Eucharistia sumptionem, ac iis similia immutari permiserunt. Hujusmodi autem sollicitudinis luculentissima exempla suppetunt, tum in antiqua, tum in recentiori Ecclesiastica historia. Cum esset ab Apostolis constitutum Ecclesiisque a Petro traditum, ut Pascha nonnisi Dominico die celebraretur, sicut Euseb. lib. 5. cap. 23. Socrates lib. 5. cap. 21. aliique antiqui Scriptores memoriæ prodiderunt, statim ac Romanis Pontificibus innotuit fuisse nonnullas in Asia Ecclesias, quæ luna quartadecima Martii in quemcumque hebdomadæ diem caderet, illud celebrarent, Apostolicam disciplinam etiam in Ecclesiis illis restituere curarunt. Anicetus rem cum Polycarpo amice tractavit. Victor vero illius successor Concilio Romæ habito circa 198. jussit, *ne alio, quam Dominico, die Mysterium Resurrectionis celebraretur*, & Policratem aliosque Asianos obtemperare detrectantes excommunicavit; etsi hortatu ac precibus Irenæi Lugdunensis Episcopi excommunicationis deinde effectum suspendit. Zephyrinus quoque, qui Victori successit, tum ob falsa nonnulla dogmata, tum ob violatam Apostolicam disciplinam Montanistas damnavit, qui *ad omne pœne delictum Ecclesiæ fores obserabant, ac scelerata putabant iterata connubia, & Christianis, secus ac Apostolica disciplina præscribebat, tres in anno Quadragesimas* proponebant, *quasi tres passi sint Salvatores*, inquit Hieronymus Epist. 54. Stephanus quoque Romanus Pontifex circa medium tertii sæculi, cum Firmilianus in Asia, & Cyprianus in Africa baptizatos ab hæreticis iterum baptizandos esse contenderent, *nihil adversus traditionem, quæ jam inde ab ultimis temporibus obtinuerat, innovandum ratus, gravissime id tulit*, ait Eusebius lib. 7. cap. 3. Immo *abstinendos illos putavit, quod priscam consuetudinem convellere conarentur*, ut Augustinus scribit lib. 1. de Baptismo cap. 15. Habes itaque ex satis notis antiquæ Ecclesiæ monumentis, Apostolicam Sedem etiam tribus prioribus sæculis in universam Ecclesiam acceptam a Christo potestatem exercuisse, ad traditionem, & disciplinam, quæ ex Apostolis esset, adhibitis etiam Ecclesiasticis pœnis, in Asia quoque, in Africa, ac ubique gentium sartam tectam custodire studuisse. Cujus quidem sollicitudinis sequentium quoque sæculorum historia toties exempla suggerit, quoties Apostolicæ Sedi significatum fuisse fuerit, fuisse inter Christianos homines qui vel Apostolicam traditionem contemnerent, aut Ritus usurpare neglexissent, quos Apostolica disciplina stabilivit; ut ex iis perspicuum fiet, quæ de Ritibus ab Apostolica Sede proscriptis cap. IX. disputabimus. Ita suum de disciplinæ unitate servanda desiderium ac studium semper demonstravit.

Sed impedire non potuit, quominus novi, ac varii in diversis Ecclesiis Ritus instituerentur. Nam cum difficillimis primis Ecclesiæ temporibus, nec Episcopis omnibus facile esset Apostolicæ Sedi exponere, quæ pro locorum, & temporum circumstantiis novæ instituendæ viderentur ceremoniæ, aut di-

scis

sciplinæ Ecclesiasticæ ordinationes, nec facile itidem esset Apostolicæ Sedi nova disciplinæ capita, quæ stabilire expediret, Ecclesiis omnibus proponere, neque expediens videretur Episcoporum hac de re jurisdictionem limitare, eorum arbitrio relictum est, novas cæremonias addere, ac sacrorum disciplinam moderari. Ne vero ex nimia rituum, ac disciplinæ varietate confusio oriretur, plurimorum Episcoporum Concilia passim celebrabantur, in quibus *altiora quoque in commune tractabantur*, ut Tertullianus scribit lib. de jejunio cap. 13. Ex hujusmodi Conciliis tribus prioribus Ecclesiæ seculis celebratis, pleraque eorum deprompta sunt, quæ in Canonibus, & constitutionibus Apostolicis habentur, ut est a quampluribus eruditis Viris observantur. Ad antiquam hujusmodi consuetudinem attendisse videtur Magna Nicena Synodus, dum Can. 5. bis in anno hujusmodi Concilia celebrari decrevit. Quod quidem Decretum innovatum deinceps fuit in Antiochena Synodo sub Julio I. Can. 20. in Arausicana I. sub Leone Magno can. 29. &c. In iis vero de Sacrorum ordine, ac disciplinæ unitate procuranda actum fuisse, constat ex Sancto Leone in Epistola ad Episcopos Siciliæ, ex Conciliis Epaunense, & Gerundiense, circa sexti sæculi initium celebratis, & ex Braccarensi Synodo anni 563. Atque hinc patet undenam diversi in Ecclesia orti sint Ritus, quorum magna erat etiam in Latina Ecclesia varietas, quinto, ac sequentibus sæculis, ut ex Epistola Innocent. I. ad Decentium Eugubinum Episcopum, ex Epistola Gregorii Magni ad Augustinum, quem in Angliam miserat, aliisque Scriptoribus sexti, atque septimi sæculi, intelligimus. Quarto quoque & tertio sæculo fuisse in Ecclesiis Rituum varietatem, qui, salva pace, veluti majorum instituta susciperentur ac pro lege haberentur, jam scripserant Augustinus Epist. ad Casulanum, Hieron. Epist. 29. ubi ait: *unaquæque Provincia abundet in sensu suo, & præcepta majorum leges Apostolicas esse arbitretur*; Et Firmilianus, qui circa medium tertii sæculi hæc ad Cyprianum scripsit: " Circa
„ multa divinæ rei Sacramenta sunt apud illos (*hoc*
„ *est Romanos*) aliqua diversitates, nec observan-
„ tur illic, quæ Hierosolymis observantur. *Et in-*
„ *fra*: Multa pro auctorum diversitate variantur,
„ neque tamen propter hoc ab Ecclesiæ Catholicæ
„ pace, & unitate discessum est.

In hac rituum varietate sustinenda maxime enituit Apostolicæ Sedis œconomia. Nam etsi unitatem optaverit, tamen nunquam passa est, ut ritus illi tollerentur; quia a Viris aut instituti, aut commendati essent, maximæ apud populos venerationis. Hinc in Latina Ecclesia, ubi cum Romanorum Pontificum diligentia, tum aliarum Ecclesiarum in Apostolica Sede imitanda studio, Ritus pene ad unitatem redactus est, viget adhuc Ambrosianus Ritus in Mediolanensi Ecclesia, & *Mozarabus* in nonnullis Hispaniarum Parœciis, quod hujusmodi Ritus antiquitate, & auctorum sanctitate commendati in maxima veneratione apud gentes illas habeantur. Sed circa Orientales, ac præsertim Græcos œconomia hæc Apostolicæ Sedis mirabilis semper fuit. Cum enim novisset Græcos majorum institutis summopere addictos haud facile induci ad proprium Ritum deserendum, non solum in eodem illos permanere voluit, sed plurima etiam maximæ in Ritum illum venerationi argumenta præbuit. Qua quidem agendi ratione discretionem, moderationem, ac clementiam significavit suam in eos, qui diffidii spiritu incitati Latinorum Ritus improbabant.

Hanc autem rei historiam a Nicolao I. in cujus Pontificatu Photianum schisma cœpit, exordiemur. Is itaque ep. 2. ad Photium hæc scribit: *De consuetudinibus, quas nobis exponere visi estis, scribentes per diversas Ecclesias, diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua obviare debeamus, nil judicamus, vel resistimus.* Schisma sub Photio inchoatum Michaele Cerulario auctore circa medium undecimi sæculi ea animi contentione tantoque fuit odio ab impio schismatico absolutum, ut Latinorum Ecclesias, quæ Constantinopoli, Alexandriæ, & in Patriarchatu Hierosolymitano erant, in quibus Sacra Latino Ritu fierent, obserari jusserit. Leo vero IX. Roman. Pont. missis ad illum pro extirpando schismate Legatis, inter alia hæc scripsit: „ Ecce in hac parte Romana Ecclesia, quanto discretior, moderatior, & Clementior vobis est, siquidem cum intra & extra Romam plurima Græcorum Monasteria reperiantur; sive Ecclesiæ; nullus eorum adhuc perturbatur, vel prohibetur a paterna traditione, sive sua consuetudine, quin potius suadetur atque admonetur eam observare. Scit Sancta Romana Ecclesia quia nihil obsunt saluti credentium diversæ pro loco, & tempore consuetudines, quando una Fides per dilectionem operans bona quæ potest, uni Deo commendat omnes.

Initio sæculi decimi tertii, cum Latini in potestatem suam Constantinopolim redegissent, & Summus Pontifex Innocentius III. decrevisset Patriarcham Latinum in ea civitate constituere, cui non solum Latini, sed etiam Græci obtemperarent: nihilominus palam declarare non prætermisit, nullum se velle Græcis ritibus inferre detrimentum, nisi quæ forte consuetudines, inter eos receptæ, periculum animarum parerent, aut Ecclesiasticæ honestati adversarentur. En Decretalis verba, quæ habentur, tum to. 7. Coll. Concil. Harduini pag. 22. tum etiam in „ in Cap. licet, de Bapt. Licet Græcos diebus nostris ad obedientiam Sedis Apostolicæ revertentes, fovere, & honorare velimus, mores ac ritus eorum, quantum cum Domino possumus, sustinendo, in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati ". Iisdem usus est verbis Honorius III. in Epist. ad Regem *Cypri*, dum indulcit, ut in nonnullis illius Regni Civitatibus duo essent Episcopi, Latino unus, alter Græcus. Eadem fere verba usurpavit Innocentius IV. tum in Epist. ad Danielem Russiæ Regem, quam Raynaldus refert ad annum 1237. quæ Ritum Ruthenum probavit; tum etiam in ea, quam ad Othonem misit Cardinalem Tusculanum Sedis Apostolicæ Legatum in insula Cypri. Idemque Pontifex mittens Laurentium Minoritam Apostolicum Legatum ad Græcos, qui in Regno Cypri erant, & ad Orientales omnes, qui in Patriarchatibus Antiocheno, & Hierosolymitano morabantur, mandavit ipsi, *quantum Græcos illarum partium, quocumque nomine censerentur, auctoritate Apostolica protegeret, turbari eos violentiis, vel quibuscumque molestiis non permitteret, injurias qualibet & offensas, a Latinis iisdem illatas, plenarie faceret emendari, ac Latinis ipsis districte,*

præciperet, ut a similibus de cetero penitus conquiescerent. Alexander IV. de Synodo verba faciens a Latino Episcopo in Regno Cypri celebranda, in quam Ecclesiastici quoque Græci Ritus Episcopo illi subjecti convenire debuerant, Episcopo indicit, ut Græcos cogeret *recipere & observare Synodalia statuta, quæ tamen Græcorum Ritibus fine Catholice non adversis, & a Romana Ecclesia toleratis non obviarent.* Nec minor fuit sequentibus sæculis Apostolicæ Sedis cura in Orientalibus Ritibus tolerantis, ac conservandis. Dum in Lugdunensi, & Florentino, aliisque Conciliis de Græcorum unione cum Romana Ecclesia actum est, ea semper conditio apposita fuit, ut illis liberum rituum exercitium permitteretur. Hinc Leo X. & Clemens VIII. constitutiones edidere, quæ in Græcorum Enchiridio Beneventi edito reperiuntur, in quibus vehementer Latini nonnulli increpantur, qui in Græcis reprehendebant, quæ in Concilio Florentino eisdem permissa fuerant; scilicet, quod Sacrificium offerrent in fermentato, uxorem ducerent, antequam sacris ordinibus initiarentur, eamque post susceptos ordines sacros retinerent, quodque Eucharistiam sub utraque specie etiam pueris exhiberent. Pari studio Pius IV. Gregorius XIII. Clemens VIII. Paulus V. aliique Romani Pontifices Ritus illos custodire curarunt, ut ex eorum Const. liquet, præsertim ex sæpe laudatis Const. Bened. XIV. Fuisse vero de Græco, & Orientali Ritus servando vehementer sollicitos, satis superque probant *Ecclesiæ, quas diversis temporibus Romani Pontifices Græcis, Maronitis, Armenis, Cophtis, Melchitis in Urbe addixerunt, quæque etiamnum extant, & patent, ut sacras functiones in ipsis juxta Ritum suum singuli expleant*, ut inquit Benedict. XIV in Encyclica *ad Mission. per Orien. deputates*. Ubi addit etiam: *Opportune hic quoque referri posset, quemadmodum Clemens Papa* VIII. *ex sua Constitutione 24. §. 7. veteris Bullarii, Græcum Episcopum Romæ constituit, ut Italo-Græcis Latinas Diœceses incolentibus Ordinem juxta Græcorum Ritum conferret: deinde vero alium a Clemente* XII. *proximo prædecessore nostro, in sua Const. incip. en.* Etsi Pastoralis, *fuisse superadditum Græcum Episcopum, qui fixam in Bisinianensi Diœcesi Sedem habet, ut Italo-Græcis Ordines conferat; ne qui longius ab Urbe distant, longum iter aggredi cogantur, ut Ordines ab Episcopo Græco Romæ degente juxta allatam Clementis* VIII. *Constit. suscipiant; ac ne ipsis quidem Episcopis Catholicis Maronitarum, Cophtorum, & Melchitarum, qui aliquando Romæ versantur, denegari facultatem conferendi Ordines juxta Ritum suum, nationis suæ hominibus, dummodo idonei reperiantur.* Accedit etiam vetitum a Romanis Pontificibus esse quibuscumque etiam Episcopali, & Patriarchali dignitate præfulgentibus, aut quidpiam Ritibus Orientalium detrahere, aut innovare, vel aliquid introducere, quod integram exactamque eorumdem observantiam immutet, ut videre est in Const. sæpe a Nobis citata *Demandatam &c.* Ac maximis etiam expensis procuratum est ab iisdem Pontificibus, ut ab omni expurgati errore Orientalium libri Romæ Typis Congreg. de Propag. Fide ederentur. Et præter Missalia Græcum, Maronitarum, Illiricum &c. novissime Græcorum Euchologium accuratissima editione vulgatum vidimus.

Ne vero quidpiam intentatum relinqueret, duo suum in Orientales amorem significaret, & quo mutuam eos inter atque Latinos unionem foveret, Orientalibus nonnullis aliquos Latinorum Ritus servare permisit, ac nonnullos ex Orientalibus in proprium usum transtulit. Armeni, & Maronitæ, qui Orientalium Ritum servant, veterem consuetudinem sequuti propriis Episcopis perspectam, & approbatam, Eucharistiam non in fermentato pane, ut Orientalium reliqui, sed in azymo conficiunt. Quam quidem consuetudinem, quod ex veteribus ortam noverit, Apostolica Sedes nunquam improbavit. Immo Bessarionis Cardinalis petitioni ob hujusmodi exemplum indulsit, ut etiam in Abbatia Cryptæ Ferratæ, quæ primum eidem Cardinali commendata fuerat, Græci Monachi in illa degentes in azymo consecrarent. Idem quoque servatur in Ecclesia Collegiata Sanctæ Mariæ de *Grafeo* nuncupata, sita in Messanensi Diœcesi, licet ipsius Clerus Ritum Græcum retineat. Similiter nonnullis ab hinc sæculis Maronitæ, Pontificales, ac Sacerdotales vestes adhibent ejusdem plane formæ quam Latinus Ritus præscribit; & in Concilio Libanensi habito anno 1736. unanimi consensu, subsecuta quoque Apostolica approbatione, iidem Maronitæ, quoad præsanctificatorum Missam Latinum Ritum amplexi sunt, illam tantummodo feria sexta in Parasceve celebrantes, ut habet Benedict XIV. in laudata Encyclica n. 31. Ex Græca autem disciplina in Latinæ Ecclesiæ usum translatus Ritus recitandi Constantinopolitanum Symbolum in Sacra Missa, ut ex Toletano Concilio anni 589. colligitur. Canone enim secundo decretum fuit, *ut secundum formam Orientalium Ecclesiarum* per omnes Ecclesias Hispaniæ, & Galleciæ Symbolum illud recitaretur. Item consuetudo adorandi Sanctam Crucem feria sexta in Parasceve; usus etiam Trisagii *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis miserere nobis*, in eadem sexta feria, & Aquæ benedictio in privilegio Epiphaniæ ex Orientali in Ecclesiam Latinam translata sunt, ut in eadem Encyclica ostendit Sapientissimus Pontifex. Hæc vero satis, meo judicio, demonstrant Apostolicæ Sedis studium in fidei, derivatæque ab Apostolis disciplinæ unitate servanda, ac mirabilem quoque œconomiam, quo aliarum Ecclesiarum ritus substituit, honoravit, atque ab omni errore immunes custodire curavit. Superest nunc, ut ipsius leges exponamus, quibus cuique proprios servare mandavit, ac semel susceptos deserere vetuit.

CAPUT VIII.

De obligatione, quam quisque habet, in suscepto Ritu permanendi.

Ritus nomine intelligimus disciplinam Ecclesiæ auctoritate stabilitam, vel usu & consuetudine eadem auctoritate comprobatam. Hæc autem, ut ex auctoritatibus liquet, quas circa finem superioris capitis citavimus ex Hieronymo, Augustino, & ex pluribus Romanis Pontificibus, semper tamquam Ecclesiæ lex habita est. Præterea cap. 4. demonstratum est, Christi Ecclesiam potestatem habere instituendi ac præcipiendi ritus: ex quo clare sequitur, institutos Ecclesiæ auctoritate ritus, & consuetudines eadem auctoritate comprobatas, vim legis habere, ut

ex

ex iis, quæ in tractatu de legibus disputata sunt, est omnino exploratum. Ritus vero, qui in Orientali Ecclesia vigent, aut publicæ auctoritate Ecclesiarum instituti sunt, aut sunt consuetudines eadem auctoritate comprobatæ, & etiam Apostolicæ Sedis decretis roboratæ; quippe quæ probat ritus, mores, & consuetudines omnes Orientalis Ecclesiæ, quæ Orthodoxæ Fidei non adversentur, & periculum secum non ferant animarum. Ergo ritus illi, quibus Orientalium Ecclesiarum disciplina continetur, leges sunt publicæ Ecclesiæ auctoritate stabilitæ. Hujusmodi autem legibus Fideles omnes obligantur, omnes Episcopi, & Patriarchæ omnes, ac is tantum ab eis dispensare potest, qui universæ Ecclesiæ præest, Roman. Pont. Vide appendicem ad tractatum de legibus. qu. 4.

Atque hinc patet. Primo, liberum non esse cuique susceptum ritum deserere, atque ad alium transire, cum nemo possit legem illam deserere, cui subjectus est. Secundo, unius Ecclesiæ Ritum sequentes, non posse sine gravi culpa alterius Ecclesiæ ritum contemnere; verum etiam Ecclesiæ legem contemnerent, & disciplinam illam, quæ licet a propriæ Ecclesiæ disciplina diversa sit, tamen in eumdem finem, hoc est, in æternam beatitudinem diversa via Fideles dirigit. Tertio, non posse Episcopos, ac multo minus Missionarios, Orientalibus proprii ritus mutationem consulere, nec eam ullo modo probare, sive admittere, inconsulta Apostolica Sede. Quam brem SS. D. N. Const. sæpe cit. *Demandatam*, in virtute sanctæ obedientiæ Maronitarum Episcopis vetat, *ne quocumque prætextu, aut obtentu, rebus spiritualibus Nationis Græco Melchitarum, in iis, quæ spectant ad jurisdictionem, & auctoritatem illius Patriarchæ, Episcoporum, & Parochorum, se ingerere audeant, neve eorum subditis transitum a Græco ad Maroniticum Ritum suadere, vel eos, qui sponte transire vellent, nisi forte peculiaris a Romano Pontifice licentia intervenerit, acceptare præsumant.* Et missionariis præcipit. *Ne aliquid iisdem suggerere, aut suadere audeant, quod liberum contemptum, atque imminutionem inducere possit, multoque minus auctoritate propria aliquid circa illa innovare, aut etiam super iisdem aliquam dispensationem concedere, vel admittere præsumant.* *Alioquin* (inquit), *præter districtam, quam Deo, Nobis, suisque superioribus (quos dessurgenda hujus Decreti observantia peculiariter oneramus) rationem reddent, ipso facto, se harum Litterarum vigore privationem vocis activæ, & passivæ, & inhabilitationem ad quemcumque gradum, & officium in suis respective Ordinibus, Institutis, & Congregationibus, ipso facto incursuros.* In Encyclica sæpe a nobis citata n. 22. idem Summus Pontifex declarat eadem ratione ab Apostolica Sede prohiberi Ruthenorum transitum ad Latinorum ritum, sive Ecclesiastici sint, sive Laici; Græcis vero in Italia degentibus sub Episcopis Latinis, si Laici sint cum Episcopi permissione transitus ad Latinum ritum permittitur, non vero si sint Ecclesiastici, quibus Apostolicæ Sedis dispensatio necessaria est, ut ritum mutare valeant.

Hactenus explicata generatim ostendunt obligationem in semel suscepto ritu permanendi. Nunc ad particularia veniendum est, ac primum de iis agemus, qui proprii ritus Episcopo subsunt, atque in ipsius Ecclesia degunt. Deinde de iis Orientalibus, qui in Ecclesiis vivunt, quibus Latini Episcopi præsunt: Denique de Latinis, qui in Orientalium Episcoporum Diœcesibus commorantur.

§. I.

De obligatione, quam habent, manendi in suscepto Ritu Orientales, qui ejusdem Ritus Episcopis subsunt.

QUamquam ex iis, quæ supra dicta sunt, manifestum est, eos, qui in proprii ritus Ecclesia versentur, obligatos esse ad permanendum in eodem ritu, nec eum mutare posse sine supremi Apostolicæ Sedis auctoritate, quæ ad alium transire permittat; tamen ea hic indicare operæ pretium duxi; quæ sunt ab Apostolica Sede definita, ex quibus particulares, quæ hac super re occurrere possunt difficultates, facile solvuntur. Ea itaque afferemus, quæ in supracit. Constit. *Demandatam &c.* pro Græco Melchitis Benedict. XIV. decrevit; ex quibus facile colligere est, quid de aliis quoque Orientalibus sit sentiendum.

Primo itaque, prohibentur Græci ad Maroniticum ritum transire sine peculiari Romani Pontificis licentia, atque eodem modo prohibentur transitus ad Latinum ritum, ut supra dictum est.

Secundo de iis, quos *Latinizantes* appellant, nimirum, qui a Græcis parentibus progeniti, deficientibus Græcis Sacerdotibus, Latino ritu a Latinis ad hunc diem baptizati fuerunt, eumque ritum hactenus tenuerunt, quorum magnus numerus Damasci inveniri perhibetur, neque satis hucusque definitum fuit, cui potissimum ritui addicti esse deberent, *statuitur & declaratur*, ut coram persona ab ipso Summo Pontifice deputanda, semel profiteri debeant, in quo ritu vivere malint; in eoque imposterum omni variandi facultate adempta, perseverare teneantur.

Tertio statuitur, ut filii, qui ab hujusmodi parentibus post emissam ab illis prædictam declarationem nascentur, necnon ii, qui jam nati sunt, sed nondum ad usum rationis pervenerunt, sequantur conditionem parentum, si conjuges unum eumdemque ritum elegerint; sin minus, patris ritum sequantur.

Quarto, si quos Imposterum Græcos, necessitate cogente, ob defectum Parochi Catholici ritus Græci, Baptismum, aut alia Sacramenta a Latino Presbytero recipere evenit: illi non ideo censendi erunt Latinum ritum suscepisse; sed, omni dubitatione sublata, ritum Græcum, in quo orti sunt, observare teneantur. Et eum quidem, durante prædicta necessitate, in omnibus rebus, quibus possunt, & præcipue in jejuniorum observatione, retineant; in reliquis vero integre resumant & prosequantur, statim ac Episcopus aut Parochus græcus supervenerint.

Quinto decernitur, ne Missionarii Latini, quos in Episcoporum adjutorium & levamen Apostolica Sedes in eas regiones mittit, utendo facultatibus sibi concessis, eorumdem Episcoporum jurisdictioni præjudicium inferant, & numerum subditorum imminuant; atque statuitur, & declaratur, " licere tantummodo Fratribus Ordinis Minorum S. Francisci Custodiæ Terræ Sanctæ Parochialia munia obire-

circa Græco-Melchitas, eisque Sacramenta administrare, in iis locorum & temporum circumstantiis, quibus omnino deficiat modus habendi Parochum, aut alium Antistitem Græci Ritus, quo casu prædicti Fratres emolumenta legitimo jure debita percipere licite valeant, & a jurisdictione Antiocheni Patriarchæ nullatenus ipsi dependeant: sed huic dumtaxat petenti teneantur singulis annis notulam tradere animarum Græci Ritus in ea Civitate, seu loco existentium, utpote quæ in reliquis eidem Patriarchæ omnino subesse intelligantur: cujus curæ committitur, ut pro sui muneris implemento, ubicumque opus fuerit, Catholici Parochi copia suppetat, quo præfati Græci Melchitæ Sacramenta Græco Ritu recipere queant.

Nota. Ex hactenus dictis colligitur, primo, ubi sunt plures Episcopi, qui in iisdem locis subditos proprii ritus habeant, ut sunt in Patriarchatu Antiocheno, Maronitæ, & Græco-Melchitæ, quemlibet eorum in eos tantum jurisdictionem habere, qui proprium ritum sequuntur, nec alterum posse alieni ritus Fideles ad proprium ritum suscipiendum attrahere, ac multo minus admittere. Secundo, Missionarios in eos, qui sunt Latini ritus, jurisdictionem exercere, tamquam in subditos, qui nullo modo dependent a jurisdictione Episcoporum, qui sunt ritus Orientalis.

Tertio, Missionarios, Christianos Orientis, qui velint Schisma vel hæresim ejurare, non posse hortari ad mutandum ritum, nec ad Latinum ritum admittere, sed eosdem in proprio ritu relinquere debere, ac Catholico ejusdem ritus Episcopo, si adsit, subjectos. Quarto, quod spectat ad Christianos Orientalis ritus, Missionarios in adjutorium & levamen Episcoporum destinatos esse; nec quidquam facere posse, quod in illorum jurisdictionis præjudicium cedat: Quamobrem tenentur iisdem Episcopis ostendere, se ab Apostolica Sede illuc missos esse, sed jurisdictionem non ab Episcopis illis, sed ab Apostolica Sede habent, cujus exercitium nequeunt dicti Episcopi sine causa, & inconsulta Apostolica Sede impedire. Ex decreto Sac. Congr. de Propaganda Fide 5. Decembris 1645.

§. II.

De obligatione, quam habent manendi in suscepto Ritu Orientales, qui in Latinorum Ecclesiis degunt.

ETsi ii, qui in societatem aliquam cooptantur, statim illius legibus subjiciuntur, qua fortasse de caussa dicere solitus erat Augustinus, *ad quam Ecclesiam veneris, ejus morem conserva*: tamen ut quandoque homines ex Principum liberalitate in alieno quoque dominio propria servare leges sinuntur, ita Ecclesia non solum passa est, sed etiam voluit, ut Latini in Orientalium, & Orientales in Latinorum Ecclesiis proprium ritum conservarent, tum ut suam erga ritus omnes venerationem ostenderet, tum quod exploratum haberet, homines ita in susceptam a majoribus disciplinam ferri, ut grave nimis sit eandem deserere; tum demum quia, hac sublata lege, maxima oriri posset confusio. Leges autem hac de re ab Apostolica Sede latæ, sunt Constitutiones Innocent. IV. pro Græcis, qui in Regno Cypri Latinis Episcopis subjecti erant, & Leonis X. Clementis VII. Pauli III. Julii III. Pii IV. & V. Greg. XIII. Clem. VIII. & Benedicti XIV. pro Italo-Græcis. Nemo autem rem distinctius exposuit Benedicto XIV. qui Const. *Etsi Pastoralis*, aliorum Pontificum hac de re decreta confirmavit & explicavit, ac alia etiam, quæ opportuna visa sunt, definivit.

Primo itaque permittit, Græcos, & Albanenses in Italia vel alibi sub Episcopis Latinis degentes in proprio ritu manere, ac eos, qui sunt *Ecclesiastici in quocumque Ordine minore, vel etiam majori constituti, Sæculares, vel Regulares, a Ritu Græco ad Latinum sine expressa Sedis Apostolicæ licentia transire non posse: Laicos vero, ut ad Ritum Latinum transire possint, Episcoporum Diœcesanum posse pro sua prudentia permittere; non tamen communitati Græcorum, sive Albanensium hujusmodi sine Apostolicæ Sedis licentia, sed solum privatis personis, attenta uniuscujusque necessitate.*

Secundo statuit: *Infantes natos ex patre & matre Græcis, Ritu Græco, nisi aliter parentes, accedente Ordinarii consensu, voluerint, baptizari debere.*

Tertio. *Natos vero ex Patre Latino, & Matre Græca, Latinis esse cæremoniis baptizandos: proles enim sequi omnino debet Patris Ritum, si sit Latinus.*

Quarto. *Si vero Pater sit Græcus, & Mater Latina, liberum esse eidem Patri, ut proles, vel Ritu Græco baptizetur, vel etiam Ritu Latino, si uxor Latina prævaluerit, idest, si in gratiam uxoris Latinæ consenserit Græcus Pater, ut Latino Ritu baptizetur.*

Quinto. *Infantes ad ejus Parochiæ jurisdictionem pertinere, cujus Ritus sunt baptizati, cum per baptismum fiat suscepti Ritus Græci, vel Latini professio, itaut ad Latinum Ritum spectent, qui Latinis cæremoniis baptizati fuerint, qui vero Ritu Græco Sacramentum baptismi susceperint, in Græcorum numero sint habendi, adeoque si ante usum rationis decesserint, a proprio, cujus Ritu baptizati sunt, Parocho, & in propria Parochia sunt jure communi sepeliendi, nisi iis Baptismus collatus fuerit, vel ob gravem necessitatem, cum nimirum morti proximi fuerint, nec haberi potuerit proprii Parochi, vel Ritus copia, vel ex dispensatione Apostolica, cum videlicet facultas data fuerit, ut latine quidem baptizentur, sed in suo Ritu Græco permaneant: In iis enim casibus non censentur a proprio ad alium Ritum transiisse. Post usum vero rationis idem dicendum, nisi quis in alienis Ritus Ecclesia sepeliri cupiat: si quis enim Græco Ritu baptizatus, in Latina Ecclesia, vel Latino Baptismate initiatus, in Ecclesia Græca sepulturam eligat, juris regulæ sunt servandæ: nimirum cadaver extra propriam Parochiam a proprio Parocho esse associandum, quarta funerali ei minime imminuta, & ubi tumulandum est cadaver, ibi a Parocho illius Ecclesiæ sive Latinæ sive Græcæ sunt exequiæ celebrandæ.*

Sexto. *Quando vero Infantibus prædictis seu etiam adultis, exequiæ Ritu Græco, & in Ecclesia Græca, ut præfertur, jure communi sunt celebrandæ, tunc nullum jus habet Latinus Parochus interessendi cum Græco Parocho, nec partem aliquam*

stola

stola percipiendi, similiter nullum jus competit Parocho Græco, quando exequiæ in Ecclesia Latina, & per Latinum Parochum sunt peragendæ, sed servanda sunt utrobique statuta de juribus Parochorum, circa sepulturam eorum, qui ad propriam Parochiam spectant.

Septimo. *Quem Ritum semel in baptismo sunt professi, sive Latinum, sive Græcum, in eo instituti, & educari debent, nec ad alium possunt transire, si latinum semel susceperint, Ritus enim Latinus propter suam præstantiam, eo quod sit Ritus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ omnium Ecclesiarum matris, & magistræ, sic supra Græcum Ritum prævalet, maxime in Italicis regionibus, ubi Latinis Episcopis Græci subjecti sunt, ut non modo ab ipso ad Græcum transitus nullatenus permittatur; verum etiam a Græcis semel assumptus, absque Apostolica dispensatione, deseri nequeat.* Hinc Maritus Latinus Uxoris Græcæ ritum sequi non potest, nec Latina Uxor mariti græci. Græcus vero maritus potest, si velit ritum Uxoris Latinæ sequi, & Græca itidem Uxor mariti Latini, post cujus obitum ad Ritum Græcum redire nequit.

Præter hæc, quæ §. 2. & 8. citatæ Constit. sunt explicata, §. 9. præscribitur, qua ratione Græcus Ritus in Italia, & Insulis adjacentibus sit observandus. Ac primo quidem, Græcis ipsis, & Albanensibus Ritus Græci inter Latinos degentibus, tam Prælatis, Parochis, & Præsbiteris Sæcularibus, quam Regularibus, & Laicis, ut suis Ritibus, atque observantiis, & consuetudinibus uti; ac illos, & illa observare, Missasque & Divina Officia secundum eorum antiquam consuetudinem celebrare libere, ac licite possint, concedit, & indulget. Sic vero id ipsis permissum esse declarat, *ut quæ a Fidelibus indiscriminatim ubi ipsi habitant, universim, & sine ullo Personarum, & Rituum discrimine, juxta sacros Canones servanda sunt, ad eadem etiam ipsi, non obstante rituum diversitate, obligati censeantur.* Cujusmodi sunt, Kalendarii Gregoriani observatio, de quo diximus in appendice ad tract. de legibus. Summi Pontificis, & Ordinarii Loci in Missis, ac divinis officiis commemoratio: non vero Patriarcharum, & Antistitum Orientalium, quibus addere licet commemoratio Græci Catholici Antistitis, ubi ex licentia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii Loci, Pontificalia exercere permittitur: subjecto etiam Constitutionibus Apostolicis contra sollicitantes, ut loco supra citato diximus: denique dies festos de præcepto Latinæ, ubi degunt, Ecclesiæ servare tenentur.

„ Secundo. Ad observationem vero Jejuniorum & „ vigiliarum ejusdem Latinæ Ecclesiæ, si tota Loci „ Græcorum communitas, vel potior Laicorum pars „ Parochis, & Presbyteris conjuncta induci posset, „ optimum esset, idque absque alia Sedis Apostolicæ „ dispensatione, arbitrio Ordinariorum relinquitur „ Latinorum: Non tamen ad id cogi debent, si ve„ lint Ritum suum in jejuniis sequi, cum ipsi quali„ bet hebdomada, feria quarta, & feria sexta, ut „ asseritur, soleant jejunare, neque privatis personis „ fas sit, ubi Parochiam Græcam habent, ibi contra „ proprium Ritum, Latinorum more jejunia & vi„ gilias servare, sed omnes vel Græce cum Græcis „ vel Latine cum Latinis jejunent. Ubi vero pro„ priam Parochiam non habent, ibi libere, & licite „ possunt in omnibus Latino ritui sese conformare, „ sive Laici sint, sive Presbyteri, excepto Græco „ Ritu, qui in Missis, ac divinis officiis a Presby„ teris est servandus".

Tertio. *Ubi Parochiam Græcam habent, tolerandus est apud Græcos esus carnium die Sabbati, si sine scandalo fieri potest, in locis autem ipsorum, & inter eos tantum.*

Quarto. *Prohibentur tamen Græci suis Famulis Latinis cibos vetitos apponere die Sabbati, sive alio quocumque tempore, quando prædictis Græcis carnes comedere licet, sive alio quocumque tempore, quo Latini debent ab illis abstinere: Latini enim famuli Græcorum, Latinum Ritum servare tenentur.*

Quinto. *Tolerandum est, ut ad jejunium eodem die Sabbati in quadragesima, excepto uno Sabbato Sancto, ex antiqua traditione, non teneantur, sed dumtaxat ad abstinentiam. In jejuniis quoque biduanis, vel triduanis, vel alias a Diœcesanis, vel in Jubilæis a Summo Pontifice Romano indictis, dies Sabbati in eis comprehensus: vel præscriptus, in alium diem pro Græcorum plebe ab ipsis Diœcesanis Apostolica auctoritate permittitur commutari.* Vide append. ad tract. de jejunio.

Sexto. Mandat, ne plebibus Italo-Græcis præficiantur Sacerdotes a Latino Diœcesano Episcopo ordinati, qui Latino ritu ministrent, sed Græci, vel Albanenses, Catholici tamen sive Advenæ, sive indigenæ, Græco ritu viventes; & ne Presbyteri Latini, ni specialiter per ipsos Græcos vocati, se immisceant Græcorum functionibus. Prohibentur quoque Clerici, Presbyterique Græci in Latinorum Ecclesiis Missas, & alia Divina Officia, cum sollemnitatibus, & cantu celebrare, nisi Episcopus, cujus jurisdictioni subjiciuntur, vel ejus in spiritualibus Vicarius Generalis licentiam concedat; quam tamen rite concedere valeant, etiamsi nulla præcisa necessitas adsit, sed aliqua tantum spiritualis utilitas inde speretur.

Septimo. Præcipit, ut in præcedentiis, Clericorum Latinorum, & Græcorum, *nisi consuetudo aliter obtineat, non attendatur Ritus Græci, & Latini diversitas; sed tempus ordinationis prædictorum Clericorum, vel qualitas Ecclesiasticæ dignitatis, si aliqui eorum ea insigniti reperiantur, vel cetera qualitates, quæ jure suo in sollemnitatibus Ecclesiasticis principem locum sibi vindicare solent.*

Octavo. Ita Græcos Ritus servare permittit, ut Latinorum Episcoporum, in quorum Diœcesi degunt, Jurisdictioni subjecti ita censeantur; " ut non obstantibus quibuscumque exemptionibus, & privilegiis dictis Græcis, eorumque Prælatis, Rectoribus, Abbatibus, & aliis tam Sancti Basilii, & alterius Ordinis Regularibus, qui privatam vitam degunt, nec in congregationem sine redactis, quam sæcularibus, ac etiam Laicis Personis quocumque nomine nuncupatis, ita Latinis Ordinariis Locorum, quos habitant, debent esse subjecti, ut ipsi Locorum Ordinarii quascumque eorumdem Græcorum, & Albanensium Ecclesias, Monasteria, Prioratus, alia Pia Loca, tam sæcularia, quam cujusvis Ordinis Regularia, eorumque Prælatos, etiamsi Episcopali, Archiepiscopali, ac majori dignitate præfulgeant, nec non Abbates, Rectores, Ministros, & quasvis alias ejusdem Nationis personas in suis Civitatibus & Diœcesibus consistentes, quoties opus fuerit, visita-

ftitare, ac in illis fuam ordinariam jurifdictionem, plenamque, & omnimodam auctoritatem, in iis quæ Dei cultum, Sacramentorum administrationem, ac animarum falutem, hærefumque extirpationem concernunt, exercere, & exequi libere, & licite valeant &c.

Nono. " Ubi vero duo effent Epifcopi ejufdem Loci a Sancta Sede Apoftolica deputati, unus Latinus, alter Græcus (quemadmodum in Calabriæ partibus, & in Sicilia olim fuiffe perhibentur, & nunc in quibufdam Græciæ Infulis exiftunt) Epifcopus Latinus de perfonis Ecclefiafticis, & Secularibus Græcis, ac de jurifdictione Epifcopi Græci, vel aliis quibufcumque ad Epifcopum Græcum, quomodolibet fpectantibus, nullatenus fe intromittere præfumat; fed Epifcopus Latinus Latinorum, Epifcopus vero Græcus Græcorum dumtaxat curam, & jurifdictionem refpective habeant, & exerceant. Id quod de Epifcopis Græcis pro Ordinatione Italo-Græcorum Romæ, vel in Calabria per Sedem Apoftolicam conftitutis, intelligendum non eft, cum facultatibus Ordinariorum careant ".

„ Decimo. In Diœcefi, ubi Latini, & Græci inhabitant, & folum Archiepifcopum, five Epifcopum Latinum Ordinarium habent, dictus Archiepifcopus, five Epifcopus, circa negotia, & caufas dictorum Græcorum, Vicarium Græcum ipfis Græcis gratum, vel per ipfos Græcos eligendum (ex quo Græcus Vir melius Græcos mores novit, quam Latinus) ipforum ftipendio, & falario retinendum deputet; & in cauffis appellationis ad Metropolitanum, qui forfan Græcus non effet, dictus Metropolitanus fimiliter in dictis cauffis Judicem Græcum deputare teneatur. *Reliqua indicabimus, dum de fingulis Sacramentis agemus.* ".

„ Nota. Ad confervandam pacem inter Armenos unitos Regno Poloniæ, & ob alias graviffimas cauffas, Sac. Congr. de Propag. Fide annuente Sanctifs. decrevit, ne de cetero Armenis unitis five laicis, five Ecclefiafticis Sæcularibus, quam Regularibus ad Latinum Ritum, quacumque de cauffa fine fpeciali Sedis Apoftolicæ licentia tranfire liceat, & proinde omnibus Archiepifcopis, Epifcopis, & Officialibus Armenorum unitorum districte præcipiendo mandavit, ne deinceps licentias pro hujufmodi tranfitu fubditis fuis, cujufcumque gradus, & conditionis exiftant, concedere præfumant: & Archiepifcopis, Epifcopis, & aliis Prælatis Latinis, & eorum Officialibus, ne deinceps Armenos prædictos unitos ad Latinum Ritum tranfire volentes quovis prætextu, aut cauffa, etiam cum licentia Armenorum Prælatorum fuorum recipere audeant fub pœna nullitatis actus. Die 2. Aprilis 1669.

§. III.

De obligatione, qua Latini in proprio Ritu permanere tenentur.

Plura funt, quæ peculiarem in Latinis permanendi in proprio Ritu obligationem demonftrant. Primum quod Latinus ritus fit Sanctæ Romanæ Ecclefiæ, quæ omnium Ecclefiarum eft Mater, atque Magiftra: Deinde quod Clemens VIII. aliique Romani Pontifices, ac præfertim Benedict. XIV. utraque a nobis fupracitata Conftitutione, femper expreffe prohibuerint Latinos ad Græcum ritum tranfire, denique in partibus Orientis, ubi hæc Latini ritus mutatio contingere poffet, fi paucos exipicias, omnes ferme Schifmatici, vel Hæretici funt; adeoque fi Latini ad Græcum vel alium, Orientalem ritum tranfirent, fefe periculo exponerent labendi in hærefim; quis ritus hujufmodi fufcipiendo cogerentur, faltem progreffus temporis Sacramenta recipere, ac verbum Dei ab Orientalibus Sacerdotibus audire ut plurimum Hæreticis, & Schifmaticis, a quibus facile in errorem induci poffent, ut argumentatur Verricellus Tit. III. de Leg. q. 81.

Hinc cum Pater Albertinus Societatis Jefu Miffionarius in Infulis maris Ægei, in quibus omnes Græcum ritum fequuntur, dubium propofuiffet Sac. C. quod fequitur. *An poffint abfolvi fideles Ritus Latini, qui tranfierint ad Ritum Græcum, & in illo vivunt comedendo carnes die Sabbati, ac per omnia Ritum fervant Græcorum:* die 7. Junii 1639. refponfum fuit: *Poffe abfolvi, nifi intendant perfeverare in Ritu Græco, fine difpenfatione, nifi jufta neceffitas excufet.*

Atque hinc fequitur primo, Miffionarios, a Sacra Congreg. ad Orientales deftinatos teneri ad omnia Latinorum jejunia fervanda, ficut etiam reliqua, quæ Latinæ Ecclefiæ difciplina præcipit, cum fine Apoftolicæ Sedis difpenfatione Latinæ Ecclefiæ ritum mutare nequeant; Errat ergo Pafqualigus, ut eft etiam a Verricello notatum, dum ait; Miffionarios inter Orientales non teneri ad jejunia, quæ extra Quadragefimam Latini fervant, quod hæc apud Orientales non vigeant, ac fortaffe numquam viguerint. Nam præterquam quod Latinum Ritum, qua parte poffunt, omnino fervare tenentur, ut ex Romanorum Pontificum decretis liquet, tum in citatis a nobis Conftitutionibus; tum etiam Sacrarum Congregationum definitionibus, pluries declaratum eft, Latinos in Oriente degentes, vigilias, aliaque propria Latinæ Ecclefiæ jejunia fervare debere.

Sequitur fecundo, non recte fentire Thomam a Jefu, dum de Converfione omnium gentium lib. 6. c. 8. v. 2. ait; *Saculares domicilium habentes in Ecclefia Græca, vel alia Schifmaticorum quales nunc funt Lufitani mulier in interiori Æthiopia; poffe fe confuetudini accommodare & debere; maxime fi fit fcandalum, nifi alias vellent ipfi in omnibus Latino more vivere, habeantque miniftros Ecclefiæ Latinæ: nam tunc certum eft nullatenus teneri.* Etenim ex generali confuetudine totius Orbis Chriftianis nullus obligatur proprium ritum deferere, quod nimis durum fit, antiquos mores mutare, quamobrem ne Orientales quidem; qui inter Latinos degunt, proprium Ritum mutare coguntur. Nec video in hoc fcandalum effe poffe ullum, cum hæc confuetudo notiffima fit; ut ex Leonis IX. epiftola liquet, quæ eft ad Michaelem Patriarcham Conftantinopolitanam, cujufque verba nos fupra retulimus. Præterea a Romanis Pontificibus expreffe vetitus eft tranfitus a Latino ad alium Ritum, imo ne Latinæ quidem uxori ad Græcum viri Ritum tranfire permittitur. Pro iis ergo ea tenenda erit regula, quam Benedictus XIV. Conftit. *Demandatam* pro Græco-Melchitis præfcripfit; fcilicet, ubi Latinus neceffitate cogente, ob defectum Parochi, & alterius Sacerdotis proprii Ritus, Baptifmum, aut alia Sacramenta ab Orientali Præsbytero recipere eveniat, il-

le,

lo non ideo censendus erit Orientalem Ritum suscepisse, sed omni dubitatione sublata, Ritum Latinum observare debebit, eumque durante prædicta necessitate, in omnibus rebus, quibus potest, & præcipue in jejuniorum observatione retinere: in omnibus vero integre reassumere tenebitur, statim ac Episcopus, aut Parochus proprii Ritus advenerit.

Sequitur tertio, non teneri Latinos, qui in Oriente versantur, etsi ibi perpetuum domicilium stabilierint, jejunia Orientalium more servare; Ecclesia enim neminem ad jejunia diversarum Ecclesiarum simul cogit. Curare vero debent, ne aliis præsertim pusillis scandalo sint.

Nota 1. Cum lex quæ obligat ad manendum in proprio Ritu, sit lex Ecclesiastica, quæ cum gravissimo incommodo neminem obligare præsumitur, scilicet in iis circumstantiis, in quibus pia Ecclesia mater filios suos non obligaret, dari potest casus in quo sine peccato aliquis Ritum mutet suum. Ut v. gr. si uxor Latina in Oriente degens nequeat virum Græcum ad Latinum Ritum trahere, nec cum eo possit pacem servare, si Græco more non vivat, immo gravissima ei molestia sit; poterit etiam sine culpa Græcum ritum sequi; ut etiam a Theologis deputatis in Congregatione Romæ habita coram Eminentissimo Card. de Cremona die 7. Julii 1639. definitum fuisse refert Verricellus tit. 3. qu. 82. Ad permanendum vero in hoc Græco ritu necesse semper esset petere dispensationem a S. Sede Apostolica, quam petere tenetur si potest.

Nota 2. Si maritus ex. gr. Græcus Latinæ uxori molestus sit, in contemptum Latini ritus, quem servat, eamque ad hunc contemnendum obligare velit, sentiatur hæc potius mortem subire, quam obtemperare viro; quia cum id cedat in Catholicæ Fidei contemptum, grave esset contra Fidei confessionem peccatum. Vide ea, quæ in tract. de leg. sunt ab Auctore hac de re explicata. Tunc vero Ecclesia contemneretur, cum vir Græcus Latinæ Ecclesiæ ritum malum esse assereret, in eoque homines æternam salutem consequi non posse: vel cum Ecclesiæ aut apostolicæ Sedis auctoritatem, legemque sperneret, quæ præcipit eum etiam Latinam Græci viri uxorem servare oportere; Ecclesiam vero non contemneret; si uxori molestus esset, eamque derideret, quod græcum suum ritum prædiligeret, in eoque ob austeriora quæ servantur jejunia, aut alia, plus Omnipotenti Deo hominem placere posse, affirmaret; id enim non esset Romanam Ecclesiam contemnere, ut patet *ex cap. Novit.* 12. *dist.*

Nota 3. Nulla rituum permixtio, quæ vetita sit, haberetur, si deficiente proprii ritus Ecclesia, aut Latinus Minister cum plebe sui ritus in Ecclesia Orientalium, aut Orientalis in Latinorum Ecclesia, Sacrificium Missæ, aliasque Ecclesiasticas functiones celebraret, „ sed urbanitatis officia exercerentur, vel „ potius præcepta implerentur æquitativi cujusdam „ juris; exposcentis; ut non habenti opportunum lo„ cum ad ea peragenda, quæ jure aliquo præstare ju„ betur, locus ipsi libenti animo concedatur." Vide sit. Encycl.

CAPUT IX.

De Ritibus Apostolicæ Sedis auctoritate proscriptis, deque iis, qui rejiciendi videantur.

NOn omnes hic recensendos suscipimus ritus; quos Apostolica Sedes etiam ab antiquis temporibus damnaverit; sed eos tantum, quos in regionibus, in quibus hac ætate nostra sacræ missiones vigent, adhiberi, aut tolerari posse prohibuit. Primum vero eos indicabimus, quos in Indiis Orientalibus, præsertim apud Sinenses, & Malabares nec usurpari, nec ferri ullo modo posse definivit. Deinde eos, quos damnavit in Const. quam edidit Benedictus XIV. pro Regno Serviæ, eique finitimis regionibus. Ac demum illos, qui in aliis missionum partibus tolerari non posse videantur.

§. I.

De proscriptis Ritibus Sinensibus, & Malabaricis.

AD Sinenses quod attinet, ritus indicamus Apostolicæ Sedis decretis pluries damnatos, quorumque proscriptionem Clemens XI. Const. quæ incipit *Ex illa die*, & Benedictus XIV. Const. cujus initium est: *Ex quo singulari*, comprobaverunt. Primo itaque statuitur. *Cum Deus Optimus Maximus congrue apud Sinas vocabulis Europæis exprimi nequeat, ad eumdem vero verum Deum significandum, vocabulum* Tien Chù, *hoc est cæli Dominus, quod a Sinensibus Missionariis, & Fidelibus longo, ac probato usu receptum esse dignoscitur, admittendum esse; nomina vero* Tien *Cælum*, & Xang Ti *Supremus Imperator penitus rejicienda.*

Secundo. *Idcirco Tabellas cum inscriptione Sinica* King Tien, *Cælum colito, in Ecclesiis Christianorum appendi, seu jam appensas inibi retineri, permittendum non esse.*

Tertio, " Nulla de caussa permittendum esse Christifidelibus, quod præsint, ministrent, aut intersint sollemnibus sacrificiis, seu oblationibus, quæ a Sinensibus in utroque æquinoctio cujuscumque anni Confucio, & Progenitoribus defunctis fieri solent, tamquam superstitione imbutis. Similiter nec esse permittendum, quod in Ædibus Confucii, quæ Sinico nomine *Miao* appellantur, iidem Christifideles exerceant, ac peragant cæremonias, Ritus, & oblationes, quæ in honorem ejusdem Confucii fiunt, tum singulis mensibus in Novilunio, & Plenilunio a Mandarinis, seu primariis Magistratibus, antequam dignitatem adeant, seu saltem post ejus possessionem adeptam, qui postquam ad gradus sunt admissi, e vestigio ad Templum, seu ædem Confucii se conferunt."

Quarto. „ Non esse permittendum Christianis in Templis, seu Ædibus Progenitoribus dicatis, oblationes minus sollemnes eisdem facere, nec in illis ministrare, aut quomodolibet inservire, vel alios Ritus, & cæremonias peragere: nec oblationes hujusmodi, Ritus, & cæremonias coram Progenitorum Tabellis, in privatis domibus, sive in eorumdem Progenitorum sepulcris, sive antequam defuncti sepulturæ tradantur, in eorum honorem fieri consue-

suetos, una cum Gentilibus, vel seorsim ab illis peragere, eisque ministrare aut interesse. *Imo cum, omnibus hinc inde perpensis*, prædicta omnia ita peragi comperta sint, ut a superstitione separari nequeant, Christianæ Religionis cultoribus, nequidem permitti possunt, præmissa publica aut secreta protestatione, se non religioso, sed civili, ac politico tantum cultu erga defunctos illa præstare, nec ab eis quidpiam petere, aut sperare."

Quinto. „Permittendum non esse Christifidelibus, Tabellas defunctorum Progenitorum in suis privatis Domibus retinere, juxta illarum partium morem, hoc est cum inscriptione Sinica, qua Thronus seu sedes Spiritus, vel Animæ N. significetur, immo nec cum alia, qua Sedes, seu Thronus, adeoque idem ac priori, licet magis contracta, inscriptione designari videatur. Quo vero ad Tabellas solo defuncti nomine inscriptas, tolerari posse illarum usum, dummodo in eis conficiendis omittantur omnia, quæ superstitionem redolent, & secluso scandalo, hoc est, dummodo qui Christiani non sunt, arbitrari non possint, Tabellas hujusmodi a Christianis retineri ea mente, qua ipsi illas retinent, nec non adjecta insuper declaratione ad latus ipsarum Tabellarum apponenda, qua, & quæ sit Christianorum de defunctis fides, & qualis filiorum, ac nepotum erga progenitores pietas esse debeat, enuncietur."

Venio ad Malabaricos. Primo prohibentur in baptizandis tam pueris, quam adultis omittere Sacramentalia, jubenturque omnia palam adhibere; *& signanter salivam, sal, & insufflationes, qua ex Apostolica traditione Catholica Ecclesia recepit; & ob recondita in iis sacris caremoniis divina erga nos bonitatis mysteria, sancte, & inviolabiliter custodire*. Ac Missionarii gravis negligentiæ arguuntur, quod recursum non habuerint ad Apostolicam Sedem pro obtinenda facultate dispensandi circa usum prædictorum Sacramentalium, declaraturque, male se gessisse Episcopos, concedendo hujusmodi dispensationem inconsulta Apostolica Sede. Hæc dispensatio concessa fuit ad decennium a Clemente XII. atque ad aliud decennium prorogata a Sanct. Mem. Benedicto XIV. anno 1744. „omnibus tamen Missionariis districte præcipiendo, ut hac dispensatione benigne a S. Sede indulta, nonnisi certis in casibus, & cum gravis id necessitas postulabit, de quo eorum conscientia oneratur, utantur, nec nisi in prædictis casibus salivæ usum in administratione baptismatis possint omittere, & occultas adhibere insufflationes; modo ii, qui se baptizandos offerunt, in ea non sint opinione, ut credant salivam, atque insufflationes hujusmodi ineptas esse, atque indecentes Sacramentalis Ritus materiam: qui enim adeo falsa, atque distorta persuasione imbuti essent, tamquam indigni & incapaces Sacramenti Baptismatis licite suscipiendi, ab eo repellendi essent."

Secundo. Statuitur ne Christianis nomina imponant Idolorum vel falsæ sectæ Pœnitentium, atque *curent quantum fieri potest, ut*, juxta laudabilem Ecclesiæ consuetudinem, baptizando a Baptizante nomen imponatur alicujus Sancti in Martyrologio Romano descripti.

Tertio. Monentur, ne Baptisma Infantium ex Christianis parentibus ortorum, diu protrahatur, non sine maximo dictorum Infantium salutis discrimine; *Sed sacrorum Canonum memores, terminum breviorem, quam fieri possit, attentis circumstantiis Genitoribus prasignent graviter, conscientiam eorum onerantes, nisi filios intra prafixum tempus ad Ecclesiam deferant Sacro fonte abluendos*.

Quarto. Prohibetur contrahi matrimonium juxta morem regionis ab Infantibus sex, aut septem annorum, *ex Genitorum consensu, qui Matrimonium indissolubile de prasenti contrahant per impositionem Taly, seu aurea Tessera nuptialis Uxoris collo pensilis, & ne hujusmodi matrimonia irrita inter Christianos sint neque sponsos ita conjunctos cohabitare sinant, donec completa legitima atate, & explorato eorum consensu in faciem Ecclesia, verum & Canonicum matrimonium contraxerint, juxta formam a Concilio Tridentino praescriptam in locis, in quibus decretum* dicti Concilii in cap. 1. sess. 24. de Reform. Matrim. *publicatum est, & imposterum publicatur, eoque ejus observantia sit impossibilis*.

Quinto. Prohibentur Christianæ mulieres ad collum appensum deferre *Taly*, quod imaginem licet informem præsefert Pulleyaris, seu Pyllearis Idoli nuptialibus cæremoniis præpositi, *& ne Uxores innupta videantur, uti poterunt alio Taly, vel Sanctissimæ Crucis, vel D. N. J. C. vel B. M. V. vel alia quavis Religiosa Imagine ornato*.

Sexto. Declaratur, superstitione non carere funiculum centum & octo filis compositum, & croceo succo delinitum, quod plerique dictum *Taly* appendunt; quamobrem *prohibetur dictorum filorum numerus, & unctio*.

Septimo. Interdicuntur cæremoniæ Nuptiales juxta harum Regionum morem, *cum undique noxia Gentilitatis labe scateant, & difficillimum sit, eas a superstitiosis expurgare*. Quamobrem Missionariis, eorumque superioribus injungitur, ut novis adhibitis diligentiis, superstitiosa omnia a dictis cæremoniis expugnant, „& signanter, præter statutas in hac materia ab iisdem Missionariis reformationes, ramus arboris Arasciomara omnino auferatur, ferculorum numerus, non minus ac cibi præscripta qualitas varietur: circuli super caput sponsorum ad tollenda maleficia omittantur: & quod de ferculis dictum est, de luteis vasis ibidem adhiberi solitis dictum & prohibitum intelligatur."

Octavo. „Fructus vulgo dictus Cocco, ex cujus fractione prosperitatis, vel infortunii auspicia Gentiles temere ducunt, vel omnino a Christianorum nuptiis rejiciatur, vel saltem, si illum comedere velint, non publice, sed secreto & extra sollemnitatem aperiatur ab iis, qui Evangelica luce edocti, ab hujusmodi auspiciorum deliramento sunt immunes.

Nono. „Decernitur, non licere Animarum Pastoribus, nec per se ipsos, nec per Cathechistas, nec per alios quoscumque mulieribus menstruali morbo laborantibus prohibere accessum ad Ecclesiam, vel ad confessarium, durante dicta infirmitate, & dictæ purificationis tempore."

Decimo. Prohibentur festivæ gratulationes, quæ in prima puellarum purgatione ibi fieri solent, Missionariisque injungitur, „ut non solum eas, verum etiam Genitores moneant, quam dissona sit virgineï pudoris legibus ejusmodi obscœna consuetudo, quæ a Gentilium impudentia videtur inducta, ut ita lar-

bre-

befactata puellarum verecundia eas effrænate ad libidinem provocare valeant."

Undecimo. Statuitur ne hominibus abjectæ & infirmæ conditionis, vulgo dictis *Pareas* qui Christiani sint, desiderandus relinquatur in infirmitate copia Confessarii; & ne, ingravescentibus morbis cum gravissimo vitæ corporalis periculo, ii æternæ consulere rogantur, „ Missionariis præcipitur, ne infirmos hujusmodi conditionis ad Ecclesiam deferendos expectent, sed consultius domos ubi ægrotant, pro viribus petant ad eos invisendos, ac piis sermonibus & precibus, Sacramentorumque pabulo recreandos atque demum eos in extremo vitæ discrimine constitutos sancto infirmorum Oleo deliniant absque personarum aut sexus acceptione, damnatur que expresse quæcumque praxis huic Christianæ pietati officio contraria. Præterea monentur iidem Missionarii, ne ad Baptismum admittant Indos, qui in ea sunt opinione, Pareas a Deo esse reprobatos, & ideo nullam posse sperare salutem, nisi eam opinionem deposuerint."

Duodecimo. Prohibentur Christiani Tympanorum pulsatores, Tibicines, vel alterius cujuscumque instrumenti musici sonatores, „ ne imposterum audeant nec in Pagodis, nec extra, tum occasione sacrificiorum, tum quarumcumque sollemnitatum superstitioso cultui imbutarum, sonare, aut canere sub pœna excommunicationis latæ sententiæ; de qua missionarii non solum eos monere tenebuntur, verum etiam illam cum ea executioni demandare, & contrafacientes ab Ecclesia expellere, donec ex corde resipiscant, & publicis pœnitentiæ signis patratum scandalum emendaverint."

Tertiodecimo. „ Declaratur Pontificiam Constitutionem Gregorii Papæ XIV. Incip. Romanæ Sedis Antistites, ad petitionem PP. Societatis Jesu editam, qua Indigenis Christifidelibus lavacra non alia occasione, & fine, quam corporis reficiendi, & a naturalibus sordibus mundandi, ab Apostolica Sede permittuntur, interdictis tempore, & modo, quibus a Gentilibus adhiberi solent, æque afficere Evangelicos Operarios, quibus propterea non liceat sub quacumque alia caussa, & fine, etiam ad effectum ut existimentur Saniasi, seu Brachmanes præ cæteris dediti hujusmodi ablutionibus, illis uti præsertim statutis eorum horis, & ante, vel immediate post quamcumque sacram functionem."

Quartodecimo. „ Prohibetur, cineres ex Vaccæ stercore confectos, & impium Gentilium pœnitentiam a Rutren institutam redolentes benedicere: eosque fronti Sacro Chrismate delinitæ impingere, sive quæcumque alia signa albi, vel rubei coloris, quibus Indi superstitiosissimi in fronte, vel in pectore aut in alia quavis corporis parte utuntur, deferre; præcipitur vero ut Sanctæ Ecclesiæ consuetudo, priique Ritus Cineres benedicendi, illisque Christianorum caput Cruce signandi ad humanæ infirmitatis memoriam recolendam, religiose serventur, tempore, ac modo ab Ecclesia præscripto, scilicet feria quarta Cinerum, & non alia." Hæc tum ab aliis Summis Pontificibus, tum a Benedicto XIV. Const. quæ incipit, *Omnium sollicitudinum*, definita sunt.

§. II.

Recensentur ea, quæ proscripta sunt in Const. Benedicti XIV. Inter Omnigenas, *quæ est pro Incolis Regni Serviæ, & finitimarum Regionum.*

PRimo universim prohibet, ne ad occultandam Christianæ Religionis professionem Christiani quidquam faciant, quod præ se professionem ferat Mahumeticæ sectæ, scilicet, ne Circumcisionem suscipiant: nomina Turcica, quorum nec memores esse deberent, per labia sua assumant: abominanda infidelium Templa, quæ *Moschea* vocant, frequentent neve Ecclesiasticorum jejuniorum dies carnium esu prophanent, eo fine, ut Mahumetani credantur: *Quod hæc omnia etsi fides Christi in corde teneatur fieri nequeant sine Mahumetis errorum simulatione.*

Secundo damnat usum sepeliendi Christianorum cadavera in Turcarum sepulturis, cum Turcarum assistentia, & Mahumetanis ritibus.

Tertio, qui hujusmodi decretis non pareant, incapaces declarantur Sacramentorum in vita, & si impœnitentes decesserint, suffragiorum post mortem pœnisque subjiciuntur Canonicis Ministri illi, qui eos ad Sacramenta admittere præsumant.

Quarto, a Sacramentis quoque arcendæ jubentur mulieres, quæ nuptiarum nomine in Turcarum contubernium admissæ, vitam ibi agant ab omni religionis exercitio remotam, etiamsi interius se fidem profiteri asserant, *quia fides sine operibus mortua est.*

Quinto, dum mulieres antea dictæ filios Parochis baptizandos exhibeant, si eorum vitæ periculum imminere videatur, facto lavacro abluere non dubitent, admonitis matribus ut si filii convaluerint, ipsos in Christiana Religione sedulo educare procurent. Si vero filii validi sint, nihil Pontifex Summus expresse decernit, sed hortatur Ministros, ut invocato etiam gemitibus lumine Spiritus Sancti, juxta illius dictatum, & prudentiæ suæ dictamina se gerant. Hos vero, *si ad baptismum admitti posse crediderint, matribus inculcare jubentur districtam obligationem, quam habent hujusmodi Ecclesiæ filiis, si ad rationis usum pervenerint, notam facere veritatem Dei, eosdemque in disciplina, & correptione Domini educare.*

Sexto, irrita atque nulla declarat matrimonia, quæ vel coram solo Turcarum Judice, *Caddi* dicto, vel per solos sponsos, & non ad præscriptum contrahuntur Concilii Tridentini, quod in illis partibus publicatum, usuque receptum est: atque adeo eos, qui ita contraxerint, si convivant, tamquam in illicito concubinatu versari: arcendosque a Sacramentorum communione, *nisi de præterito pœnitentiam agant, & justo matrimonio in facie Ecclesiæ jungantur.*

Septimo, *Matrimonio a fidelibus rite contracto, eisdem minime permittit, ne quidem ob caussam uxorum a Turcarum raptu servandarum, idem coram Caddi per Procuratorem Turcico ritus renovare, nisi tamen mahumetanus nuptiarum ritus sit mere civilis & nullam Mahumetis invocationem, aut aliud quodcumque superstitionis genus includat.*

Octa-

Octavo, Proclamationes a Tridentino statutas, quæ in Concilio Albano Parochis Serviæ præscribuntur, adempta dispensandi facultate extra urgentis necessitatis occasionem, quum fieri potest, observari præcipit.

Nono, declarat non dissolvi matrimonium per uxoris fugam, & nuptias ab ea cum Turcis contractas, adeoque si vir deinceps nupserit, in concubinatu versari. Nec Sacramentorum capaces esse mulieres Christianas; vel vi a Turcis raptas, vel a puellis nuptas, quamdiu in hoc concubinatu versantur etiamsi a Turcis justæ Uxoris loco habeantur.

Decimo, jubet Episcopis, & Missionariis, ne facultatibus sibi ab Apostolica Sede communicatis, inconsulto, vel ergo immerentes utantur, neve terminos suæ potestatis transiliant, quamobrem vetat, dispensationem ullam concedi Mahumetanos ritus simulantibus, *vel iis in casibus quibus matrimonia juxta Ritum Ecclesiæ Catholicæ, & valide, & sancte celebranda non esse praviderint.* Atque monet inter facultates eis communicatas, non reperiri facultatem *dispensandi super impedimento justitiæ publicæ honestatis proveniente ex matrimonio rato, quod alias inter alterutram, partem, & alterius consanguineum in primo gradu, intercesserit; sed ante consummationem vel morte, vel aliter legitime solutum fuerit.*

Undecimo, præcipit *in celebratione nuptiarum observari tempora ab Ecclesia præscripta:* non vetat vero iis temporibus nuptiis interesse officii causa, quæ a Turcis celebrentur, si sine scandalo, & Creatoris injuria fiat, ac dummodo in iisdem nihil fiat, quod superstitionem redoleat.

Duodecimo, vetat cognationis spiritualis gradus ultra illos extendi, quos Trid. Synod. præscripsit, declaratque nullam cognationem oriri *ex assistentia matrimonio præstita, etiam ad contrahentium invitationem, sicut nec inter eos, a quibus capilli pueris primo tondentur.*

Tertiodecimo retineri præcipit Missalis, Ritualis, Cæremonialisque Romani usum, rejectis Ritibus, & præcationibus aliunde petitis, cæremonias Baptismi, vel non omitti, vel cito suppleri, atque aquam Baptisterii juxta ritum Romanum benedici, & in Baptismo adhiberi.

Quartodecimo, in sepeliendis cadaveribus omnes Turcarum superstitiones devitari jubet, *a quibus profecto originem trahunt superstitiosi quidam Ritus veluti lectiones, quæ incenso Thure, & certarum precum recitatione, quæ a Catholica improbantur Ecclesia, peraguntur.*

§. III.

De reliquis Ritibus, qui vel proscripti sunt, vel ejiciendi videntur.

HActenus ritus recensuimus, qui proscripti sunt in Constitutionibus, quæ circa ritus Sinenses Malabaricos, ac circa abusus illos prodierunt, qui in Christianam religionem irrepserant in Regno Serviæ finitimisque Regionibus. Nunc abusus illos recensebimus, quos Auctores apud alias gentes vigere referunt. Initium autem sumimus ab Abissinis, dicemusque de reliquis ordine.

Abissini, seu Æthiopes Circumcisionem adhibent, quam apud Ægyptios quoque nonnullos in usu esse, Auctores testantur. Supremæ Inquisitionis decreto anno 1637. statutum fuit: *non esse quocumque prætextu tollerandam Circumcisionem, Pastores vero corrigere operere subditos, quantum possunt centurmassque arcendos esse a communione.* Et quidem iure atque merito, nam circumcisio ab hujusmodi gente adhibetur, vel ut Hebræorum Mahometanorum cæremonia est, vel ut Christum, qui circumcisus fuit, imitentur, sive, ut alii malunt, in signum honoris & nobilitatis, ut ostendant se ex Davidica gente originem trahere. At nullo ex iis modo Circumcisio licita esse potest: Ut enim Hebræorum, vel Mahumetanorum est cæremonia, ritus falsus est, vel falsæ religionis tessera, ut ex dictis liquet. A Christo Domino adhibita fuit, ut cæremonia legalis hæc autem cæremonia Christianis prohibita est. Hinc S. Th. in 4. dist. 4. q. 2. art. 6. q. 3. ad tertium ait: *non posse honestari usum Circumcisionis ex quocumque fine honesto, quia ex prohibitione factus est malus. Et actus malus non honestatur propter bonam intentionem.* Igitur ne quidem in signum nobilitatis usurpari poterit.

Nota. Si verum est, quod nonnulli narrant, Ægiptios nonnullos tum masculos tum feminas circumcidere, natura id exigente, quæ sine Circumcisione ad propria obeunda munia inepta foret, nihil reprehendi poterit, sed curandum unice erit, ne ex hac Circumcisione scandalum alii patiantur; neve superstitionem involvat.

Refert Thomas a Jesu Abissinos in festo Epiphaniæ quolibet anno post benedictionem aquæ, mares feminasque ter in aquam mergere prolata etiam baptismatis forma. Hæc etiam cæremonia abusus est, abluere enim hominem proferendo baptismatis a Christo instituti formam, vel est baptismum conferre, aut baptismum simulare, Nefas autem est baptismum a Christo Domino institutum aut iterare, aut fingere. Ajunt, se id facere in memoriam baptismatis Christi. At etsi liceat vel simplici ablutione, vel alia ex arbitrio instituta cæremonia, Christi baptismum in memoriam revocare, nullo modo licitum esse potest pro hac cæremonia Sacramentum usurpare a Christo Domino pro animarum regeneratione institutum, quod iterari non licet, quodque sine injuria fingi, seu simulari non possit.

Ægyptii, ac Syrorum plerique in eo errore versantur, ut ante determinatum tempus, hoc est ante definitum certum dierum numerum, nefas putent parvulos baptizare, quamobrem plures perire sinunt sine necessario ad salutem consequendam remedio. Accedit etiam, quod falso credant, nunquam licere Laicis baptizare, aut validum non esse collatum ab ipsis baptismum. Sed de iis infra.

Supra citatus Thomas a Jesu inter Jacobitas nonnullos esse refert, qui Baptizatorum fronti ferro candenti crucem imprimunt. Hæc autem cæremonia omnino rejicienda videtur. Nam præterquam quod arduum reddit omnibus ad salutem necessarium remedium, Seleucianorum redolere videtur hæresim ab Ecclesia damnatam, quæ etiam igne homines baptizandos esse contendebat.

In-

Inter Syros quoque, Nestorianos plures vigere abusus, ritusque damnandos narrat Allemannus in sua Orientali Bibliotheca; scilicet horum nonnulli Baptismati Circumcisionem addunt; & qui peccatum originale negant, dum pueros baptizant, exorcismos omittunt, quos adultis tantum convenire posse arbitrantur, in quibus reperiri potest peccatum. Rursus pueros morti proximos solo oleo consignant, ac inter eos nonnulli sunt, qui eos iterum baptizant, qui alia aqua, præter eam, quæ oleo unctionis consecrata fuerit, baptizati sint. Inepte pariter credunt, pollui aquam baptismatis, sacrum oleum, vasa sacra, & alia hujusmodi si a Laicis, vel a Sacerdotibus, qui jejuni non sint, tangantur: Item pollui quoque credunt Altaria si ad ea vel mulieres, vel Laici, aut Clerici Sacerdotesque non jejuni accedant, imo & Ecclesiam ipsam, si quis in eam sine calceis ingrediatur. At vanæ ineptæque credulitates sunt, ut vana credulitas appellatur Constitutione supracitata *Demandatam &c.* fides illa Græcorum, qui putant jejunium frangere Sacerdotes, si dum sacrum faciunt, vestibus utantur; quas antea alter Sacerdos adhibuerit, vel si in Altari celebrent, in quo eodem die Sacerdos alter celebraverit. Hæ itaque, hisque similes cæremoniæ, quæ ad Dei augendum promovendumque cultum non conferant, sed ineptas potius in hominibus credulitates foveant, sunt omnino a sacris Officiis rejiciendæ, ut quisque ex iis, quæ *cap. I. & II.* disputavimus, facile intelligere poterit.

Armeni Schismatici, ut capite sexto diximus, dum sacrum faciunt, aquam cum vino non miscent, eaque omissione Jacobiticam hæresim profiteri creduntur. Hinc Apostolica Sedes nunquam Armenis, qui ad unionem cum Ecclesia Romana venerint, permittere voluit, licet enixe petierint, ut ad vitandam Schismaticorum persecutionem, aut alia de caussa aquæ cum vino mixtionem in Missæ sacrificio omitterent; sed præcepit semper, ut juxta Ecclesiæ præceptum, dum sacrum faciunt, aquam cum vino misceant, idque non in *Sacristia*, nec clanculum, sed palam & publice, ut in eorum Missali ab Apostolica Sede probato præscribitur. Extant hac de re decreta Sacræ Congregat. de P. F. 30. Januarii 1635. & Supremæ Inquisit. 1740. Ejusdem Congregat. de P. F. decreto 30. Januarii 1635. statutum fuit: non licere Armenis ad Romanam Communionem venientibus, Trisagio quo uti solent in sacris Officiis, addere, *qui passus est pro nobis*. Vide quæ hac de re explicavimus *cap. VI.* ubi de Jacobitis egimus.

Antequam Græcorum ritus improbatos, suspectosque recenseam, nonnulla indicare operæ pretium duco, quæ Nicolaus Papa I. *in respon. ad Consult. Bulgar.* superstitiosa, aut superstitionis suspecta declaravit. Primum itaque ad ciborum delectum, quod spectat, veluti superstitiosam rejecit illorum opinionem, qui ut *animalia sive volatilia* comederent, inquirendum putabant num ferro, aut ictu hominis percussa mortua essent; quod nefas crederent ictu percussa, ac sine sanguinis effusione occisa comedere, num. XC. Distinctionem quoque inter munda, & immunda animalia, de medio per Evangelium sublatam fuisse declaravit num. XLIII. ideoque sine superstitione servari non potuisse, si aut natura sua quædam immunda putarentur, aut vigere adhuc crederetur lata per Mosam lex. Addit etiam num. LVII. ferri neutiquam potuisse frivolam illorum Græcorum credulitatem, qui sine peccato comedi non potuisse opinarentur mactata ab Eunuchis animalia. Deinde observationes diei, & horarum in incipiendis, exercendisque negotiis: ut incantationes, & loca, ac carmina, & nonnulla auguria exercere, pompas, operationesque diabolicas esse declaravit, quibus in Baptismo abrenunciavimus. Rursus usum lapidis, quo ad corporis sanitatem recuperandam uti consueverant antequam Christiani essent, veluti superstitiosum prohibuit num. LXII. Item morem aperiendi clausum codicem particula ligni, qua aperitione scire se posse putabant, quod cuperent num. LXXVII. Ac demum delationem ligaturæ e gutture pendentis pro infirmitate curanda; ac phylacteria, veluti dæmoniacis inventa vafsutiis, rejecit atque damnavit.

Inter proscriptos Græcorum abusus in sacris cæremoniis, nonnulli falsi ritus occurrunt, quos Cardinalis de Torres Archiepiscopus montis Regalis in quadam Diœcesana Synodo damnavit. Primum itaque usum interdixit *Sinaxarii* quod recitare solebant post lectionem sextam Sabbati ante Dominicam sexagesimæ, quia error in eo continebatur jam ab Ecclesia damnatus de animabus non recipiendis in cœlum, neque ad æternas ablegandis pœnas ante extremi judicii diem. Deinde vetuit ne officium fieret impii Gregorii Palamæ Archiepiscopi Thessalonicensis. Ac demum acclamationes quasdam censura perstrinxit, quibus eidem Palamæ, ac scelestissimo Photio plaudebant, ut refert Bened. XIV. de Synod. Diœc. lib. 6. cap. 3.

Præter ea, quæ diximus, nonnulla quoque recensere placuit, quæ ab Apostolica Sede statuta sunt pro tollendis nonnullis, qui apud Græcos vigent, abusibus, quo facilius sacri Ministri possint certam sibi constituere regulam, qua abusus reliquos cognoscere, eosque e medio tollere valeant. Primo itaque statutum est, ne Sacerdotes celebrare audeant, quin, dum opus sit, Sacramentalem confessionem juxta Tridentinæ Synodi præscriptum antea præmiserint, & ne pueris Altari servientibus Eucharistia concedatur, quin ii, qui ratione polleant, eamdem confessionem præmiserint. Secundo, ne permittatur mulieribus Altari servire sive administrare. Tertio, ne Monachi, vel alii iter agentes, ut a periculis liberentur, sive ex alio prætextu sacram ad collum appensam secum ferant Eucharistiam, neve eamdem domi, sive in propria cella retineant. Quarto non esse Eucharistiam toto anno in Ecclesia servandam, & si in fine anni habeatur, consumi oportere; ac tollendum omnino abusum tundendi, vel miscendi cum sacro oleo; ac iterum coquendi, vel alias exsiccandi species Eucharisticas feria V. in Cœna Domini, ut deinceps asserventur. Quinto, ut Sacramentum Eucharisticum, quod pro infirmis conservatur in Ecclesiis, singulis octo diebus, aut saltem quindecim renovetur. Sexto, ne viri, & uxoris simul, & eodem tempore, confessio ab eodem Sacerdote excipiatur. Alia recensebimus, dum de Sacramentis tractabimus. Huc etiam spectant, & quæ diximus in appendice ad tractatum de Fide, & in ea, quæ est de communione in divinis cum Hæreticis.

Nota. Hæc pauca circa proscriptos ab Apostolica Sede Ritus, abususque damnatos indicasse sufficiat. Ex iis enim facile est cuique intelligere. Aposto-

postolicam Sedem damnare Ritus omnes *, qui vel idololatriam, vel hæresim redoleant, sive ex animo, sive simulate adhibeantur, ac eos qui vani, inutilesque sint; & abusus omnes proscribere, qui in Sacramentorum administratione ubique gentium occurrant; hoc est, ritus consuetudinesque, quæ cum debita Sacramentis veneratione minime cohæreant. Quamobrem in appendice ad tractatum de Legibus diximus, Constitutiones omnes Romanorum Pontificum, quæ iis de rebus additæ sint, ac deinceps fient, ad Orientales quoque pertinere; licet pœnæ Ecclesiasticæ, quæ in eisdem Constitutionibus statuuntur, eos tantum quandoque afficiant, quos expresse nominant.

✠

Finis Partis II. Tomi II.